

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

З МАТЕРІАЛАМИ VIII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

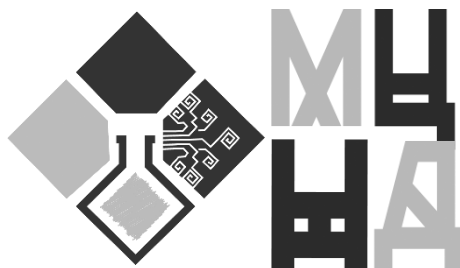
22 ЛИСТОПАДА 2024 РІК

М. БІЛА ЦЕРКВА, УКРАЇНА

«ЗДОБУТКИ ТА ДОСЯГНЕННЯ ПРИКЛАДНИХ ТА
ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ НАУК ХХІ СТОЛІТТЯ»

ЗБІРНИК НАУКОВИХ
ПРАЦЬ З МАТЕРІАЛАМИ
VIII МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ЗДОБУТКИ ТА ДОСЯГНЕННЯ ПРИКЛАДНИХ ТА ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ НАУК ХХІ СТОЛІТТЯ

| 22 листопада 2024 рік
м. Біла Церква, Україна

Вінниця, Україна
«UKRLOGOS Group»
2024

УДК 082:001
3-46

Організація, від імені якої випущено видання:

ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»

Номер запису організації в Єдиному реєстрі громадських об'єднань: 1499141.

Голова оргкомітету: Сотник С.Г.

Верстка: Білоус Т.В.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Рекомендовано до видання Вченою Радою Інституту науково-технічної інтеграції та співпраці. Протокол № 63 від 21.11.2024 року.

Конференцію зареєстровано Державною науковою установою у сфері управління Міністерства освіти і науки «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» в базі даних науково-технічних заходів України на поточний рік та бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (**Посвідчення № 357 від 12.06.2024**).

Збірник наукових праць з матеріалами конференції видано офіційно суб'єктом видавничої справи зі **Свідоцтвом ДК № 7860 від 22.06.2023**.

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0).

3-46 **Здобутки та досягнення прикладних та фундаментальних наук XXI століття:** збірник наукових праць з матеріалами VIII Міжнародної наукової конференції, м. Біла Церква, 22 листопада, 2024 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2024. — 576 с.

ISBN 978-617-8440-22-0

DOI 10.62731/mcnd-22.11.2024

Викладено матеріали учасників VIII Міжнародної наукової конференції «Здобутки та досягнення прикладних та фундаментальних наук XXI століття», яка відбулася 22 листопада 2024 року у місті Біла Церква.

УДК 082:001

© Колектив учасників конференції, 2024

© ГО «Міжнародний центр наукових досліджень», 2024

ISBN 978-617-8440-22-0

© ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2024

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ СТАЛОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ Овсянікова Ю., Накісько О.	17
ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ВИКЛИКИ В ОБІГУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ УКРАЇНИ Овсянікова Ю., Накісько О.	20
ЕТАПИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ТА РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ Мельниченко М.О.	25
ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК КРИТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА Краснов О.С.	28
ПЛАТА ЗА ЗЕМЛЮ: ЗМІСТ ТА ФІСКАЛЬНИЙ ВИМІР Цвях О.М.	31
РИЗИКИ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ Семенів А.В.	34
РОЛЬ БІЗНЕС-МОДЕЛІ В ІННОВАЦІЙНОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВІ Швидкий О.В.	36
СУТНІСТЬ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА Марченко С.К.	39
СУТНІСТЬ ТА ВАЖЛИВІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ВПРОВАДЖЕНЬ ПІДПРИЄМСТВ Свинаренко Р.А.	41
СУЧАСНИЙ СТАН ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО Іванова О.В.	43
ФОРМУВАННЯ ТА НАКОПИЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ Івасішин Д.О.	54
ФОРМУВАННЯ УСПІШНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА В УКРАЇНІ Токарєв О.М.	56

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ	
Мудрак Я.В.	58

СЕКЦІЯ II. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ГРУПУВАННЯ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА ОБСЯГИ ПОЗИКОВОГО ФІНАНСУВАННЯ РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧИХ ПРОЄКТІВ ПІДПРИЄМСТВ	
Ємельянов О.Ю., Гаврась Д.Р.	60

ЕВОЛЮЦІЯ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ: ЗРОСТАННЯ, БЕЗПЕКА ТА КОМФОРТ СПОЖИВАЧІВ	
Парасюк О.В.	64

СЕКЦІЯ III. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ	
Деребон С.В.	66

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ РОЗПОДІЛУ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ НА ОСНОВІ ДОХОДУ ВІД ОСНОВНОЇ НЕОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
Сук П.Л.	71

НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
Стащук О.В., Сапрун М.В.	79

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ДОХОДІВ І ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ	
Бондаренко Н.М., Лавріненко Г.В.	82

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
Стащук О.В., Козак В.В.	86

РЕГУЛЮВАННЯ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	
Колганова М.М., Литвиненко К.Г., Бачуріна А.А.	89

СТРУКТУРА ВАЛЮТНОГО РИНКУ: УЧАСНИКИ, МЕХАНІЗМ, ІНСТРУМЕНТИ	
Василенко Д.О.	92

СЕКЦІЯ IV. МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ІНТЕРНЕТ МАРКЕТИНГУ В
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РИНКУ ПОБУТОВОЇ ТЕХНІКИ

Бобров Д.С.95

СЕКЦІЯ V. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ «КРИПТОВАЛЮТА» У ТЕОРІЇ ПУБЛІЧНОГО
УПРАВЛІННЯ

Андросович А.В.100

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Колісник О.С.102

ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ
МЕХАНІЗМУ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄСПЛ

Ігнат'єв А.Я.105

КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА НА ПІДПРИЄМСТВАХ МАЛОГО БІЗНЕСУ: ВИКЛИКИ
ТА ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ

Костенюк Ю.Б., Левченко О.В.108

МЕНЕДЖМЕНТ У СФЕРІ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Бобрикін П.В.112

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ РІВНЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ПІДПРИЄМСТВ

Буданов М.П.115

ОПТИМІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ
ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ТА
ЗРОСТАННЯ

Алещев О.О.120

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ БЮДЖЕТУВАННЯ НА
ПІДПРИЄМСТВІ

Іванець Л.В., Шеретько О.С.123

ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ

Ревус В.М.126

ПРИНЦИПИ ТА ВИКЛИКИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	
Воробйов С.О.	129
ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ТА ОХОРОНОЮ ЗЕМЕЛЬ	
Гайдаш Я.В.	131
РОЗРОБКА СТРАТЕГІЙ БРЕНДИНГУ	
Куліда Т.В.	134
РОЛЬ ДЕРЖАВИ В РЕГУЛЮВАННІ РИНКУ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ	
Шпаков Д.О.	140
СУТНІСТЬ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ	
Ткаченко І.В.	143
СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ	
Антипенко Я.Д.	146

СЕКЦІЯ VI.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ	
Пономарьова В.М.	149

СЕКЦІЯ VII.

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ДИРЕКТИВНА МОДАЛЬНІСТЬ АНГЛОМОВНИХ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ	
Тарасенко В.С.	152
СУЧАСНІ РІВНІ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ДЕРЖАВ ТА ЇХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК	
Хоманець В.А.	154

СЕКЦІЯ VIII.

ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

RECOGNITION AND ENFORCEMENT OF THE AWARD OF THE STOCKHOLM ARBITRATION IN THE DISPUTE NAFTOGAZ VS. GAZPROM	
Savchuk A.R.	157
ВИКОРИСТАННЯ ДРОНІВ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПРАВОВІ ОБМЕЖЕННЯ	
Асламов О.	164

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В СИСТЕМІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ Остапчук А.С.	172
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПОДОЛАННЯ ТІНЬОВОЇ ЗАЙНЯТОСТІ Адаменко А.А.	175
ДЕЯКІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ Пацинський О.С.	180
ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ ЗАКОННОСТІ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ЯК СПОСОБУ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ Мазурік А.В., Повзик Є.В.	182
МЕЖІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ТА ЗАКОНОДАВЧІ СПОСОБИ ЇХ ВИЗНАЧЕННЯ Щур Р.І.	186
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ: ЗНАЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА ЄС Багатко А.С.	189
ОСНОВНІ ОЗНАКИ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ УКРАЇНИ Мельничук М.М.	191
ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ БАНКРУТОМ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА Козак А.О.	195
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ПОЗИТИВІЗМУ ЯК СПОСОБУ ОСМИСЛЕННЯ ПРАВА Крисюк Ю.П.	202
ПОНЯТТЯ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ ЯК ОСОБИСТОГО НЕМАЙНОВОГО ПРАВА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ В'язінько Ю.А.	206
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТИВ У НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ Слугоцька В.М.	210
ПРОБЛЕМНІСТЬ ВИЗНАЧЕННЯ ДЖЕРЕЛ LEX MERCATORIA ТА ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ Нипорка К.А.	214
ПРОЦЕДУРИ БАНКРУТСТВА ФІЗИЧНИХ ОСІБ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН Рибальченко О.В.	217

РОЗВИТОК КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ Кішко А.В.	224
РОЛЬ ПАТРІОТИЗМУ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЙОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ Ярема В.В.	227
ЩОДО СУЧАСНОГО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ Тороп М.О.	230
 СЕКЦІЯ ІХ. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ	
ДАКТИЛОСКОПІЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ Барков С.Є.	232
НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ТА ДОБРОЧЕСНІСТЬ СУДДІ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНІ ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АВТОРИТЕТУ ПРАВОСУДДЯ Глущенко А.О.	234
ОПТИМІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ В РАМКАХ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ Шевченко Б.В., Щелкунов М.С., Богуславський В.В.	237
ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ТЦКСП ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ Решетняк В.С., Редька В.В.	240
ПРАВОТВОРЧІСТЬ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ Малярченко В.В.	243
СПЕЦИФІКА ОБ'ЄКТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ СУДОВОЇ БУДІВЕЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ НАТУРНОГО ЕКСПЕРТНОГО ОБСТЕЖЕННЯ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ЕКСПЕРТИЗ ПО КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ Міщенко І.П.	246
СУЧАСНІ МЕТОДИ ВИЯВЛЕННЯ СЛІДІВ РУК Шарабан О.І., Ліхоманова М.В.	252
ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА В УМОВАХ СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЙ Шевченко Б.В., Щелкунов М.С., Богуславський В.В.	258

СЕКЦІЯ X. ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ
Забудський О.П.261

ХОЛОСТИЙ ПОСТРІЛ У СЛУЖБОВО-БОЙОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ
Мотуз А.В.264

СЕКЦІЯ XI. ПОЖЕЖНА ТА ЦИВІЛЬНА БЕЗПЕКА

ОГЛЯД МІЖНАРОДНИХ ІНІЦІАТИВ ТА ПРОГРАМ ВПРОВАДЖЕННЯ БПЛА У
СИСТЕМАХ АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ
Лагода Ю.О.267

СЕКЦІЯ XII. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

ОСОБЛИВОСТІ МІНЕРАЛЬНОЇ ПІДГОДІВЛІ МИСЛИВСЬКИХ ТВАРИН
Комендовський О.М., Залезінська С.І., Богдан О.Г.270

СЕКЦІЯ XIII. ХАРЧОВЕ ВИРОБНИЦТВО ТА ТЕХНОЛОГІЇ

ВПЛИВ ТЕМПЕРАТУРИ ТА ЗНЕВОДНЮВАННЯ НА ПИТОМУ ТЕПЛОЄМНІСТЬ
ПАРЕНХІМНИХ ТКАНИН ДИНИ
Дмитренко Н.В., Іванов С.О.273

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПАЛИВНИХ БРИКЕТІВ З ВІДХОДІВ
СОНЯШНИКУ
Самохвал В.А.277

РОЗРОБКА НАУКОВИХ ОСНОВ ТЕХНОЛОГІЙ УТИЛІЗАЦІЇ ХАРЧОВИХ ВІДХОДІВ
МЕТОДОМ АНАЕРОБНОГО ЗБРОДЖУВАННЯ
Червоткіна О.О., Прокопенко О.П.280

СЕКЦІЯ XIV. ЗАГАЛЬНА МЕХАНІКА ТА МЕХАНІЧНА ІНЖЕНЕРІЯ

ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИГОТОВЛЕННЯ ЦИЛІНДРИЧНИХ ЗУБЧАСТИХ
КОЛІС СПОСОБОМ БЕЗПЕРЕРВНОГО ФОРМОУТВОРЕННЯ ЗУБЦІВ ДИСКОВИМИ
ІНСТРУМЕНТАМИ
Дацко В.Т., Озірський А.А., Литвиняк Я.М.284

СЕКЦІЯ XV. ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ МЕСЕНДЖЕРІВ ДЛЯ ПОБУДОВИ АРХІТЕКТУРИ СИСТЕМИ ЗБОРУ БУДІВЕЛЬНИХ ВІДХОДІВ, ЩО УТВОРИЛИСЬ ВНАСЛІДОК БОЙОВИХ ДІЙ

Лобойченко В.М., Шевченко О.С.287

СЕКЦІЯ XVI. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

АНАЛІЗ СИСТЕМИ ВІЯВЛЕННЯ БОТІВ В МЕСЕНДЖЕРІ TELEGRAM

Купчик О.І.289

МОДЕЛЮВАННЯ ТА СИМУЛЯЦІЯ ІСТОРИЧНИХ ПРОЦЕСІВ: РОЛЬ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВІДТВОРЕННІ ІСТОРІЇ

Марцін В.І., Драбич Д.І.292

СЕКЦІЯ XVII. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

OPTIMISING IPS RULES FOR EFFECTIVE DETECTION OF MULTI-VECTOR DDOS ATTACKS

Scientific research group:

Tymoshchuk V., Mykhailovskyi O., Dolinskyi A., Orlovska A.295

THE IMPACT OF INTEGRATION GAMIFICATION AND REFLECTIVE LEARNING METHODS INTO LEARNING MANAGEMENT SYSTEMS ON LEARNING EFFECTIVENESS

Bezpalchenko Ye.D.301

THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A PARTNER AND TOOL IN HUMAN INTERACTION

Suhlobov N.R.305

АНАЛІЗ СУТНОСТІ ПРИКЛАДНИХ ПРОГРАМНИХ ІНТЕРФЕЙСІВ

Гінчук В.О.309

ЗАХИСТ КРИТИЧНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ТА БЕЗПЕКА ОПЕРАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ LINUX

Шакура І.Ю.312

ПІДВИЩЕННЯ КИБЕРОБІЗНАНОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ ВЕБ-ЗАСТОСУНКУ

Супотницький В.В.314

СЕКЦІЯ XVIII. ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МАТЕМАТИКИ В ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ. ВИЗНАЧНИКИ ДРУГОГО ПОРЯДКУ Борзов С.О.	316
ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МАТЕМАТИКИ В ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ. ЗАСТОСУВАННЯ НАПРАВЛЯЮЧИХ КОСИНУСІВ ВЕКТОРА Борзов С.О.	318
ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МАТЕМАТИКИ В ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ. ІНТЕГРАЛЬНЕ ЧИСЛЕННЯ Борзов С.О.	320
ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МАТЕМАТИКИ В ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ. ПРАВИЛО ЛОПІТАЛЯ Борзов С.О.	322
МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПАРАЛЕЛЬНОСТІ ПРЯМИХ І ПЛОЩИН У ПРОСТОРИ В КУРСІ ГЕОМЕТРІЇ Глемезда В.В.	324
ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ У НАВЧАННІ ФІЗИКИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПІДВИЩЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ УСПІШНОСТІ УЧНІВ Юрченко І.Г.	332

СЕКЦІЯ XIX. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

EXISTENTIAL CRISES OF PERSONALITY AND HUMANITY IN THE PHANTASMAGORIC DRAMA OF SERHIY SHCHUKCHENKO Syrska O.A.	335
FORMAL AND INFORMAL LETTER WRITING IN LANGUAGE CLASSROOM IN SENIOR CLASSES Husti M.	340
TRANSFORMATION OF THE HORROR GENRE IN CONTEMPORARY GERMAN DRAMA Krokhmal H.L.	343
USING NARRATIVES OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR AS A MEANS OF COUNTER-PROPAGANDA Pron O.V.	347
ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СУЧАСНІЙ ЖУРНАЛІСТИЦІ Талько А.І.	351

ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ	
Попова Т.А.	353
ЛЕКСИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ЖІНОЧОЇ ЕМАНСИПАЦІЇ У СЕРІАЛІ “QUEEN CHARLOTTE” (НА ОСНОВІ СКРИПТІВ)	
Хованець Ю.В.	358
ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВОГО ДИСКУРСУ	
Мазурець Н.Є.	363
МЕТОД ПРОЄКТІВ І МОЖЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ	
Штаб Х.В.	366
ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ІНФІНІТИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ УКРАЇНСЬКОЮ МООВОЮ НА МАТЕРІАЛІ ФІЛЬМУ «МИСТЕЦТВО ПРОВИНИ»	
Фурман Т.І., Щербина А.В.	370
ОСОБЛИВОСТІ МЕДИЧНОГО ДИСКУРСУ В КОНТЕКСТІ ПЕРЕКЛАДУ НА МАТЕРІАЛІ СЕРІАЛУ NETFLIX ‘GOOD DOCTOR’	
Фоміна В.Є.	374
ПЕРЕДАЧА АНГЛІЙСЬКИХ ДІЄСЛІВ ГОВОРІННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ	
Шатохіна Н.Ю.	377
ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ НОРМ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ЕТИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ	
Дем’янчук Д.В., Кравченко С.І.	381
ПСИХОЛОГІЧНІ РОЛІ УЧАСНИКІВ СПІЛКУВАННЯ	
Сердюк О.В.	384
СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ НОВИНИХ ТЕКСТІВ У ВИДАННІ THE BBC	
Рябчун Д.О.	387
ХУДОЖНЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ДОСВІДУ ТРАВМИ В РОМАНІ СТЕПАНА ПРОЦЮКА «ДЕСЯТИЙ РЯДОК»	
Гальчишак С.П., Олійник Н.П.	390
СЕКЦІЯ ХХ.	
ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ	
ДЕКОМУНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СФЕРІ ОСВІТИ УКРАЇНИ	
Білан О.В.	395
СВІДОМІСТЬ І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ	
Набока А.О.	399

СЕКЦІЯ XXI. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

INNOVATIVE PEDAGOGICAL APPROACHES TO TEACHING NATURAL SCIENCES IN THE DIGITAL AGE

Scientific research group:

Pashchenko O.A., Medvedovska T.P., Kosenko O.V., Skorupskyi Ye.V.403

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ПРОВІДНА СКЛАДОВА ІМІДЖУ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Гопанчук Л.М., Гопанчук В.Н., Петрук Д.В.414

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ НУШ

Маценко С.М., Громова Н.В.418

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Омельченко Д.421

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ІТ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Даценко В.О.424

ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ ІСПАНСЬКОМОВНОГО АВТЕНТИЧНОГО МАЛЬОПИСУ

Бігич О.Б.428

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАКТИКИ ПРОЕКТНО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ "Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ" В СИСТЕМІ НУШ

Околович О.А.432

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РУХОВИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Козинець О.В., Діренко К.О.441

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Литвинова Д.І.445

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ФАСИЛІТАТОРСЬКОЇ ФУНКЦІЇ

Старостенко С.В.450

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ ЯДС У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Драгуняк Б.452

СИНЕРГІЯ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ КОРЕЙСЬКОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Хон К.458

СТОРИТЕЛІНГ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА

Чебенєєва А.Г.461

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ІНТЕГРАЦІЯ МЕТОДІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ОСВІТНІХ ДАНИХ У ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ Деревянчук О.В.	467
ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ МОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ НА МАТЕРІАЛІ СЕРІАЛУ “RIVERDALE” Куліненко С.С.	470
ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПРОСВІТНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ Тютюнник С.В.	478
ЧИТАННЯ – ЯК ОДИН З ІНСТРУМЕНТІВ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ Хоменко Т.М.	481

СЕКЦІЯ XXII. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ВИКЛИКИ З ЯКИМИ СТИКАЮТЬСЯ ДРУЖИНИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ Розуменко Д.Д.	484
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ГЕНДЕРНИХ РОЛЕЙ У ФОРМУВАННІ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ Лисенко О.С.	488
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Пеліх Н.В.	490
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ Герасименко Л.Б.	493
РІВЕНЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДИСТРЕСУ У ПАЦІЄНТІВ КЛІНІЧНОГО ІМУНОЛОГА Гоголева І.М.	498
РОЛЬ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ Спориш І.С.	502
ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР УСПІХУ В РОЗРОБЦІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ Горішня К.О.	506

СЕКЦІЯ XXIII. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

КВГ-СИНДРОМ: ВИПАДОК З ПРАКТИКИ Ластівка І.В., Шутко Ю.Ю., Чернобой Д.-П.Г.	509
---	-----

АНАТОМІЧНІ ТА ФІЗІОЛОГІЧНІ ЗМІНИ У ПЛОДА, ОБУМОВЛЕНІ ВЖИВАННЯМ ВАГІТНОЇ АНТИЕПІЛЕПТИЧНИХ ПРЕПАРАТІВ ТА АЛКОГОЛЮ Гончар Д.Т., Гомонілова М.Р.	513
ВАК-ТЕРАПІЯ - СУЧАСНИЙ МЕТОД В ЛІКУВАННІ ВОГНЕПАЛЬНО ОСКОЛКОВИХ ПОРАНЕНЬ Бондаренко М.Г., Свібович В.М.	516
ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ МОНІТОРИНГУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ БЕЗПЕКИ ПАЦІЄНТІВ ПІД ЧАС ЗАГАЛЬНОЇ АНЕСТЕЗІЇ Волощенко Г.Ю., Лантухова Н.Д.	519
ІНТЕГРАЦІЯ ТЕЛЕМЕДИЦИНИ В ПРАКТИКУ ЗАГАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ Зейдан А.І., Лахно М.В.	521
КЛІНІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ФЕОХРОМОЦИТОМИ ПРИ АНЕВРИЗМИ АОРТИ, УСКЛАДНЕНІЙ АРТЕРІАЛЬНОЮ ГІПЕРТЕНЗІЄЮ Бондаренко М.Г., Свібович В.М.	524
ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДІАГНОСТИКИ ТА ЛІКУВАННЯ СПРАВЖНЬОЇ ПОЛІЦИТЕМІЇ Лахно М.В., Зейдан А.І., Літвінова А.М.	527
РЕАБІЛІТАЦІЯ ПРИ ОСТЕОХОНДРОЗІ ШИЙНОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА Грейда Н.Б.	530
СИНДРОМ ВІДЕМАНА-ШТАЙНЕРА: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МЕДИКО- ГЕНЕТИЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ Ластівка І.В., Шутко Ю.Ю., Чернобой Д.-П.Г.	533
ЧОЛОВІК АКУШЕР-ГІНЕКОЛОГ В УЯВЛЕННЯХ ПАЦІЄНТОК Літвінова В.О., Шаніна В.В.	537

СЕКЦІЯ XXIV.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИЙОМІВ БОРОТЬБИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО Мотуз А.В.	541
ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ОЗДОРОВЧИХ ФІТНЕС-ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ Зубченко Л.В.	544
ВПЛИВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ НА ПРОФЕСІЙНУ ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВООХОРОНЦІВ Балюк Г.В.	548

СЕКЦІЯ XXV. ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ВИБОРИ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ (2019 Р.): СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ІНІЦІАТИВИ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ Матіїв Ю.В.	551
КІНОФЕСТИВАЛІ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ Зарічна Я.І.	555
СІЧОВИЙ РУХ В ГАЛИЧИНІ НАПЕРЕДОДНІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: ІМЕНА, ІДЕЇ Васьків О.А.	558
СПРИЙНЯТТЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ: УРОКИ 2014 РОКУ Підшибякін С.В.	561

СЕКЦІЯ XXVI. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

НОВИЙ БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК: ДИСЕРТАЦІЙНА СПАДЩИНА У ФОНДАХ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ НЬЮ ІМ. ЯРОСЛАВА МУДРОГО Мамон В.Є.	563
СИНТЕЗ ТРАДИЦІЙНОГО ТА НОВАТОРСЬКОГО У ХОРОВИХ ТВОРАХ КАРЛА ДЖЕНКІНСА Богачова Н.В., Чорна А.О.	566

СЕКЦІЯ XXVII. ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ

ІСТОРІЯ ГЕОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ БОРИСІВСЬКОГО НАФТОГАЗОКОНДЕНСАТНОГО РОДОВИЩА Чаговець А.С.	568
СЕЗОННА МІНЛИВІСТЬ ГРОЗ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ Недострелова Л.В.	572

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ СТАЛОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Овсянікова Юлія

здобувачка ОС «Магістр»

Кафедра обліку, аудиту та оподаткування

Державний біотехнологічний університет, Україна

Накісько Олександр

канд.екон.наук, доцент

Кафедра обліку, аудиту та оподаткування

Державний біотехнологічний університет, Україна

Будь які війни починаються та ведуться задля досягання декількох цілей та задоволення в цілому малої кількості потреб індивідуумів – задоволення бажання влади, вплив на певні частини суспільства і як наслідок отримання матеріальної винагороди зі своїх дій та вписування свого імені в історію людства великими літерами –щоб пам’ятали . Дехто досяг тих самих цілей шляхом розбудови власної справи або ж пришвидшенням наукового прогресу та персональним внеском в окрему галузь науки але цей шлях довгий та не завжди успішний для отримання зиску. Шлях війни та вбивства представників людського роду є більш ймовірним та легко прорахованим. Будь яка війна це втрати та розривання зав’язків як соціальних так і фінансових між людьми, персонально та між групами людей від малої групи – працівників певного підприємства до великої – жителів певної країни. За розрахунками науковців, станом на січень 2023 року загальна сума задокументованих збитків, завданих інфраструктурі України внаслідок повномасштабного вторгнення, оцінюється в \$140,2 млрд (за відновною вартістю). [1].

Враховуючи розвиток техніки для військових дій – відразу після людини страждає природа – в першу чергу в зоні бойових дій, а вже потім

опосередковано, через атмосферні опади, рух наземних та підземних вод ті території планети Землі, які мають дуже велику відстань між собою та зоною «гарячого» воєнного конфлікту.

Через три роки повномасштабної війни між РФ та Україною великий негативний вплив на свої можливості отримали підприємства аграрного сектору України через втрату земель сільсько - господарського використання через великий об'єм мінування таких земель та постійний ракетно-шахедний обстріл. За результатами 2022 року за наближеними даними Державної служби статистики України виробництво зернових культур скоротилося на 37% в порівнянні з попередніми рекордними показниками 2021 року і становить близько 53,9 млн т. Водночас, виробництво олійних культур зазнало скорочення на 24% і становить 17,5 млн т [1].

Негативні наслідки мають також постійні погрози та терористичні дії широкого спектру, які призводять до втрати величезних об'ємів результатів праці аграріїв країни, а як наслідок недоотримання прибутку шляхом реалізації власної продукції. Відсутність сталих логістичних ланцюжків, які могли забезпечувати необхідні об'єми експорту. Через це гравці аграрного ринку почали пропрацьовувати нові маршрути у максимально оперативному режимі. До повномасштабного вторгнення 95% експорту здійснювалось морськими шляхами. Проте, в 2022 році, частка вище значеного каналу збуту суттєво скоротилася на користь автомобільного та залізничного транспорту. З кінця лютого до липня 2022 року були заблоковані всі порти, окрім малих Дунайських, пропускної здатності яких не вистачає для експорту в довоєнному об'ємі. [1].

Відсутність достатнього рівня фінансових вливань для підтримки та розвитку бізнесу, через малі можливості для отримання пільгових кредитів призводить до зменшеним можливостей щодо покращення якості посівних матеріалів та більш екологічно та економічно доцільних добрив, що в свою чергу могло б призвести до підвищення якості отриманого товару та як результат можливість продати по більшій ціні та збільшення прибутку, який можна було б використати для закупівлі нових моделей техніки. . Непропорційне коливання цін на сільськогосподарську продукцію та вхідні матеріальні ресурси і саме головне їх дефіцит спричинив до суттєвого зниження рівня прибутковості виробничо-господарської діяльності господарств корпоративного сектору аграрної економіки України. [1].

Оновлення технічної бази в свою чергу надало б можливості для зменшення використання паливно-мастильних матеріалів та покращення екологічної ситуації, яка має вирішальний вплив на погодні умови від стабільності яких найбільше залежать аграрії України.

До факторів, які є викликами для аграрного сектору України можна віднести – колосальні перепади погодних умов через великий вплив дій людства на стан екології, які призводять до знищення частини врожаю, який міг бути реалізованим, фінансові труднощі пов'язані із складними економічно-політичними обставинами, які залежать від результатів дій на лінії бойового зіткнення та умов переговорів представників політичного істеблішменту, які мають визначальний вплив на можливості представників бізнесу та рівень сплати податків, які є основою бюджету країни та дозволяють здійснювати планування можливостей держави в частині задоволення своїх потреб та виконанні взятих на себе зобов'язань.

Список використаних джерел:

1. Остапенко С. Організаційно-економічні засади функціонування аграрного сектору України в умовах запровадження військового стану в Україні / Остапенко С.// ІНВЕСТИЦІЇ: ПРАКТИКА ТА ДОСВІД -2023- № 11- с.105-111. DOI: 10.32702/2306-6814.2023.11.105

ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ВИКЛИКИ В ОБІГУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ УКРАЇНИ

Овсянікова Юлія

здобувачка ОС «Магістр»

Кафедра обліку, аудиту та оподаткування
Державний біотехнологічний університет, Україна

Накісько Олександр

канд.екон.наук, доцент

Кафедра обліку, аудиту та оподаткування
Державний біотехнологічний університет, Україна

***Анотація.** В статті розглядається ситуація яка склалася в секторі обігу земель сільськогосподарського призначення та її впливу на економіку України.*

Мета та задачі дослідження. Дослідити як наявні закони та стан економіки впливає на обіг земель сільськогосподарського призначення в ситуації військового конфлікту на території України.

17 листопада – це день працівника сільського господарства України. Досить цікаве ставлення в певної частини населення до фермерства – це ігнорування ситуації, яка склалася та уникнення проблем, які виникнуть якщо почнеш вивчати з усіх сторін та використовуючи базу із законів та підзаконних актів, які регулюють взаємовідносини в аграрній сфері в цілому та в частині обігу земель сільськогосподарського призначення.

В країні де володіння землею та праця в огороді або саду - це наче частина ДНК та інколи спосіб досягти рівноваги, коли треба заспокоїти нерви або привести думки до ладу поки щось садиш або надаєш бажаного виду, обрізаючи зайве, або садячи щось нове що доповнить твої сад або город, бажання експериментувати - виросте чи ні і що саме, тема ринку землі досить табуована і законотворча база, яка регулює право володіння землею досить заплутана та має купу нюансів. Бажання не помічати слона в кімнаті призвело до того що згідно офіційних даних станом на 1 січня 2024 року в обігу був лише 1,05 % земель із 806 тис. га, які становлять загальний обсяг земель сільськогосподарського призначення в Україні згідно даних оприлюднених головою Фонду державного майна України Віталієм Коваль. Все це недоотримані

прибутки та податки, які можна було використати в розвитку економіки країни для її зміцнення та прискорення, що в свою чергу позитивно вплинуло б на фінансові можливості всіх верств суспільства.

До того ж в політичних дебатах за голоси виборців кожного разу протягом існування України від 1991 року є спекуляція питанням володіння землею. Тому вирішення цього питання вже давно стало навіть не актуальним, а першочерговим після вирішення питання існування країни в кордонах затверджених Конституцією та перемоги над агресором, який зазіхає на територіальну цілісність України починаючи з 2014 року і дотепер.

На момент написання статті триває другий етап земельної реформи, згідно якого ринок землі України з 01.01.2024 року став відкритим. Землі сільськогосподарського призначення можуть купувати не лише фізичні особи, а й юридичні особи, з великою кількістю нюансів але це великий крок в порівнянні із періодом земельного мораторію, який керуючись гарними намірами приніс більше негативу і нажаль не допоміг у вирішенні питань, які були причинами для його оголошення:

1. Врегулювання спірних питань та приведення у відповідність до сучасних потреб законів, які б регулювали сферу використання земель та відповідали б чинним законам в дотичних до аграрного сектору сектору законів.

2. Захист національних інтересів країни.

3. Уникнення акумулювання великих обсягів земель в руках міжнародних корпорацій або великих власників що призвело б в майбутньому до монополії та як наслідок відсутності ринкового регулювання гострих питань в частині ціни, продажу та володіння землею сільськогосподарського призначення.

На даний час власниками земель сільськогосподарського призначення можуть бути лише:

1. Громадяни України
2. Юридичні особи, зареєстровані на території України та згідно чинного законодавства, членами яких є лише громадяни України
3. Держава
4. Територіальні громади, утворенні згідно законодавства України
5. Банки, у разі стягнення у вигляді застави з обов'язковим відчуженням на земельних торгах протягом двох років з дня набуття права власності.

До того ж ліміт с/г земель якими може володіти одна особа одночасно становить 10 000 га. Сюди відносять і землі якими особа може володіти як фізична особа так і представник юридичної особи.

Навіть такий досить урізаний закон допоміг запустити ринок землі та допоміг наповнити бюджет в період війни та збільшити капіталізацію землі через підняття ціни землі на 8,3 % у 2023 році в порівнянні із 2022 роком. На даний час є припущення що найближчими роками вартість земель сільськогосподарського призначення збільшиться на 20 % в порівнянні із сьогоднішніми цінами.

Для громадського контролю та дотримання вимог законів всі дії такі як продаж, купівля, набуття прав користування земельними ділянками відбувається через використання системи Прозоро.Продажі. Будь хто може зайти на даний сайт та побачити весь шлях від оголошення процедури до укладання договору за результатами процедури. Дані наведені в таблиці 1 найкраща візуалізація стану ринку землі в Україні в період 2023 року

Таблиця 1

Період	1 квартал 2023 року	4 квартал 2023 року
Кількість аукціонів	402	1677
Площа земельних ділянок	3,6 тис. га	14,5 тис. га

За період з 2021 року в цілому через систему Прозоро.Продажі відбулося майже 16.4 тис. торгів через, які вдалося реалізувати понад 98.9 тис. га земель сільськогосподарського призначення на загальну суму майже 3.9 млрд грн.

Завдяки таким діям ринок землі стає більш комерційним та саморегульованим. Протягом 2024 року вже отримано понад 1 мільярд гривень завдяки електронним аукціонам, які проводяться навіть в надскладний час військового стану на території України. Це в першу чергу паливо для економіки у вигляді сплати податків та допомога аграріям у вигляді права володіння землею та можливість планувати в короткостроковій та довгостроковій перспективах, що в свою чергу допомагає вивільнити кошти для покращення якості насінного матеріалу, закупівля більш якісних агрохімікатів, як наслідок покращення отриманих продуктів харчування.

Можливість звернутися до вирощування більш екологічно чистих овочів та фруктів, які пройшовши сертифікацію згідно вимог ЄС

допоможуть вітчизняним аграріям отримати більший прибуток, що в свою чергу дозволить державі отримати більші податки, які спрямуються в різні сектори економіки. Наявність більшої «фінансової подушки» дозволить аграріям вкладати кошти в покращення якості земель, які знаходяться у власності або орендуються фермерами як фізичними особами підприємцями так і представниками юридичних осіб, оновити машинний парк, який використовується в процесі обробки земель сільськогосподарського призначення.

З першого жовтня 2024 року запрацював «Земельний банк», який повинен зробити більш ефективним та зрозумілим для громадян ринок державних земель сільськогосподарського призначення. За перший місяць роботи даний проект показав що є куди розвиватися та над чим працювати для успішного укладання договорів на оренду земельних наділів за результатами онлайн аукціонів.

Завдяки таким діям майно, яке знаходиться на балансі держави зможе працювати, приносити прибуток, а не бути лише записом в документах і потроху «припадає пилом» та не приносить ніякого зиску окрім як потішити его того хто дивиться на перелік державного майна. В будь які економіці або частині економіки – підприємстві якщо ти не актив, який приносить прибуток ти пасив, який вимагає вливань як фінансових так і розумових, що швидко не принесе прибутку, а скоріш змусить понести нові витрати.

В цілому позитивні зміни навіть в період війни, коли питання існування країни є першочерговим як і збереження людського ресурсу, є - вони маленькі і їх намагаються спинити представники частини суспільства, яка звикла все вирішувати в кулуарах та завдяки зв'язкам із «потрібними людьми» але зміни не зупинити бо вони потрібні. Як би хто не любив стабільність вона шлях в небуття бо стабільність без руху – це болото, яке перетворює все до чого може дотягнутися на болото. Страх змін це один із стовпів на яких тримається влада тих хто звик до ситуації «так до нас було і не нам це міняти». Це шлях в небуття та на цвинтар історії. Проблем як в країні так і в аграрному секторі багато але їх треба хоча б потроху вирішувати бо менше їх від ігнорування не стане.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення

2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text> (дата звернення: 16.11.2024)
3. Прозорро.Продажі URL: <https://prozorro.sale/> (дата звернення: 17.11.2024)
4. Фонд державного майна України URL: <https://www.spfu.gov.ua/ua/> (дата звернення: 17.11.2024)
5. Центр досліджень продовольства та землекористування (KSE Agrocenter) URL: <https://kse.ua/center-for-food-and-land-use-research-c4flure-main/> (дата звернення: 15.11.2024)

ЕТАПИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ТА РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Мельниченко Максим Олександрович

аспірант

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Україна

Дослідження та аналіз економічного зростання та розвитку на регіональному рівні відображається в цілому пласті фундаментальних та прикладних робіт, присвячених розробці просторових або регіональних теорій та моделей економічного зростання, в основі яких закладено положення класичних, неокейнсіанських, інституційних, еволюційних та ін. теорій та моделей економічного зростання.

Протягом тривалого часу наукового вивчення проблем соціально-економічного зростання та розвитку регіонів змінювалося. Становлення економічної науки, об'єктом вивчення якої виступають регіональні економічні системи, еволюційно відбувалося у три етапи: 1) економіка регіону (60 – 80-ті роки минулого сторіччя); 2) регіональна економіка (90 – 2000-ні роки); 3) просторова економіка (2010-ті – сучасний етап). Змінювалось бачення регіону як об'єкта вивчення, розвивався методологічний апарат (рис. 1).

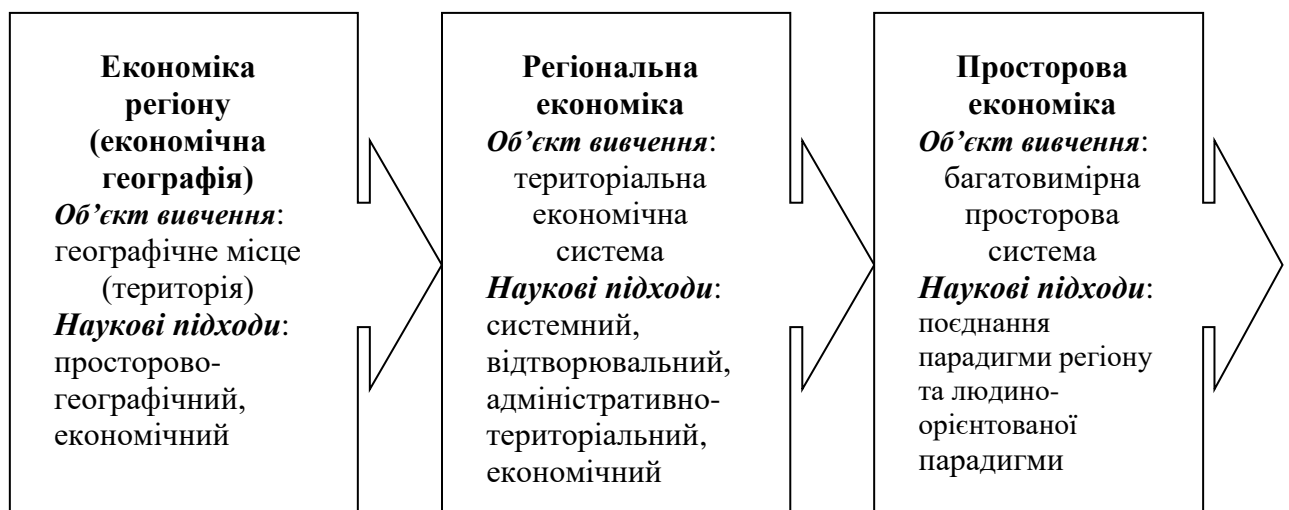

Рис. 1. Еволюція регіональної економічної науки

Першим етапом визначення поняття «регіон» був просторово-географічний критерій, який визначав чітку прив'язку меж території

регіону до конкретних географічних координат на місцевості. Регіон розглядався як «географічне місце» з позицій особливостей економічної діяльності у різних географічних умовах. На другому етапі регіон як об'єкт дослідження регіональної економіки розглядався в якості «територіальної економічної системи», здатної до внутрішньо- та міжрегіональних взаємодій. На третьому етапі регіони, як об'єкти дослідження вже просторової економіки, постають у вигляді системних утворень комплексного характеру.

Концептуальним базисом економічного розвитку регіонів виступають теорії регіонального економічного зростання та розвитку, дослідження змісту яких дозволило систематизувати їх за чотирма напрямками: [1, 3].

1. Неокласичні теорії – ґрунтуються на виробничій функції

2. Теорії кумулятивного зростання – є синтезом неокейнсіанських, інституційних та економіко-географічних моделей

3. Нові теорії регіонального зростання – базуються на зростаючій віддачі від масштабу та недосконалій конкуренції

4. Інші теорії – пояснюють приватні чи окремі питання регіонального зростання

Так неокласичні теорії та моделі засновані на факторах, що визначають виробничий потенціал території регіону та просторових факторів економічного зростання. В основі теорій кумулятивного зростання лежить концепція взаємної та кумулятивної обумовленості Г. Мюрдаля. На перший план висувуються процеси, які, маючи одиничний характер, створюють умови для подальшого розвитку та забезпечують кінцевий результат, який за наявності економічного розвитку перевищує початковий імпульс. На відміну від неокласичних, в теоріях кумулятивного зростання відбувається не вирівнювання рівнів економічного розвитку окремих територій, а лише деяке їхнє зближення.

Підставою виникнення нових теорій регіонального зростання стала модернізація традиційної форми просторової організації промисловості та формування новітніх теорій торгівлі та нової теорії зростання. Багато моделей даної групи синтезують положення неокласичної школи та теорії кумулятивного зростання, доповнюючи їх окремими положеннями інституційної школи.[4]. До інших теорій економічного розвитку регіонів віднесені теорії та моделі таких видатних науковців, як А. Фішер, Х. Річардсон, та ін., які характеризують лише окремі питання економічного

розвитку регіонів – регіональну спеціалізацію, кластерний розвиток та інш.

Кожна з виділених нами груп теорій регіонального економічного зростання та розвитку мають свої переваги та обмеження, графічне зображення еволюції регіональної економічної науки, запропоноване у виді спрямованого вектору, свідчить про незавершеність процесу наукових пошуків в сфері регіональних досліджень.

Висновки. Сьогодні з'являються новітні концепції, завдання яких полягає у формуванні найбільш адекватних сучасним реаліям механізмів управління соціально-економічним розвитком регіонів. Багато авторів, які працюють у полі регіональних досліджень, виділяють зокрема такі концепції, як «порівняльний регіоналізм» та «новий регіоналізм» як сучасний етап еволюції регіональних процесів. [2, 4].

Список використаних джерел:

1. Жилияев І.Б. Методологічні питання дослідження трансформацій соціально-економічних систем / І.Б. Жилияев // Стратегія розв. України: соціол., економіка, право. – 2008. – № 1/2. – С. 45–61.
2. Гражевська Н. І. Еволюція сучасних економічних систем : навч. посіб. / Н. І. Гражевська ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Знання, 2011. – 287 с.
3. Петришина Н. В. Проблеми трансформації економіки України / Н. В. Петришина // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право. - 2014. - Вип. 24. - С. 31-38
4. Відтворювальна динаміка економічних систем: інститути та діяльність : монографія / за ред. Гриценка А. К. : НАН України, 2018. 524 с.†

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК КРИТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Краснов Олександр Сергійович
аспірант Інституту Економіки і права
Класичний приватний університет, Україна

Науковий керівник: Діденко Анастасія Володимирівна
кандидат економічних наук, доцент
Класичний приватний університет, Україна

Сучасний світ характеризується швидкими змінами в економіці, політиці, екології, які формують нові виклики для бізнесу. Стійкість підприємства в цих умовах залежить не тільки від його адаптаційних механізмів, а й від ефективності стратегії сталого розвитку. Концепція сталого розвитку передбачає не лише економічну вигоду, а й врахування екологічних та соціальних аспектів діяльності. Суть інформаційного забезпечення для формування такої стратегії полягає в зборі, аналізі та використанні даних, які сприяють прийняттю обґрунтованих рішень та адаптації підприємства до нових умов.

Сталий розвиток – це принцип управління, який поєднує економічну ефективність, соціальну відповідальність та екологічну стійкість. У межах даної концепції підприємство має забезпечувати баланс між потребами сучасного суспільства і збереженням ресурсів для майбутніх поколінь. Застосування стратегії сталого розвитку є обов'язковим елементом успішного функціонування підприємств в умовах глобальної конкуренції та підвищених вимог до екологічної свідомості.

Інформаційне забезпечення є фундаментом для створення ефективної стратегії сталого розвитку. Воно включає збір та аналіз інформації про ринки, ресурси, екологічні стандарти, законодавчі вимоги, а також динаміку змін у суспільстві. Якісна інформація дозволяє обґрунтовано планувати заходи, що зменшують екологічний вплив підприємства, підвищують соціальну значущість та забезпечують конкурентну перевагу.

Основні елементи інформаційного забезпечення стратегії сталого розвитку:

- Інформація про внутрішні ресурси: відомості про матеріали, фінансові та людські ресурси, що визначають здатність підприємства впроваджувати сталу стратегію.

- Дані про ринки та конкурентне середовище: розуміння стану ринку, поведінки конкурентів та можливих загроз є ключовим для успішного планування.

- Екологічні дані: показники викидів, споживання ресурсів, рівень впливу на навколишнє середовище – основа для зниження екологічного навантаження та дотримання нормативів.

- Соціально-демографічна інформація: аналіз соціальних потреб і очікувань, які підприємство повинне враховувати для підтримки корпоративної соціальної відповідальності.

- Регуляторні вимоги: інформація про закони та стандарти щодо охорони довкілля, соціальної відповідальності, які мають значення для стратегії підприємства.

Використання сучасних інформаційних технологій, таких як системи бізнес-аналітики, хмарні сховища даних, інструменти для обробки великих даних та аналітичні платформи, дозволяє підприємствам ефективніше управляти інформаційними потоками. Це підвищує точність прогнозування і дозволяє оперативно реагувати на зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі.

Успішна стратегія сталого розвитку повинна базуватись на інформаційно-аналітичних системах, які об'єднують різні види інформації та забезпечують керівництво підприємства необхідними даними для прийняття рішень. Така інтеграція сприяє створенню ефективного механізму контролю та оцінки результатів реалізації стратегічних заходів сталого розвитку.

Інформаційне забезпечення є критичним компонентом при формуванні стратегії сталого розвитку підприємства, оскільки дозволяє створювати обґрунтовані й адаптивні рішення. Якісна інформація сприяє не тільки підвищенню конкурентоспроможності, а й дозволяє мінімізувати екологічні ризики, дотримуватися соціальних зобов'язань, що сприяє довгостроковій стійкості підприємства.

Список використаних джерел:

1. Гребешков О.В. Інформаційне забезпечення діяльності підприємства: інформаційні джерела та джерела їх задоволення / О.В. Гребешков // Вісник Хмельницького національного університету. - 2009. - №6. - С.205-208.
2. Петренко С.М. Інформаційне забезпечення внутрішнього контролю господарських систем: монографія / С.М. Петренко. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2007. – 290 с. 3. Денисенко М.П. Інформаційне забезпечення ефективного управління підприємством / М. П. Денисенко І. В. Колос // Економіка та держава. 2006 . №7. с.19-24.

ПЛАТА ЗА ЗЕМЛЮ: ЗМІСТ ТА ФІСКАЛЬНИЙ ВИМІР

Цвях Олег Миколайович

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Плата за землю виступає базовим інструментом системи фіскального регулювання землекористування, оскільки забезпечує вилучення різноманітних форм земельної ренти на користь публічних бюджетних фондів. В економічній літературі вже тривалий період спостерігається широкий спектр авторських підходів стосовно змісту плати за землю як фіскального інструменту та форми перерозподілу різноманітних форм ренти, котра утворюється у результаті залучення земельного капіталу у господарський обіг. З 2015 року плата за землю стала невід’ємною складовою податку на майно, що відповідає сучасним трендам податкового регулювання використання різноманітних категорій земель.

Існують також авторські підходи, котрі розглядають плату за землю ключовою складовою не лише системи фіскального регулювання землекористування, а ключовою складовою всієї системи державного управління земельними відносинами. Саме в даному контексті розглядає плату за землю академік НААН України Ш.Ібатуллін [2, с. 213]. Він також наголошує на тому, що базовою функцією названого фіскального інструменту має виступати стимулювання землевласників та землекористувачів використовувати земельні ділянки у відповідності з їх цільовим призначенням, а також дотримання норм природоохоронного законодавства в частині збереження природних фізико-хімічних характеристик земельного ресурсу. Також він акцентує увагу на тому, що плата за землю має надавати поштовх соціально-економічному розвитку територіальних громад з огляду на те, що входить до переліку місцевих податків і зборів і виступає одним з основних джерел доходів місцевих бюджетів.

Високим рівнем фундаментальності стосовно визначення сутнісно-змістовних характеристик плати за землю виступає підхід М.Ібрагімова. Вчений розглядає плату за землю як механізм рентних важелів, котрий застосовується до специфічного природного фактора виробництва – землі. На його думку, такий механізм забезпечує перерозподіл частини

чистого доходу, одержаного виробником поза його затратами [3, с. 38]. Певною мірою такий підхід варто підтримати, оскільки саме плата за землю забезпечує перерозподіл різноманітних форм ренти, котрі виникають при використанні земель різної родючості та з неоднаковими інфраструктурними поліпшеннями. Водночас вчений акцентує увагу лише на тому, що плата за землю реалізує суто функцію вилучення диференціальної земельної ренти I, оскільки не прив'язує її до затрат, які несе землевласник та землекористувач щодо поліпшення фізико-хімічних характеристик земель та інфраструктурного облаштування використання окремих категорій землі. З іншої сторони вітчизняне податкове законодавство якраз і зорієнтоване на вилучення диференціальної земельної ренти I, щоб вирівняти умови господарювання для різноманітних суб'єктів виробничо-господарської діяльності та домогосподарств.

В спектрі авторських підходів щодо розкриття сутності категорії «плата за землю» необхідно звернути увагу на акцентування уваги А.Івановою на тому, що названий фіскальний інструмент має подвійну природу, оскільки одночасно відноситься до ресурсних платежів і до податків на власність [4, с. 147]. Переведення плати за землю до складу податку на майно фактично забезпечило його інституціоналізацію як податку на власність. До 2015 року плата за землю розглядалася складовою зборів за спеціальне використання природних ресурсів, оскільки, фактично передбачала вилучення плати за користування природним ресурсом – землею.

Існують також доволі спрощені підходи стосовно розкриття сутності плати за землю. Зокрема, Г.Білецька констатує, що плата за землю являє собою суму земельного податку та орендної плати за користування земельними ділянками [1, с. 54]. Фактично таке трактування виступає формою параметризації співвідношення земельних податків, які сплачуються фізичними та юридичними особами, та орендної плати, що надходять у місцеві бюджети. В умовах земельної дерегуляції, коли органи місцевого самоврядування отримали значні площі земель сільськогосподарського призначення поза межами населених пунктів у комунальну власність, сформувався передумови для максимізації надходжень плати за землю у бюджети місцевого самоврядування за рахунок передачі вказаних земельних активів у користування суб'єктам підприємницької діяльності та встановлення еквівалентних реальній цінності земель ставок орендної плати.

Виходячи з наявності численних інституційних розривів та методологічних проблем нарахування, адміністрування та перерозподілу плати за землю, виникає гостра необхідність в удосконаленні системи земельного оподаткування як в частині посилення фіскальної функції земельного податку та орендної плати, так і в частині підвищення дієвості інструментально-методологічного забезпечення системи економічного стимулювання раціонального використання, відтворення, охорони та захисту земельно-ресурсного потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Білецька Г. Плата за землю: види та особливості. *Юридичний журнал*. 2010. №12. С. 52–54.
2. Ібатуллін Ш.І. Напрями вдосконалення платності землекористування в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.13. С. 210–214.
3. Ібрагімов М. Земельне оподаткування: теоретичні постулати та фіскальні реалії в Україні. *Економіст*. 2008. №7. С. 37–41.
4. Іванова А.І. Інституційне забезпечення системи оподаткування земельних відносин в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип. 7. Ч.1. С. 145–149.

РИЗИКИ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Семенів Артем Валентинович
аспірант Інституту Економіки і права
Класичний приватний університет, Україна

Науковий керівник: Хіленко Олександр Олександрович
кандидат економічних наук
Класичний приватний університет, Україна

Забезпечення економічної безпеки експортної діяльності промислового підприємства є важливим фактором стабільного розвитку національної економіки в умовах глобалізації та інтеграційних процесів. Експортна діяльність сприяє зміцненню економічного потенціалу підприємства, підвищенню його конкурентоспроможності та залученню додаткових фінансових ресурсів. Однак, разом із перевагами, експорт пов'язаний із низкою ризиків, таких як нестабільність зовнішніх ринків, валютні коливання, митні обмеження та політичні чинники. Ефективне управління економічною безпекою експортної діяльності вимагає системного підходу та використання різноманітних механізмів захисту від ризиків.

Економічна безпека експортної діяльності означає забезпечення стабільності та захищеності підприємства від внутрішніх та зовнішніх ризиків, що можуть негативно вплинути на його функціонування у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Це передбачає аналіз ризиків, пов'язаних із фінансовими, юридичними, політичними, технологічними та інноваційними чинниками, а також розробку стратегії їх мінімізації. Головною метою забезпечення економічної безпеки є підтримка сталого функціонування підприємства на зовнішніх ринках, захист його інтересів та підвищення конкурентоспроможності.

Промислові підприємства, що займаються експортом, стикаються з різними видами ризиків:

- Фінансовий ризик – коливання валютних курсів, зміни у податковому законодавстві країн-імпортерів, ризик неплатоспроможності партнерів.

- Економічний ризик – зміни на зовнішніх ринках, коливання цін на ресурси, вплив глобальних економічних криз.

- Політичний ризик – запровадження санкцій, торгових обмежень, нестабільна політична ситуація в країнах-імпортерах.

- Юридичний ризик – невідповідність законодавства країн-партнерів, правові проблеми з дотриманням контрактних зобов'язань.

- Інноваційно-технологічний ризик – застарілі технології виробництва, недоліки в інноваційному забезпеченні продукції.

З метою зниження ризиків, пов'язаних із експортною діяльністю, підприємства мають застосовувати комплексні заходи економічної безпеки:

- Аналіз і моніторинг ризиків. Проведення регулярного аналізу ринків, партнерів та конкурентів для своєчасного виявлення потенційних загроз.

- Диверсифікація ринків. Зменшення залежності від окремих ринків через розширення географії збуту.

- Застосування фінансових інструментів. Хеджування валютних ризиків, страхування експортних операцій та застосування форвардних контрактів.

- Дотримання правових вимог. Забезпечення відповідності законодавству країн-партнерів, своєчасне оновлення контрактної документації.

- Підвищення інноваційного потенціалу. Впровадження новітніх технологій та покращення якості продукції для підвищення її конкурентоспроможності.

Забезпечення економічної безпеки експортної діяльності неможливе без довгострокового планування. Розробка стратегічного плану, що передбачає ефективне управління ризиками, сприятиме стабільному розвитку підприємства. Стратегічний підхід повинен включати інвестиції у розвиток, підвищення кваліфікації персоналу, розширення на нові ринки, а також активне використання інформаційних технологій для оперативного відстеження ситуації на ринках.

Забезпечення економічної безпеки експортної діяльності промислового підприємства є важливим аспектом успішного функціонування на міжнародних ринках. Воно вимагає системного підходу, що поєднує аналітичні інструменти, фінансові механізми, правові та інноваційні заходи. Створення системи управління економічною безпекою дозволить знизити рівень ризиків, захистити інтереси підприємства та зміцнити його позиції на зовнішніх ринках.

РОЛЬ БІЗНЕС-МОДЕЛІ В ІННОВАЦІЙНОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВІ

Швидкий Олександр Васильович
аспірант Інституту Економіки і права
Класичний приватний університет, Україна

Науковий керівник: Віхорт Юлія Володимирівна
кандидат економічних наук
Класичний приватний університет, Україна

В умовах глобалізації та технологічного прогресу інноваційне підприємництво стало ключовим драйвером економічного зростання, розвитку нових ринків і створення робочих місць. Одним із найбільш популярних форм інноваційного підприємництва є венчурне фінансування, яке зосереджене на підтримці стартапів та компаній, що працюють у високоризикових сферах, таких як ІТ, біотехнології та штучний інтелект. Ефективне функціонування венчурних підприємств багато в чому залежить від обраної бізнес-моделі, яка впливає на стратегію, інвестиції, управління ризиками і кінцеві фінансові результати.

Бізнес-модель – це стратегічний інструмент, що визначає, яким чином підприємство створює, пропонує та отримує цінність на ринку. Для венчурних підприємств вибір бізнес-моделі має особливе значення, оскільки вони орієнтовані на швидкий розвиток і високий рівень ризику. Бізнес-модель допомагає визначити стратегію входження на ринок, вибір цільової аудиторії, методи залучення клієнтів та інвесторів, а також способи монетизації інноваційних продуктів або послуг. Існує декілька типових бізнес-моделей, які використовуються у венчурному підприємстві. До них належать: моделі підписки, фріміум, плата за користування, маркетплейси та моделі з використанням штучного інтелекту. Кожна з цих моделей має свої переваги та недоліки, які потрібно враховувати в процесі створення інноваційного підприємства.

Унікальні аспекти бізнес-моделей венчурних підприємств полягають у їх здатності адаптуватися до мінливих умов ринку та специфіки розвитку інноваційних технологій. Найбільш успішні стартапи зазвичай використовують так звану "мінімально життєздатну

модель" (minimum viable product, MVP), яка дозволяє протестувати основні гіпотези щодо продукту з мінімальними витратами. Використовуючи зворотній зв'язок від споживачів та інвесторів, стартап може швидко адаптувати свою бізнес-модель та скоригувати стратегію, що підвищує його шанси на успіх у довгостроковій перспективі. Завдяки такому підходу венчурні компанії можуть швидко виходити на ринок, знижувати ризики та ефективніше залучати інвестиції. Крім того, бізнес-моделі таких підприємств часто включають елементи масштабованості, що дозволяє їм швидко розширюватися на нові ринки, збільшувати обсяг продажів і максимізувати прибуток.

Основним джерелом фінансування для венчурних підприємств є венчурний капітал. Венчурні капіталісти (інвестори) зацікавлені в фінансуванні стартапів на ранніх стадіях, зокрема тих, що мають високий потенціал росту і здатні до масштабування. Стратегічне інвестування в інноваційні компанії зазвичай здійснюється через серії інвестиційних раундів, кожен з яких орієнтований на досягнення певних бізнес-цілей. Протягом таких раундів стартапи вдосконалюють свої бізнес-моделі, що робить їх привабливішими для майбутніх інвесторів та полегшує вихід на нові ринки. Також важливим є розвиток екосистеми підтримки стартапів, яка включає акселератори, інкубатори, венчурні фонди та інститути підтримки інновацій. Вони надають фінансову підтримку, навчання, консультації та контакти, що значно підвищує шанси на успішне впровадження нової бізнес-моделі.

Ризики є невід'ємною частиною інноваційного підприємництва, особливо у венчурних підприємствах. Одним з найбільших ризиків є нестабільність ринку та непередбачувані зміни в попиті. Венчурні компанії, як правило, вирішують ці питання за допомогою гнучких бізнес-моделей, які дозволяють швидко реагувати на зміни та адаптувати продукти під потреби ринку. Наприклад, застосування моделі MVP допомагає зменшити ризики, пов'язані з розробкою та тестуванням нових продуктів. Також для зниження ризиків багато стартапів залучають інвесторів на різних стадіях розвитку, що дозволяє диверсифікувати ризики і стабілізувати фінансові потоки.

Розвиток бізнес-моделей інноваційного підприємництва, особливо у венчурних підприємствах, є складним і багатогранним процесом, що включає різні аспекти управління ризиками, інвестиційної підтримки та адаптації до ринку. Використання гнучких бізнес-моделей дозволяє

венчурним підприємствам досягати високих результатів, знижувати витрати і швидко масштабувати свій бізнес. Інноваційне підприємництво та венчурне фінансування продовжують бути основними рушійними силами розвитку економіки, сприяючи впровадженню нових технологій та підвищенню конкурентоспроможності на глобальному ринку.

Список використаних джерел:

1. Ватченко О.Б., Ватченко Б.С., Черевко О.Л. (2017) Інноваційний розвиток підприємства. ISBN 978-966-921-108-8
2. Коляденко С. В. Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні та світі. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2016. № 6. С. 105–112.

СУТНІСТЬ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Марченко Сергій Костянтинович
аспірант Інституту Економіки і права
Класичний приватний університет, Україна

Науковий керівник: Сергєєва Людмила Нільсівна
доктор економічних наук, професор
Класичний приватний університет, Україна

Оборотний капітал є однією з ключових складових фінансових ресурсів підприємства, від ефективного управління яким залежить його фінансова стабільність, здатність здійснювати виробничий процес, а також отримання прибутку. Формування і використання оборотного капіталу підприємства має значний вплив на показники ліквідності, платоспроможності та фінансової незалежності. Особливо актуальним управління оборотним капіталом стає в умовах нестабільної економічної ситуації, коли зростає потреба у гнучкому фінансовому підході.

Оборотний капітал (ОК) – це частина активів підприємства, яка включає ресурси, що використовуються в операційній діяльності та швидко трансформуються в грошові кошти. До складу оборотного капіталу входять запаси, дебіторська заборгованість, грошові кошти та інші короткострокові активи. Структура оборотного капіталу залежить від характеру діяльності підприємства, а також особливостей економічного середовища, в якому воно функціонує.

Формування оборотного капіталу включає визначення оптимальної структури активів та джерел їх фінансування. Джерела фінансування оборотного капіталу можуть бути власними (нерозподілений прибуток, амортизаційні відрахування) та залученими (кредити, облігації, товарний кредит). Вибір джерел фінансування безпосередньо впливає на вартість капіталу, а отже, і на фінансові показники підприємства. Важливо забезпечити баланс між власними та залученими джерелами, аби уникнути надмірного боргового навантаження.

Ефективне використання оборотного капіталу є запорукою стабільності й успішної роботи підприємства. Важливими аспектами є оптимізація запасів, прискорення обертання дебіторської заборгованості та управління грошовими коштами. Оптимізація запасів передбачає

встановлення оптимального рівня товарних залишків, аби забезпечити безперебійний виробничий процес без надлишкових витрат. Прискорення обертання дебіторської заборгованості дозволяє вивільнити кошти для інвестицій в основну діяльність. Управління грошовими коштами сприяє підтриманню ліквідності та забезпечує своєчасне погашення зобов'язань.

Для оцінки ефективності використання оборотного капіталу використовують такі показники, як коефіцієнт обертання запасів, обертання дебіторської заборгованості, коефіцієнт ліквідності та інші. Високі показники обертання свідчать про швидке перетворення активів у грошові кошти, що позитивно впливає на фінансову стабільність підприємства. Низькі показники, навпаки, вказують на неефективне використання активів, що може призводити до фінансових труднощів.

Основні проблеми, з якими стикаються підприємства при управлінні оборотним капіталом, включають недостатнє фінансування, низьку ліквідність активів, нестабільність ринкових умов. Ефективне управління оборотним капіталом передбачає активне застосування сучасних методів фінансового аналізу та планування, таких як економічний аналіз запасів, контроль дебіторської заборгованості, складання прогнозів та моделей використання грошових коштів.

Ефективне управління оборотним капіталом є ключовим фактором для забезпечення фінансової стабільності підприємства. Оптимізація структури оборотних активів та джерел їх фінансування дозволяє підвищити ефективність виробничої діяльності, збільшити прибутковість та підвищити стійкість підприємства в умовах ринкової невизначеності. Використання сучасних методів управління оборотним капіталом є важливою складовою стратегії сталого розвитку підприємства та його конкурентоспроможності.

СУТНІСТЬ ТА ВАЖЛИВІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ВПРОВАДЖЕНЬ ПІДПРИЄМСТВ

Свинаренко Руслан Анатолійович
аспірант Інституту Економіки і права
Класичний приватний університет, Україна

Науковий керівник: Чала Олена Анатоліївна
кандидат наук з державного управління
Класичний приватний університет, Україна

Сучасний розвиток економіки та глобалізація посилюють необхідність інноваційного розвитку підприємств для забезпечення їх конкурентоспроможності та стійкості на ринку. Інновації стають стратегічним ресурсом, від якого залежить успіх підприємства, його здатність адаптуватися до змінних умов зовнішнього середовища та забезпечувати зростання прибутковості. У зв'язку з цим економічне оцінювання та управління інноваційними впровадженнями набуває особливої значущості. Ефективне оцінювання та управління інноваційними проектами дозволяє підприємствам максимально використовувати потенціал інновацій, мінімізувати ризики та забезпечити довгострокову стабільність і ріст.

Економічне оцінювання інноваційних впроваджень передбачає аналіз вартості інвестицій у нові технології, продукти чи процеси, а також прогнозування потенційних вигід та окупності цих інвестицій. До основних методів оцінки належать: аналіз грошових потоків (метод дисконтування), метод розрахунку чистої теперішньої вартості (NPV), внутрішньої норми прибутковості (IRR), аналіз терміну окупності та показника рентабельності інвестицій (PI). Кожен з цих методів дозволяє отримати різні аспекти ефективності інноваційного впровадження, що в сукупності дає підприємству можливість прийняти обґрунтоване рішення.

Управління інноваціями передбачає планування, організацію, координацію та контроль впровадження інноваційних проектів. Основними етапами управління є: розробка стратегії інноваційного розвитку, формування портфелю інноваційних проектів, їх аналіз і відбір,

планування та реалізація обраних проектів. У цьому процесі важливу роль відіграє вибір відповідної стратегії управління інноваціями: випереджаюча (proactive) стратегія, яка передбачає створення нових ринкових можливостей, або адаптивна (adaptive) стратегія, що реагує на зміну попиту та конкурентні умови. Крім того, ключовим аспектом є ризик-менеджмент, який дозволяє ідентифікувати та мінімізувати можливі загрози, що супроводжують впровадження нововведень.

На сучасному конкурентному ринку підприємства стикаються з постійними змінами умов середовища та зростанням вимог споживачів. Інноваційні впровадження дозволяють підприємству підвищити свою ефективність, покращити якість продукції чи послуг, скоротити витрати та завоювати нові сегменти ринку. У зв'язку з цим економічне оцінювання інноваційних проектів стає основою для прийняття стратегічних рішень, зокрема щодо того, чи варто інвестувати у конкретний проект, як розподілити ресурси та які методи стимулювання інноваційних процесів використовувати.

Для оцінювання результатів інноваційного проекту використовуються як фінансові, так і нефінансові показники. До фінансових показників належать: рентабельність інвестицій, грошові потоки, показник NPV та IRR. Серед нефінансових показників можна виділити: зростання частки ринку, рівень задоволеності клієнтів, підвищення якості продукції та покращення іміджу підприємства. Використання збалансованого підходу до оцінки дозволяє отримати комплексну картину ефективності інноваційного впровадження та забезпечує базу для подальших інноваційних рішень.

Економічне оцінювання та управління інноваційними впровадженнями є невід'ємною частиною успішного розвитку підприємства в сучасних ринкових умовах. Використання інноваційних рішень дозволяє підприємствам підтримувати конкурентоспроможність, залучати нових клієнтів та покращувати свої фінансові результати. Ретельне планування та оцінка інноваційного процесу допомагають уникнути ризиків, збалансувати витрати та отримати максимальну вигоду від впроваджень. Такий підхід забезпечує сталість і стійкість підприємства, формуючи основу для довгострокового успіху.

СУЧАСНИЙ СТАН ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО

Іванова Ольга Вячеславівна

головний судовий експерт відділу економічних досліджень

Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центру МВС, Україна

***Анотація.** У статті всебічно проаналізовано сучасний стан обліку та аналізу витрат на виробництво. Розглянуто значення витрат для формування прибутку, ціноутворення, фінансової звітності та управлінських рішень. Наведено класифікацію витрат за різними ознаками, вивчено теоретичні підходи, зокрема вітчизняні (П(С)БО 16) та міжнародні (МСФЗ, GAAP). Описано методи обліку (нормативний, позамовний, попроцесний, тощо) і аналізу (горизонтальний, вертикальний, факторний, тощо). Розкрито роль судово-економічної експертизи у виявленні порушень та маніпуляцій. Окреслено виклики адаптації до міжнародних стандартів, цифровізації та перспективи автоматизації обліку.*

Виклад основного матеріалу. У сучасній ринковій економіці прибуток та його зростання є основною метою підприємств. Досягнення цього неможливе без чіткого обліку, аналізу та аудиту доходів і витрат, які впливають на формування прибутку, ціноутворення й рентабельність. Точне відображення витрат у фінансовій звітності критично важливе для аналізу, контролю та управлінських рішень.

Облік і аналіз витрат також актуальні в судово-економічній експертизі для виявлення шахрайства, маніпуляцій звітністю чи заниження податкових зобов'язань. Вивчення витрат як економічної категорії та їх систематизація є важливим завданням економічної науки.

Категорія «витрати» є ключовою у фінансовому обліку та економічній теорії, привертаючи увагу багатьох дослідників як в Україні, так і за кордоном. Класичні підходи до визначення витрат відображені в роботах К. Маркса та Е. Чемберліна. К. Маркс розглядав витрати як сукупність засобів виробництва, праці та робочої сили, необхідних для створення вартості продукції, включаючи матеріальні ресурси й людську працю. Е. Чемберлін додавав до цього витрати на збут, спрямовані на доставку товару споживачеві та формування попиту [1].

Сучасні дослідники пропонують різні трактування сутності витрат, акцентуючи увагу на окремих аспектах. Так, В. Є. Труш, Т. М. Чебан і

Н. Я. Степанович розглядають витрати як «спожиті ресурси або витрачені кошти для досягнення бажаного результату» [2]. С. Ф. Голов визначає виробничі витрати як такі, що призводять до збільшення активів, зокрема у вигляді незавершеного виробництва [3]. Н. М. Ткаченко трактує витрати як виплати, що здійснюються підприємством, або доходи, які воно має забезпечити постачальникам ресурсів для залучення цих ресурсів у свою діяльність [4]. В. Я. Фаріон розглядає витрати як сукупність ресурсів, використаних у діяльності підприємства для отримання прибутку та зменшення зобов'язань перед кредиторами [5]. Н. С. Педченко, Л. В. Тітенко та ін. визначають витрати як обсяг використаних ресурсів, виражений у грошовій формі, що спрямований на отримання прибутку та може збільшувати зобов'язання перед кредиторами і державою [1].

В економічній літературі витрати часто ототожнюють із собівартістю продукції. Р. Ентоні та Дж. Ріс визначають собівартість як грошову оцінку витрачених ресурсів [1]. В. П. Завгородній зазначає, що витрати включають усі ресурси для виробництва й реалізації продукції, формуючи її собівартість [6]. Е. Дербін розрізняє витрати та затрати: витрати - це загальна вартість використаних ресурсів, а затрати - їх грошова оцінка [1]. Отже, поняття «витрати» охоплює різні аспекти діяльності підприємства - від витрат на матеріали та оплату праці до витрат на збут.

Витрати на виробництві можна поділити на різні види залежно від їх впливу на фінансові результати підприємства, характеру використання, відношення до виробничого процесу, можливості контролю тощо (таблиця 1).

Таблиця 1

Класифікаційні ознаки витрат на виробництві

Критерій класифікації	Типи витрат
Вплив на фінансові показники	Невитрачені та витрачені
Віднесення до виробничого циклу	Виробничі витрати та витрати за часовий період
Метод включення до собівартості	Безпосередні та опосередковані
Роль у технологічному процесі	Базові і загальновиробничі
Місце виникнення витрат	Цехові (виробничі) та нецехові (невиробничі)
Залежність від обсягів продукції	Фіксовані та змінювані
Врахування в управлінських рішеннях	Значущі та незначущі

Продовження табл. 1

Критерій класифікації	Типи витрат
Для оцінки альтернативних рішень	Реальні та потенційні
Оцінка собівартості додаткового випуску	Граничні та універсальні (середні)
Можливість контролю і регулювання	Керовані і некеровані

дані сформовано з [7, с. 495]

В умовах сучасної економіки підприємства повинні залишатися конкурентоспроможними, забезпечуючи випуск якісної продукції з оптимальними витратами. Облік витрат є ключовою складовою фінансової звітності, особливо для бухгалтерів. У міжнародній практиці (МСФЗ та GAAP США) немає окремого стандарту для обліку витрат, тоді як в Україні діє П(С)БО 16 «Витрати», який регулює цей процес. Розглянемо порівняння підходів до обліку витрат за МСФЗ, GAAP USA та П(С)БО (таблиця 2).

Таблиця 2

Порівняння підходів до обліку витрат за МСФЗ, GAAP США та П(С)БО України

Критерій порівняння	МСФЗ	GAAP США	П(С)БО (Україна)
Нормативна база	Окремого стандарту щодо витрат не існує	Відсутній спеціалізований стандарт	Регламентується П(С)БО 16 «Витрати», НП(С)БО 1 та іншими документами
Суть витрат	Скорочення економічних вигід, яке зменшує капітал і не пов'язане з акціонерами	Використання ресурсів для забезпечення доходів	Зменшення економічних вигід через вибуття активів або збільшення зобов'язань
Поділ витрат	Витрати поділяються на звичайні та незвичайні	Поділ на активи, витрати (включаючи відкладені) та збитки	Класифікуються за видами діяльності, елементами, статтями та іншими ознаками
Принцип визнання	Пов'язані з доходами від звичайної діяльності	Визнаються під час використання ресурсів для виробництва продукції	Витрати визнаються у разі вибуття активу або збільшення зобов'язань, що впливає на капітал
Методика оцінки	Спеціалізовані правила оцінки відсутні	Використовуються різні підходи до оцінки, визначені FASB	Відсутні окремі правила в рамках стандарту, регулюється іншими нормативними актами

дані сформовано з [8, с. 125-126]

Таблиця 2 демонструє значні відмінності у підходах до визначення, класифікації, визнання та оцінки витрат за МСФЗ, GAAP USA та П(С)БО. Ці розбіжності ускладнюють повний перехід на міжнародні стандарти обліку в Україні, оскільки це вимагає адаптації або заміни національних стандартів. Витрати відображають усі аспекти господарської діяльності підприємства, дозволяючи ідентифікувати сильні та слабкі сторони управління.

Для контролю витрат, планування доходів і визначення собівартості застосовуються різні методи обліку: нормативний, позамовний, попередільний, попроцесний, фактичний і змішаний. Найбільш прогресивним є нормативний метод («стандарт-костинг»), що підходить для масового виробництва й контролю відхилень фактичних витрат від норм, але потребує частого коригування [9].

Таблиця 3

Основні методи обліку витрат у вітчизняній практиці

Метод обліку витрат	Коротка характеристика
Нормативний метод	Витрати обліковуються за встановленими нормативами, що дозволяє контролювати собівартість на стадії планування.
Позамовний метод	Прямі витрати збираються по окремих замовленнях або партіях, що дозволяє визначити собівартість кожного замовлення.
Попередільний метод	Витрати обліковуються за переділами виробництва, що дозволяє обліковувати витрати на кожному етапі обробки.
Попроцесний метод	Використовується для галузей із безперервним виробництвом, де витрати узагальнюються за процесом виробництва.
Фактичний метод	Всі витрати обліковуються за фактичними даними.
Змішаний метод	Прямі витрати обліковуються за фактичними даними, а накладні — за середнім коефіцієнтом розподілу.

дані сформовано з [9, с. 1438]

У зарубіжній практиці обліку застосовуються такі методи, як директ-костинг, стандарт-костинг, ABC, кайзен-костинг, кост-кілінг, таргет-костинг, LCC-аналіз, система «Точно в строк» та бенчмаркетинг (таблиця 4).

Таблиця 4

Основні методи обліку витрат у зарубіжній практиці

Метод обліку витрат	Коротка характеристика
Директ-костинг	Метод неповної собівартості, де собівартість формується лише зі змінних витрат.
Стандарт-костинг	Нормативний метод обліку, який порівнює фактичні витрати із встановленими стандартами.

Продовження табл. 4

Метод обліку витрат	Коротка характеристика
Метод ABC	Облік витрат за видами діяльності, ефективний для підприємств із високою часткою непрямих витрат.
Кайзен-костинг	Постійне вдосконалення витрат із залученням усіх працівників до процесу зниження витрат.
Кост-кілінг	Жорсткий метод зниження витрат, включаючи скорочення штату та продаж невикористовуваних активів.
Таргет-костинг	Метод обліку витрат на основі цільової ціни, з урахуванням очікуваного прибутку.
LCC-аналіз	Аналіз витрат за життєвим циклом продукції, враховуючи вплив інфляції.
Система «Точно в строк»	Виробництво лише в обсягах, необхідних для поточного попиту, що дозволяє мінімізувати запаси.
Бенчмаркетинг	Порівняння витрат і процесів з лідерами ринку для покращення ефективності.

дані сформовано з [10]

Директ-костинг базується на обліку лише змінних витрат, відокремлюючи їх від постійних. Стандарт-костинг є аналогом нормативного методу, що порівнює фактичні витрати зі встановленими стандартами. Метод ABC (Activity-Based Costing) враховує витрати за видами діяльності, що підходить для підприємств із високими непрямими витратами. Кайзен-костинг і кост-кілінг спрямовані на зменшення витрат, а таргет-костинг розраховує витрати, виходячи з цільової ціни продукту [10].

Існує дві основні моделі обліку витрат у світі: англосаксонська та континентальна (європейська). Англосаксонська модель застосовує інтегровану систему обліку, де виробничі витрати відображаються у загальній системі рахунків і кореспондують із фінансовим обліком. Континентальна модель має окремі системи рахунків для фінансового та управлінського обліку, які не кореспондують між собою [11].

Вітчизняний облік витрат орієнтований на прямі та загальновиробничі витрати, що формують собівартість продукції. Також широко використовуються рахунки для обліку витрат, пов'язаних із виробництвом, незавершеним виробництвом та напівфабрикатами.

Таким чином, облік витрат у різних країнах має свої особливості, які залежать від національних традицій, правових систем та економічних умов.

Аналіз витрат на виробництво охоплює дослідження витрат за економічними елементами: матеріали, заробітна плата, соціальні

відрахування, амортизація та інші витрати. Це дозволяє оцінити їх склад, структуру, динаміку змін та виявити причини перевитрат чи економії, сприяючи пошуку резервів для зниження собівартості [12].

Метою аналізу є оцінка рівня і структури витрат для обґрунтування управлінських рішень з оптимізації. Системний підхід враховує взаємозв'язки між елементами витрат, а комплексний підхід охоплює різні аспекти витрат для отримання необхідної інформації.

Етапи аналізу:

1. Оцінка виконання кошторису за елементами витрат.
2. Аналіз прямих витрат і відхилень від плану.
3. Оцінка бюджету накладних витрат.
4. Аналіз собівартості окремих виробів.
5. Оцінка впливу витрат на фінансові результати [12].

Аналіз включає порівняння витрат поточного періоду з попередніми, що дозволяє виявити найбільші складові та фактори їх зростання.

Для ефективного управління витратами підприємства необхідно використовувати різні методи аналізу, які дозволяють детально дослідити структуру, динаміку, та фактори, що впливають на витрати (таблиця 5).

Таблиця 5

Основні методи аналізу витрат

Метод аналізу	Короткий опис
Вертикальний аналіз	Визначення структури витрат, частка кожного виду витрат у загальних витратах
Горизонтальний аналіз	Аналіз динаміки витрат за кілька періодів
Факторний аналіз	Розподіл витрат на окремі фактори, що на них впливають (обсяг виробництва, ціни на ресурси тощо)
Аналіз за економічними елементами	Вивчення витрат за складовими елементами (матеріали, зарплата, амортизація)
Аналіз за статтями калькуляції	Аналіз витрат на окремі види продукції або послуг
Маржинальний аналіз	Визначення точки беззбитковості та маржинального доходу
Метод коефіцієнтів	Розрахунок відносних показників, таких як витрати на одиницю продукції
ABC-аналіз	Класифікація витрат за рівнем важливості (групи А, В, С)
Аналіз відхилень	Порівняння фактичних витрат із плановими чи нормативними
Аналіз чутливості	Оцінка впливу змін у витратах на фінансові результати

дані сформовано з [13; 14]

Різноманітність методів аналізу витрат дозволяє комплексно вивчати витрати підприємства з різних сторін. Кожен метод забезпечує цінну інформацію, яка може використовуватися для оптимізації витрат, підвищення рентабельності та ефективного планування. Використання цих методів у сукупності дозволяє підприємству своєчасно реагувати на зміни в витратах, виявляти причини перевитрат і шукати шляхи для підвищення економічної ефективності виробництва.

Аналіз витрат основної діяльності підприємства вимагає надійної інформаційної бази, що включає різноманітні дані - первинні, вторинні, документовані й недокументовані. Інформаційні джерела для такого аналізу включають:

- Бухгалтерська звітність: зокрема, форма №2 «Звіт про фінансові результати» та баланс (форма №1), що містить інформацію про незавершене виробництво.

- Статистична звітність: річні та квартальні форми державної статистичної звітності про діяльність підприємства.

- Регістри аналітичного і синтетичного обліку: наприклад, журнали 5, 5А, відомість 5.1, які використовуються для детального обліку витрат.

- Планові матеріали: включають дані від планово-економічних відділів і бухгалтерії щодо випуску та реалізації продукції.

- Аналітичні документи: такі як відомість обліку спецодягу, матеріальний звіт, розрахунково-платіжні відомості, журнали обліку роботи будівельних машин.

- Первинні документи: лімітно-забірні картки, акти вибуття МШП, накладні на відпуск матеріалів, інвентаризаційні відомості, подорожні листи, товарно-транспортні накладні тощо.

- Головна книга: дані за рахунками 23 «Виробництво», 80 «Матеріальні витрати», 81 «Витрати на оплату праці», 91 «Загальновиробничі витрати» та інші, що охоплюють основні категорії витрат.

- Інші документи: накази, розпорядження, пояснювальні записки, а також оперативні дані щодо виробничої діяльності [15].

Основні завдання аналізу витрат включають оцінку виконання планових показників, аналіз динаміки й причин відхилень, факторний аналіз змін, визначення непродуктивних витрат, дослідження структури витрат і виявлення резервів для зниження собівартості. Методологія базується на системному підході (витрати як частина цілісної системи),

комплексному підході (врахування всіх аспектів для управлінських рішень) та кібернетичному підході (об'єкт як система елементів, що обробляють інформацію).

Ці підходи забезпечують повноцінний аналіз витрат, врахування всіх факторів впливу та створюють надійну інформаційну основу для ухвалення ефективних рішень.

Судово-економічна експертиза витрат підприємства має ключове значення для оцінки законності та достовірності фінансових показників, а також для виявлення можливих маніпуляцій із витратами, які можуть спотворювати фінансові результати та порушувати законодавство. Основною метою такої експертизи є аналіз правильності обліку витрат, виявлення порушень та забезпечення об'єктивної оцінки фінансового стану підприємства.

Процедура експертизи охоплює збір документів, аналіз витрат (формальна, арифметична, нормативна перевірки, зіставлення, зустрічна перевірка) та оформлення висновку. Для судово-економічної експертизи використовуються бухгалтерська звітність (звіт про фінансові результати, баланс), облікові регістри (журнали, відомості), первинні документи (акти, накладні) і протоколи слідчих дій (вилучення документів, допити). Висновок експерта є ключовим доказом у слідчих і судових процесах, визначаючи коректність обліку витрат, умови порушень і рекомендації для їх усунення [16].

Облік витрат є ефективним інструментом для виявлення правопорушень, таких як завищені чи необґрунтовані витрати, що можуть свідчити про шахрайські схеми, зловживання або порушення нормативів. Дані обліку витрат є вагомими доказами у справах, пов'язаних із шахрайством, банкрутством чи податковими правопорушеннями. Експертиза дозволяє перевірити достовірність витрат, виявити маніпуляції з метою заниження податкової бази або підготовки до навмисного банкрутства.

Методологія експертизи включає перевірку первинної документації, облікових регістрів і фінансової звітності, а також використання документального, факторного та розрахунково-аналітичного методів. Такий підхід дозволяє встановити реальний фінансовий стан підприємства, оцінити його економічну стійкість, виявити можливі маніпуляції та уникнути фіктивного банкрутства [16].

Наведемо судовий приклад (справа №1740/2067/18). 26 жовтня 2021 року Рівненський окружний адміністративний суд розглянув позов ТОВ «ЕЙЧСІ КОНСТРУЦІОНІ УКРАЇНА» проти Головного управління ДПС у Рівненській області. Податкова служба донарахувала підприємству податкові зобов'язання та штрафи на суму 2 143 500 грн через помилки в обліку витрат. Суть спору полягала в тому, що податкова наполягала на включенні витрат на зберігання запасів (20 млн грн) до собівартості товарів, що, на їхню думку, занижувало податкову базу на прибуток [17].

Суд підтримав позицію компанії, що витрати на зберігання не впливають на первісну вартість запасів і мають обліковуватися як адміністративні витрати того періоду, коли вони понесені. Суд скасував податкове повідомлення-рішення, оскільки податкова не надала достатніх доказів. Це підтверджує важливість правильного обліку витрат для уникнення спотворення фінансових результатів і податкових порушень.

Цифрові технології докорінно змінюють процес обліку витрат, роблячи його швидшим, точнішим і ефективнішим. ERP-системи (SAP, Oracle) автоматизують облік, покращують управління ресурсами та бюджетами, дозволяючи деталізувати витрати і своєчасно виявляти перевитрати [18]. Технології великих даних і машинного навчання сприяють аналізу великих обсягів інформації, виявленню закономірностей і прогнозуванню витрат.

Водночас цифрові системи несуть ризики, пов'язані з конфіденційністю та точністю даних, що критично для судової експертизи. Іншими проблемами залишаються складнощі класифікації витрат, недоліки достовірності фінансової звітності та труднощі обліку для малих підприємств. Перспективи розвитку обліку витрат пов'язані з подальшою цифровізацією, вдосконаленням стандартів звітності й глобалізацією підходів, що сприятиме прозорості й точності даних.

Висновок. Загалом, сучасний стан обліку та аналізу витрат на виробництво характеризується переходом до цифровізації, автоматизації процесів і впровадженням сучасних методів управління, що сприяє підвищенню прозорості, точності та ефективності обліку. Водночас залишаються виклики, пов'язані із забезпеченням достовірності даних та

адаптацією до міжнародних стандартів. У контексті судово-економічної експертизи витрати стають ключовим інструментом для виявлення економічних порушень, оцінки законності фінансових операцій та формування об'єктивної картини фінансового стану підприємств.

Список використаних джерел:

1. Педченко, Н. С., Тітенко, Л. В., & Мілька, А. І. (2023). Сутність та економічний зміст витрат підприємства: сучасний погляд. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*, (1(107)), 29–36. Вилучено з: <http://puet.poltava.ua/index.php/economics/article/view/158/148>
2. Труш, В. Є., Чебан, Т. М., & Степанович, Н. Я. (2007). *Управлінський облік: навчально-методичний посібник*. Київ: Кондор.
3. Голов, С. Ф. (2007). Чи перешкоджає П(С)БО 16 «Витрати» економічній роботі на підприємстві? *Бухгалтерський облік і аудит*, (5), 3–10.
4. Ткаченко, Н. М. (1997). *Бухгалтерський облік на підприємствах з різними формами власності: навчальний посібник*. Київ: А.С.К.
5. Фаріон, В. Я. (2013). Сутність витрат як економічної категорії. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*, (1(49)), 44–47.
6. Завгородній, В. П., & Савченко, В. Я. (1997). *Бухгалтерський облік, контроль і аудит в умовах ринку*. 2-ге вид. Київ: Фірма «ДІКсі».
7. Сук, Л. К., & Сук, П. Л. (2015). *Фінансовий облік: навчальний посібник*. Київ: Знання. Вилучено з: <https://dglip.nubip.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7f10bf4b-ffa0-4687-b0d8-4e991da302bb/content>
8. Баглай, К. А. (2013). Порівняльна характеристика визнання, оцінки та відображення в обліку підприємства витрат за МСФЗ, GAAP USA та П(С)БО. *Управління розвитком*, (15(155)), 124–127. Вилучено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2013_15_56
9. Чичуліна, К. В., Міщук, Є. М., & Арзуманян, А. С. (2017). Сучасні методи обліку витрат. *Економіка та суспільство*, (13), 1435–1442. Вилучено з: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/239.pdf
10. Глушач, Ю. С., & Фальченко, О. О. (2021). Методичні аспекти обліку витрат та калькулювання собівартості продукції у вітчизняній та зарубіжній обліковій практиці. *Економіка та суспільство*, (29). Вилучено з: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/587/563>
11. Лучко, М. Р., & Бенько, І. Д. (2016). *Бухгалтерський облік в зарубіжних країнах: навчальний посібник*. Тернопіль: Видавництво ТНЕУ. Вилучено з: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/16824/1/книга%20зар.%20кр..pdf>
12. Максименко, Д. В., & Перевузнюк, Т. М. (2017). Аналіз витрат підприємства на виробництво продукції. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Журнал наукових праць*, (23(18)), 204–209. Вилучено з: <http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/2662/1/n23-204-209.pdf>
13. Доліна, І. (2023). Фінансовий аналіз: основні види та коефіцієнти. *Aktiv Financial Academy*. Вилучено з: <https://finacademy.net/ua/materials/article/finansovij-analiz-osnovni-vidi-ta-koefitsiyenti>
14. Ахновська, І. О., & Болгов, В. Є. (2020). *Управління витратами: навчальний посібник*. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. Вилучено з: https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/943/1/58_Управління%20витратами_I.pdf

15. Єфіменко, Т. І. (2013). *Внутрішньогосподарський контроль: навчальний посібник*. Харків: УкрДАЗТ. Вилучено з: <http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/2468/1/Навчальний%20посібник.pdf>
16. Бешуля, І. В., & Гевлич, Л. Л. (2013). *Судово-бухгалтерська експертиза: навчальний посібник*. Донецьк: ДонНУ. Вилучено з: <https://r2.donnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7c4b25ab-4f6d-427c-9f9d-533daa5f98b2/content>
17. Рішення № 101447678, 26.10.2021, Рівненський окружний адміністративний суд. (2021). Вилучено з: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/101447678/>
18. Онищенко, О. В. (2019). Упровадження та застосування сучасних інформаційних технологій і ERP-систем у бухгалтерському обліку вітчизняних підприємств. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*, (3(20)), 515–522. Вилучено з: https://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/20_2019/79.pdf

ФОРМУВАННЯ ТА НАКОПИЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Івасішин Даніїл Олександрович
аспірант Інституту Економіки і права
Класичний приватний університет, Україна

Науковий керівник: Огаренко Тетяна Юріївна
кандидат економічних наук
Класичний приватний університет, Україна

Інтелектуальний капітал є одним із ключових факторів успішного розвитку сучасних підприємств, особливо в умовах глобалізації та швидкого розвитку інформаційних технологій. Він визначається як сукупність нематеріальних активів підприємства, що включають знання, навички, інновації, інтелектуальну власність, людські ресурси та організаційні процеси, які сприяють створенню доданої вартості. У сучасних умовах все більше компаній визнають необхідність ефективного управління інтелектуальним капіталом для забезпечення своєї конкурентоспроможності та стійкості на ринку.

Питання дослідження методологічних підходів до формування, накопичення та оцінки інтелектуального капіталу на підприємстві є надзвичайно актуальним, оскільки сучасні підприємства стикаються з викликами щодо інтеграції та управління своїми нематеріальними активами.

Формування інтелектуального капіталу на підприємстві залежить від ряду чинників, зокрема розвитку людського потенціалу, інноваційної діяльності, корпоративної культури та взаємодії між підрозділами. Створення інтелектуального капіталу є не тільки результатом інвестицій у людські ресурси, а й комплексом стратегій з управління знаннями, розвитком інноваційного середовища та забезпеченням ефективної комунікації на підприємстві.

Накопичення інтелектуального капіталу потребує сталого розвитку знань і навичок співробітників, а також здатності підприємства до збереження та використання цих знань. Важливим є потенційний розгляд методів накопичення інтелектуального капіталу через розвиток професійних навичок персоналу, впровадження новітніх технологій і

методів управління знаннями. Особлива увага має бути приділена розвитку корпоративних інновацій та організаційного навчання як ключових елементів цього процесу.

Оцінка інтелектуального капіталу є складним завданням, оскільки він не має фізичної форми, але має значний вплив на конкурентоспроможність підприємства. Аналізуючи сучасні методи оцінки інтелектуального капіталу, включаючи фінансові й нефінансові показники, зокрема, увага має бути приділена таким методам оцінки, як модель збалансованих показників, модель інтегрованого інтелектуального капіталу, а також інноваційним підходам до вимірювання нематеріальних активів.

Методологічні основи формування, накопичення та оцінки інтелектуального капіталу є важливим елементом стратегії управління сучасного підприємства. Ефективне використання інтелектуальних ресурсів забезпечує підприємствам можливість створювати додаткову вартість, підвищувати свою конкурентоспроможність та адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі. Враховуючи динамічний розвиток економіки знань, підприємства повинні розвивати системи управління інтелектуальним капіталом та використовувати інноваційні підходи до його оцінки. Це дозволить підприємствам не тільки підтримувати високий рівень ефективності, але й зберігати стійку конкурентну позицію на ринку.

ФОРМУВАННЯ УСПІШНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА В УКРАЇНІ

Токарев Олександр Миколайович
аспірант Інституту Економіки і права
Класичний приватний університет, Україна

Науковий керівник: Гальцова Ольга Леонідівна
доктор економічних наук, професор
Класичний приватний університет, Україна

Аграрний сектор України є однією з ключових складових національної економіки, що формує значну частину валового внутрішнього продукту (ВВП) країни, забезпечує продовольчу безпеку та сприяє експорту. Проте розвиток цього сектора стикається з численними викликами, включаючи зміни клімату, недостатню інфраструктуру, фінансові обмеження та структурні дисбаланси. Це вимагає формування комплексної стратегії, яка враховувала б сучасні тенденції глобальних ринків, інноваційні підходи до ведення сільського господарства та державну підтримку.

Формування стратегії розвитку аграрного сектора вимагає всебічного аналізу наявних ресурсів, наукових досягнень, а також зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на галузь. Однією з основних проблем є низька ефективність використання ресурсів, зокрема земельних і водних, а також технологічне відставання від провідних аграрних держав. Сільське господарство України все ще залишається трудомістким і потребує модернізації, впровадження інноваційних рішень, таких як точне землеробство, цифрові технології управління та автоматизація виробничих процесів.

Для успішного розвитку аграрного сектора необхідно враховувати не тільки економічні, але й екологічні аспекти. В умовах глобального потепління та зміни клімату Україна стикається з новими викликами, пов'язаними з деградацією ґрунтів, скороченням водних ресурсів та нестабільністю погодних умов. У зв'язку з цим формування стратегії має включати заходи щодо адаптації до зміни клімату, збереження біорізноманіття та впровадження технологій, що зменшують негативний вплив на екосистему.

Важливим елементом стратегії є розвиток інфраструктури, що включає вдосконалення транспортних шляхів для перевезення сільськогосподарської продукції, зберігання та переробки товарів. Ефективна логістична система дозволить зменшити втрати продукції під час транспортування та зберігання, підвищить конкурентоспроможність українських аграріїв на міжнародному ринку. Окрім того, важливо розвивати інституційне середовище, створюючи сприятливі умови для малого та середнього агробізнесу, підтримуючи фермерів через доступні кредитні програми, гранти та консалтингові послуги.

Окремим блоком стратегії розвитку аграрного сектора повинна бути міжнародна інтеграція та просування української продукції на світові ринки. На сьогодні Україна вже є одним із провідних експортерів зернових культур, але потенціал галузі значно ширший. Для цього необхідно розширювати експортну базу, просувати продукцію з доданою вартістю та забезпечувати відповідність стандартам якості Європейського Союзу та інших ключових ринків. Така диверсифікація дозволить знизити залежність від окремих ринків і підвищити стійкість аграрного сектора до зовнішніх ризиків.

Одним із наріжних каменів формування стратегії є питання земельної реформи та раціонального використання земельних ресурсів. Земельний фонд України – один із найбільших у Європі, проте тривалий час він використовувався неефективно через відсутність прозорих механізмів регулювання та слабкий захист прав землевласників. У зв'язку з цим, формування стратегії розвитку повинно базуватися на продовженні реформування земельних відносин, забезпеченні прозорості ринку землі та захисті прав дрібних землевласників.

Отже, успішна стратегія розвитку аграрного сектора в Україні повинна включати багаторівневий підхід, що охоплює технологічну модернізацію, екологічну стійкість, розвиток інфраструктури та міжнародну інтеграцію. Така стратегія дозволить не тільки підвищити ефективність і конкурентоспроможність національного аграрного сектора, але й забезпечити довгострокову стабільність та економічний розвиток країни в цілому.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Мудрак Ярослав Володимирович
аспірант Інституту Економіки і права
Класичний приватний університет, Україна

Науковий керівник: Ткаченко Алла Михайлівна
доктор економічних наук, професор
Класичний приватний університет, Україна

Сучасне бізнес-середовище стрімко змінюється під впливом цифрової трансформації, яка відкриває нові можливості для підвищення ефективності підприємств. Цифрова трансформація є ключовим елементом конкурентоспроможності, оскільки вона сприяє вдосконаленню бізнес-процесів, підвищенню якості обслуговування клієнтів та забезпечує гнучкість підприємства до змін. Удосконалення управління бізнес-процесами в рамках цифрової трансформації стає важливим завданням для підприємств, які прагнуть не лише вижити, а й процвітати в умовах цифрової економіки.

Основні напрями удосконалення управління бізнес-процесами:

1. Автоматизація та роботизація. Використання сучасних цифрових технологій для автоматизації рутинних завдань є ключовим кроком на шляху вдосконалення бізнес-процесів. Роботизація дозволяє мінімізувати помилки, скоротити час на виконання завдань і підвищити продуктивність праці. Наприклад, автоматизація фінансових та бухгалтерських процесів дозволяє уникнути помилок у звітності та значно скорочує час на підготовку документів.

2. Інтеграція інформаційних систем. Для ефективного управління бізнес-процесами необхідна інтеграція різних інформаційних систем (ERP, CRM, SCM). Це дозволяє знизити дублювання даних, прискорити обмін інформацією між підрозділами та полегшує прийняття рішень. Інтеграція систем сприяє підвищенню прозорості та забезпеченню повної картини процесів, що відбуваються на підприємстві.

3. Використання штучного інтелекту та аналітики. Впровадження штучного інтелекту дозволяє здійснювати предиктивну аналітику, завдяки якій можна прогнозувати майбутні зміни попиту, ефективніше управляти запасами та оптимізувати виробничі процеси. Аналітичні інструменти на

базі штучного інтелекту дозволяють швидко обробляти великі обсяги даних, надаючи управлінцям можливість ухвалювати обґрунтовані рішення.

4. Підвищення гнучкості та адаптивності процесів. В умовах швидкоплинного ринку підприємства повинні бути здатні швидко адаптуватися до змін. Для цього необхідно формувати гнучкі бізнес-процеси, що дозволяють оперативно змінювати стратегії в залежності від зовнішніх умов. Цей аспект стає особливо важливим у часи кризи, коли підприємства повинні швидко пристосуватися до нових викликів.

5. Орієнтація на клієнта. Цифрова трансформація відкриває нові можливості для покращення взаємодії з клієнтами. Використання CRM-систем, соціальних мереж та чат-ботів дозволяє підприємствам краще розуміти потреби клієнтів, персоналізувати обслуговування та підвищувати рівень задоволеності. Орієнтація на клієнта сприяє зростанню лояльності та підвищенню конкурентоспроможності.

Цифрова трансформація бізнес-процесів приносить суттєві переваги, такі як підвищення ефективності, зниження витрат, швидке реагування на зміни ринку та покращення взаємодії з клієнтами. Однак, вона також ставить перед підприємствами певні виклики, зокрема необхідність значних інвестицій, ризик кібербезпеки, потребу в навчанні персоналу та управлінні змінами. Для успішної реалізації цифрової трансформації необхідно мати комплексну стратегію, яка враховує як технологічні аспекти, так і людський фактор.

Удосконалення управління бізнес-процесами в контексті реалізації стратегії цифрової трансформації є вирішальним фактором успіху сучасного підприємства. Автоматизація, інтеграція систем, використання штучного інтелекту, підвищення гнучкості та орієнтація на клієнта дозволяють підприємствам значно покращити свої показники та підвищити конкурентоспроможність. Однак, для успішної цифрової трансформації необхідно чітко визначити стратегічні цілі, врахувати можливі ризики та забезпечити ефективне управління змінами.

Список використаних джерел:

1. Жекало Г. І. Цифрова економіка України: проблеми та перспективи розвитку / Г. І. Жекало. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2020. – №26. – С. 56–60.
2. Корнілова О.В. Показники оцінки конкурентоспроможності підприємств.// Торгівля і ринок України: [темат. зб. наук. пр.]. – Вип. 16, т. II. / Голов. ред. О.О. Шубін. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2015. – 481 с.
3. Коробов, М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: навчальний посібник / М.Я. Коробов. – К.: Знання: КОО, 2010. – 378 с. – ISBN: 966- 7293-69-6.

СЕКЦІЯ II. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ГРУПУВАННЯ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА ОБСЯГИ ПОЗИКОВОГО ФІНАНСУВАННЯ РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧИХ ПРОЄКТІВ ПІДПРИЄМСТВ

Ємельянов Олександр Юрійович

д-р. екон. наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка, Україна

Гаврась Дмитро Русланович

аспірант кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка, Україна

Забезпечення належної ефективності діяльності підприємств в умовах конкурентного середовища функціонування потребує перманентного розвитку суб'єктів господарювання [1, 2], що, серед іншого, викликає необхідність формування потенціалу економічного розвитку компаній [3–6] та провадження ними інвестиційно-інноваційної діяльності [7–10], зокрема здійснення технологічного оновлення [11–16] та реалізації ресурсозберігаючих програм і проєктів [17–22]. Однак необхідною є попередня розробка підприємствами стратегій свого економічного розвитку [23, 24], зокрема ресурсозберігаючого розвитку.

Здійснення ресурсозберігаючих проєктів підприємств потребує належного фінансового забезпечення провадження цих проєктів, у тому числі і за рахунок банківських кредитів та інших видів позик [25, 26]. При цьому потрібно мати на увазі ту обставину, що обсяги позикового фінансування ресурсозберігаючих проєктів знаходяться під впливом різноманітних чинників. Ці чинники можливо поділити на такі основні групи:

1. Чинники, які визначають ступінь економічної ефективності здійснення ресурсозберігаючих проєктів (до зазначених чинників,

насамперед, варто віднести: потрібні обсяги інвестицій у здійснення кожного проєкту; фізичні обсяги економії виробничих ресурсів внаслідок здійснення кожного проєкту; середній прогностичний рівень цін на виробничі ресурси, економія яких передбачається за кожним із проєктів; прогностична середня величина додаткових поточних витрат, пов'язаних із реалізацією кожного проєкту; нормативи прибутковості інвестицій; ступінь ризикованості кожного проєкту).

2. Чинники, які визначають економічну ефективність використання існуючих на теперішній час на підприємствах технологічних процесів, заміна яких розглядається (до зазначених чинників, насамперед, варто віднести: прогностичний ефективний термін експлуатації наявних технологічних процесів; прогностичний розподіл чистого грошового потоку від експлуатації цих процесів за роками; прогностична зміна потреби в інвестиціях у заміну наявних технологій на ресурсозберігаючі; ставка дисконту).

3. Чинники, що визначають ефективність залучення позикових коштів для фінансування ресурсозберігаючих проєктів (до зазначених чинників, насамперед, варто віднести: наявність більш привабливих ніж позикове фінансування механізмів фінансового забезпечення провадження ресурсозберігаючих проєктів; середній рівень відсоткових ставок за позиками; граничні терміни, на які можуть бути взяті позики; доступність позик; наявність державних програм стосовно підтримки тих підприємств, які передбачають одержання позик для фінансування ресурсозберігаючих проєктів).

4. Чинники, що визначають наявний рівень фінансової стійкості підприємств, які планують реалізовувати ресурсозберігаючі проєкти (до зазначених чинників, насамперед, варто віднести: середню очікувану величину прибутку до сплати процентів за позиками та податків; рівень коливання прогностичної величини цього прибутку; існуючий обсяг позикового капіталу; структуру позикового капіталу за термінами погашення позик; рівень відсоткових ставок за раніше узятими кредитами).

5. Вимоги власників тих підприємств, що планують провадити ресурсозберігаючі проєкти, до параметрів позикового фінансування (до зазначених чинників, насамперед, варто віднести: максимально припустимий ступінь імовірності того, що одержання позик виявиться економічно недоцільним; мінімально припустиме співвідношення між середньою прибутковістю інвестицій у ресурсозберігаючі проєкти та

відсотковою ставкою; максимально припустимий ступінь імовірності банкрутства; мінімально припустимий розмір дивідендних виплат; максимально припустимий ступінь імовірності того, що завдяки взяттю позики підприємство не зможе виконувати умови своїх власників стосовно обсягів та термінів дивідендних виплат).

Під час розроблення програм фінансування ресурсозберігаючих проєктів за рахунок позикових джерел коштів підприємствам варто враховувати перелічені чинники для того, щоб зазначені програми були достатньо обґрунтованими та характеризувалися належною економічною ефективністю.

Список використаних джерел:

1. Міщенко, Н. Г. & Міщук, А. І. (2016). Розвиток підприємства на основі інформаційного та інноваційного потенціалу. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*, (4(236)), 191–204.
2. Петрушка, Т. О. (2013). *Оцінювання економічної ефективності ресурсозберігаючого розвитку промислових підприємств* (дис. ... канд. екон. наук). НУ «Львівська політехніка». Львів, Україна.
3. Yemelyanov, O., Kurylo, O. & Petrushka, T. (2018). Methodological principles of evaluating economic potential of industrial enterprise sustainable development. *Науковий вісник «Полісся»*, (2 (14)), 141–149.
4. Kryvovazyuk, I., Vakhovych, I., Kaminska, I. & Dorosh, V. (2020). Managerial innovations in methodology of solving export-import activity problems and ensuring international corporations business excellence. *Quality - Access to Success*, 21(178), 50-55.
5. Ємельянов, О. Ю., Лесик, Л. І. & Висоцький, А. Л. (2015). Теоретичні засади формування та оцінювання виробничо-збутового потенціалу машинобудівних підприємств. *Бізнес Інформ*, (1), 124–130.
6. Коновал, В. В. (2014). Оцінювання потенціалу розвитку підприємств легкої промисловості. *Вісник ХДУ*, (6 (2)), 206–209.
7. Кривов'язюк, І. В. (2020). *Антикризове управління підприємством. 3-тє видання*. Київ: Видавничий дім «Кондор».
8. Ємельянов, О. Ю., Крет, І. З. & Сегедій, О. М. (2003). Інформаційне забезпечення аналізу інвестиційного потенціалу галузей економіки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Проблеми економіки та управління*, (484), 66–71.
9. Смолій, Л. В. (2010). Формування інвестиційного механізму інноваційного розвитку буряківництва. *Інноваційна економіка*, (17), 168–171.
10. Федулова, Л. І. (2013). Інноваційний вектор розвитку промисловості України. *Економіка України*, (4), 15–23.
11. Амоша, О. І., Булеєв, І. П. & Шевцова, Г. З. (2007). Інноваційне оновлення техніко-технологічної бази промислового виробництва на синергетичних засадах: теорія і практика. *Економіка промисловості*, (1(36)), 3–9.
12. Петрушка, Т. О., Ємельянов, О. Ю. & Курило, О. Б. (2020). Підвищення ефективності господарської діяльності як чинник економічного розвитку підприємств. *Ефективна економіка*, (12). http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_12_23.

13. Lesinskiy, V., Yemelyanov, O., Zarytska, O., Petrushka, T. & Myroshchenko, N. (2022). Designing a Tool-Set for Assessing the Organizational and Technological Inertia of Energy Consumption Processes at Enterprises. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, (6(13)), 29–40.
14. Lesinskiy, V., Yemelyanov, O., Zarytska, O., Symak, A. & Petrushka T. (2021). Devising a Toolset for Assessing the Potential of Loan Financing of Projects Aimed at Implementing Energy-Saving Technologies. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 4, 15–33.
15. Piva, M. & Vivarelli, M. (2018). Technological change and employment: is Europe ready for the challenge. *Eurasian Bus. Rev.*, (8(1)), 13-32.
16. Caliskan, H. K. (2015). Technological change and economic growth. *Procedia Soc. Behav. Sci.*, (195), 649–654.
17. Бойчук, Н. Я. & Острянюк, М. М. (2017). Проблеми енергозбереження та підвищення енергоефективності економіки України. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*, (19), 25–34.
18. Бурда, В. Є. (2013). Потенціал енергозбереження та напрями використання альтернативних джерел енергії у промисловості. *Економічний часопис – XXI*, (1-2), 45–48.
19. Ємельянов, О. Ю., Висоцький, А. Л. & Петрушка, Т. О. (2016). Моделювання процесу ціноутворення на машинобудівну продукцію. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» «Проблеми економіки та управління»*, (847), 81–87.
20. Іваненко, О. В. (2013). Формування потенціалу ресурсозбереження соціально-економічних систем. *Економіка. Фінанси. Право*, (8), 7–10.
21. Некрасова, Л. А. & Хрїстова, А. В. (2017). Формування ресурсозберігаючої моделі розвитку підприємства. *Економіка: реалії часу*, (2 (30)), 79–84.
22. Сотник, І. М. (2010). Економічне стимулювання ресурсозбереження у контексті сталого розвитку України. *Економіст*, (12), 72–75.
23. Баранович, А. М. (2014). Теоретико-методичні засади формування стратегій розвитку підприємства. *Вісник ХДУ*, (2), 77–81.
24. Македон, В. В. (2013). Розробка стратегії розвитку промислового підприємства. *Теоретичні і прикладні аспекти економіки та інтелектуальної власності*, (1(1)), 369–373.
25. Yemelyanov, O., Petrushka, T., Symak, A., Trevoho, O., Turylo, A., Kurylo, O., Danchak, L., Symak, D. & Lesyk, L. (2020). Microcredits for Sustainable Development of Small Ukrainian Enterprises: Efficiency, Accessibility, and Government Contribution. *Sustainability*, (12(15)), 6184.
26. Васюренко, О., Ляшенко, В. & Подчесова, В. (2014). Ефективність кредитування фізичних та юридичних осіб банками України: методологія аналізу стохастичних границь. *Вісник НБУ*, (1), 5–11.

ЕВОЛЮЦІЯ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ: ЗРОСТАННЯ, БЕЗПЕКА ТА КОМФОРТ СПОЖИВАЧІВ

Парасюк Орест Володимирович

аспірант кафедри підприємництва та екологічної експертизи товарів

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

У період з 2018 по 2023 роки сфера електронної комерції зазнала значного зростання, що позитивно вплинуло на споживчу безпеку та комфорт. Головним фактором цього зростання стало активне впровадження цифрових технологій, які спростили процес онлайн-покупок і зробили їх більш доступними для широкої аудиторії споживачів. Згідно з міжнародними дослідженнями, обсяг ринку е-комерції зріс на 23,5% у зазначений період, досягнувши рекордних 5,5 трлн доларів США в 2023 році, що підтверджує стабільну популярність онлайн-шопінгу (рис. 1).

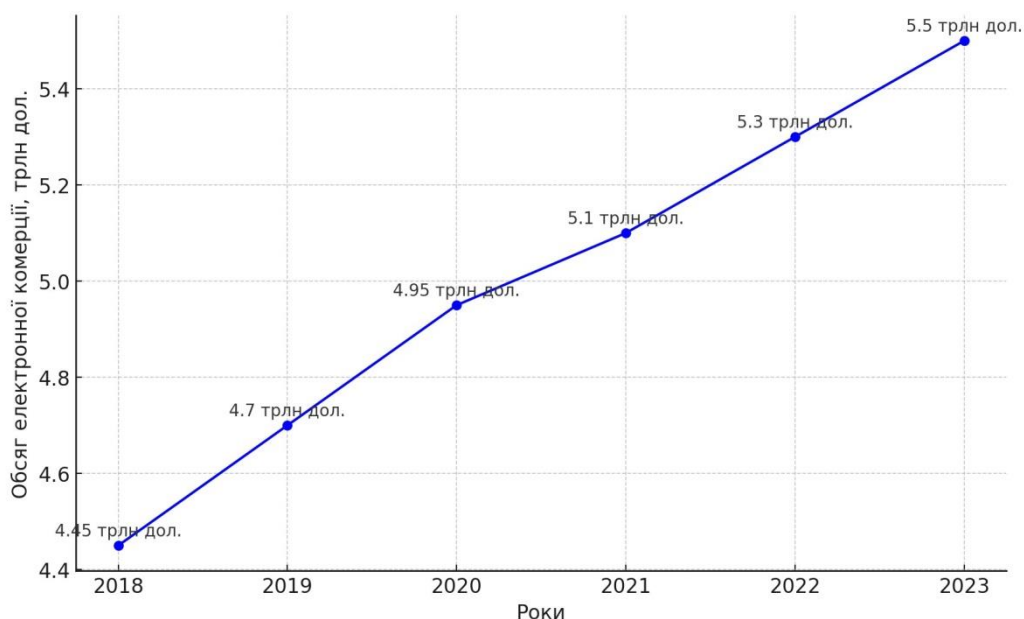

Рис. 1. Зростання обсягу е-комерції протягом 2018-2023 рр.

Примітка: побудовано автором

Зростання обсягів електронної комерції супроводжувалося суттєвими змінами у вимогах до споживчої безпеки. Результати опитувань показали, що понад 68% споживачів висловлюють занепокоєння щодо захисту своїх персональних даних під час онлайн-

покупок, що стало підставою для впровадження нових стандартів у цій сфері. У 2018-2023 роках значно поліпшилась якість захисту даних завдяки використанню технологій шифрування та багатofакторної автентифікації. Наприклад, у 2023 році кількість випадків шахрайства з банківськими картками в е-комерції знизилась на 18% у порівнянні з 2018 роком (рис. 2).

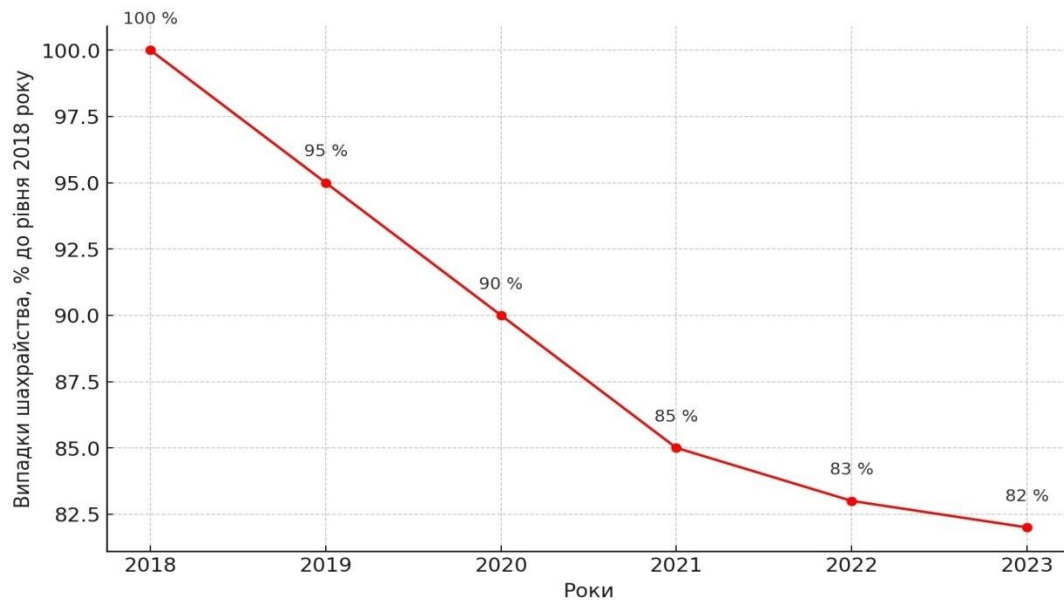

Рис. 2. Зміна кількості випадків шахрайства з використанням банківських карток у сфері е-комерції протягом 2018-2023 рр.

Примітка: побудовано автором

Крім того, комфорт споживачів під час покупок також зазнав значних змін. Статистичні дані свідчать, що понад 75% покупців надають перевагу онлайн-платформам, які пропонують швидку доставку товарів, зручний інтерфейс та можливість відстежувати свої замовлення в реальному часі.

Зростання сфери електронної комерції за останні роки свідчить про зміну в споживчих звичках та підвищення вимог до безпеки та комфорту онлайн-покупок. Впровадження новітніх технологій захисту даних та зручних сервісів є ключовими чинниками, які сприяють розвитку цієї галузі.

СЕКЦІЯ III. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Деребон Соломія Владиславівна

здобувач вищої освіти економічного факультету

Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Науковий керівник: Проць Наталія Василівна

доцент, доцент кафедри фінансів

Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Актуальність теми зумовлена необхідністю забезпечення ефективного використання бюджетних ресурсів для досягнення сталого розвитку на регіональному рівні. У умовах економічних та соціальних викликів, таких як нерівність у розвитку територій, зміни клімату та обмежені фінансові ресурси, важливо розробляти і впроваджувати бюджетну політику, що стимулює зростання економіки, покращення соціальних послуг та екологічну стійкість. Це дозволяє не лише підтримати поточний рівень життя, а й забезпечити прогресивний розвиток для майбутніх поколінь.

Вступ. Бюджетна політика є основою економічної стратегії держави, оскільки вона забезпечує фінансування пріоритетних напрямків розвитку. В умовах глобалізації, соціально-економічних викликів та необхідності адаптації до змінюваного клімату, сталий розвиток регіонів стає ключовим фактором для забезпечення економічної стабільності на місцевому рівні. Бюджетна політика сталого розвитку регіонів спрямована на досягнення економічної, соціальної та екологічної рівноваги, що дозволяє ефективно використовувати наявні ресурси, знижувати нерівність між регіонами та забезпечувати високий рівень життя для населення.

Виклад основного матеріалу: Бюджетна політика сталого розвитку регіонів включає в себе організацію ефективного фінансування

соціально-економічних заходів, направлених на досягнення довгострокових цілей у сфері розвитку економіки, соціальних стандартів і охорони навколишнього середовища. Важливим аспектом є інтеграція економічних, соціальних і екологічних складових розвитку в бюджетний процес.

Сталий розвиток, відповідно до визначення ООН, включає такі три основні компоненти: економічний, соціальний та екологічний. У бюджетній політиці це означає, що при розподілі фінансових ресурсів необхідно враховувати не тільки економічну вигоду, а й соціальні потреби населення та екологічні наслідки для регіонів [5].

Визначення ефективної бюджетної політики для сталого розвитку вимагає врахування специфіки кожного регіону. Так, для одного регіону пріоритетом може бути розвиток інфраструктури, для іншого - поліпшення соціальних умов, а для третього - охорона навколишнього середовища.

Структура бюджетної політики сталого розвитку регіонів є складною і багатогранною, оскільки вона охоплює кілька основних елементів, які взаємодіють між собою для досягнення стратегічних цілей розвитку. Один із ключових аспектів цієї політики - прогнозування та планування. Оскільки сталий розвиток має довгостроковий характер, для ефективного використання бюджетних ресурсів необхідно створювати національні та регіональні стратегії, що враховують потреби кожного окремого регіону. У цих стратегіях бюджетні кошти мають бути спрямовані на досягнення цілей сталого розвитку, що передбачають економічний, соціальний та екологічний прогрес. З цією метою розробляються середньострокові та довгострокові плани, які дозволяють прогнозувати фінансові потреби регіонів, а також враховувати зовнішні економічні умови, зміни в ринку праці та соціальні тенденції [6].

Не менш важливим елементом бюджетної політики є розподіл бюджетних коштів. В умовах обмежених фінансових ресурсів важливо забезпечити ефективний розподіл фінансування між регіонами з урахуванням їх економічного потенціалу, соціальних потреб та екологічної ситуації. Це дозволяє максимально спрямувати ресурси на найбільш пріоритетні напрямки розвитку, такі як модернізація інфраструктури, розвиток "зелених" технологій, підвищення якості життя населення, а також поліпшення екологічної ситуації.

Справедливий розподіл коштів між регіонами також дозволяє зменшити соціальні та економічні диспропорції, що є важливим для стабільного та збалансованого розвитку країни в цілому.

Фінансування сталих проектів є ще одним важливим компонентом бюджетної політики. До таких проектів відносяться ініціативи, спрямовані на екологічну стійкість, зменшення викидів парникових газів, розвиток відновлювальних джерел енергії, покращення управління природними ресурсами та інші екологічно безпечні інвестиції. Для цього необхідно забезпечити залучення не лише державних, а й приватних інвестицій, оскільки такі проекти вимагають значних капіталовкладень і не завжди можуть бути повністю фінансовані за рахунок державного бюджету. Систематична підтримка сталих проектів через бюджетну політику сприяє розвитку інновацій та технологій, які допомагають зберегти природні ресурси і підтримувати екологічний баланс у регіонах [3].

Моніторинг і оцінка ефективності бюджетної політики є необхідною умовою для забезпечення її дієвості та результативності. Оцінка ефективності бюджетних витрат дозволяє коригувати стратегічні напрямки та коректувати фінансування в залежності від змін в економічній та соціальній ситуації. Для цього використовуються різноманітні методи оцінки, зокрема індикатори сталого розвитку, які дозволяють відстежувати досягнення цілей на різних рівнях - як на макроекономічному, так і на мікрорівні. Використання цих індикаторів забезпечує своєчасне виявлення проблем та коригування бюджетних стратегій, що дозволяє досягти максимальної ефективності в реалізації цілей сталого розвитку на регіональному рівні [4].

Однією з основних проблем бюджетної політики сталого розвитку регіонів є нерівномірний розвиток різних територій, що виникає через значну різницю в економічних і соціальних умовах між регіонами. Багато регіонів стикаються з дефіцитом фінансових і матеріальних ресурсів, що обмежує їх здатність реалізовувати важливі соціальні, інфраструктурні та екологічні проекти. Це веде до поглиблення соціальної та економічної нерівності між різними частинами країни. Такі диспропорції у фінансових можливостях значно ускладнюють досягнення загальнодержавних цілей сталого розвитку та вимагають вдосконалення механізмів бюджетного розподілу з урахуванням потреб кожного окремого регіону.

Крім того, важливим викликом є необхідність балансування економічних, соціальних і екологічних пріоритетів у процесі бюджетного

планування та фінансування. Одночасно задовольнити потреби економічного зростання, покращення соціальних умов та екологічної стабільності в умовах обмежених ресурсів є дуже складним завданням. Часто уряди стикаються з дилемою, коли необхідно вибирати між підтримкою короткострокових економічних цілей і інвестуванням у сталий розвиток, що вимагає більш довгострокових зусиль. У деяких випадках вкрай важливо досягати економічного зростання, але при цьому уникати негативних наслідків для навколишнього середовища або соціальної сфери, що є суттєвим викликом для розробки ефективної бюджетної політики [1].

Ще однією суттєвою проблемою є недостатнє фінансування сталих ініціатив, спрямованих на забезпечення екологічної стійкості та соціального розвитку. Бюджетні кошти часто спрямовуються на термінові витрати або підтримку поточних функціональних потреб, що обмежує можливості для фінансування довгострокових проєктів, необхідних для сталого розвитку. Недостатня увага до стратегічних ініціатив, які мають довгострокову спрямованість, може призвести до того, що важливі соціально-економічні зміни не будуть реалізовані в повному обсязі. Це питання стає особливо актуальним в умовах дефіциту бюджетних ресурсів, коли пріоритети можуть змінюватися під тиском негайних потреб, що шкодить виконанню довгострокових цілей сталого розвитку.

Корупція та неефективне управління є ще одними серйозними факторами, що суттєво знижують ефективність бюджетних витрат. На жаль, випадки нецільового використання коштів, зловживання владою, а також недосконалість процедур планування та виконання бюджетних програм все ще мають місце в багатьох регіонах. Це призводить до того, що навіть ті кошти, які виділяються на важливі соціальні чи інфраструктурні проєкти, можуть не бути використані за призначенням або витрачаються неефективно. Таким чином, проблема корупції та неефективного управління є основною перешкодою на шляху до реалізації стратегічних цілей сталого розвитку, оскільки вона не тільки збільшує витрати, але й створює умови для значних фінансових втрат у державному та місцевому бюджетах [2].

Висновки. Бюджетна політика сталого розвитку регіонів є складним, багатограним процесом, що вимагає інтеграції економічних, соціальних і екологічних аспектів. Для досягнення сталого розвитку

необхідно забезпечити ефективний розподіл фінансових ресурсів, спрямованих на розвиток інфраструктури, соціальних послуг та екологічної стійкості. Залучення інвестицій, розвиток індикаторів сталого розвитку та впровадження інноваційних фінансових механізмів можуть значно покращити ефективність бюджетної політики в цьому напрямку. Для досягнення успіху в цій сфері важливо, щоб бюджетна політика була узгоджена з національними цілями сталого розвитку та враховувала специфіку кожного регіону.

Список використаних джерел:

1. Грінчук, С. В. Бюджетна політика України: проблеми та перспективи / С. В. Грінчук. — Київ: Ліра-К, 2018.
2. Коваленко, О. І. Бюджетний менеджмент в умовах сталого розвитку / О. І. Коваленко. — Харків: ХНУ, 2019.
3. Лобанов, В. А. Проблеми сталого розвитку та їх відображення у бюджетній політиці / В. А. Лобанов. — Одеса: ОНУ, 2020.
4. Міщенко, В. І. Сталий розвиток регіонів: теорія і практика / В. І. Міщенко. — Львів: ЛНУ, 2017.
5. Олійник, В. В. Вплив бюджетної політики на сталий розвиток регіонів / В. В. Олійник. — Київ: Інститут економіки, 2016.
6. Пріма, В. М. Бюджетування сталого розвитку в умовах фінансової кризи / В. М. Пріма. — Харків: ХДЕУ, 2021.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ РОЗПОДІЛУ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ НА ОСНОВІ ДОХОДУ ВІД ОСНОВНОЇ НЕОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сук П.Л.

д-р. екон. наук, професор,

професор кафедри обліку і оподаткування

*Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України “Ніжинський агротехнічний інститут”, м. Ніжин,
Україна*

Щоб збільшувати обсяг виробництва продукції (товарів, робіт, послуг) підприємства повинні використовувати витрати. Окремим видом витрат є витрати, які відображаються у складі фінансових результатів наступних періодів, а не у періоді їх виникнення. Такі витрати мають назву витрати майбутніх періодів (далі – ВМП).

ВМП знаходяться у статті “Витрати майбутніх періодів” (код рядка 1170) розділу II “Оборотні активи” активу Балансу (Звіту про фінансовий стан) (форма № 1) [1; 2].

У Методичних рекомендаціях щодо заповнення форм фінансової звітності визначено, що ВМП – це витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів [2].

Відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, до ВМП відносяться витрати, пов'язані з підготовчими до виробництва роботами в сезонних галузях промисловості; з освоєнням нових виробництв та агрегатів; сплачені авансом орендні платежі; оплата страхового поліса; оплата торгового патенту; передплата на газети, журнали, періодичні та довідкові видання тощо.

Для обліку ВМП призначено рахунок 39 “Витрати майбутніх періодів”. За його дебетом здійснюється накопичення ВМП, за кредитом – вони списуються (розподіляються) та включаються до складу витрат звітного періоду [3; 4].

У світовій практиці ВМП позначають термінами “deferred expenses”, “deferred charges”, “deferred costs” – відстрочені витрати, відкладені витрати або “prepaid expenses” – передплачені витрати.

Відстрочені витрати – це кошти, використані для зобов'язань, які ще не були виконані [5].

Щоб раціонально розподілити ВМП по наступних періодах застосовують відповідні методи. Як приклад, можна використовувати метод розподілу ВМП на основі доходу від основної неопераційної діяльності.

Неопераційна діяльність – це діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталів підприємства або пов'язана з придбанням та реалізацією тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів (грошей), а також інша діяльність підприємства, яка не є операційною діяльністю [1].

Неопераційна діяльність включає основну неопераційну і іншу неопераційну діяльність.

До основної неопераційної діяльності відноситься фінансова і інвестиційна діяльність.

Фінансова діяльність – діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталів підприємства.

Інвестиційна діяльність – придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів (грошей).

Інша неопераційна діяльність – операції, які виникають у процесі діяльності, але не пов'язані з операційною, фінансовою та інвестиційною діяльністю підприємства.

НП(С)БО 15 “Дохід” встановлено, що до складу фінансових доходів включаються дивіденди, відсотки та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій (крім доходів, які обліковуються за методом участі в капіталі).

До складу інших доходів, зокрема, включаються дохід від реалізації фінансових інвестицій; дохід від неопераційних курсових різниць та інші доходи, які виникають у процесі господарської діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства [6].

До інвестиційних доходів включаються доходи, пов'язані зі збільшенням частки інвестора в чистих активах об'єкта інвестування внаслідок одержання асоційованими підприємствами прибутків; доходи, пов'язані зі збільшенням частки інвестора в чистих активах об'єкта інвестування внаслідок одержання спільними підприємствами

прибутків; доходи, пов'язані зі збільшенням частки інвестора в чистих активах об'єкта інвестування внаслідок одержання дочірніми підприємствами прибутків.

До доходів від інвестиційної діяльності також відносяться доходи від реалізації необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття, хоча вони обліковуються у складі іншої операційної діяльності.

Доходи від основної неопераційної діяльності обліковують на рахунках 72 “Дохід від участі в капіталі”, 73 “Інші фінансові доходи”, а також на субрахунку 712 “Дохід від реалізації інших оборотних активів”.

Рахунок 72 “Дохід від участі в капіталі” призначено для узагальнення інформації про доходи від інвестицій, які здійснені в асоційовані, дочірні або спільні підприємства та облік яких ведеться за методом участі в капіталі.

Рахунок 72 має такі субрахунки:

721 “Дохід від інвестицій в асоційовані підприємства”;

722 “Дохід від спільної діяльності”;

723 “Дохід від інвестицій в дочірні підприємства”.

Рахунок 73 “Інші фінансові доходи” призначено для обліку доходів, які виникають у ході фінансової діяльності підприємства, зокрема дивідендів, відсотків та інших доходів від фінансової діяльності, які не обліковуються на рахунку 72 “Дохід від участі в капіталі”.

Рахунок 73 має такі субрахунки:

731 “Дивіденди одержані”;

732 “Відсотки одержані”;

733 “Інші доходи від фінансових операцій” [3; 4].

НП(С)БО 16 “Витрати” визначено, що фінансові витрати включають витрати на проценти (за користування кредитами отриманими, за облігаціями випущеними, за фінансовою орендою тощо) та інші витрати підприємства, пов'язані із запозиченнями (крім фінансових витрат, які включаються до собівартості кваліфікаційних активів відповідно до НП(С)БО 31 “Фінансові витрати”).

Втрати від участі в капіталі є збитками від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, які обліковуються методом участі в капіталі.

До складу інших витрат включаються витрати, які виникають під час діяльності (крім фінансових витрат), але не пов'язані безпосередньо з виробництвом та/або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) [7].

Собівартість реалізованих необоротних активів та груп вибуття, утримуваних для продажу відноситься до інвестиційної діяльності, але вона обліковується у складі інших витрат операційної діяльності.

Узагальнення інформації щодо витрат від основної неопераційної діяльності підприємства здійснюється на рахунках 95 “Фінансові витрати”, 96 “Втрати від участі в капіталі” і на субрахунку 943 “Собівартість реалізованих виробничих запасів”.

На рахунку 95 “Фінансові витрати” ведуть облік витрат на проценти та інших витрат підприємства, пов’язаних із запозиченнями.

Рахунок 95 має такі субрахунки:

951 “Відсотки за кредит”;

952 “Інші фінансові витрати”.

На рахунку 96 “Втрати від участі в капіталі” ведуть облік втрат від зменшення вартості інвестицій, облік яких ведеться за методом участі в капіталі, що виникають у процесі інвестиційної діяльності підприємства. Основні вимоги до обліку інвестицій викладені в НП(С)БО 12 “Фінансові інвестиції”.

Рахунок 96 має такі субрахунки:

961 “Втрати від інвестицій в асоційовані підприємства”;

962 “Втрати від спільної діяльності”;

963 “Втрати від інвестицій в дочірні підприємства”.

Облік й узагальнення інформації про фінансові результати діяльності підприємства здійснюється на рахунку 79 “Фінансові результати”.

За кредитом рахунку 79 відображаються суми в порядку закриття рахунків обліку доходів, за дебетом – суми в порядку закриття рахунків обліку витрат, також належна сума нарахованого податку на прибуток.

Для визначення прибутку (збитку) від фінансових операцій (тобто основної неопераційної діяльності) підприємства використовують субрахунок 792 “Результат фінансових операцій”. За кредитом цього субрахунку відображається списання суми в порядку закриття рахунків обліку доходів від участі в капіталі та інших фінансових доходів, за дебетом – списання фінансових витрат з рахунків 95 “Фінансові витрати” та 96 “Втрати від участі в капіталі” [3; 4].

У відповідності до видів доходів від основної неопераційної діяльності можна використовувати різні методи розподілу ВМП, у тому числі на основі: 1) доходу від реалізації необоротних активів; 2) доходу

від інвестицій в асоційовані підприємства; 3) доходу від спільної діяльності; 4) доходу від інвестицій в дочірні підприємства; 5) доходу від дивідендів одержаних; 6) доходу від відсотків одержаних; 7) інших доходів від фінансових операцій тощо.

Розрахунок річної суми розподілу ВМП за методом на основі доходу від основної неопераційної діяльності виконується множенням суми розподілу ВМП на коефіцієнт розподілу ВМП, який обраховується діленням фактичного або планового обсягу доходу від основної неопераційної діяльності за окремі періоди на плановий обсяг доходу від основної неопераційної діяльності за увесь період.

Обраховується метод розподілу ВМП на основі доходу від основної неопераційної діяльності за формулами:

$$PCPBM\P = CPBM\P \times KPBMP,$$

де: *PCPBM\P* – річна сума розподілу ВМП; *CPBM\P* – сума розподілу ВМП; *KPBMP* – коефіцієнт розподілу ВМП.

$$KPBMP = \text{ДОНД} : \text{ПДОНД},$$

де: *ДОНД* – плановий або фактичний обсяг доходу від основної неопераційної діяльності за окремі періоди; *ПДОНД* – плановий обсяг доходу від основної неопераційної діяльності за увесь період.

Списання ВМП за методом на основі доходу від основної неопераційної діяльності можна також робити за іншим варіантом:

$$PCPBM\P = \text{ДОНД} \times KPBMP,$$

$$KPBMP = CPBM\P : \text{ПДОНД}.$$

Виконувати ессаймент (від англ. *assignment* – розподіл) ВМП за методом на основі доходу від основної неопераційної діяльності можна двома способами: 1) від первісної (початкової) суми ВМП; 2) від залишкової (поточної) суми ВМП.

Розрахунок методу розподілу ВМП на основі доходу від основної неопераційної діяльності розглянемо на прикладі.

Приклад. Початкова (первісна) сума ВМП – 105000 грн, строк розподілу – 15 років. За цей час прогнозується отримати 820000 грн доходу від основної неопераційної діяльності, у тому числі: за 1-й рік – 112000 грн, за 2-й рік – 95000 грн, за 3-й рік – 88000 грн, за 4-й рік – 72000 грн, за 5-й рік – 68000 грн, за 6-й рік – 64000 грн, за 7-й рік – 53000 грн, за 8-й рік – 50000 грн, за 9-й рік – 49000 грн, за 10-й рік – 42000 грн, за 11-й

рік – 34000 грн, за 12-й рік – 30000 грн, за 13-й рік – 26000 грн, за 14-й рік – 20000 грн, за 15-й рік – 17000 грн.

Обчислимо коефіцієнти розподілу ВМП: за 1-й рік – 0,1366 (112000 : 820000 = 0,1366), за 2-й рік – 0,1159 (95000 : 820000 = 0,1159), за 3-й рік – 0,1073 (88000 : 820000 = 0,1073), за 4-й рік – 0,0878 (72000 : 820000 = 0,0878), за 5-й рік – 0,0829 (68000 : 820000 = 0,0829), за 6-й рік – 0,0780 (64000 : 820000 = 0,0780), за 7-й рік – 0,0646 (53000 : 820000 = 0,0646), за 8-й рік – 0,0610 (50000 : 820000 = 0,0610), за 9-й рік – 0,0598 (49000 : 820000 = 0,0598), за 10-й рік – 0,0512 (42000 : 820000 = 0,0512), за 11-й рік – 0,0415 (34000 : 820000 = 0,0415), за 12-й рік – 0,0366 (30000 : 820000 = 0,0366), за 13-й рік – 0,0317 (26000 : 820000 = 0,0317), за 14-й рік – 0,0244 (20000 : 820000 = 0,0244), за 15-й рік – 0,0207 (17000 : 820000 = 0,0207).

Прорахунок 1-го способу (від початкової (первісної) суми ВМП) методу розподілу ВМП на основі доходу від основної неопераційної діяльності наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

**Розподілення ВМП у наступні періоди за 1-м способом
(від початкової (первісної) суми ВМП) методу розподілу ВМП на
основі доходу від основної неопераційної діяльності**

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Дохід від основної неопераційної діяльності, грн	Коефіцієнти розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	105000	112000	0,1366	14343
2	105000	95000	0,1159	12170
3	105000	88000	0,1073	11267
4	105000	72000	0,0878	9218
5	105000	68000	0,0829	8704
6	105000	64000	0,0780	8190
7	105000	53000	0,0646	6783
8	105000	50000	0,0610	6405
9	105000	49000	0,0598	6279
10	105000	42000	0,0512	5376
11	105000	34000	0,0415	4357
12	105000	30000	0,0366	3843
13	105000	26000	0,0317	3329
14	105000	20000	0,0244	2562
15	105000	17000	0,0207	2174
х	Разом	820000	1	105000

[авторська розробка]

Як показують дані таблиці 1, використання 1-го способу (від початкової (первісної) суми ВМП) методу розподілу ВМП на основі доходу від основної неопераційної діяльності забезпечує повне списання ВМП у видатки за увесь період їх розподілу.

Порядок відображення 2-го способу (від залишкової (поточної) суми ВМП) методу розподілу ВМП на основі доходу від основної неопераційної діяльності відображено в таблиці 2.

Таблиця 2

**Розподілення ВМП у наступні періоди за 2-м способом
(від залишкової (поточної) суми ВМП) методу розподілу ВМП на
основі доходу від основної неопераційної діяльності**

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Дохід від основної неопераційної діяльності, грн	Коефіцієнти розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	105000	112000	0,1366	14343
2	90657	95000	0,1159	10507
3	80150	88000	0,1073	8600
4	71550	72000	0,0878	6282
5	65268	68000	0,0829	5411
6	59857	64000	0,0780	4669
7	55188	53000	0,0646	3565
8	51623	50000	0,0610	3149
9	48474	49000	0,0598	2899
10	45575	42000	0,0512	2333
11	43242	34000	0,0415	1795
12	41447	30000	0,0366	1517
13	39930	26000	0,0317	1266
14	38664	20000	0,0244	943
15	37721	17000	0,0207	37721
х	Разом	820000	1	105000

[авторська розробка]

З даних таблиці 2 можна зробити висновок, що при застосуванні 2-го способу (від залишкової (поточної) суми ВМП) методу розподілу ВМП на основі доходу від основної неопераційної діяльності в останньому році залишкова (поточна) сума ВМП не розподіляється пропорційно коефіцієнту розподілу ВМП, а включається у витрати періоду.

Висновки. Аллокацію (від англ. *allocation* – розподіл, розміщення) ВМП можна виконувати за методом на основі доходу від основної неопераційної діяльності.

До основної неопераційної діяльності включається фінансова та інвестиційна діяльність підприємства.

Можна застосовувати окремі методи розподілу ВМП на основі доходу від основної неопераційної діяльності, а саме на основі: 1) доходу від реалізації необоротних активів; 2) доходу від інвестицій в асоційовані підприємства; 3) доходу від спільної діяльності; 4) доходу від інвестицій в дочірні підприємства; 5) доходу від дивідендів одержаних; 6) доходу від відсотків одержаних; 7) інших доходів від фінансових операцій і т. д.

Дистрибуцію (від англ. *distribution* – розподіл) ВМП за методом на основі доходу від основної неопераційної діяльності можна розраховувати двома способами: 1) від первісної (початкової) суми ВМП; 2) від залишкової (поточної) суми ВМП.

Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”: Наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.
2. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.
3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 1591. (2011). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>.
4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.
5. Deferred Revenue Explained With Examples. (2024). Вилучено з : <https://www.wafeq.com/en/learn-accounting/financial-statements/deferred-revenue-explained-with-examples>.
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 “Дохід” (Наказ Міністерства фінансів України). № 290. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>.
7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 “Витрати” (Наказ Міністерства фінансів України). № 318. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>.

НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Стащук Олена Володимирівна

ORCID ID: 0000-0003-2622-7353

д-р.екон.наук, професор,

завідувач кафедри-професор кафедри фінансів

Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Сапрун Мар'яна Валеріївна

здобувач освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю

072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Функціонування кожного суб'єкта господарювання визначається тими зовнішніми та внутрішніми умовами, які притаманні в конкретний період часу на ринку. В Україні суб'єкти господарювання з 2022 року здійснюють свою фінансово-господарську діяльність в нових реаліях, які створило повномасштабне вторгнення росії в Україну. Внаслідок цього ділова активність підприємств зазнала суттєвого спаду через порушення логістичних шляхів, руйнування самих виробництв, необхідність релокації бізнесу, зростання витрат на сировину та матеріали. Окремі з таких підприємств внаслідок впливу негативних чинників зазнали банкрутства та ліквідації, а інвестиційна привабливість як суб'єктів господарювання, так і держави в цілому суттєво знизилася через ризики, спричинені воєнним станом. Усе це впливає, насамперед, на рух грошових потоків суб'єктів господарювання, ставлячи до них істотно інші умови щодо управління ними та їх оптимізації.

Проблематика грошових потоків суб'єктів господарювання в науковій літературі не є новою, проте із виникненням нових ризиків та загроз суб'єкти господарювання змушені змінювати свої традиційні підходи та шукати сучасних й надійних способів оптимізації їх руху. Дослідження теоретичних та практичних аспектів формування та використання грошових потоків підприємств, їх аналіз та механізм управління й синхронізації є предметом дослідження багатьох науковців та практиків, таких як І. Бланка, Є. Мниха, Г. Ситник, В. Суторміної, С. Шкарабан, Л. Яструбецької та інших.

Оптимізація грошових потоків – це процес визначення кращих форм їх організації в умовах певного суб'єкта господарювання, виходячи з особливостей його господарсько-виробничої діяльності [1]. Оптимізація грошових потоків здійснюється, як правило, двома шляхами: збільшенням надходжень грошових потоків та уповільнення їх відтоку [2; 3]. В умовах воєнного стану суб'єкти господарювання стикаються з такими проблемами оптимального формування та використання своїх грошових потоків, як: дефіцит грошових коштів, втрата платоспроможності підприємства, зниження рівня його ліквідності, кредитоспроможності та погіршення фінансового стану загалом, зниження прибутковості операційної діяльності, високі обсяги дебіторської заборгованості тощо [2].

У структурі заходів із прискорення надходжень грошових потоків суб'єктів господарювання вагоме місце займає процес управління дебіторською заборгованістю. Так, Ясіновська І. Ф. зазначає, що ефективна робота з дебіторською заборгованістю у системі оптимізації грошових потоків підприємства сприятиме своєчасному надходженню коштів і зменшенню ризику неплатоспроможності [4]. Безперечно, дебіторська заборгованість має свої переваги та недоліки. Так, позитивним фактом наявності дебіторської заборгованості на підприємстві є стимулювання обсягів реалізації продукції та можливості отримати грошові потоки через певний проміжок часу. Негативний вплив дебіторської заборгованості на підприємстві проявляється у зниженні фінансового стану такого суб'єкта господарювання, що пов'язаний із ризиком ненадходження операційних грошових потоків на підприємство.

Для налагодження ефективної роботи управління дебіторською заборгованістю як інструмента оптимізації грошових потоків суб'єктів господарювання необхідними є вжиття таких заходів, як: застосування факторингу як інструмента рефінансування протермінованої дебіторської заборгованості, постійний моніторинг за динамікою та структурою дебіторської заборгованості, виявлення загроз щодо погашення дебіторської заборгованості та мінімізація їх впливу, застосування проектного підходу до формування політики управління дебіторською заборгованістю.

Список використаних джерел:

1. Черненко Т. В. Оптимізація грошових потоків підприємства. URL: http://www.confcontact.com/2016-ekonomika-i-menedzhment/2_chernenko.htm
2. Стащук О., Савчук А. Управління фінансовими ресурсами підприємства в умовах воєнного стану. URL: <https://archive.liga.science/index.php/conference-proceedings/article/view/171>
3. Стащук О., Сафронова Д. Управління грошовими потоками підприємства в умовах воєнного стану. URL: <http://www.konferenciaonline.org.ua/ua/article/id-805/>
4. Ясіновська, І., & Кольба, Р. (2023). ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ. *Молодий вчений*, 11 (123), 168-174. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-11-123-34>

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ДОХОДІВ І ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Бондаренко Наталія Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Університет митної справи та фінансів, Україна

Лавріненко Ганна Володимирівна

студентка фінансового факультету
Університет митної справи та фінансів, Україна

Сучасні умови економічного розвитку вимагають від підприємств гнучкої політики та здатності швидко відреагувати на будь-які зміни, вчасно вжити відповідні заходи. Це можливо лише за умови наявності детальної та достовірної інформації про доходи та резерви їх збільшення. Дані про розмір та види доходів надають змогу управлінському персоналу здійснити корективи фінансово-господарської діяльності. Основна аналітична інформація може бути забезпечена лише системою бухгалтерського обліку, тому перебуває у прямій залежності від якості його організації на підприємстві.

Доходом вважається приріст економічних вигод, що виникає в результаті господарської діяльності підприємства. Для його визнання необхідно не лише надходження активів або зменшення зобов'язань, але й обов'язкове збільшення власного капіталу (окрім внесків від учасників), за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена.

Доходи включаються до облікових об'єктів на основі принципів нарахування та відповідності доходів і витрат. Згідно з цими принципами, для визначення фінансового результату звітного періоду доходи мають зіставлятися з витратами, понесеними для їх отримання. Доходи визнаються у той момент, коли вони нараховані, незалежно від фактичного надходження або сплати грошових коштів.

Організація обліку починається з облікової політики, тому під час складання Наказу «Про облікову політику» варто звернути увагу на положення, що стосуються методів обліку доходів, а саме: принципи бухгалтерського обліку, які визначають відображення інформації про

доходи підприємства, методи нарахування та оцінки, а також аналітичні рахунки для відображення даних про доходи.

Пункт 7 НП(с)БО 15 «Дохід» класифікує доходи за такими групами як: дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), інші операційні доходи, фінансові доходи та інші доходи [1].

У бухгалтерському обліку дохід відображається за справедливою вартістю отриманих або очікуваних в майбутньому активів. Інформація для фінансової звітності щодо доходів базується на первинних документах, які відображають господарські операції підприємства (наприклад, прибуткові касові ордери, товарно-транспортні накладні, рахунки-фактури, накладні, акти приймання-здачі виконаних робіт та наданих послуг, платіжні інструкції, чеки, векселі тощо). Дані з первинних документів систематизуються у бухгалтерських регістрах (відомостях, журналах) та узагальнюються у системі бухгалтерських рахунків.

Облік доходів у бухгалтерському обліку ведеться відповідно до плану рахунків, де для цього передбачений 7-й клас рахунків – «Доходи і результати діяльності». Цей клас рахунків використовується для узагальнення інформації щодо доходів, отриманих від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства. Рахунки 7-го класу відображають стан доходів за звітний період і дозволяють контролювати фінансовий результат від різних видів діяльності.

До 7-го класу входять такі рахунки: 70 «Доходи від реалізації», 71 «Інший операційний дохід», 72 «Дохід від участі в капіталі», 73 «Інші фінансові доходи», 74 «Інші доходи», 76 «Страхові платежі» та 79 «Фінансові результати».

На рахунках цього класу, крім рахунку 76, протягом звітного періоду за кредитом відображаються суми загального доходу разом з непрямими податками та зборами, включеними в ціну продажу. За дебетом щомісяця відображають належні суми непрямих податків і зборів, а також періодично (щомісяця чи щороку) переносять суму чистого доходу на рахунок 79. [2]

Аналітичний облік доходів ведеться за різними показниками, визначеними підприємством, такими як види або групи продукції, товарів, робіт і послуг, регіони збуту, окремі інвестиційні об'єкти та інші напрямки, що мають значення для ефективного управління.

В багатьох формах фінансової і статистичної звітності відображається інформація про доходи підприємства. Для відображення доходів звітного періоду призначено такі форми фінансової звітності, як: звіт про фінансові результати, примітки до річної фінансової звітності.

Фінансовий результат – це результат господарської діяльності підприємства, що визначається як різниця між доходами та витратами і виражений у вигляді абсолютних показників прибутку або збитку. Формування фінансового результату спрямоване на досягнення запланованого його розміру та максимальне використання резервів підприємства через фінансову, операційну та інвестиційну діяльність.

Для узагальнення інформації про фінансові результати в бухгалтерському обліку використовується рахунок 79 «Фінансові результати», для більш детального розглядання Планом рахунків передбачено три основні субрахунки: 791 «Результат операційної діяльності», 792 «Результат фінансових операцій», 793 «Результат іншої діяльності».

За кредитом рахунка 79 «Фінансові результати» відображаються суми, які є результатом закриття рахунків доходів, а за дебетом – витрати, включно з нарахованим податком на прибуток. При завершенні звітного періоду залишок рахунка 79 списується на рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» [2].

Інформація про доходи та фінансові результати узагальнюється у відповідних облікових регістрах, після чого дані переносяться до Головної книги підприємства. Звідти інформація включається до Балансу та «Звіту про фінансові результати». Аналітичний облік фінансових результатів здійснюється за такими параметрами, як фінансові показники, види продукції, товарів, робіт, послуг, а також за іншими напрямками, встановленими підприємством.

Підприємство також має можливість самостійно створювати додаткові субрахунки та аналітичні рахунки, які враховують специфіку його діяльності, конкретні управлінські потреби та контрольні завдання.

У таких звітах, як звіт про фінансові результати та примітки до річної фінансової звітності відображається інформація про фінансові результати підприємства.

Таким чином, фінансові результати є ключовим чинником стабільності та розвитку підприємства. Від належної організації обліку залежить як економічний стан підприємства, так і прозорість фінансової

звітності, що зміцнює довіру користувачів до наданої інформації та сприяє прийняттю обґрунтованих рішень.

Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід», затв. наказом Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. №290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>
2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Стащук Олена Володимирівна

ORCID ID: 0000-0003-2622-7353

*д-р.екон.наук, професор, завідувач кафедри-професор кафедри фінансів
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна*

Козак Володимир Володимирович

*здобувач освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю
072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна*

В умовах воєнного стану проблематика ефективного функціонування суб'єктів господарювання набуває особливої актуальності. Особливої уваги в цьому контексті набувають процеси формування та раціонального використання фінансових ресурсів підприємств, адже саме вони є основою для здійснення прибуткової фінансово-господарської діяльності. Воєнний стан став для вітчизняних суб'єктів форс-мажором та найбільшою загрозою їх ефективного функціонування, що призвів до здорожчання фінансових ресурсів, їх обмеженості, затримок у платежах та зниження прибутковості підприємств. Усе це вимагає пошуку нових управлінських рішень щодо оптимального формування та використання фінансових ресурсів з метою забезпечення фінансової стійкості, ліквідності, платоспроможності суб'єктів господарювання.

Проблематикою формування фінансових ресурсів підприємств, їх ефективного використання, теоретичним аспектам формування механізму управління фінансових ресурсів підприємств, проблемам їх формування та використання присвятили свої дослідження такі науковці, як: І. Бланк, Л. Бражник, І. Вовк, П. Гаврилко, О. Непочатенко, Ю. Нікольчук, С. Плетенецька, І. Румик, О. Царенок та інші. Проте, з появою нових викликів фінансово-господарській діяльності підприємств в Україні, з'являється об'єктивна потреба у пошуку нових підходів до управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання крізь сучасних проблем та ризиків.

Отже, звернемося до теоретичного підґрунтя щодо проблематики фінансових ресурсів. Аналіз наукової літератури у сфері фінансів

дозволив нам прийти до висновку про наявність різноманітних підходів до ідентифікації фінансових ресурсів. Зокрема, колектив авторів у складі І. Румика, С. Плетенецької, О. Царенка у своїх дослідженнях зазначає, що фінансові ресурси – є грошовими коштами, які акумулюються у фондах цільового призначення для забезпечення певних витрат [1]. Також нам відомо, що усі фінансові ресурси підприємств поділяються на власні, позичені та залучені.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну призвело до появи не лише безпекових викликів, а й спричинило виникнення проблеми у формуванні, використанні та управлінні фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання. Зокрема, в Україні склалася особлива ситуація, оскільки після впливу чинника пандемії коронавірусу суб'єкти господарювання й уся економіка не встигли відновитися, як настав новий безпековий чинник.

Основними проблемами формування та використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану стали:

- зниження рівня прибутковості, що негативно вплинуло на здатність формування фінансових ресурсів з власних джерел [2; 3];
- збитковість підприємств та їх банкрутство;
- втрата майна внаслідок ведення військових дій та окупації, що знижує можливість залучення позикових фінансових ресурсів;
- необхідність релокації підприємств, що вимагає в останніх здійснення додаткових витрат для адаптації на новому територіальному розміщенні;
- зниження ділової активності, що сповільнює оборотність усього капіталу суб'єктів господарювання;
- зростання вартості залучення та доступності позикових ресурсів.

З метою подолання означених проблем, на наш погляд, доцільно застосовувати наступні заходи із акумуляції фінансових ресурсів підприємств: використання можливостей залучення фінансових ресурсів на умовах грантів; детальне планування фінансових ресурсів підприємства; застосування інструментів погашення дебіторської заборгованості, зокрема таких як факторинг та форфейтинг, виявлення резервів формування внутрішніх джерел фінансування; відмова від виплати дивідендів, скорочення витрат підприємства та пошук нових джерел збуту для підвищення обсягів реалізації продукції; участь у програмах пільгового кредитування підприємств тощо.

Список використаних джерел:

1. Румик, І., Плетенецька, С., & Царенок, О. (2023). ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. *Вчені записки Університету «КРОК»*, (4(72)), 9–19. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2023-72-9-19>
2. Стащук О., Савчук А. Управління фінансовими ресурсами підприємства в умовах воєнного стану. URL: <https://archive.liga.science/index.php/conference-proceedings/article/view/171>
3. Стащук , О. (2022). ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ. *Матеріали конференцій МЦНД*, (26.08.2022; Чернівці, Україна), 54–55. Вилучено із <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/204>
- НІКОЛЬЧУК, Ю. (2024). ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ПІД ЧАС ВІЙНИ. *MODELING THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC SYSTEMS*, (2), 215–223. <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-12-28>

РЕГУЛЮВАННЯ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Колганова Марія Михайлівна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Литвиненко Катерина Геннадіївна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Бачуріна Анна Андріївна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

З 1 жовтня 2018 року в Україні набрав чинності Закон «Про аудит фінансової звітності і аудиторську діяльність», який суттєво змінив підходи до регулювання аудиторської галузі. Ринок аудиторських послуг отримав дворівневу систему нагляду, яка спрямована на забезпечення якості аудиту, підвищення відповідальності аудиторів та посилення громадського контролю [2].

Дворівнева система нагляду

Закон запровадив систему, в якій усі аудитори підпадають під нагляд **Органу громадського нагляду за аудиторською діяльністю (ОргН)**. Цей орган складається з:

Ради з нагляду за аудиторською діяльністю, що включає представників Мінфіну, НБУ, НКЦПФР, Нацкомфінпослуг та трьох незалежних експертів.

Інспекції з забезпечення якості, яка відповідає за перевірки аудиторських послуг.

Основні функції Ради:

Затвердження нормативно-правових актів у сфері аудиторської діяльності.

Контроль за діяльністю Аудиторської палати України (АПУ) у межах делегованих їй повноважень [3].

Прийняття рішень щодо дисциплінарних справ та накладення адміністративних стягнень на аудиторів.

Перегляд та скасування рішень атестаційної комісії у разі необхідності. [4]

Інспекція ОрГН:

Інспекція виконує організаційну та методичну підтримку Ради, а також проводить перевірки якості аудиторських послуг, зокрема тих, що стосуються підприємств, що становлять суспільний інтерес.

Фінансування та санкції

Фінансування ОрГН забезпечується за рахунок внесків аудиторів. Аудитори, які проводять обов'язковий аудит підприємств суспільного інтересу, мають сплачувати:

Фіксований внесок у розмірі трьох мінімальних зарплат за кожен аудиторський звіт.

Внесок у розмірі до 2% від винагороди за договором надання послуг.

У разі порушень ОрГН має право накладати штрафи на аудиторів:

До 30% винагороди — за недотримання вимог щодо кваліфікації чи умов надання аудиторських послуг.

До 10% винагороди — за проведення аудиту без чинного договору страхування.

Аудиторська палата України

Аудиторська палата України (АПУ) отримала статус професійного об'єднання, членами якого можуть бути як аудитори, так і аудиторські фірми. АПУ залишатиметься неприбутковою організацією з метою самоврядування аудиторської діяльності [1].

Основні функції АПУ:

—Реєстрація аудиторів та аудиторських фірм.

—Контроль якості аудиторських послуг (крім аудиту підприємств суспільного інтересу).

—Контроль за безперервним навчанням аудиторів.

—Фінансування АПУ здійснюється через членські внески та оплату за аудиторські звіти.

Атестація аудиторів

Щоб стати аудитором, кандидат має відповідати наступним вимогам:

—Мати вищу освіту.

—Успішно скласти кваліфікаційні іспити з 14 напрямків, включаючи стандарти аудиту, бухгалтерський облік, фінансовий аналіз, управління ризиками, податкове законодавство тощо.

—Пройти практичну підготовку.

—Кандидати з 15-річним досвідом роботи в суміжних сферах або 7-річним досвідом за фахом можуть бути звільнені від теоретичних іспитів, але зобов'язані скласти кваліфікаційний іспит. Свідоцтво аудитора видається терміном на 5 років. [5]

Нові виклики для аудиторської галузі

Запровадження нових правил підвищує прозорість аудиторської діяльності та забезпечує ефективний контроль за якістю послуг. Водночас аудиторам доведеться адаптуватися до жорсткіших вимог і брати на себе додаткові фінансові зобов'язання.

Ця реформа є важливим кроком до інтеграції України в міжнародний економічний простір та підвищення довіри до фінансової звітності українських компаній.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про аудит фінансової звітності і аудиторську діяльність» від 21.12.2017 № 2258-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19> (дата звернення: 15.11.2024).
2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua> (дата звернення: 14.11.2024).
3. Аудиторська палата України. Методичні рекомендації з аудиторської діяльності. URL: <https://apu.com.ua> (дата звернення: 15.11.2024).
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Орган громадського нагляду за аудиторською діяльністю» від 04.07.2018 № 547. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/547-2018> (дата звернення: 14.11.2024).
5. Міжнародні стандарти аудиту (ISA). Переклад 2020 р. URL: <https://www.ifac.org> (дата звернення: 16.11.2024).

СТРУКТУРА ВАЛЮТНОГО РИНКУ: УЧАСНИКИ, МЕХАНІЗМ, ІНСТРУМЕНТИ

Василенко Діана Олександрівна

здобувачка магістерського рівня вищої освіти економічного факультету
Запорізький національний університет, Україна

Науковий керівник: Кущик Анатолій Петрович

канд. екон. наук, доцент,
професор кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку
Запорізький національний університет, Україна

Складною системою економічних відносин, яка виникає між учасниками міжнародних розрахунків у процесі купівлі-продажу іноземних валют є валютний ринок. На сьогоднішній день це найбільший фінансовий ринок у світі, щоденний обсяг операцій на якому перевищує 6,6 трлн доларів США. У структурному відношенні валютний ринок включає біржовий (централізований), позабіржовий (децентралізований), міжбанківський та клієнтський сегменти, кожен з яких виконує свої специфічні функції.

Операції з приводу купівлі, продажу а обміну іноземних валют для забезпечення міжнародних платежів, хеджування валютних ризиків та отримання прибутку від спекулятивних угод здійснюють -учасники валютного ринку (рис. 1)

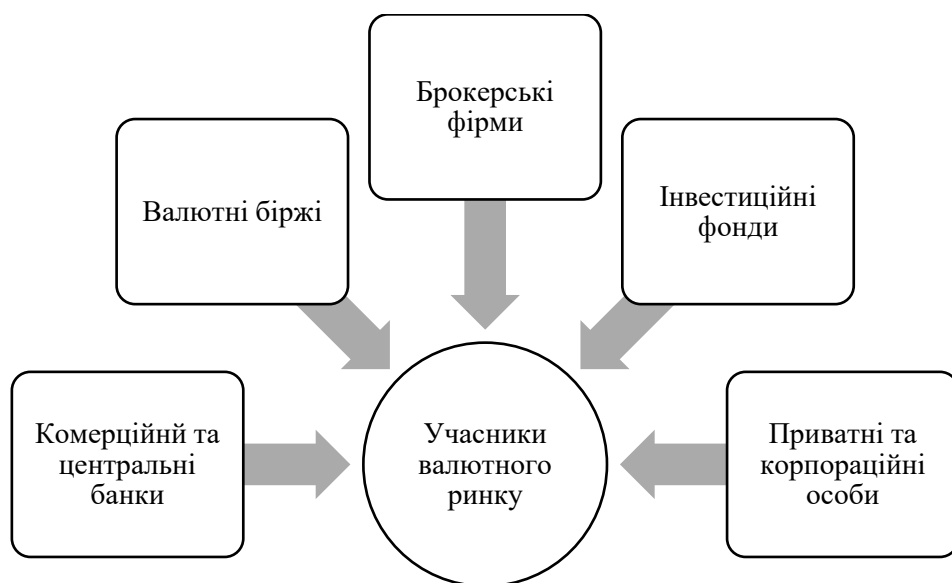

Рис. 1 Головні учасники валютного ринку [1]

Ключовими учасниками валютного ринку виступають комерційні банки, які здійснюють більше 80% усіх валютних операцій. Вони відіграють роль основних посередників у валютних операціях, формують курси валют та спреди, а також забезпечують ліквідність ринку. Центральні банки країн є важливими регуляторами, які здійснюють валютне регулювання, проводять валютні інтервенції та формують валютні резерви [2]. Вони також встановлюють базові процентні ставки, які впливають на валютний курс.

Валютні брокери виконують роль посередників, які зводять продавців та покупців валюти, забезпечують анонімність операцій та надають інформаційні послуги. Їхня діяльність допомагає знизити операційні витрати учасників ринку. Інституційні інвестори, такі як інвестиційні фонди, пенсійні фонди, страхові компанії та хедж-фонди, також є важливими гравцями на валютному ринку, бо вони управляють значними обсягами капіталу, здійснюють диверсифікацію портфелів та активно використовують валютні операції для хеджування ризиків. Корпорації та приватні особи беруть участь у валютному ринку для здійснення міжнародних розрахунків, торгових операцій та інвестування коштів.

Механізм функціонування валютного ринку базується на складній системі ціноутворення, де курси формуються на основі попиту та пропозиції з урахуванням макроекономічних факторів та ринкових очікувань. Важливу роль відіграють технічний та фундаментальний аналіз. Система розрахунків забезпечується через міжбанківські платіжні системи, такі як SWIFT, а також через систему клірингу валютних операцій та маржинальної торгівлі.

На валютному ринку використовуються різноманітні режими валютного курсу: фіксований, плаваючий, змішаний та валютний коридор. Кожен з цих режимів має свої особливості та застосовується залежно від економічної політики держави [3].

Інструментарій валютного ринку включає спотові операції, які передбачають негайну поставку валюти та формують базовий курс. Форвардні контракти дозволяють зафіксувати курс на майбутню дату та використовуються для хеджування валютних ризиків. Ф'ючерси являють собою стандартизовані біржові контракти з централізованим клірингом та щоденним маржуванням. Валютні опціони надають право купівлі або продажу валюти та забезпечують гнучкість стратегій хеджування.

Валютні своєї комбінують спот та форвардні операції, допомагаючи в управлінні ліквідністю та зниженні валютних ризиків.

Регулювання валютного ринку здійснюється на національному та міжнародному рівнях. На національному рівні воно включає валютне законодавство, ліцензування операцій, валютний контроль та заходи протидії відмиванню коштів. Міжнародне регулювання базується на Базельських угодах-міжнародних стандартах звітності та координації діяльності центральних банків різних країн.

Висновок: Ключовим елементом фінансової системи будь-якої країни, який забезпечує національної валюти в іноземну, тим самим сприяючи розвитку міжнародної торгівлі та руху капіталів є валютний ринок. Стабільна робота цього ринку є критично важливою для підтримання макроекономічної рівноваги, формування сприятливого інвестиційного клімату та підвищення рівня добробуту населення. Сучасний валютний ринок є динамічною системою, яка постійно еволюціонує під впливом технологічних інновацій, змін у світовій економіці та регуляторному середовищі. Його ефективне функціонування забезпечується злагодженою взаємодією всіх учасників та використанням широкого спектру фінансових інструментів, що дозволяє здійснювати міжнародні розрахунки, управляти валютними ризиками та проводити спекулятивні операції.

Список використаних джерел:

1. Валютні ринки та валютні операції. URL: https://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%95%D0%9F/page7.html (дата звернення 05.11.2024).
2. Манжура О., Краус Н., Краус К. Інструменти та механізми регулювання валютного ринку в умовах інституціональних змін національної економіки. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. Київ. 2022. № 2(10). С. 6-18.
3. Івасів Б.С., Прийдун Л.М., Рудан В.Я. Міжнародні розрахунки та валютні операції. *Навчальний посібник*: Тернопіль. 2013. С. 397.

СЕКЦІЯ IV. МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ІНТЕРНЕТ МАРКЕТИНГУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РИНКУ ПОБУТОВОЇ ТЕХНІКИ

Бобров Данило Сергійович

здобувач вищої освіти маркетингового факультету

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

Актуальність досліджуваної теми полягає в тому, що підприємствам в умовах посилення конкуренції на ринку побутової техніки необхідно знаходити нові способи просування власної продукції, і саме через це Інтернет маркетинг все більше починає використовуватися вітчизняними та іноземними підприємствами.

Варто почати з того, що ринок побутової техніки в Україні постійно зростає, станом на 2024 рік попит на продукцію даного сегменту має стабільну тенденцію до зростання, хоч і поки відстає від світового рівня, єдиним роком, який видався складним для даного ринку став 2022 рік, бо після початку повномасштабного вторгнення купівельна спроможність українців різко впала, але вже з 2023 року мав тенденцію до покращення. Зокрема про це свідчать такі дані: обсяг ринку побутової техніки та електроніки за підсумками першого півріччя 2023 року склав понад 1,5 млрд доларів США, що на 17% більше, ніж за той самий період 2022 року; частка продажів дрібної побутової техніки склала 42% (на 3% більше); частка продажів смартфонів — близько 25% (на 1% більше); частка продажів ноутбуків — 15% (на 2% більше) та частка продажів телевізорів — 18% (на 1% більше) [1].

В Україні найбільш активні покупки знаходяться в найбільших українських містах, зокрема Київ, Львів, Одеса, Дніпро та Харків, це також підтверджується даними по середньому чеку на перше півріччя 2024 року, що продемонстровано на рис.1.

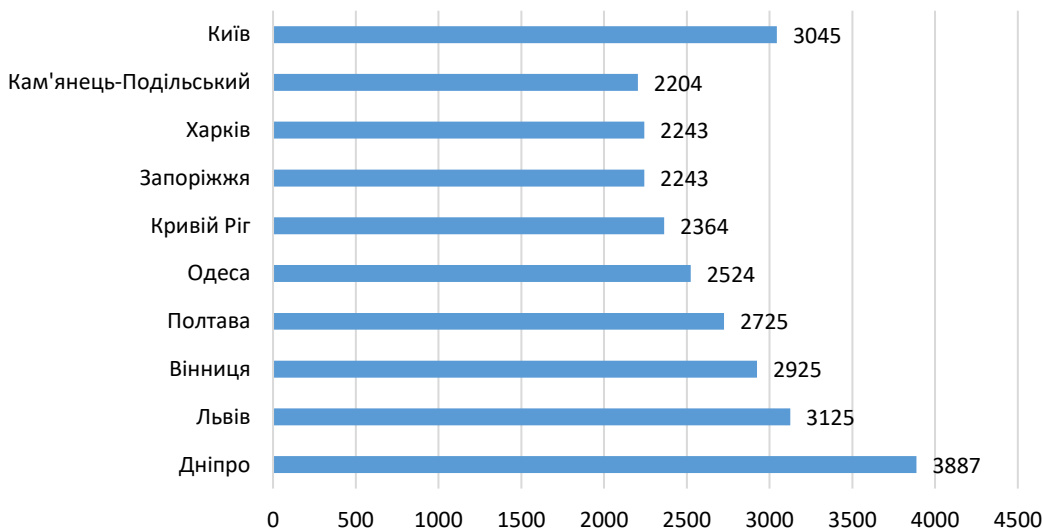

Рис. 1 Середня вартість чеку [2]

Тому врахувавши дані наведені вище можна з впевненістю зауважити, що в Україні ринок побутової техніки розвивається, а для подальшого його розширення варто в тому числі застосовувати інструменти Інтернет-маркетингу. Всі інструменти Інтернет маркетингу поділяються на дві групи:

1. традиційні інструменти, які застосовуються в Інтернет маркетингу;
2. інноваційні засоби просування.

Проте інноваційні засоби варто застосовувати поступово, врахувавши споживчий ринок на якому діє підприємство та систему за якою це підприємство працює. Інтернет-маркетинг — це просування брендів для зв'язку з потенційними клієнтами за допомогою Інтернету та інших форм цифрового спілкування. Це включає не лише електронну пошту, соціальні медіа та веб-рекламу, а й текстові та мультимедійні повідомлення як маркетинговий канал [3]. Загалом можна розглянути п'ять основних етапів впровадження Інтернет-технологій у маркетингу, що продемонстровано на рис.2.

На першому етапі маркетингові дослідження можуть проводитися шляхом спостережень або опитувань у реальних умовах ведення бізнесу, за допомогою інтернет-технологій: онлайн-опитувань, дискусій, фокус-груп, експертних оцінок тощо.

На другому етапі, активно застосовуються основні інструменти інтернет-комунікацій: e-mail розсилки, контекстна реклама, банери, лідогенерація, SEO тощо.

Третій етап спрямований на залучення нових клієнтів та утримання наявних за допомогою таких інструментів, як таргетинг, SMM, корпоративний сайт, вірусний маркетинг, блогінг, продакт-плейсмент та інші.

Четвертий етап значною мірою залежить від реалізації інтернет-маркетингової стратегії, оскільки підтримка та збереження лояльності клієнта, на цьому етапі, окрім інтернет-маркетингу, активно використовуються інструменти впливу на цільову аудиторію.

На п'ятому етапі оцінка ефективності маркетингового процесу може здійснюватися за допомогою традиційних інструментів бізнес-аналітики, однак нині все більше підприємств віддає перевагу веб-аналітиці та електронним аналітичним додаткам.

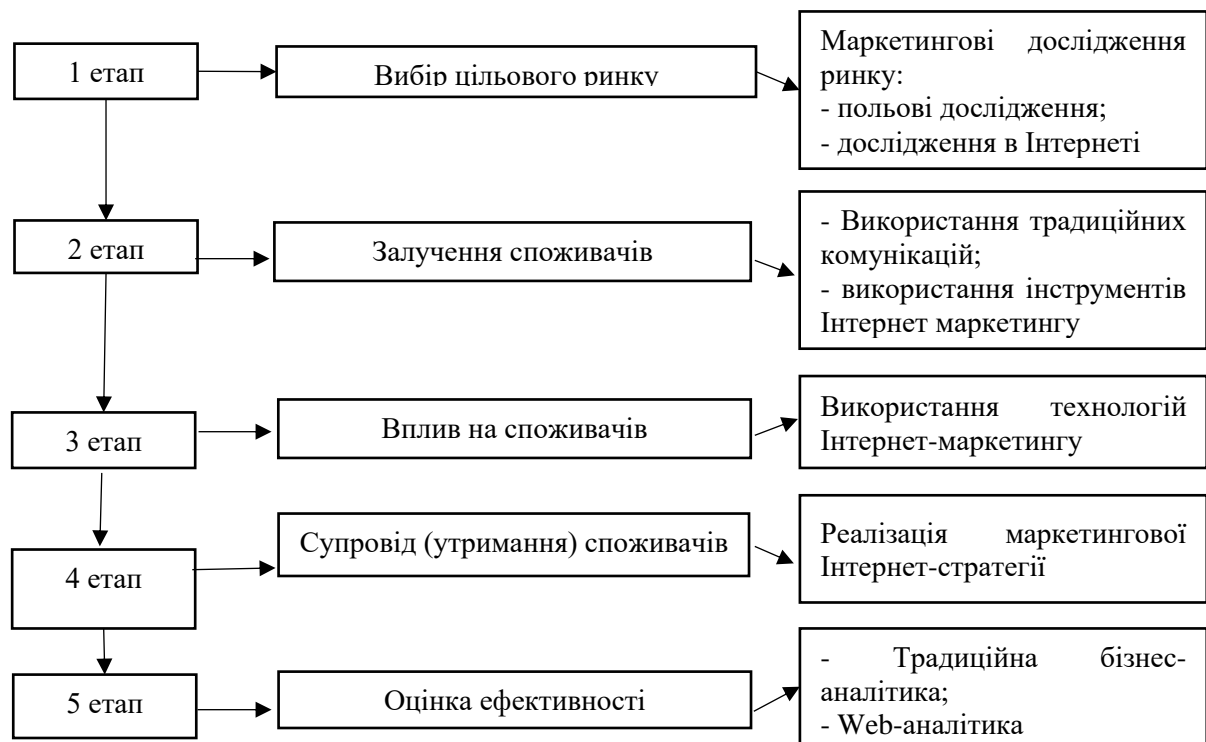

Рис. 2 Етапи просування товарів в Інтернеті [4]

Зокрема Інтернет-маркетинг у сфері побутової техніки має зосередитися на таких основних принципах [5]:

1. варто дослідити, хто є потенційними покупцями — що їх захоплює, з якими проблемами вони стикаються, і, що найважливіше, як продукти можуть вирішити їхні проблеми. Дослідження варто почати з аналізу демографічних показників: вік, стать, місцезнаходження та дохід, щоб створити портрет споживача, але також важлива їхня поведінка в

Інтернеті. Такі платформи, як Facebook Insights і Instagram Analytics, надають детальні дані про взаємодію користувачів.

2. Щоб створити привабливий контент варто зосередитися на потребах і бажаннях аудиторії. Для цього треба використовувати статистику на основі даних, щоб адаптувати контент, щоб він відповідав щоденним викликам і прагненням потенційних покупців.

3. Можна використовувати привабливі візуальні елементи, щоб підкреслити унікальні особливості та переваги продуктів. Дослідження показує, що публікації із зображеннями викликають на 650% більше залучення, ніж публікації лише з текстом. Можна використовувати закулісні відео, щоб надати аудиторії кращий погляд на історію бренду. Це гуманізує бренд і зміцнює довіру. Послідовність є ключовою, треба розробити візуальний стиль, який узгоджується з ідентичністю бренду, для цього треба використовувати певні колірні палітри, шрифти та зображення, які відображають бренд. Це створює єдиний вигляд на всіх платформах, роблячи публікації миттєво впізнаваними.

4. Інтерактивні події створюють галас, 67% споживачів кажуть, що вони більше взаємодіють із брендами, які проводять живі події.

5. Співробітництво з впливовими людьми може значно розширити охоплення та підвищити довіру до бренду на ринку побутової техніки.

6. Використання контенту, створеного користувачами, бо коли клієнти діляться своїм досвідом роботи з технікою, вони створюють автентичну підтримку, яка резонує з потенційними покупцями, 79% людей вважають, що створений користувачами контент сильно впливає на їхні рішення про покупку.

7. Аналіз ефективності варто почати з показників рівня залучення, охоплення та зростання підписників, які демонструють резонанс вмісту з аудиторією. Відстеження кліків і конверсій допомагає оцінити вплив соцмереж на продажі, використовуючи такі інструменти, як Google Analytics, і статистику платформи для збору даних.

Отже, ринок побутової техніки зростає, а з ним і необхідність у залучення нових технологій у просуванні товарів, зокрема Інтернет-маркетинг, головними в цьому процесі є створення живої онлайн-спільноти для продукції. Необхідно знати аудиторію та змішувати правильні платформи комунікації, треба додавати привабливий контент. Застосування інструментів Інтернет-маркетингу дозволить створити свою лояльну аудиторію та успішно просувати товари, збільшивши продажі.

Список використаних джерел:

1. Обсяги продажів техніки й електроніки в Україні зросли на 17% в порівнянні з 2022 роком. Про причини зростання розповіли експерти Promocodius. URL: <https://zn.ua/ukr/amp/novosti-kompaniy/obsjahi-prodazhiv-tekhniki-j-elektroniki-v-ukrajini-zrosli-na-17-v-porivnjanni-z-2022-rokom-pro-prichini-zrostannja-rozpovili-eksperti-promocodius.html>
2. Український ринок електроніки стрімко зростає. Споживачі бояться зростання цін і дефіциту. URL: <https://www.ucsc.org.ua/ukrayinskyj-rynok-elektroniky-strimko-zrostaye-spozhyvochi-boyatsya-zrostannya-czin-i-deficzytu/>
3. Digital Marketing. URL: <https://mailchimp.com/marketing-glossary/digital-marketing/>
4. Роль Інтернет-маркетингу у розвитку сучасних підприємств. URL: <http://www.confcontact.com/2019-ekonomika-i-menedzhment/9-vizir.pdf>
5. Social Media Marketing for Kitchen Appliances: Tips for Building a Strong Online Community. URL: <https://www.modernmarketingpartners.com/2024/10/14/social-media-marketing-for-kitchen-appliances-tips-for-building-a-strong-online-community/>

СЕКЦІЯ V. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ «КРИПТОВАЛЮТА» У ТЕОРІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Андросович А.В.

аспірант кафедри цивільного права

Запорізький національний університет, Україна

З кожним роком ринок віртуальних грошей набирає обертів. З'являються нові види криптовалют, уряди багатьох країн активно легалізують процес розрахунку цими платіжними засобами. В Японії технологія блокчейн і криптовалюти є складовою державної стратегії розвитку цифрових фінансів та побудови «безготівкового суспільства». У Швейцарії правила ведення бізнесу для місцевої криптоіндустрії встановлює державний регулятор – Служба з нагляду за фінансовими ринками. Великобританія відноситься до країн із нейтральним правовим середовищем. Криптовалюти не є легальним засобом платежу в країні. Водночас криптовалютні біржі та криптообмінники повинні отримати державну реєстрацію в Управлінні з фінансового регулювання і нагляду [1].

Незважаючи на присутність криптовалют в Україні *de facto*, *de jure* вона відсутня. Можливо через це нашу країну вже названо «мовчазним лідером революції цифрової валюти». Оскільки офіційне використання криптографічних об'єктів в економіці залишається юридично нерегульованим, що в свою чергу провокує зростання тіньового ринку, зловживань та маніпуляцій довкола цієї теми, криптоіндустрія вкрай потребує інституалізації [2].

В Україні повинен був запрацювати Закон України «Про віртуальні активи» 2074-ІХ, який регулює правовідносини, що виникають у зв'язку з оборотом віртуальних активів в Україні, визначає права та обов'язки учасників ринку віртуальних активів, засади державної політики у сфері обороту віртуальних активів [3]. Однак, цей нормативно-правовий акт так і не набрав чинності.

Категоріальний апарат закону не містить визначення «криптовалюта», натомість застосовує категорію «віртуальний актив», що означає нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі [3].

На підставі аналізу останніх публікацій пропонуємо декілька визначень «криптовалюта». Так, І. Лубенець зазначає, що це вид цифрової валюти, заснований на складних обчисленнях деякої функції, яку легко перевірити зворотними математичними діями, в основі емісії якої є принцип доказу виконання роботи Proof-of-work [4].

Економісти Т. Желюк, О. Бречко визначає, що криптовалюта це стабільний універсальний інструмент глобальних фінансових платежів і водночас фінансовий інструмент із високою капіталізацією є конкурентною формою міжнародного переливу капіталу [5].

Велику увагу дослідженню у сфері електронних грошей приділяють фінансисти та економісти, однак, теоретичні основи в царині публічного управління є не менш важливими та значимим, оскільки, в Україні вже сформовані стійкі суспільні економічні відносини, які потребують правового регулювання та інституційного закріплення.

Список використаних джерел:

1. Дем'янок М. Як у світі регулюють криптовалюти і коли цього очікувати в Україні. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/12/1/668690/> (дата звернення: 16.11.2024).
2. Спільник І., Ярощук О. Інституалізація криптовалюти: регулювання, правовий статус, облік і оподаткування. Міжнародний науковий журнал. 2002. № 2. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/42112/1/Спільник.pdf> (дата звернення: 17.11.2024).
3. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 р. № 2074-IX. Дата оновлення: 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 16.11.2024).
4. Лубенець І. Огляд цифрових криптовалют. URL: http://www.prostoblog.com.ua/lichnye/byudzhet/obzor_tsifrovyh_kriptoalyut (дата звернення: 16.11.2024).
5. Желюк Т., Бречко О. Використання криптовалюти на ринку платежів: нові можливості для національних економік. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2016. Вип. 3. С. 50–60.

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Колісник Олександр Сергійович
аспірант Інституту Управління
Класичний приватний університет, Україна

Науковий керівник: Кравченко Тетяна Анатоліївна
доктор наук з державного управління, професор
Класичний приватний університет, Україна

В умовах глобалізації проблема охорони навколишнього середовища набуває критичної важливості, оскільки економічна діяльність багатьох країн, зокрема України, призводить до серйозних екологічних викликів. Україна є державою з багатими природними ресурсами та розвиненою промисловістю, але високий рівень забруднення атмосферного повітря, ґрунтів і водних ресурсів потребує вдосконалення екологічної політики. Це включає інтеграцію в міжнародні ініціативи, приведення національного законодавства до європейських стандартів та створення ефективних механізмів управління екологічними ресурсами. Важливість цієї теми обумовлена також прагненням України інтегруватися в європейський простір і втілити принципи сталого розвитку.

Одним із ключових аспектів державної екологічної політики є створення та вдосконалення нормативно-правової бази. Протягом останніх років Україна активно адаптує своє законодавство відповідно до вимог Європейського Союзу, особливо після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Це включає реформування законодавчих норм щодо управління відходами, охорони водних ресурсів, атмосферного повітря та біорізноманіття. Зокрема, ухвалення законів «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про відходи», «Про стратегічну екологічну оцінку» сприяє розвитку механізмів для запобігання шкідливому впливу промислової діяльності на довкілля.

Важливу роль в реалізації екологічної політики відіграють державні органи, такі як Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Державна екологічна інспекція України та інші регіональні екологічні служби. Ці установи відповідають за розробку екологічних програм, моніторинг стану навколишнього середовища, впровадження

екологічних норм і контроль за їх дотриманням. У рамках глобалізації міжнародна співпраця стала ключовим елементом екологічної політики: Україна активно співпрацює з ЄС, ООН та іншими міжнародними організаціями в рамках різних екологічних програм. Це сприяє не лише технічній підтримці, а й обміну досвідом, що підвищує ефективність національної екологічної політики.

Економічні механізми, такі як екологічне оподаткування, стимулюють підприємства та організації впроваджувати екологічно чисті технології. В Україні діють податки на забруднення навколишнього середовища, збори за спеціальне використання природних ресурсів та штрафи за екологічні порушення. Проте на практиці ці інструменти часто не досягають бажаного ефекту через недостатню ефективність контролю. Зважаючи на глобальні тенденції, Україна потребує модернізації економічних механізмів, що передбачатиме впровадження "зелених" кредитів, субсидій для екологічних підприємств і стимулів для впровадження нових технологій.

У сучасних умовах важливим аспектом є формування екологічної свідомості серед громадян та стимулювання громадських ініціатив. Інформаційно-просвітницька діяльність держави включає кампанії з підвищення екологічної обізнаності, а також підтримку екологічних організацій, освітніх проєктів та заходів. Важливим кроком є залучення населення до екологічних акцій, таких як очищення територій та висадка дерев. В умовах глобалізації, соціальні медіа стали потужним інструментом для привернення уваги до екологічних проблем, а також для мобілізації громадян.

Глобалізація породжує низку викликів для екологічної політики України, включаючи потребу адаптації до нових технологій, підвищення стандартів контролю за якістю навколишнього середовища, а також економічну конкурентоспроможність. Виклики, пов'язані з браком фінансування, корупцією та недостатньою реалізацією екологічних програм, уповільнюють прогрес. Однак співпраця з міжнародними організаціями відкриває перспективи доступу до інвестицій, технологій та інновацій для вирішення екологічних проблем. Важливим залишається розвиток міжнародної співпраці в галузі екологічної безпеки та перехід до сталого розвитку.

Україна, як частина глобального екологічного простору, має велике завдання впроваджувати механізми державної екологічної політики, які

відповідатимуть сучасним викликам глобалізації. Поступова адаптація національного законодавства, ефективна робота державних органів, розвиток економічних механізмів та підвищення екологічної обізнаності серед громадян можуть сприяти позитивним змінам. Успішне вирішення екологічних проблем є можливим лише завдяки комплексному підходу, який включатиме як внутрішню політику, так і активну співпрацю на міжнародному рівні.

Список використаних джерел:

1. Івасечко О. Особливості формування екологічної політики Європейського Союзу / Ольга Івасечко // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: збірник наукових праць / Національний університет "Львівська політехніка". – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2013. – Випуск 25. – С. 113– 118
2. Якименко І.Л., Салавор О.М., Шаповалов Є.Б., Екологічна політика та технічне регулювання Європейського Союзу [Електронний ресурс]: Навч. посіб., 2022. – ISBN 978-966-612-277-6

ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄСПЛ

Ігнат'єв Александр Якович
аспірант Інституту Управління
Класичний приватний університет, Україна

Науковий керівник: Покатаєв Павло Сергійович
доктор наук з державного управління,
доктор юридичних наук, професор
Класичний приватний університет, Україна

Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) є найвищою інституцією у сфері захисту прав людини в Європі, і його рішення є обов'язковими для виконання усіма державами-членами Ради Європи, включаючи Україну. Втім, в Україні забезпечення ефективного виконання рішень ЄСПЛ залишається проблемним. Невиконання або несвоєчасне виконання рішень суду тягне за собою не лише штрафні санкції, а й підриває авторитет держави та послаблює довіру громадян до правосуддя. Це робить важливим розгляд державного механізму управління процесом імплементації рішень ЄСПЛ в Україні, який включає як інституційні, так і правові аспекти.

Виконання рішень ЄСПЛ в Україні регулюється як міжнародним, так і національним законодавством. Зокрема, відповідно до статті 55 Конституції України та Закону "Про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини", рішення ЄСПЛ є обов'язковими для виконання. За механізмом виконання таких рішень відповідає Кабінет Міністрів України через Уповноваженого у справах ЄСПЛ, а також Міністерство юстиції України, яке діє як координаційний орган.

Національний механізм виконання рішень ЄСПЛ в Україні можна розділити на декілька ключових етапів:

1. Аналіз рішення ЄСПЛ і визначення необхідних заходів. Після винесення рішення ЄСПЛ Міністерство юстиції здійснює аналіз справи, визначає необхідні заходи для його виконання, а також можливі проблеми, які можуть виникнути під час виконання.

2. Внесення змін до національного законодавства. У випадках, коли ЄСПЛ визнає порушення через недоліки в національному законодавстві, уряд розглядає необхідність внесення змін до законодавчих актів.

3. Індивідуальні заходи. Це заходи, спрямовані на відновлення прав конкретної особи, яка виграла справу в ЄСПЛ. До таких заходів відносяться виплати компенсацій, відновлення на посаді, зміна судових рішень тощо.

4. Генеральні заходи. Це заходи, спрямовані на усунення системних проблем в правовій системі, що призводять до порушення прав людини, таких як реформа судової системи, зміна порядку розгляду справ, зменшення тривалості судових процесів тощо.

Хоча формально механізм виконання рішень ЄСПЛ в Україні існує, на практиці є значні проблеми, які ускладнюють ефективну імплементацію цих рішень.

1. Недостатнє фінансування. Виконання рішень ЄСПЛ часто вимагає значних фінансових витрат, особливо в частині виплат компенсацій постраждалим. Через брак коштів бюджет на покриття таких виплат може бути недостатнім, що уповільнює процес виконання рішень.

2. Бюрократичні перешкоди. В українській державній системі зберігаються складні бюрократичні процедури, що ускладнюють координацію між різними державними органами та гальмують процес ухвалення необхідних нормативних актів для імплементації рішень ЄСПЛ.

3. Відсутність системного підходу до вирішення системних проблем. Часто держава реагує на конкретні рішення ЄСПЛ як на окремі випадки, не роблячи належних висновків та не вживаючи заходів для усунення системних проблем. Це призводить до повторних порушень прав людини.

4. Низький рівень правової культури та недостатня кваліфікація службовців. Виконання рішень ЄСПЛ вимагає не лише знань про процедури, а й розуміння правозахисних стандартів та готовності до їх імплементації. Через низький рівень правової культури в деяких органах державної влади рішення можуть бути виконані поверхово або неякісно.

Для покращення виконання рішень ЄСПЛ в Україні необхідно здійснити такі заходи:

1. Підвищення фінансування та створення резервного фонду для виплат компенсацій за рішеннями ЄСПЛ, що дозволить уникнути затримок у виплатах постраждалим.

2. Розробка більш прозорих і спрощених процедур координації між органами державної влади, що сприятиме ефективнішій співпраці в процесі виконання рішень.

3. Запровадження моніторингу виконання рішень ЄСПЛ. Необхідно регулярно аналізувати виконання рішень ЄСПЛ, оцінюючи ефективність вжитих заходів та коригуючи політику виконання на основі висновків.

4. Підвищення рівня правової культури та проведення регулярних тренінгів для державних службовців, що допоможе їм краще розуміти стандарти ЄСПЛ і уникати повторних порушень.

Ефективне виконання рішень ЄСПЛ в Україні вимагає удосконалення існуючого державного механізму управління цим процесом. Попри наявні законодавчі та інституційні основи, проблема залишається актуальною через низку державно-управлінських перешкод, зокрема брак фінансування, бюрократичні затримки та недостатню кваліфікацію працівників. Вирішення цих проблем сприятиме покращенню іміджу України на міжнародній арені та підвищить довіру громадян до національної правової системи.

Список використаних джерел:

1. Солоткий С. Рішення Європейського суду з прав людини: місце і роль у правовій системі України. Український часопис конституційного права. 2018. № 1. С. 40-48.
2. Константи́й О.В. Практика Європейського суду з прав людини як джерело судового правозастосування Верховного Суду України. Вісник Верховного Суду України. № 1(137). 2012. С. 33-36.
3. Ісмайлов К.Ю. Вплив рішень Європейського Суду з прав людини на систему джерел права України. Держава і право. 2011. Вип. 51. С. 75-80.

КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА НА ПІДПРИЄМСТВАХ МАЛОГО БІЗНЕСУ: ВИКЛИКИ ТА ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ

Костенюк Юлія Борисівна

ORCID ID: 0000-0002-1218-2097

канд. екон. наук, доцент,

доцент кафедри підприємництва, корпоративної та просторової економіки
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Левченко Олександр Вікторович

здобувач вищої освіти економічного факультету

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

За умов сучасних глобальних процесів та підвищеної інтенсивності розвитку на ефективність діяльності суб'єктів ринкових відносин чинять вплив не лише економічні закони, а й сам характер взаємовідносин між цими суб'єктами, що значною мірою визначається рівнем розвитку корпоративної культури цих організацій. Підприємства малого бізнесу незважаючи на відносно незначні розміри та свою значну обмеженість в ресурсах також здатні розвивати власну корпоративну культуру.

Отже, метою дослідження є обґрунтування потенційних викликів та можливого позитивного впливу на ефективність діяльності шляхом розвитку корпоративної культури на підприємствах малого бізнесу.

Вивчення поняття корпоративної культури триває менш ніж шістьдесят років й збігається з періодом активного розвитку психологічних наук. Попри те, що активні дослідження в цьому напрямку тривають й досі, значна кількість дослідників вивчає це, серед яких Р. Рюттінгер, Р. Акофф, Е. Шейн, Ф. Хедоурі, Мажура І. В., Павлов В. І., Рудінська О. В., Хаєта Г. Л., Кузьмін О. Є., Ландіна Т.В., Яроміч С.А. та ін.

Поняття корпоративної культури більшість дослідників наразі трактують як сукупність певних цінностей, норм та переконань, які визначають поведінку і підприємства загалом, і його працівників та їх характер взаємовідносин із зовнішнім середовищем. Едгар Шейн дає дещо іншу дефініцію даному явищу й називає її сукупністю колективних базових правил, винайдених відкритих або вироблених певною групою людей у міру того, як вона вчилася вирішувати проблеми, пов'язані з

адаптацією до зовнішнього середовища й внутрішньою інтеграцією, і розроблених досить добре для того, щоб вважалися цінними [1-3].

Станом на сьогодні не існує остаточного єдиного варіанту визначення поняття корпоративної культури, однак дослідники просунулись в тому, аби формулювати її структурні елементи, описувати функції, визначати проблеми на шляху становлення й прагнуть вивчати її вплив на ефективність діяльності [1-3].

Виклики, з якими можна зіткнутись в процесі становлення корпоративної культури, можна умовно поділити на дві групи, залежно від того, перед ким вони постають – безпосередньо підприємством чи його працівником.

До складу викликів, які постають безпосередньо перед підприємством малого бізнесу входять: необхідність розробки, чи чіткого окреслення, цінностей підприємства та основ його взаємодії із зовнішнім середовищем; внутрішня готовність до відсутності миттєвого ефекту від впроваджуваних змін; боротьба з переконаннями, зокрема серед працівників, що становлення корпоративної культури є дорогою й недоцільною задачею; адаптація стилю лідерства до розроблених засад; постійність й послідовність в підтримці основ корпоративної культури після моменту їх впровадження.

До переліку викликів, що постають перед працівником належать: ймовірна відсутність розуміння необхідності впроваджуваних змін; потреба психологічної адаптації до змін, що впроваджуються; готовність чи неготовність до підтримки розроблених засад корпоративної культури; наявність суперечностей між власними принципами й цінностями та тим, що обрамляються на підприємстві.

Сильна корпоративна культура безпосередньо чинить вплив на ряд показників, серед яких рівень залученості працівників в діяльність підприємства; рівень плинності кадрів, або ж показник утримання працівників; чисельність прогулів та запізнь й, зрештою, продуктивність праці [2-4].

Як показує дослідження глобальної аналітичної компанії клієнтом якої є ООН, що, зокрема, вивчає залученість працівників до процесів, що відбуваються на їхньому підприємстві, за допомогою спеціально розробленого опитувальника, рівень цієї ж залученості наразі демонструє свій історичний максимум (рис. 1).

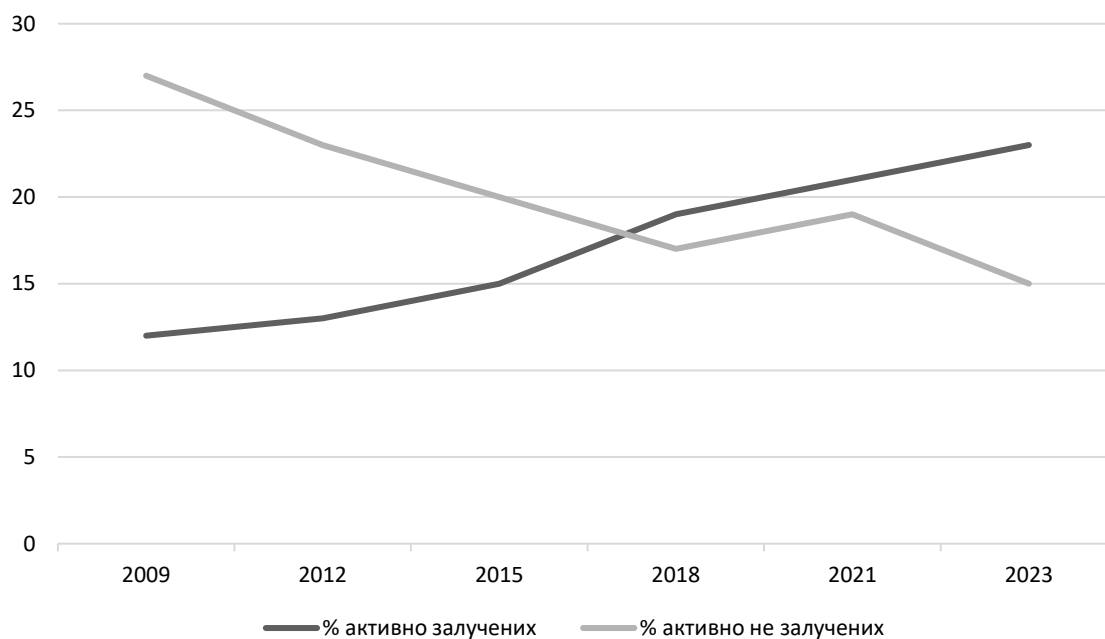

Рис. 1 Динаміка показника середньої глобальної залученості працівників до діяльності підприємств впродовж 2009-2023 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [5]

Цей максимальний показник наразі становить 23% й перевищує показник активно не залучених працівників майже на 10%, що є максимальним позитивним розривом в історії досліджень. Відсоток тих працівників, що залишився припадає на відносно залучених працівників, тобто тих, хто не є сповна увімкненими в діяльність, але й не виражають ознак опори чи неприйняття.

Подібна оцінка підтверджує зростання масштабів впровадження заходів, що покликані утримувати залученість працівників й їхній інтерес до діяльності підприємства, тобто зростання тренду цілеспрямованого впливу на елементи корпоративної культури задля підвищення ефективності діяльності підприємства в цілому.

Висновки. Вивчення й дедалі активніше впровадження засад корпоративної культури на підприємствах, зокрема малого бізнесу є наразі важливим і сповна актуальним. Загалом подібні процеси почали активно розвиватись на межі 1970-1980 років й тривають донині. Як перед підприємствами, так і перед їхніми працівниками під час цілеспрямованого розвитку власної корпоративної культури постає чимало викликів, однак суттєвою перевагою для підприємств малого бізнесу є те, що це процес не є дорогим й цілком готовий до повного

застосування навіть при відносно невеликих розмірах підприємства. Дослідження показують, що тренд на розвиток засобів, що утримуватимуть працівників на підприємствах й залишатимуть їх мотивованими зростає в світі від моменту подібних досліджень й до сьогодні. Втіленням таких засобів і є сильна корпоративна культура.

Список використаних джерел:

1. E. Schein, P.Schein. (2016). *Organizational Culture and Leadership*. 5th Edition. Wiley. 416 p.
2. Отенко І. П. (2018). *Корпоративна культура: міжнародний та трансформаційний аспекти: монографія*. Харків. 243с.
3. Таранич О. В., Рибчук А. О. (2022). *Корпоративна культура як чинник ефективності управління сучасним підприємством: кваліфікаційна бакалаврська робота*. Вінниця. 74 с.
4. Іванова Н. Ю., Федорак С. В. (2023). *Корпоративна культура як фактор зменшення плинності кадрів: кваліфікаційна бакалаврська робота*. Київ. 82 с.
5. Employee Engagement. (2024). Інформація про проведене аналітичне дослідження залученості працівників. www.gallup.com. Вилучено з: <https://www.gallup.com/394373/indicator-employee-engagement.aspx>

МЕНЕДЖМЕНТ У СФЕРІ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Бобрикін Павло Володимирович

викладач кафедри менеджменту, туризму та підприємництва

ПВНЗ «ПАТ «Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій», Україна

Світ туризму перебуває в стані постійної еволюції, і сучасні туристичні підприємства зустрічаються з новими викликами і можливостями, які вимагають від них гнучкості, інноваційності та ефективного менеджменту. Туризм виступає пріоритетним напрямом розвитку економіки в багатьох країнах, оскільки забезпечує притік валюти в країну, податкові надходження, створення робочих місць, підвищує імідж країни на світовій арені. Індустрія туризму виступає важливим фактором економічних і соціальних змін в країні.

Актуальність дослідження менеджменту у сфері туризму в сучасних умовах обумовлена складністю і невирішеністю ряду проблем, пов'язаних з впливом глобальних процесів на діяльність компаній індустрії туризму. У зв'язку з цим актуальним буде дослідження сучасного стану підприємницької діяльності у сфері туризму, виявлення її особливостей та основних факторів, що впливають на туристичний бізнес, а також обґрунтування шляхів підтримки туристичної індустрії.

Наразі туризм відіграє вирішальну роль в економіці багатьох країн. Фактично, індустрія туризму стала важливою частиною економіки, що забезпечує прибутки і є джерелом непрямих іноземних інвестицій. Туризм поєднує різні види діяльності, таких як готельно-ресторанний бізнес, транспорт, зв'язок, мас-медіа, організація заходів, сільське господарство тощо. Основною функцією цієї галузі є збільшення доходів в іноземній валюті, перерозподіл доходів, створення робочих місць, продаж товарів та послуг, необхідних туристам розвиток транспорту та економічне процвітання. У зв'язку з цим туристичні підприємства отримують наступні виклики.

Глобалізація та зростаюча конкуренція: Світ туризму став глобальним, і туристичні підприємства конкурують не лише з вітчизняними, але й з міжнародними компаніями. Це вимагає від них забезпечення вищої якості послуг, конкурентних цін та унікального туристичного досвіду.

Цифрова революція та перехід в онлайн: Онлайн-бронювання, мобільні додатки, соціальні мережі, платформи для огляду та рекомендацій – все це змінює спосіб, яким люди планують подорожі. Туристичні підприємства повинні активно використовувати цифрові інструменти, щоб бути помітними та доступними для сучасної аудиторії.

Екологічна свідомість та стійкий туризм: Охорона навколишнього середовища та збереження культурної спадщини стають пріоритетними для все більшої кількості туристів. Туристичні підприємства повинні демонструвати свою відповідальність, пропонуючи екологічно чисті послуги та підтримуючи стійкий розвиток.

Непередбачувані фактори: Політичні кризи, економічні потрясіння, стихійні лиха – все це може негативно вплинути на туристичні потоки. Туристичні підприємства повинні бути гнучкими, адаптуватися до змін та мати плани на випадок форс-мажору.

Однак зовнішні ефекти, викликані туристичною діяльністю, можуть як створювати виклики так і бути можливостями для туристичного менеджменту.

Персоналізований туризм: Сучасні туристи хочуть відчувати унікальний досвід, відповідно до своїх інтересів та потреб. Туристичні підприємства можуть задовольнити цей запит, запропонувавши індивідуальні тури, спеціальні пропозиції та особисті підходи до обслуговування.

Досвід і емоції: Туристи шукають не просто відпочинок, а емоційний досвід, який вони зможуть зберегти в пам'яті. Туристичні підприємства повинні створювати незабутні враження, залучаючи унікальні локації, традиційні заходи та інноваційні технології.

Технології як інструмент для зростання: Онлайн-маркетинг, аналітика даних, використання мобільних додатків, VR/AR технології - все це може допомогти туристичним підприємствам ефективніше залучати клієнтів, збирати зворотній зв'язок та підвищувати ефективність роботи.

Відповідальність та стійкість: Туристичні підприємства, які пропагують відповідальне споживання, екологічний туризм та підтримку місцевих спільнот, отримують перевагу в очах сучасних туристів.

Розглянувши вищевикладені виклики та можливості туристичного підприємства можна виділити ключові елементи ефективного менеджменту в туристичному підприємстві.

Стратегічне планування: Визначити цілі, цільову аудиторію, конкурентні переваги та дорожню карту розвитку підприємства.

Ефективний маркетинг та PR: Використання різних каналів маркетингу, створення привабливого бренду, залучення influencersів, розвиток онлайн-присутності.

Висококласне обслуговування клієнтів: Забезпечення індивідуального підходу, збору зворотного зв'язку, швидке розв'язання проблем клієнтів, створення позитивного досвіду.

Фінансовий менеджмент: Ефективне управління фінансами, контроль витрат, інвестиції в розвиток бізнесу.

Управління персоналом: Мотивування співробітників, підвищення їхньої кваліфікації, створення позитивної робочої атмосфери.

Постійна інновація: Адаптація до нових технологій, трендів і вимог клієнтів, впровадження нових послуг та продуктів.

Менеджмент у сфері туристичного підприємництва в сучасних умовах - це динамічний і складний процес, який вимагає постійного навчання, адаптації та креативності. Туристичні підприємства, які зможуть ефективно використовувати нові технології, створювати унікальні туристичні досвіди та забезпечувати високий рівень обслуговування, одержать конкурентну перевагу на ринку і здобудуть успіх.

Список використаних джерел:

1. Білозубенко В. С., Корнеєв М. В., Горб К. М. Розвиток туристичної інфраструктури країни в умовах глобалізації туризму. Ефективна економіка. 2018. № 10. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6579> (дата звернення: 18.10.2024). DOI: 10.32702/2307-2105-2018.10.7
2. Даниліна С. О., Коцюрубенко Г. М., Шикіна О. В. Фінансово-економічні наслідки пандемії для світової туристичної галузі. Причорноморські економічні студії. 2020. Вип. 52-1. С. 30-34.
3. Богдан Н. М., Кравець О. М., Соколенко А. С. Управління інвестиційним забезпеченням розвитку підприємств туристського та готельного бізнесу на регіональному рівні. Бізнес Інформ. 2020. № 5. С. 161–168.
4. Джинджоян В. В., Шарутенко К. С. Розвиток міжнародного туризму у європейському туристичному регіоні. Ефективна економіка. 2021. № 7. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9043> (дата звернення: 18.10.2024). DOI: 10.32702/2307-2105-2021.7.4
5. Havryliuk S., Melko L., Uvarova G. Implementation of the model of innovative tourist product in Ukraine: financial and economic aspects. Financial and credit activity: problems of theory and practice. 2021. vol. 1. № 36. pp. 219-232.
6. Tourism for inclusive growth. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unwto.org/wtd2021> (дата звернення 11 жовтня 2024).

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ РІВНЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Буданов Микола Павлович
аспірант 4 року навчання,
кафедри економіки та менеджменту
Харківський національний університет, Україна

Енергетична безпека (ЕнБ) підприємства є однією з основних умов для забезпечення сталого розвитку організації в умовах сучасної економічної та політичної нестабільності. Це поняття охоплює не лише забезпечення підприємства енергетичними ресурсами в необхідному обсязі, але й гарантування їх доступності, економічної ефективності, екологічності та відповідності вимогам сталого розвитку. Оскільки ЕнБ безпосередньо пов'язана з його конкурентоспроможністю на ринку, важливим є розроблення та впровадження методичних підходів до оцінки її рівня, що дозволяють визначити найефективніші стратегії для забезпечення енергетичної стійкості [1].

Розглянемо основні підходи до оцінки рівня ЕнБ підприємства, основні методи, що дозволяють зібрати необхідну інформацію для прийняття управлінських рішень, а також пропонуються можливі шляхи удосконалення ЕнБ підприємства на основі цих методів. Тому Ен може бути визначена, як здатність підприємств, забезпечити безперервний доступ до енергетичних ресурсів, необхідних для підтримання ефективного функціонування та сталого розвитку підприємства при мінімізації ризиків, пов'язаних із зовнішньою залежністю від постачальників енергоресурсів, змінами в енергетичному законодавстві та коливаннями цін на енергію. Цей складний і багатовимірний процес включає такі основні компоненти:

1. Енергетична незалежність підприємства, що вимагає здатності знижувати залежність від зовнішніх постачальників енергії, або навіть досягати рівня самодостатності в енергетичному забезпеченні, наприклад, через використання відновлювальних джерел енергії.

2. Енергоефективність виробництва, яка визначає рівень використання енергетичних ресурсів з максимальним економічним ефектом, що включає мінімізацію енергетичних витрат на всіх етапах виробничого процесу.

3. Екологічність у використанні енергетичних ресурсів, що передбачає зменшення викидів шкідливих речовин та забруднення навколишнього середовища внаслідок виробничої діяльності.

Оцінка ЕнБ підприємства, яка є складним та багатогранним процесом, що вимагає інтеграції різноманітних методичних підходів. Вибір методів оцінки залежить від конкретних цілей підприємства, а також від рівня розвитку інфраструктури та технологічних можливостей.

Розглянемо основні методи, що використовуються для оцінки ЕнБ:

1. Аналіз енергетичних потоків є одним із базових методів, що дозволяють отримати детальну картину енергетичних витрат підприємства, що включає вимірювання споживання енергії в кожному підрозділі та на кожному етапі виробничого процесу. Ключовими елементами цього методу є:

- ідентифікація енергетичних потоків на підприємстві: визначення джерел енергопостачання, оцінка ступеня енергетичних втрат на різних етапах виробництва;

- обчислення коефіцієнта енергоефективності, який дозволяє порівняти витрати енергетичних ресурсів з результатами виробничої діяльності;

- визначення критичних точок енергетичних витрат на підприємстві, що дозволяє здійснити цілеспрямовану модернізацію технологій і обладнання для зниження енергетичних витрат.

Цей метод дає можливість визначити найбільш енергоємні підрозділи та процеси, що дозволяє знизити операційні витрати.

2. SWOT-аналіз енергетичної безпеки підприємства є важливим інструментом для оцінки енергетичних ризиків та можливостей підприємства.

За допомогою цього методу можна оцінити як внутрішні, так і зовнішні фактори, які можуть вплинути на енергетичну безпеку підприємства:

- наявність енергоефективних технологій, власних джерел енергії (наприклад, сонячні батареї), стабільність постачання енергоносіїв;

- високий рівень залежності від зовнішніх постачальників енергії, неефективні або застарілі технології, значні енергетичні втрати на виробництві;

- впровадження нових відновлювальних джерел енергії, розширення застосування енергоефективних технологій, диверсифікація постачальників енергії, державні субсидії на енергозбереження;

- коливання цін на енергоносії, потенційні перебої у постачанні енергоресурсів, законодавчі обмеження на викиди парникових газів.

3. Розробка та використання індексів ЕнБ є одним із ключових методів для оперативної оцінки рівня енергетичної безпеки підприємства.

Індекс енергетичної безпеки може включати в себе кілька складових:

- індекс енергетичної залежності, це співвідношення частки імпортованих енергоресурсів до загального споживання енергії підприємством;

- індекс енергоефективності, що вимірює кількість енергії, що витрачається на одиницю виробленої продукції, що дозволяє виявити неефективне використання енергії;

- індекс енергетичних втрат, що показує рівень втрат енергії на всіх етапах її постачання та використання.

Ці індекси дозволяють не тільки оцінити поточний рівень енергетичної безпеки, а й проводити порівняльний аналіз ефективності енергетичної політики підприємства з іншими компаніями.

4. Моделювання енергетичних ризиків є методом, що дозволяє передбачити можливі загрози для енергетичної безпеки підприємства. Моделювання здійснюється на основі аналізу різних факторів, які можуть вплинути на енергетичне забезпечення підприємства: коливання цін на енергоносії; нестабільність постачання енергетичних ресурсів через політичні чи економічні фактори; невизначеність у поставках енергетичних ресурсів внаслідок природних катаклізмів чи інших форс-мажорних обставин. Розробка сценаріїв для кожного з цих ризиків дозволяє підприємству підготуватися до можливих змін та адаптувати свої стратегії ЕнБ.

5. Енергетична політика держави, яка значною мірою впливає на рівень ЕнБ підприємства. Це включає: державні ініціативи з енергозбереження та підтримки енергетичних технологій; податкові пільги та субсидії для підприємств, що впроваджують енергоефективні технології; зміни в екологічному законодавстві, щодо викидів парникових газів і використання відновлювальних джерел енергії.

Розглянемо шляхи покращення ЕнБ підприємства. Для покращення рівня енергетичної безпеки підприємства пропонується кілька стратегій:

1. Інвестиції в енергоефективні технології та модернізацію обладнання. Підприємства повинні проводити регулярний аудит

енергетичних витрат та впроваджувати сучасні технології, які дозволяють знижувати енергоспоживання та витрати на енергію.

2. Розвиток відновлювальних джерел енергії. Впровадження сонячних панелей, вітрових установок та біоенергетичних технологій дозволяє зменшити залежність від традиційних джерел енергії.

3. Диверсифікація джерел енергозабезпечення. Створення багатоканальних систем постачання енергоресурсів дозволяє мінімізувати ризики, пов'язані з перебоями в постачаннях.

4. Моніторинг та управління енергетичними ризиками. Розробка системи моніторингу, що дає можливість оперативно реагувати на зміни у цінах на енергоносії чи перебої в постачаннях.

Оцінка рівня ЕнБ підприємства є складним, багатофакторним і багатоетапним процесом, що вимагає використання комплексного підходу та інтеграції різноманітних науково обґрунтованих методик. У сучасних умовах, коли енергетична інфраструктура та ринки енергоресурсів піддаються значним коливанням і глобальним змінам, підприємства потребують не лише теоретичних, але й практичних підходів до управління ЕнБ. Тому точна оцінка ЕнБ стає важливою передумовою для забезпечення стабільного функціонування підприємства та його адаптації до змінюваних зовнішніх і внутрішніх умов.

Застосування інтегрованих методичних підходів до оцінки ЕнБ є необхідною умовою для всебічного аналізу енергетичних ризиків, можливостей і загроз підприємства. Використання багаторівневих інструментів, таких як SWOT-аналіз, дозволяє здійснити дослідження як внутрішніх чинників, так і зовнішніх факторів, які мають прямий або опосередкований вплив на рівень ЕнБ. Окрім того, індекси ЕнБ надають кількісні характеристики, що дозволяють оперативно оцінювати поточний стан і виявляти критичні ділянки для подальшої оптимізації енергетичних процесів. Моделювання ризиків, пов'язаних із коливаннями на ринку енергоресурсів, змінними цінами на енергоносії, природними катаклізмами чи політичною нестабільністю, дозволяє розробити превентивні стратегії для їх мінімізації. Впровадження стратегій для покращення ЕнБ, дозволяє підприємствам не лише знизити енергетичні витрати, але й значно підвищити їхню економічну ефективність, що сприяє зниженню витрат на виробничі процеси, що робить продукцію більш конкурентоспроможною на ринку.

Таким чином, ЕнБ підприємства є основою його економічної стійкості та конкурентоспроможності в умовах глобальних змін, і для її забезпечення необхідно використовувати комплексні, багатofакторні методи аналізу та прийняття рішень. Впровадження сучасних енергетичних стратегій та технологій, а також постійний моніторинг і адаптація до змінних умов дозволяють підприємствам ефективно управляти енергетичними ризиками, знижувати витрати та покращувати загальну ефективність своєї діяльності.

Список використаних джерел:

1. Прохорова В.В., Буданов М.П., Буданов П.Ф. (2024) Розробка комплексної методики оцінки рівня енергетичної безпеки промислового енергопідприємства. "Східно-Європейський журнал передових технологій" (№4(130) 2024), 118-131. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2024.308056>

ОПТИМІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ТА ЗРОСТАННЯ

Алещев Олександр Олександрович
аспірант Інституту Управління
Класичний приватний університет, Україна

Науковий керівник: Козарь Тетяна Петрівна
кандидат наук з державного управління, доцент
Класичний приватний університет, Україна

Малий та середній бізнес (МСБ) є ключовою складовою економіки України, що сприяє створенню робочих місць, підвищенню рівня життя населення та забезпеченню сталого економічного зростання. Однак, на сьогодні малий та середній бізнес стикається з численними проблемами, серед яких: висока зарегульованість, недосконалість податкової системи, обмежений доступ до фінансування та інституційні перешкоди. Оптимізація державного регулювання МСБ є необхідним кроком для сприяння його розвитку, створення сприятливих умов для підприємництва та забезпечення економічної стабільності країни.

На сьогодні державна політика підтримки малого та середнього бізнесу включає кілька ключових напрямків: спрощення регуляторних процедур, забезпечення доступу до фінансування, впровадження програм навчання та підвищення кваліфікації, а також сприяння експорту. Однак, попри наявність цих заходів, ефективність державного регулювання МСБ залишається низькою, що обумовлено недосконалістю нормативно-правової бази та високим рівнем бюрократії. Багато підприємців відзначають, що існуючі закони та процедури часто є надто складними, що ускладнює їхню діяльність і обмежує можливості для зростання.

Однією з ключових проблем, з якою стикається малий та середній бізнес в Україні, є зарегульованість підприємницької діяльності. Часті зміни податкового законодавства та складність його адміністрування стають вагомим бар'єром для розвитку підприємництва. Також важливою проблемою є обмежений доступ до фінансування, що

ускладнює відкриття нових бізнесів та розширення вже існуючих. Недостатня кількість державних програм кредитування та значні ризики банківської сфери стримують розвиток підприємництва, особливо в регіонах. Бюрократичні перепони, відсутність прозорості у видачі ліцензій та дозволів є ще однією проблемою, що ускладнює діяльність МСБ.

Для покращення умов розвитку малого та середнього бізнесу в Україні необхідно здійснити ряд заходів:

- Спростити регуляторну базу. Зменшення кількості документів та ліцензійних вимог, необхідних для початку та ведення підприємницької діяльності, може значно полегшити умови роботи МСБ. Спрощення процедур реєстрації бізнесу, зниження вартості та часу отримання дозволів дозволить зменшити адміністративний тиск на бізнес та підвищити прозорість процедур.

- Реформа податкової системи. Створення стабільної та прозорої податкової політики сприятиме довірі підприємців до держави та зменшить рівень корупції у сфері оподаткування. Важливо впровадити диференційовану податкову систему для МСБ, що враховує фінансові можливості підприємців і створює стимули для інвестування у розвиток бізнесу.

- Забезпечення доступу до фінансових ресурсів. Для підтримки розвитку МСБ держава може впроваджувати програми кредитування, зокрема з пільговими умовами, а також підтримувати інститути мікрофінансування. Запровадження державних гарантій для кредитування МСБ та розвиток державно-приватного партнерства можуть забезпечити більш сприятливі умови для залучення фінансових ресурсів.

- Діджиталізація державних послуг. Автоматизація та цифровізація процедур, таких як отримання ліцензій та звітність, дозволять знизити рівень бюрократії та корупційних ризиків. Використання електронних сервісів знижує часові та фінансові витрати для підприємців і сприяє прозорості процесів.

Прикладом успішної державної політики підтримки малого та середнього бізнесу є досвід країн Європейського Союзу, зокрема Німеччини та Польщі. У Німеччині успішно функціонує програма підтримки МСБ, що забезпечує доступ до довгострокового фінансування, навчання та консультативних послуг. У Польщі уряд активно впроваджує

програми, які сприяють експорту та інноваційному розвитку малого та середнього бізнесу, що забезпечує зростання підприємницької активності.

Оптимізація державного регулювання малого та середнього бізнесу є важливим завданням для забезпечення економічної стабільності та зростання в Україні. Ефективна державна політика повинна враховувати реальні потреби бізнесу та забезпечувати простоту, прозорість та доступність регуляторних процедур. Впровадження зазначених заходів сприятиме розвитку підприємництва, підвищенню рівня зайнятості та зростанню економіки України загалом.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ БЮДЖЕТУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Іванець Людмила Володимирівна

канд. екон. наук, доцент,

доцент кафедри економіки, менеджменту та управління територіями
*ВСП «Інститут інноваційної освіти Київського національного університету
будівництва та архітектури», Україна*

Шередько Оксана Степанівна

студентка магістратури

*ВСП «Інститут інноваційної освіти Київського національного університету
будівництва та архітектури», Україна*

Бюджетування виступає важливим елементом управління виробничо-фінансовою діяльністю господарюючих суб'єктів. Зміна принципів управління в останні роки підкреслила актуальність проблеми розвитку бюджетування в Україні. Це вимагає створення ефективної системи впровадження бюджетування на вітчизняних підприємствах, враховуючи сучасні виклики та тенденції у бізнес-середовищі. У сучасних умовах воєнного стану в Україні, коли вплив фінансової кризи відчують всі підприємства, надзвичайно важливим завданням щодо оптимізації їхньої діяльності є забезпечення ефективної системи бюджетування.

Бюджетування, як сучасна управлінська технологія, охоплює процес розроблення, реалізації та аналізу виконання бюджетів на підприємстві. Ця технологія сприяє оптимізації ресурсних потоків, забезпечує економію, вдосконалює управління грошовими ресурсами, зміцнює фінансову дисципліну і підвищує рівень інвестиційної привабливості й конкурентоспроможності підприємства. Бюджетування спрямоване на досягнення певної фінансової спрямованості, що забезпечує досягнення планованих фінансових результатів та визначає чинники, що впливають на зміну доходів і витрат.

Управління підприємством передбачає чітке визначення цілей або бажаних результатів роботи, розробку реальних програм для досягнення цих цілей і систематичну оцінку параметрів діяльності шляхом вимірювання конкретних результатів на різних етапах досягнення поставлених завдань. Шляхом використання бюджетування проводиться

оцінка результатів, отриманих протягом певного періоду, що визначає ефективність функціонування підприємства або його окремого підрозділу. Бюджетування виконує контрольну роль, яка включає регулярний аналіз досягнутих результатів для виявлення розбіжностей між фактичними та запланованими показниками [1].

Використання бюджетування як інструменту мотивації включає залучення працівників до процесу створення бюджетів. Чітке формулювання цілей і завдань, своєчасне сповіщення про них виконавцям, а також застосування різноманітних стимулів, включаючи як матеріальні, так і нематеріальні, сприяють обдуманому виконанню бюджетів. Цей підхід значно підвищує ефективність та результативність підприємства.

Бюджетування вважається засобом формування комунікаційного середовища, оскільки через нього розповсюджується інформація про виробничо-фінансову діяльність підприємства серед його працівників. Впровадження бюджетування сприяє підвищенню керованості підприємства.

Як управлінська технологія, бюджетування містить три складові (рис. 1).

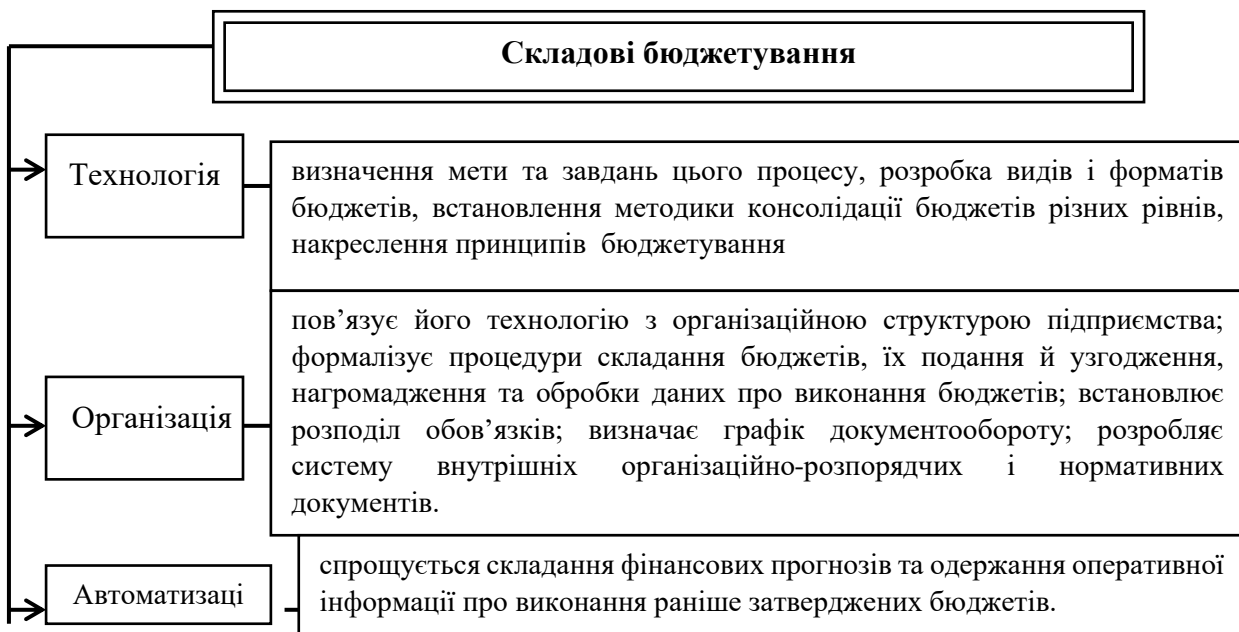

Рис. 1. Складові бюджетування як управлінської технології

Впровадження системи бюджетування на підприємстві являє собою складний процес, тривалий та залежний від особливостей господарських

операцій кожного конкретного суб'єкта підприємництва, що вимагає індивідуального підходу. Немає універсального методу для послідовного впровадження та етапів бюджетування, проте їх загалом можна об'єднати у логічно структурований ряд: аналіз існуючих бізнес-процесів, їх опис та паспортизація; визначення центрів відповідальності; формування бюджетного комітету; розробка бюджетного регламенту та форм контролю; автоматизація розробки бюджетів; інтеграція з існуючою системою фінансового планування; встановлення системи мотивації досягнення бюджетних показників та моніторинг [2].

Запровадження системи бюджетування вимагає участі власників компанії, топ-менеджерів, керівників відділів та економістів, утворюючи команду під керівництвом фінансового директора, який зазвичай відповідає за впровадження цієї системи. Перед розробкою системи бюджетування важливо розподілити зони відповідальності серед менеджерів і спланувати координацію всього процесу.

Бюджетування є також ефективним засобом антикризового управління. Це дозволяє максимізувати потенціал підприємства для подолання кризових ситуацій і підвищення його конкурентоспроможності. Хоча методологічно бюджетування розглядається як фінансова техніка з найбільшою прозорістю, з точки зору організації цей процес представляє складний процес, що потребує взаємодії та узгоджених зусиль значної кількості працівників підприємства.

Отже, бюджетування виступає основою для функціонування підприємств і важливим джерелом фінансових ресурсів. В умовах низької фінансової результативності та платоспроможності вітчизняних підприємств впровадження прогресивної управлінської технології, а саме бюджетування, стає необхідним і обґрунтованим. Її роль полягає в координації всіх аспектів діяльності та об'єднанні зусиль усіх підрозділів для досягнення визначених результатів і, в результаті, забезпечення високої ефективності підприємства.

Список використаних джерел:

1. Добровський В.М., Гнилицька Л.В., Коршикова Р.С. Управлінський облік: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. Дисципліни. К. : КНЕУ, 2003. 235 с. Бібліотека підручників та статей Posibniki (2022). URL: <https://posibniki.com.ua/post-byudzhetuvannya-i-kontrol>
2. Андрущенко І.Є., Касьян О.С. Бюджетування, як технологія стратегічного фінансового управління. *Ефективна економіка*. № 12. Запоріжжя. 2014. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3611>

ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Ревус Василь Миколайович

аспірант Інституту Управління

Класичний приватний університет, Україна

Науковий керівник: Білюк Андрій Вадимович

кандидат наук з державного управління

Класичний приватний університет, Україна

Процес децентралізації в Україні, який розпочався у 2014 році, є одним з найважливіших реформаторських кроків у сучасній українській політиці. Одним із ключових аспектів цієї реформи є фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування, яке дозволяє їм ефективно виконувати свої функції та забезпечувати соціально-економічний розвиток громад. Фінансова децентралізація покликана зміцнити місцеве самоврядування шляхом надання органам влади на місцях більшої автономії в управлінні фінансовими ресурсами. Проте цей процес вимагає чіткого державного регулювання для уникнення фінансових дисбалансів та забезпечення рівномірного розвитку регіонів.

Фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації включає набір фінансових інструментів та ресурсів, які надходять від різних джерел, таких як місцеві податки, субвенції з державного бюджету, гранти та інші фінансові надходження. Основною метою фінансового забезпечення є надання органам місцевого самоврядування можливостей для здійснення їх повноважень відповідно до потреб громади. Згідно з українським законодавством, місцеві бюджети формуються з урахуванням власних і делегованих повноважень. Власні повноваження фінансуються за рахунок місцевих податків і зборів, тоді як делеговані фінансуються за рахунок трансфертів із державного бюджету. Важливим є те, що саме місцеві органи влади визначають, на що спрямовувати кошти, що сприяє більш ефективному використанню ресурсів для задоволення потреб місцевих громад.

Фінансова децентралізація неможлива без належного державного регулювання, яке має забезпечувати баланс між фінансовою автономією

місцевих громад та потребою у підтримці слабших регіонів. Основні механізми державного регулювання включають:

- Система міжбюджетних трансфертів, що спрямована на вирівнювання фінансових можливостей різних територіальних громад. Це включає субвенції, дотації вирівнювання та інші форми підтримки менш фінансово спроможних громад.

- Реформа податкової системи, яка дозволяє місцевим громадам отримувати більше коштів від місцевих податків і зборів, таких як податок на нерухомість, акцизи та частина податку на прибуток фізичних осіб.

- Контроль і нагляд за бюджетною дисципліною, що включає запровадження механізмів звітності та прозорості витрат місцевих бюджетів. Це важливий аспект для уникнення корупційних ризиків і забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів.

Незважаючи на позитивні зміни, фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації стикається з низкою проблем. Серед них:

- Нерівномірність фінансових ресурсів між регіонами. Багато громад, особливо в сільських районах, не мають достатньої економічної бази для наповнення місцевих бюджетів, що призводить до залежності від державних субвенцій.

- Недостатня податкова база. Не всі громади мають можливість ефективно збирати місцеві податки, що зменшує їх фінансову спроможність. Це викликає потребу у подальшому реформуванні системи місцевого оподаткування.

- Проблеми з управлінням фінансовими ресурсами. Багато місцевих органів влади стикаються з браком компетентних кадрів і досвіду управління фінансами, що може призвести до неефективного використання ресурсів.

Подальший розвиток фінансової децентралізації потребує низки заходів для покращення державного регулювання. Серед основних напрямків можна виділити:

- Підвищення рівня фінансової грамотності місцевих органів влади. Це включає навчання представників місцевих громад щодо ефективного управління бюджетними коштами.

- Оптимізація податкової політики для збільшення доходів місцевих бюджетів. Можливою є передача додаткових податкових повноважень на місцевий рівень.

- Удосконалення системи міжбюджетних трансфертів, щоб забезпечити більше фінансової автономії для громад з одночасним збереженням механізмів підтримки для слабших регіонів.

Фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування є ключовим елементом децентралізації влади в Україні. Державне регулювання цього процесу має забезпечувати рівномірний розвиток усіх регіонів, підвищувати фінансову автономію громад та сприяти їх соціально-економічному зростанню. Однак для досягнення цих цілей необхідно продовжувати вдосконалювати механізми фінансової децентралізації та посилювати державний контроль за їх виконанням.

ПРИНЦИПИ ТА ВИКЛИКИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Воробйов Сергій Олександрович

аспірант Інституту Управління
Класичний приватний університет, Україна

Науковий керівник: Стрілько Яна Сергіївна

кандидат наук з державного управління, доцент
Класичний приватний університет, Україна

Державне регулювання вищої освіти відіграє важливу роль у розвитку освітньої системи України. У сучасних умовах реформування освіти та адаптації до міжнародних стандартів, важливо забезпечити ефективне управління вищою освітою з боку держави. Такий підхід сприяє поліпшенню якості освіти, інтеграції до європейського освітнього простору та створенню сприятливих умов для розвитку наукових досліджень і інновацій.

Державне регулювання вищої освіти базується на принципах демократичності та автономії вищих навчальних закладів, забезпеченні якості освіти, фінансуванні та соціальній підтримці студентів, та інтеграції вищої освіти України в Європейський простір.

Важливий елемент сучасної освітньої політики — це забезпечення автономії вищих навчальних закладів, що дозволяє університетам самостійно визначати освітні програми, структуру управління та напрямки досліджень

Державні органи, такі як Міністерство освіти і науки України (МОН), забезпечують ліцензування та акредитацію освітніх програм, що гарантує відповідність міжнародним стандартам та вимогам ринку праці. Державні органи також відіграють роль у фінансуванні університетів, наданні стипендій та пільгових умов для студентів, особливо з соціально вразливих категорій.

Україна активно впроваджує положення Болонського процесу, що сприяє визнанню українських дипломів за кордоном та участі українських вищих навчальних закладів у міжнародних програмах академічної мобільності.

Попри існуючі досягнення, система державного регулювання вищої освіти в Україні стикається з низкою викликів. Бюджетна підтримка

вищої освіти часто є недостатньою, що призводить до проблем з матеріально-технічною базою університетів, недостатньою оплатою праці викладачів та обмеженими можливостями для наукових досліджень. Хоча Болонський процес відкриває можливості для участі в міжнародних програмах, багато українських університетів не мають достатніх ресурсів для активної співпраці з іноземними науковими центрами. Хоча автономія університетів декларується, на практиці державний контроль залишається суттєвим, що призводить до бюрократизації управлінських процесів.

Для підвищення ефективності державного регулювання розвитку вищої освіти в Україні необхідно:

- Забезпечити достатнє фінансування вищої освіти, зокрема через залучення міжнародних інвестицій та співпрацю з приватним сектором.

- Реформувати систему оцінювання якості освіти шляхом впровадження прозорих механізмів моніторингу та акредитації освітніх програм, орієнтованих на міжнародні стандарти.

- Розвивати науково-дослідну діяльність шляхом активного залучення студентів до наукових проектів, співпраці з міжнародними науковими організаціями та створення інноваційних центрів при університетах.

- Забезпечити більшу автономію університетів у вирішенні питань освітнього процесу та наукової діяльності, що сприятиме зниженню бюрократії та підвищенню відповідальності навчальних закладів за результати своєї діяльності.

Державне регулювання вищої освіти в Україні є важливою складовою забезпечення її розвитку та відповідності міжнародним стандартам. Проте система потребує подальших реформ, спрямованих на збільшення автономії університетів, покращення якості освітніх послуг та зміцнення науково-дослідної діяльності. Лише через комплексний підхід, що поєднує державну підтримку з автономією та відкритістю до інновацій, Україна зможе створити ефективну та конкурентоспроможну систему вищої освіти, яка відповідає викликам сучасності.

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ТА ОХОРОНОЮ ЗЕМЕЛЬ

Гайдаш Ярослав Вячеславович
аспірант Інституту Управління
Класичний приватний університет, Україна

Науковий керівник: Кіктенко Оксана Володимирівна
доктор наук з державного управління, професор
Класичний приватний університет, Україна

Земельні ресурси є основою соціально-економічного розвитку будь-якої держави, відіграючи ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки, розвитку інфраструктури та підтримці екологічної рівноваги. Водночас неконтрольоване та нераціональне використання земель призводить до їх деградації, зниження родючості ґрунтів, ерозії та забруднення. В умовах сучасних екологічних викликів та зростаючого антропогенного впливу на довкілля необхідність удосконалення механізмів державного регулювання у сфері контролю за використанням та охороною земель стає одним із пріоритетів державної політики України.

Незважаючи на існуючу нормативно-правову базу та державні програми охорони земель, у цій сфері залишаються значні проблеми. Основні з них включають:

1. Недосконалість нормативно-правового забезпечення. Законодавство, що регулює питання використання та охорони земель, має багато прогалин та суперечностей. Це ускладнює процес контролю і сприяє уникненню відповідальності за порушення.

2. Недостатня ефективність державного контролю. Контрольні органи часто стикаються з обмеженими ресурсами та недостатньою технічною підтримкою для моніторингу стану земель на регулярній основі.

3. Корупція та недотримання законів. Відсутність належного контролю та прозорих процедур в управлінні земельними ресурсами створює можливості для корупційних схем, що негативно впливає на ефективність використання земельних ресурсів.

4. Недостатнє фінансування природоохоронних заходів. Багато регіонів не мають належного фінансування для реалізації ефективних програм з охорони земель та боротьби з деградацією.

Напрями удосконалення державного регулювання у сфері контролю за використанням та охороною земель:

1. Зміцнення нормативно-правової бази. Одним із першочергових кроків має бути модернізація земельного законодавства з метою усунення правових прогалин. Необхідно створити більш чіткі та прозорі механізми контролю за використанням земель, а також посилити відповідальність за порушення земельного законодавства.

2. Впровадження сучасних технологій моніторингу земель. Удосконалення контролю можливо через застосування сучасних інформаційних технологій, таких як дистанційне зондування Землі, геоінформаційні системи (ГІС) та супутникові технології. Це дозволить отримувати оперативну та точну інформацію про стан земельних ресурсів і використовувати її для прийняття рішень.

3. Інституційне посилення органів контролю. Необхідно збільшити кадровий потенціал та фінансування органів, що відповідають за контроль у сфері охорони земель. Варто також забезпечити незалежність таких органів від політичного та економічного впливу для уникнення корупції.

4. Залучення громадськості до контролю за використанням земель. Важливо створити умови для участі громадських організацій та місцевих жителів у процесі контролю та моніторингу земель. Це може бути реалізовано через розвиток системи екологічного громадського контролю та створення платформ для подання звернень і скарг щодо порушень у сфері використання земель.

5. Міжнародний досвід та співпраця. Залучення міжнародного досвіду та співпраця з міжнародними організаціями можуть сприяти вдосконаленню механізмів управління земельними ресурсами. Зокрема, адаптація кращих практик Європейського Союзу в сфері охорони земельних ресурсів допоможе підвищити ефективність української системи.

6. Розробка і впровадження економічних стимулів. Важливим аспектом є створення економічних інструментів, які стимулюватимуть раціональне використання земель, таких як податкові пільги для

екологічно відповідальних землевласників або компенсації за впровадження заходів з відновлення земель.

Удосконалення механізмів державного регулювання у сфері контролю за використанням та охороною земель є необхідною умовою для сталого розвитку країни. Це потребує комплексного підходу, який включатиме як посилення нормативно-правової бази, так і впровадження сучасних технологій, підвищення ефективності контролюючих органів та залучення громадськості до процесу моніторингу. Такий підхід дозволить забезпечити збереження земельних ресурсів, їх раціональне використання та покращення екологічної ситуації в Україні.

РОЗРОБКА СТРАТЕГІЙ БРЕНДИНГУ

Куліда Тетяна Володимирівна

здобувач вищої освіти заочного факультету
Харківський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», Україна

Науковий керівник: Янковська Вікторія Анатоліївна

ORCID ID: 0000-0003-2588-3156

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту
Харківський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», Україна

Розробка стратегій брендингу – це комплексний процес, який передбачає створення чіткого бачення того, яким має бути ваш бренд, як він буде сприйматися споживачами та як досягти поставлених цілей. Це не просто створення логотипу чи слогану, а формування унікальної особистості бренду, яка відрізнятиме його від конкурентів та створюватиме емоційний зв'язок зі споживачами.

Під брендом ми розуміємо набір, систему матеріальних і нематеріальних елементів, що відображає певний образ товару у свідомості споживача, який виражений у характеристиках продукту, його дизайні, назві, способі рекламування або інших ознаках, що диференціюють продукт, забезпечуючи споживача реальними і/або віртуальними, раціональними і/або емоційними вигодами, які споживач отримує через власні уявлення й асоціації [1].

Розглянемо основні стратегії брендингу.

1. Стратегія «Бренд – будинок» (або «домашній бренд») передбачає використання сильного, добре впізнаваного бренду як основи для цілої лінійки продуктів або послуг. Це ніби материнська компанія, під дахом якої об'єднуються різноманітні "діти" – окремі бренди чи продукти.

Принципи роботи є стратегії «Бренд – будинок»:

- єдиний парасольковий бренд: головний бренд компанії, який об'єднує всі продукти та послуги. Він створює загальний імідж і репутацію.

- індивідуальні підбренди: кожен продукт або лінійка продуктів має свій власний підбренд, який підкреслює його унікальні особливості.

- синергія брендів: головний бренд надає підбрендам довіру та авторитет, а підбренди розширюють асортимент і залучають нових клієнтів.

Перевагами стратегії «Бренд – будинок» є: сильна впізнаваність: головний бренд стає символом якості та надійності; ефективність маркетингу: один сильний бренд дозволяє економити на маркетингових кампаніях; розширення асортименту: можливість легко запускати нові продукти під вже відомим брендом; синергія: підбренди можуть підсилювати один одного; захист бренду: сильний головний бренд захищає окремі продукти від негативного впливу.

Прикладами стратегії «Бренд – будинок» можна навести такі компанії, як: Coca-Cola: під одним брендом існує безліч смаків і форматів напоїв; Nestlé: величезна кількість продуктів харчування та напоїв об'єднані під одним брендом; Philips: широкий асортимент електроніки від лампочок до побутової техніки.

2. Конкурентна мультибрендова стратегія – це маркетингова тактика, за якої компанія володіє та просуває на ринку кілька різних брендів, що конкурують між собою в одній або кількох товарних категоріях. Це на перший погляд може здатися парадоксальним, але така стратегія має свої переваги та дозволяє компаніям ефективно задовольняти різноманітні потреби споживачів та досягати більшої ринкової частки.

Компанії обирають мультибрендову стратегію тому що:

- покриття ширшого спектра потреб: різні бренди дозволяють компанії охопити різні сегменти ринку та задовольнити потреби різних груп споживачів.

- зниження ризиків: якщо один бренд зазнає невдачі, інші можуть компенсувати втрати.

- конкуренція всередині компанії: внутрішня конкуренція стимулює розвиток кожного бренду та підвищує загальну ефективність компанії.

- захист від конкурентів: займаючи різні ніші на ринку, компанія ускладнює життя конкурентам.

- збільшення прибутковості: різноманітність брендів дозволяє збільшити обсяги продажів та прибуток.

Прикладами мультибрендової стратегії є: Procter & Gamble - володіє десятками брендів у різних категоріях, від засобів для прання до косметики; Unilever - має широкий портфель брендів у сфері харчування, гігієни та побутової хімії; Nestlé - об'єднує під своїм дахом різноманітні продукти харчування та напої.

Виходячи з розглянутого матеріалу можна виділити типи мультибрендової стратегії:

- бренди-конкуренти. Бренди компанії конкурують між собою за одного споживача (наприклад, різні марки пральних порошків одного виробника).

- бренди для різних сегментів. Кожен бренд орієнтований на певний сегмент ринку (наприклад, преміальний та бюджетний).

- бренди для різних каналів дистрибуції. Різні бренди продаються через різні канали (наприклад, власні магазини та мережі супермаркетів).

3. Сімейство брендів або «парасольковий брендинг» – це маркетингова стратегія, за якої кілька продуктів або послуг об'єднуються під однією торговою маркою. Це як велика "парасолька", під якою знаходяться різноманітні "продукти".

Перевагами сімейства брендів є: синергія, економія, впізнаваність, довіра, розширення асортименту.

4. Брендинг ставлення – це стратегія, яка виходить за межі простого створення логотипу та слогану. Її мета – сформувати у свідомості споживача глибокий емоційний зв'язок з брендом, який виходить далеко за межі продукту чи послуги. Це про створення цінностей, ідеалів та образів, які резонують з аудиторією і роблять бренд не просто вибором, а частиною життя споживача.

Знакові бренди – це ті, які успішно втілили стратегію брендингу ставлення. Вони стали не просто назвами, а символами певних цінностей, способу життя або навіть ідеології.

5. Брендинг компонентів – це стратегія, яка передбачає створення унікального іміджу для окремих частин продукту, які зазвичай не помітні кінцевому споживачу. Це можуть бути двигуни, мікросхеми, матеріали або будь-які інші елементи, що входять до складу готового виробу.

Прикладами брендингу компонентів є: процесори Intel, що відомі своїми високими показниками продуктивності; двигуни Mercedes-Benz, які символізують потужність, надійність і преміальність; пам'ять Samsung, яка соціюється з високою швидкістю і ємністю.

Перевагами брендингу компонентів для виробників кінцевого продукту є: підвищення престижу, зменшення витрат на маркетинг, спрощення процесу розробки.

6. Приватна торгова марка є частиною більш широкого поняття – брендингу магазину. Обидва ці інструменти допомагають створити успішний бізнес у роздрібній торгівлі. Вибираючи між ними, необхідно враховувати специфіку вашого бізнесу, цілі та ресурси.

7. Брендинг «без бренду» – це, на перший погляд, парадоксальне поняття. Воно передбачає створення такого іміджу продукту чи послуги, який не асоціюється з конкретною торговельною маркою або логотипом. Це не означає повну відсутність бренду, а скоріше приховування його на задній план, акцентуючи увагу на інших аспектах продукту чи послуги.

Сутність роботи такої стратегії являє собою мінімалістичний дизайн: фокус на функціональність, створення історії, співпраця з інфлюенсерами.

Приклади брендингу «без бренду»: мінімалістичний одяг, техніка без назви, кафе без вивіски тощо.

Брендинг «без бренду» – це цікавий і нестандартний підхід, який може бути ефективним в певних ситуаціях. Однак, перед тим як прийняти рішення про використання такої стратегії, необхідно ретельно проаналізувати цільову аудиторію, продукт і ринок.

8. Особистий брендинг та організаційний брендинг – це два важливі інструменти у сучасному маркетингу, які хоча й мають спільну мету – створення позитивного іміджу, але реалізуються різними способами та мають свої особливості.

Особистий брендинг- це процес створення унікального іміджу конкретної людини, експерта у своїй галузі. Це не просто ім'я та прізвище, а цілий комплекс асоціацій, цінностей та досвіду, які пов'язані з цією людиною. Приклади: Ілон Маск, Опра Вінфрі, Марк Цукерберг.

Організаційний брендинг - це процес створення унікального іміджу компанії, який відрізняє її від конкурентів і формує позитивне сприйняття у споживачів. Приклади: Apple, Coca-Cola, Nike.

Відмінності особистого та організаційного брендингу можна прослідкувати у таблиці 1.

Таблиця 1

Відмінності особистого та організаційного брендингу

Характеристика	Особистий брендинг	Організаційний брендинг
Суб'єкт	Індивід	Компанія
Фокус	На особистості, експертності, досвіді	На продуктах/послугах, цінностях компанії
Аудиторія	Більш вузька, зацікавлена у конкретній сфері	Більш широка, включаючи клієнтів, партнерів, інвесторів
Інструменти	Особистий блог, соціальні мережі, виступи	Корпоративний сайт, реклама, PR, спонсорство

Дані сформовано з [2].

Обидва типи брендингу є важливими інструментами для досягнення успіху в сучасному бізнесі. Розуміння відмінностей між особистим та організаційним брендингом дозволить вам ефективніше використовувати їх для досягнення своїх цілей.

9. Краудсорсинговий брендинг – це інноваційний підхід у маркетингу, який передбачає активну залучення споживачів до процесу створення та розвитку бренду. Це своєрідна співпраця, де компанія делегує частину своїх маркетингових завдань широкій аудиторії.

Компанія визначає конкретну задачу, яку хоче вирішити за допомогою краудсорсингу (наприклад, створення нового слогану, дизайну упаковки, назви продукту). Через соціальні мережі, конкурси, спеціальні платформи компанія закликає людей взяти участь у вирішенні цього завдання. Учасники надсилають свої ідеї, дизайни, тексти тощо. Компанія обирає найкращі варіанти та впроваджує їх у свої маркетингові кампанії.

Приклади краудсорсингового брендингу: конкурси на дизайн упаковки, створення спільнот, розробка слоганів тощо.

Краудсорсинговий брендинг – це потужний інструмент, який дозволяє створити сильний і автентичний бренд. Однак, для успішної реалізації такої стратегії необхідно ретельно планувати всі етапи проекту і враховувати потенційні ризики.

10. Ліцензування бренду – це юридичний процес, за яким власник торгової марки (ліцензіар) надає іншій компанії (ліцензіату) право використовувати цю торгову марку для виробництва та продажу товарів або послуг протягом певного періоду часу.

Між ліцензіаром і ліцензіатом укладається договір, в якому детально прописуються умови використання торгової марки. Ліцензіат зобов'язаний виплачувати ліцензіару роялті – певний відсоток від доходу, отриманого від використання ліцензованої торгової марки. Ліцензіар зазвичай має право контролювати якість продукції, що випускається під його брендом, щоб зберегти репутацію торгової марки.

11. Розширення лінійок і брендів – це одна з найпоширеніших стратегій зростання компаній. Вона передбачає збільшення асортименту продукції або послуг під існуючими брендами або створення нових брендів.

12. Ко-брендинг – це маркетингова стратегія, яка передбачає співпрацю двох або більше брендів для створення спільного продукту,

послуги або маркетингової кампанії. Це своєрідний шлюб між брендами, де кожен з партнерів приносить на стіл свої сильні сторони, щоб створити щось більше, ніж сума їхніх частин.

Типами ко-брендингу є: партнерські програми, територіальний кобрендинг, кобрендингові карти, компонентний кобрендинг, об'єднані програми.

Приклади ко-брендингу: смартфон Samsung з операційною системою Android; автомобіль, який працює на паливі від певної нафтової компанії; колекція одягу, створена спільно з відомим дизайнером; спільна акція кафе і книгарні, де при покупці книги можна отримати знижку на каву.

Переваги ко-брендингу: створення синергії, розширення аудиторії, підвищення лояльності клієнтів, збільшення продажів та інше.

Але є й ризики, до яких можна віднести: конфлікт інтересів, пошкодження репутації або втрата контролю.

Ко-брендинг – це потужний інструмент маркетингу, який дозволяє компаніям досягти нових висот. Однак, перед тим як вступати в партнерство, необхідно ретельно зважити всі за і проти.

Стратегія бренду зумовлює його майбутнє - чим стане продукт, хто буде його споживачем, в якому напрямку бренд буде розвиватися. Стратегію доцільно розглядати крізь призму основних стадій бренд-менеджменту як процесу управління [3].

Отже, ефективна стратегія брендингу – це інвестиція в майбутнє компанії. Вона дозволяє підвищити лояльність клієнтів, збільшити впізнаваність бренду і досягти лідерських позицій на ринку.

Список використаних джерел:

1. Яцюк Д. В. Брендингова політика і стратегія розвитку бренду: термінологічна невизначеність / Д. В. Яцюк. // Ефективна економіка. - 2015. - № 3. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_3_51.
2. Формування та управління брендинговими технологіями підприємств регіону в умовах євроінтеграції: монографія / колектив авторів за загальною редакцією д.е.н., проф. Вдовічена А. А. Чернівці: Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ, 2023. 108 с.
3. Смерічевський С. Ф. Бренд-менеджмент: навч. посібник / С. Ф. Смерічевський, С. Є. Петропавловська, О. А. Радченко. — К.: НАУ, 2019. — 156 с.

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В РЕГУЛЮВАННІ РИНКУ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

Шпаков Дмитро Олександрович

аспірант Інституту Управління

Класичний приватний університет, Україна

Науковий керівник: Стрілько Яна Сергіївна

кандидат наук з державного управління, доцент

Класичний приватний університет, Україна

Ринок медичних послуг відіграє ключову роль у забезпеченні здоров'я населення та підтриманні соціальної стабільності в Україні. Однак для забезпечення ефективного функціонування цього ринку необхідне комплексне державне регулювання, яке дозволяє збалансувати економічні інтереси різних учасників ринку та забезпечити доступність, якість і безпеку медичних послуг для всіх громадян.

Державне регулювання ринку медичних послуг має кілька важливих цілей, серед яких: - Забезпечення доступності медичних послуг. Конституція України гарантує кожному право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Держава, в свою чергу, зобов'язана забезпечити рівний доступ до медичних послуг для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу чи місця проживання.

- Підвищення якості медичних послуг. Без належного контролю та регулювання ринок може стикнутися з проблемами, пов'язаними з недостатньою якістю послуг. Державні стандарти та протоколи лікування, ліцензування медичних закладів і медичних працівників – основні механізми забезпечення якості медичних послуг.

- Формування системи фінансування охорони здоров'я. Ефективне фінансування охорони здоров'я є важливою частиною регулювання. З введенням Національної служби здоров'я України (НСЗУ) та механізму державних гарантій медичного обслуговування населення впроваджується новий підхід до розподілу бюджетних коштів, що базується на принципі "гроші йдуть за пацієнтом".

Для досягнення цих цілей держава використовує низку інструментів, серед яких:

- Законодавче регулювання. Основним документом, що регулює надання медичних послуг, є Закон України «Про основи законодавства України про охорону здоров'я». Він встановлює загальні принципи функціонування системи охорони здоров'я, порядок надання медичних послуг, права і обов'язки пацієнтів та медичних працівників. Крім того, розробляються спеціальні нормативно-правові акти, що стосуються окремих аспектів діяльності медичних установ, наприклад, ліцензування медичних закладів чи впровадження нових технологій.

- Ліцензування та акредитація медичних закладів. Ліцензування медичних закладів є обов'язковим процесом, що забезпечує відповідність закладу певним державним стандартам. Акредитація є додатковим елементом контролю якості надання послуг.

- Тарифна політика. Державне регулювання тарифів на медичні послуги має особливе значення для забезпечення їх доступності. У межах програми медичних гарантій, що адмініструється НСЗУ, держава визначає тарифи на конкретні медичні послуги та компенсує закладам охорони здоров'я надані послуги.

- Державний контроль за якістю медичних послуг. Система контролю за якістю надання медичних послуг включає як внутрішній контроль з боку медичних установ, так і зовнішній – з боку державних органів, таких як МОЗ України та Держлікслужба. Контроль за якістю медичних послуг здійснюється через перевірки медичних установ, оцінку їхньої діяльності, контроль за дотриманням стандартів лікування.

Незважаючи на численні позитивні зміни, які відбулися в системі державного регулювання медичного ринку, існує низка проблем:

- Нерівномірний доступ до медичних послуг. Однією з основних проблем є нерівномірність у доступі до медичних послуг між містами та сільськими районами. Це призводить до того, що значна частина населення, особливо у віддалених регіонах, не має можливості отримати своєчасну та якісну медичну допомогу.

- Фінансування охорони здоров'я. Бюджетні витрати на охорону здоров'я часто є недостатніми для повного забезпечення потреб галузі. Це ускладнює можливість підвищення зарплат медичних працівників, закупівлю новітнього обладнання та медикаментів.

- Корупційні ризики. Впровадження прозорих механізмів закупівлі медичних препаратів та надання медичних послуг є важливим аспектом боротьби з корупцією. Існує потреба в удосконаленні механізмів

контролю та запровадженні цифрових рішень, які дозволять мінімізувати людський фактор.

Державне регулювання ринку медичних послуг в Україні потребує подальшого вдосконалення з урахуванням нових викликів, таких як демографічні зміни, технологічний розвиток та економічна нестабільність. Важливою частиною цих змін є продовження реформи охорони здоров'я, спрямованої на підвищення доступності, якості та ефективності медичних послуг.

СУТНІСТЬ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Ткаченко Ігор Вікторович

здобувач вищої освіти

факультету економіки та менеджменту

Приватний вищий навчальний заклад "Європейський університет", Україна

В умовах посилення глобалізаційних та інтеграційних процесів конкурентоспроможність виступає ключовим показником для оцінювання економічних позицій держав, регіонів, підприємств та інших суб'єктів господарювання. Вона слугує об'єктивним критерієм, що дозволяє ідентифікувати сильні та слабкі сторони організації, здійснювати оцінку можливостей і загроз, визначати провідні позиції на ринку, а також розробляти стратегічні напрями розвитку підприємства. Конкурентоспроможність є складною економічною категорією, яка вимагає від кожного суб'єкта ринкових відносин регулярного аналізу свого ринкового становища та визначення шляхів підвищення своїх конкурентних переваг.

З огляду на визначення сутності конкурентоспроможності доцільно перейти до розгляду ключових понять цього визначення, та розглянути погляди різних вчених відносно цієї економічної категорії. Проведення аналізу вітчизняних та зарубіжних джерел вказує на широке, різноманітне і неоднозначне трактування конкурентоспроможності. Кожен із авторів залежно від мети та об'єкта дослідження деталізує та дає розширене трактування розглядаючи його

- як «властивість товару, послуги;
- як одного з фундаментальних умов існування ринку,
- як здатність виробляти чи надавати конкурентоспроможну продукцію, послугу.

Аналізуючи погляди вітчизняних науковців та дослідження джерел вітчизняної та зарубіжної літератури по проблемах конкурентоспроможності більшість авторів вказують на досить різноманітний вибір, тому враховуючи термінологічний аналіз, суть визначення окремих дослідників

Згідно позиції Л.І.Безтелесної та І.А.Либак [1] це властивість суб'єкта, що вказує на його здатність витримувати конкуренцію та здатність

здійснювати конкурентні дії. Характер діяльності закладів вищої освіти, висока соціальна значимість освітніх послуг не дозволяють розглядати конкурентоспроможність закладів вищої освіти виключно як показник комерційної ефективності.

Подібний підхід, на думку Н. М. Різника, «вихолощує» освітній процес, зводить його до завдання максимізації прибутку, що нівелює критерій соціальної ефективності [2].

На думку Т.О. Ольшанцевої, конкурентоспроможність закладів вищої освіти, як і будь-яких інших в цій сфері, доцільно розглядати: по-перше, з позицій соціальної (суспільної ефективності); по-друге, як комплексну (інтегральну) характеристику їх діяльності [3].

К.В. Кравченко відзначає, що конкурентоспроможність закладів освіти на ринку освітніх послуг є якісною характеристикою їх діяльності, при цьому в умовах розвитку освітнього простору вищі навчальні заклади повинні самостійно враховувати чинники, які мають вплив на конкурентні переваги, так як різні учасники освітнього процесу мають свої специфічні інтереси [4].

Розглядаючи конкурентоспроможність закладу вищої освіти як результат інтеграції його потенціалів, слід розмежувати поняття конкурентоспроможності освітньої послуги та конкурентоспроможності самого закладу. Конкурентоспроможність освітньої послуги, на нашу думку, є результатом реалізації освітнього потенціалу та аналогічно, кожен з видів потенціалу закладу вищої освіти служить джерелом відповідного виду конкурентоспроможності.

Функціонування закладів вищої освіти в ринковому середовищі зумовлює необхідність системного дослідження та аналізу стану закладів-конкурентів. За ринкових умов нормально функціонувати здатні тільки конкурентоспроможні освітні заклади, управлінський персонал яких опанував сутність економічних аспектів управління конкуренцією.

Висновки. Урахування наведених вище специфічних характеристик дозволяють нам сформулювати підхід, який полягає в розгляді конкурентоспроможності закладів вищої освіти як інтеграції її ресурсних потенціалів, що забезпечують конкурентні переваги на ринку освітніх послуг в процесі взаємодії його учасників. Запропоноване визначення, на нашу думку, відображає інтегральний характер конкурентоспроможності – джерело її походження (потенціал закладу

вищої освіти) та основу її формування (ефективні партнерські відносини учасників ринку освітніх послуг).

Список використаних джерел:

1. Безтелесна Л.І., Либак І.А. Суть та чинники впливу на конкурентоспроможність вищих навчальних закладів // Економіка і суспільство. – 2017. – № 9. – С. 145–151. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/24.pdf
2. Різник Н.М. Підходи до оцінювання конкурентоспроможності ВНЗ / Н.М. Різник, О.М. Бачинська // Економіка і регіон. – 2013. – № 4. – С. 64–69 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2013_4_13.
3. ОльшанцеваТ.О. Підвищення конкурентоспроможності ВНЗ тайого розвиток з позицій маркетингу /Т.О. Ольшанцева // Економіка сьогодення: актуальні питання та перспективи :збірник наукових праць. – 2017. – № 2. – С. 105-116.
4. Кравченко К.В. Управління конкурентоспроможністю вищого навчального закладу [Електронний ресурс] / К.В. Кравченко // Науковий вісник Донбасу. – 2011. – № 3. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvd_2011_3_17.pdf

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Антипенко Ярослав Дмитрович

аспірант кафедри аграрного менеджменту та маркетингу
Вінницький національний аграрний університет, Україна

Науковий керівник: Підвальна Оксана Григорівна

д-р.екон.наук, доцент, професор кафедри аграрного менеджменту та маркетингу
Вінницький національний аграрний університет, Україна

У сучасних умовах цифрової трансформації підприємства стикаються з низкою викликів: швидка зміна технологій, зростання вимог до кваліфікації працівників, потреба в автоматизації HR-процесів і оптимізації управління людськими ресурсами. Традиційні методи управління персоналом поступово втрачають свою ефективність, тому впровадження інноваційних рішень стає критично необхідним для підвищення продуктивності та конкурентоспроможності компаній. Разом з тим, існує недостатня наукова і практична база щодо того, як саме ці технології повинні впроваджуватися для досягнення найкращих результатів. Важливо визначити, які інноваційні інструменти (штучний інтелект, автоматизація процесів, HR-аналітика тощо) найбільш ефективно впливають на різні аспекти управління персоналом, такі як підбір, мотивація, розвиток, оцінка результативності та організація робочого процесу. Необхідність дослідження цих питань обумовлена також глобальними змінами на ринку праці, де в умовах високої конкуренції технології можуть стати ключовим фактором успіху підприємств[1].

Основною метою інноваційних технологій є створення гнучких, адаптивних і ефективних систем управління персоналом, які дозволяють підприємствам швидше реагувати на зміни ринку, підвищувати продуктивність праці та забезпечувати зростання професійного рівня працівників[2]. Вони також сприяють покращенню комунікацій, залученості співробітників і розвитку корпоративної культури, що, в кінцевому результаті, веде до підвищення конкурентоспроможності компанії. Можна класифікувати інноваційні технології в управлінні персоналом, класифікація охоплює різні підходи

та інструменти, які застосовуються для підвищення ефективності HR-процесів. Більш детально описані і систематизовані інноваційні технології в (табл.1).

Таблиця 1

Інноваційні технології в управлінні персоналом та сфера їх застосування

Вид інноваційної технології	Назва інноваційної технології	Сфера застосування
Цифрові технології	HRM-системи (Human Resource Management Systems)	Програмні рішення для управління інформацією про співробітників, обліку робочого часу, управління зарплатами та кадровими процесами.
	Системи управління талантами (Talent Management Systems)	Платформи для планування кар'єрного розвитку співробітників, управління продуктивністю та навчанням.
	Цифрові платформи для навчання (e-learning)	Системи дистанційного навчання і розвитку компетенцій співробітників.
Автоматизація HR-процесів	Автоматизовані системи підбору персоналу (Applicant Tracking Systems, ATS)	Інструменти для автоматизації процесу найму, починаючи від обробки резюме до відбору кандидатів на основі заданих критеріїв.
	Системи управління кадровими документами	Автоматизація процесів обліку відпусток, лікарняних, звітності тощо.
Штучний інтелект (AI)	AI-рішення для підбору персоналу	Алгоритми на основі машинного навчання, що допомагають у відборі кандидатів на основі аналізу даних, оцінки навичок та поведінкових патернів.
	AI-асистенти (чат-боти)	Інструменти для автоматизованої комунікації з кандидатами або співробітниками, відповідей на запитання та забезпечення підтримки в реальному часі.
	AI-інструменти для прогнозування продуктивності	Технології, які допомагають прогнозувати успішність кандидата або працівника на основі великого обсягу даних.

Ці категорії інноваційних технологій охоплюють всі основні аспекти управління персоналом і сприяють автоматизації, підвищенню якості рішень, а також оптимізації процесів на підприємствах.

Впровадження інноваційних технологій у процеси підбору, навчання та розвитку персоналу вимагає адаптації традиційних методів управління кадрами до нових цифрових рішень, що дозволяють автоматизувати та оптимізувати ці процеси. У сфері підбору персоналу технології значно спрощують і пришвидшують процес рекрутингу. Автоматизовані системи відбору кандидатів (ATS) здатні швидко обробляти велику кількість заявок, фільтруючи їх за ключовими параметрами, що дозволяє HR-фахівцям зосередитися на більш складних завданнях. Штучний інтелект, який використовується для аналізу резюме та поведінкових характеристик кандидатів, дає можливість оцінювати не лише технічні навички, а й передбачати їхню відповідність корпоративній культурі компанії. У процесах навчання інноваційні технології роблять можливим використання дистанційного навчання через електронні платформи, що дозволяє забезпечити безперервний розвиток працівників, незалежно від їхнього місцезнаходження[3]. Цифрові платформи для e-learning надають можливість створення індивідуальних навчальних програм, відстеження прогресу та адаптації навчального процесу до потреб конкретного працівника. Використання інструментів штучного інтелекту у навчанні дозволяє підлаштовувати контент під рівень знань і навичок кожного працівника, тим самим підвищуючи ефективність навчання.

Таким чином, інноваційні технології в управлінні персоналом не лише підвищують ефективність і продуктивність організацій, але й створюють сприятливе середовище для розвитку і залучення співробітників, що є важливим фактором успіху в умовах сучасного бізнес-середовища.

Список використаних джерел:

1. Підвальна О. Г, Антипенко Я. Д. Сутність та значення інноваційних технологій в управлінні персоналом. *Ефективна економіка*. 2024р. № 10. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.10.54>.
2. Ведерніков М. Д., Базалійська Н. П. Інноваційні технології управління персоналом промислового підприємства. *Економіка та підприємництво*, 2018 р. № 3. С. 72-78.
3. Дяків О., Шушпанов Д., Пошелюжний В. Розвиток економіки знань в організації, яка самонавчається. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020р. Вип. 1. С. 113–125

СЕКЦІЯ VI. СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ

Пономарьова Віра Миколаївна

ORCID ID: 0000-0003-1742-2501

канд. пед. наук, доцент кафедри соціальної роботи

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Україна

Вторгнення російських військ на територію України негативно вплинуло на всі сфери життєдіяльності суспільства. У першу чергу, його руйнівні наслідки відчували на собі соціально незахищені категорії населення. Зокрема, від воєнного конфлікту постраждала величезна кількість дітей. За даними платформи «Діти війни», яку створили Міністерство реінтеграції та Національне інформаційне бюро, з початку широкомасштабних бойових дій понад півтисячі українських дітей загинули, більше півтори тисячі поранені, близько двох тисяч зникли безвісти, майже 20000 дітей депортовані або примусово переміщені на територію країни-агресора [1].

На сьогоднішній день статус дітей, що зазнали шкоди через збройну агресію РФ, регулюється Постановою Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2017 р. № 268 «Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів» [2].

В умовах воєнного стану складно забезпечити навіть базові потреби дитини (безпека, сон, їжа, довірливе спілкування з дорослими та однолітками), особливо це стосується прифронтових та окупованих районів. Отже, діти ризикують отримати поранення, зазнати насильства, втратити рідних і близьких, стати свідками руйнувань та загибелі людей, залишитися без житла й доступу до отримання медичних та освітніх послуг тощо. Усе це супроводжується почуттям незахищеності, підвищеною тривожністю, агресивністю, страхами, порушенням

адаптації, постійним перебуванням у стресовому стані. Іншими словами, відбувається формування несприятливого дитячого досвіду.

Зважаючи на складні життєві обставини, в яких опиняються діти під час війни, важливим і актуальним завданням є надання їм професійної психосоціальної підтримки з боку психологів, соціальних педагогів та соціальних працівників, яка передбачає дії, спрямовані на задоволення психологічних і соціальних потреб, розкриття їх внутрішнього потенціалу, розвиток копінг-стратегій, формування життєстійкості та резилієнтності, відновлення психосоціального благополуччя.

Програми психосоціальної підтримки мають охоплювати роботу як безпосередньо з дітьми, так і з їхніми сім'ями та соціальним оточенням. Доцільним, на нашу думку, є проведення індивідуальних консультацій та організація групових тренінгових і арттерапевтичних занять.

Перевагою консультування є можливість опрацювання проблеми кожного окремого клієнта за індивідуальним запитом, коли вся увага спеціаліста зосереджується на конкретній людині. Такі умови більш сприятливі для створення атмосфери довіри, обговорення особистих питань, глибшого занурення в роботу і швидшого досягнення результату. На індивідуальних консультаціях спеціалісти допомагають дітям та їхнім сім'ям проаналізувати складну життєву ситуацію, що склалася в їхньому житті, змодельовати різноманітні варіанти, які можуть бути використані для розв'язання проблеми, пережити травматичний досвід. Такі заняття спрямовані на зниження рівня тривожності, подолання стресу, покращення емоційно-психологічного стану, боротьбу зі страхами, формування навичок адаптивної поведінки.

Дієвими у процесі психосоціальної підтримки дітей, які постраждали від воєнних дій, є також групові форми роботи. Вони мають певні плюси, які не завжди можна забезпечити на індивідуальних заняттях. Наприклад, у ході соціально-психологічного тренінгу діти мають змогу: поділитися власним життєвим досвідом та дізнатися про досвід інших учасників; спостерігати за тим, як вони змінюються, розвиваються, долають труднощі; отримати зворотній зв'язок під час обговорення спільних тем та проблем. Тематика соціально-психологічних тренінгів може торкатися зниження рівня тривожності й агресивності, зняття емоційного напруження, подолання стресових станів, страхів та формування резилієнтності, розвитку адаптивних навичок тощо.

У контексті нашого дослідження корисним також є досвід використання арттерапевтичних технік, за допомогою яких можна допомогти дитині пізнати себе, навчитися самовиражатися, аналізувати свої вчинки; поліпшити психоемоційний фон; позбавитися від напруги, страхів; усунути агресію, тривогу; побороти депресію; підвищити життєвий тонус; розкрити творчі здібності; навчити концентруватися на проблемі, знаходити правильне рішення, контролювати свої емоції [3]. Ефективними арттерапевтичними методиками є, зокрема, малювання, музикотерапія та танцювальна терапія. Вони доступні, легкі для сприйняття дітьми, не потребують величезних додаткових затрат і мають значний терапевтичний вплив.

В цілому, проведення зазначених заходів позитивно впливає на емоційно-психологічний стан та самопочуття дитини, дозволяє розкрити її внутрішній потенціал, розвинути стресостійкість, подолати тривожність. Отже, успішність психосоціальної підтримки дітей, що постраждали від війни, залежить від правильно підібраних форм та методів роботи з урахуванням їхнім проблем та потреб.

Список використаних джерел:

1. Діти війни. URL: <https://childrenofwar.gov.ua> (дата звернення: 12.11.2024 р.).
2. Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів : Постанова Кабінету Міністрів від 5 квітня 2017 р. № 268. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-p#Text> (дата звернення: 14.11.2024 р.).
3. Що таке арт-терапія? URL: <https://osoblyvi.com.ua/helpful-info/110-napriam-rozvytok/1603-shcho-take-art-terapiya> (дата звернення: 10.11.2024).

СЕКЦІЯ VII. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ДИРЕКТИВНА МОДАЛЬНІСТЬ АНГЛОМОВНИХ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ

Тарасенко Володимир Сергійович

Магістрант

Національний Університет Біоресурсів і Природокористування України, Україна

Модальність – це лінгвістична категорія, яка відображає відношення мовця до висловлюваного змісту або ситуації. Вона виражає різні аспекти реальності, ймовірності, необхідності, можливості, бажаності, волевиявлення та інших відношень. Модальність є універсальною категорією, притаманною багатьом мовам, і вона може виражатися як через лексичні засоби, такі як модальні дієслова (наприклад, "може", "повинен"), так і через синтаксичні конструкції чи інтонаційні засоби.

Модальність зазвичай поділяють на два основних види: об'єктивну та суб'єктивну. Об'єктивна модальність виражає відношення висловлювання до об'єктивної реальності. Вона вказує на те, чи є певна подія реальною, ймовірною, можливою або обов'язковою. Наприклад, у реченні "Ця подія відбудеться завтра" модальність відображає ствердження реальності факту. Суб'єктивна модальність стосується відношення мовця до змісту висловлювання. Вона може виражати думку, емоції, бажання або оцінку мовця щодо певної ситуації. Наприклад, речення "Мені здається, що він приїде" містить елемент суб'єктивної модальності, оскільки висловлює припущення мовця.

Серед інших видів модальності можна виділити епістемічну (відображає ступінь знання або переконання мовця), деонтичну (виражає волевиявлення, обов'язок чи дозвіл) та алетичну модальність (відображає можливість або необхідність подій у світі). Директивна модальність є окремим видом деонтичної модальності і стосується висловлювань, що передають наказ, прохання, рекомендацію або заборону. Вона використовується для вираження волі мовця, яка спрямована на співрозмовника чи адресата висловлювання, з метою

впливу на їхні дії або поведінку. Цей вид модальності є надзвичайно важливим у правничих текстах, зокрема в міжнародних договорах, законодавчих актах та адміністративних документах, де необхідно чітко вказати на обов'язки або права сторін [1].

Директивна модальність реалізується за допомогою модальних дієслів, таких як "повинен", "має", "необхідно", а також через умовні конструкції та наказові форми. Наприклад, у міжнародних договорах можна зустріти формулювання на кшталт: "Кожна сторона повинна забезпечити..." або "Сторона зобов'язана здійснювати...". Такі конструкції не лише описують можливості, але й встановлюють обов'язкові дії або заборони [2]. Особливість директивної модальності міжнародних договорів полягає в тому, що вона є одним із ключових інструментів впливу на поведінку держав-учасниць угоди. Такий вплив може бути прямим, ґрунтуючись на експліцитних директивних актах, або непрямим, мітігованим, що забезпечується непрямими директивними актами у формі асертивів. В міжнародно-правових текстах це важливо не лише для регулювання правових відносин між сторонами та встановлення чітких норм і правил, але й для забезпечення консенсусу між підписантами угод, залучаючи максимальну кількість учасників без здійснення на них прямого тиску. При перекладі таких текстів на інші мови, особливо в контексті правничих документів, важливо точно передати модальні значення, щоб не змінити зміст правової норми [3].

Отже, директивна модальність є особливо важливою для міжнародно-правових текстів, забезпечуючи прямий або опосередкований вплив на поведінку держав. Вивчення цієї категорії дозволяє краще розуміти механізми мовного впливу та забезпечувати точність у перекладі важливих правових документів, що мають міжнародне значення.

Список використаних джерел:

1. Kravchenko, N., et al. Commissive Modality of International Legal Discourse: An Implicit Mitigation of the Bindingness. *Theory and Practice in Language Studies*, 2022, Vol. 12, No. 6, pp. 1039-1047.
2. Kravchenko, N., Pasternak, T., Korotka, S. (2021). Deontic modality in epideictic discourse: Speech acts facet (based on COVID-associated texts). *Cogito. Multidisciplinary research journal*. 13(2), 167–184.
3. Kravchenko, N. et al. Illocutionary Pragmatic Adaptation Challenge: Ukrainian Translations of English-language Soft Law Texts. *Amazonia Investiga*, 2022, 11(49), 267-276.

СУЧАСНІ РІВНІ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ДЕРЖАВ ТА ЇХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК

Хоманець Володимир Анатолійович

ORCID ID: 0009-0004-0564-374X

канд.екон.наук

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

Специфічне місце у сучасній структурі міжнародних економічних відносин посідає зовнішньоторговельна діяльність суб'єктів господарювання різних держав. В останні роки вона перетворилась на потужний рушій їх політичного впливу на своїх партнерів, а отже – актуалізує питання щодо впровадження країнами наступальних заходів торговельної дипломатії. Дане питання набуває особливої актуальності у нинішньому глобальному бізнес-середовищі, яке характеризується активним посиленням протекціоністських заходів у світовій торгівлі, зростаючою відкритістю національних економік та не баченим раніше загостренням геополітичної, геоекономічної та ринкової конкуренції економічних суб'єктів за ринки збуту та доступ до сировинних ресурсів.

Підтвердженням неухильно зростаючої ролі міжнародної торгівлі у процесах економічної глобалізації є такі цифри: з часу укладення Генеральної угоди з тарифів і торгівлі світовий експорт товарів і послуг збільшився з 54,2 млрд дол. США у 1948 р. [5, с. 46] до 30,9 трлн у 2023 р. [1]. Загалом же, питома вага світового експорту товарів і послуг у глобальному валовому внутрішньому продукті зросла з 12,8% у 1970 р. до 29,3% у 2023 р. [1; 2]; середній рівень митного оподаткування промислових товарів за групою розвинутих країн світу не перевищує нині 6%; а майже третина світового промислового імпорту реалізується на безмитній основі.

Звернімо увагу на те, що торговельна дипломатія держав одночасно втілює у собі усі найважливіші аспекти мистецтва ведення переговорів, уміння попереджувати і врегульовувати різного роду міжнародні торговельні конфлікти, а також знаходити для усіх сторін компромісні політико-економічні рішення з розв'язання найскладніших проблем зовнішньоторговельного характеру. Подібний функціональний профіль торговельної дипломатії власне й передбачає її чітко виражений дворівневий формат. Він відбиває діяльність національних урядів, з

одного боку, щодо реалізації державної зовнішньоторговельної політики (способом проведення переговорів, торговельних консультацій, вирішення торговельних спорів тощо), а з другого – у царині всебічної державної підтримки національних товаровиробників при їх виході на глобальні ринки.

Ні для кого не секрет, що головним мірилом ефективності торговельної дипломатії держав є отримувані ними конкурентні переваги на глобальних ринках, включаючи нарощування масштабів та диверсифікацію експортно-імпортних та інвестиційних операцій, структурну модернізацію національних економік, створення нових робочих місць та прискорення макроекономічного зростання. Окремої уваги заслуговують і такі чинники як: зміцнення політичної стабільності у країнах-партнерах, послаблення напруженості у міждержавних відносинах та поглиблення економічних відносин між країнами. Так, на основі узагальнення оригінальної бази даних щодо понад 13 тис закордонних візитів офіційних осіб та державних службовців Франції у період 1977-2007 рр., Е.Лавалі та Д. Лохард аргументовано доводять їх потужний безпосередній вплив на нарощування обсягів експортних поставок французьких товаровиробників на світові ринки, що становить у середньому 8% у рік [3].

При цьому попри суттєве варіювання даного показника між світовими регіонами та суттєве його перевищення за групою диференційованих продуктів, автори відзначають також суттєвий вплив особистих візитів на зменшення торговельних витрат національних товаровиробників, пов'язаних з виконанням контрактних зобов'язань та асиметрією інформації, а також найбільшу їх значущість у розширенні торговельної взаємодії Франції з країнами зі слабким дотриманням умов контрактів та високим рівнем корупційних ризиків [3]. Загалом же, згідно розрахунків А. Роуза, кожна одиниця додаткового зарубіжного торговельного представництва тієї чи іншої держави за кордоном забезпечує 6-10%-не збільшення вартісних обсягів її експортних операцій [4], що власне й підтверджує наявність позитивної кореляції між ефективністю роботи дипломатичних інституцій країн та рівнем їх представництва на глобальних ринках товарів і послуг.

Маємо також наголосити на тісному взаємозв'язку макро- і мікрорівнів торговельної дипломатії, на якому власне й ґрунтуються переговорні позиції різних держав та їх груп у глобальній торговельній

системі. Йдеться насамперед про регулювання ступеня відкритості національних ринків способом проведення багатосторонніх торговельних переговорів на інституційному майданчику спеціалізованих міжнародних організацій. Водночас переговори щодо запровадження державами режимів вільної торгівлі зі своїми партнерами на основі укладення відповідних міждержавних угод чи набуття ними членства у СОТ (як одного з інституційних механізмів реалізації країнами торговельної дипломатії та національної торговельної політики) в обов'язковому порядку передбачають також проведення попередніх консультацій з бізнес-структурами. І хоча корпоративні інтереси у подібного роду переговорних процесах не завжди набувають чітко викристалізованих рис, а у більшості випадків виявляються навіть «розчиненими» у національних економічних інтересах своїх держав, однак саме вони є наріжним каменем торговельної дипломатії останніх.

Висновки. Торговельна дипломатія держав має багаторівневий і диверсифікований характер та відіграє у глобальних умовах надзвичайно важливу роль у реалізації усього комплексу їх національних економічних інтересів на міжнародній арені. Вона суттєво акселерує динаміку соціально-економічного розвитку держав, забезпечуючи зміцнення політичної ваги держав, вигідний міждержавний торговельний обмін і науково-технологічний трансфер, а також нарощування притоку іноземного інвестиційного капіталу у національні економіки.

Список використаних джерел:

1. Exports of goods and services (current US\$). The World Bank. Вилучено з: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.CD>
2. GDP (current US\$). The World Bank. Вилучено з: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>
3. Lavallee E., Lochard J. International trade and face-to-face diplomacy. Review of World Economics. 2022. Volume 158. P. 987-1010.
4. Rose A. The Foreign Service and Foreign Trade: Embassies as Export Promotion. Haas School of Business at the University of California, Berkeley. 2006. Вилучено з: <http://surl.li/ktnsaj>
5. World Economic Report 1948. United Nations. Department of Economic Affairs. New York, June 1949. Вилучено з: https://www.un.org/en/development/desa/policy/wess/wess_archive/searchable_archive/1948_WESS_Full.pdf

СЕКЦІЯ VIII. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

RECOGNITION AND ENFORCEMENT OF THE AWARD OF THE STOCKHOLM ARBITRATION IN THE DISPUTE NAFTOGAZ VS. GAZPROM

Savchuk Anhelina Ruslanivna

Higher education applicant of the Faculty of Economics
State University of Trade and Economics, Ukraine

Scientific supervisor: Goncharenko O. M.

Doctor of Law, Associate Professor,
Professor of the Department of International, Civil and Commercial Law
State University of Trade and Economics, Ukraine

Annotation. *The article analyzes the recognition and enforcement of the Stockholm Arbitration Institute's ruling in the Naftogaz vs. Gazprom case, underscoring international arbitration's role in resolving complex commercial disputes. This case demonstrates arbitration's capacity to secure fair outcomes even amid significant political tensions. The 2017–2018 decisions required Gazprom to compensate Naftogaz for contract violations, illustrating the value of impartial arbitration in the energy sector. Naftogaz's subsequent legal efforts to enforce the award across jurisdictions highlight arbitration as a reliable means to resolve disputes involving state-controlled entities.*

International arbitration is an important tool in resolving commercial disputes, as it provides an impartial and fair approach to conflict resolution, avoiding potential jurisdictional difficulties. This is especially important in the energy sector, where large companies from different countries often interact in a complex political context. In this context, the Stockholm Arbitration Institute is one of the most reputable arbitration platforms in Europe, in particular for resolving disputes between Ukraine's Naftogaz and Russia's Gazprom.

The conflict between Naftogaz and Gazprom has been going on for many years and has deep historical roots. Initially, the two companies signed gas supply and transit contracts in the mid-2000s, when Naftogaz received the

rights to purchase natural gas from Russia for Ukraine's domestic needs, as well as the rights to transit Russian gas to European countries [1].

However, after the signing of the 2009 gas agreements, disputes began to arise over the volumes and prices of supply, as well as transit conditions. Gazprom set conditions based on the "take or pay" principle, which forced Ukraine to pay for the set volumes of gas regardless of actual consumption. For its part, Naftogaz argued that these conditions were unfair and that transit tariffs were too low [2]. In addition, since 2014, the geopolitical confrontation between Russia and Ukraine has significantly escalated this dispute, further complicating relations between the companies [3].

Naftogaz ceased all imports of Russian gas in the summer of 2014. A "winter package" agreement, facilitated by the European Commission, was reached, covering both gas imports and transit, leading to a significant reduction in imports during the last quarter of 2014. A similar arrangement was put in place for the winter of 2015–16. In the fourth quarter of 2015, Naftogaz acquired 2.37 billion cubic meters of Russian gas. After this, direct imports from Russia were halted entirely. A summary of the import and transit figures is presented in Table 1.

Table 1

Gas transit and imports under the contracts

Year		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Imports	Under contract	26.9	36.5	40	24.9	12.9	14.5	6.1	0	0
	Other	0	0	4.8	8.0	15.0	5.1	10.3	11.1	14.1
Transit volume		95.8	98.6	104.2	84.3	86.1	62.2	67.1	82.2	93.4

Source: [3]

As a result, in 2014, both parties applied to the Stockholm arbitration:

- Gazprom demanded that Naftogaz pay the unpaid amounts on a take-or-pay basis.
- Naftogaz, in turn, demanded compensation for non-compliance with the terms of Russian gas transit through Ukraine.

The judgment in *Naftogaz vs. Gazprom* was rendered in two stages – in 2017 and 2018 – and concerned two separate contracts: a gas supply contract and a transit contract. The main provisions of this decision became precedent-setting as it took into account the specific nature of contractual relations in the context of complex international relations [4].

From the side of the gas supply contract, the tribunal decided to reduce the gas price set for Ukraine, recognizing the price set by Gazprom as unreasonably high. The Stockholm arbitration also found the take-or-pay principle inapplicable in the context of this contract [4]. Thus, Naftogaz was released from the obligation to pay for the unreceived gas volumes, which significantly reduced the financial burden on the Ukrainian company.

From the other side of the gas transit contract, the arbitration tribunal ruled that Gazprom is obliged to pay compensation to Naftogaz for breach of obligations to transit gas through the territory of Ukraine. The total amount of compensation exceeded USD 2.5 billion [5]. This decision was a significant victory for Naftogaz, as it not only resolved a commercial conflict but also confirmed Ukraine's right to fair terms of cooperation with the Russian gas monopoly.

The process of recognizing and enforcing an arbitral award is important in international commercial disputes, especially when the parties are subject to different national jurisdictions and one of the parties refuses to voluntarily comply with the award. The arbitral award rendered by the Stockholm Arbitration in the case of Naftogaz v. Gazprom required considerable efforts to enforce. Gazprom did not agree with the arbitral award and did not comply with it voluntarily, which led to the initiation of a forced seizure of Gazprom's assets in foreign jurisdictions [6]. Let's take a closer look at the key legal and political aspects of this process.

Recognition and enforcement of arbitral awards made outside the country is governed by international treaties, the main of which is the 1958 New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards. This convention is one of the most important international legal instruments ensuring the binding nature of arbitral awards in different countries. The Convention requires the courts of the participating states to recognize and enforce arbitral awards made in any other country that has signed the agreement. Ukraine and Russia, like most countries in the world, are parties to the New York Convention [7].

The Convention provides for several grounds on which a country may refuse to recognize or enforce an arbitral award, including:

- absence of a valid arbitration agreement between the parties;
- violation of the parties' procedural rights during the arbitration proceedings;
- lack of competence of the arbitrators;

- inconsistency of the arbitral award with the principles of public policy of the country where it is to be enforced [7].

In the case of *Naftogaz vs. Gazprom*, none of these grounds were confirmed in court proceedings, so the courts in the countries where Naftogaz filed applications for enforcement received legal grounds to seize and sell Gazprom's assets [4].

To enforce the decision, Naftogaz initiated litigation in countries where Gazprom had significant assets, in particular in the European Union. This was necessary because Gazprom did not agree to voluntarily pay compensation. The main jurisdictions where enforcement attempts were made were Sweden, Switzerland, the Netherlands, and the United Kingdom, where Gazprom has subsidiaries and assets that can be seized [4].

1. Sweden. The Stockholm Arbitration, which considered the case, is based in Sweden, so Gazprom first appealed to the Swedish courts to set aside the arbitral award, pointing to alleged procedural violations during the arbitration proceedings, including violations of the principle of impartiality of the arbitrators. However, the Swedish courts dismissed Gazprom's appeals, recognizing the arbitral award as valid. This decision allowed Naftogaz to legitimize its request for enforcement of the arbitral award in other jurisdictions [8].

2. Switzerland. Gazprom's assets related to the transportation of Russian gas to Europe are located in Switzerland, so this country has become an important jurisdiction for the enforcement of the decision. Naftogaz initiated the seizure of Gazprom's assets in Switzerland, including stakes in subsidiaries responsible for gas transportation. After careful analysis, the Swiss courts upheld Naftogaz's request and authorized the seizure of some of Gazprom's assets. However, the process was lengthy and required significant legal efforts to overcome Gazprom's objections [8].

3. The Netherlands. The Netherlands is also home to Gazprom's subsidiaries and assets. Here, Naftogaz received support from the courts in seizing the Russian company's assets. This allowed Naftogaz to influence Gazprom by blocking certain financial flows and access to local resources, which was an important lever of pressure on the Russian side [8].

4. The United Kingdom. Since the UK is an important financial center, Naftogaz also initiated proceedings for the recognition and enforcement of the arbitral award in the British courts where Gazprom has assets and conducts financial transactions. The British courts agreed to hear the case and

authorized the seizure of assets belonging to Gazprom. This was important, as access to European financial markets for Gazprom has become much more difficult [8].

During the process of enforcing the arbitral award, Gazprom filed a number of appeals in an attempt to challenge the decision in courts of different jurisdictions. In particular, in Sweden, the company raised arguments regarding the violation of procedural rights, impartiality of the arbitrators, and lack of proper legal grounds for the award. The Swedish courts considered these complaints and confirmed the legitimacy of the arbitral award [8].

One of the key legal difficulties was the seizure of Gazprom's assets in various countries, as due to the global structure of its assets and Gazprom's high influence in the global energy sector, the seizure of assets was not only legally but also politically difficult. Gazprom actively defended its interests by filing counterclaims in courts and trying to avoid asset seizure [9].

The case of Naftogaz vs. Gazprom was not only of legal but also of significant political importance. Relations between Ukraine and Russia in the energy sector are not only commercial relations, but also part of a geopolitical strategy. After 2014, the conflict between Ukraine and Russia significantly complicated the enforcement process, as Russia tried to maintain its influence in the European energy sector while minimizing its obligations to Ukraine [3].

The European Union also played an important role in this process, as the stability of gas transit through Ukraine is critical to Europe's energy security [10]. The EU countries supported Naftogaz's efforts to enforce the arbitration award, which contributed to the successful recognition and seizure of Gazprom's assets in the jurisdictions of EU member states.

The international sanctions imposed on Russia after 2014 also affected this process, limiting Gazprom's ability to access international financial markets and making it more difficult to do business abroad. These sanctions have become an additional lever of pressure on Russia and, in particular, on Gazprom, as the company has had to operate under limited financial resources and constant legal difficulties related to the international political situation [11].

The political context also included pressure from international organizations, such as the European Union and the International Monetary Fund, which supported economic stability in Ukraine. This further emphasized the importance of the arbitration award for Ukraine's energy security and international obligations, which is part of the EU's broader strategy to diversify its energy supplies and reduce dependence on Russian gas.

The enforcement of the award in *Naftogaz vs. Gazprom* had far-reaching implications for international arbitration and international law. This decision has become an important precedent, demonstrating that even large state-owned monopolies may be obliged to comply with arbitral awards if these awards are recognized in the relevant jurisdictions. The Stockholm arbitration award in *Naftogaz vs. Gazprom* set an example for other state-owned companies that, despite the political context and external factors, international arbitration can guarantee the protection of interests even in complex international conflicts.

The case also emphasized the importance of arbitration as a mechanism for resolving international commercial disputes, particularly in complex and politicized issues such as energy. The arbitration process proved that it can be an effective tool for ensuring fairness and binding decisions, even when one of the parties is a state monopoly with enormous political and economic resources.

For Ukraine, the outcome of this case was an important milestone in strengthening its position in international energy relations. Success in this case not only improved the financial situation of Naftogaz but also strengthened Ukraine's national economic security by ensuring fairer access to energy resources and protecting the state's interests in the energy sector.

Conclusions. Recognition and enforcement of the award of the Stockholm Arbitration Court in the case of *Naftogaz vs. Gazprom* is an important milestone in the development of international arbitration and international law. This case has confirmed that arbitration can be an effective and fair mechanism for resolving international commercial disputes, even in difficult political environments.

Naftogaz's success in enforcing the award confirmed that even large state-owned monopolies such as Gazprom cannot ignore arbitration obligations if they want to avoid the risk of asset freezing and reputational damage. This sends a signal to multinational companies and state-owned corporations about the importance of honoring arbitration agreements.

Furthermore, this case has emphasized the importance of international arbitration in protecting the interests of parties in conflicts involving strategically important resources such as energy. Recognition and enforcement of the award was an important step for Ukraine on its way to strengthening its economic and energy security, as well as ensuring fair conditions for access to energy resources. Thanks to this case, Ukraine has strengthened its position in

international energy relations and demonstrated its readiness to defend its interests on the global stage.

Overall, this precedent has shown that international arbitration can be an effective mechanism for protecting rights, regardless of political pressure or the status of the parties. The decision in *Naftogaz vs. Gazprom* has strengthened confidence in arbitration as a fair tool for resolving complex disputes and provided important lessons for future international conflicts in the energy sector and other strategic industries.

References:

1. Simon Pirani, Jonathan Stern, and Katja Yafimava. The Russo-Ukrainian gas dispute of January 2009: a comprehensive assessment. *Oxford Institute for Energy Studies*. URL: <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2010/11/NG27-TheRussoUkrainianGasDisputeofJanuary2009AComprehensiveAssessment-JonathanSternSimonPiraniKatjaYafimava-2009.pdf>.
2. Економічна правда. У стосунках "Газпрому" з Україною принцип "take or pay" не підходить?. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2009/04/9/189044/>.
3. After the Gazprom-Naftogaz arbitration: commerce still entangled in politics. *Oxford Institute for Energy Studies*. URL: <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2018/03/After-the-Gazprom-Naftogaz-arbitration-commerce-still-entangled-with-politics-Insight-31.pdf>.
4. *Naftogaz v. Gazprom (II)*, final award, 28 févr. 2018. *Jus Mundi | AI-Powered Search for International Law & Arbitration*. URL: <https://jusmundi.com/fr/document/decision/en-national-joint-stock-company-naftogaz-of-ukraine-v-public-joint-stock-company-gazprom-final-award-wednesday-28th-february-2018>.
5. Ukraine's Naftogaz claims \$2.56 billion victory in Gazprom legal battle. *Reuters*. URL: <https://www.reuters.com/article/markets/currencies/ukraines-naftogaz-claims-256-billion-victory-in-gazprom-legal-battle-idUSKCN1GC2Z7/>.
6. "Газпром" не погодився з рішенням Стокгольмського арбітражу. *LB.ua*. URL: https://lb.ua/economics/2018/03/01/391512_gazprom_soglasilsya_resheniem.html.
7. United Nations Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 10 June 1958). *New York Convention*. URL: <https://www.newyorkconvention.org/english>.
8. Наступний пішов: що Нафтогаз хоче від Газпрому в Стокгольмському арбітражі? - BBC News Україна. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-50248410>.
9. Нафтогаз "почав арешти активів Газпрому" з Північних потоків - BBC News Україна. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-44307156>.
10. Europe's dependence on russian natural gas: perspectives and recommendations for a long-term strategy. *Home|George C. Marshall European Center For Security Studies*. URL: <https://www.marshallcenter.org/en/publications/occasional-papers/europes-dependence-russian-natural-gas-perspectives-and-recommendations-long-term-strategy-0>.
11. Impact of sanctions on Russia's energy sector. *Atlantic Council - Shaping the global future together*. URL: https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2018/03/Impact_of_Sanctions_on_Russia_s_Energy_Sector_web.pdf.

ВИКОРИСТАННЯ ДРОНІВ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПРАВОВІ ОБМЕЖЕННЯ

Асламов Олександр

Курсант 4-го курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Єфімов Володимир

Доцент кафедри кримінального процесу
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Постановка проблеми. Використання дронів в оперативно-розшуковій діяльності (ОРД) в Україні стає все більш актуальним та важливим інструментом для підвищення ефективності правоохоронних органів. Безпілотні літальні апарати (БПЛА) дозволяють збирати необхідну інформацію на місцевості з мінімальними ризиками для життя та здоров'я працівників, а також проводити оперативний моніторинг великих територій. Завдяки можливості використання різноманітного обладнання, як-от відеокамери, тепловізори та інші сенсори, дрони здатні значно покращити якість збору даних та полегшити виконання поставлених завдань. Проте, як і будь-яка нова технологія, застосування дронів супроводжується низкою труднощів, що виникають на етапах впровадження, експлуатації та правового регулювання.

Серед ключових проблем використання дронів у оперативно-розшуковій діяльності варто виділити правові обмеження, які впливають на можливості їх застосування. Існуючі законодавчі рамки України ще недостатньо адаптовані для повноцінного використання БПЛА у сфері безпеки та правопорядку. Відсутність чіткої регламентації щодо того, коли, як і де можуть бути задіяні дрони, спричиняє правові колізії та обмежує оперативні можливості правоохоронців. Також виникає питання захисту приватного життя громадян, оскільки зростає ризик порушення їхніх прав через неконтрольоване або неправомірне використання БПЛА під час розшукових заходів.

Крім того, практичні аспекти застосування дронів у правоохоронній діяльності також стикаються з технічними та організаційними

проблемами. Потреба в спеціалізованих знаннях та підготовці персоналу, високі вимоги до експлуатації та обслуговування обладнання, а також обмежена тривалість польоту БПЛА є суттєвими факторами, що впливають на ефективність їх використання. Необхідність значних фінансових вкладень для закупівлі сучасних дронів та обладнання, а також інтеграції їх у загальну систему оперативного-розшукових дій додає викликів для правоохоронних структур, що ставить перед українським суспільством завдання створення нових підходів та стандартів у цій сфері.

Метою статті є аналіз практичних аспектів та правових обмежень використання дронів в оперативно-розшуковій діяльності в Україні для підвищення ефективності правоохоронних заходів.

Виклад основного матеріалу. Використання безпілотних літальних апаратів в оперативно-розшуковій діяльності в Україні стає важливим елементом сучасних правоохоронних технологій, що дозволяє значно підвищити ефективність виконання розшукових завдань. Ці пристрої забезпечують можливість оперативного моніторингу значних територій, спостереження за потенційно небезпечними об'єктами та особами, виявлення злочинців, фіксацію правопорушень з мінімальними ризиками для життя і здоров'я працівників поліції. Застосування БПЛА також дозволяє зекономити ресурси, що раніше були витрачені на великі наземні операції з переслідування злочинців або патрулювання територій.

Використання дронів у сфері оперативно-розшукової діяльності надає правоохоронним органам України нові можливості для ефективного спостереження, фіксації місця злочину та збору доказів. За даними В. В. Баранчука, ці безпілотні літальні апарати дозволяють знижувати ризики для оперативників під час виконання небезпечних завдань, особливо в умовах міських територій або на місцевості зі складним рельєфом [1].

Важливим аспектом використання дронів у правоохоронній діяльності є їхня здатність до швидкого реагування на ситуації, що змінюються. Дрони можуть бути розгорнуті за кілька хвилин, що дозволяє правоохоронцям оперативно відреагувати на загрози або зафіксувати протиправні дії у місцях масових зібрань, таких як акції протесту, концерти або спортивні заходи. За допомогою БПЛА поліція може швидко оцінити ситуацію на місці, отримати повну картину подій

та забезпечити управління наземними силами без необхідності залучення великої кількості персоналу. Такий підхід дозволяє керівництву приймати зважені рішення, ґрунтуючись на реальних даних, отриманих з дронів.

В Україні дрони активно впроваджуються у сферу ОРД завдяки можливостям здійснення аеророзвідки та збору інформації у складних умовах. Однією з ключових переваг БПЛА є здатність використовувати їх для виявлення злочинців або зниклих осіб у важкодоступних місцях, наприклад, в густих лісах чи сільській місцевості. Високотехнологічне обладнання, яке може бути встановлене на дронах, включає тепловізори, що дозволяє виявляти людей навіть у темряві або під час складних погодних умов. Це стає особливо важливим при пошуково-рятувальних операціях, коли швидкість реагування є критичною для порятунку життя людей.

Практичне застосування БПЛА в ОРД також включає їхню участь у фіксації фактів злочинної діяльності, зокрема, під час наркоконтролю або боротьби з контрабандою. Дрони допомагають виявляти нелегальні посіви наркотичних рослин, незаконні розробки корисних копалин або місця зберігання контрабандних товарів. У прикордонних районах дрони можуть бути використані для моніторингу та виявлення контрабандистів, які використовують важкодоступні шляхи для переміщення незаконних товарів через кордон. Таким чином, БПЛА є важливим інструментом не лише для забезпечення правопорядку, а й для боротьби з організованою злочинністю та контрабандою.

Незважаючи на численні переваги, використання дронів в ОРД стикається з серйозними правовими викликами в Україні. За українським законодавством, застосування технологій відеофіксації може відбуватися лише за наявності відповідного дозволу, особливо коли це стосується приватної території або особистих даних громадян. Дослідження Р. А. Черняка підкреслює необхідність удосконалення правової бази, щоб уникнути конфліктів щодо конфіденційності та дотримання прав людини [2].

Проблеми виникають і внаслідок високих витрат на впровадження та обслуговування безпілотних систем, що впливає на можливість їх широкого використання. Крім того, за словами Р. І. Блажути, на сьогодні в Україні відчувається нестача фахівців, які мають необхідні навички для керування дронами, що потребує додаткового навчання і підготовки персоналу [3].

Крім того, використання дронів у ОРД потребує належної підготовки персоналу та розвитку технічної бази. Ефективне застосування БПЛА можливе лише за умови наявності висококваліфікованих фахівців, які можуть не лише керувати дронами, але й обробляти отриману інформацію для подальшого використання в розслідуваннях. Це вимагає значних інвестицій у навчання персоналу та модернізацію технічного оснащення правоохоронних органів. Проте, завдяки цим інвестиціям, використання БПЛА може дати значні результати у боротьбі зі злочинністю, оскільки дозволяє поліції діяти більш оперативно та точно.

З іншого боку, застосування БПЛА для моніторингу великих масових заходів, таких як акції протесту або святкування, дозволяє поліції своєчасно виявляти потенційні загрози або правопорушення, запобігаючи конфліктам та забезпечуючи громадський порядок. Дрони можуть фіксувати скупчення людей, відстежувати рух натовпів та допомагати правоохоронцям швидко реагувати на будь-які небезпечні ситуації. Це значно знижує навантаження на наземні підрозділи та зменшує необхідність особистої присутності великої кількості правоохоронців, що є економічно вигідним та ефективним рішенням для забезпечення порядку [4, с.487].

Дрони відкривають нові можливості у розслідуванні злочинів завдяки своїм можливостям швидко та ефективно збирати докази у вигляді фото- та відеоматеріалів. Вони надають слідчим та експертам неоціненну допомогу в отриманні об'єктивних доказів, які можуть бути використані в суді для встановлення повної картини подій. Коли свідчення свідків можуть бути суб'єктивними або неповними, записи з дронів слугують важливим інструментом для підтвердження або спростування версій учасників подій, що значно підвищує об'єктивність слідства та судового процесу.

Дрони є надзвичайно корисними у випадках, коли є загроза знищення доказів. Наприклад, при розслідуванні злочинів на відкритих місцевостях або у приміщеннях з високим ризиком змін у обстановці, дрони дозволяють швидко зафіксувати всі деталі інциденту. Це особливо важливо для криміналістів, які зможуть ретельно аналізувати кожен зафіксований об'єкт, який міг бути знищений або пошкоджений у процесі слідчих дій чи з інших причин. Можливість миттєвої фіксації місця події дозволяє уникнути втрати ключових даних, що може бути критичним для подальшого розслідування [5, с.187].

Крім того, дрони полегшують доступ до важкодоступних місць, де можуть бути приховані докази, наприклад, до схованок або віддалених локацій. Завдяки своїй маневровості дрони можуть проникнути у вузькі простори або зони, небезпечні для людей, забезпечуючи безпеку слідчих і підвищуючи ефективність пошуку доказів. Це значно спрощує і прискорює процес огляду місця злочину, дозволяючи не тільки зберегти більше слідів, а й розширити можливості для виявлення додаткових деталей, які могли б залишитися непоміченими під час традиційних методів розслідування.

Незважаючи на очевидні переваги, які дрони надають у боротьбі зі злочинністю, значна частина суспільства висловлює побоювання щодо потенційного зловживання цими технологіями. Одна з основних тривог полягає в тому, що дрони можуть бути використані не лише для збору доказів і забезпечення правопорядку, але й для здійснення широкомасштабного контролю за особистим життям громадян. В умовах, коли технології розвиваються дуже швидко, є реальний ризик, що правоохоронні органи можуть почати застосовувати БПЛА для моніторингу пересувань людей, їхніх особистих контактів або навіть для прослуховування приватних розмов, що порушує фундаментальні права на приватність і свободу [6, с.15].

Ці побоювання не є безпідставними, оскільки такі технології можуть бути використані для створення баз даних, що містять чутливу інформацію про громадян, а також для застосування надмірних заходів контролю. Тому правозахисні організації та законодавці стикаються з серйозним викликом — знайти той самий баланс між використанням дронів для забезпечення безпеки і захистом прав людини. Адже, на тлі ефективної боротьби зі злочинністю, потрібно уникнути перетворення цих технологій на інструмент тотального контролю, який може підривати основи демократичного суспільства.

Це питання вимагає чітких та жорстких правових рамок, які б регулювали використання дронів, забезпечуючи прозорість і підзвітність правоохоронних органів. Крім того, важливо, щоб будь-яке застосування таких технологій супроводжувалося належним наглядом з боку незалежних органів, що гарантуватимуть дотримання прав людини і запобігатимуть зловживанням. Тільки в такому випадку дрони можуть стати справжнім інструментом для підтримки правопорядку без порушення основних свобод громадян [7, с.789].

Іншим важливим аспектом є захист від зловживання дронами з боку самих злочинців, які можуть використовувати БПЛА для своїх незаконних цілей. Наприклад, дрони можуть використовуватися для шпигунства, незаконної відеозйомки або доставки заборонених предметів до місць позбавлення волі. Правоохоронним органам необхідно розробити ефективні заходи протидії таким злочинним діям, що включають не лише технічні засоби нейтралізації дронів, але й удосконалення нормативно-правової бази.

Державна прикордонна служба України також використовує дрони для контролю ситуації на кордонах, виявлення нелегальної міграції та контрабанди. Дрони надають змогу швидко оцінити ситуацію на віддалених і важкодоступних ділянках кордону, знижуючи потребу в численному особовому складі для патрулювання. У випадках, коли є необхідність відстеження руху підозрілих осіб або транспортних засобів, БПЛА надають незамінну допомогу, забезпечуючи швидке реагування прикордонників [8, с.44].

Окрім правоохоронної діяльності, дрони можуть бути використані для оцінки наслідків стихійних лих, таких як пожежі чи повені. Це дозволяє швидко визначати найбільш небезпечні зони, евакуювати постраждалих та забезпечувати гуманітарну допомогу. Використання дронів у таких ситуаціях також дозволяє зменшити навантаження на екстрені служби та підвищити ефективність управління в кризових ситуаціях.

Загалом, використання БПЛА в оперативно-розшуковій діяльності в Україні відкриває нові перспективи для розвитку правоохоронної сфери, забезпечуючи якісно новий рівень моніторингу та контролю за дотриманням закону. Проте для повного розкриття потенціалу дронів необхідно продовжувати розробку та вдосконалення законодавчої бази, а також впроваджувати сучасні технологічні рішення, що забезпечать ефективне та безпечне використання БПЛА у правоохоронній діяльності.

Висновки. З огляду на проведене дослідження, використання дронів в оперативно-розшуковій діяльності має значний потенціал для підвищення ефективності правоохоронних органів в Україні. БПЛА дозволяють оперативно моніторити великі території, відстежувати переміщення підозрюваних та фіксувати правопорушення, що мінімізує ризики для співробітників поліції. Застосування дронів сприяє більш ефективному використанню ресурсів, знижуючи потребу в великих

наземних операціях та дозволяючи правоохоронцям швидко реагувати на потенційні загрози.

Однак, незважаючи на численні переваги, застосування дронів в ОРД супроводжується низкою правових і практичних викликів. Існуюча законодавча база України не повністю адаптована для комплексного використання дронів у правоохоронній сфері, що викликає правові колізії, особливо щодо конфіденційності громадян. Крім того, висока вартість обладнання та необхідність у спеціалізованій підготовці персоналу значно обмежують широкомасштабне використання БПЛА в умовах сучасного українського правопорядку.

Необхідною умовою для повноцінного впровадження дронів у правоохоронну діяльність є розробка чітких правових норм, які забезпечать баланс між ефективністю ОРД та захистом прав людини. Лише належне регулювання дозволить уникнути зловживань технологією з боку правоохоронних органів та забезпечить надійний нагляд за дотриманням приватності громадян.

Таким чином, подальший розвиток використання дронів в Україні повинен ґрунтуватися на вдосконаленні законодавства та технологічної бази, що створить умови для ефективного, безпечного та етичного використання безпілотних систем у боротьбі зі злочинністю і забезпеченні правопорядку.

Список використаних джерел:

1. Баранчук В.В. Використання сучасних технологій у процесі розслідування злочинів. *Юридичний бюлетень*, 2020. URL: <http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2020/16/38.pdf> (дата звернення 07.11.2024).
2. Черняк Р.А. Використання дронів у правоохоронній діяльності: правові аспекти та проблеми. *Науковий вісник*, 2023. URL: https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc66/66_2023.pdf#page=125 (дата звернення 07.11.2024).
3. Блажута Р.І. Новітні технології у розслідуванні злочинів: сучасний стан і проблеми використання. *Науковий вісник*, 2020. URL: <http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/handle/123456789/2449> (дата звернення 07.11.2024).
4. Батраченко Т., Розгон О., Єфімова І. Ефективність застосування безпілотних літальних апаратів для фото- та відеозапису в діяльності національної поліції України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 486–489.
5. Терещенко В. Ф. Доцільність використання дронів в оперативно-розшуковій діяльності. *Використання досягнень сучасної науки й техніки в розкритті злочинів* : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 25 лют. 2021 р.) / МВС України, Нац. поліція України, Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2021. С. 184–188.

6. Князев С., Грибова М. Правове регулювання використання досягнень сучасної науки й техніки в розкритті злочинів. *Використання досягнень сучасної науки й техніки в розкритті злочинів* : Матеріали міжвідом. науково-практ. круглого столу, 21 лют. 2021 р. С. 14–17.
7. Кобець М. В. Поняття та правові підстави застосування безпілотних летальних апаратів у правоохоронних органів. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності: тези Всеукраїнської наук.-практич. конференції* (03 берез. 2017 р., м. Хмельницький). Хмельницький: Нац. акад. держ. прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького, 2017. С. 796–798.
8. Микитюк М. А. Роль та місце безпілотних літальних апаратів при забезпеченні безпеки осіб під час проведення масових заходів. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*, 18, С. 41–47.

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В СИСТЕМІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Остапчук Аліна Сергіївна

здобувачка вищої освіти юридичного факультету

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Науковий керівник: Виговський Дмитро Леонідович

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Гендерні стереотипи є однією з основних перешкод на шляху реалізації принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у системі виконання покарань. Ці стереотипи, що часто ґрунтуються на усталених соціальних уявленнях та культурних нормах, не тільки формують упереджене ставлення до осіб залежно від їх статі, але й значною мірою визначають, як суспільство сприймає ролі жінок та чоловіків у різних сферах життя, зокрема в кримінально-виконавчій системі.

Зокрема, такі стереотипи, як «жінка – хранителька домашнього вогнища», «чоловік – добувач», чи «жінка не може бути ефективним керівником через фізіологічні особливості» створюють штучні бар'єри, які обмежують можливості для жінок та чоловіків діяти поза межами традиційно визначених соціальних ролей. Ці уявлення можуть призводити до дискримінації у сфері кримінального правосуддя, де жіночий і чоловічий досвід часто сприймається через призму цих стереотипів. Наприклад, в уявленнях щодо жінок-засуджених часто домінує ідея їхньої «моральної слабкості» або ж «неспроможності до агресії», що не відповідає реальним обставинам [1].

Гендерні стереотипи можуть суттєво впливати на прийняття рішень у кримінально-виконавчій сфері, обмежувати можливості для коректної соціалізації та реабілітації засуджених жінок і чоловіків, а також сприяти створенню несправедливих умов утримання. Ці стереотипи закріплюють соціальні нерівності і перешкоджають створенню справедливого середовища, де кожна особа, незалежно від статі, має рівні можливості для відновлення та реабілітації [2].

Гендерні стереотипи мають значний вплив на засуджених ще до того, як вони потрапляють до місця відбування покарання, і цей вплив

триває протягом усієї їхньої взаємодії з кримінальною юстицією. Одним з яскравих проявів цього є подвійні стандарти, які можуть призводити до нерівного ставлення до чоловіків і жінок на різних етапах кримінального процесу, починаючи від затримання і закінчуючи виконанням покарання [3, с. 220-221].

Наприклад, численні дослідження в різних країнах, вказують на те, що жінки і чоловіки часто стикаються з різними підходами в системі кримінального правосуддя. Дослідження показують, що жінки в середньому проводять менше часу в попередньому затриманні до початку судового розгляду, а також частіше отримують умовні покарання або випробувальні терміни, ніж їхні чоловічі колеги [4, с. 38-39].

Дослідниця Чесні-Лінд виявила, що суди зазвичай виявляють меншу строгість до жінок. Інші вчені пояснюють суперечності у ставленні до чоловіків і жінок, зокрема диференційований підхід до жінок при розгляді однакових правопорушень. Висновок з різних джерел свідчить, що жінки, які скоюють традиційно «жіночі» злочини, можуть отримати певні переваги в суді, особливо якщо демонструють виконання ролей матері чи дружини. Натомість жінки, чия діяльність не відповідає стереотипам «жіночності» (наприклад, насильницькі злочини), часто стикаються з більш суворим ставленням, особливо якщо не можуть продемонструвати відповідність соціальним стандартам жіночності, таким як шлюб чи економічна залежність від чоловіка [5].

У роботі з засудженими важливо враховувати низку факторів. Багато засуджених жінок не мають чоловіків, і це є типовою ситуацією. Так само, як і те, що для жінки, яка вийшла на волю, створення стабільної родини є надзвичайно складним завданням. Причини цього пов'язані з тим, що розпад сім'ї часто відбувається саме через те, що жінка потрапляє за ґрати [6].

Гендерні пріоритети жінок часто зосереджуються не тільки на досягненні шлюбного статусу, а й інколи заміщають всі інші аспекти їхнього життя та цілі.

Висновки. Подолання гендерних стереотипів, міфів і перекося є важливим завданням для нашого суспільства. Однак існують незаперечні докази того, що гендерні стереотипи, забобони та міфи вбудовані не лише в законодавство, а й у практику, цінності та переконання людей, які працюють на державних посадах, зокрема в системі виконання покарань.

Виправлення цієї ситуації є необхідним, оскільки поки існує сексизм, рух до соціальної рівності буде значно уповільнюватися.

Список використаних джерел:

1. Кандидат у президенти В.Янукович «послав Тимошенко на кухню». URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2010/01/21/4651468/>; Прем'єр-міністр України М.Азаров заявив, що «не жіноча це справа – реформ в Україні проводити <http://www.obozrevatel.com/news/2010/3/20/357557.htm>;
2. Дрозд О. Забезпечення гендерної рівності в системі МВС України: питання сьогодення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. № 3. С. 112–116. URL: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.3.20>;
3. Головка Т. М. Правове забезпечення гендерної рівності в законодавстві України (кримінальноправовий контекст). *Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С. 219–224;
4. Меркулова В. О. Гендерна експертиза кримінального законодавства: окремі аспекти національно-правових підходів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. No 2. С. 38-42;
5. Chesney-Lind, Chivalry Reexamined: Women and the Criminal justice System in Bowker (ed.), *WOMEN, CRIME AND THE CRIMINAL JUSTICE SYSTEM* (Chapter 7) (Lexington: Lexington Books, 1978);
6. К. Левченко, Л. Ковальчук, М. Євсюковою, О.Калашник. Права жінок та гендерна дискримінація. *Інформаційний портал Харківської правозахисної групи*. 2013. URL: <https://khp.org/1362661715>.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПОДОЛАННЯ ТІНЬОВОЇ ЗАЙНЯТОСТІ

Адаменко Анастасія Андріївна

здобувачка вищої освіти на факультеті прокуратури
Національний Юридичний Університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Науковий керівник: Серeda Олена Григорівна

професорка, д-р.юрид.наук,
завідувачка кафедри трудового права України
Національний Юридичний Університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Проблема незадекларованої праці є серйозною загрозою для соціально-економічного розвитку України. Особливо гостро вона постала в умовах військового конфлікту, що спричиняє значні економічні труднощі для держави та її громадян. Незадекларована праця передбачає випадки, коли працівник виконує свої трудові обов'язки без офіційного оформлення трудових відносин, що позбавляє його соціального захисту. Це означає, що працівники не мають доступу до таких соціальних гарантій, як відпустки, оплата лікарняних, страхування на випадок безробіття або нещасного випадку на виробництві, передбачених Кодексом законів про працю України.

Проблематикою питання сучасних аспектів виникнення та розвитку тіньової зайнятості в Україні цікавились багато науковців серед них: А. Вебб, Ю. Г. Власенко, Т. О. Власенко, Р. Гнівечус, О. А. Грішнова, Т. Клестікі, Р. Маккудей, О. В. Орлик, І. Петрова, С. Ренд, В. В. Сандугей, А. Стасюкюнас, К. Сугайда, Ю. М. Харазішвілі, Ф. Шнайдер та інших.

Незадекларована праця не лише погіршує становище працівників, але й призводить до значних втрат для державного бюджету. Це зменшує обсяги податкових та соціальних відрахувань, які надходять від офіційно оформлених трудових відносин. Умови війни лише посилили цю проблему, адже економіка перебуває у кризовому стані, і держава потребує додаткових ресурсів для підтримки обороноздатності та відновлення інфраструктури. Таким чином, боротьба з незадекларованою працею стала однією з пріоритетних задач уряду.

На законодавчому рівні протягом останніх років було впроваджено низку змін, спрямованих на детінізацію ринку праці. Так, Кабінет Міністрів України ухвалив Розпорядження "Про заходи, спрямовані на детінізацію відносин у сфері зайнятості населення" №649 від

05.09.2018 р., [1] яким передбачено посилення контролю за дотриманням трудового законодавства та введення нових фінансових санкцій за його порушення. Відповідно до цього документа, уповноважені органи отримали ширші повноваження для виявлення випадків незадекларованої праці та накладення штрафів на недобросовісних роботодавців.

Однак, незважаючи на жорсткі заходи контролю та санкції, питання свободи вибору працівників у контексті трудових відносин залишається відкритим. Існує думка, що занадто суворий контроль може обмежити можливості для вибору форми зайнятості, особливо для малих підприємств та фізичних осіб-підприємців, які не завжди можуть дозволити собі офіційне оформлення працівників через фінансові обмеження. [2]

Почнемо з того, що аналізуючи трудове законодавство України, варто більш детально розглянути його підхід до вибору форми договору між працівником і роботодавцем, адже законодавство дозволяє укладати як трудові, так і цивільно-правові договори. Це надає сторонам певну свободу і гнучкість у виборі форми співпраці, проте також створює ризик зловживання. Використання цивільно-правових договорів замість трудових стало поширеним інструментом для уникнення офіційного працевлаштування, а отже й уникнення виплати соціальних гарантій та сплати податків.

Згідно з ч. 1 ст. 21 КЗпП України, трудовий договір є угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядкові, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін. [3]. Основною ознакою трудового договору є систематичний характер трудових відносин, підпорядкування працівника встановленому розпорядку та організація праці з боку роботодавця [4].

У зв'язку з цим, для запобігання зловживанням цивільно-правовими договорами, в законодавстві були введені додаткові критерії, що дозволяють розрізнити трудові відносини від цивільно-правових. Відповідно до рекомендацій Міністерства соціальної політики України,

для того щоб визначити наявність трудових відносин, слід орієнтуватися на сукупність кількох ознак. Якщо між працівником і роботодавцем наявні три або більше таких ознак, як: регулярна виплата винагороди, виконання роботи за графіком, встановленим роботодавцем, здійснення трудової діяльності на обладнанні роботодавця або в його приміщенні, то, незважаючи на форму договору, такі відносини визнаються трудовими [1].

Таким чином, можна прослідкувати певну послідовність, яка проявляється в запровадженні чітких критеріїв, що є важливим кроком у захисті прав працівників, які часто задіяні на умовах цивільно-правових угод і фактично позбавлені соціальних та трудових гарантій. Наприклад, працівники, які працюють за цивільно-правовими угодами, зазвичай не мають права на оплачувану відпустку, лікарняні, соціальне страхування та пенсійне забезпечення. Законодавство намагається мінімізувати використання таких форм праці, щоб захистити інтереси працівників, а також знизити рівень тіньової економіки, забезпечивши відповідні надходження до бюджету.

Крім того, для посилення контролю за дотриманням трудового законодавства, Кабінет Міністрів України ввів нові санкції за порушення правил оформлення трудових відносин. Відповідно до Розпорядження КМУ №649 від 05.09.2018 р., [1] органи Державної служби з питань праці України наділені правом проводити перевірки з метою виявлення незадекларованої праці. У разі виявлення порушень на роботодавців можуть накладатися штрафи, що передбачені Кодексом законів про працю та іншими нормативними актами. Це має на меті стимулювати роботодавців дотримуватися вимог законодавства і уникати оформлення трудових відносин через цивільно-правові угоди [4].

При цьому варто дотримуватися певного балансу, бо такі жорсткі заходи можуть мати й зворотній ефект, оскільки високі штрафи і вимоги можуть стати надмірним фінансовим навантаженням для малого бізнесу та фізичних осіб-підприємців. Це може призвести до того, що деякі підприємці припинять свою діяльність або перейдуть у тіньову економіку, щоб уникнути додаткових витрат. Таким чином, важливо забезпечити баланс між захистом прав працівників і підтримкою підприємництва, можливо, шляхом впровадження податкових пільг або спрощення процедур для малого бізнесу.

Загалом, для ефективного забезпечення прав працівників та підвищення рівня офіційного працевлаштування необхідні комплексні

заходи, що поєднують законодавчий контроль, інформування роботодавців про переваги легальної зайнятості та підтримку підприємців, які дотримуються вимог трудового законодавства.

Шляхи вдосконалення державної політики у сфері протидії незадекларованій праці особливо важливі в умовах збройної агресії проти України. З огляду на нинішню ситуацію, уряд має впровадити ефективні механізми, що сприятимуть забезпеченню прав працівників та зменшенню кількості випадків незадекларованої праці, які значно впливають на соціально-економічне становище країни. Насамперед, необхідно розширити нормативно-правове регулювання з метою покращення контролю над ринком праці, водночас мінімізуючи надмірне втручання у приватні договірні відносини. Розробка чітких критеріїв, що розмежовують трудові та цивільно-правові відносини, дозволить уникнути зловживань та маніпуляцій із боку роботодавців, які прагнуть уникнути соціальних зобов'язань. Зокрема, доцільно внести зміни до Кодексу законів про працю України та інших нормативних актів, передбачивши відповідні механізми контролю за оформленням трудових відносин, а також визначивши більш чіткі ознаки, що вказують на наявність трудових відносин, особливо в контексті популярності дистанційної та надомної форми виконання трудових обов'язків [4].

З метою стимулювання роботодавців до офіційного працевлаштування працівників, держава може ввести податкові пільги для малого та середнього бізнесу. Це може включати, наприклад, зниження податкових ставок або тимчасове звільнення від сплати єдиного соціального внеску за кожного нового офіційно працевлаштованого працівника протягом певного періоду. Такий підхід є особливо актуальним у період воєнного конфлікту, коли економічне навантаження на підприємства зростає, а державний бюджет потребує стабільного надходження податків для фінансування оборонних та соціальних потреб [5].

Крім того, варто запровадити спеціальні консультаційні програми для роботодавців, що мають на меті підвищити їхню обізнаність про переваги легалізації трудових відносин та ризики, пов'язані з незадекларованою працею. Це можуть бути як навчальні семінари, так і індивідуальні консультації, націлені на пояснення змін у трудовому законодавстві, обов'язків роботодавців і працівників, а також соціальних гарантій, передбачених офіційним працевлаштуванням. Такі програми

допоможуть знизити рівень незнання серед роботодавців і зменшити кількість випадків, коли трудові відносини оформлюються як цивільно-правові для уникнення податків.

Також варто активізувати інформаційно-просвітницьку роботу серед працівників, що включатиме роз'яснення їхніх прав і гарантій у разі офіційного працевлаштування, а також інформацію про можливі ризики незадекларованої праці. В умовах військового конфлікту, коли багато людей змушені шукати нову роботу, зокрема в інших регіонах України або за кордоном, важливо, щоб вони розуміли переваги офіційного працевлаштування та ризики, пов'язані з неофіційними умовами роботи. Це сприятиме зменшенню тінізації ринку праці та захисту прав громадян, які через воєнні дії перебувають у вразливому становищі.

Таким чином, проблема незадекларованої праці є критичною для економічного розвитку України, особливо в умовах воєнного конфлікту. Для забезпечення балансу між захистом прав працівників та свободою економічної діяльності роботодавців, державі необхідно вжити низку заходів, спрямованих на вдосконалення нормативного регулювання, стимулювання офіційного працевлаштування, підвищення обізнаності серед роботодавців і працівників, а також ефективне проведення інспекційних перевірок. Втілення цих заходів не тільки сприятиме детінізації ринку праці, але й посилить соціальну захищеність працівників та сприятиме стабілізації економіки, що є особливо важливим у цей надскладний для країни час.

Список використаних джерел:

1. Про заходи, спрямовані на детінізацію відносин у сфері зайнятості населення: Розпорядж. Каб. Міністрів України від 05.09.2018 № 649-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2018-r#Text> (дата звернення: 13.11.2024).
2. Гук Л. П. Прогнозування та регулювання розвитку нестандартної зайнятості в Україні. Бізнес Інформ. 2014. № 4. С. 278–283. URL: https://www.businessinform.net/export_pdf/business-inform-2014-4_0-pages-278_283.pdf (дата звернення: 13.11.2024).
3. Відмінності та особливості застосування цивільно-правових і трудових договорів. *kadroland*. URL: <https://kadroland.com/news/2644-vidminnosti-ta-osoblivosti-zastosuvannya-civilno-pravovix-i-trudovix-dogovoriv?page=125> (дата звернення: 14.11.2024).
4. Незадекларована праця в Україні: характер, масштаби та шляхи її подолання. *Проект ес-моп зміцнення адміністрації праці з метою покращення умов праці і подолання незадекларованої праці*. URL: <http://surl.li/xomrny> (дата звернення: 14.11.2024).
5. Огреба С. В. Статистичне оцінювання масштабів тіньової економіки України. *Прикладна статистика: проблеми теорії та практики*. 2010. Вип. 6. С. 353–359.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Пацинський Олександр Сергійович
аспірант

Науково-дослідний інститут публічного права, Україна

Проблема ефективного громадського контролю за діяльністю органів публічної влади є надзвичайно важливою для кожної демократичної правової держави. Від можливості суспільства належним чином контролювати функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування залежить здатність останніх до змін, і, навпаки, відсутність регулярного моніторингу дій публічної влади призводить до стагнації, втрати мотивації до постійного вдосконалення, породжує корупційні ризики. Проте зрозуміло, що постійне втручання громадян у діяльності органів публічного адміністрування призводило б до хаосу у системі управління, тому роль адміністративно-правового забезпечення, призначеного для впорядкування правовідносин у сфері вказаного контролю, важко переоцінити. Принагідно, слід наголосити на тому, що незважаючи на доволі велику наукову базу у відповідній сфері, існують різні думки з приводу визначення адміністративно-правового забезпечення, а сам зміст цього поняття розкрито через різні елементи. Таким чином, належне наукове обґрунтування теоретичних та практичних питань адміністративно-правового забезпечення громадського контролю детермінують консолідувати зусилля науковців адміністративно-правової науки в пошуку вироблення єдиної точки зору щодо визначення поняття та змісту досліджуваного питання, що матиме позитивний вплив на теоретичні розробки та ефективне їх впровадження на практиці у сфері громадського контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування в Україні.

Проаналізувавши значну кількість наукових визначень та думок щодо сутності адміністративно-правового забезпечення [1-3], можемо констатувати, що досліджуване поняття розглядається у широкому та вузькому (спеціальному) розумінні. З приводу широкого визначення

адміністративно-правового забезпечення приходимо до висновку, що це юридичне закріплення державою правових норм, які регулюють суспільні відносини, їх реалізація, охорона та розвиток. В контексті спеціального розуміння, то останнє має властивість змінюватися в залежності від суспільних відносин, які досліджуються.

Адміністративно-правове забезпечення громадського контролю – це регламентована законодавством діяльність суб'єктів державно-владних повноважень, спрямована на забезпечення функціонування, упорядкування, розвиток та охорону суспільних відносин у сфері діяльності органів місцевого самоврядування через вчинення організаційно-правових та розпорядчих дій публічного характеру з метою виконання завдань та реалізації цілей громадського контролю.

Наявність ефективного адміністративно-правового забезпечення громадського контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування в Україні дозволяє: 1) чітко розмежувати компетенцію щодо вчинення окремих дій у сфері громадського контролю; 2) з'ясувати особливості функціонування громадського контролю; 3) виявити колізії адміністративно-правового забезпечення громадського контролю.

Структура адміністративно-правового забезпечення громадського контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування в Україні уявляє собою сукупність його елементів, об'єднаних нерозривними зв'язками, та призначеними для найбільш повного розкриття його сутності та максимальної реалізації. Такі елементи доцільно розділити на дві групи: основні, які включають обов'язкові для функціонування досліджуваної системи поняття, а також додаткові, які також потрібні для її ефективного функціонування, проте мають розглядатися не кожен окремо, як елементи першої групи, а у своїй нерозривній єдності.

Список використаних джерел:

1. Бойко В. Поняття та зміст адміністративно-правового забезпечення ефективності функціонування судової влади України. *Адміністративне право і процес*. 2020. № 1/2020. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/1/18.pdf2>
2. Шопіна І.М. Адміністративно-правове забезпечення та адміністративно-правове регулювання: співвідношення понять. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 6. С.550-554. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.96>.
3. Ігонін Р. Проблема доктринального визначення поняття «адміністративно-правове забезпечення». *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2 (40). С. 37–43.

ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ ЗАКОННОСТІ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ЯК СПОСОБУ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Мазурік Анастасія Владиславівна

студентка 4 курсу

факультету юстиції

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Повзик Євген Вікторович

канд.юрид.наук, асистент кафедри кримінального процесу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Відповідно до ст. 62 Конституції України вина особи має бути доведена в законному порядку, обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. З метою швидкого та повного розслідування кримінальних правопорушень слідчий або прокурор можуть проводити цілий комплекс процесуальних дій. Такі дії мають відповідати вимогам чинного законодавства. Слідчі (розшукові) дії (далі – С(Р)Д) покликані збирати (закріплювати) або перевіряти вже отримані докази. Проведення С(Р)Д інколи істотно зачіпляє права та законні інтереси осіб, подекуди забезпечується державним примусом, тому деякі з них мають бути проведені тільки на підставі рішення прокурора або слідчого судді.

Одним із дієвих способів отримання доказів у кримінальному процесі є проведення обшуку. Теоретичним аспектам вивчення цього питання присвятила свої праці низька вчених та наукових дослідників, а саме: Кріпак Д. О., Декайло П.В., Швидкова О. В., Шаренко С. Л., Самодін А. В., Шило О. Г., Капліна О. В., Гончаренко В. Т., Головка М.Б та інші. Як закріплено у чинному Кримінальному процесуальному кодексі (далі – КПК) у ч.1 ст. 234, обшук - слідча дія, що являє собою процесуальне примусове обстеження приміщень, місцевості, окремих осіб з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте в результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [1]. Обшук є примусовою слідчою дією, яка проводиться на основі

чинного законодавства і відповідних статей, з 234-236 КПК. Головною метою такої пошукової дії є виявлення доказової інформації, а також отримання знаряддя злочину, речі, документи чи інші предмети, які добуті протиправним шляхом.

Якщо мова йде про об'єкт, то обшук може бути: обшук особи (ч.3 ст. 208, ч.5 ст. 236 КПК); обшук житла (тобто постійне чи тимчасове місце володіння особи, незалежно від призначення і правового статусу, та пристосованого для постійного чи тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також усіх складових такого приміщення); обшук іншого володіння особи, наприклад, земельних ділянок (сад, город або подвір'я тощо), гаражів, транспортних засобів, інших приміщень чи будівель призначених для побутового, службового, господарського чи виробничого призначення тощо, які є у володінні особи; [2]. Відповідно до ч. 2 ст. 234 КПК правовою підставою проведення таких дій є ухвала слідчого судді. Проте у разі необхідності провести обшук, слідчий може за погодженням із прокурором або сам прокурор в юрисдикції звернутися з клопотанням до слідчого судді місцевого суду. Відомості щодо такого клопотання містяться у ч.3 цієї статті. До того ж ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи з підстав, зазначених у клопотанні прокурора, слідчого, надає право проникнути до житла чи іншого володіння особи лише один раз (ч.1 ст. 235 КПК) [1]. Отже, дотримання принципу законності щодо здійснення обшуку полягає у: 1) фактичній підставі у вигляді наявних достатніх відомостей у клопотанні; 2) належно оформленій ухвалі слідчого судді. Окрім цього, при проведенні пошукових дій професійно необхідними якостями тих осіб, що проводять обшук є витримка, врівноваженість, емоційна стійкість. У судовій практиці Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував на неприпустимість узагальнених формулювань в постановках, які стосуються дозволу на обшук, що надає органу влади, який проводить таку С(Р)Д, не обґрунтовану свободу розсуду при встановленні необхідних його меж, наприклад, «Бук проти Німеччини» від 28.04.2005 р., «Ернст та інші проти Бельгії» від 15.07.2003 р., «Багієва проти України» від 28.04.2016 р. та інші.

Згідно до ч.3 ст. 236 КПК перед початком виконання ухвали слідчого судді особі, яка володіє житлом чи іншим володінням, а за її відсутності - іншій присутній особі повинна бути пред'явлена ухвала і надана її копія. Під час обшуку слідчий, прокурор уповноважений проводити фото, звуко

- чи відеозапис, вимірювання, складати схеми чи плани, робити графічні розмітки, а також виготовляти збітки, оглядати і вилучати речі, документи, які мають значення для кримінального провадження (ч.7 ст. 336 КПК) [1]. В деяких випадках проведення обшуку виникає через об'єктивні обставини. В цьому разі постає нагальне питання щодо здійснення обшуку без відповідного дозволу, але з урахуванням потреб кримінального провадження [3]. Наприклад, на практиці можна зустріти непоодинокі випадки, коли проникнення у володіння особи без ухвали слідчого судді може себе виправдати. Візьмемо ситуацію, коли зволікання з обшуком може мати наслідком втрату доказів або їх приховування, або коли негайне здійснення обшуку зумовлене необхідністю припинення чи попередження злочинних діянь.

Особи, у присутності яких здійснюється обшук, при проведенні цієї слідчої (розшукової) дії мають право робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу обшуку (ст. 236 КПК України) [1]. Тобто, основним і найважливішим засобом фіксації отриманої інформації є протокол. В ньому має бути відображено хіт та результати С(Р)Д і відповідати вимогам статті 104 КПК. В протоколі має бути зазначено: місце, час проведення та назву процесуальної дії; особу, яка проводить процесуальну дію (прізвище, ім'я, по батькові, посада); всіх осіб, які присутні під час проведення обшуку (прізвища, імена, по батькові, дати народження, місця проживання); інформацію про те, що особи, які беруть участь у процесуальній дії, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації, характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються при проведенні процесуальної дії, умови та порядок їх використання; підстави для обшуку; дії слідчого та результати обшуку [1].

Слід акцентувати на вимозі дотримання прав людини, адже принцип законності проявляється як раз в тому, щоб всі дії чи бездіяльність суб'єктів, мали бути максимально направлені на реалізацію такого принципу. Слідчий, прокурор, що провадять обшук, повинні провести його так, щоб не було допущено жодних порушень прав і законних інтересів особи. До того ж, чинний КПК встановив жорсткі вимоги щодо допустимості доказів, відповідно до яких будь-який доказ, отриманий із порушенням порядку, передбаченого КПК, внаслідок істотного порушення прав і свобод людини, визнається недопустимим та не може бути використаний у прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилатися суд, ухвалюючи судові рішення.

Підбиваючи підсумки зазначимо, що дотримання принципу законності під час проведення обшуку, як спосіб збирання доказів в кримінальному процесі є досить важливим. Ця стадія має виражатись у точному та неухильному додержанні норм, передбачених в чинному КПК. Також, під час проведення С(Р)Д слід чітко притримуватися презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини (ст. 17 КПК) [1].

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс у редакції від 19.05.2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 26 травня 2024 р.).
2. Кримінальний процес: підручник / О. В. Капліна, О. Г. Шило.: Право, 2018. – с. 308-309.
3. Обшук як спосіб збирання доказів / О. В. Швидкова // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». - 2014. - № 2(10): [Електронний ресурс]. - Режим доступу :<http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14sovszd.pdf>.

МЕЖІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ТА ЗАКОНОДАВЧІ СПОСОБИ ЇХ ВИЗНАЧЕННЯ

Щур Ростислав Ігорьович

курсант 2 курсу факультету

підготовки фахівців для органів досудового розслідування

Національної поліції України

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Юніна Марина Петрівна

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри цивільного права та процесу

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Межі здійснення права власності є важливим аспектом правовідносин, що визначаються як національним законодавством, так і міжнародними нормами. Право власності надає суб'єкту можливість володіти, користуватися та розпоряджатися майном на свій розсуд, однак ці правомочності не є абсолютними. Межі права власності встановлюються для забезпечення балансу між інтересами власника і суспільними інтересами, правами інших осіб.

Межі здійснення права власності визначаються законодавством, але можливі й добровільні обмеження. Такі обмеження можуть виникати, коли власник передає своє майно за договором оренди чи застави. При цьому, хоча власник тимчасово позбавляється можливості користуватися майном, це також є частиною реалізації його суб'єктивного права власності. Законодавство також встановлює спеціальні режими для деяких видів майна, таких як нерухомість, зброя, цінні папери та культурні цінності. Особливо важливими є обмеження для нерухомості, оскільки її використання часто зачіпає права інших осіб і суспільства загалом [3, с. 110].

Законодавчі обмеження, що стосуються здійснення права власності, спрямовані на забезпечення гармонії між приватними інтересами власників та суспільними потребами. Наприклад, у сфері містобудування, регулювання використання земельних ділянок встановлює межі, які захищають екологічні інтереси та забезпечують безпеку населення. Закони можуть вимагати отримання дозволів на будівництво або зміну призначення землі, що допомагає уникнути конфліктів інтересів між

сусідами і забезпечує загальний розвиток територій. Крім того, існують норми, які регулюють захист прав третіх осіб у випадках, коли власник використовує своє майно в спосіб, що може завдати шкоди оточуючим [4, с.149].

Крім законодавчих обмежень, важливими є також механізми добровільного регулювання правовідносин між власниками та іншими суб'єктами. Такі механізми можуть включати договори, угоди та інші правові акти, які конкретизують умови використання майна. Власники можуть встановлювати правила, що регулюють порядок користування спільною власністю, або укласти угоди з сусідами про обмеження певних видів діяльності, що можуть зашкодити суспільним інтересам. Це створює основу для мирного співіснування та взаємоповаги між власниками, враховуючи інтереси всіх учасників правовідносин. Такі підходи до регулювання меж здійснення права власності сприяють формуванню правової культури та підвищують рівень правової свідомості в суспільстві.

В Україні межі здійснення права власності визначені в Конституції та низці законодавчих актів. Стаття 41 Конституції України закріплює принцип непорушності права приватної власності, але також встановлює, що власність не може використовуватися на шкоду правам, свободам і гідності інших осіб. Це є основним принципом, що визначає обмеження права власності [1].

Цивільний кодекс України деталізує механізми та випадки обмеження права власності. Наприклад, стаття 319 передбачає, що власник має право використовувати своє майно на власний розсуд, але при цьому не може порушувати права інших осіб або завдавати шкоди навколишньому середовищу. Стаття 320 встановлює, що реалізація права власності повинна відповідати загальнодержавним інтересам і не може суперечити нормам моралі [2].

Одним із найбільш відомих способів обмеження права власності є встановлення сервітутних прав. Відповідно до статті 401 Цивільного кодексу України, сервітут – це право обмеженого користування чужим майном, яке надається іншій особі для забезпечення потреб, таких як проїзд або доступ до джерела води. Власник майна зобов'язаний терпіти такі обмеження та не має права чинити перешкод іншій стороні у реалізації цього права [2].

Отже, можна стверджувати, що межі здійснення права власності є невід'ємною частиною правового регулювання, яке забезпечує баланс

між інтересами приватних осіб і суспільством. Українське законодавство, зокрема Конституція та Цивільний кодекс, чітко визначає не лише право власності, а й обмеження, що стосуються його реалізації. Ці обмеження спрямовані на запобігання негативному впливу використання майна на права інших осіб та на екологію, що, у свою чергу, сприяє підтриманню соціальної гармонії. Важливим аспектом є також добровільні механізми регулювання, які дозволяють власникам домовлятися про умови користування майном та уникати конфліктів. Таким чином, законодавчі і добровільні обмеження сприяють формуванню правової культури і підвищують рівень правової свідомості в суспільстві, що є важливими для стабільного функціонування правовідносин у державі.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Цивільний Кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Слома, В. Межі та обмеження здійснення цивільних прав. Актуальні проблеми правознавства. 2022. Вип. 2. С. 109-114.
4. Цивільне право (загальна частина) : навч. посіб. / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ: ЗНАЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА ЄС

Багатко Анастасія Сергіївна

студентка II курсу,

другого (магістерського) рівня освіти,

262 «Правоохоронна діяльність»

Навчально-науковий інститут права НУВГП, Україна

Міжнародне право відіграє важливу роль у забезпеченні захисту прав людини на глобальному рівні. Одним з основних засобів забезпечення дотримання прав і свобод людини в європейських країнах є Європейська конвенція з прав людини (ЄКПЛ).[1] Конвенція, прийнята в 1950 році під егідою Ради Європи, стала основою для створення ряду міжнародно-правових механізмів захисту прав людини, зокрема, через Європейський суд з прав людини. Її важливість для України та Європейського Союзу важко переоцінити, оскільки він не тільки забезпечує механізм захисту прав людини, а й сприяє інтеграції держави в європейське правове співтовариство.

Європейська конвенція з прав людини є основним міжнародно-правовим документом, що регулює захист прав людини в Європі. Вона визначає основні права, зокрема право на життя, свободу та особисту недоторканність, право на справедливий судовий розгляд, свободу думки, совісті та релігії, захист від дискримінації. ЄСПЛ є основою для діяльності Європейського суду з прав людини, який має юрисдикцію розглядати індивідуальні скарги громадян на порушення прав державами-членами Ради Європи.[2] Рішення ЄСПЛ є обов'язковим для країни, яка ратифікувала Міжнародний договір.

Для України Європейський суд з прав людини важливий у контексті розвитку правової системи та забезпечення гарантій прав людини. Україна підписала Європейський суд з прав людини в 1995 році і стала частиною європейського правового простору. Відтоді Україна зобов'язалася виконувати всі рішення ЄСПЛ, які забезпечують захист прав громадян. В останні роки Україна активно співпрацює з ЄСПЛ, виконуючи судові рішення і впроваджуючи європейські стандарти в області прав людини у внутрішнє законодавство. Рішення ЄСПЛ по

Україні стимулюватиме реформу судової системи, посилення правового захисту та боротьбу з корупцією та іншими порушеннями прав людини.

Європейська конвенція з прав людини є важливим елементом правового діалогу між Україною та Європейським союзом. В рамках процесу європейської інтеграції Україна зобов'язана виконувати вимоги Європейського суду з прав людини, що є підставою для отримання статусу кандидата на вступ до ЄС. ЄС, у свою чергу, підкреслює важливість дотримання прав людини як одного з основних критеріїв вступу до спільноти. З ратифікацією та впровадженням ЄКПЛ Україна зможе наблизити законодавство до стандартів ЄС, створивши правовий простір, в якому правосуддя ґрунтується на європейських нормах і принципах.

Важливість Європейського суду з прав людини для ЄС також важлива, оскільки Європейський союз є невід'ємною частиною європейської правової системи. Процес розширення ЄС вимагатиме від нових членів дотримання стандартів у сфері прав людини, встановлених Європейським судом з прав людини. Європейський союз активно співпрацює з Європейським судом з прав людини для забезпечення рівного захисту прав людини у своїх державах-членах.

Європейська конвенція з прав людини є основою для міжнародно-правового захисту прав людини в Європі. Це має значний вплив на розвиток правової системи України та сприяє її інтеграції в європейський правовий простір. Рішення ЄСПЛ є важливим інструментом забезпечення захисту прав людини і створює основу для подальшого розвитку правового діалогу між Україною та ЄС.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004(дата звернення: 18.11.2024).
2. Що таке Європейська конвенція про захист прав людини і які права та свободи вона гарантує 17.10.2017. Західне міжрегіональне управління Міністерства юстиції. URL: <https://pzmrujust.gov.ua/yurydychni-konsultatsii/776-shcho-take-yevropeiska-konventsiiia-pro-zakhyst-prav-liudyny-i-iaki-prava-ta-svobody-vona-harantuie-17102017>(дата звернення: 18.11.2024).

ОСНОВНІ ОЗНАКИ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ УКРАЇНИ

Мельничук Мар'яна Миколаївна

здобувачка вищої освіти юридичного факультету

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Науковий керівник: Волкотруб Сергій Григорович

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Будь-яка сфера людської діяльності підпорядковується загальним, основним принципам, які не лише регулюють цю діяльність, а й у значному мірі відображають її суть та зміст. У контексті кримінального провадження ці принципи називаються засадами. Повне розуміння їх юридичної природи неможливо без уваги до характеристики цих положень. Тому важливо виокремити та дослідити ті ознаки засад кримінального процесу, які розкривають його природу і специфіку в рамках конкретної сфери суспільних відносин [1, с. 14].

Засади відображають загальні закономірності суспільного та державного життя, вони формуються людьми і є об'єктивними за свою сутністю. До того, як стати засадами, світоглядні ідеї створюються на основі існуючих у суспільстві систем поглядів, переконань, ідеалів та життєвих або науково-теоретичних орієнтацій щодо кримінальної процесуальної діяльності. Засади спрямовані на утвердження, забезпечення та захист суспільних цінностей, вони пов'язують право з політикою, економікою і мораллю. У той самий час вони є вольовим актом держави, результатом свідомого правотворчого процесу і мають суб'єктивну форму юридичного вірування [2, с. 244-245].

Аналізуючи статтю 2 КПК України [3], можна виділити два основних завдання кримінального провадження: перше - це захист прав і свобод осіб, які беруть участь у процесі, забезпечення їх правового статусу на всіх етапах кримінального процесу; друге - охорона інтересів суспільства через встановлення істинних фактів у кожному конкретному провадженні та забезпеченні справедливості судового розгляду.

Загальні засади кримінального провадження як норми вищого рівня нормативності мають таке значення: вони забезпечують гарантію

правосуддя та дотримання прав, свобод і законних інтересів учасників процесу. Наступна ознака полягає в тому, що вони є правовими нормами з владним характером, що містять обов'язкові приписи, виконання яких забезпечується правовими засобами. Засада визначає вимогу до діяльності, без виконання якої неможливо досягти поставленої мети, і ця вимога спрямована до органів державної влади, які несуть відповідальність за хід і результат діяльності, маючи найбільші повноваження для реалізації цих засад [4, с. 168].

Засади кримінального процесу є рівними та взаємопов'язаними, хоча між ними існує певна ієрархія. Хоча вони різняться за змістом і характером правових вимог, засади утворюють систему рівноправних елементів, де відсутні відносини підпорядкування. Існує думка, що в загальній системі правових засад можуть бути присутніми субординаційні зв'язки, зокрема через їх поділ на загально-правові, міжгалузеві та галузеві, що зумовлене різними сферами, які регулюють принципи права. На думку науковців, всі ці засади відображають соціальні умови, що склалися в суспільстві. Взаємозв'язок загально-правових, міжгалузевих і галузевих засад можна розглядати як відношення загального, специфічного та окремого. Ієрархія засад кримінального процесу не означає, що одні з них мають більшу юридичну силу, а інші - меншу. Усі основні принципи кримінального процесу є рівноправними, взаємозалежними і мають однакову юридичну силу. Проте деякі засади відображають загальний напрямок розвитку кримінального процесу, а інші - конкретизують цей напрямок [5].

Невиконання будь-якої з засад кримінального процесу веде до порушення інших. Всі вони функціонують у межах єдиної системи, де значення і роль кожної засади визначаються не лише її змістом, а й взаємодією з іншими елементами системи. Оскільки засади є частинами єдиної системи, вони є рівнозначними і взаємопов'язаними. Будь-яка система - це сукупність елементів, що функціонують у тісній єдності, тому порушення однієї засади неминуче спричиняє порушення інших. Усі засади взаємодоповнюють одна одну, забезпечуючи таким чином ефективне функціонування системи в цілому.

У наукових колах досі тривають дискусії щодо наявності специфічних засад, характерних для окремих стадій кримінального процесу. Взаємозв'язок між стадіями забезпечується тим, що їх основу складають загальні засади, які органічно пов'язані між собою і взаємно

зумовлюють одна одну, утворюючи єдину систему, що лежить в основі різних процесуальних дій і рішень [6, с. 28]. Я вважаю, що не варто виділяти засади, властиві лише окремим стадіям процесу. Замість цього більш точним буде твердження, що на різних стадіях кримінального провадження засади реалізуються по-різному, виражаються і діють у специфічний спосіб. Засади визначають вимоги до кримінальної процесуальної діяльності і обов'язково застосовуються на кожній стадії провадження. Підтримую думку О. М. Дроздава [7, с. 46], який підкреслює, що значення засад як норм керівного і основоположного характеру полягає в їх імперативному і обов'язковому характері для всіх стадій, проваджень та інститутів кримінального процесу. Водночас, методи і межі їх застосування визначаються індивідуальними особливостями кожної стадії та конкретного провадження.

Висновки. Відповідно до вищезазначеного можна виділити основні характеристики засад кримінального провадження. Важливо вказати, що ці положення є вимогами, які: 1) загально фіксують об'єктивні закономірності суспільного життя і мають принципове значення для кримінального процесу; 2) є основою в усій системі кримінально-процесуальних гарантій, спрямованих на реальне забезпечення прав і свобод людини; 3) рівнозначні, взаємопов'язані, складають певну ієрархію і функціонують як єдина система, де порушення однієї засади автоматично призводить до порушення інших; 4) є обов'язковими для державних органів, а також для їх посадових і службових осіб; 5) орієнтують діяльність на досягнення завдань, визначених державою для кримінального процесу; 6) закріплені в нормах права, які мають найвищу юридичну силу; 7) обов'язково виявляються у кожному кримінальному провадженні, діючи на всіх етапах кримінального процесу, але з різним ступенем виразності; 8) є нормами права, що відображають і реалізують в собі основи моральності.

Список використаних джерел:

1. Грошевий Ю. М. Міжнародні стандарти захисту особи у кримінальному судочинстві. Право обвинуваченого на кваліфікований захист та його забезпечення: *Матеріали міжнар. наук.-практ. семінару, 1-2 грудня 2005 р. Х.: К.: ЦНТ «Гопак», 2006. С. 13-20;*
2. Лобойко Л.М. Кримінальний процес України: *підручник. Л.М. Лобойко. - К.: Істина, 2014. - 432 с.;*
3. Кримінально-процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>;*

4. Еалаган О.І. Поняття та система засад (принципів) кримінального провадження. О.І. Еалаган, Д.П. Письменний. *Науковий вісник Національної Академії Внутрішніх справ*. 2013. № 4. С. 167-171;
5. Журавльов О. Г. Поняття та ознаки засад кримінального провадження. *Національний університет «Одеська юридична академія»*. Серія: Право, 2024 р., № 1 (83) том 2. С. 47-52. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/1-2_2024/10.pdf;
6. Кочура А.В. Принципи кримінального процесу України: *дис. ... кандидата юридичних наук*: Харків, 2011. 181 с;
7. Дроздов О. М. Актуальні проблеми реалізації окремих засад кримінального процесу в провадженні за нововиявленими обставинами. *Вісник Національної академії правових наук України*. № 2 (77). 2014. С. 156-167.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ БАНКРУТОМ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

Козак Андрій Олександрович

здобувач вищої освіти економіко-правового факультету
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Україна

Науковий керівник: Добровольська Ніна Василівна

ORCID ID: 0000-0003-1933-8266

канд. юрид. наук, доцент кафедри адміністративного та господарського права
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Україна

Анотація. Данна стаття присвячена аналізу процедури та механізму визнання фізичних осіб банкрутами в Україні. Наведена тема має особливу актуальність у зв'язку з економічною кризою, викликаною пандемією COVID-19 та воєнним станом. Українські науковці висвітлюють особливості правового регулювання процедури банкрутства фізичних осіб відповідно до Кодексу України з процедур банкрутства, зокрема підкреслюючи відмінності від аналогічної процедури для юридичних осіб. У статті також розглянуто проблемні аспекти застосування цього механізму, такі як питання доказування правомірності звернення боржника до суду, подання ним власної майнової декларації та членів його сім'ї, а також забезпечення процесуальної гнучкості на попередніх судових засіданнях. На основі аналізу судової практики та позицій науковців сформульовано пропозиції щодо вдосконалення законодавства у цій сфері.

Постановка проблеми: Визнання фізичною особи банкрутом – є достатньо новим інститутом, який було введено в законодавство України. Тому застосування механізму визнання фізичної особи банкрутом має певні недоліки, які мають знайти своє відображення у подальшій нормотворчій діяльності законодавця задля забезпечення ефективного функціонування зазначеного інституту.

Метою роботи є порівняльний аналіз господарського законодавства та судової практики з питань банкрутства фізичних осіб, з метою виведення проблематики даного механізму та його вдосконалення.

Основними завданнями є:

- аналіз законодавства України з питань банкрутства фізичних осіб;
- аналіз судової практики з питань банкрутства фізичних осіб;

-визначити проблемі питання і порядок їх врегулювання на законодавчому рівні.

Аналіз та дослідження публікацій. Процедура визнання фізичної особи банкрутом є доволі актуальним питанням для вивчення, а саме виокремлення проблематики даного механізму задля подальшого вдосконалення. Теоретико-правовий внесок щодо дослідження та вдосконалення інституту банкрутства внесли І.О. Алмаші, О.Б. Андрушко, М.П. Войнаренко, Н.І. Коломієць, В.О. Подольська, О.О. Терещенко та інші.

Виклад основного матеріалу. Наразі, у зв'язку із нестабільною економічною ситуацією в Україні, все більше набуває актуальності питання щодо механізму економічного захисту населення, точніше кажучи, здолання негативних наслідків, які обумовила економічна кризи. За останні п'ять років, в умовах COVID-19 та воєнного стану, законодавцем визначені засоби і заходи подолання економічних проблем окремих категорій осіб, зокрема фізичних осіб.

Відповідно до статті 1 Кодексу України з процедури банкрутства (далі – Кодекс) надається визначення терміну банкрутства, а саме, що це «...визнана господарським судом нездатність боржника, крім страховика або кредитної спілки, відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реструктуризації і погасити встановлені у порядку, визначеному цим Кодексом, грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури або процедури погашення боргів боржника, а також віднесення страховика або кредитної спілки відповідно до рішення Національного банку України до категорії неплатоспроможних відповідно до Закону України "Про страхування" або Закону України "Про кредитні спілки"»[1].

Відповідно до статті 113 Кодексу, «...провадження у справах про неплатоспроможність боржника - фізичної особи, фізичної особи - підприємця здійснюється в порядку, визначеному цим Кодексом для юридичних осіб» [1].

Процесуальний механізм визнання фізичною особою банкрутом в Україні регулюється Кодексом та безпосередній судовий розгляд здійснюється в рамках господарського судочинства і має відмінність від процедури визнання банкрутом юридичних осіб, лише з урахуванням певних особливостей, про які ми зазначимо надалі.

І. Вечірко зазначає, що «...у господарському суді провадження у справі може бути відкрито, якщо заявник має право на звернення до

господарського суду з позовною заявою та дотримав встановленого законом порядку подання заяви» [2, с. 99].

Боржник має право звернутись до господарського суду з заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство також у разі, якщо: 1) боржник припинив погашення кредитів чи здійснення інших планових платежів у розмірі більше 50 відсотків місячних платежів за кожним з кредитних та інших зобов'язань упродовж двох місяців; 2) у боржника відсутнє майно, на яке може бути звернено стягнення, а здійснені виконавцем відповідно до Закону України "Про виконавче провадження" заходи щодо розшуку такого майна виявилися безрезультатними; 3) існують інші обставини, які підтверджують, що найближчим часом боржник не зможе виконати грошові зобов'язання чи здійснювати звичайні поточні платежі (загроза неплатоспроможності) [1].

Судовий збір за подання заяви про визнання фізичної особи банкрутом не передбачено, однак є випадки, коли суди залишали без руху заяви фізичних осіб у разі неподання доказів сплати судового збору за звернення зі заявою про відкриття провадження у справі у встановленому законом порядку та розмірі.

Так, зокрема ухвалою Господарського суду Харківської області від 27.04.2020 у справі № 922/1213/20 залишив заяву фізичної особи про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність без руху, зокрема через несплату судового збору, який, на думку суду, становив 21 020,00 грн. Після сплати судового збору боржником провадження у справі було відкрито. Однак колегія суддів Східного апеляційного господарського суду у справі № 917/2088/19 звернула увагу, що висновок суду першої інстанції про повернення заяви у зв'язку з відсутністю доказів сплати судового збору не є обґрунтованим оскільки даний висновок зроблено судом без урахування особливостей провадження у справі про неплатоспроможність фізичних осіб та вимог ст. 116 КУзПБ, якою встановлено чіткий перелік документів, що додаються до заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність [3].

Відповідно до статті 39 Кодексу, «...перевірка обґрунтованості вимог заявника, а також з'ясування наявності підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство здійснюються господарським судом у підготовчому засіданні, яке проводиться в порядку, передбаченому цим Кодексом; і за результатами розгляду заяви про відкриття провадження у справі та відзиву боржника господарський суд

постановляє ухвалу про: відкриття провадження у справі або відмову у відкритті провадження у справі» [1].

Серед науковців існує думка щодо спірного питання під час розгляду судом справи, про визнання банкрутом фізичної особи. Зокрема питання про «...«дискримінаційний» момент щодо фізичних осіб-боржників. Ідеться про те, що господарський суд за клопотанням арбітражного керуючого або з власної ініціативи може прийняти рішення про тимчасову заборону боржнику без дозволу суду виїжджати за кордон на період здійснення провадження у справі про неплатоспроможність, якщо боржник вчиняє дії, спрямовані на перешкоджання проведенню стосовно нього процедур, передбачених КУзПБ» [4]. Така заборона має місце лише за наявності порушень з боку фізичної особи процедури визнання її банкрутом. Проте така заборона не має постійного характеру, тобто особа може звернутися із клопотанням до суду, з метою тимчасового виїзду за кордон.

Однак, за результатами розгляду справи про визнання фізичної особи банкрутом, і у разі визнання її такою, для боржника фізичної особи наступають певні правові наслідки. Зокрема, визначений перелік наслідків закріплений статтею 130 Кодексу, а саме, що «...господарський суд ухвалює постанову про визнання боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів боржника у разі, якщо протягом 120 днів з дня відкриття провадження у справі про неплатоспроможність зборами кредиторів не прийнято рішення про схвалення плану реструктуризації боргів боржника або прийнято рішення про перехід до процедури погашення боргів боржника» [1].

Після ухвалення постанови судом і визнання боржника банкрутом починається наступний етап, а саме проведення інвентаризації та визначення ліквідаційної маси боржника-фізичної особи з метою реалізації майна особи.

Так, законодавцем визначено, зокрема статтею 131 Кодексу, що «...до складу ліквідаційної маси включається все майно боржника, що перебуває у його власності, а також те, що буде отримано боржником у власність після визнання його банкрутом і до завершення процедури погашення боргів боржника» [1].

Звертаємо увагу на те, що до складу ліквідаційної маси не включається житло, яке є єдиним місцем проживання сім'ї боржника (квартира загальною площею не більше 60 квадратних метрів або житловою площею не більше 13,65 квадратного метра на кожного члена

сім'ї боржника чи житловий будинок загальною площею не більше 120 квадратних метрів) і не є предметом забезпечення, а також інше майно боржника, на яке за законодавством не може бути звернено стягнення [2, с. 225]. Проте, саме господарський суд повинен дослідити докази у справі щодо наявності в сім'ї боржника єдиного місця проживання.

Досліджуючи дане питання, «...Верховний Суд у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство досліджував питання «членів сім'ї» за характерними ознаками спільного проживання, пов'язаності спільним побутом та наявністю взаємних прав та обов'язків. Отож фізична особа, яка звернулася до господарського суду по визнання факту її неплатоспроможності, повинна надавати достовірну інформацію про все наявне майно, що зумовлено не лише формальними вимогами законодавця, а й сутнісним змістом процедур у справах про неплатоспроможність фізичної особи» [5].

Після завершення процедури реалізації майна фізичної особи банкрута, Господарський суд постановляє ухвалу про завершення процедури погашення боргів та закриває провадження по справі.

Проте в процесі застосування даної процедури виникають певні проблеми, які на нашу думку мають в подальшому удосконалитись, шляхом врегулювання законодавцем наступних питань.

В першу чергу, це неналежне доказування боржника про визнання його банкрутом, зокрема наступне зазначається у постанові КГС ВС від 1 березня 2023 року у справі № 902/221/22, а саме, що «...зادля унеможливлення загрози визнання господарським судом фіктивної кредиторської заборгованості до боржника на кредитора – фізичну особу, як на заявника грошових вимог на підставі боргової розписки, покладається обов'язок підвищеного стандарту доказування в разі виникнення вмотивованих сумнівів сторін у справі про неплатоспроможність фізичної особи щодо обґрунтованості вимог такого кредитора» [6]. Тобто, особа, яка подає заяву до Господарського суду з метою визнання її банкрутом, має довести свою правомірність.

Тобто, на нашу думку, законодавчо має бути вдосконалено положення щодо підвищеного обов'язку боржника довести правомірність застосовування відносно нього процедури банкрутства. Зокрема, вдосконалити перелік доказів, які подаються разом із заявою особи, і встановити чіткий зразок їх подання до суду. Тобто, що певні документи, наприклад документ про вчинення боржником правочину

щодо належного йому нерухомого майна, цінних паперів, часток у статутному капіталі, трудова книжка боржника та інші законодавчо визначені документи мають подаватися виключно в оригіналі, задля того, щоб у суду під час дослідження доказів не виникало сумнів щодо їх належності та достовірності.

Наступне питання, яке виникає під час процедури застосування банкрутства до фізичних осіб, це неналежне зазначення майнового стану у деклараціях членів сім'ї. Відповідно, як вказано в постанові КГС ВС від 8 грудня 2022 року у справі № 916/1941/21, «...що до членів сім'ї належать усі, навіть ті, хто не проживає з боржником, крім того, надання такої інформації є процесуальним обов'язком боржника, і відповідно суд касаційної інстанції відхилив посилення боржника на подання ним уточнених декларацій з позначкою «член сім'ї не надав інформації» [6]. Тобто боржники нівелюють своїм процесуальним обов'язком щодо надання повної та достовірної інформації про майнових стан їх членів сім'ї.

З метою врегулювання даного процесуального питання, пропонуємо додати до переліку п. 11 ч. 3 ст. 116 Кодексу наступне положення «декларація про майновий стан боржника та членів його сім'ї, форму якої, затверджено державним органом з питань банкрутства».

Ще одну проблему висвітлює суддя Північного апеляційного господарського суду Борис Поляков, а саме «...він акцентував на правовій природі попереднього засідання та на його основних відмінностях від позовного провадження. Суддя зазначив, що на попередньому засіданні відбувається перевірка вимог кредиторів з даними бухгалтерського звіту та балансу боржника. Також він окреслив коло проблемних процесуальних аспектів попереднього засідання, які потребують врегулювання на законодавчому рівні. На думку спікера, суд має отримати можливість робити на попередньому засіданні перехід до загальної форми позовного провадження в разі, якщо, наприклад, виникає потреба застосувати механізм визнання недійсними правочинів» [6].

Проаналізувавши наведену процесуальну прогалину, пропонуємо додати до Кодексу наступне положення «у разі застосування механізму визнання правочину, суд з власної ініціативи може призначити перехід до розгляду справи в формі загального позовного провадження».

Варто закцентувати увагу на тому, що «...у сьогоденнішніх реаліях процедура банкрутства фізичних осіб – це єдиний механізм відновлення

платоспроможності фізичної та/або юридичної особи, який забезпечує права фізичних осіб у процесі їх підприємницької діяльності. Говорячи про висновки Верховного Суду у справах про банкрутство фізичних осіб, необхідно відмітити досить непогану тенденцію, що з початку війни судом касаційної інстанції ухвалено постанови у більш як 15 справах про відновлення платоспроможності фізичних осіб» [7].

Отже, варто зазначити, що процедура визнання фізичною особою банкрутом досить актуальна у період нестабільної економічної ситуації в Україні. Розглянувши загальні положення та проаналізувавши судову практику, приходимо висновку, що наразі існує певна проблематика, яка в подальшому має бути врегульована. Зокрема, для вдосконалення питання принципу підвищеного доказування фізичної особи, яка звертається до суду, нею мають бути поданні виключно оригінали законодавчо закріплених документів. Так само, закріпити в положеннях Кодексу обов'язок особи, подавати не тільки власну декларацію про майновий стан, а так само членів її сім'ї. І зокрема питання процесуальної гнучкості, яка дозволить суд на власний розсуд, у випадку наявних обставин розгляду справи про банкрутство фізичної особи в попередньому судовому засіданні перейти до загальної форми позовного провадження.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України з процедури банкрутства: Закон України від 21 червня 2024 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#n6> (дата звернення: 30.10.2024 року).
2. Правове регулювання банкрутства / за заг.ред. Хомко Л. В., Яновицька А. В : Львів. 2022. 280 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5218/3/Хомко-Янов_16-2-23Maket.pdf (дата звернення: 30.10.2024 року).
3. Постанова Східного апеляційного господарського суду від 04 лютого 2020 року у справі № 917/2088/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87418429> (дата звернення: 11.11.2024 року).
4. Алмаші І., Алмаші М. Визнання фізичної особи банкрутом: суттєва нове ла законодавства України. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/> (дата звернення: 11.11.2024 року).
5. Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду у справі від 22 вересня 2021 р. № 910/6639/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100456026>
6. Проблемні питання банкрутства фізичних та юридичних осіб: у Верховному Суді обговорили застосування судами норм КУЗПБ // Судова влада : веб-сайт. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1405595/> (дата звернення: 11.11.2024 року).
7. Банкрутство фізичних осіб: вплив війни на процедуру. Судова практика // Юридична газета онлайн : веб-сайт. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/bankrutstvo-fizichnih-osib-vpliv-viyni-na-proceduru-sudova-praktika.html> (дата звернення: 30.10.2024 року).

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ПОЗИТИВІЗМУ ЯК СПОСОБУ ОСМИСЛЕННЯ ПРАВА

Крисюк Ю.П.

канд.юрид.наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Актуальність теми дослідження. Дослідження правового позитивізму як способу осмислення права є актуальним у сучасному суспільстві, де питання правової культури, взаємодії між державою та особою, а також обґрунтованості законодавчих актів набувають особливої ваги. Правовий позитивізм розглядає право як виключно позитивний, тобто встановлений державою, феномен, що дозволяє чітко визначити межі його дії та виключити вплив суб'єктивних уявлень про справедливість на нормативну структуру права. У суспільствах, що прагнуть до підвищення правової визначеності та стабільності, підхід позитивізму є інструментом для створення прозорої та передбачуваної правової системи, що має особливе значення в умовах розвитку демократичних принципів, верховенства права і прав людини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з ключових характеристик правового позитивізму є ототожнення права з позитивним правом, або правопорядком, який розглядається як сукупність формально встановлених норм і правових інститутів [1]. Позитивізм визнає лише юридично закріплені правила, які утворюють об'єктивну систему права, орієнтовану на підтримання правопорядку. Він ігнорує надпозитивні феномени, такі як природне право, мораль, чи інші норми, які не мають конкретного юридичного закріплення, вважаючи їх позбавленими правового значення. Позитивізм послідовно заперечує природне право як метафізику, інтуїтивне право, а також можливість судейської нормотворчості як прояву суб'єктивності в праві [2]. Це зумовлює чітке розмежування між законом як нормативним актом і моральними чи етичними уявленнями, які в позитивізмі вважаються зовнішніми до права.

Другою характерною рисою є тенденція до абсолютизації державного суверенітету та ототожнення права з волею держави, вираженою у формі правових норм [3]. У межах позитивізму право розглядається як система імперативів, наказів, які виходять від держави

і встановлюють правила поведінки. Держава постає єдиним легітимним джерелом права, а отже, сувереном, здатним формулювати та змінювати норми на основі свого політичного бачення. Така позиція дозволяє уникнути можливих колізій між різними джерелами права та забезпечує єдину правову структуру, хоча водночас може сприяти централізації влади та зменшенню впливу громадських інститутів на правову систему.

Третій аспект, що відображає особливості правового позитивізму, полягає у прагненні до створення ціннісно-нейтрального поняття права, яке базується на формальних ознаках правових норм [4]. На відміну від природного права, що шукає справедливість і загальне благо як основи права, позитивізм вважає право лише інструментом для досягнення державних завдань. За цією концепцією, юридична норма набуває чинності лише на основі формальних критеріїв і незалежно від того, наскільки вона відповідає моральним стандартам або справедливості. Це дозволяє державі встановлювати норми без апеляції до моральних чи етичних категорій, що сприяє послідовному правовому регулюванню та передбачуваності у правозастосуванні.

Правовий позитивізм також характеризується специфічними методологічними підходами до вивчення права, зокрема емпіричним, дескриптивним і аналітичним методами [5]. Емпіричний підхід зводить вивчення права до дослідження його зовнішніх ознак і не претендує на розкриття його сутності чи ціннісного змісту, оскільки позитивізм заперечує можливість метафізичного чи аксіологічного осмислення правових феноменів. Дескриптивний метод, в свою чергу, має на меті описувати право таким, яким воно є, без оцінювання його з точки зору відповідності певним моральним або етичним стандартам. Аналітичний метод, що базується на логічному і лінгвістичному аналізі, дозволяє вивчати юридичні терміни і концепти, сприймаючи право як фіксовану в законі даність, яка може бути досліджена за допомогою формально-догматичного підходу.

Цей підхід має переваги у забезпеченні юридичної визначеності, де правила встановлюються з чіткими і однозначними положеннями. Таке бачення права сприяє розвитку стабільної правової системи, у якій закони служать засобом регулювання суспільних відносин, а не втіленням моральних або ідеологічних вимог.

Однак, абсолютизуючи державну владу як єдине джерело права, позитивізм стикається з низкою проблем. Насамперед, цей підхід

обмежує право лише нормативними актами, залишаючи поза увагою фундаментальні питання справедливості. Зосередження на формальній стороні права означає, що позитивізм ігнорує потребу в оцінці нормативних положень із позицій загальнолюдських цінностей, справедливості та гуманізму. Такий обмежений підхід може призводити до створення законів, які відповідають вимогам правопорядку, але, водночас, виявляються неетичними чи несправедливими. Це особливо яскраво проявляється у випадках, коли закони відображають лише волю державної влади, не враховуючи інтересів суспільства загалом.

Крім того, позитивізм не передбачає механізму самокорекції для правової системи, якщо прийняті закони суперечать принципам справедливості. Замість цього, правовий позитивізм вбачає головне завдання права у забезпеченні стабільності і правопорядку, залишаючи моральні й етичні оцінки поза своїм фокусом. Це підходить для режимів, де стабільність є пріоритетом, однак може бути небезпечним у випадках, коли позитивне право використовується для легітимації авторитарних чи репресивних практик. Позитивізм створює систему правового контролю, але вона може стати інструментом придушення свобод, якщо її не піддають етичному контролю або інституційній критиці.

Незважаючи на це, правовий позитивізм відіграє важливу роль у формуванні правової культури і законслухняності. Оскільки він орієнтований на виконання нормативних актів, цей підхід сприяє формуванню у громадян установки на дотримання законів як єдино правильного шляху. У демократичному суспільстві такий підхід має значну соціальну цінність, оскільки забезпечує узгодженість між правом та суспільними відносинами, створюючи передбачувані правові умови. Однак позитивізм не вирішує питання легітимності права, адже підпорядкування законам може відбуватися не тільки через страх перед санкціями, а й завдяки визнанню закону як морально виправданого правила поведінки. Це залишається слабким місцем позитивізму, оскільки відсутність обґрунтування справедливості законів знижує їх моральну силу і вплив.

Висновки. Отже, правовий позитивізм як теоретичне обґрунтування формально-догматичного методу права сприяє створенню стабільної правової системи, де закон постає як єдиний регулятор суспільних відносин. Але такий підхід також має свої обмеження, оскільки, абсолютизуючи законодавче право і державний суверенітет, позитивізм

не дозволяє враховувати моральні та гуманістичні аспекти у правотворенні та правозастосуванні. Це створює простір для критики з боку прихильників природного права та інших правових концепцій, що прагнуть до більш гнучкого й етичного розуміння права як засобу забезпечення справедливості та загального блага.

Список використаних джерел:

1. Котенко М. Положення юридичного позитивізму та соціологічного типу праворозуміння як пізнавальної основи вивчення ціннісно-правових аспектів інтелектуальної власності. *Law. State. Technology*. 2022. № 4. С. 3-8.
2. Крисюк Ю. Сучасні філософсько-правові концепції права та правопорядку. *Право України*. 2011. № 8. С. 203–211.
3. Москаленко О. М. Концепція правової системи в теорії та філософії права: від утилітаризму до позитивізму. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 148. С. 8–25.
4. Цуркан-Сайфуліна Ю. В. Зв'язок влади і права у концепціях юридичного позитивізму. *Актуальні проблеми політики*. 2020. № 64. С. 21–47.
5. Щербак С. Позитивізм та інтерпретивізм у світлі дуальної природи соціальної реальності. *Sententiae*. 2023. Vol. 8, no. 1. P. 3–17.

ПОНЯТТЯ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ ЯК ОСОБИСТОГО НЕМАЙНОВОГО ПРАВА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

В'язінько Юрій Анатолійович

Аспірант кафедри цивільного права
ННІП КНУ ім. Тараса Шевченка, Україна

Науковий керівник: Кохановська Олена Велеонінівна

д-р. р. наук, проф. кафедри цивільного права
ННІП КНУ ім. Тараса Шевченка, Україна

Поняття права на інформацію стало важливою темою сучасних теоретико-правових досліджень, що охоплює як національні, так і міжнародні правові системи. У зв'язку з розвитком інформаційних технологій, глобалізацією та зростанням значення особистих прав людини, право на доступ до інформації набуло все більшої актуальності в сучасному правознавстві. Це право, яке є складовою частиною особистих немайнових прав фізичних осіб, є важливим інструментом для забезпечення прозорості, демократичних процесів та захисту прав людини в умовах інформаційного суспільства.

Водночас, теоретичний аналіз правових засад і механізмів реалізації права на інформацію вимагає поглибленого вивчення його сутності, функцій та меж у контексті взаємодії особистих прав і державних інтересів. Сучасні дослідження з прав людини, порівняльно-правові аналізи та інтерпретація норм, що регулюють це право, роблять тему надзвичайно важливою для розуміння еволюції правового статусу особи в інформаційному середовищі.

Численні аспекти правового регулювання та захисту інформації вже досліджувалися науковцями, серед яких слід виділити: О. Кохановську, О. Кудрявцева, Л. Коваленко, Х. Кметик-Подубінська.

Після прийняття Цивільного кодексу України 2003 року питання правового регулювання інформаційних прав стало однією з ключових тем вітчизняної юридичної науки. Зокрема, концепція інформаційних прав як цивільно-правового інституту набуває все більшої актуальності, оскільки визнання інформації як окремого об'єкта цивільних прав відкриває нові можливості для її захисту і регулювання. Згідно з

Цивільним кодексом, право на інформацію є важливим аспектом особистих немайнових прав фізичних осіб, що надає їм можливість збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію.

Цей розвиток підкріплюється теоретичними напрацюваннями, які розглядають інформаційні права як важливий елемент приватного права. Зокрема, інформація визнається товаром у рамках зобов'язального права, що надає змогу ефективно застосовувати цивільно-правовий механізм для захисту прав на неї [1, с. 128].

В Україні існують дві основні теорії інформаційних прав: теорія інформаційного права як окремої галузі і приватно-правова концепція, що розглядає інформаційні відносини як частину цивільного права. Остання теорія активно розвивається, і її положення знайшли своє відображення в пропозиціях до доповнення Цивільного кодексу новою главою, що визначатиме загальні положення інформаційних прав.

Інформаційні права можна поділити на особисті немайнові та майнові, де право на інформацію є одним із основних аспектів особистих немайнових прав. Вони ґрунтуються на принципах приватного права і не потребують штучних обмежень чи контролю, за винятком випадків, визначених законом. Це також стосується права на повагу до інформації як особистого немайнового блага, яке повинно охоронятися ще до народження особи.

Важливо підкреслити, що інформаційне право та право власності на матеріальну форму, в якій міститься інформація, не є взаємозалежними. Наприклад, передача прав на інформацію не означає автоматичної передачі права власності на матеріальний носій, та навпаки [1, с. 130].

Об'єкти інформаційного права охоплюють як саму інформацію (як немайнове благо), так і різні її втілення (документи, ресурси, інформаційні системи тощо), а також об'єкти права інтелектуальної власності. Зокрема, до них належать як особисті немайнові права (право доступу до інформації, захисту честі творця тощо), так і майнові права (право на вироблення, використання та поширення інформації).

Суб'єктами інформаційного права є фізичні та юридичні особи, які мають певні права на інформацію від моменту їхнього народження або створення. Особисті немайнові права, пов'язані з інформацією, є невідчужуваними, тоді як майнові права можуть передаватися на підставі договорів або інших правочинів.

Використання об'єктів інформаційного права регулюється нормами Цивільного кодексу України, зокрема для відкритої інформації

встановлюється вільний доступ, тоді як інформація з обмеженим доступом потребує дозволу власника [1, с. 131].

Законодавство України визначає різні види інформації, що впливають на її правовий режим. Зокрема, виділяються: статистична, адміністративна, масова інформація; дані про діяльність органів влади; правова інформація; інформація про особу; довідково-енциклопедична, соціологічна, та науково-технічна інформація. Такий поділ умовний, оскільки інформація може належати до кількох категорій одночасно, але спрощує практичне регулювання її використання [3, с. 10].

Існує також такий вид інформації, що підлягає спеціальному правовому режиму, включає державну таємницю та конфіденційну інформацію юридичних осіб, доступ до яких серйозно обмежений. Під державною таємницею розуміється інформація, що охоплює важливі аспекти національної безпеки, зокрема в сферах оборони, економіки, науки, техніки, міжнародних відносин, а також правопорядку. Розголошення цих відомостей може завдати серйозної шкоди безпеці держави. Визнання таких даних державними таємницями, їх захист і контроль за їх обігом регулюється чинним законодавством, що гарантує належний рівень охорони від витоків цієї інформації.

Спеціальний правовий режим захисту державної таємниці та конфіденційної інформації суттєво обмежує права особи на доступ до певних видів даних. Державна таємниця включає відомості в сферах оборони, економіки, науки, техніки, державної безпеки та правопорядку, розголошення яких може загрожувати національній безпеці. Конфіденційна інформація юридичної особи визначається як відомості професійного, комерційного або іншого характеру, що знаходяться у володінні юридичних осіб і можуть поширюватися за їх бажанням. Цивільний кодекс України забороняє збір такої інформації, навіть якщо вона стосується особи. Однак, у випадках, коли її приховування може загрожувати життю або здоров'ю людей, доступ може бути дозволений [4, с. 62].

Зокрема, медичні дані обмежуються в поширенні, якщо їх розкриття може зашкодити пацієнту. Для забезпечення права на інформацію держава встановила певні гарантії: обов'язок органів влади інформувати про діяльність, створення інформаційних служб, забезпечення доступу до статистичних і архівних даних, впровадження механізмів реалізації цього права, контроль за дотриманням інформаційного законодавства, а також встановлення відповідальності за його порушення [3, с. 14-15].

Проблеми інформаційних правовідносин у цивільному праві часто не отримують достатньої уваги від фахівців у галузі інформаційного та цивільного права. Інформаційні правовідносини є результатом впливу норм права на фактичні суспільні відносини, що створюють рівноправний зв'язок між правами та обов'язками учасників. Це є специфічною особливістю таких правовідносин. Однак, питання, що виникають у контексті правовідносин, залишаються надзвичайно широкими й складними. Дискусії стосуються понять правовідносин, їх класифікації, а також ролі юридичних фактів у їх регулюванні. Додатково, питання правосуб'єктності та її співвідношення з іншими правовими поняттями, такими як правоздатність і дієздатність, впливають на розвиток теорії інформаційних правовідносин, що потребує уважного врахування існуючих підходів у правовій теорії [2, с. 44-46].

Отже, інформаційні правовідносини є важливою складовою цивільного права, що потребує ретельного дослідження та глибокого осмислення. Вони виникають на основі норм права, створюючи рівноправні зв'язки між суб'єктами, що володіють правами та обов'язками. Проблеми, пов'язані з правовими відносинами в контексті інформації, все ще залишаються актуальними, оскільки вони стосуються не лише теоретичних аспектів, а й практичних викликів у правовому регулюванні. Продовження дослідження цих питань, зокрема у контексті правосуб'єктності, правоздатності та дієздатності, є необхідним для подальшого вдосконалення теорії інформаційних правовідносин та їх застосування в юридичній практиці.

Список використаних джерел:

1. Кохановська О. В. Приватно-правове розуміння інформаційних відносин в Україні. *Часопис цивілістики*. 2017. № 22. С. 128-133.
2. Кохановська О. В. Цивільно-правові проблеми інформаційних відносин в Україні: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Київ, 2006. 512 с.
3. Мартюк А. С. Право на інформацію як особисте немайнове право фізичних осіб. *Цивільне право і процес*. 2018. С. 10-15.
4. Стефанчук Р. О. До питання про право на інформацію як особисте немайнове право фізичних осіб. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. С. 61-66.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ У НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Слугоцька Вікторія Михайлівна

ORCID ID: 0000-0002-2849-8483

асистент кафедри соціально-економічних дисциплін

*Комунальний заклад вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського», Україна*

У контексті євроінтеграції адаптація національного законодавства України до міжнародних та європейських соціальних стандартів є актуальною. Соціальні стандарти, закріплені в міжнародних угодах та нормативних актах ЄС, спрямовані на забезпечення гідного рівня життя, соціальної захищеності та базових прав громадян. Однак процес імплементації цих норм у законодавство України стикається з низкою проблем, які вимагають комплексного аналізу та стратегічних рішень.

Для дослідження адаптації міжнародних та європейських соціальних стандартів у національне законодавство України важливо розглянути такі аспекти, як класифікація відповідної нормативної бази ЄС та міжнародних організацій, відповідність національного законодавства міжнародним нормам, зокрема Європейській соціальній хартії, та поточні виклики у впровадженні цих стандартів.

В юридичній літературі існують різні підходи до визначення поняття «міжнародні соціальні стандарти». На думку А.М. Юшко та Н.М. Швець, це комплекс норм, закріплених у міжнародних актах, що забезпечують гідні умови життя та соціальний захист. Ці стандарти слід інтегрувати в національне законодавство шляхом ратифікації міжнародних договорів та їх адаптації до умов країни [4, с. 19]. Б.І. Сташків зазначає, що міжнародні стандарти соціального забезпечення визначають мінімальні норми надання соціальної допомоги, зокрема щодо сфери застосування, умов отримання, видів і розмірів виплат [6, с. 118]. Н.Б. Болотіна класифікує акти соціальних прав на універсальні та регіональні, зокрема європейські [1].

Універсальними правовими актами в галузі соціального

забезпечення є конвенції та рекомендації Міжнародної організації праці та Організації Об'єднаних Націй, які можна поділити на дві групи: до першої належать ті, предметом вирішення яких є загальні питання, до другої – ті, які регламентують правовий статус окремих суб'єктів.

Значиме місце у регулюванні стандартів соціального забезпечення займають нормативно-правові акти, ухвалені Генеральною Асамблеєю ООН, серед яких можна виокремити Загальну декларацію прав людини, Конвенцію про права дитини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Декларацію соціального прогресу і розвитку тощо. У них закладено основні ідеї соціального забезпечення, його принципи: людина як член суспільства має право на соціальний захист, страхування, достатній життєвий рівень, охорону здоров'я.

До регіональних міжнародних актів належать такі, що стосуються права Європейського Союзу. Основні стандарти в соціальній сфері закріплені в Європейській соціальній хартії (1996 р.), Європейському кодексі соціального забезпечення (1990 р.), Хартії Європейського співтовариства про основні соціальні права працівників (1989 р.), Хартії основних прав Європейського Союзу (2000 р.). Ці акти покладають на державу обов'язок щодо створення та підтримки стабільної та економічно розумної системи соціального забезпечення, що гарантує гідний рівень життя для осіб, позбавлених джерела засобів для існування внаслідок хвороби, безробіття, старості та інших передбачених підстав.

З огляду на євроінтеграційний курс, який обрала Україна, європейські соціальні стандарти повинні стати основою національного соціального законодавства. Процес адаптації законодавства до європейських стандартів розпочався ще з укладенням Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими співтовариствами від 14 червня 1994 року, яка зобов'язала Україну поступово узгоджувати своє законодавство з нормами ЄС у таких сферах, як охорона праці, здоров'я, охорона довкілля, транспорт тощо [7, ст. 51].

Однак за три десятиліття Україні так і не вдалося досягти достатнього рівня впровадження європейських принципів і стандартів у національне, зокрема соціальне, законодавство. Процес адаптації соціальних норм до європейських стандартів залишається складним і тривалим, адже він передбачає не лише ухвалення відповідних законодавчих актів, але й створення ефективних механізмів для їх реалізації.

Одним із важливих аспектів цього процесу є ратифікація міжнародних угод, зокрема Європейської соціальної хартії, яку Україна ратифікувала. Однак не всі норми національного законодавства наразі відповідають вимогам цієї хартії. Це означає, що деякі з основних принципів і стандартів соціального захисту, закріплених у хартії, не знайшли належного відображення в українських законах або не були реалізовані на практиці. Зокрема, йдеться про права на соціальне забезпечення та соціальну допомогу, які хоча й визнані цілями, до яких Україна повинна прагнути, але ще не стали обов'язковими для виконання.

Зокрема, відсутність імплементації норм Європейської соціальної хартії щодо соціального забезпечення і допомоги вказує на те, що соціальна політика в Україні ще не досягла рівня, що відповідає міжнародним стандартам. Верховна Рада України визнає ці права лише як цілі, до яких країна повинна прагнути в майбутньому, але не створює юридичних зобов'язань щодо їх реалізації, що відображає певний розрив між задекларованими намірами і реальними діями [5].

Що стосується Європейського кодексу соціального забезпечення, підписаного Україною в 2016 році, але досі не ратифікованого, то він визначає мінімальні стандарти соціального забезпечення, яких повинні дотримуватися країни-члени. Оскільки кодекс не був ратифікований, він не став частиною національного законодавства України, що обмежує можливості для України повною мірою реалізувати ці стандарти на своєму територіальному рівні. Це підкреслює одну з головних проблем в адаптації європейських соціальних стандартів: відсутність механізмів, що забезпечують їх ефективне впровадження і контроль [3, с. 107].

Також слід зазначити, що Європейська соціальна хартія (переглянута) та Європейський кодекс соціального забезпечення містять важливі положення, зокрема щодо права на адекватний соціальний захист для працівників, а також надання соціальної допомоги особам, які не можуть працювати або не мають засобів до існування. Хоча ці положення є надзвичайно важливими для забезпечення соціальної справедливості, на сьогодні вони лише частково відображені в національному законодавстві України, що свідчить про існуючий розрив у соціальній політиці.

Зокрема, Хартія Європейського співтовариства про основні соціальні права працівників, яка була ухвалена в 1989 році, закріплює право

кожного працівника на адекватний соціальний захист, незалежно від розміру підприємства чи його статусу. Однак це право не завжди реалізується в Україні через недосконалість соціальних механізмів і високий рівень бідності. У свою чергу, особи, які не можуть бути учасниками ринку праці через фізичні чи інші обмеження, повинні мати право на достатню соціальну допомогу, що не завжди забезпечується через існуючі програми соціальної підтримки [2, с. 199].

Незважаючи на те, що більшість принципів і норм Хартії Європейського співтовариства про соціальні права працівників закріплені в українському трудовому законодавстві, є низка аспектів, які потребують додаткової адаптації. Зокрема, це стосується рівня соціальних виплат та механізмів забезпечення соціального захисту осіб, які не можуть працювати, а також працівників у разі безробіття, інвалідності чи пенсійного віку.

Отже, впровадження європейських соціальних стандартів в Україні залишається важливим, але складним завданням. Багато з цих стандартів ще не реалізовані або реалізовані частково, що свідчить про необхідність більш глибоких реформ у соціальній сфері, спрямованих на досягнення європейських норм і забезпечення більш високого рівня соціального захисту для громадян України.

Список використаних джерел:

1. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні. Київ, 2005. 381 с. URL: <http://surl.li/vetxel>
2. Бурка А.В. Багатосторонні міжнародні договори як гарантія реалізація права потерпілим працівником на належне соціальне забезпечення у разі трудового каліцтва чи професійного захворювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Випуск 49. Том 1. С. 199–203.
3. Малюга Л.Ю. Адаптація соціального законодавства України до законодавства Європейського Союзу: дис. ... д-ра юрид. наук. 12.00.05. Київський нац. університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2020. 414 с.
4. Міжнародні соціальні стандарти : навч. посіб. / авт.: А.М. Юшко, Н.М. Швець; за заг. ред. В.В. Жернакова. Харків : Нац. ун-т. Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2013. 121 с.
5. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої) : Закон України від 14.08.2006. № 137-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 43. Ст. 418. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137-16#Text> (дата звернення 10.11.2024).
6. Сташків Б.І. Право соціального забезпечення. Загальна частина : навчальний посібник. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2016. 692 с.
7. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. Міжнародний документ від 14.06.1994. *Офіційний вісник України*. 2006 р. № 24. Стор. 203. стаття 1794. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text (дата звернення 10.11.2024).

ПРОБЛЕМНІСТЬ ВИЗНАЧЕННЯ ДЖЕРЕЛ LEX MERCATORIA ТА ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

Нипорка Катерина Андріївна

Факультет міжнародної торгівлі та права

Студентка 1-го курсу магістратури

Державний торговельно-економічний університет, м. Україна

Питання визначення джерел *lex mercatoria* займає одне з центральних місць у теорії міжнародного торгового права. Відсутність уніфікованого, загальноприйнятого розуміння цього правового феномену створює значні труднощі для правозастосування та наукових досліджень. Термін *lex mercatoria*, який походить від середньовічної торгівлі, сьогодні використовується для позначення особливого пласту транснаціонального права, спрямованого на регулювання міжнародних торговельних відносин. Проте сучасні наукові підходи суттєво різняться у питанні, що саме слід вважати джерелами *lex mercatoria*, які їхні особливості, межі дії та юридична природа. [1].

Однією з головних причин дискусій є багатозначність самого поняття *lex mercatoria*. Одні вчені підходять до нього як до ширшого явища, що охоплює звичаї, загальні принципи права, міжнародні договори, рішення міжнародних арбітражів і навіть положення національного права. Інші ж трактують *lex mercatoria* значно вужче, виключаючи з його складу будь-які елементи, що мають державне походження. Така розбіжність у розумінні породжує плутанину у визначенні джерел цього права.

Визначення джерел *lex mercatoria* варіюється залежно від концептуальних підходів до його сутності. Представники широкого підходу, серед яких К. Шміттгофф і О. Ландо, розглядають *lex mercatoria* як інтегративне право, яке включає норми різного походження. Вони підкреслюють, що глобалізація економічних відносин створює ситуацію, коли міжнародні звичаї та загальні принципи права не можуть функціонувати ізольовано від міжнародних конвенцій і національних законів. Наприклад, принципи УНІДРУА (Міжнародного інституту з уніфікації приватного права) нерідко використовуються як частина *lex mercatoria*, хоча їхня юридична природа формально не є зобов'язувальною. Таким чином, *lex mercatoria* трактується як гнучка і

адаптивна система, що може включати навіть елементи державного права, якщо вони відповідають потребам міжнародної торгівлі. *arbitral common law*) [1], [3].

На противагу цьому, вузьке трактування *lex mercatoria*, представлене в роботах Б. Голдмана і Л. П. Ануфрієвої, наполягає на його суто позадержавному характері. Цей підхід виключає національні закони і міжнародні договори зі складу *lex mercatoria*, оскільки вони мають чітке державне походження і регламентуються національними правовими системами. Натомість акцент робиться на міжнародних торгових звичаях і позадержавних нормотворчих актах, які формуються безпосередньо суб'єктами міжнародних відносин. Наприклад, рішення міжнародних арбітражів, які нерідко базуються на принципах добросовісності, розумності і справедливості, вважаються класичним джерелом *lex mercatoria*. Такий підхід підкреслює автономність цього правового явища, його незалежність від державного втручання.

Термінологічна проблематика також займає важливе місце в дискусіях про *lex mercatoria*. Одні дослідники уникають використання терміна "джерело", замінюючи його словами "інструмент" або "елемент". Це підкреслює гнучкість і динамічність норм *lex mercatoria*, які можуть мати рекомендаційний характер і набувати зобов'язувальної сили лише через визнання їх сторонами договору. Наприклад, рекомендаційні акти таких організацій, як Міжнародна торговельна палата, не є обов'язковими, але часто враховуються в комерційній практиці. Водночас інші дослідники наполягають на необхідності чіткого визначення джерел, включаючи їхню класифікацію на основні та допоміжні.

Особливий інтерес викликає класифікація джерел *lex mercatoria*. О. Мережко пропонує умовний поділ на основні джерела, до яких належать міжнародні звичаї та загальні принципи права, і допоміжні джерела, такі як рекомендаційні документи та рішення арбітражів. Проте критерії такого поділу залишаються нечіткими. Наприклад, рішення арбітражів, хоча формально не є нормотворчим актом, часто відіграють вирішальну роль у формуванні стандартів міжнародної торгівлі. Це ускладнює класифікацію їх як допоміжних чи основних джерел [2].

Додатковим фактором, що ускладнює визначення джерел *lex mercatoria*, є їхня динамічна природа. На відміну від традиційних правових систем, які мають чітко визначені джерела, *lex mercatoria*

постійно розвивається, пристосовуючись до потреб міжнародного бізнесу. Це зумовлює ситуацію, коли одні й ті ж норми можуть мати різний статус залежно від контексту. Наприклад, торговий звичай, який є рекомендаційним у національній системі права, може набути обов'язкової сили в рамках міжнародного договору [1].

Таким чином, проблемність визначення джерел *lex mercatoria* зумовлена багатозначністю самого поняття, різноманітним підходом до його тлумачення та відсутністю єдиної термінології. Це правове явище продовжує викликати жваві наукові дискусії, спрямовані на пошук балансу між універсальністю та гнучкістю *lex mercatoria* в умовах глобалізації.

Список використаних джерел:

1. DSpace Repository :: Home. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/0d7baea9-9161-4c9f-84aa-17dc88292062/content> (дата звернення: 17.11.2024).
2. Мережка О.О. *Lex mercatoria* // Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 2001. – Т.3. – с. 468–469.
3. Lando O. *The Lex mercatoria in International Commercial Arbitration* // *International and Comparative Law Quarterly*. – 1985. – Vol. 34. – p. 747.

ПРОЦЕДУРИ БАНКРУТСТВА ФІЗИЧНИХ ОСІБ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Рибальченко Олександр Віталійович

здобувач вищої освіти економіко-правового факультету
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Україна

Науковий керівник: Добровольська Ніна Василівна

ORCID ID: 0000-0003-1933-8266

канд. юрид. наук, доцент кафедри адміністративного та господарського права
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Україна

***Анотація.** У статті розглядаються основи та етапи процедури банкрутства фізичних осіб в Україні, визначені Кодексом України з процедур банкрутства, у порівнянні з європейськими підходами до регулювання цього питання. Аналізуються механізми захисту боржників, які передбачають реструктуризацію або ліквідацію боргів, а також досліджується вплив цих процедур на фінансове становище фізичних осіб та економічну стабільність країни. Особливу увагу приділено специфічним аспектам українського законодавства, в тому числі і в умовах воєнного стану. Окрім цього, порівняно особливості захисту прав боржників і кредиторів в Україні та країнах Європи. Стаття також висвітлює можливості вдосконалення українського законодавства з урахуванням європейського досвіду, зокрема перспективи адаптації кращих практик ЄС для полегшення умов реструктуризації боргів та запровадження соціальної підтримки боржників.*

Постановка проблеми. Актуальність дослідження процедур банкрутства фізичних осіб визначається необхідністю створення ефективної системи підтримки боржників, особливо в умовах економічної нестабільності. Аналіз українського законодавства у порівнянні з європейськими практиками дозволяє виявити прогалини та недоліки, а також адаптувати успішний досвід інших країн для покращення правової допомоги та соціального захисту громадян, що постають перед фінансовими труднощами.

Банкрутство фізичних осіб є складним правовим процесом, який потребує детальної регламентації, що дозволяє боржникам у стані неплатоспроможності вирішити фінансові проблеми через реструктуризацію або ліквідацію боргів. Це форма захисту як для

боржників, так і для кредиторів, яка забезпечує справедливий розподіл активів і надає можливість фінансового перезапуску тим, хто опинився у важкому економічному становищі, враховуючи події, які відбуваються в Україні сьогодні.

Метою роботи є дослідження та аналіз особливостей законодавчого регулювання банкрутства фізичних осіб у різних країнах Європи та порівняння їх з відповідною нормативною базою в Україні.

Основними завданнями є:

- З'ясувати підстави відкриття справи про банкрутство, її етапи та наслідки.
- Виявити основні відмінності та спільні риси між підходами до банкрутства фізичних осіб в Україні та європейських країнах.
- З'ясувати, які процедури є найбільш ефективними для захисту прав боржників та кредиторів.
- Оцінити можливість адаптації європейського досвіду в Україні з метою вдосконалення правових механізмів, що регулюють процедури банкрутства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Процедура банкрутства фізичних осіб стала предметом численних наукових досліджень останніх років, які здебільшого зосереджуються на процесуальних та матеріальних нормах, що регламентують підстави її виникнення та етапи її проведення. Питання процедури банкрутства фізичних осіб у господарському праві розглядалися в працях таких відомих науковців як: І. А. Бутирська, С. В. Жуков, Т. Б. Вільчик, В. Д. Дерлюк, О. М. Бірюков, Р. В. Чумак, А. Енгельс та інших дослідників у галузі господарського права.

Виклад основного матеріалу. Процедура банкрутства фізичних осіб в Україні регулюється Кодексом України з процедур банкрутства (КУзПБ), який передбачає певні вимоги та стадії для розгляду справи про неплатоспроможність фізичної особи [5]. Дана процедура надає можливість громадянам, що не можуть сплатити свої борги, уникнути фінансової відповідальності через реструктуризацію або ліквідацію боргів. Така система дозволяє знизити соціальну напругу серед неплатоспроможних осіб і зберегти їх основні засоби існування, включаючи єдине житло. Зазначимо про основні положення Кодексу та ключові етапи процедур банкрутства фізичних осіб:

По-перше, процедура банкрутства може бути ініційована лише самим боржником, відповідно до частини 1 статті 116 КУзПБ, яка регулює

подання заяви про відкриття провадження. Заяву може подати особа, що не в змозі виконувати свої грошові зобов'язання або якщо існує загроза неплатоспроможності. Підставами для подання заяви є:

- Неможливість погашення більше ніж 50% щомісячних платежів за кредитними зобов'язаннями протягом двох місяців;
- Відсутність майна для стягнення, якщо виконавчі дії за законом «Про виконавче провадження» не виявили майно боржника;
- Інші обставини, що вказують на неможливість виконання грошових зобов'язань у майбутньому.

Для відкриття провадження необхідно подати декларацію про майновий стан боржника, що містить інформацію про його майно та зобов'язання (пункт 5 статті 116 КУзПБ).

По-друге, після відкриття провадження у справі про неплатоспроможність для фізичної особи доступні дві судові процедури, що описані в Кодексі:

Реструктуризація боргів (стаття 124 КУзПБ): метою є надання боржнику можливості поступово погашати свої борги без втрати основного майна. План реструктуризації може передбачати: відстрочку чи розстрочку платежів; зміну умов погашення боргів; прощення частини зобов'язань. Подання та затвердження плану реструктуризації передбачає подачу проекту суду, його погодження зі зборами кредиторів та остаточне затвердження господарським судом (стаття 126 КУзПБ).

Погашення боргів (стаття 130 КУзПБ): ця процедура вводиться, коли реструктуризація виявляється неможливою. У випадку визнання фізичної особи банкрутом її майно реалізується для задоволення вимог кредиторів. Арбітражний керуючий проводить інвентаризацію майна боржника, після чого воно включається до ліквідаційної маси, з якої задовольняються вимоги кредиторів. Згідно з частиною третьою статті 132 КУзПБ, суд може виключити з ліквідаційної маси майно, яке є життєво необхідним для боржника або членів його сім'ї.

По-третє, відповідно до статті 121 КУзПБ, з моменту відкриття провадження у справі про неплатоспроможність вводиться мораторій на задоволення вимог кредиторів. Це означає, що всі дії зі стягнення боргів призупиняються, що дозволяє боржнику зберегти стабільне матеріальне становище під час розгляду справи. Впровадження мораторію є обов'язковою процедурою та гарантує боржнику правовий захист від виконавчих дій стосовно його майна [1; 2].

По-четверте, якщо фізична особа виконує умови реструктуризації або успішно проходить процедуру погашення, господарський суд ухвалює рішення про звільнення від боргів (стаття 134 КУзПБ). Боржник звільняється від зобов'язань перед кредиторами, крім випадків: сплати аліментів; відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням або каліцтвом; зобов'язань, що нерозривно пов'язані з особою боржника. Звільнення від боргів зменшує фінансовий тягар на боржника і дозволяє йому уникнути довгострокового тиску кредиторів. Проте, відповідно до статті 135 КУзПБ, особа, яка пройшла через процедуру банкрутства, протягом п'яти років зобов'язана повідомляти про цей факт перед укладенням кредитних договорів, а також не може мати статус бездоганної ділової репутації протягом трьох років після завершення процедур.

Також запровадження воєнного стану в Україні у 2022 році спричинило додаткові зміни у регулюванні процедур банкрутства фізичних осіб. У 2023 році законодавець полегшив доступ до процедур для боржників, зокрема, скасувавши авансування винагороди арбітражному керівнику на депозитний рахунок суду. Це дозволяє фізичним особам, які постраждали від військових дій, звільнитися від непосильних боргів, зберігши при цьому фінансову стійкість на час кризи. Проте зміни порушили питання про оплату праці арбітражних керівників, адже, за певних обставин, існує ризик невиконання договорів про розстрочку сплати винагороди, що може ускладнити подальше ведення справ про банкрутство [4].

Зазначимо про процедури банкрутства фізичних осіб у країнах Європи. Вони ґрунтуються на прагненні забезпечити громадянам, що опинилися у складному фінансовому становищі, можливість врегулювати боргові зобов'язання з мінімальними втратами для обох сторін. Європейська правова система пропонує рівні та доступні інструменти для виходу з кризових ситуацій, які передбачають як списання частини боргів, так і реструктуризацію залишкових зобов'язань, що дозволяє боржнику зберегти основні засоби для існування. Гармонізація цього законодавства між країнами ЄС підвищує загальну інвестиційну привабливість та стабільність регіону, водночас забезпечуючи правовий захист як боржників, так і кредиторів. Законодавство Європейського Союзу визначає ключові принципи регулювання банкрутства фізичних осіб. Принцип рівності забезпечує

недискримінаційний підхід до всіх учасників процесу - боржників і кредиторів. Принцип відкритості гарантує доступ до прозорих механізмів для розв'язання боргових питань. Законодавство також закріплює незалежність судових рішень від державного втручання та принцип ефективного сприяння розвитку ринкових відносин і свободи підприємництва. Ці принципи стали основою для численних нормативних актів ЄС.

Серед ключових правових документів у цій сфері варто виділити Регламент Європейського парламенту та Ради ЄС № 2015/848, який забезпечує правову базу для транскордонних процедур банкрутства та механізми для взаємного визнання рішень щодо банкрутства в країнах ЄС. Директива (ЄС) 2019/1023, відома як DoRI, спрямована на запровадження процедур превентивної реструктуризації боргів, особливо для захисту тих громадян, які можуть уникнути повного банкрутства завдяки певним правовим крокам. Директиви Ради Європи 80/987/ЄЕС та 2002/74/ЄС, своєю чергою, спрямовані на захист прав працівників у випадку банкрутства роботодавця, що включає збереження основних виплат на користь найманих осіб [2; 6].

Кожна країна Європи має свої особливості у практиці банкрутства. Так, у Німеччині діє Закон про банкрутство (*Insolvenzordnung, GlA*), що передбачає як ліквідаційні процедури, так і реструктуризацію боргів. Німецька практика орієнтована на збереження економічних можливостей боржника, дозволяючи йому виконати судом затверджений план і при цьому зберегти частину майна. Франція також забезпечує боржникам можливість пройти процедуру реструктуризації, яка дає змогу зменшити боргове навантаження і, якщо план виконано, уникнути повної ліквідації майна. У Великій Британії, попри вихід з ЄС, зберігається власна система управління фінансовою неспроможністю, де банкрутство й адміністративне управління дозволяють фізичним особам, що виконують затверджені плани реструктуризації, списати значну частину боргів.

Загалом, більшість країн Європи застосовує два основних підходи до банкрутства фізичних осіб. Ліквідаційна процедура дозволяє списати борги коштом продажу майна боржника. Водночас реструктуризація надає можливість уникнути ліквідації шляхом узгодження та виконання плану погашення боргів під контролем суду та кредиторів. Цей підхід гарантує збалансованість у відносинах між боржниками та кредиторами,

надаючи можливість громадянам, які постали перед фінансовими труднощами, розпочати життя з «чистого аркуша», а кредиторам - повернути частину коштів відповідно до можливостей боржника [2; 3].

Тобто процедури банкрутства фізичних осіб в Україні регулюються Кодексом України з процедур банкрутства (КУЗПБ), що визначає чіткі етапи від відкриття провадження до завершення справи. Процедура може бути ініційована лише самим боржником у разі фінансових труднощів, таких як неможливість погасити більше ніж 50% боргів. Основні процедури включають реструктуризацію, що дозволяє боржнику поступово сплачувати свої зобов'язання, та ліквідацію, під час якої майно боржника реалізується для задоволення вимог кредиторів. З моменту відкриття провадження вводиться мораторій на задоволення вимог кредиторів, що захищає боржника від виконавчих дій.

У країнах Європи існує подібна законодавча база, зокрема Регламент ЄС та Директиви, які забезпечують правовий захист боржників і кредиторів. Як і в Україні, у більшості європейських країн боржники можуть ініціювати процедуру банкрутства, яка передбачає можливість реструктуризації чи ліквідації боргів. Звільнення від боргів після виконання умов є поширеною практикою, проте країни мають свої специфічні механізми. Наприклад, у Німеччині та Франції акцент робиться на збереження економічних можливостей боржника, що дозволяє уникнути ліквідації його майна.

Особливістю України є те, що під час воєнного стану законодавство спростило доступ до процедур банкрутства, скасувавши авансування винагороди арбітражним керівником. Загалом, хоча в Україні та європейських країнах існують спільні риси в процедурах банкрутства, специфіка кожної юрисдикції визначає їхню ефективність і соціальні наслідки.

Також серед переваг української процедури банкрутства варто зазначити можливість реструктуризації боргів із запровадженням мораторію на вимоги кредиторів, що дає боржникам час на реорганізацію фінансових зобов'язань і можливість поступового відновлення платоспроможності. Процес є доступним завдяки чітко прописаним процедурам, що знижує ризик дискримінації боржників.

Водночас європейський досвід показує необхідність посилення правового захисту працівників у випадку банкрутства роботодавця та забезпечення більшої прозорості процедур для захисту всіх учасників. У

багатьох країнах ЄС існує система підтримки боржників, яка включає соціальні програми, консультації та допомогу в переговорах із кредиторами, що було б корисним для впровадження в Україні, особливо в умовах економічної нестабільності.

Список використаних джерел:

1. Бутирська І. А. Банкрутство фізичних осіб: проблеми теорії та практики. *Економіка та право*. 2021. № 1. С. 89–95.
2. Вільчик Т. Б. Інститут банкрутства в Україні та Німеччині. *Forum Prava*, 2023. №74(1). С. 6–1.
3. Енгельс А., Бірюков О., Чумак Р. Процедури банкрутства в Україні. Порівняльний аналіз (II) Липень 2019 - Серпень 2020. *Pravo-justice*. 79 с. Вилучено з: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/5ff/c3b/b1d/5ffc3bb1d2c95028982223.pdf>
4. Жуков С. В. Банкрутство фізичних осіб: новітня судова практика та огляд змін законодавства. 2023. Вилучено з: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_presentation/Jukov_novitnia_praktika_fiz_osoby.pdf (дата звернення: 26.10.2024).
5. Кодекс України з процедур банкрутства : Кодекс України від 18.10.2018 № 2597-VIII : станом на 21 черв. 2024 р. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 26.10.2024).
6. Report on the Treatment of the Insolvency of Natural Persons. Вилучено з: <https://documents1.worldbank.org/curated/fr/668381468331807627/pdf/771700WP0WB0In00Box377289B00PUBLIC0.pdf>

РОЗВИТОК КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Кішко Анна Василівна

здобувачка вищої освіти юридичного факультету
Львівський національний університет ім. Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Шандра Роман Станіславович

канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного та фінансового права
Львівський національний університет ім. Івана Франка, Україна

Конституціоналізм є фундаментальною опорою демократичного правління, яка втілює принципи верховенства права, поділу влади та поваги до прав людини. В Україні розвиток конституціоналізму був тісно пов'язаний із боротьбою нації за суверенітет, демократію та модернізацію. Оскільки країна переживає складні процеси політичної трансформації та європейської інтеграції, просування конституціоналізму залишається як головною метою, так і серйозним викликом.

Вивченню сучасного стану українського конституціоналізму, його традицій та джерел присвячені праці українських науковців. Зокрема Н. Агафонова окреслює ключові питання розвитку конституційної реформи в Україні [1]. К. Бабенко розглядає втілення традицій конституціоналізму у практику державно-правових відносин як важливу умову ефективного конституційного регулювання суспільних відносин [2]. Основні етапи конституційного процесу в їхньому історичному розвитку висвітлено в працях І. Сопілко [3]. П. Стецюк акцентує увагу на сутнісних характеристиках конституціоналізму, особливостях його виникнення, механізмах функціонування та історичному досвіді України як відображенні європейських традицій конституційного розвитку [4] та інші.

Український конституціоналізм формально розпочався з прийняттям Конституції 1996 року, яка заклала основу для демократичної держави, заснованої на принципах прав людини та верховенства права. Однак еволюція конституціоналізму в Україні була нерівномірною, сформована політичною нестабільністю, зовнішнім

тиском і спадщиною радянського правління. Часті поправки до Конституції, часто зумовлені короткостроковими політичними інтересами, часом підривали правову визначеність та інституційну довіру.

Зміцнення конституціоналізму в Україні має важливе значення для забезпечення політичної стабільності, сприяння економічному розвитку та просуванню інтеграції з Європейським Союзом. Правильно функціонуюча конституційна система забезпечує основу для ефективного управління, обмежує зловживання владою та захищає права громадян.

Незважаючи на прогрес, залишаються значні перешкоди. Внутрішні проблеми та зовнішня агресія напружили конституційну систему України. Крім того, вразливість судової системи до політичного впливу та повільні темпи правових реформ перешкоджають прогресу. Ще одним складним, але життєво важливим завданням є гармонізація національного законодавства зі стандартами ЄС.

Україна стикається з багатогранними проблемами, зокрема:

1) Політична нестабільність: часті конституційні поправки підривали правову визначеність. Хоча останнім часом проблемою стала саме необхідність внесення змін до Конституції України.

2) Верховенство права та незалежність судової влади: судова система залишається вразливою до політичного впливу, що підриває довіру суспільства.

3) Децентралізація: хоча децентралізація є пріоритетом, досягнення балансу між місцевою автономією та державною цілісністю є складним.

4) Європейська інтеграція: процес адаптації законодавства та правової системи України до європейських стандартів є тривалим і складним, однак має важливе значення для наближення до норм і принципів ЄС.

Розвиток конституціоналізму в Україні є одночасно необхідністю та можливістю для демократичного та економічного розвитку країни. Розвиток конституціоналізму не лише зміцнить верховенство права та захистить права громадян, а й зміцнить позиції України як суверенної сучасної європейської держави. Його успішне впровадження може стати основою для політичної стабільності, економічного зростання та глибшої інтеграції з міжнародним співтовариством.

Список використаних джерел:

1. Агафонова Н. Питання розвитку конституційної реформи в сучасній Україні. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2016. № 2. С. 119-131.
2. Бабенко К. Розвиток конституціоналізму як елемент сучасної правової культури в Україні. Вісник Конституційного Суду України. 2010. № 4. С. 99-106.
3. Сопілко І.М. Конституційний процес в Україні: історія і сучасність. Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». Київ: НАУ, 2011. № 3(20). С. 72-75. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.20.7729>
4. Стецюк П. Конституційний розвиток в сучасному світі: український вимір. Український часопис конституційного права. 2017. № 1. С. 50-57.

РОЛЬ ПАТРІОТИЗМУ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЙОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Ярема Валерій Володимирович

завідувач кафедри військової підготовки
Державний податковий університет, Україна

Майбутнє Української держави і саме існування української незалежності неможливе без докорінного реформування системи військово-патріотичного виховання військовослужбовців, без її спрямування на становлення свідомих громадян і захисників незалежної України. Проблема військово-патріотичного виховання є однією з найважливіших, оскільки від її вирішення безпосередньо залежить майбутнє нашої нації. В основу військово-патріотичного виховання покладено формування в особового складу патріотизму, як однієї з найвищих духовних цінностей, що проявляється у самовідданій любові громадянина до своєї Батьківщини, усвідомленій потребі та прагненні зміцнювати і захищати її [1].

Патріотичне виховання в умовах руйнівного впливу інформаційних загроз є надзвичайно важливим для забезпечення сталого розвитку сучасних держав. Не є виключенням і Україна, в якій питання забезпечення інформаційної безпеки тісно пов'язані з протидією російській агресії, у тому числі й в інформаційному просторі [2, с.185]. Роль патріотизму у системі професійно важливих якостей особистості представників військової професії полягає в тому що він виступає системним та об'єднуючим утворенням для всіх інших властивостей, об'єднує їх в єдиній мотиваційній готовності до захисту територіальної цілісності та суверенітету нашої держави. Відповідно, це позитивно впливає на швидкість і якість адаптації офіцера запасу до умов військової служби, дозволяє йому не витратити час та зусилля на оволодіння корпоративними цінностями, притаманними військовому середовищу. Особливо важливим це є в умовах широкомасштабної збройної російської агресії, які потребують від офіцерського складу швидких дій у бойовій

обстановці, в яких ціннісні етичні якості особистості мають велике значення.

Вказані закономірності впливають на зміст функцій правового забезпечення національно-патріотичного виховання у системі підготовки офіцерів запасу. Оскільки для будь-якого виду правового забезпечення основоположним є зв'язок з цілями правового регулювання, то вказані функції мають бути органічно поєднані з означеними цілями, розкривати їх особливості та спрямованість. Мета правового забезпечення національно-патріотичного виховання у системі підготовки офіцерів запасу полягає, на нашу думку, у створенні правових механізмів вироблення у означеної категорії осіб патріотичного світогляду, морально-бойових якостей та національно-ідейних переконань, заснованих та військових традиціях українського народу, любові до Батьківщини і готовності виконувати свій військово-патріотичний обов'язок у будь-яких умовах.

Вказана мета правового забезпечення потребує наявності правових механізмів реалізації, які формують відповідні функції правового забезпечення. Вказані функції є похідними від функцій права, під якими розуміють основний напрям впливу права (прояв якостей та специфіки) на суспільні відносини, з метою їхнього регулювання, для втілення в життя його соціального призначення [6, с.79]. Виходячи із специфіки цілі правового забезпечення у досліджуваній сфері, можна переконатися у наявності наступних функцій у сфері національно-патріотичного виховання у системі підготовки офіцерів запасу.

Функції правового забезпечення національно-патріотичного виховання у системі підготовки офіцерів запасу уявляють собою основні напрями формування правових засобів та інструментів, спрямовані на формування патріотичного світогляду, морально-бойових якостей та національно-ідейних переконань досліджуваної категорії військовослужбовців. Основні функції вказаного виду правового забезпечення включають ідеологічну, військово-управлінську, адаптаційну, гуманістичну та комунікативну, але не обмежуються ними. В умовах збройного конфлікту високої інтенсивності може виникати потреба у розробці нових напрямів правового забезпечення, що обумовлено особливостями ведення бойових дій та актуальним станом розвитку соціальних відносин в українському суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Концепції військово-патріотичного виховання в системі Міністерства оборони України: Наказ Міністерства оборони України від 14 серпня 2024 року № 554. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0554322-24#Text>
2. Онопрієнко С.Г. Методологічні засади дослідження інформаційної безпеки у науці права національної безпеки та військового права. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. №4. С.185-188. URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/03/34.pdf>
3. Цуварев О.Ф. Функції трудового права: поняття та класифікація. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія: Право*. 2023. Вип.37. С.77-85.

ЩОДО СУЧАСНОГО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Тороп Максим Олександрович

ORCID ID: 0009-0001-2607-2518

аспірант 3 курсу

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Науковий керівник: Мудриєвська Людмила Михайлівна

ORCID ID: 0000-0003-2392-1657

Кандидат філософських наук, кандидат юридичних наук,
доцент, завідувачка кафедри теорії держави і права,
конституційного права та державного управління

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Сучасні світові події показують необхідність подальшої розробки однієї з найважливіших проблем теорії права – теорії юридичної відповідальності. Ця тематика є нагальною для дослідження ще з середини XIX сторіччя, коли почалося становлення позитивістської теорії права. Вона створила підвалини для сучасного розуміння сутності юридичної відповідальності, багато положень цієї теорії взято за основу в сучасних розробках теорії юридичної відповідальності, які знайшли свій прояв і в дослідженнях сучасних вітчизняних науковців.

Юридична відповідальність вважається різновидом соціальної відповідальності, виходячи з тієї аксіоми, що регуляторами соціальних відносин виступає мораль, релігія, право. І отже кожен з цих регуляторів передбачає свою систему контролю і визначену відповідальність. Тож, соціальна та юридична відповідальність співвідносяться, як загальне і часткове.

Також, дискусійним є питання необхідності розробки єдиного поняття «юридична відповідальність». Деякі автори вважають (О. І. Харитонова та Є. О. Харитонов), що «формулювання універсального визначення поняття юридичної відповідальності є недоцільним, оскільки в багатьох випадках мають місце спроби об'єднати численні та різноманітні ознаки цього феномена в дефініцію» [1, с. 345]. Інші вважають, вважають, що «юридичної відповідальності немає і не може бути поза межами чинного права, тобто вона завжди реалізується у правових рамках» [2].

А. Осауленко визначає юридичну відповідальність через категорію «правовідносин»: «ретроспективна юридична відповідальність в

публічному праві – це взяті в динаміці правові відносини між правопорушником (чи особою, яка обвинувачується у вчиненні правопорушення) і державними органами. Виникнення, розвиток, здійснення, припинення юридичної відповідальності тотожні динаміці правових відносин, які виникають, розвиваються, припиняються тільки й виключно на підставі приписів правових норм як нормативної основи юридичної відповідальності» [3, с. 8–9].

П. М. Рабінович так визначає юридичну відповідальність: «Юридична відповідальність – це закріплений у законодавстві і забезпечуваний державою додатковий юридичний обов'язок правопорушника зазнати примусового позбавлення належних йому певних благ [4, с. 209].

Л. І. Каленіченко пропонує розглядати юридичну відповідальність не тільки, як інститут об'єктивного права та як елемент змісту правовідносин, але і як форму державно-правового примусу.

Розглядаючи юридичну відповідальність, як елемент змісту правовідносин (суто позитивістський підхід) вчений пропонує таку трактовку сутності юридичної відповідальності: «Юридична відповідальність – це передбачені санкціями норм права вид і міра обов'язку суб'єкта права зазнати позбавлення особистого, майнового, організаційного характеру у правовідносинах, що виникають із факту правопорушення» [5, с. 16].

Виходячи з розглянутих вище визначень юридичної відповідальності, пропонуємо наступне трактування категорії: юридична відповідальність – це міра позбавлення визначених чинним законодавством благ, що зазнає суб'єкт права внаслідок правопорушення. Ця міра встановлюється і санкціонується державою.

Список використаних джерел:

1. Харитонов, Є.О., Харитонova, О.І. Юридична відповідальність: пошук парадигми. *Відповідальність у праві: філософія, історія, теорія*. Київ: Грамота, С.345-353.
2. Колесниченко, К., Мартинюк, О. Трансформація екологічної політики та екологічного права. *Право України*, 2006. № 10, С. 91-95.
3. Осауленко А. О. Нормативна конструкція ретроспективної юридичної відповідальності в публічному праві сучасної України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / А. О. Осауленко; Київ. нац. ун-т внутр. справ. Київ, 2007. 18 с.
4. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
5. Каленіченко Л.І. Юридична відповідальність: поняття, ознаки. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2020., № 1 (67). Том 1. С. 12-17.

СЕКЦІЯ ІХ. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

ДАКТИЛОСКОПІЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Барков Сергій Євгенович

старший судовий експерт

Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС, Україна

З огляду на ситуацію сьогодення в Україні, гостро постає питання загального дактилоскопіювання населення. Це необхідно, в першу чергу, для розкриття злочинів загально кримінальної спрямованості, оскільки збільшується їх кількість та проведення дактилоскопічної експертизи під час військових або збройних конфліктів.

Результати дактилоскопічної експертизи, у більшості випадків, мають визначальне, якщо не вирішальне, і безперечно важливе значення. Даний напрямок судової експертизи сприяє вибору основної версії серед інших, що дозволяє встановити реальні обставини правопорушення, а також сприяють усуненню значущих суперечностей в свідченнях раніше допитаних осіб.

Згідно ст. 26 Закону України про Національну поліцію, поліція засобами інформаційно-комунікаційної системи наповнює та підтримує в актуальному стані реєстри та бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України. Серед таких реєстрів є дактилоскопічний облік, в який входять дактилокарти з відбитками пальців рук та відтисками долонних поверхонь рук, а також відцифровані відбитки пальців.

Серед причин важливої необхідності дактилоскопічної експертизи під час збройних конфліктів, можна виділити наступні:

- швидка ідентифікація загиблих військовослужбовців;
- створення реєстру військовополонених;
- використання експертизи для уникнення помилок або намагань приховати власну особистість, тощо.

Особливо складним ідентифікаційним процесом, під час військових

та збройних конфліктів, є ідентифікація загиблих при виявленні масових поховань. Складність даного процесу полягає у наступному:

- веденні бойових дій на території, де було виявлено масове поховання.
- великий обсяг роботи з виявленими тілами, який обмежується часом;
- вплив навколишнього середовища, під час якого виявлені через тривалий термін тіла зазнають змін та ускладнюють проведення ідентифікації шляхом дактилоскопіювання;
- нестача місць для розміщення виявлених тіл під час масових поховань;
- ускладнення логістики під час транспортування тіл, тощо.

Слід зазначити, що при такому навантаженні виникають складності з формуванням та наповненням дактилоскопічних баз даних, серед яких проглядається потреба вдосконалення електронних систем, методів аналізу та порівняння, що включає в себе використання новітніх методів обробки відсканованих та відцифрованих зображень відбитків пальців рук та долонних поверхонь рук, включаючи використання тривимірних та інших технік для збільшення точності та ефективності ідентифікації; об'єднання дактилоскопії з іншими біометричними технологіями, а саме з розпізнаванням обличчя або сканування радужок ока, може забезпечити більш повну та надійну ідентифікацію осіб.

Окремо, треба сказати, що у процесі проведення ідентифікації осіб, виявлених у місцях масового поховання, велику роль відіграє молекулярно-генетична експертиза, яка приходить на допомогу, коли через вище перелічені труднощі проведення дактилоскопічної ідентифікації, генетична експертиза стає чи не єдиним можливим заходом для досягнення ідентифікаційної цілі.

З огляду на вищевикладене можна підсумувати, що набутий досвід, який формувався не в лабораторних умовах, а на реальній практиці та реальних умовах, у подальшому повинен бути використаний для вдосконалення обробки та аналізу отриманого матеріалу, впровадження новітніх технологій для забезпечення розвитку дактилоскопічної практики.

Список використаних джерел:

1. Закон України про Національну поліцію [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
2. Міжнародний науковий журнал «ОСВІТА І НАУКА». Випуск 2(35), 2023 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://msu.edu.ua/educationandscience/uk/2024/01/17/%d0%b2%d0%b8%d0%bf%d1%83%d1%81%d0%ba-235-2023/>

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ТА ДОБРОЧЕСНІСТЬ СУДДІ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНІ ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АВТОРИТЕТУ ПРАВОСУДДЯ

Глуценко Анатолій Олександрович

аспірант IV курсу аспірантури

Академія адвокатури України, Україна

Суддя, в Україні, завжди був суб'єктом суспільного нагляду та критики. Після подій, які трапились в Україні у 2014 році було кардинально переглянута система правосуддя та здійсненні відповідні реформи. В першу чергу це було зроблено аби повернути довіру громадян до суду та відновити авторитет правосуддя. Нажаль сьогодні постала проблема, яка не має конкретного нормативно-правового регулювання але яка сприймається суспільство радше в негативному аспектів ніж позитивному.

Мова йде про дії суддів, що є предметом справ про несумісність судді займаній посаді. Найбільш розповсюдженою підставою для подання таких заяв є набуттям діючими суддями статус адвоката та надання їм права на здійснення адвокатської діяльності.

Сама по собі ситуація, що утворилися є доволі спірною в юридичних колах. З однієї сторони законодавство чітко не визначає заборони на отримання саме статусу адвоката, а радше визначає заборону на зайняття адвокатською діяльністю. А з іншого сам факт, що окрім своїх основних суддівських обов'язків, судді проходять процедуру набуття статусу адвоката та отримують право займатися адвокатською діяльністю викликає має скоріш негативне забарвлення в очах суспільства.

Даний спірний правовий інцидент став предметом розгляду у Верховному Суді. У постанові Великої Палати Верховного Суду від 10 лютого 2021 року, яка була прийнята в межах розгляду справи № 822/1309/17 було зазначено наступне: «У сенсі Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо заборони займатись адвокатською діяльністю не можна відокремити мету отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю від бажання надавати (платно або безоплатно) правову допомогу. Саме з метою займатись адвокатською

діяльністю особа отримує відповідне свідоцтво. Отже, хоч Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та Закон України «Про судоустрій і статус суддів» прямо не забороняють суддям отримувати свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, але зміст поняття адвокат, суб'єкт адвокатської діяльності, а також описаний вище механізм отримання такого свідоцтва свідчать про те, що процес набуття статусу адвоката, як і сама адвокатська діяльність, є несумісними зі статусом судді. Отримавши свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, особа, яка є суддею, окрім Закону України «Про судоустрій і статус суддів», підпадає під дію Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», що є недопустимим оскільки ставить під сумнів незалежність цих двох інститутів один від одного»[1].

Але не дивлячись на це за часту Вища рада правосуддя не погоджується з такими висновками. ВРП посилається на те, що не існує прямої заборони для суддів на отримання свідоцтва для здійснення адвокатської діяльності. Для прикладу можна навести рішення ВРП від 22 липня 2021 року № 1675/0/15-21 та від 30 вересня 2021 року № 2048/0/15-21[3, 4].

В.С. Ковальський у своїй праці «Суддівська доброчесність: проблеми теорії та практики» визначив, що професійну етику та доброчесність можна розглядати як систему моральних обов'язків і відносин, які відображають ставлення судді до свого фаху, що засвідчують моральну відповідальність і готовність виконувати свої службові обов'язки[2].

Отже судді мають пам'ятати, що перш за все вони є суб'єктами постійного суспільного контролю та від їх дій буде залежати відношення соціуму до судової системи. Персональна доброчесність та відповідальність судді буде в першу чергу закладатись як фундамент системи правосуддя, а тому не можна сказати, що намагання суддів отримати статус адвоката буде надійним фундаментом для оцінки судової системи в майбутньому. Розуміння статусу судді для особи є його прийняття в першу чергу обмежень, що на нього покладаються. Стаючи суддею особа має розуміти свою роль та відповідальність, яка покладається на її плечі і намагатись якнайбільше відповідати тим високим вимогам що до неї застосовуються. А Вища рада правосуддя в свою чергу має в кожній справі про несумісність судді дотриматись принципу балансу між незалежність та доброчесністю судді, так як в

першу чергу саме Вища рада правосуддя відповідає за формування високопрофесійного корпусу суддів.

Список використаних джерел:

1. Велика Палата Верховного Суду, 10 лютого 2021, 822/1309/17 (Україна). <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95439673>.
2. Ковальський, В. С. (2018). Суддівська доброчесність: проблеми теорії та практики.
3. Рішення Вищої ради правосуддя від 22 липня 2021 року № 1675/0/15-21 «Про визнання відсутності порушення вимог щодо несумісності суддею Шевченківського районного суду міста Києва Слободянюком П.Л.». URL : <https://hcj.gov.ua/doc/doc/4133> .
4. Рішення Вищої ради правосуддя від 30 вересня 2021 року № 2048/0/15-21 «Про визнання відсутності порушення вимог щодо несумісності суддею Кам'янець-Подільського міськрайонного суду Хмельницької області Воєвідком Я.І.». URL : <https://hcj.gov.ua/doc/doc/477>.

ОПТИМІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ В РАМКАХ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Шевченко Богдан Віталійович

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Щелкунов Михайло Сергійович

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Богуславський Віктор Володимирович

завідувач кафедри, доцент, кандидат юридичних наук
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Спеціальна фізична підготовка є невід'ємною частиною діяльності професіоналів, робота яких пов'язана з високими фізичними навантаженнями. До таких професій належать військові, правоохоронні органи, спецпризначенці, а також професії, де потрібна висока витривалість, сила та реакція, наприклад, рятувальники та пожежники. Оптимізація фізичного навантаження під час СФП є ключовим фактором для досягнення ефективності та запобігання травмам.

Один із ключових принципів СФП — індивідуальний підхід до кожного учасника. Фізичний стан, витривалість, рівень підготовки та специфічні потреби професійної діяльності мають враховуватись під час планування тренувальних програм. Індивідуалізація передбачає врахування [1, с. 53]:

- початкового рівня фізичної підготовки;
- особливостей організму (вік, стать, стан здоров'я);
- рівня адаптації до фізичних навантажень.

Періодизація тренувального процесу полягає у чергуванні різних фаз навантаження: підготовчої, основної та відновлювальної. Це дозволяє уникати перевантаження організму та забезпечує рівномірний прогрес у досягненні фізичних показників. Зазвичай виділяють такі фази:

- Фаза підготовки: розвиваються базові фізичні якості, такі як загальна витривалість та сила.

- Основна фаза: нарощуються спеціалізовані навантаження відповідно до професійних вимог.

- Фаза відновлення: активне зниження інтенсивності для відновлення організму.

Для досягнення максимальних результатів важливо дотримуватись поступовості в збільшенні інтенсивності та об'єму фізичних навантажень. Це сприяє поступовій адаптації організму та знижує ризик травм. Ключовим є плавний перехід від легших до більш інтенсивних тренувань.

Оптимізація фізичного навантаження неможлива без регулярного моніторингу стану організму. Існує кілька основних підходів до контролю фізичного стану:

1. Оцінка серцево-судинної системи: вимірювання частоти серцевих скорочень під час тренувань, контроль артеріального тиску.

2. Оцінка відновлення організму: аналіз часу, необхідного для відновлення пульсу та дихання після навантаження.

3. Оцінка рівня стомлення: суб'єктивна оцінка стану спортсмена, включаючи аналіз м'язової втоми та загального самопочуття.

4. Біомеханічний аналіз: використання спеціалізованих приладів для вимірювання сили, витривалості та координації рухів.

Фізичне навантаження під час СФП зазвичай охоплює кілька ключових компонентів, кожен з яких відповідає за розвиток специфічних фізичних якостей [2, с. 93-94]:

1. Силові тренування: акцент на розвиток м'язової сили, що є особливо важливим для військових та рятувальних служб.

2. Аеробні вправи: покращують витривалість, що дозволяє витримувати тривалі фізичні навантаження без значної втоми.

3. Високоінтенсивні інтервальні тренування (ВИТ): спрямовані на розвиток вибухової сили та витривалості у коротких інтервалах часу.

4. Координаційні вправи: важливі для розвитку точності та швидкості реакції, що є критичним у спеціалізованих умовах діяльності (наприклад, під час бойових дій або рятувальних операцій).

Адекватне відновлення є невід'ємною частиною СФП, оскільки від нього залежить можливість подальшого прогресу та запобігання перетренованості. Основними методами відновлення є [3, с. 69]:

- пасивний відпочинок (сон, перерви між тренуваннями);
- активне відновлення (легка фізична активність, наприклад, ходьба або плавання);

- масаж та інші методи фізіотерапії;
- правильне харчування та гідратація.

Оптимізація фізичних навантажень у рамках спеціальної фізичної підготовки є складним процесом, що потребує системного підходу, врахування індивідуальних особливостей та періодизації тренувань. Важливими факторами для досягнення успіху є адекватний моніторинг фізичного стану, поступове підвищення інтенсивності тренувань та забезпечення відновлення організму. Правильна організація тренувального процесу дозволяє досягти високих результатів, запобігаючи травмам та перетренованості.

Список використаних джерел:

1. Брижак С. М. Актуальні проблеми вдосконалення системи фізичної підготовки курсантської молоді // *Проблеми та перспективи спеціальної підготовки правоохоронних органів України* : зб. матеріалів круглого столу (Київ, 25 трав. 2017 р.). Київ : Ін-т крим. виконавч. служби, 2017. С. 51–53
2. Мартишко А. Ю. Особливості формування теоретичних і методичних знань із фізичної підготовки поліцейських/А.Ю. Мартишко, О. С. Рябуха; *Юридична психологія*-Київ. НАВС, 2016. – с. 91-99
3. Полішко Наталія. Фізична підготовка як умова реалізації трудової функції жінками-поліцейськими/Наталія Полішко; *Підприємництво, господарство і право* – Київ. Гарантія, 2020. – с. 67-72

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ТЦКСП ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ

Решетняк Владислав Сергійович

здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Редька Владислав Віталійович

здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Валєєв Руслан Гельманович

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри адміністративного права і процесу
Навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Під час воєнного стану відбуваються масштабні зміни в діяльності державних інституцій, включаючи Національну поліцію України, які адаптуються до умов надзвичайних обставин, збройного конфлікту та необхідності забезпечення громадської безпеки і правопорядку. Зміни відображаються на повноваженнях, компетенції, правах та обов'язках поліцейських, а також на процедурних аспектах їхньої діяльності, що спрямовані на виконання ключових функцій з урахуванням специфічних вимог і обмежень воєнного стану.

Статтю 8 Закону України «Про Національну поліцію» було доповнено четвертою частиною, згідно з якою діяльність поліції у воєнний час має враховувати обмеження прав і свобод громадян та інтересів юридичних осіб відповідно до Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Положення забезпечують основу для оптимізації функцій поліції, яка діє в умовах підвищеної загрози національній безпеці та захисту населення. Ураховуючи низку чинників, зокрема, актуальність застосування поліцейськими сили у період дії воєнного стану прийнято три закони, що стосуються регулювання діяльності Національної поліції, кожен з яких має на меті забезпечення ефективності роботи поліції під час надзвичайного правового режиму:

- Закон «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України». Закон має тимчасовий характер і діє протягом воєнного стану та ще 60 днів після його закінчення, щоб забезпечити безперервність заходів із забезпечення національної безпеки та оборони.

- Закон «Про внесення змін до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти», який удосконалює правове регулювання щодо статусу осіб, зниклих безвісти, в умовах війни. Поліція відіграє роль у встановленні місцезнаходження зниклих осіб, що має важливе значення для надання підтримки постраждалим сім'ям.

- Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо присвоєння спеціальних звань поліції під час дії воєнного стану», що регламентує порядок присвоєння спеціальних звань, зокрема для оперативної мобілізації сил у період воєнного стану [2].

Національна поліція надає підтримку представникам ТЦКСП у проведенні мобілізації населення, виконуючи завдання з вручення повісток, розшуку та супроводу осіб, які ухиляються від призову, в рамках визначених законом повноважень. Взаємодія у цій сфері має велике значення для підтримки обороноздатності країни, особливо в ситуації активних бойових дій. Національна поліція також допомагає у перевірці місця проживання, наявності необхідних документів у громадян, які підлягають мобілізації. Співробітники поліції проводять роз'яснювальну роботу серед населення щодо відповідальності за ухилення від мобілізації, що підвищує свідомість громадян та сприяє забезпеченню мобілізаційної дисципліни [3].

Під час виконання мобілізаційних заходів поліція та ТЦК часто працюють у взаємодії для підтримання громадського порядку. Національна поліція охороняє місця розташування військових установ, забезпечує безпеку громадян під час проведення мобілізаційних зборів, допомагає уникнути можливих конфліктів між населенням і військовими. Ці заходи також сприяють запобіганню випадків дезертирства та несанкціонованого залишення місць мобілізаційних зборів. Оперативний обмін інформацією між ТЦК та Національною поліцією є важливим компонентом ефективної співпраці. Поліція передає відомості про осіб, які підлягають призову або можуть перебувати у розшуку за ухилення від військової служби. Крім того, у випадках надзвичайних подій або підвищення рівня загрози, наприклад, виявлення диверсійних груп, поліція надає інформаційну підтримку ТЦК для координації спільних дій у разі термінової мобілізації [4].

Завдяки такій взаємодії забезпечується своєчасна ідентифікація та мобілізація громадян для захисту держави. Крім того, спільна база даних дозволяє ефективніше відслідковувати зміни у місцезнаходженні мобілізаційного резерву та відповідально реагувати на ситуації. Під час військових конфліктів і введення воєнного стану ТЦК і Національна поліція можуть брати участь у спільних операціях, зокрема тих, що стосуються протидії незаконним озброєним формуванням, виявлення та знешкодження диверсійно-розвідувальних груп [5, с. 43].

Поліція виконує функції з охорони громадського порядку, а також здійснює заходи з виявлення підозрілих осіб і перевірки їхніх документів, що сприяє забезпеченню безпеки під час воєнного стану. Також важливою складовою є участь поліції у забезпеченні безпеки при перевезенні мобілізованих громадян, охороні колон з технікою, а також при виконанні заходів з організації воєнних зборів і навчань. Співпраця з ТЦК дає змогу Національній поліції ефективніше контролювати виконання спеціальних завдань, пов'язаних з обороною та захистом країни [2].

З огляду на важливість організації спільних заходів і координації дій, ТЦК та Національна поліція забезпечують ефективне функціонування під час воєнного стану. Взаємодія дозволяє максимально оптимізувати використання ресурсів, забезпечити правопорядок і належне виконання мобілізаційних завдань, що є необхідним для досягнення головної мети - збереження державної безпеки та підтримання високого рівня обороноздатності України в умовах збройної агресії.

Список використаних джерел:

1. Гринько В. Законодавчі новели військового обліку та мобілізації в особливий період. *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*. 2024. № 6 (48). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/download/12788/12850>
2. Тушницька В. М. Нормативно-правове регулювання трудових відносин мобілізованих працівників в умовах воєнного стану. 2022. URL: <http://194.44.193.54:8080/xmlui/handle/123456789/344>
3. Юрченко Л. І. Екологічна безпека в системі національної безпеки України. 2024. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/13847/1/21.pdf>
4. Юхно О. О., Хань О. О. Проблемні питання запровадження інституту дізнання в досудове розслідування в мирному і воєнному стані. 2024. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/entities/publication/9570b93b-cc98-4905-acd9-5fa2bad38717>
5. Валєєв Р. Г. Застосування поліцейськими сили та спецзасобів: окремі проблеми термінології та класифікації. *Службово-бойова підготовка як основа професійної діяльності поліцейських: матеріали круглого столу (м. Одеса, 15 листопада 2019 р.)*. Одеса: ОДУВС, 2019. 245 с. С. 42-46.

ПРАВОТВОРЧІСТЬ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Маляренко Володимир Володимирович

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового
розслідування Національної поліції України

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Валеєв Руслан Гельманович

доцент кафедри адміністративного права і процесу

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Агресія Російської Федерації та розв'язання війни проти України завдали значної шкоди державним і національним інтересам, суверенітету та територіальній цілісності України. Це стало причиною значних змін у розвитку всіх сфер суспільних відносин, зокрема й у правотворчості. Для ефективного функціонування державного механізму, підтримки інститутів громадянського суспільства, а також забезпечення прав і свобод громадян в умовах війни та в післявоєнний період необхідно окреслити основні напрями розвитку правотворчості, проаналізувати вже здійснені зміни та визначити перспективи подальшої діяльності у цій сфері.

Правотворчість воєнного часу має винятковий характер, що зумовлений потребою швидкого реагування на критичні обставини. Створення нормативно-правових актів в умовах війни є важливою складовою забезпечення безпеки громадян і держави. Надзвичайне законодавство, як особливий вид права, відзначається тимчасовістю дії, імперативністю норм, адресованістю до конкретних груп населення та необхідністю встановлення обмежень і зобов'язань. В Україні під час введення воєнного стану було ухвалено низку нормативно-правових актів, таких як закони України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», «Про загальну мобілізацію», «Про основи національного спротиву», а також укази Президента та інші постанови. За перші два місяці війни Верховна Рада України прийняла понад 100 нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання різних суспільних відносин у межах воєнного стану [1, с. 35].

Правотворчість воєнного часу охоплює широке коло суспільних відносин, окрім Конституції України та законодавства Автономної Республіки Крим, що зумовлено конституційною заборонаю вносити зміни в ці нормативні акти під час воєнного стану. Для стабільності державного та суспільного ладу України було внесено комплексні зміни в законодавство у сферах державного управління, трудових відносин, освіти, податкової та бюджетної політики, а також у кримінальне право [2]. Також були здійснені кроки для підтримки української економіки, лібералізації та дерегуляції бізнесу, організації трудових відносин та соціального забезпечення громадян. Посилено відповідальність за певні види злочинів, зокрема за колабораціонізм, тероризм та інші правопорушення, що становлять загрозу національній безпеці.

Військове законодавство в умовах воєнного стану набуло особливого значення, оскільки воно спрямоване на ефективне забезпечення національної безпеки та оборони. Система законодавства, що стосується діяльності Збройних Сил України, включає не менше 35 законів, 840 актів на рівні Президента, 77 – Кабінету Міністрів, накази Міноборони України та міжнародні договори. Протягом перших місяців війни було здійснено важливі кроки для оновлення цього законодавства. Зокрема, ухвалено закони «Про критичну інфраструктуру», «Про Службу військового капеланства», «Про національний спротив», що сприяють підвищенню ефективності обороноздатності України [3].

Отже, у період воєнного стану правотворчість в Україні відбувалась із дотриманням конституційних принципів та організаційно-правових засад. Основним результатом цієї діяльності стало ухвалення низки законів і підзаконних актів надзвичайного характеру, які спрямовані на забезпечення правопорядку та стабільності в суспільстві. Ці акти регулювали не тільки питання впровадження, дії та припинення воєнного стану, але й інші важливі аспекти суспільних відносин, які набули особливого значення у зв'язку з війною.

Законодавчі зміни, продиктовані вимогами воєнного часу, стали органічною частиною правової системи України. Цей підхід дозволив підтримувати правопорядок і законність, забезпечуючи регулювання суспільних відносин навіть в умовах тимчасової окупації окремих територій. Зокрема, законодавство України продовжувало частково діяти на непідконтрольних територіях, регулюючи права та обов'язки фізичних і юридичних осіб, що там перебувають. На таких територіях, де

діяли місцеві органи влади, правотворчість здійснювалась в межах наданих повноважень [4, с. 15]. Необхідно також зазначити, що законотворчість в умовах воєнного стану поступово сформували окремі нові напрямки забезпечення публічної безпеки, зокрема, підтримання безпечного освітнього середовища [5].

Особливістю правового режиму воєнного стану є можливість обмеження прав людини. Такі обмеження здійснюються відповідно до Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Військове командування та військові адміністрації мають право видавати нормативно-правові акти, які вводять тимчасові обмеження конституційних прав і свобод громадян, а також прав юридичних осіб, якщо це визначено указом Президента про введення воєнного стану. Під час воєнного стану правова система України адаптувалась до нових умов, що сприяло ефективному врегулюванню суспільних відносин та забезпеченню режиму законності в державі. Це стало можливим завдяки чіткій ієрархії правових актів, яка зберігається навіть за умов надзвичайного правового режиму, і дозволяє військовому командуванню реалізовувати свої повноваження в рамках, визначених Конституцією та спеціальними законами.

Список використаних джерел:

1. Гайду С. В. Надзвичайна правотворчість при здійсненні політичної функції держави в умовах воєнного стану. Вчені записки 2023. С. 11.
2. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 року № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>;
4. Шульгін В. Актуальні проблеми кодифікації законодавства в сфері оборони України. Правове забезпечення правоохоронної діяльності у сфері оборони України: зб. матеріалів міжн. наук.-практ. конф. Київ: НУОУ, НАПрН. 2020. С. 73–78.
5. Валеев Р.Г. Роль поліції у забезпеченні безпечного освітнього середовища в умовах воєнного стану. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матер. VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 бер. 2024 р.); у 2-х ч. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2024. Ч. I. 740 с. С. 400 – 403.*

СПЕЦИФІКА ОБ'ЄКТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ СУДОВОЇ БУДІВЕЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ НАТУРНОГО ЕКСПЕРТНОГО ОБСТЕЖЕННЯ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ЕКСПЕРТИЗ ПО КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ

Міщенко І.П.

судовий експерт відділу будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності
*Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України,
Україна*

Об'єкт судової будівельно-технічної експертизи - матеріальний об'єкт, що досліджується судовим експертом шляхом застосування спеціальних знань у межах предмета судової експертизи: будівля, споруда, земельна ділянка тощо, а також матеріалізована у будь-якій формі інформація про такі об'єкти, процес будівництва (капітального ремонту, реконструкції), що зафіксовані в матеріалах кримінального провадження та на інших носіях інформації.

Об'єкти судової будівельно-технічної експертизи розподіляються на такі, які технічно можливо досліджувати виключно методом натурального експертного обстеження (специфіка цих об'єктів – в тому, що вони нерозривно пов'язані з землею і не можуть бути вільно переміщені у просторі), такі, які можуть бути досліджені у камеральний спосіб (конструктивні елементи або їх частини, вилучені в процесі проведення слідчої дії) та відповідні документи.

Об'єкти дослідження судової будівельно-технічної експертизи по спеціальності 10.6. розподіляються на два якісно різних підвиди, а саме:

1. Ті, що знаходяться в матеріальній формі - об'єкти нерухомості в природі, будівельні матеріали, конструкції як конструктивні елементи, земельні ділянки, будівлі, споруди та їх складові – об'єкти завершеного та незавершеного будівництва;

2. Ті, що знаходяться в матеріалізованій формі – «відповідні документи», що містять інформацію про будівлю, споруду, процес будівництва та іншу інформацію, яка має значення в рамках експертного завдання для відповіді на поставлені експерту запитання.

Об'єкти дослідження судової будівельно-технічної експертизи, що знаходяться в матеріальній формі і зазвичай досліджуються експертом

при проведенні такого етапу експертизи як огляд об'єктів в натурі методом візуально-інструментального обстеження наведені нижче:

Нерухоме майно (нерухомість) – земельна ділянка без поліпшень або земельна ділянка з поліпшеннями, які з нею нерозривно пов'язані, тобто об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення, а також результати господарської діяльності або проведення певного виду будівельних робіт [2], [3].

Земельна ділянка – частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, визначеними щодо неї правами [2].

Поліпшення земельної ділянки – будівлі виробничого та невиробничого призначення та інженерні споруди різного функціонального призначення [2], [3].

Складові частини об'єктів нерухомості – несучі, огорожуючі, сполучені конструктивні елементи, з яких зведена будівля/споруда, а також будівельні матеріали та вироби, з яких зведені об'єкти нерухомості.

Споруди - будівельні системи, пов'язані з землею, які створені з будівельних матеріалів, напівфабрикатів, устаткування та обладнання в результаті виконання різних будівельно-монтажних робіт, об'ємно-планувальне та конструктивне рішення яких не передбачає наявність приміщень.

Будівлі - різновид споруд, що складаються з несучих та огорожувальних або сполучених (несуче-огорожувальних) конструкцій, які утворюють наземні або підземні приміщення, призначені для перебування людей, розміщення устаткування тощо. До будівель відносяться: житлові будинки, гуртожитки, готелі, ресторани, торговельні будівлі, промислові будівлі, вокзали, будівлі для публічних виступів, для медичних закладів та закладів освіти та т. ін. [5].

Інженерні споруди - об'ємні, площинні або лінійні наземні, надземні або підземні будівельні системи, що складаються з несучих та в окремих випадках огорожувальних конструкцій і призначені для виконання виробничих процесів різних видів, розміщення устаткування, матеріалів та виробів, для тимчасового перебування і пересування людей, транспортних засобів, вантажів, переміщення рідких та газоподібних продуктів та т. ін. Інженерні споруди класифікуються в основному за

інженерним задумом, що визначається цільовим призначенням об'єкта. До інженерних споруд відносяться: транспортні споруди (залізниці, шосейні дороги, злітно-посадкові смуги, мости, естакади тощо), трубопроводи та комунікації, дамби, комплексні промислові споруди, спортивні та розважальні споруди та т. ін. [5].

Будівельні роботи – сукупність виробничих процесів, у результаті яких створюється визначений вид будівельної продукції при зведенні споруд і монтажі технологічного устаткування. До будівельних робіт відносяться: земляні роботи; фундаменти; стіни, каркас; перекриття; балкони та лоджії; перегородки; сходові марші та площадки; підлоги, дах і покрівля; віконні заповнення і балконні двері; дверні заповнення; внутрішнє опорядження; зовнішнє опорядження; вбудовані меблі; інші роботи тощо.

Матеріально-технічні ресурси – сукупність матеріальних ресурсів (матеріалів, виробів і комплектів) та технічних ресурсів (будівельних машин та механізмів), які необхідні для виконання будівельних робіт [4].

Будівельна продукція – будь-який матеріал, виріб або комплект, що виробляється та вводиться в обіг для застосування протягом тривалого часу в будівлі або споруді, показники якого впливають на показники будівлі або споруди, пов'язані з основними вимогами до них [4].

До об'єктів дослідження в рамках експертної спеціальності 10.6. також відносяться будь-які матеріальні носії інформації, обставини події, що знаходяться в матеріалізованій формі – «відповідні документи» (об'єкти, що знаходяться в матеріалізованій формі), тобто інформація про об'єкти нерухомості, процес будівництва об'єктів та інша, а саме:

- матеріали і результати технічного обстеження існуючих будівель та споруд при їх реконструкції, капітальному ремонті чи технічному переоснащенні; матеріали і результати технічного обстеження прилеглих будівель та споруд в умовах ущільненої існуючої забудови

- затверджені текстові та графічні матеріали з питань регулювання планування, забудови та іншого використання території;

- проектна документація (затверджені текстові та графічні матеріали, якими визначаються містобудівні, об'ємно-планувальні, архітектурні, конструктивні, технічні, технологічні рішення, а також кошториси об'єктів будівництва);

- технічні паспорти, інвентаризаційні справи на житлові будівлі, будівлі іншого призначення, домоволодіння тощо;

- результати інженерних вишукувань (інженерно-геодезичні; інженерно-геологічні; геотехнічні та інженерно-гідрогеологічні (у складі комплексних інженерно-геологічних вишукувань або окремо); інженерно-гідрометеорологічні;
- договори на виконання будівельних робіт;
- договірні ціни та інші додатки до договорів на виконання будівельних робіт;
- акти приймання виконаних робіт, підписані сторонами підрядного договору в двосторонньому порядку, або підписані підрядником в односторонньому порядку;
- виконавча документація (загальний журнал робіт; спеціальні журнали з окремих видів робіт; журнал авторського нагляду відповідно; акти на закриття прихованих робіт; акти проміжного прийняття відповідальних конструкцій; виконавчі схеми відповідно до ДБН В.1.3-2; документи щодо випробувань та лабораторного контролю матеріалів та конструкцій; акти випробування устаткування, інженерних систем, мереж та обладнання т. інш.);
- журнал обліку результатів входного контролю матеріалів, виробів і конструкцій;
- сертифікати, технічні паспорти та інші документи, що засвідчують якість матеріалів, конструкцій та деталей, які застосовані при виконанні будівельних робіт;
- документи, що містять інформацію про сукупність витрат на матеріальні і трудові ресурси (документи на придбання будівельної продукції, яка була використана при виконанні будівельних робіт; документи на транспортні витрати, щодо поставки будівельних матеріалів, виробів, конструкцій до об'єкту при виконанні робіт;
- документи, що підтверджують витрати на відрядження робітників-будівельників до об'єкту будівництва т. інш.);
- довідки щодо рівня регіональних ринкових цін (поточний рівень цін на матеріально-технічні ресурси, що склались в регіоні);
- правоустановча та технічна документація на земельну ділянку;
- журнали авторського нагляду проектної організації, матеріали обстежень та перевірок у процесі будівництва органами державного та іншого нагляду.

- матеріали і результати технічного обстеження існуючих будівель та споруд при їх реконструкції, капітальному ремонті чи технічному переоснащенні; матеріали і результати технічного обстеження прилеглих будівель та споруд, а також вимоги до виконання робіт в умовах ущільненої існуючої забудови та інша правоустановча, технічна, проектно-кошторисна, виконавча та облікова документація, що стосується об'єкта та предмета експертизи.

Основні методи, що використовуються експертом-будівельником в рамках проведення судової будівельно-технічної експертизи за експертною спеціальністю 10.6 «Дослідження об'єктів нерухомості, будівельних матеріалів, конструкцій та відповідних документів», наступні:

1. Метод візуально-інструментального обстеження об'єкта нерухомості, вивчення матеріалів кримінального провадження, зіставлення результатів натурального експертного обстеження з наданою на дослідження і вимогами нормативних документів.

2. Метод аналізу наданої документації, співставлення результатів цього аналізу із вимогами нормативних документів.

3. Метод експертного експерименту.

Дослідження проводиться в межах наданої документації і результатів натурального експертного обстеження, або (за потребою) – виключно в межах наданої документації (в разі неможливості проведення натурального експертного обстеження або з інших об'єктивних причин, наприклад в разі наявності відповідної вказівки ініціатора проведення експертизи/експертного дослідження).

Одночасно із проведенням натурального експертного обстеження (як етапу експертизи, призначеної у кримінальному провадженні), особою, яка призначила проведення експертизи (слідчий, прокурор, дізнавач тощо) може бути проведена слідча дія (огляд об'єкту, місцевості), при цьому експерт являється учасником цієї слідчої дії тільки в одному випадку, - якщо він залучений до проведення огляду об'єкта нерухомості в якості спеціаліста [5].

При проведенні натурального експертного обстеження як етапу проведення судової будівельно-технічної експертизи, що призначена у визначеному законодавством порядку, експерт учасником слідчої дії не являється.

Список використаних джерел:

1. «Інструкція з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України», прийнята Наказом №591 від 17.07.2017 МВС України, затверджена Наказом Міністерства юстиції України № 1024/30892 від 18.08.2017.
2. Національний стандарт №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав».
3. Національний стандарт №2 «Оцінка нерухомого майна».
4. «Настанова з визначення вартості будівництва».
5. Державний класифікатор будівель та споруд ДК 018-2000.

Примітка: джерелом отримання тексту нормативно-технічної документації, що позначена «*» є електронний ресурс Інформаційна довідкова системи «БУДСТАНДАРТ».

СУЧАСНІ МЕТОДИ ВИЯВЛЕННЯ СЛІДІВ РУК

Шарабан Оксана Іванівна

головний судовий експерт сектору дактилоскопічних досліджень відділу
криміналістичних видів досліджень
*Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України, Україна*

Ліхоманова Марина Вячеславівна

старший судовий експерт сектору дактилоскопічних досліджень відділу
криміналістичних видів досліджень
*Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України, Україна*

При вчиненні будь-якого злочину на місці події, як правило, залишаються різноманітні сліди. Коли говорять про сліди людини, що мають значення в розслідуванні злочинів, то в першу чергу мають на увазі: сліди рук. Сліди рук у розкритті й розслідуванні злочинів використовуються найчастіше і найуспішніше.

Сліди пальців рук людини зі свого криміналістичного значення займають перше місце в групі слідів-відображень, що пояснюється не тільки частотою їх виявлення на місці події, а й тим, що з їх допомогою вдається коротшим шляхом прийти до розшуку і викриттю злочинця. Подібна можливість обумовлена будовою шкіри на пальцях рук і особливими властивостями папілярних узорів, наявних на кінцевих фалангах пальців рук.

Папілярні лінії мають такі властивості як – індивідуальність, стійкість та відновлюваність.

На сьогодні є велика кількість різноманітних засобів та методів виявлення латентних слідів рук. Наприклад, тільки дактилоскопічних порошоків нараховується більше сотні. Розібратися у великому розмаїтті засобів та методів, правильно використати в кожному конкретному випадку той або інший спосіб виявлення, допомагає їх класифікація.

Багатокомпонентність потожирової речовини створює широкі можливості для стійкого виявлення латентних (безбарвних) слідів папілярних візерунків і надає багато потенційних можливостей для хімічного впливу. Крім того, субстрат потожирової речовини має деякі фізичні властивості: оптичні, властивість змочувати різноманітні

поверхні, властивість абсорбції парів та інші, які можуть бути використаними в процесі візуалізації таких слідів. Тому загальнопризною є класифікація методів по типу взаємодії засобів виявлення з речовиною латентних слідів. Сучасні методи виявлення і фіксування латентних слідів папілярних візерунків відповідно цій класифікації підрозділяють на такі групи: фізичні, фізико-хімічні, хімічні.

Оснoву фізичних методів складають об'єктивні закономірності і властивості фізичних тіл, що розглядаються у фізиці і суміжних з нею галузях, а саме: відображення, адгезія, конденсація, гальваностегнія, люмінесценція, радіоактивність тощо.

До фізичних методів належить: оптичний люмінесцентний метод, порошковий, метод термовакuumного напилення. Кожний із них має свої особливості й може бути застосований залежно від давності сліду та різних поверхонь, які сприймають сліди.

На місці події трапляються такі види слідів пальців рук, як об'ємні (утворюються на пластичних речовинах) та поверхневі (видимі, слабковидимі та невидимі; відшарування і нашарування). Поверхневі сліди рук можуть бути безбарвними або забарвленими. Механізм утворення слідів та їхній вид зумовлюють техніку їх виявлення. При пошуках слідів рук на місці події необхідно уявляти, до яких предметів міг торкатися злочинець. Виявлення об'ємних і забарвлених слідів не викликає значних труднощів.

Поверхневі сліди виявляються:

- оглядом у косопадаючих променях;
- оглядом в проникаючому світлі (якщо об'єкт огляду прозорий);
- обробленням поверхні дактилоскопічними порошками;
- окурюванням парами йоду;
- використанням хімічних реактивів (розчинів азотнокислого срібла, нінгідрину та алоксану).

Найпростішим способом виявлення слідів рук на місці події є візуально-оптичний метод. З його допомогою виявляються видимі і слабо видимі сліди, у тому числі об'ємні, пофарбовані, пилові, а також потожирові сліди на глянцевиx поверхнях. Метод заснований на посиленні видимості слідів за рахунок створення найбільш вигідних умов освітлення і спостереження. Цей спосіб дозволяє зберегти сліди і слідосприймаючу поверхню в первинному стані, тому повинен застосовуватися в першу чергу. При візуальному огляді предметів на

наявність на них слідів папілярних візерунків застосовуються різні засоби освітлення та оптичні прилади.

До прийомів оптичного методу відносяться наступні:

1. Освітлення, огляд поверхні під певним кутом. Кути можуть бути рівними або різними. Досягається це шляхом зміни положення (малогабаритного) предмета, переміщенням точки спостереження або джерела світла. Об'ємні сліди: рук зручно вивчати під косопадаючим освітленням. Для виявлення малопомітних потожирових слідів на предметі з глянцевою поверхнею об'єкт необхідно поставити в таке положення по відношенню до джерела світла, щоб світло падало під кутом і відображалось в напрямку до ока (кути освітлення і спостереження рівні). Громіздкі предмети оглядаються за допомогою переносної лампи або кишенькового ліхтаря шляхом послідовного переміщення його по відношенню до поверхні предмета. Приміщення, де проводиться огляд, доцільно затемнити. Іноді для того, щоб виявити слабо видимі сліди, поверхня предмета зволожується диханням (але треба враховувати, що після застосування такого прийому стає неможливим проведення експертизи ДНК). При цьому волога з поверхні предмета випаровується швидше, ніж зі сліду, і дозволяє спостерігати його візуально.

2. Огляд прозорих предметів на просвіт дозволяє виявляти слабковидимі сліди рук. Для посилення контрасту доцільно розташовувати предмет так, щоб він знаходився на темному, однорідному фоні, а якщо оглядається громіздкий предмет, то за ним розміщують чорний екран. При цьому також рекомендується проводити огляд в затемненому приміщенні, забезпечивши спрямоване освітлення на предмет, який оглядається. Якщо таким чином на прозорому предметі не вдається виявити сліди рук, то роботу з цим предметом можна припинити: слідів на ньому, найімовірніше, немає.

3. Застосування різних світлофільтрів дає можливість виявляти сліди рук на предметах, колір поверхні яких близький до кольору сліду. Це дозволяє підвищити контрастність слідів папілярних ліній по відношенню до фону. Вибір конкретного світлофільтру аналогічний підбору світлофільтрів, використовуваних для посилення контрасту методом кольоророзподільної зйомки. Пофарбовані малоконтрастні сліди слід розглядати при яскравому освітленні, що спрямовується під різними кутами по відношенню до поверхні предмета.

Отже візуально-оптичні методи – це огляд об'єкта неозброєним оком, з використанням оптичних приладів збільшення, із застосуванням різних засобів і методів освітлення.

Оптичні методи виявлення слідів засновані на спостереженні конкретних відмінностей у взаємодії зі світлом поверхні об'єкта та самого сліду: загальне або спектральне поглинання або відбиття, розсіювання, заломлення, утворення тіней і випромінювання (люмінесценція). Конкретний оптичний метод полягає у певному поєднанні способу освітлення і спостереження з метою отримання найбільшої різниці в контрасті сліду і поверхні об'єкта (при випромінюванні - колірною), де важливим є вибір кутів зору і освітлення

Виявлення слідів рук порошками. Спосіб фарбування малопомітних і виявлення невидимих слідів рук є запилення їх порошком. Висока ефективність методу визначається також широким використанням сучасних порошоків як у чистому вигляді, так і в суміші або в поєднанні з іншими методами. Криміналістиці відомо понад 300 видів порошоків, застосовується ж значно менше.

Дактилоскопічні порошки – це порошки, які використовуються для виявлення невидимих або слабовидимих потожирових слідів рук (двооксид титану, вуглекислий свинець, бронзовий порошок, порошки алюмінію та заліза, сажа, графіт). Серед них розрізняють магнітні та немагнітні дактилоскопічні порошки.

Найбільш відомі такі магнітні порошки, як «Агат», «Сапфір», «Рубін», «Малахіт», «Топаз» та ін. Існують також універсальні суміші порошоків, що придатні для забарвлення слідів на різних поверхнях. Принцип використання порошоків полягає в тому, що потожирові виділення на відбитках пальців рук тривалий час залишаються зволженими, тому до них прилипають частки порошоків. Слід на темній поверхні забарвлюють світлим порошком, а на світлій – темним.

В основі виявлення потожирових слідів методом термовакuumного напилення (ТВН) лежить здатність пари атомів і молекул речовин, яка міститься у вакуумі та розігріта до відповідної температури, сконденсуватися у вигляді тонкого шару покриття на об'єктах, що трапляються на шляху розпилення.

Також до фізичних методів виявлення слідів рук відносяться обробка кіптявою – метод, який за принципом дії на речовину сліду аналогічній дії дактилоскопічних порошоків та розчин двоокис титану та

дисульфиду молібдену. Сутність методу полягає в тому, що розчин осідає на жирових компонентах, що наявні у слідах.

Хімічні методи. Виявлення слідів хімічним методом відбувається в результаті реакції між окремими складовими частинами потожирової речовини і реактивом, що викликає їх фарбування.

Частіше застосовуються такі реактиви як: нінгідрин, кристалвіолет, алоксан, DFO, азотнокисле срібло.

Розчин нінгідрину наносять на документ і виставляють на світло для проявлення сліду. Нінгідрин наносять пульверизатором або тампоном, потім залишають документ на 4-6 год. Сліди проявляються і набувають бузкового забарвлення.

Алоксан розчиняють у таких самих співвідношеннях, що й нінгідрин.

Він виявляє сліди приблизно за той же проміжок часу та забарвлює їх в помаранчевий колір.

Виявлення слідів нінгідрином і алоксаном можна прискорити, якщо після нанесення розчину підігріти об'єкт, наприклад, прогладити праскою. Втім, зі зменшенням часу виявлення втрачається якість слідів.

Найкращі результати виявлення давніх (до року) слідів отримують тривалим проявленням за відсутності світла. Для цього на об'єкти наносять розчин нінгідрину або алоксану, потім документи залишають у темному приміщенні й спостерігають за ними протягом 10-15 діб.

Виявлені за таких умов сліди звичайно проявляються чітко без одноколірного забарвлення.

Пошук нових проявників для цього методу триває.

DFO взаємодіє з амінокислотами і є флуоресцентним аналогом нінгідріна (2,5 рази краще виявляє слід ніж нінгідрином). Використовується для обробки пористих поверхонь і особливо ефективний для паперу.

До фізико-хімічних методів належить метод обкурювання парами йоду, оброблення парами ціаноакрилових ефірів

Обробка поверхні об'єкта парами йоду. Окурювання парами йоду не знищує слідів і не виключає у разі невдачі застосування інших методів. Сліди забарвлюють парами йоду за допомогою йодної трубки (складається з гумової груші, безпосередньо йодної трубки і скляної лійки). Таким способом добре виявляють сліди рук на найрізноманітніших поверхнях: папері, картоні, дереві, пластмасі, лакованих меблях. Однак сліди, що виявлені за допомогою

парів йоду, швидко знебарвлюються. Пари йоду не стійкі, швидко випаровуються (протягом 10-15 хв.). Забарвлені парами йоду сліди фіксують фотографуванням, а в деяких випадках закріплюють на поверхні розчином крохмалю або порошком заліза.

Сліди виявлені ціаноакрилатом (обкурювання суперклеєм). Пари ціаноакрилату (суперклею) полімеризуються в присутності 135 водних парів і деяких інших компонентів потожирових виділень, утворюючи відносно тверді білясті сліди.

Методи виявлення слідів при пошуку слідів рук на місці події необхідно уявляти, до яких предметів міг торкатися злочинець.

У будь-якій ситуації треба мати на увазі, що сліди рук мають складну структуру.

Тому важливо пам'ятати правило: сліди рук, виявлені різними засобами на місці, бажано доставити фахівцеві в оригіналі.

Список використаних джерел:

1. Сліди рук людини та сучасні способи їх виявлення [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/1fdb4abe-ef57-4d2c-942e-91a4de52c812/content>
2. Способи та прийоми виявлення, огляду, фіксації та вилучення слідів рук [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://referat.ml-style.net/pravoznavtsvo/kriminalistika/kr-prijomi-viyavlennya-ta-viluchennya-slidiv-ruk-doc> [електронний ресурс]. –
3. Виявлення, фіксація і вилучення слідів рук Режим доступу: <https://studies.in.ua/kryminalistyka-lekcii/4200-zagaln-pravila-viyavlennya-oglyadu-fksacyi-viluchennya-sldv.html>
4. Сліди рук і ніг людини [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mego.info/%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%B3-%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B8-%D1%80%D1%83%D0%BA-%D1%96-%D0%BD%D1%96%D0%B3-%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8?page=3>

ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА В УМОВАХ СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЙ

Шевченко Богдан Віталійович

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Щелкунов Михайло Сергійович

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Богуславський Віктор Володимирович

завідувач кафедри, доцент, кандидат юридичних наук
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Фізична підготовка поліцейських є одним із найважливіших аспектів їхньої професійної діяльності. Служба у правоохоронних органах вимагає не лише високої емоційної та психологічної стійкості, але й здатності діяти в екстремальних умовах, зокрема під час стресових ситуацій. На відміну від стандартних занять спортом, фізична підготовка правоохоронців спрямована на розвиток конкретних навичок, необхідних для реагування на критичні інциденти, від оборони під час нападу до витривалості під час переслідування.

Поліцейські стикаються з різними стресовими ситуаціями, як-от переслідування підозрюваних, затримання правопорушників, евакуація людей із небезпечних місць. У таких умовах фізичні навантаження підвищуються в кілька разів, і від того, наскільки добре підготовлений поліцейський, залежить результат операції та його власна безпека. Фізична підготовка включає розвиток витривалості, сили, швидкості, реакції та координації. Здатність швидко реагувати на раптові ситуації залежить не тільки від психологічної стійкості, а й від фізичних можливостей, які формуються через спеціально розроблені тренувальні програми [1, с. 62].

Стресові ситуації в правоохоронній діяльності можуть бути різного характеру: фізичні (наприклад, боротьба з правопорушником), тактичні (евакуація, рятувальні операції) і психологічні (перебування в

небезпечній обстановці). Для кожного з цих типів стресових ситуацій потрібні певні фізичні якості: сила необхідна для контролю над правопорушником, щоб забезпечити захист для себе та оточення, витривалість дозволяє поліцейським витримувати тривалі навантаження, особливо під час патрулювання або переслідування, швидкість і реакція допомагають уникнути потенційної небезпеки або швидко зреагувати на загрозу, а гнучкість та координація важливі під час самооборони та переміщення у складних умовах, наприклад, під час переслідувань у міських умовах. Кожен із цих компонентів фізичної підготовки допомагає поліцейському ефективно справлятися з тиском, пов'язаним із виконанням службових обов'язків, і швидко адаптуватися до мінливих умов [2, с. 11].

Тренування для поліцейських, як правило, побудовані на принципах функціональної підготовки, яка фокусується на розвитку фізичних навичок, необхідних для виконання реальних завдань. Основні методи включають силові тренування, які спрямовані на розвиток сили та витривалості, що дозволяють забезпечити контроль над підозрюваним, кардіоваскулярні тренування, які допомагають розвивати серцево-судинну витривалість і зменшують стомлюваність під час тривалих переслідувань, психофізіологічні вправи, що знижують рівень стресу та підвищують здатність концентруватися під тиском (це може включати дихальні техніки, йогу або медитацію), а також навчання в умовах, що імітують стрес, коли поліцейський мусить застосовувати набуті навички під час психологічного навантаження. Ці методи вимагають систематичного підходу. Зазвичай програма фізичної підготовки включає початковий етап, коли поліцейські розвивають основні фізичні навички, і наступний етап – підтримання та вдосконалення навичок.

Фізична активність сама по собі є потужним інструментом у боротьбі зі стресом. Завдяки регулярним тренуванням відбувається викид ендорфінів, які допомагають боротися зі стресом і покращують емоційний стан. У поліції цей ефект стає особливо цінним, оскільки дозволяє правоохоронцям відчувати себе впевненішими та спокійнішими в екстремальних умовах. Крім того, поліпшується якість сну, що є ключовим фактором у відновленні організму та стресостійкості [3, с. 48].

Фізична підготовка поліцейських є життєво необхідною частиною їхньої підготовки для успішного виконання службових обов'язків у

стресових умовах. Її метою є розвиток навичок, які забезпечують ефективну роботу під тиском та допомагають зберегти життя як самим поліцейським, так і оточуючим. Рекомендації для вдосконалення програм фізичної підготовки включають збільшення часу на тренування в умовах, що імітують стрес (моделювання реальних ситуацій значно підвищує готовність до критичних подій), підвищення уваги до психологічних тренувань, які можуть бути корисними для підтримки стресостійкості, а також індивідуалізацію підготовки, що враховувала б індивідуальні особливості кожного поліцейського. Таким чином, фізична підготовка поліцейських в умовах стресових ситуацій є ключовою для ефективного виконання їхніх завдань та забезпечення безпеки в суспільстві. Ефективні тренування, адаптовані до потреб кожного поліцейського, можуть значно підвищити їхню здатність працювати у складних умовах, знижуючи ризик для здоров'я та життя.

Список використаних джерел:

1. Ануфрієв М. І., Бутов С. Є. Основи спеціальної фізичної підготовки працівників органів внутрішніх справ : навч. посіб. / за заг. ред. Я. Ю. Кондратьєва, Є. М. Моїсеєва. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2003. 338 с.
2. Дідковський В. А., Бондаренко В. В., Кузенков О. В. Фізична підготовка працівників Національної поліції України : навч. посіб. Київ : Нац. акад. внутр. справ ; ФОП Кандиба Т. П., 2019. 98 с.
3. Бондаренко В. В., Магльований А. В. Фізична підготовка у вищих навчальних закладах МВС України як основа здоров'я курсантів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2015. Вип. 4 (59) 15. С. 47–50.

СЕКЦІЯ Х. ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Забудський О.П.

курсант 3-го курсу ФПФODP НПУ

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Поливанюк В.Д.

професор кафедри тактико-спеціальної підготовки

кандидат юридичних наук, доцент

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Використання дронів та інших безпілотних систем набуває все більшої популярності завдяки їх високій ефективності в тренувальних і реальних умовах. Ці технології забезпечують розширені можливості для розвідки, моніторингу, аналізу місцевості та оцінки обстановки в режимі реального часу, що особливо важливо для підготовки силових структур і служб безпеки. Дрони дозволяють мінімізувати ризики для особового складу під час відпрацювання складних завдань і підвищують точність прийняття рішень.

Згідно з Інструкцією щодо використання поліцією технічних засобів, що можуть вести фото- та відео зйомку, затвердженою наказом МВС України від 18 грудня 2018 року № 1026 і зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 11 січня 2019 року, безпілотний літальний апарат визначається як повітряне судно, яке здійснює політ без пілота на борту [1, ст. 3].

Керування БпЛА може проводитися оператором на відстані або повністю автоматично за допомогою систем, таких як автопілот або програми для автономного польоту. Ці системи дозволяють дрону слідувати заданій траєкторії та маршруту з мінімальним втручанням оператора або без нього взагалі [2, с. 14].

БПЛА можна розділити за типом двигуна на електричні та бензинові. Бензинові забезпечують триваліший політ і підходять для масштабних завдань, наприклад, моніторингу нафтопроводів, але їх обмежують погодні умови. Електричні моделі зазвичай витримують 3-4 години польоту, що є вигідним за несприятливих умов. Також вони безпечніші через меншу вагу, що знижує ризик пошкоджень і продовжує строк служби [3].

Також існують і інші види дронів: літакового та вертолітного типу. Для об'єктів на великій відстані (до 50-70 км) переважно застосовують БПЛА літакового типу. Вертолітні моделі краще підходять для детального вивчення об'єктів на ближчих відстанях, оскільки можуть зависати на місці й наближатися до об'єкта на мінімальну відстань [3].

Безпілотні літальні апарати є ефективним інструментом для оперативно-розшукової діяльності, оскільки дозволяють отримувати приховану інформацію в багатьох ситуаціях. Наприклад, дрони можуть використовуватися для виявлення доказів злочинів, аудіо- та відеоконтролю осіб чи місць, спостереження за людьми, майном, або під час контрольованих закупівель, щоб зафіксувати незаконні дії. Крім того, дрони здатні збирати інформацію про протиправну діяльність, а також проникати та оглядати закриті території, приватне житло чи інші місця, доступ до яких обмежений.

Поліція також застосовує дрони для пошуку зниклих людей у складних ландшафтах, таких як лісові масиви, гори та інші важкодоступні місця. Один з основних напрямків їх використання — виявлення незаконної діяльності, наприклад, видобутку корисних копалин, незаконної вирубки лісу, браконьєрства та нелегального вирощування наркотичних рослин або організації нарколабораторій. За допомогою спеціальних датчиків, встановлених на дронах, поліція може знаходити місця зберігання наркотичних речовин.

Технічні можливості дронів також дозволяють проводити повітряне патрулювання стратегічних об'єктів, таких як трубопроводи та залізничні шляхи, запобігаючи злочинам. Завдяки багатоканальній зйомці, включаючи тепловізійне та інфрачервоне спостереження, БПЛА можуть фіксувати підозрюваних навіть за складних погодних умов і вночі, що значно розширює можливості поліції [2, с. 24-25].

В сучасних умовах безпілотні літальні апарати (дрони) та інші безпілотні системи стають незамінним інструментом для Сил

територіальної оборони (ТрО), значно підвищуючи ефективність і безпеку бійців. Передові технології, включно з дронами, дозволяють швидко отримувати розвідувальні дані, координувати дії військових підрозділів і підтримувати безпеку військових в реальному часі. Це важливо як для успішного ведення бойових операцій, так і для захисту військових і цивільних.

Держава, волонтери й міжнародна спільнота активно допомагають Україні в забезпеченні армії дронами, адже це дозволяє зменшити витрати та підвищити ефективність. Поширене також їх використання для обстеження небезпечних місць, замінюючи цим людей і знижуючи ризики для військових.

Сили тероборони активно впроваджують сучасні технології та використовують дрони у своїх місіях. Вони проходять спеціальні навчання для керування БпЛА, що дає змогу краще реагувати на різноманітні виклики та захищати країну [4].

Таким чином, впровадження дронів стає важливим для підвищення обороноздатності країни, а міжнародна співпраця та волонтерська підтримка сприяють подальшому розвитку безпілотних технологій для української армії.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Інструкції із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису : Наказ М-ва внутр. справ України від 18.12.2018 № 1026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0028-19#Text> (дата звернення: 05.11.2024).
2. Особливості застосування безпілотних літальних апаратів органами та підрозділами поліції: метод. рек. / А.А Саковський та ін.; рецензенти: Вознюк А. А., Ушинський С. С. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. 74 с. URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/naukovadiyalnist/naukovilaborator/lab_nni2/2023/metod_bpila.pdf (дата звернення: 05.11.2024).
3. В темпі інновацій. Як технології безпілотного транспорту змінюють енергетичну галузь. *Головна* / *Баланс* *Енергетики* *України*. URL: <https://enerhodzherela.com.ua/analitika/v-tempi-innovacij> (дата звернення: 05.11.2024).
4. Використання дронів та безпілотних систем у роботі Сил територіальної оборони. *048.ua* - *Сайт міста Одеси*. URL: <https://www.048.ua/news/3715772/vikoristanna-droniv-ta-bezpilotnih-sistem-u-roboti-sil-teritorialnoi-oboroni> (дата звернення: 05.11.2024).
5. Захарко, А. В., Пиріг, І. В., Поливанюк, В. Д., & Санакоєв, Д. Б. Використання безпілотних літальних апаратів під час огляду місця події. Дніпро : ДДУВС, 2024. 32 с.

ХОЛОСТИЙ ПОСТРІЛ У СЛУЖБОВО-БОЙОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Мотуз Анна Володимирівна

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Юрій Михайлович Волков

старший викладач кафедри вогневої підготовки
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Використання холостого пострілу в діяльності поліції має значний зв'язок із забезпеченням безпеки, однак супроводжується певними ризиками та потенційними небезпеками. Важливо зазначити, що для забезпечення безпеки цей метод має застосовуватися лише за умови суворого дотримання необхідних навичок та безпекових процедур. Зокрема, несправна зброя, її неправильне використання або недостатнє навчання можуть призвести до нещасних випадків, травм або пошкоджень як серед поліцейських, так і серед інших осіб.

Холостий постріл також несе потенційну загрозу пошкодження навколишнього майна, включаючи будівлі, автомобілі та інші об'єкти інфраструктури. Недбале поводження зі зброєю може призвести до непередбачуваних наслідків, таких як пошкодження майна або травмування людей, особливо коли постріл здійснюється вгору, що може створити небезпеку для людей поблизу. Крім того, холостий постріл може викликати паніку та занепокоєння серед громадськості, якщо ситуація не буде належно пояснена або буде неправильно сприйнята. Тому важливо забезпечити правильну оцінку ситуації, здійснювати контроль за використанням зброї та вживати необхідних заходів безпеки, щоб уникнути непередбачених наслідків [1, с. 79].

Незважаючи на ці ризики, існують випадки, коли застосування холостого пострілу чи пострілу вгору може бути виправданим, зокрема для попередження злочинців або демонстрації готовності поліції застосувати зброю в разі необхідності. Однак, таке застосування зброї має бути виключно крайньою мірою, коли інші методи не дали результату. Важливо пам'ятати, що використання зброї підлягає

строгому законодавчому регулюванню і повинно враховувати юридичні, етичні та моральні норми.

У деяких країнах існують чіткі закони, що регламентують використання поліцією зброї, і порушення цих норм може мати серйозні наслідки. Тому поліцейські повинні проходити регулярне навчання з безпечного використання зброї, враховуючи, що кожен постріл може мати важливі юридичні та етичні наслідки [2, с. 5].

Серед основних тем обговорень у суспільстві можна виділити необхідність обмеження застосування холостих пострілів лише в крайніх випадках, коли існує пряма загроза для життя поліцейського або інших осіб. Важливо також забезпечити прозорість у випадках застосування зброї та відповідальність осіб, які порушують правила використання сили. Окрім цього, значна частина громадськості виступає за розвиток альтернативних методів контролю, таких як переговори та деескалація конфліктів, що можуть знижувати необхідність у застосуванні насильства. Питання законодавчого регулювання також залишається актуальним, і в Україні активно обговорюється необхідність удосконалення законодавства щодо використання зброї поліцією для забезпечення належного контролю та прозорості в цьому процесі [3, с. 52].

Використання холостого пострілу або пострілу вгору в службово-бойовій діяльності поліцейських є важливим інструментом, що дозволяє ефективно реагувати на потенційні загрози, однак його застосування повинно бути обґрунтованим і відповідати конкретним ситуаціям. З огляду на ризики, пов'язані з такими методами, поліцейські повинні бути навчені і підготовлені до правильного застосування таких технік, що включає не лише технічні навички стрільби, а й оцінку ситуації та відповідальність за свої дії.

Одним з важливих аспектів є розуміння відмінностей між поліцейською та військовою тактикою, оскільки поліцейська діяльність часто здійснюється в умовах міського середовища, що має суттєві впливи на прийняття рішень щодо використання зброї. Окрім того, в Україні традиційний підхід до вогневої підготовки поліцейських вимагає вдосконалення, включаючи підготовку, яка враховує психологічні аспекти, управління емоціями та правильну оцінку ризиків у стресових ситуаціях [4, с. 17].

Законодавчі ініціативи щодо використання холостих пострілів та пострілів вгору повинні чітко визначати умови їх застосування. У разі їх

використання поліцейський повинен повідомляти керівництву, що дозволяє забезпечити прозорість і контроль. Однак важливо також враховувати суспільну думку щодо таких методів, оскільки довіра громадян до правоохоронних органів безпосередньо пов'язана з їх ефективністю в захисті прав та свобод населення. Поліцейські служби повинні приділяти велику увагу тренуванням та розвитку навичок, які включають не тільки технічне виконання пострілів, але й етичні аспекти застосування сили. Навчання має бути спрямоване на розвиток правильного розуміння ситуації та забезпечення безпеки для громадян та самих поліцейських. Адже правильне використання холостих пострілів та пострілів вгору є не лише питанням технічної підготовки, а й частиною ширшої концепції безпеки та довіри між поліцією та громадськістю.

Список використаних джерел:

1. Гриб, Б., & Тінін, Д. Порівняння сучасних методів вогневої підготовки поліцейських в Україні та країнах Європи. Матеріали конференцій МЦНД, (05.05.2023; Вінниця, Україна), 2022. 93–95.
2. Плахотний А.П., Карпенко О.М. Щодо розмежування понять «застосування» та «активне застосування» вогнепальної зброї поліцейськими Національної поліції України. Правовий часопис Донбасу. Випуск № 4(81) 2022. Частина 1. Донецький державний університет внутрішніх справ, 2022. – 214 с., с. 200–203.
3. Тінін Д., Антипова А. Тактичні особливості вибору порядку та способу ведення бою в умовах населених пунктів. Молодий вчений. 2022. № 8 (108). С. 5–7.
4. Хударковський К.І. Компетентнісний підхід як основа стратегії управління якістю освіти. Проблеми інженерно-педагогічної освіти: зб. наук. праць. Вип. 16. Харків: УІПА, 2007. 6. Мислива О.О., Бодирев Д.А. Вогнева підготовка: інновації vs. традиції. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2021. № 1 (110). С. 23–28.

СЕКЦІЯ XI. ПОЖЕЖНА ТА ЦИВІЛЬНА БЕЗПЕКА

ОГЛЯД МІЖНАРОДНИХ ІНІЦІАТИВ ТА ПРОГРАМ ВПРОВАДЖЕННЯ БПЛА У СИСТЕМАХ АВАРІЙНО- РЯТУВАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ

Лагода Юлія Олександрівна

студентка 6 курсу Кафедри цивільної та промислової безпеки
Факультету екологічної безпеки, інженерії та технологій
Державний університет «Київський авіаційний інститут», Україна

Сучасний світ переживає стрімкий розвиток технологій, який впливає на усі сфери життя людини, включаючи авіаційну галузь. Завдяки використанню БПЛА можливості для покращення ефективності та безпеки авіаційних операцій стають більш доступними. Програми і ініціативи, спрямовані на використання БПЛА у системах аварійно-рятувальних операцій, відіграють ключову роль у розвитку цієї галузі.

1. Програми та ініціативи ООН [1]

Організація Об'єднаних Націй активно впроваджує БПЛА у гуманітарних місіях. Зокрема:

- **WFP (World Food Programme):** Використовує БПЛА для моніторингу природних катастроф, таких як повені чи землетруси, та доставки гуманітарної допомоги у важкодоступні райони.
- **UNICEF:** Застосовує БПЛА для транспортування медичних зразків, включаючи кров та вакцини, у віддалені регіони, особливо в Африці.

Однак, зазначені програми часто стикаються з логістичними труднощами, зокрема у регіонах із слабкою інфраструктурою для управління БПЛА.

2. Європейські ініціативи [2]

У Європі активно розробляються проекти інтеграції БПЛА у системи реагування на надзвичайні ситуації:

- **Проект EU Civil Protection Mechanism:** Підтримує розробку технологій для координації операцій з використанням БПЛА у ЄС.

- **DRONERESCUE (H2020):** Програма, фінансована Horizon 2020, спрямована на дослідження та впровадження БПЛА для рятувальних операцій, зокрема в зонах, уражених природними катастрофами.

- **Copernicus Emergency Management Service (CEMS):** Використовує супутникові зображення та дані з БПЛА для картографування зон катастроф у реальному часі.

Важливим аспектом є їхній акцент на дослідження і розвиток технологій, фінансованих ЄС, що дозволяє впроваджувати передові рішення. Водночас, бюрократичні процеси в межах ЄС можуть затримувати їхнє впровадження, особливо у випадках, які потребують оперативності.

3. Американські програми [3]

США є лідером у розробці технологій БПЛА для аварійно-рятувальних операцій:

- **FEMA (Federal Emergency Management Agency):** Інтегрує БПЛА для оцінки збитків після ураганів, землетрусів та інших катастроф.

- **NASA Search and Rescue (SAR):** Розробляє БПЛА з функціями автономного управління для пошуку людей у складних умовах.

- **DJI та спільні проєкти з пожежними департаментами:** Компанія DJI співпрацює з рятувальниками для розробки спеціальних моделей БПЛА із тепловізійними камерами.

Завдяки співпраці з приватними компаніями, такими як DJI, рятувальні служби США мають доступ до інноваційних рішень, проте їх застосування обмежується високою вартістю обладнання та операцій.

4. Азійські ініціативи [4]

У країнах Азії БПЛА активно використовуються через високу частоту природних катастроф:

- **Японія:** Розробила програму використання БПЛА для моніторингу наслідків землетрусів і цунамі, зокрема за підтримки компаній Sony та Yamaha.

- **Індія:** Запустила ініціативу «Drone for Development», спрямовану на моніторинг затоплень та інших природних явищ.

- **Китай:** Державні органи використовують БПЛА для контролю за пожежами, повенями та масовими евакуаціями.

Японія є прикладом держави, яка активно використовує БПЛА для моніторингу після землетрусів і цунамі, інтегруючи їх у загальнонаціональну систему реагування. Китай, маючи великий

технологічний потенціал, фокусується на масовому виробництві БПЛА, що робить їх доступними для рятувальних служб. Індія ж розвиває ініціативи для моніторингу повеней, демонструючи гнучкість і ефективність використання БПЛА в регіонах із нестачею ресурсів. Водночас, для цих країн характерна проблема стандартів безпеки та регулювання польотів.

5. Глобальні співпраці та стандартизація [5]

- **ICAO (Міжнародна організація цивільної авіації):** Розробляє міжнародні стандарти для використання БПЛА у рятувальних операціях.

- **REDLINE Initiative:** Глобальний проєкт із залучення БПЛА до доставки гуманітарної допомоги в Африці.

ІКАО та REDLINE Initiative ілюструють два важливі підходи до глобальної співпраці у сфері використання БПЛА. ІКАО працює на рівні створення міжнародних правил та стандартів, забезпечуючи технічну базу для безпечного і ефективного застосування БПЛА, в той час як REDLINE Initiative є прикладом практичної реалізації технологій для вирішення конкретних гуманітарних проблем.

Обидва напрямки доповнюють один одного: стандарти ІКАО створюють основу для широкого використання БПЛА, тоді як проєкти на зразок REDLINE демонструють їхній реальний потенціал.

Список використаних джерел:

1. WFP Drones | World Food Programme. *UN World Food Programme (WFP)*. URL: <https://www.wfp.org/wfp-drones> (date of access: 18.11.2024).
2. EU Civil Protection Mechanism. *European Civil Protection and Humanitarian Aid/Operations*. URL: https://civil-protection-humanitarianaid.ec.europa.eu/what/civil-protection/eu-civil-protection-mechanism_en (date of access: 18.11.2024).
3. //Firefighting – DJI. *DJI*. URL: <https://enterprise.dji.com/public-safety/firefighting> (date of access: 18.11.2024).
4. O'Donnell J. What's next for drones. *MIT Technology Review*. URL: <https://www.technologyreview.com/2024/08/16/1096517/whats-next-for-drones/> (date of access: 18.11.2024).
5. Drones for Development: How UAVs Are Supporting the Global Goals | *unfoundation.org*. URL: <https://unfoundation.org/blog/post/drones-for-development-how-uavs-are-supporting-the-global-goals/> (date of access: 18.11.2024).

СЕКЦІЯ XII. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

ОСОБЛИВОСТІ МІНЕРАЛЬНОЇ ПІДГОДІВЛІ МИСЛИВСЬКИХ ТВАРИН

Комендовський Олег Михайлович

Здобувач вищої освіти факультету лісового господарства та екології
Поліський національний університет, Україна

Залезінська Сніжана Іванівна

Здобувач вищої освіти факультету лісового господарства та екології
Поліський національний університет, Україна

Богдан Олександр Григорович

Здобувач вищої освіти факультету лісового господарства та екології
Поліський національний університет, Україна

Науковий керівник: Власюк Володимир Павлович

ORCID ID: 0000-0001-6220-6280

кандидат с.-г. наук, доцент,

доцент кафедри лісівництва, лісових культур та таксації лісу
Поліський національний університет, Україна

У процесі ведення мисливського господарства обов'язковим елементом утримання диких тварин в угіддях є їх мінеральна підгодівля. Таку підгодівлю проводять шляхом згодовування тваринам солі (NaCl – хлорид натрію) у спеціальних біотехнічних спорудах – солонцях.

Сіль відіграє важливе значення для фізіологічного стану та виживання диких тварин, так як вона являється джерелом натрію та хлору в організмі. Обидва ці мінерали мають важливу роль у багатьох фізіологічних процесах тварин. Натрій має вирішальне значення у процесі регулювання балансу води в організмі і допомагає підтримувати в межах норми артеріальний тиск. Також цей мінерал необхідний для нормального функціонування нервової системи, так як сприяє передачі електричних сигналів для координації рухів тварини. Поряд з цим, натрій сприяє скороченню м'язів, що є важливим під час пересування та

виживання диких тварин. Не менш важливим для організму являється і хлор. Він необхідний для утворення шлункової кислоти, яка сприяє травленню, допомагаючи розщепленню їжі у травній системі тварин.

Диким тваринам, особливо трав'яїдним (лось, олень, козуля), часто важко задовольнити свої потреби в солі за допомогою природного раціону. Це пов'язано з тим, що рослини, якими живляться ці тварини, містять незначну кількість натрію. Нестача цього мінералу може призвести до погіршення фізіологічного стану тварин, зокрема ослаблення нервової системи, порушення роботи м'язів. При гострій нестачі натрію у тварин суттєво знижується здатність боротися з інфекціями. У тварин, які відчувають дефіцит солі, часто спостерігаються зміни в поведінці. Ці зміни проявляються у посиленому пошуку джерел солі. В такому випадку, тварини можуть мігрувати на великі відстані, щоб задовольнити свої потреби, що є вкрай небажаним при веденні мисливського господарства.

З метою запобігання міграцій тварин і утримання їх у місцях проживання проводять підгодівлю тварин кам'яною сіллю, викладаючи її в солонці. Солонці можуть бути різних типів: солонець-жолоб (виготовляється з дошок), солонець-пеньок (видовбується у пеньку), солонець-колода (видовбується на колоді або стовбурі зваленого дерева).

Використовуючи солонці можна і приваблювати мисливських тварин в угіддя, наприклад, на територію певного мисливського господарства. Тварини швидко знаходять солонці, звикають до них і приходять туди регулярно. Сіль у солонці має бути впродовж цілого року. Найкраще, якщо сіль матиме вигляд скам'янілих грудок або сольового брикету (сіль-лизунець, що виготовляється промисловістю для свійських тварин). Тварини у солонцях злизують такі грудки або брикети. Ще одним способом мінеральної підгодівлі є розчинення солі у солонцях під дією вологи, що випадає у вигляді дощу. Підсолена вода стікає по стінці солонця і тварини злизують її. У такому випадку використовують солонці типу «стовпчик». Одним із способів мінеральної підгодівлі, особливо у посушливі періоди, являється полив грубих кормів підсоленою водою.

Відповідно до вимог [2], у мисливських угіддях рекомендується влаштовувати для лося 2 солонці на 10 тварин, по 1 солонцю на 10 оленів та кабанів, і по 1 солонцю на 20 зайців та козуль. Якщо чисельність тварин в угіддях достеменно невідома, то можна виходити із наступних

розрахунків: на 1000 га мисливських угідь 1 солонець для копитних і 10 – для зайця [1]. На рік для одного солонця потрібно близько 30 кг солі для крупних ратичних тварин і 3 кг – для зайців.

Під час мінеральної підгодівлі до солі можна додавати мікроелементи, смакові добавки, вітаміни та лікувальні препарати. Поряд з цим, сіль також можна змішувати з кістковою мукою, перепаленими товченими кістками, товченою крейдою (п'ять частин на одну частину солі). Кісткова мука і крейда багаті на кальцій, який особливо потрібний тваринам в період розмноження, а для оленячих – ще і в період росту рогів.

Отже, мінеральна підгодівля є важливою складовою ведення мисливського господарства, так як забезпечує тварин натрієм і хлором, які необхідні для важливих фізіологічних процесів. Щоб уникнути дефіциту солі в організмі тварин та утримати їх у властивих стаціях, в угіддях слід влаштовувати солонці різних типів. Такі заходи не лише покращують умови проживання мисливських тварин, а й сприяють їх рівномірному розселенню по території мисливського господарства.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко В. Д. Біотехнія : навчальний посібник. Ч. 1. Львів : ІЗМН, 1998. 260 с.
2. Настанова з упорядкування мисливських угідь. Київ : Вид-во Держкомлісу України, 2002. 113 с.

СЕКЦІЯ XIII. ХАРЧОВЕ ВИРОБНИЦТВО ТА ТЕХНОЛОГІЇ

DOI 10.62731/mcnd-22.11.2024.001

ВПЛИВ ТЕМПЕРАТУРИ ТА ЗНЕВОДНЮВАННЯ НА ПИТОМУ ТЕПЛОЄМНІСТЬ ПАРЕНХІМНИХ ТКАНИН ДИНІ

Дмитренко Наталія Віталіївна

ORCID ID: 0000-0002-4520-4205

канд. техн. наук, старший науковий співробітник

Інститут технічної теплофізики НАН України, Україна

Іванов Сергій Олександрович

ORCID ID: 0000-0002-2722-7323

канд. техн. наук, старший науковий співробітник

Інститут технічної теплофізики НАН України, Україна

Кліматичні умови деяких регіонів України сприятливі для вирощування такої баштанної культури як диня, але врожай необхідно якнайшвидше реалізувати або переробити, через короткий термін зберігання плодів. До того ж, нагальною є проблема накопичення відходів дині у вигляді нестандартної продукції. Задля довготривалого збереження дині застосовують різні технології її консервування, зокрема сушіння. У найпростіший спосіб диню миють, очищують від шкірочки, видаляють насіння, нарізають, розкладають на піддони і зневоднюють сонячно-повітряним способом. Але, несприятливі погодні умови, довготривалість процесу, можливість обсіменіння зневоднюваного матеріалу обмежують можливість використання такого методу, особливо на теренах України. Для нас актуальним є пришвидшення сушіння дині шляхом розробки та застосування теплових технологій. Тому однієї з задач нашого дослідження стало отримання аналітичного виразу залежності теплоємності паренхімних тканин дині від ступеню її зневоднення та температури з ціллю використання при розрахунках енергоефективності її теплового сушіння.

Висушену диню можна використовувати цілорічно у системі харчування як самостійний продукт або як складовий компонент. М'якоть дини є цінною для споживання завдяки своєму унікальному складу [1]. Значна кількість фолієвої кислоти робить диню корисною в якості профілактичного засобу при атеросклерозі. Значна кількість заліза дозволяє рекомендувати її для покращання кровотворення і нормалізації окислювальних процесів. Харчова цінність дині посилюється завдяки кислотам, ароматичним сполукам, мінеральним речовинам, вітамінам тощо. Цукри в дині представлені не лише сахарозою, але в значній мірі глюкозою і фруктозою (25,3 та 32,2% від загальної кількості цукрів). Для нас це важливо, бо цукри, які дрібно закристалізувалися всередині висушених рослинних тканин, суттєво підвищують як смакові якості сушеного продукту, так і термін його зберігання. При відпрацюванні технологій отримання сушених продуктів з цукристих рослин іноді вдається, а іноді не вдається, отримати ефект кристалізації їх цукрів [2]. Зазвичай це залежить від наявності чи відсутності цукрів, які легко кристалізуються, та технологічних параметрів режиму сушіння. Процес кристалізації фруктози і глюкози (на які багата диня) з їх водного розчину не обтяжено наявністю «місткового зв'язку» через двічі зв'язану молекулу води, як у сахарози [3]. Отже другою задачею нашої роботи стала перевірка наявності ефекту кристалізації цукрів в зневоднених паренхімних тканинах дині.

Для дослідження використовували диню сорту «Ананас», яка має плоди овальної форми, середніх розмірів, вагою від 1,5 до 3 кг зі шкірочкою насичено-жовтого кольору. На зрізі плоди кремово-жовтого кольору, з насінневою камерою середніх розмірів і товстою солодкою м'якоттю. Перед дослідом плоди мили і розрізали навпіл. З м'якоті робили зрізи завтовшки до 4 мм.

Визначення теплоємності паренхімних тканин дині було проведено на диференціальному мікрокалориметрі випаровування ДМКИ-01 [4], в якому функціонально поєднані тепловий блок, терези, компресор, блок електронного керування і комп'ютер з навмисно розробленою програмою збору та обробки дослідної інформації. Теплоємність визначали в діапазоні температур $t = 32,5 \dots 87,5^\circ\text{C}$, за ДСТУ [5], методом покрокового сканування через кожні 5°C (рис.1).

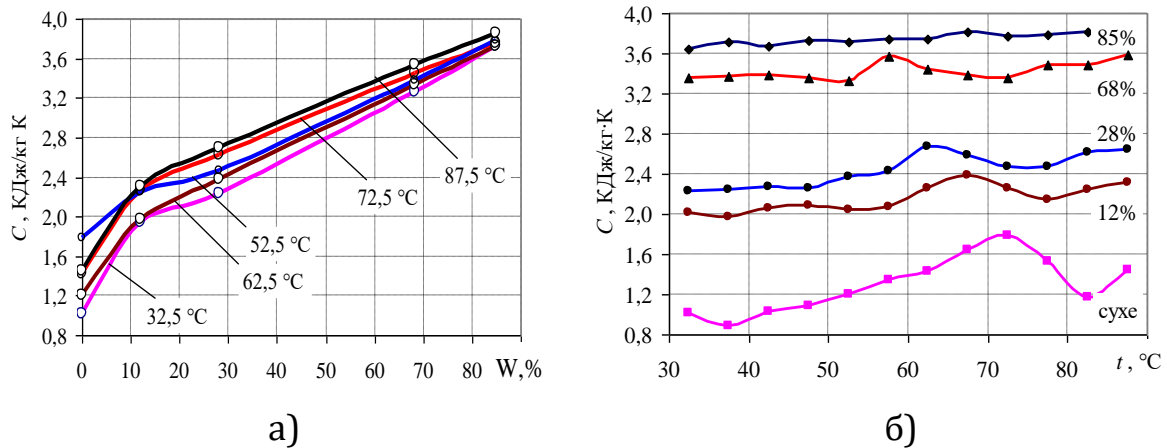

Рис.1. Залежність питомої теплоємності паренхімних тканин дині «Ананас» від їх вологості (а) та температури (б)

Досліди показали, що при досягненні тканинами відносної вологості $W \approx 10\%$ відбувається злам лінійності в залежності їх теплоємності від вологості (рис. 1а), як і для інших рослинних тканин [6]. Це явище обумовлено деградацією спіральної структури білків при зневодненні, бо саме молекули води формують спіраль з молекули білка. Без води структура білків хаотична та вони мають іншу теплоємність, меншу порівняно з теплоємністю білків, закручених у спіраль. На кривих залежності теплоємності від температури (рис. 1б) спостерігаємо піковий ендотермічний процес плавлення цукрів дині, які дійсно закристалізувалися під час її сушіння. Пік стає більш проявленим та зміщується до більш високих температур зі зменшенням вологості тканин дині.

Оскільки при конвективному тепловому сушінні рідко вдається досягнути вологості значно менше 10%, а тепловий ефект плавлення в цьому діапазоні малий, нами було проведено лінійну апроксимацію дослідних даних в діапазоні вологості $W=10\dots 85\%$ відн. та визначено формулу для розрахунку теплоємності паренхімних тканин дині сорту «Ананас» з похибкою не більше 2%:

$$C_p(W,t) = 1,2917 + 0,0266W + 0,0094t - 0,00008Wt, \text{ КДж/кг} \cdot \text{К}$$

Висновки. Експериментальним шляхом було досліджено залежність теплоємності паренхімних тканин дині від температури та ступеню їх зневоднення. Проведено лінійну апроксимацію експериментальних

даних та отримано формулу для розрахунку теплоємності паренхімних тканин дині в залежності від двох змінних параметрів: вологості тканин та їх температури. Виявлені піки плавлення на залежностях від температури теплоємності підсушених зразків є свідченням процесу кристалізації цукрів всередині паренхімних тканин дині при їх зневодненні.

Список використаних джерел:

1. Диня: хімічний склад, калорійність, корисні властивості. URL: <https://dovidka.biz.ua/dinya-himichniy-sklad-kaloriynist-korisni-vlastivosti> (дата звернення 07.11. 2024).
2. Михайлик В.А., Снежкін Ю.Ф., Корінчевська Т.В., Горніков Ю.І. Вплив режиму конвективного сушіння на кристалічність порошоків з яблук та цукрового буряку. *Промислова теплотехніка*. 2015. Т. 37. № 5. С. 23–37.
3. Lichtenthaler F.W., Pokinskyj P., Immel S. Saccharose als nachwachsender organischer Rohstoff: Neue, selektive Einstiegsreaktionen via Computersimulation ihrer Lösungskonformationen und der Reaktivität ihrer Hydroxylgruppen. *Zuckerind.* 1996. V. 121. Nr. 3. S. 174–190.
4. Калориметричний пристрій для визначення питомої теплоти випаровування вологи і органічних рідин з матеріалів: пат. № 84075 Україна: МПК G01 N25/56, G01 N25/58. № a200613266; заявл. 15.12. 06; опубл. 10.09.08.
5. ДСТУ ISO 11357-4:2010. Пластмаси. Диференціальна сканувальна калориметрія. Частина 4. Визначення питомої теплоємності. Київ, 2011. 8 с.
6. Mikhailik V.A., Dmitrenko N.V., Snezhkin Y.F. Change in the Specific Heat Capacity of Parenchymal Tissues of Apples due to Dehydration. *Journal of Engineering Physics and Thermophysics*. 2014. V. 87. N. 1. P. 48–53.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПАЛИВНИХ БРИКЕТІВ З ВІДХОДІВ СОНЯШНИКУ

Самохвал Віталій Анатолійович

ORCID ID: 0000-0001-5539-3647

аспірант

*Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного,
Україна*

Науковий керівник: Самойчук Кирило Олегович

ORCID ID: 0000-0002-3423-3510

доктор техн. наук, професор, завідувач кафедри обладнання переробних і харчових виробництв імені професора Ф.Ю. Ялпачика

*Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного,
Україна*

Одним з найбільш перспективних напрямків в сфері опалення - є перехід на альтернативні відновлювальні джерела [1]. Для України, як аграрної держави з великими територіями сільськогосподарських угідь з масляничними культурами, виробництво паливних брикетів є рішенням одразу двох проблем: утилізація відходів провіювання культур та опалення приміщень. Паливо з даного типу сировини має доволі високу калорійність при згоранні (12-15 МДж/кг) та майже не має шкідливого впливу на атмосферу[2].

Під час виготовлення паливних брикетів з оліє місткої сировини, виробники стикаються з такими процесами як: сушіння, подрібнення та брикетування з відбором олійної частки, охолодження та пакування готової продукції [3]. Кожен етап виготовлення брикетів має значні енерговитрати. За умови роботи з оліє місткою сировиною, додатково у виробничу лінію включають маслопрес та барабанну мішалку, що в свою чергу поліпшує якість готового продукту, але одночасно збільшує його собівартість. Аналіз існуючого обладнання та діючих патентів показав, що в даному напрямку потрібно працювати над удосконаленням конструкцій існуючого обладнання з метою підвищення їх ресурсу та універсальності, а також над зниженням собівартості готової продукції.

Для вирішення даної проблеми, нами було прийнято рішення, більш детально вивчити процес формування брикету з даного виду сировини та розробити універсальний пристрій, який в поєднанні з шнековим прес-екструдером замінив більш енерговитратні установки.

В процесі вивчення даної теми ми бачимо, що на якісні показники готового продукту з оліє місткої сировини впливають: ступінь стискання, залишкова кількість олій в готовому продукті, температура формування сировини та час перебування її в стиснутому стані.

Під час виготовлення брикету сировина проходить такі етапи: перший - незначне ущільнення за рахунок проходження витками шнеків з перемінним кроком, другий - ущільнення та розтирання сировини з перетворенням її в пластичну масу, та третій - де сировина формується в брикет з одночасним відбиранням з неї олії. В процесі пресування відбувається надмірне виділення тепла, яке в роботі з даним типом сировини потрібно контролювати, так як за температури вище нормативних показників відбувається закипання олії та активне пароутворення, що в свою чергу погіршує якість як самих паливних брикетів так і технічної олії, яка в подальшому використовується для виготовлення фарб [4]. У процесі виготовлення паливних брикетів з відходів соняшнику вологість сировини має бути в діапазоні від 5 до 12%. Менша вологість призводить до надмірного перегріву обладнання за рахунок тертя, а більша вологість не дозволяє повноцінно відібрати олії [5].

Під час розробки нового універсального пристрою формування брикету було враховано існуючі проблеми, з якими стикаються виробники, у роботі саме з оліє місткою сировиною. За рахунок удосконалення системи формування брикету, пристрій (рис.1), нам вдалося забрати з процесу більш енерго-ємкий масло прес.

Рис. 1. Фрагмент розробленого робочого органу

Даний пристрій обладнаний системою контрольованого зниження температури та має замкнутий контур, до якого входить радіатор з кулером, прокачування рідини через який забезпечує насос. У виготовленні брикету з відходів соняшнику, з надмірним вмістом оліє місткої частки, на шнековому прес екструдері, в парі з даним пристроєм, сам процес формування відбувається таким чином, що стиснута сировина

проходячи через матрицю набуває форми брикету та потрапляє в розроблений багатосекційний пристрій остаточного формування зі здатністю відбору олій.

Під час проходження напівсформованої сировини через секції пристрою остаточного формування, зростає її ступінь ущільнення, при цьому з неї відбирається частина олій через масло-збірні канавки на стиках труб. Кожна з секцій даного пристрою обладнана сорочкою охолодження, за рахунок яких відбувається контролювання температури як робочого органу пресу, так і готового продукту.

Для підтвердження актуальності розробленого пристрою було проведено серію випробувань, як із застосуванням нового обладнання, так і без нього. Для досліджень була обрана однорідна заздалегідь підготовлена сировина. Всі досліді виконувалися за однакових умов та були максимально наближеними до промислових.

Висновки. З результатів дослідів ми бачимо, що за умови використання розробленого нами пристрою остаточного формування, якість отриманого продукту покращилася. А завдяки виключенню з лінії виробництва брикетів дорого в обслуговування та більш енерговитратного обладнання, знизилась собівартість готового продукту, що в свою чергу, підвищило його конкурентоздатність.

Список використаних джерел:

1. Самойчук К.О., Самохвал В.А. (2020) Характеристики використання брикетування в переробній промисловості. Новації в технології та обладнанні готельно-ресторанних, харчових і переробних виробництв: міжнародна науково-практична інтернет-конференція, 24 листопада 2020 р. : [матеріали конференції]. Мелітополь : ТДАТУ, 182-184.
2. Кіндзера Д.П., Атаманюк В.М., Госовський Р.Р., Мотіль І.М. (2013) Дослідження процесу формування паливних брикетів із рослинної сировини та визначення їх характеристик. Науковий вісник НЛТУ України, 138–146.
3. Самохвал В. А., Самойчук К. О. (2023) Дослідження роботи пристрою остаточного формування брикету з здатністю відбору олій при виготовленні паливних брикетів на гвинтових прес-екструдерах. Технічне забезпечення інноваційних технологій в агропромисловому комплексі: матеріали V Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції (Запоріжжя, 01- 24 листопада 2023 р.) / ТДАТУ. Запоріжжя: ТДАТУ, 159-163.
4. Самохвал В. А., Самойчук К. О., Червоткіна О.О. (12 квітня 2024) Багатосекційний універсальний пристрій остаточного формування паливних брикетів. Збірник тез та доповідей Міжнародна науково-практична конференція Пріоритетні напрямки розвитку науки, освіти, технологій та інновації діяльності в Україні, 50-53.
5. Шнековий прес-екструдер для отримання брикетів / Самохвал В.А.: заявник і патентовласник Самохвал Віталій Анатолійович – а 202007249: заявл. 13.11.2020: опубл. 30.03.2023, Бюл.№ 13. 6.

РОЗРОБКА НАУКОВИХ ОСНОВ ТЕХНОЛОГІЙ УТИЛІЗАЦІЇ ХАРЧОВИХ ВІДХОДІВ МЕТОДОМ АНАЄРОБНОГО ЗБРОДЖУВАННЯ

Червоткіна Олександра Олександрівна

Асистент кафедри ОПХВ ім. професора Ф.Ю. Ялпачика
*Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного, Україна*

Прокопенко Олена Павлівна

Асистент кафедри ОПХВ ім. професора Ф.Ю. Ялпачика
*Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного, Україна*

Зростання споживання населенням, особливо у великих містах України призводить до збільшення обсягів утворення комунально-побутових відходів. Існуюча система управління відходами в Україні, орієнтована переважно на їх захоронення, що є недосконалою, і веде до забруднення навколишнього середовища, ґрунтових вод і, як наслідок, до зниження якості життя, не узгоджується з принципами сталого розвитку економіки та вимагає модернізації.

Відходи, що безконтрольно розміщуються на звалищах, негативно впливають на екологію та призводять до:

- утворення несанкціонованих звалищ з порушенням екологічних та санітарних норм;
- збільшення обсягів вироблених відходів, розмаїття видів відходів, їх складності та неоднорідності;
- втрати ресурсів, які можна було б використати вторинно;
- скорочення сільськогосподарських земель під звалища;
- погіршення екологічної ситуації та здоров'я населення через викиди в атмосферу газів, які є продуктами розкладання відходів, забруднення водних джерел, знищення родючого шару ґрунту.

Метою науково-дослідної роботи є створення економічно прийнятних і безпечних технологій поводження з комунально-побутовими відходами, що забезпечать зменшення обсягів відходів, які потребують полігонного захоронення, та зниження забруднення навколишнього середовища.

Комунально-побутові відходи утворюються у житловому секторі, на підприємствах торгівлі, в адміністративних будівлях, офісах, дитячих та навчальних закладах, культурно-спортивних установах, на залізничних вокзалах та автостанціях. Середня норма збору харчових відходів на одного мешканця становить 30 кг/рік [4]. Склад та накопичення харчових відходів, зібраних у населення, змінюються за сезонами року. Орієнтовний склад харчових відходів, %, наведено нижче:

Відходи:

- овочеві: 9-15%
- картопляні очистки: 60-65%
- фруктові: 4-8%
- м'ясні: 2-3%
- рибні: 1-2%
- хліб і хлібобулочні вироби: 0,5-1,5%
- молочні та сирні відходи: 0,4%
- кістки: 3,4-4,4%
- яєчна шкаралупа: 0,3-0,4%
- повторні відходи при готуванні їжі: 2-7%
- інші відходи: 2-7%

Як свідчать ці дані, харчові відходи містять до 12% баластних домішок (скло, гуму, метали, папір тощо).

Хімічний склад харчових відходів (% загальної маси) складає:

- волога: 71,8-88%
- суха речовина: 15-28%
- білки: 1,7-4,4%
- жири: 0,4-1,6%
- безазотисті екстрактивні речовини: 11,4-15%
- клітковина: 1,1-1,3%
- зола: 0,8-1,2%

На основі вищевикладеного пропонується розробити метод анаеробного зброджування для переробки зазначених харчових відходів на установках малої продуктивності, які можна розміщувати поблизу джерела утворення або тимчасово накопичувати для подальшої переробки, що виконуватиме не тільки екологічну функцію, а й забезпечить корисний вторинний продукт.

Для біодеструкції сировини пропонується використовувати культури мікроорганізмів, такі як бактерії *Bacillus subtilis*, *Pseudomonas*

aeruginosa, *Pseudomonas facilis*, *Erwinia amylovora*, *Arthrobacter* sp., метаногенні бактерії, що включають *Methanosarcina barkeri*, *Methanococcus mazei*, *Methanobacterium cariacarisingiri*, *Methanospirillum hungatei*. Також вводили *Cellulomonas effusa*. Цей консорціум дозволяє проводити біодеструкцію сировини з отриманням біогазу.

Запропонований нами метод збору та утилізації харчових відходів методом анаеробного зброджування базується на адаптації сировинних комплексів до технологічних умов переробки анаеробними бактеріями, що забезпечує найбільшу ефективність процесу біосинтезу.

Головною перевагою запропонованої технології є можливість утилізації відходів складного морфологічного складу з отриманням екологічно безпечних продуктів.

Робоча середа при роботі біореактора розділяється на три області:

- суспензія, що складається з твердих частинок органічної природи, зважених у водному середовищі;
- світлий шар, що переважно складається з води;
- масляний шар.

Ефективність роботи біореактора визначається багатьма параметрами [1], серед яких важливими є температура, інтенсивність перемішування, показники рН тощо.

Запропонована математична модель процесу в реакторі анаеробного зброджування враховує особливості структурної організації середовища в реакторі залежно від очевидної різниці та відповідно окремо розрахованих значень коефіцієнтів теплообміну і теплопередачі для першого, другого та третього шарів у реакційному просторі.

У математичній моделі рух газових бульбашок у третьому шарі біомаси має певні особливості масообміну та інтенсивності, сформовані бульбашкою, що генерується у процесі виділення газу за допомогою коефіцієнта Буссінеска.

Модель в повній мірі описує залежність теплофізичних та інших характеристик середовища в реакторі.

Проведена техніко-економічна оцінка ринкового потенціалу отриманих результатів. Використання запропонованої технології переробки харчових комунально-побутових відходів дозволяє одночасно вирішити такі важливі завдання:

- екологічне (повна утилізація харчових відходів, що знижує негативний вплив на довкілля);

- енергетичне (отримання біогазу);
- соціальне (створення нових робочих місць: оператори, автоматики, механіки, управлінський персонал);
- економічне (збільшення обсягу послуг з переробки відходів та виробництва вторинної продукції).

Список використаних джерел:

1. Ялпачик В.Ф. Технологічне обладнання для переробки продукції рослинництва: Лабораторний практикум / В.Ф. Ялпачик, Н.П. Загорко, Н.О. Паляничка, С.Ф. Буденко, К.О. Самойчук, Кюрчев С.В., В.О. Верхоланцева, В.О. Олексієнко, В.Г. Циб. – Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2017. – 277 с.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 №820-р «Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/820-2017-p>.
3. Розпорядження кабінету міністрів України від 20 лютого 2019 р. № 117-р «Про затвердження Національного плану управління відходами до 2030 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117-2019-p>.
4. Червоткіна О.О. Обґрунтування параметрів робочого органу гранулятора для отримання гранул на основі овочевої сировини / О.О.Червоткіна, В.О. Олексієнко, Н.О. Фучаджи // Праці Таврійського державного агротехнологічного університету. – Мелітополь: ТДАТУ, 2013. – Вип. 13, Т.7. – С. 57-622.

СЕКЦІЯ XIV. ЗАГАЛЬНА МЕХАНІКА ТА МЕХАНІЧНА ІНЖЕНЕРІЯ

ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИГОТОВЛЕННЯ ЦИЛІНДРИЧНИХ ЗУБЧАСТИХ КОЛІС СПОСОБОМ БЕЗПЕРЕРВНОГО ФОРМОУТВОРЕННЯ ЗУБЦІВ ДИСКОВИМИ ІНСТРУМЕНТАМИ

Дацко Віталій Тарасович

здобувач вищої освіти економічного факультету

Національний університет «Львівська політехніка інститут», Україна

Озірський Андрій Андрійович

здобувач вищої освіти економічного факультету

Національний університет «Львівська політехніка інститут», Україна

Литвиняк Ярослав Мирославович

ORCID ID: 0000-0002-0118-234X

канд. техн. наук, доцент,

доцент кафедри робототехніки та інтегрованих технологій машинобудування

Національний університет «Львівська політехніка інститут», Україна

Використовувані в сучасних машинах, устаткуванні, механізмах циліндричні зубчасті передачі повинні відповідати вимогам щодо точності та навантажувальної здатності, які забезпечуються на стадії виготовлення зубчастих коліс. В технологічних процесах виготовлення зубчастих коліс чільне місце займають операції зубофрезерування в яких використовуються найбільш поширені зубонарізні інструменти черв'ячні фрези. Однак, технологічним процесам виготовлення циліндричних зубчастих коліс великих та середніх модулів стандартними черв'ячними фрезами властиві суттєві особливості, що впливають на техніко-економічну ефективність, зокрема, низька продуктивність, значна вартість і низька стійкість черв'ячних фрез, що підвищує собівартість виготовлення.

Альтернативним процесам зубофрезерування є процес нарізання циліндричних зубчастих коліс способом безперервного формоутворення зубців дисковими непрофільними фрезами [1]. Процес нарізання зубчастих коліс реалізують на типових зубофрезерних верстатах. Дискову непрофільну фрезу встановлюють на інструментальну оправку з радіальним зміщенням – ексцентриситетом, яку закріплюють у шпинделі зубофрезерного верстата. Величину ексцентриситету визначають залежно від модуля нарізуваного зубчастого колеса. Вузли зубофрезерного верстата налагоджують аналогічно як при застосуванні однозахідних черв'ячних фрез використовуючи відповідні рухи обертання заготовки зубчастого колеса, обертання інструментальної оправки та переміщення вздовж твірної нарізуваного зубчастого колеса.

Новий спосіб нарізання зубців у циліндричних зубчастих колесах має суттєві технологічні переваги, порівняно з існуючими способами, а саме, високу продуктивність, низьку вартість і високу стійкість дискової фрези, технологічну гнучкість та універсальність щодо відповідності інструмента модулю нарізуваних зубчастих коліс, можливість отримувати модифікований профіль зубців із покращеними експлуатаційними характеристиками [2,3].

Параметри нового способу зубонарізання мають значний вплив на характеристики отриманого профілю зубців коліс. Достатньо важливим є ширина головного різального ребра зубця інструмента. Від ширини різального ребра залежить товщина зуба нарізуваного зубчастого колеса. Практичне використання нового способу зубонарізання залежить від технологічних та конструктивних параметрів, що визначають профіль нарізуваних зубців та ступінь його наближення до евольвентного профілю, як найбільш поширених профілів зубців циліндричних зубчастих коліс.

Отримані відповідні співвідношення між конструктивними та технологічними параметрами для досліджуваного процесу зубонарізання, ґрунтуються на новій, відмінній від традиційних, методикам профілювання евольвентного профілю зубців зубчастого колеса, яка полягає у кінематичному копіюванні за якого боковий профіль зубця є результатом взаємно узгоджених, змінюваних за певними закономірностями рухів різальних зубців дискового інструмента в радіальному, що є переважальним, і коловому напрямках відносно осі заготовки зубчастого колеса. За результатами виконаних

досліджень розроблені пропозиції щодо внесення змін у конструкцію дискових інструментів, які полягають у внесенні радіальної або осьової корекції в положення різальних зубців дискового інструмента. Радіальне та осьове кореговане положення різальних зубців у корпусі дискового інструмента разом із кінематично визначеними траєкторіями його руху, забезпечує отримання евольвентного профілю зубців нарізаного зубчастого колеса при зменшенні впливу ширини головного ребра різального зубця дискового інструмента.

Висновки. Спосіб безперервного формоутворення зубців циліндричних зубчастих коліс дисковими інструментами належить до нових і перспективних. Підтверджена можливість нарізання евольвентних зубців при радіальному чи осьовому корегованому розташування різальних зубців у корпусі дискового інструмента. Величини корегованих зміщень встановлюється відповідно до ширини головного різального ребра зубця інструмента, модуля та числа зубців нарізаного зубчастого колеса.

Список використаних джерел:

1. Hrytsay I. (2022) Sinusoidal Gears and Alternative Method of Tooth Generation. *S. Radzevich, M. Storchak (ed.), Advances in Gear Theory and Gear Cutting Tool Design, Springer Nature Switzerland AG*, 233–254. Вилучено з: <https://www.springerprofessional.de/advances-in-gear-theory-and-gear-cutting-tool-design/23230100>.
2. Литвиняк Я.М. & Юрчишин І.І. (2019) Моделювання процесу нарізання глобоїдних черв'ячних коліс способом безперервного формоутворення дисковими фрезами. *Автоматизація виробничих процесів у машинобудуванні та приладобудуванні*, (53), 23-35. Вилучено з: <https://science.lpnu.ua/istcipa/all-volumes-and-issues/vol-53-2019/simulation-globoid-worm-gear-cutting-continuous-forming>.
3. Литвиняк Я.М. & Юрчишин І.І. (2018) Моделювання формування гвинтовими співвісними твірними лініями поверхонь зубців циліндричних косозубих зубчастих коліс. *Автоматизація виробничих процесів у машинобудуванні та приладобудуванні*, (52), 57-71. Вилучено з: <https://science.lpnu.ua/istcipa/all-volumes-and-issues/vol-52-2018/design-forming-helix-coaxial-formative-lines-tooth-flank>.

СЕКЦІЯ XV. ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ МЕСЕНДЖЕРІВ ДЛЯ ПОБУДОВИ АРХІТЕКТУРИ СИСТЕМИ ЗБОРУ БУДІВЕЛЬНИХ ВІДХОДІВ, ЩО УТВОРИЛИСЬ ВНАСЛІДОК БОЙОВИХ ДІЙ

Лобойченко Валентина Михайлівна

ORCID ID: 0000-0001-5188-6479

доктор технічних наук, професор,

професор кафедри цивільної безпеки

Луцький національний технічний університет, Україна

Шевченко Ольга Станіславівна

ORCID ID: 0000-0001-9634-6943

кандидат технічних наук, докторант

Національний університет цивільного захисту України, Україна

Попередній аналіз наявної інформації показав масштабність проблеми поводження з будівельними відходами, що утворились внаслідок бойових дій в Україні, необхідність збільшення відсотку їх вторинної переробки та обов'язкового включення до відбудови в післявоєнний період.

Відзначено, що сучасна цифровізація суспільства поширюється і на сферу поводження з відходами, яка на сьогодні має значний потенціал застосування технологій штучного інтелекту, інтернету речей, технологій віртуальної та доповненої реальності, блокчейну та аналітики великих даних. В той же час в Україні спостерігається недостатній рівень розвитку диджиталізації простору при зборі, сортуванні, переробці та утилізації відходів, в тому числі, й відходів руйнування. Відмічено недостатню кількість цифрових інструментів для функціонування системи збору будівельних відходів, що утворились внаслідок бойових дій.

Розроблено алгоритм функціонування інформаційної системи збору будівельних відходів, що утворились внаслідок бойових дій, запропоновано архітектуру інформаційної системи збору таких відходів та окремі варіанти реалізації цієї архітектури з застосуванням відомих месенджерів в мобільних пристроях. Відзначено, що використання чат-боту «Руйнація vs. Відновлення», авторського каналу, навчального онлайн курсу для створення системи інформування та збору будівельних відходів, під час війни в Україні дозволить покращити ефективність збирання та утилізації відходів руйнації, підвищить рівень цивільної та екологічної безпеки, а також дасть змогу активно залучити громадян до вирішення екологічних питань. У майбутньому можливе розширення функціоналів архітектури інформаційної системи для забезпечення збору інших видів відходів (електронних, побутових тощо) та її інтеграція з державними реєстрами для забезпечення контролю процесів утилізації відходів.

Запропоновані складові архітектури функціонування системи збору будівельних відходів спрямовані на впровадження в країні економіки замкнутого циклу, що, в свою чергу, відповідає реалізації національної стратегії управління з відходами та буде сприяти досягненню цілей сталого розвитку.

Архітектура функціонування системи збору будівельних відходів може стати частиною нової екосистеми поводження з відходами в Україні та забезпечить більш ефективну її реалізацію як на муніципальному, так і на національному рівні. Впровадження запропонованих підходів матиме позитивний вплив на цифрову трансформацію суспільства в цілому, з підвищенням його екологічної свідомості та забезпеченням високого рівня цивільної безпеки.

Висновки. Враховуючи масштабність руйнувань в Україні та значну кількість утворення будівельних відходів внаслідок бойових дій, перспективним є подальший розвиток архітектури цифрового середовища системи управління цією групою відходів та її інтеграція в екосистему поводження з відходами як складової забезпечення розвитку цифрової циркулярної економіки країни.

СЕКЦІЯ XVI. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

АНАЛІЗ СИСТЕМИ ВИЯВЛЕННЯ БОТІВ В МЕСЕНДЖЕРІ TELEGRAM

Купчик Олексій Ігорович

здобувач освітнього ступеня магістр

Поліський Національний Університет, Україна

***Анотація.** Ця робота присвячена аналізу системи для виявлення ботів у месенджері Telegram, спрямованому на дослідження методів підвищення безпеки користувачів і зниження впливу автоматизованих акаунтів, які можуть порушувати комунікаційне середовище. Telegram є популярним месенджером з активним використанням ботів як для позитивної автоматизації, так і для шкідливої діяльності, такої як розповсюдження спаму або дезінформації. У роботі проаналізовано ефективність методу машинного навчання Random Forest, що дозволяє ідентифікувати ботів, зокрема шкідливих, завдяки аналізу поведінкових характеристик користувачів і автоматизованих акаунтів.*

Актуальність роботи

Зі зростанням популярності Telegram, збільшується і кількість ботів, що негативно впливають на взаємодію користувачів, сприяючи поширенню небажаної інформації та порушуючи безпеку даних. Існуючі підходи до виявлення ботів у месенджерах часто є обмеженими, оскільки не враховують специфіки платформи Telegram, де автоматизація є дозволеною та широко застосовується для корисних цілей. Це вимагає детального аналізу методів виявлення ботів, здатних розрізняти шкідливі боти і корисні автоматизовані сервіси, що підкреслює актуальність дослідження [1].

Мета

Метою роботи є аналіз ефективності методів ідентифікації шкідливих ботів у Telegram на основі дослідження поведінкових даних користувачів та алгоритмів машинного навчання. Такий аналіз сприятиме розумінню шляхів покращення безпеки в месенджері,

допомагаючи визначити ефективні методи захисту комунікаційного середовища від автоматизованих загроз.

Задача

Основною задачею роботи є аналіз методів, які ефективно розрізняють ботів і справжніх користувачів у Telegram. Перший етап цієї задачі — дослідження існуючих методів виявлення автоматизованої активності, щоб з'ясувати, які підходи найкраще підходять для специфіки платформи Telegram. Telegram надає багато можливостей для легальної автоматизації, тому важливо проаналізувати способи відрізнення шкідливої активності від корисної автоматизації, такої як новинні боти чи сервіси підтримки клієнтів [2]. На основі аналізу був визначений метод Random Forest як найбільш перспективний, оскільки він дозволяє обробляти значні обсяги даних і виділяти чіткі відмінності між ботами та реальними користувачами.

Другий аспект задачі полягав у аналізі поведінкових параметрів для ефективної класифікації активності. До таких параметрів належать частота надсилання повідомлень, час між повідомленнями, використання шаблонних фраз та інші ознаки, що дозволяють відрізнити боти від користувачів [3]. Третій етап передбачав аналіз даних для навчання моделі, включаючи як патерни поведінки ботів, так і справжніх користувачів, для уникнення перекосу у результатах. Це допомогло визначити критерії для створення тестової вибірки, що точно відображає реальні сценарії.

Четвертий етап роботи — дослідження результатів роботи алгоритму Random Forest для виявлення ботів. Аналіз результатів на зібраних даних показав високу точність класифікації та значне зниження кількості помилкових спрацювань, що особливо важливо у разі роботи з великими обсягами повідомлень та активних користувачів Telegram.

Результати

У процесі роботи було проаналізовано ефективність методу Random Forest для ідентифікації ботів. Дослідження включало тестування на великій вибірці даних, яка містила різноманітні патерни активності як реальних користувачів, так і автоматизованих акаунтів. За результатами аналізу було виявлено, що система здатна досягати точності класифікації понад 90% при виявленні ботів, зі значним зниженням кількості хибних спрацювань.

Було проведено комплексний аналіз поведінкових характеристик користувачів, що дозволило визначити ключові параметри для ефективної класифікації. Серед основних показників досліджувалися частота надсилання повідомлень, інтервали між повідомленнями, наявність текстових шаблонів та час реакції на вхідні повідомлення.

Проаналізовано ефективність системи моніторингу, яка включає функціонал виявлення підозрілої активності та генерації звітів. Дослідження показало, що система здатна обробляти до 1000 акаунтів за хвилину, зберігаючи при цьому високу точність класифікації, що робить її придатною для впровадження у великих спільнотах.

Досліджено результати роботи системи на комплексній тестовій вибірці, що включала 10,000 профілів реальних користувачів та 5,000 профілів підтверджених ботів. Аналіз цих даних дозволив оцінити адаптивність методу до різних типів поведінки користувачів та його здатність виявляти нові патерни автоматизованої активності.

Висновок

Проведений аналіз системи виявлення ботів для Telegram продемонстрував її ефективність і надійність у реальних умовах. Висока точність у визначенні автоматизованої активності та низька кількість хибних спрацювань свідчать про перспективність використання алгоритму Random Forest у подібних системах. Результати дослідження показують можливості для удосконалення методів виявлення ботів та їх адаптації до інших платформ.

Список використаних джерел залишається без змін.

Список використаних джерел:

1. Котляренко В. В. Інтелектуальна система обробки природної мови з використанням алгоритмів web-скрейпінгу. – 2024.
2. Стеценко С. І. Інформаційно-аналітична система визначення цільової аудиторії бізнесу у соціальних мережах. – 2024. – URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/download/123456789/96762/1/Stetsenko_bak_rob.pdf (дата звернення: 02.11.2024).
3. Ковтун Н. М. Методи і засоби виявлення вторгнень та інформаційних атак на комп'ютерну систему : магістр. дис. / Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. – 2023. – URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/43313/2/Nazar_Kovtun.pdf (дата звернення: 02.11.2024).

МОДЕЛЮВАННЯ ТА СИМУЛЯЦІЯ ІСТОРИЧНИХ ПРОЦЕСІВ: РОЛЬ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВІДТВОРЕННІ ІСТОРІЇ

Марцін Василь Іванович

здобувач вищої освіти історичного факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Драбич Дарія Іванівна

здобувач вищої освіти Факультету електроніки та комп'ютерних технологій
Львівський національний університет, Україна

У XXI столітті науковий прогрес у галузі інформаційних технологій, зокрема в сфері комп'ютерних наук, докорінно змінив методи дослідження в гуманітарних науках. Одним з найбільших досягнень стала цифровізація історичних досліджень, яка дозволила застосовувати нові технології для збереження та аналізу історичних артефактів, реконструкції минулих подій та створення цифрових архівів. Впровадження великих даних (Big Data), аналітики та штучного інтелекту в історичні дослідження відкриває нові можливості для дослідження історії.

Перш за все, важливо зазначити, що в сучасному світі історія не обмежується лише аналізом текстових джерел і матеріальних залишків минулого. Сьогодні історичні наративи часто відтворюються через інтерактивні платформи, віртуальні музеї та цифрові архіви, що значно покращує доступ до наукових матеріалів і сприяє розвитку нових напрямків у галузі історії.

Завдяки інноваційним підходам, таких як застосування технологій штучного інтелекту, історики можуть отримувати точнішу реконструкцію подій, автоматично класифікувати великі обсяги архівних матеріалів, що до цього було надзвичайно складно здійснити вручну. Сучасні методи обробки великих даних дозволяють історикам ефективно працювати з матеріалами, зібраними з різних джерел, що значно прискорює процес дослідження та дає змогу знаходити нові, раніше непомічені патерни та зв'язки [1, с. 123].

Одним із найбільш яскравих прикладів інтеграції комп'ютерних технологій в історичні дослідження є проект "Digital History", який

передбачає створення цифрових архівів, що включають тексти, зображення та відеоматеріали, пов'язані з історією. Цей проект дозволяє здійснювати глибокий аналіз джерел та створювати на їх основі нові наукові розвідки. До того ж, технології географічної інформаційної системи (GIS) використовуються для реконструкції історичних ландшафтів і карт, що відкриває нові горизонти для дослідження історичних територій та їх еволюції [2, с. 201].

Іншою значущою інновацією стало використання віртуальної та доповненої реальності для створення інтерактивних музеїв і виставок. Ці технології дають можливість не лише зберігати культурну спадщину, а й передавати її новим поколінням у більш доступній та захоплюючій формі. Віртуальні реконструкції історичних подій дозволяють учасникам занурюватися у минуле та активно взаємодіяти з історичними об'єктами, що значно покращує процес навчання та залучення аудиторії [3, с. 154].

Застосування штучного інтелекту в аналізі історичних джерел також дає можливість проводити більш точну інтерпретацію текстів. Алгоритми машинного навчання можуть автоматично виявляти закономірності та взаємозв'язки між подіями, що дозволяє отримувати нові погляди на історичні процеси, які раніше були недсяжні для традиційних методів дослідження. Такі технології значно полегшують процес аналізу архівних матеріалів, що, в свою чергу, дозволяє дослідникам зосередитися на глибшому осмисленні виявлених фактів [4, с. 222].

Таким чином, досягнення XXI століття в галузі цифрових технологій мають надзвичайно велике значення для історичних досліджень. Вони не лише покращують ефективність роботи з історичними матеріалами, але й дозволяють значно розширити горизонти науки. Використання таких інструментів, як цифрові архіви, віртуальні музеї, технології географічного аналізу та штучний інтелект, змінює сам підхід до вивчення історії, перетворюючи її на більш доступну, інтерактивну та всебічну дисципліну.

Завдяки цьому можна не лише зберегти історичну спадщину, а й глибше зрозуміти її через нові технологічні методи. Проте важливо зазначити, що для досягнення повного потенціалу цифрових технологій в історії необхідно постійно розвивати інфраструктуру, що підтримує ці інновації, а також забезпечувати належний доступ до наукових даних для широкої аудиторії, включаючи дослідників, студентів та загалу [5, с. 175].

Список використаних джерел:

1. Baker, C. D., & Garrison, L. P. (2016). The Digital Reconstruction of Historical Landscapes: GIS and Archaeology. *Journal of Historical Geography*, 52, 1-17.
2. Harris, S., & Graham, S. (2018). *Digital History and the Humanities: New Approaches to the Study of the Past*. Routledge.
3. McPherson, T., & Mason, J. (2012). *Digital History: A Guide to Gathering, Preserving, and Presenting the Past on the Web*. University of Pennsylvania Press.
4. Levine, R., & Zerubavel, E. (2019). *Big Data in History: The Use of Machine Learning and AI in Historical Research*. Cambridge University Press.
5. Terras, M., & Whaley, A. (2020). *Digital Humanities and the Study of History: Tools and Techniques*. Springer.

СЕКЦІЯ XVII. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

DOI 10.62731/mcnd-22.11.2024.002

OPTIMISING IPS RULES FOR EFFECTIVE DETECTION OF MULTI-VECTOR DDOS ATTACKS

SCIENTIFIC RESEARCH GROUP:

Vitaliy Tymoshchuk

ORCID ID: 0009-0007-2858-9434

First-level student of higher education

Faculty of Applied Information Technologies and Electrical Engineering
Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ukraine

Oleksandr Mykhailovskyi

Second-level student of higher education

Faculty of Computer Information Systems and Software Engineering
Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ukraine

Andrii Dolinskyi

ORCID ID: 0009-0003-4230-0183

Third-level student of higher education

Faculty of Computer Information Systems and Software Engineering
Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ukraine

Anastasiia Orlovska

ORCID ID: 0009-0001-0286-0691

First-level student of higher education

Faculty of Computer Information Systems and Software Engineering
Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ukraine

Scientific supervisor: Dmytro Tymoshchuk

ORCID ID: 0000-0003-0246-2236

Senior lecturer at the Department of Cyber Security
Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ukraine

Abstract. DDoS attacks have been and remain one of the biggest threats to information systems and networks. Multi-vector DDoS attacks, which combine several types of attacks

simultaneously, are becoming increasingly common, making them difficult to neutralise. This article explores the use of optimised rules for a Snort-based intrusion detection and prevention system (IPS) in the pfSense environment. The methodology for developing and testing rules is presented, as well as experimental results that demonstrate an increase in detection efficiency and a decrease in false positives.

Introduction. Ensuring the security of information systems is becoming an increasingly difficult task. DDoS (Distributed Denial of Service) attacks are one of the most serious threats aimed at disrupting the availability of services by overloading them with an excessive number of requests [1]. Attackers use a variety of methods and tools to carry out such attacks, and over time, they are becoming more sophisticated and effective.

Particular attention should be paid to multi-vector DDoS attacks, which combine several types of attacks simultaneously. This allows attackers to bypass traditional defences and complicates the process of detecting and neutralising them. Traditional defence systems, such as firewalls and standard intrusion detection and prevention systems (IDS/IPS), are often not effective enough against such complex threats. In this regard, there is a need to develop new approaches and methods to effectively detect and prevent multi-vector DDoS attacks. One of the most promising areas is the optimisation of rules for intrusion detection and prevention systems (IPS), which allows to increase their sensitivity and accuracy, reducing the number of false positives.

Methodology. To achieve this goal, we created a test laboratory environment that allows simulating various attack scenarios under controlled conditions [2] (Fig. 1).

The basis of the environment was the VMware ESXi hypervisor, which provided the ability to deploy the necessary virtual machines and networks [3]. This made it possible to isolate the test environment from the real network, ensuring the security and controllability of the experiments [4]. A pfSense router with integrated Snort was used to implement the IPS functions. pfSense is a powerful open source tool that provides extensive network and security configuration options [5]. This allowed us to flexibly configure firewall and IPS rules, adapting them to the specific requirements of the study. Snort, in turn, is one of the most popular intrusion detection and prevention systems that supports flexible rule configuration [6]. The Ubuntu Linux-based server acted as a DNS server, web server, and SSH server, which allowed us to model real services that are often targeted by DDoS attacks. This ensured that the

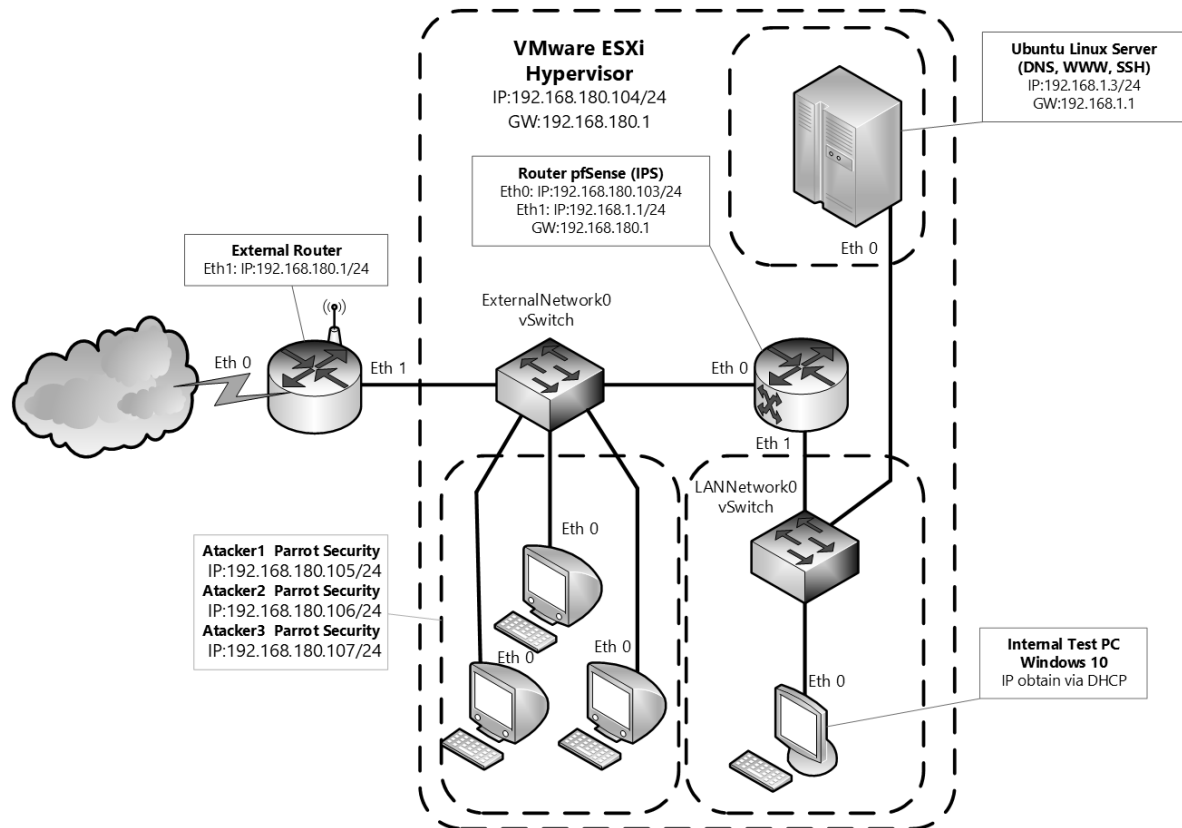

Fig. 1. Scheme of the test environment

experiments were realistic and allowed us to assess the impact of attacks on different types of services. Attack machines based on Parrot Security OS were used to generate malicious traffic and simulate various types of attacks. Parrot Security OS contains a wide range of tools for penetration testing and security analysis, which made it an ideal choice for our purposes [7].

To simulate the attacks, specialised tools were used to generate different types of malicious traffic. One of the main tools was `hping3`, which allows us to generate network traffic with the required parameters. SYN Flood, UDP Flood, and ICMP Flood attacks were modelled using `hping3` [8,9,10]. This tool allows us to flexibly configure packet headers, frequency, and traffic volume, which allowed us to accurately model the behaviour of attackers. To simulate HTTP Flood attacks, we used the Apache Benchmark (`ab`) tool, which is commonly used to test the performance of web servers. `ab` allows us to generate a large volume of HTTP requests to the server, which simulates high-load activity and allows us to assess the server's resistance to overload. A multi-vector attack was modelled by simultaneously launching several types of attacks from different attacking machines. This created a complex load on the target server and network infrastructure, which brought the conditions as close as possible

to real cyber threats. The simultaneous effect of several attacks with different vectors allowed us to test the ability of the IPS system to respond effectively to complex scenarios.

Development of optimised IPS rules. One of the key stages of the study was the development of optimised rules for the Snort system. When developing the rules, we took into account the features of each type of attack and the specifics of network traffic in the test environment. The goal was to create rules that would effectively detect threats while minimising false positives and not creating an excessive load on the system.

To detect SYN Flood attacks, a rule was created that triggers when an excessive number of SYN packets are detected in a short period of time. A threshold was defined for the number of packets that exceeds normal activity and indicates a possible attack. This made it possible to distinguish legitimate traffic from malicious traffic based on statistical traffic characteristics. Similarly, for UDP Flood and ICMP Flood attacks, rules were developed that respond to an abnormally high frequency of the corresponding packets. Particular attention was paid to setting thresholds and time intervals to avoid false positives during peak legitimate traffic loads. This required analysing normal network activity and setting adequate limits. To detect HTTP Flood attacks, we used the analysis of HTTP requests. The rule was triggered when an excessive number of requests of the same type to a web server was detected, exceeding the set thresholds. Additionally, request parameters, such as URIs and HTTP methods, were analysed to more accurately identify malicious activity.

When developing the rules, special attention was paid to optimisation to reduce the load on the system and minimise false positives. Variables for IP addresses and ports were used to make the rules more flexible and easier to manage. This ensured that the rules could be quickly adapted to changes in the network environment without having to rewrite them from scratch. Regular expressions and other rule parameters were also optimised to improve system performance. For example, efficient search and filtering algorithms were used to minimise latency and impact on network bandwidth.

Testing and results. After implementing the developed rules, a series of tests were conducted to evaluate their effectiveness. Attacking machines generated multi-vector DDoS attacks against the target server, and Snort in pfSense analysed the traffic and responded according to the configured rules.

The test results showed that the system effectively detects and blocks various types of attacks. All planned attacks were successfully detected, and

malicious traffic was blocked before entering the network. This confirms the effectiveness of the developed rules and their ability to protect the network from complex threats. Snort's event logs confirmed that the rules were triggered correctly and provided detailed information about the detected threats. Administrators could view the details of each incident, including source and destination IP addresses, attack type, and trigger time. This allowed them not only to detect attacks but also to analyse them to further improve the security system. The number of false positives was minimal, which indicates that the rules were successfully optimised. The system did not block legitimate traffic, which ensured uninterrupted operation of services for legitimate users. This is critical, as excessive sensitivity of the system can lead to a negative impact on business processes.

It was also noted that the load on the system did not exceed the permissible values, which indicates the effectiveness of the optimisation and the possibility of applying the developed rules in real environments with high traffic levels. This means that the system can be scaled up for use in large networks without significant additional costs.

Discussion. The results of the study confirmed that the use of optimised rules for the Snort system in pfSense allows to effectively detect and block multi-vector DDoS attacks. The flexibility and customisability of the rules make it possible to adapt the system to specific network requirements and traffic patterns. An important success factor is a deep understanding of the nature of attacks and network traffic in a particular environment. This allows us to develop rules that respond as accurately as possible to real threats, while reducing the number of false positives. Analysing normal network activity and defining thresholds are key elements of this process.

However, it should be borne in mind that with the development of technology and the emergence of new attack methods, it is necessary to regularly update the rule base and adapt it to new threats. Attackers are constantly looking for new ways to circumvent security, so the IPS system must be dynamic and capable of rapid adaptation. It is also advisable to combine signature analysis with behavioural analysis to detect unknown or modified attacks.

Conclusions. In this paper, we have demonstrated that optimising rules for an intrusion detection and prevention system is an effective approach to increasing the level of protection against multi-vector DDoS attacks. The developed and tested rules allowed the Snort system in pfSense to effectively

detect and block various types of attacks, ensuring the security of information systems and networks.

References:

1. What is a ddos attack? Ddos meaning, definition & types | fortinet. (n.d.). Fortinet. <https://www.fortinet.com/resources/cyberglossary/ddos-attack>
2. ТИМОЩУК, Д., & ЯЦКІВ, В. (2024). USING HYPERVISORS TO CREATE A CYBER POLYGON. MEASURING AND COMPUTING DEVICES IN TECHNOLOGICAL PROCESSES, (3), 52-56. <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2024-79-7>
3. Тимощук, В., Долінський, А., & Тимощук, Д. (2024). ЗАСТОСУВАННЯ ГІПЕРВІЗОРІВ ПЕРШОГО ТИПУ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ЗАХИЩЕНОЇ ІТ-ІНФРАСТРУКТУРИ. Матеріали конференцій МЦНД, (24.05. 2024; Запоріжжя, Україна), 145-146. <https://doi.org/10.62731/mcnd-24.05.2024.001>
4. Тимощук, В., & Тимощук, Д. (2022). Віртуалізація в центрах обробки даних-аспекти відмовостійкості. Матеріали X науково-технічної конференції „Інформаційні моделі, системи та технології “Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, 95-95.
5. PfSense documentation | pfsense documentation. (n.d.). Netgate Documentation | Netgate Documentation. <https://docs.netgate.com/pfsense/en/latest/>
6. Documents | Snort. Snort. (n.d.). <https://www.snort.org/documents>.
7. ParrotOS documentation | parrotos documentation. (n.d.). Parrot Security. <https://parrotsec.org/docs/>
8. Іваночко, Н., Тимощук, В., Букатка, С., & Тимощук, Д. (2023). РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАХОДІВ ЗАХИСТУ ВІД UDP FLOOD АТАК НА DNS СЕРВЕР. Матеріали конференцій МНЛ, (3 листопада 2023 р., м. Вінниця), 177-178.
9. Демчук, В., Тимощук, В., & Тимощук, Д. (2023). ЗАСОБИ МІНІМІЗАЦІЇ ВПЛИВУ SYN FLOOD АТАК. Collection of scientific papers «SCIENTIA», (November 24, 2023; Kraków, Poland), 130-130.
10. Tymoshchuk, D., & Yatskiv, V. (2024). SLOWLORIS DDOS DETECTION AND PREVENTION IN REAL-TIME. Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ», (August 16, 2024; Oxford, UK), 171-176. <https://doi.org/10.36074/logos-16.08.2024.036>

THE IMPACT OF INTEGRATION GAMIFICATION AND REFLECTIVE LEARNING METHODS INTO LEARNING MANAGEMENT SYSTEMS ON LEARNING EFFECTIVENESS

Bezpachenko Yevhenii Dmitrovich

Master's degree student of the Institute of Computer Science and Information Technologies
National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Ukraine

Academic supervisor: Liutenko Iryna Viktorivna

ORCID ID: 0000-0003-4357-1826

PhD in Technical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of
Software Engineering and Intelligent Management Technologies
National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Ukraine

In today's world, the effectiveness of learning is extremely important. Over time, numerous new technologies emerge, and older ones evolve, making it essential to continually improve the effectiveness of learning processes. Key opportunities to enhance learning effectiveness include increasing motivation to prevent procrastination and improving academic performance and understanding of the material studied. This research will explore the impact of integrating gamification into learning management system, alongside methods like the Feynman Technique, the Cornell Method, and self-reflection.

The aim of this research is to determine and compare the impact of integrating gamification with the Feynman Technique, the Cornell Method, and self-reflection on learning effectiveness of user learning when using learning management systems. The study seeks to justify the significance of using gamification in combination with these methods to enhance motivation and academic performance during the online learning process.

The integration of gamification into education has become a significant topic in recent years. Using game elements in learning helps increase student motivation and engagement. According to a study conducted by Hassan et al., 2019 [1], students using gamified applications for online learning demonstrated greater motivation, satisfaction, engagement, and knowledge acquisition.

When taking online courses in learning management systems, many individuals encounter difficulties in fully understanding the topic. The Feynman Technique is an effective approach to solve this issue. This method

involves explaining complex concepts in simple terms. It is believed that when a person can explain a topic in simple words, they have a solid understanding of it. Research conducted by Englevert P. Reyes [2] demonstrated that students who applied the Feynman Technique during independent online learning achieved higher scores on posttests and showed greater learning gains.

During independent online learning, individuals who retain information better through writing should maintain an organized and convenient notebook. One of the most well-known note-taking methods is the Cornell Method.

A modern analysis of the effectiveness of using the Cornell Note-Taking Method was conducted in research by Manick Saran [3]. This study highlights the method's advantages in organizing and processing information, making it a valuable tool for improving comprehension and retention during self-paced learning.

The self-reflection method is employed to help students analyze their learning progress and identify weaknesses in their understanding. According to research by Henk G. Schmidt [4], self-reflection enhances students' awareness of what and how they have learned, provides a sense of progress, and boosts motivation through this awareness.

The studies presented earlier prove the effectiveness of the application of the considered methods for learning, but it is necessary to check which motivation and academic performance will be affected by the integration of each method with gamification in learning management system.

To study the effectiveness of gamification in education using various methods, a software application was developed with a three-tier client-server architecture. The client-side was built using React.js, which sent HTTP requests to a REST API on the server side, developed with Spring Boot. The server-side interacted with a MySQL database through the ORM framework Hibernate for data exchange.

An experiment will be conducted to study the impact of integrating gamification with one of the methods, the Feynman Technique, the Cornell Method, or self-reflection. Twenty participants will be divided into four groups. The control group will take courses using only gamification, while the three experimental groups will take courses combining gamification with one of the mentioned reflective methods.

The software should provide users with the opportunity to take gamified training courses using the chosen learning reflection methodology. At the beginning of the course, a survey will be conducted to assess intrinsic

motivation, extrinsic motivation, and goal-oriented motivation. To evaluate learning performance, grades for the completed course were used. The formula (1) is used to calculate the effectiveness academic performance based on the course scores.

$$E = \frac{P}{T} * 100\% \quad (1)$$

Where:

E – efficiency.

P – score achieved by the participant.

T – maximum possible score for the course.

Since the motivation survey includes questions about three different types of motivation, it is necessary first to determine the effectiveness of each type of motivation (1), and only then calculate the overall motivation effectiveness of the user (2).

$$E_{mot} = \frac{E_{in} + E_{ex} + E_{goal}}{3} \quad (2)$$

Where:

E_{in} – efficiency of intrinsic motivation.

E_{ex} – efficiency of extrinsic motivation.

E_{goal} – efficiency of motivation to goals.

E_{mot} – efficiency of motivation.

To compare the obtained data, the software will use the formula (3) to find percentage change in efficiency.

$$\Delta E = \frac{E_m - E_g}{E_g} * 100 \quad (3)$$

Where:

ΔE – percentage change in efficiency

E_m – efficiency with using gamification with some method

E_g – efficiency with using gamification

According to the results of the study, using the Feynman Technique with gamification leads to approximately a 14% improvement in academic performance compared to using gamification alone. The Cornell Method showed a small change in academic performance 4%. The self-reflection method had the greatest impact on motivation during learning 11%, but it did not affect academic performance. Since a small sample size was used, the results of the study may not be entirely accurate.

The learning process can be improved in various ways within learning management systems. Our research has shown that integrating gamified learning with the Feynman Technique, the Cornell Method, and self-reflection in these systems can enhance motivation and academic performance.

Future studies could explore the impact of these methods on long-term retention of the learned material and conduct a follow-up study with a larger sample size and additional methods for improving learning. The results of this study may be used in learning management systems and mobile learning applications.

References:

1. Gul A., Uz Bilgin C. Gamification in Adult Learning. Research Anthology on Adult Education and the Development of Lifelong Learners. 2021. P. 905–932. URL: <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-8598-6.ch045> (date of access: 09.11.2024).
2. Feynman Technique as a Heutagogical Learning Strategy for Independent and Remote Learning / E. Reyes et al. Recoletos Multidisciplinary Research Journal. 2021. Vol. 9, no. 2. P. 1–13. URL: <https://doi.org/10.32871/rmrj2109.02.06> (date of access: 10.11.2024).
3. Saran M., Krentz Gober M., McCarty E. B. An introduction to the Cornell Note system. Ear, Nose & Throat Journal. 2022. P. 014556132211464. URL: <https://doi.org/10.1177/01455613221146457> (date of access: 10.11.2024).
4. Lew M. D. N., Schmidt H. G. Self-reflection and academic performance: is there a relationship?. Advances in Health Sciences Education. 2011. Vol. 16, no. 4. P. 529–545. URL: <https://doi.org/10.1007/s10459-011-9298-z> (date of access: 10.11.2024).

THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A PARTNER AND TOOL IN HUMAN INTERACTION

Nikita Ruslanovych Suhlobov

student of

Kharkiv National University of Radio Electronics, Ukraine

Scientific adviser: Nataliia Volodymyrivna Kravchenko

ORCID ID: 0009-0006-3376-244

Assistant Professor of Foreign Languages Department

AI technology is advancing swiftly, performing tasks traditionally seen as the domain of humans—such as diagnosing diseases, translating languages, and handling customer service. While this progress has sparked concerns that AI could replace human workers across many sectors, this scenario is neither inevitable nor the most likely outcome. Instead, AI's true potential lies in complementing and amplifying human capabilities rather than outright replacing them. Studies involving over 1,500 companies have shown that the greatest performance gains are achieved when humans and AI collaborate, blending human qualities like leadership, teamwork, and creativity with AI's strengths in speed, data processing, and scalability. [2]

This collaborative approach depends on humans performing key roles to support and sustain AI's effective deployment. First, specialists must train AI systems, feeding them data and context to improve their performance in tasks such as disease detection, customer service, and even the understanding of cultural nuances in language. For example, to develop the personality of AI assistants like Microsoft's Cortana or Apple's Siri, experts spend countless hours fine-tuning responses, tone, and interaction styles, drawing on human creativity and empathy.

Beyond training, another essential human role involves explaining AI outputs, especially in complex fields such as law or healthcare, where outcomes must be communicated clearly to ensure transparency and trust. Given that AI often processes information in ways that are not easily understandable—known as the “black-box” problem—having experts who can interpret AI decisions for consumers and regulators is crucial. In the European Union, for instance, the GDPR mandates that consumers be given explanations for algorithm-driven decisions, and companies are expected to create thousands of new positions dedicated to managing these responsibilities.

Professionals in the field of AI management also play a critical role in monitoring and maintaining AI systems, ensuring that they operate safely, ethically, and in compliance with laws. For example, safety engineers work to prevent industrial robots from endangering human workers by designing systems that can detect and respond to people nearby. Ethics officers, similarly, are responsible for preventing AI from making biased or unfair decisions, especially in sensitive areas like credit scoring and employment.

On the other side of this collaboration, AI assists humans by amplifying cognitive abilities, enhancing creativity, and supporting high-level tasks. For example, Autodesk's Dreamcatcher AI allows designers to input design specifications and receive thousands of possible solutions that meet those criteria, enhancing both efficiency and innovation in the design process. In customer service, virtual assistants like SEB Bank's Aida can handle large volumes of inquiries, freeing human employees to focus on complex or sensitive customer needs. When AI cannot solve an issue, it learns from human agents' responses, improving its future performance.

In manufacturing, AI-powered robots and cobots (collaborative robots) work alongside humans, assisting with physical tasks. Hyundai, for example, has developed exoskeletons that allow workers to lift heavy objects with ease, while robots take on repetitive, strenuous tasks, enhancing workplace safety and productivity.

For organizations aiming to maximize AI's value, the challenge is to reimagine and restructure operations around this collaborative intelligence. By redesigning business processes to integrate human and machine strengths, companies can drive long-term growth and innovation, ensuring that AI not only supports but also enhances human work in ways previously unimaginable.

As companies strive to integrate AI effectively, it's essential that they focus on creating a supportive environment where both human workers and AI can thrive together. This involves not only training employees to work alongside AI tools but also fostering a culture that embraces technology as a partner rather than a competitor. Organizations must prioritize upskilling their workforce, ensuring employees are equipped with the necessary skills to work with AI systems. This can be achieved through specialized training programs that teach how to interact with AI, interpret its outputs, and leverage its capabilities to drive business objectives.

AI's integration into the workforce also calls for new leadership approaches. Managers must become adept at overseeing teams composed of

both human workers and AI systems, ensuring that collaboration is smooth and that AI is used in ways that complement human strengths. This requires a shift in mindset, moving away from traditional management models toward a more flexible, adaptive approach that values continuous learning, innovation, and the blending of human and machine intelligence.

As students, we can use artificial intelligence to boost our productivity and enhance our learning. For example, AI helps quickly find the necessary information, clarify complex topics, and provide clear explanations. It can be an excellent assistant when completing assignments, correcting texts, and suggesting ideas for improvement. Additionally, AI can help us learn new skills or concepts, such as coding, language learning, or data analysis. For instance, AI-powered language learning apps like Duolingo can help us improve vocabulary and grammar. AI can also assist in learning new technologies, such as machine learning or web development, as well as save time by automating routine tasks, allowing us to focus on more important aspects of our studies.

One key aspect of maximizing AI's potential is data. AI thrives on data, and its effectiveness depends on the quality and quantity of information it has access to. Organizations must therefore ensure that they have systems in place to collect, store, and manage data efficiently and ethically. This involves addressing concerns related to data privacy and security, ensuring that AI systems comply with regulations like the General Data Protection Regulation (GDPR) in the European Union. Ethical data usage is crucial in avoiding discrimination or bias in AI decisions, especially in areas such as hiring, lending, and law enforcement.

Furthermore, the implementation of AI must take into account the societal impacts it may have. For example, there are concerns about job displacement as automation increases, but these fears can be mitigated by investing in programs that retrain workers and help them transition into new roles. AI can also create new job opportunities in fields that didn't exist before, such as AI ethics, algorithm auditing, and AI programming.

It's also important to recognize that AI is not a one-size-fits-all solution. The potential of AI can vary greatly depending on the industry, the specific tasks it is being applied to, and the way in which it is integrated into existing workflows. For example, while AI-powered automation can significantly improve efficiency in manufacturing, in creative industries like marketing or design, AI may be better suited to complement human creativity, offering inspiration and generating new ideas.

AI's evolution also presents new ethical challenges that need to be carefully managed. Issues such as algorithmic bias, data privacy, and transparency must be addressed to ensure that AI systems do not inadvertently cause harm or perpetuate existing inequalities. Ethical guidelines and frameworks are essential in ensuring that AI is developed and deployed in a way that benefits society as a whole. This requires collaboration between industry leaders, governments, and other stakeholders to establish regulations and standards that promote responsible AI use.

Looking ahead, the future of AI collaboration holds immense promise. As AI continues to evolve, it will increasingly become a core component of how we work, learn, and interact. By fostering collaboration between humans and AI, organizations can unlock new levels of productivity, creativity, and innovation. However, achieving this vision requires careful planning, investment in education and training, and a commitment to ethical principles that ensure AI's development and application is aligned with the greater good of society. As we navigate this new era of AI-powered collaboration, the focus must remain on enhancing human potential and ensuring that technology serves as a tool for positive change rather than a threat to jobs or social structures. The key to a successful AI-driven future lies in the recognition that technology and humanity can work together to create a better world for all.

References:

1. Code A. The Impact of Artificial Intelligence on Human Relationships. Medium. URL: <https://medium.com/@shahxaibvlog/the-impact-of-artificial-intelligence-on-human-relationships-e5aca4087542> (date of access: 13.11.2024).
2. How Humans and AI Are Working Together in 1,500 Companies. Harvard Business Review. URL: <https://hbr.org/2018/07/collaborative-intelligence-humans-and-ai-are-joining-forces> (date of access: 13.11.2024).

АНАЛІЗ СУТНОСТІ ПРИКЛАДНИХ ПРОГРАМНИХ ІНТЕРФЕЙСІВ

Гінчук В. О.

Студент II курсу групи КБ-23м,
Кафедри комп'ютерних технологій та моделювання систем
Поліський національний університет, Україна

API (Application Programming Interface) – це основа сучасних програмних архітектур, що визначає правила взаємодії між програмними компонентами, полегшуючи комунікацію між різними частинами системи[1]. У світі, де технології постійно розвиваються, а вимоги до швидкості та ефективності обміну даними зростають, API стали невід'ємною частиною як веб-застосунків, так і мобільних додатків, хмарних сервісів та інших цифрових платформ. API дозволяє розробникам ефективно створювати інтегровані та масштабовані системи, що спрощують розробку, забезпечують гнучкість і підтримують високий рівень безпеки.

Метою дослідження є аналіз функцій API та його значення для сучасних інформаційних систем, а також визначення ролі API в забезпеченні ефективності розробки, безпеки та масштабованості програмних продуктів.

Задачі дослідження:

1. Визначити основні функції та призначення API в сучасних веб-застосунках.
2. Оцінити роль API в забезпеченні безпеки та контролю доступу.

API є потужним інструментом, що значно спрощує процес розробки програмного забезпечення, оскільки дозволяє розробникам не заглиблюватися в технічні деталі функціонування серверних систем. Це важливо, оскільки API надає чітко визначені методи та кінцеві точки для доступу до даних та функцій серверної частини, що дозволяє стандартизувати та спростити інтеграцію з різними сервісами.

Основними функціями API є:

- Абстрагування бізнес-логіки: API приховує деталі реалізації серверної логіки та надає клієнтам лише необхідні методи для доступу до даних, що дозволяє легко змінювати внутрішню структуру застосунку без порушення взаємодії з клієнтами [2].

- Модульність і повторне використання: API дає змогу створювати окремі модулі, які можна інтегрувати в більші системи, що дозволяє значно скоротити час на розробку та знизити витрати на підтримку [2].

- Забезпечення безпеки та контролю доступу: API часто використовується для впровадження механізмів аутентифікації та авторизації, що дає змогу контролювати доступ до ресурсів та захищати сервери від несанкціонованих запитів [3].

Також API значно полегшує інтеграцію із зовнішніми сервісами та сторонніми бібліотеками [4]. Це особливо важливо у випадках, коли серверний застосунок потребує даних від інших систем, наприклад, для обробки платежів, відправки повідомлень або взаємодії з хмарними сервісами. За допомогою API сервер може отримувати необхідну інформацію та обробляти її, використовуючи стандартизовані протоколи обміну, такі як HTTP або HTTPS.

Однією з основних причин популярності API є стандартизація підходів до обміну даними, що забезпечує однаковий спосіб взаємодії з різними сервісами [5]. Це значно спрощує розробку клієнтських застосунків та інтеграцію нових функцій без необхідності повної переробки існуючої інфраструктури.

Отже, аналіз сутності прикладних програмних інтерфейсів (API) показує їх критичну роль у сучасному програмному середовищі. API значно полегшують процес розробки, сприяючи абстрагуванню складної серверної логіки та надаючи розробникам стандартизовані методи доступу до функцій і даних. Вони забезпечують модульність, повторне використання компонентів та інтеграцію з іншими системами, що дає змогу швидко впроваджувати нові функції та значно знижувати витрати на підтримку програмного забезпечення.

Крім того, API відіграють важливу роль у забезпеченні безпеки інформаційних систем, через впровадження механізмів аутентифікації та авторизації, що гарантують контроль доступу до чутливих даних. Вони також стають основою для інтеграції з зовнішніми сервісами, що дозволяє системам бути більш гнучкими та масштабованими.

Загалом, API є основою для розробки ефективних, безпечних та зручних програмних продуктів, що сприяють інноваціям і розвитку сучасних технологій.

Список використаних джерел:

1. API: веб-сайт. 15 листопада 2024 URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/API>
2. What is an API (Application Programming Interface)?: веб-сайт. URL: https://aws.amazon.com/what-is/api/?nc1=h_ls
3. API Authentication and Authorization: веб-сайт. 5 червня 2023 URL: <https://frontegg.com/guides/api-authentication-api-authorization>
4. What is API Integration?: веб-сайт. URL: <https://www.cleo.com/blog/what-is-api-integration#:~:text=API%20integration%20refers%20to%20the,exchange%20data%20and%20perform%20actions.>
5. The Importance of Standardized API Design: веб-сайт. 26 травня 2017 URL: <https://swagger.io/blog/api-design/the-importance-of-standardized-api-design/>

ЗАХИСТ КРИТИЧНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ТА БЕЗПЕКА ОПЕРАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ LINUX

Шакура І.Ю.

Студент II курсу магістратури групи КБ-23м
Кафедри комп'ютерних технологій та моделювання систем
Поліський національний університет, Україна

Критично важливими інформаційними ресурсами в операційній системі Linux є системні файли та каталоги, такі як **/boot**, **/dev**, **/etc**; бінарні файли оболонок, зокрема **bash**, **sh**, **zsh**; конфігураційні файли для **bash** (**/etc/profile**, **.bash_login**, **.profile**), **csh** (**/etc/csh.cshrc**, **.rcshrc**), **zsh** (**/etc/zsh**, **.zlogin**, **.zshenv**); файли журналів системних подій, як-от **/dev/log**, **/var/log**, **access_log**, **auth.log**, **user.log**, **yum.log**; а також бінарні файли для **Docker** та **Kubernetes**, зокрема **/usr/local/bin/docker**, **/usr/local/bin/kubectl**, **runc**, **/usr/local/bin/notary**. Це лише приклади критично важливих файлів і каталогів, які потребують уваги, але вони ілюструють загальний шаблон того, що є важливим для забезпечення надійності та безпеки системи.[1]

Для захисту цих критично важливих інформаційних ресурсів операційна система Linux повинна мати хоча б базовий комплекс засобів захисту. Тому для наглядності буде висвітлено захист на базі серверного дистрибутиву CentOS. Незважаючи на те, що CentOS є одним із найбезпечніших дистрибутивів, він не є повністю захищеним від потенційних загроз. Отже, потрібно вжити заходів, щоб гарантувати, що ваше середовище CentOS є максимально безпечним, так само, як і для будь-якого іншого сервера або служби, які ви адмініструєте.

1)Захистіть логіни SSH. Secure Shell (SSH) — це стандартний протокол для віддаленого керування сервером у CentOS. Однак він може стати проблемою безпеки, якщо його не налаштувати належним чином.

2)Налаштуйте брандмауер. CentOS використовує **Firewalld**, інтерфейс **iptables**, для керування брандмауером системи. **Firewalld** є динамічним і може коригувати правила, не відключаючи поточні з'єднання.

3)Регулярно оновлюйте свою систему. Регулярні оновлення необхідні для забезпечення захисту вашої системи від останніх відомих уразливостей. Використовуйте ``yum update``, щоб установити останні оновлення на CentOS.

4)Встановіть і налаштуйте SELinux. Security-Enhanced Linux (SELinux) — це модуль безпеки ядра Linux, який забезпечує механізм підтримки політик безпеки контролю доступу. Він попередньо встановлений на CentOS.

5)Використовуйте системи виявлення вторгнень. Системи виявлення вторгнень (IDS), такі як AIDE (Advanced Intrusion Detection Environment) або RKNHunter, можуть бути надзвичайно корисними. Вони відстежують вашу систему на предмет будь-якої підозрілої активності та сповіщають вас про можливі порушення.

6)Регулярно створюйте резервні копії. Регулярне резервне копіювання може врятувати ситуацію в разі катастрофічної події. Для автоматизації процесу резервного копіювання можна використовувати такі інструменти, як rsync або Bacula.[2]

Застосування описаних заходів безпеки, таких як налаштування SELinux, використання систем виявлення вторгнень та регулярне резервне копіювання, дозволяє значно підвищити надійність та стійкість Linux-систем до кібератак, що є ключовим фактором для підтримки безперебійної роботи серверів.

Список використаних джерел:

1. Top 9 file integrity monitoring (FIM) best practices. 17 жовтня 2024 URL: <https://sysdig.com/blog/file-integrity-monitoring/>
2. Securing Your CentOS 7 Environment: A Step-by-Step Guide. 17 жовтня 2024 URL: <https://tuxcare.com/blog/securing-your-centos-7-environment-a-step-by-step-guide/>

ПІДВИЩЕННЯ КИБЕРОБІЗНАНОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ ВЕБ-ЗАСТОСУНКУ

Супотніцький В.В.

Студент II курсу групи КБ-23м,
Кафедри комп'ютерних технологій та моделювання систем
Поліський національний університет, Україна

Один із найкращих способів захисту від атак соціальної інженерії — переконатися, що працівники вашої організації розуміють, як працюють кіберзлочинці. У зв'язку з тим, що соціальна інженерія спрямована на використання переваг у людській поведінці, розробка комплексної програми навчання з питань безпеки має вирішальне значення для захисту вашої організації та її співробітників.[1]

Метою даної роботи є представлення застосунку, що використовує метод «навчання з безпеки» як спосіб протидії соціотехнічним атакам.

Задачі на роботу:

1. Дослідити інструменти та засоби, що дозволяють створювати веб-застосунки.

Використовувані засоби для створення:

HTML — це мова розмітки, або ще один спосіб зберігання інформації.[2]

CSS — це спеціальна мова (мова стилів), за допомогою якої описують вигляду документів, написаних мовами розмітки даних.[3]

JavaScript — це високорівнева мова програмування, яка широко застосовується для створення інтерактивних вебзастосунків і сайтів. За допомогою JS можна додавати анімацію, створювати спливаючі повідомлення, перевіряти дані в формах, оновлювати контент і забезпечувати взаємодію інтерфейсу з користувачем.[4]

Svelte — це структура інтерфейсу користувача, яка використовує компілятор, щоб дозволити вам писати неймовірно лаконічні компоненти, які виконують мінімальну роботу в браузері, використовуючи мови HTML, CSS і JavaScript.[5]

Опис застосунку: імітація робочого столу з ярликами електронної пошти та браузеру, при клікові на якийсь з них відчиняється розроблений програмний веб-застосунок. Браузер та пошта мають різний дизайн, а їх вміст та кількість пунктів в них прописані в файлі конфігурацій.

Представлений програмний застосунок у вигляді робочого столу комп'ютера слугуватиме тренувальною платформою для працівників підприємств. Це сприятиме підвищенню їхньої обізнаності через практичні заняття, що, у свою чергу, зменшить ризик стати жертвою соціотехнічної атаки.

Список використаних джерел:

1. 8 Ways Organisations Prevent Social Engineering Attacks. 17 листопада 2024 URL: <https://www.stickmancyber.com/cybersecurity-blog/8-ways-organisations-prevent-social-engineering-attacks>
2. Що таке html. 17 листопада 2024 URL: https://css.in.ua/article/shcho-take-css_3
3. Що таке CSS. 17 листопада 2024 URL: https://css.in.ua/article/shcho-take-html_10
4. Що таке JavaScript і для чого він потрібен. 17 листопада 2024 URL: <https://goit.global/ua/articles/shcho-take-javascript-i-dlia-choho-vin-potriben/>
5. Web development for the rest of us. 17 листопада 2024 URL: <https://svelte.dev/>

СЕКЦІЯ XVIII. ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МАТЕМАТИКИ В ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ. ВИЗНАЧНИКИ ДРУГОГО ПОРЯДКУ

Борзов Сергій Олексійович

канд. техн. наук, доцент кафедри вищої математики
Український державний університет науки і технологій,

*Науково-навчальний інститут «Український державний хіміко-технологічний
університет», Україна*

Застосування визначників другого порядку [1] щодо задач дистанційної освіти полягає в тому, що в рівняння підставляються відповіді на спеціально підготовлені питання. На ці питання потрібно відповісти і проставити відповідний бал.

Розглянемо питання для студента.

Наскільки він(вона) хоче вчитись? Наскільки він(вона) працюючий(а)? Наскільки він(вона) тримає своє слово? Наскільки він(вона) допомагає товаришам? Наскільки він(вона) любить ваш предмет? Наскільки ти готовий(а) витратити свій час? Наскільки ти готовий(а) витратити свої емоції? Наскільки ти вільний(а) в своєму ставленні до цього викладача? Наскільки тобі комфортно з цим викладачем? Наскільки ти довіряєш цьому викладачу? Чи буде цей викладач завжди добрим к тобі? Чи буде цей викладач враховувати твої емоції? Чи буде цей викладач прощати тобі незначні помилки? Чи буде цей викладач сприймати твоє ставлення до відпочинку? Чи буде цей викладач сприймати твій характер? Наскільки тебе задовольняє характер викладача? Наскільки тебе задовольняє зовнішність викладача? Наскільки тебе задовольняє поведінка викладача в аудиторії? Наскільки тебе задовольняє поведінка викладача з іншими студентами? Наскільки тебе задовольняє поведінка викладача щодо цілей в майбутньому?

А тепер розглянемо питання для викладача.

Наскільки в тебе є бажання вчити його(її)? Наскільки він(вона) дотепний(а)? Наскільки він(вона) добре відноється до твого предмету?

Наскільки він(вона) має друзів, які заохочують його навчатися? Наскільки він(вона) хоче займатися наукою? Наскільки достатньо в тебе часу для нього(неї)? Наскільки в тебе є методична база для початку? Наскільки ти готовий(а) змінити розпорядок роботи заради ним(нею)? Наскільки ти готовий(а) зрозуміти його(її) почуття? Наскільки ти готовий(а) підтримувати його(її) довгий час? Чи буде він(вона) мати хороший настрій? Чи буде він(вона) погоджуватися з твоїми порадами? Чи буде він(вона) тримати свої емоції під контролем? Чи буде він(вона) працювати над додатковим матеріалом? Наскільки хороший у вас канал зв'язку? Як часто ти допомагаєш йому(їй) в навчанні? Як часто він(вона) працює ввечері? Як часто у вас трапляються непорозуміння? Наскільки ти готовий(а) вести його весь курс?

Після того, як питання отримані і на них надійшли відповіді, проходить процес подрахунку балів. Бали підраховуються по наступній формулі

$$\begin{cases} a_1x + b_1y = k - m \\ a_2x + b_2y = n - l \end{cases}$$

де: $a_1; b_1; k; m$ – відповіді студента; $a_2; b_2; n; l$ – відповіді тьютора.

Висновки. Ми побачили, що застосування моделі визначників другого порядку може бути доцільним при становленні спільного зі студентом учбового контакту. Дане опитування становить 40 питань; по 20 питань для студента і 20 для викладача. Особистий інтерес становить питання для викладача – він зазвичай не дуже бажає відповідати на питання. Але це його робота і він має чесно розглянути поданий матеріал.

Список використаних джерел:

1. Навчальний посібник з вищої математики// Поліщук А.В., Науменко Т.С., Шапка І.В., Борзов С.О., Олевський В.І. – Дніпро: ДВНЗ УДХТУ, 2023. – 199 с. ISBN 978-617-8234-03-4

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МАТЕМАТИКИ В ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ. ЗАСТОСУВАННЯ НАПРАВЛЯЮЧИХ КОСИНУСІВ ВЕКТОРА

Борзов Сергій Олексійович

канд. техн. наук, доцент кафедри вищої математики

Український державний університет науки і технологій,

Науково-навчальний інститут «Український державний хіміко-технологічний університет», Україна

Застосування направляючих косинусів вектора дозволяє встановити орієнтацію вектора у просторі [1]:

$$\cos \alpha = \frac{x}{\sqrt{x^2 + y^2 + z^2}}$$

$$\cos \beta = \frac{y}{\sqrt{x^2 + y^2 + z^2}}$$

$$\cos \gamma = \frac{z}{\sqrt{x^2 + y^2 + z^2}}$$

Для випадка двох векторів можна встановити їх розбіжності у тривимірному просторі.

$$p = \frac{x_1}{\sqrt{x_1^2 + y_1^2 + z_1^2}} - \frac{x_2}{\sqrt{x_2^2 + y_2^2 + z_2^2}}$$

$$q = \frac{y_1}{\sqrt{x_1^2 + y_1^2 + z_1^2}} - \frac{y_2}{\sqrt{x_2^2 + y_2^2 + z_2^2}}$$

$$r = \frac{z_1}{\sqrt{x_1^2 + y_1^2 + z_1^2}} - \frac{z_2}{\sqrt{x_2^2 + y_2^2 + z_2^2}}$$

Це дозволить визначити розбіжність між тьютором і учнем при дистанційному навчанні.

Розглянемо приклад.

Тьютор має знання по математиці в повному обсязі, а учень - в обмеженому. Параметри тьютора будуть складати $X=1; Y=1; Z=1$. Параметри учня відповідно $X=0,1; Y=0,2; Z=0,3$. Розбіжності в знаннях по данній темі складуть:

$$p = \frac{1}{\sqrt{1+1+1}} - \frac{0,1}{\sqrt{0,01+0,04+0,09}} = 0,31$$

$$q = \frac{1}{\sqrt{1+1+1}} - \frac{0,2}{\sqrt{0,01+0,04+0,09}} = 0,04$$

$$r = \frac{1}{\sqrt{1+1+1}} - \frac{0,3}{\sqrt{0,01+0,04+0,09}} = -0,22$$

Слід зауважити, що ми маємо не абсолютні значення арккосинуса, а відносні, тобто значення повинно наближуватися до нуля.

Висновки. Ця схема може бути застосована для вияву в першому наближенні розбіжностей в знаннях з будь якого предмету. Застосування в математиці найбільш легке, так як тут можна легко оперувати цифрами. В гуманітарних науках виникає потреби встановити числові значення досліджуємих параметрів і після цього розпочати цю процедуру. Ця схема може бути застосована і в інших галузях народного господарства. Так можна оцінити бідь яку розбіжність.

Список використаних джерел:

1. Навчальний посібник з вищої математики// Поліщук А.В., Науменко Т.С., Шапка І.В., Борзов С.О., Олевський В.І. – Дніпро: ДВНЗ УДХТУ, 2023. – 199 с. ISBN 978-617-8234-03-4

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МАТЕМАТИКИ В ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ. ІНТЕГРАЛЬНЕ ЧИСЛЕННЯ

Борзов Сергій Олексійович

канд. техн. наук, доцент кафедри вищої математики

Український державний університет науки і технологій,

Науково-навчальний інститут «Український державний хіміко-технологічний університет», Україна

Інтегральне числення застосовується в математиці для обчислення площ, об'ємів, моментів інерції і т.і. [1] В системі дистанційної освіти інтегральне числення може бути застосовано для аналізу процесів, які слабо вписуються в нормальний хід освітньої роботи. Мається на увазі те, що студент захворів і тепер йому потрібно наздоганяти матеріал. Публікацій на тему одужання і наступного входу в нормальний темп навчання на сьогоднішній день дуже мало.

Припустимо є така задача. Обчислити площу криволінійної трапеції, обмеженою лінією, показаною на Рис.1.

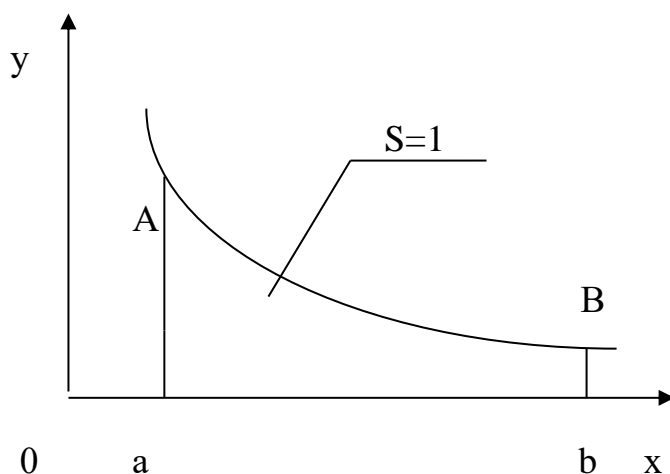

Рис.1 Криволінійна трапеція

Площа фігури $aABb$ становить 1 квадратну одиницю. Тут зображена фігура, площу якої нескладно знайти.

Ми тепер змінимо задачу. Потрібно знайти дзеркально протилежну площу, причому не цілу площу, а по клаптиках, як показано на Рис.2.

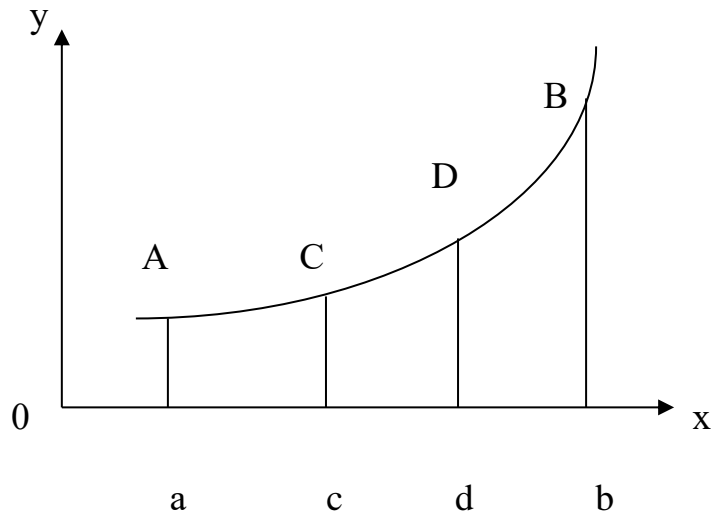

Рис.2. Криволінійна трапеція, розбита по клаптиках

Видно, що загальна площа в 1 квадратну одиницю розбита на декілька елементарних площін. Хоча сумарно площа не змінилася, поодинці елементарні площини нерівномірні. Площа $aACc$ менша за площу $cCDd$, а площа $cCDd$ менша за площу $dDBb$. З цього витікають наступні висновки.

Висновки. 1) Так як площі на однакові, то різними будуть абсциси елементарних клаптиків. Це означає що приріст знань за період ac , буде дуже незначним. Якщо студент буде наполегливо працювати, то він вийде на період cd , де результати будуть трішки кращими. І кінець кінцем, на періоді db його результати будуть відповідати вимогам учбового закладу. 2) Ця особливість спонукує тьютора бути особливо уважними до тих студентів, які пропустили заняття по причині хвороби. Нерегулярна крива опанування знань робить неможливим швидке засвоєння знань. Потрібна певна кількість часу, поки студент вийде на достатній рівень нових знань.

Список використаних джерел:

1. Навчальний посібник з вищої математики// Поліщук А.В., Науменко Т.С., Шапка І.В., Борзов С.О., Олевський В.І. – Дніпро: ДВНЗ УДХТУ, 2023. – 199 с. ISBN 978-617-8234-03-4

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МАТЕМАТИКИ В ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ. ПРАВИЛО ЛОПІТАЛЯ

Борзов Сергій Олексійович

канд. техн. наук, доцент кафедри вищої математики

Український державний університет науки і технологій,

Науково-навчальний інститут «Український державний хіміко-технологічний університет», Україна

Правило Лопіталя – це зручний спосіб розкриття невизначеностей. Будь-яка невизначеність, де присутній $\frac{0}{0}$, або $\frac{\infty}{\infty}$ може бути розв'язана через застосування похідних чисельника і знаменника. [1]

Якщо ми маємо таку невизначеність, спочатку треба розібратися це $\frac{0}{0}$, або $\frac{\infty}{\infty}$. Якщо це $\frac{0}{0}$, тоді немає ніяких проблем, просто беремо похідну чисельника і знаменника, і розкриваємо невизначеність. Якщо це $\frac{\infty}{\infty}$, тоді «перегортаємо» дріб і повторюємо першу процедуру.

У дистанційній освіті є такі ситуації, які потребують певної визначеності. Це може бути вступні іспити, або ситуації, в яких присутня висока ймовірність отримання травм. Зазвичай, такі проблеми розв'язуються шляхом онлайн іспиту, або онлайн навчання. Але час минає. Те, що здавалося раніше неможливим, стає зрозумілим і сприйнятливим.

Розглянемо приклад.

Студент, здається, не опанував матеріал. Тьютор намагається виявити те, що студент погано засвоїв. Їх взаємодія, тобто тьютора і студента опишеться такими залежностями. Взаємодія тьютора:

$$a_m = 5x^3 - 5$$

А студента так:

$$a_c = x - 1$$

Тепер ми повинні знайти їх порозуміння, тобто:

$$\lim_{x \rightarrow 1} \frac{5x^3 - 5}{x - 1} = \left[\frac{0}{0} \right]$$

У нас виникла невизначеність. Для її розкриття візьмемо похідну:

$$\lim_{x \rightarrow 1} \frac{5x^3 - 5}{x - 1} = \lim_{x \rightarrow 1} \frac{(5x^3 - 5)'}{(x - 1)'}$$

Вона складе:

$$\lim_{x \rightarrow 1} \frac{15x}{1} = 15$$

Ми отримали кінцевий результат. Він складає 15.

Так само ми можемо отримати результат і в інших формах. Ми бачимо, що треба указати додаткові умови, які будуть доцільними в даній ситуації. Ми бачимо, що похідна функції є такою умовою. В якості похідної можуть бути використані додаткові питання, пов'язані з особистим ставленням до навчання, побутовими умовами, швидкості інтернету (якщо освіту одержує сільський житель), тощо. Бачимо, що таких питань може бути скільки завгодно. Головне, щоб вони відображали суть навчання.

Висновки. Ми бачимо, що в умовах, коли існує невизначеність, найпростішим способом є розкриття невизначеності шляхом правильно поставлених питань. На основі прикладу з похідною показано, що шуканий результат досягається уже з першого, рідше з другого разу.

Список використаних джерел:

1. Навчальний посібник з вищої математики// Поліщук А.В., Науменко Т.С., Шапка І.В., Борзов С.О., Олевський В.І. – Дніпро: ДВНЗ УДХТУ, 2023. – 199 с. ISBN 978-617-8234-03-4

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПАРАЛЕЛЬНОСТІ ПРЯМИХ І ПЛОЩИН У ПРОСТОРИ В КУРСІ ГЕОМЕТРІЇ

Глемезда Владислав Володимирович

здобувач вищої освіти ННІ природничо-математичних,
медико-біологічних наук та інформаційних технологій

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Україна

Постановка проблеми. Організація самостійної роботи учнів під час вивчення теми «Паралельність прямих і площин у просторі» у шкільному курсі геометрії є особливо актуальною в умовах сучасної освіти в Україні, яка активно реформується. Сьогодні освітні програми орієнтовані на розвиток компетентностей, критичного мислення та навичок самостійного навчання. Проте абстрактні теми, як-от паралельність у просторі, залишаються складними для засвоєння, і традиційні методи навчання не завжди ефективні для самостійного опрацювання.

Недостатня кількість дидактичних матеріалів та обмежена кількість інноваційних підходів до організації самостійної роботи ускладнює процес навчання. Існує нагальна потреба в інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій, які можуть допомогти індивідуалізувати навчання та підвищити мотивацію учнів.

Аналіз досліджень та публікацій. Сучасні дослідження особливостей навчання геометрії базуються на роботах вітчизняних вчених з теорії та методики навчання математики в школі, серед яких особливе значення мають дослідження вчених: Г. Бевз, В. Буряк, О. Буковська, І. Грищенко, О. Істер, О. Королюк, Н. Лосєва, В. Пузирьов, О. Скворцова, А. Мерзляк, Н. Тарасенкова, Д. Терменжи, О. Чашечнікова, В. Швець та інші.

Мета роботи: Проаналізувати задачі курсу геометрії, зокрема, геометричні задачі на паралельність у просторі; висвітлити методичні аспекти розв'язування таких задач.

Виклад основного матеріалу. Організація самостійної роботи у курсі геометрії для старшокласників є важливим етапом навчання, який допомагає розвивати глибоке розуміння предмету, аналітичне мислення

та здатність до самостійного пошуку інформації та рішень. Оскільки курс геометрії включає абстрактні теми, такі як паралельність прямих і площин у просторі, учні мають не лише запам'ятати теоретичні положення, а й навчитися їх застосовувати у різних ситуаціях. Самостійна робота передбачає виконання завдань [8], які потребують високого рівня просторового мислення та вміння будувати зв'язки між геометричними об'єктами. Під час такої роботи [12] учні також отримують можливість формувати навички самоконтролю і самооцінки, оскільки вони мають самостійно організувати процес виконання завдань і перевіряти правильність розв'язків. Виконання самостійної роботи у курсі геометрії допомагає старшокласникам глибше засвоїти тему і підготуватися до вирішення практичних задач, а також сприяє розвитку важливих навичок, які знадобляться в подальшому навчанні.

Для організації самостійної роботи на тему «Прямі й площини у просторі» важливо застосувати диференційований підхід, враховуючи різний рівень підготовки учнів. Диференційований підхід [3] в освіті є більш вузьким поняттям, ніж диференціація навчання. Він зосереджується на створенні оптимальних умов для розвитку учня з урахуванням його індивідуальних особливостей. Для ефективного застосування цього підходу потрібно розробити систему співпраці між викладачем і учнем, яка включає планування, організацію та оцінювання навчального процесу з орієнтацією на досягнення конкретних результатів у комфортних умовах. Досвід вчених [5;7;9] показує, що старшокласники виявляють більший інтерес до виконання завдань, коли використовують інформаційно-комунікаційні технології.

Під час викладання теоретичного матеріалу, який учні повинні засвоїти для подальшої самостійної роботи, доцільно використовувати інформаційно-комунікаційні технології, що робить процес навчання більш наочним та інтерактивним [10]. Використання презентацій у PowerPoint або Google Slides дозволяє структурувати матеріал, виділяючи ключові положення та схематично показуючи зв'язки між основними поняттями. Такий підхід полегшує запам'ятовування та допомагає учням орієнтуватися в матеріалі. Використання програм для 3D-моделювання, таких як GeoGebra, дозволяє учням візуалізувати та досліджувати просторові об'єкти, обертати їх, змінювати їхні параметри, що особливо корисно для формування просторового мислення та розуміння абстрактних понять. Учні можуть вивчати паралельність прямих і

площин через зміну їх розташування та побудову додаткових елементів, що сприяє кращому розумінню теми. Для самоперевірки та закріплення знань можна використовувати онлайн-платформи для тестування [1;6,11], такі як LearningApps або Classtime, де учні можуть пройти тести на знання основних положень теми, відразу отримати результати та проаналізувати свої помилки.

Виконання завдань з чотирма рівнями складності дає можливість кожному учню просуватися у вивченні теми відповідно до свого рівня, починаючи з базових понять і поступово переходячи до завдань вищого рівня складності. На початковому рівні учням слід запропонувати завдання на відтворення основних визначень та умов паралельності, а також на побудову простих графічних моделей, що дають уявлення про взаємне розташування прямих та площин у просторі. На середньому рівні учні можуть практикуватися у доведенні паралельності прямих і площин, застосовуючи базові теореми та властивості. Достатній рівень передбачає складніші задачі, які вимагають не лише знань теорем, а й уміння комбінувати їх для доведення складних взаємозв'язків між об'єктами у просторі. Високий рівень вимагає від учнів аналітичного мислення та здатності доводити складні геометричні твердження. Завдання цього рівня можуть включати комбіноване застосування кількох теорем для побудови та доведення паралельності в нестандартних конфігураціях.

Вивчення розділу «Прямі та площини у просторі» є важливою частиною геометрії, що сприяє розвитку просторового мислення та допомагає зрозуміти основи багатьох реальних структур. Ця тема дозволяє краще уявити взаємодію геометричних об'єктів у тривимірному просторі, зокрема розташування прямих і площин.

Вивчення теми «Прямі та площини у просторі» є ключовим аспектом геометрії, що розвиває просторове мислення і допомагає зрозуміти основи реальних структур. Це дозволяє краще уявити взаємодію геометричних об'єктів у тривимірному просторі.

Учні набувають навичок визначення і класифікації взаємного розташування прямих і площин, побудови фігур, а також застосування понять паралельності та перпендикулярності для опису реальних об'єктів.

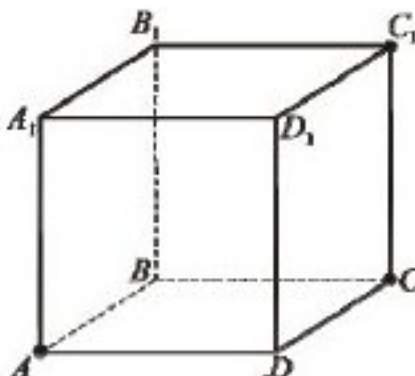
Індивідуальні завдання [12] сприяють закріпленню знань і розвитку навичок аналізу просторових ситуацій. Учні вчаться вирішувати задачі на

взаємне розташування прямих і площин, застосовуючи отримані знання в різних практичних ситуаціях.

Основною метою вивчення цієї теми є розвиток просторового мислення, зокрема через вивчення побудови геометричних фігур та їх застосування для розв'язання задач. Використання простих фігур, таких як куб і тетраедр, допомагає не лише у виконанні побудов, а й розвиває навички уявних побудов.

У нашій статті ми хочемо приділити увагу паралельності у просторі, зокрема зосередитися на метричних і позиційних задачах цієї теми. Ми також наведемо кілька задач (середній, достатній та високий рівень), створених самостійно, які сформульовані у форматі НМТ(ЗНО) [2] з теми «Паралельність у просторі»:

Задача 1. На рисунку зображено куб $ABCD A_1 B_1 C_1 D_1$. Утворіть правильні твердження:

1	Пряма AD_1	А	Міститься у площині BDD_1
2	Площина DCC_1	Б	Паралельна площині AA_1BB_1
3	Площина BDC_1	В	Паралельна площині DD_1C_1C
4	Пряма A_1B_1	Г	Паралельна площині BB_1C_1C
		Д	Паралельна площині AB_1D_1

Розв'язання:

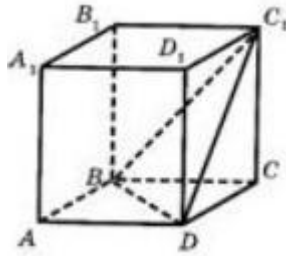
1. Оскільки $ABCD A_1 B_1 C_1 D_1$ - куб, то протилежні площини в ньому паралельні одна одній, тобто площина $(ADD_1) \parallel (BCC_1)$ за означенням. Пряма $AD_1 \in (ADD_1)$, тоді, сама пряма $AD_1 \parallel (BCC_1)$.

Відповідь: Г.

2. Аналогічно до попереднього пункту, протилежні площини у куба паралельні одна одній, тоді площина $DCC_1 \parallel (AA_1BB_1)$.

Відповідь: Б.

3. Для початку зобразимо на рисунку площину (BDC_1) :

$BD \subset (BDD_1); (B_1D_1); \subset (BDD_1);$

(BB_1DD_1) – прямокутник, а отже за означенням $(BB_1 \parallel DD_1; BB_1 = DD_1);$

$\Rightarrow BD \parallel B_1D_1;$

Аналогічно: $AB_1 \parallel DC_1.$

$BD \cap DC_1 = D; B_1D_1 \cap AB_1 = B_1 \Rightarrow (BDC_1) \parallel (AB_1D_1);$

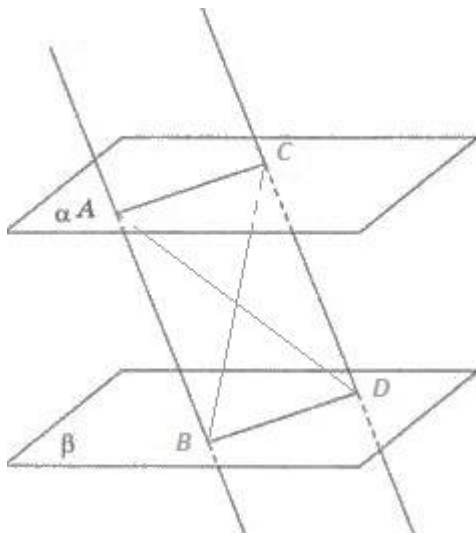
Відповідь: Д.

4. Пряма $A_1B_1 \subset (A_1B_1C_1), (A_1B_1C_1)$ – квадрат, а отже за означенням $(A_1B_1 \parallel D_1C_1; A_1B_1 = D_1C_1);$. Оскільки пряма $D_1C_1 \subset (DD_1C_1)$ і пряма $D_1C_1 \parallel A_1B_1$, то пряма $A_1B_1 \parallel (DD_1C_1)$ за ознакою паралельності прямої і площини.

Відповідь: В.

Загальна відповідь матиме вигляд: 1 – Г; 2 – Б; 3 – Д; 4 – В.

Задача 2. Відрізки AB і CD паралельних прямих розміщені між паралельними площинами α і β так, що точки A і C лежать у площині α , а B та D – у площині β . $CB = 7$ см, $AD = \sqrt{129}$ см. Знайдіть добуток $AB \cdot BD$, якщо DC на 3 см більший ніж AC .

Дано: $\alpha \parallel \beta, AB \parallel CD, A \in \alpha, C \in \alpha, B \in \beta, D \in \beta,$
 $CB = 7$ см, $AD = \sqrt{129}$ см, $DC = AC + 3$
 см;

Знайти: $AB \cdot BD$ - ?;

Розв'язання: Оскільки за умовою $AB \parallel CD, AC \subset \alpha, BD \subset \beta, \alpha \parallel \beta$, то $AC \parallel BD$ за властивістю паралельності площин. Отже, $ABDC$ – паралелограм за означенням. Прямі AD та BC діагоналі паралелограма $ABDC$. Введемо додаткову змінну – нехай x ($x > 0$) – коефіцієнт пропорційності, тоді $AC =$

x , $DC = (x+3)$. За наслідком із теореми косинусів (теорема про діагоналі паралелограма):

$$2(AC^2 + DC^2) = AD^2 + BC^2 \Rightarrow 4x^2 + 12x + 18 = 49 + 129;$$

$$4x^2 + 12x - 160 = 0 \Rightarrow x^2 + 3x - 40 = 0;$$

$$D^2 = \sqrt{9 + 160};$$

$$\sqrt{D} = 13;$$

$$x_1 = \frac{-3+13}{2} = 5;$$

$$x_2 = \frac{-3-13}{2} = -8 \text{ - не задовольняє умову } (x > 0);$$

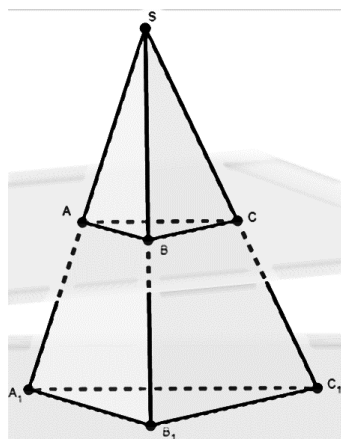
Повернемося до заміни: $AC = 5$, $DC = 5+3 = 8$; Оскільки $ABDC$ - паралелограм, то за означенням $AB = CD$, $AC = BD$, отже $BD = 5$, $AB = 8$.

Необхідно знайти добуток $AB \cdot BD$. Маємо $AB \cdot BD = 8 \cdot 5 = 40 \text{ см}^2$.

Відповідь: 40 см^2 .

Наведемо приклад задачі взятої зі підручника профільного рівня для 10 класу [3]:

Задача 3. Площина β паралельна площині трикутника ABC . Світло, що виходить з точки S , відкидає на площину β тінь $A_1B_1C_1$ від трикутника ABC . Сторони трикутника $A_1B_1C_1$ дорівнюють 12 см, 15 см, 9 см. Знайдіть: 1) сторони трикутника ABC , якщо $SA : AA_1 = 2 : 1$; 2) площу трикутника ABC .

Дано: $\alpha \parallel BC$, $\beta \parallel BC$, $AB_1 = B_1B_2 = B_2B$,
 $AC = 18 \text{ см}$;

Знайти: AB - ?, AC - ?, BC - ?, S_{ABC} - ?;

Розв'язання: Оскільки $SA_1 \cap SB_1 = S$, то проведемо площину γ через SA_1 і SB_1 . Площини ABC і β паралельні, тому $\gamma \cap (ABC) = AB$, $\gamma \cap \beta = A_1B_1$. За властивістю паралельних площин $AB \parallel A_1B_1$.

$\Delta SAB \sim \Delta SA_1B_1$ за двома кутами ($\angle S$ - спільний, $\angle SAB = \angle SA_1B_1$ - відповідні при паралельних прямих і січній). Із подібності трикутників:

$$\frac{SA_1}{SA} = \frac{A_1B_1}{AB} = \frac{SB_1}{SB}$$

Нехай $AA_1 = x$ ($x > 0$), тоді $SA_1 = SA + AA_1 = 2x + x = 3x$. Отже:

$$\frac{A_1B_1}{AB} = \frac{3x}{2x} \Rightarrow \frac{9}{AB} = \frac{3}{2} \Rightarrow \text{звідки } AB = 6 \text{ см};$$

Аналогічно можна довести, що $\Delta SBC \sim \Delta SB_1C_1$, тоді:

$$\frac{B_1C_1}{BC} = \frac{SB_1}{SB} \Rightarrow \frac{B_1C_1}{BC} = \frac{3}{2} \Rightarrow \frac{12}{BC} = \frac{3}{2} \Rightarrow BC = 8 \text{ см};$$

Аналогічно можна довести, що $\Delta SAC \sim \Delta SA_1C_1$, тоді:

$$\frac{A_1C_1}{AC} = \frac{SA_1}{SA} \Rightarrow \frac{A_1C_1}{AC} = \frac{3}{2} \Rightarrow \frac{15}{AC} = \frac{3}{2} \Rightarrow AC = 10 \text{ см};$$

Маємо всі необхідні дані для знаходження площі трикутника ABC .
 S_{ABC} знайдемо за формулою Герона:

$$S_{\Delta} = \sqrt{p(p-a)(p-b)(p-c)}, \text{ де } p = \frac{1}{2}(a+b+c)$$

$$p = \frac{1}{2} \cdot (6 + 8 + 10) = 12 \text{ см}$$

$$S_{\Delta ABC} = \sqrt{12 \cdot 6 \cdot 4 \cdot 2} = 24 \text{ см}^2$$

Відповідь: 1) $AB = 6$ см, $BC = 8$ см, $AC = 10$ см; 2) $S_{\Delta ABC} = 24$ см²

Висновки: диференційовані індивідуальні завдання є важливим елементом у процесі самостійного навчання, оскільки вони сприяють не тільки закріпленню теоретичних знань, але й розвитку практичних навичок учнів. Виконуючи такі завдання, учні вчаться аналізувати ситуації, застосовувати знання для вирішення різних задач та знаходити ефективні рішення в нестандартних умовах. Крім того, самостійна робота дозволяє учням поглиблено опрацьовувати матеріал, розвиваючи навички організації власної навчальної діяльності та самоконтролю.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій значно покращує навчальний процес, даючи змогу створювати візуалізації складних геометричних конструкцій і сприяючи інтерактивному взаємодії з матеріалом.

Таким чином, поєднання індивідуальних завдань, самостійної роботи та ІКТ дозволяє значно підвищити ефективність навчання, сприяючи глибокому засвоєнню матеріалу, розвитку критичного та творчого мислення, а також формуванню навичок самостійного вирішення завдань.

Список використаних джерел:

1. Losyeva N., Kyrylenko N., Kyrylenko V. Introduction of information communication technologies for the development of creative thinking in future educators in Ukraine // Zeszyty naukowe szkoly Wyzszej Rodzin w Warszawie. Seria Pedagogiczna. Zeszyt 16-17, Numer serii 9-10., Warszawa, 2018. P.121-140.
2. Zakusilo, Anatolij. "ДО ПИТАННЯ ПРО ОПТИМАЛЬНІСТЬ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ ДО ЗНО З МАТЕМАТИКИ." Actual Problems in the System of Education: General Secondary Education Institution–Pre-University Training–Higher Education Institution 3 – 2023. – С.307-313.

3. Буковська О. І. Диференційований підхід до організації самостійної навчальної діяльності старшокласників у процесі поглибленого вивчення геометрії. Diss. 2010.
4. Істер О.С., Єргіна О.В. "Геометрія 10 клас." (2018).
5. Лосєва Н. М. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні дисципліни "Аналітична геометрія". Вісник Черкаського університету. Педагогічні науки. 2011. № 201. С. 46-52.
6. Лосєва Н.М. Тестування в умовах багатоступеневої підготовки фахівців у вищій школі // Освіта і управління. – 2002. – Т. 5. – № 4. – С. 150-156.
7. Лосєва Н.М., Губар Д.Є. Використання інформаційного інтерактивного порталу «Аналітична геометрія» для організації самостійної роботи студентів // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми математичної освіти» (ПМО-2013), м. Черкаси, 8-10 квітня 2013 р. – Черкаси: Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2013. – С. 273-275.
8. Лосєва, Н.М., Пузирьов, В.Є., Терменжи, Д.Є, Організація самостійної роботи студента у реаліях дистанційного навчання. Суми: ФОП Цьома СП, 2021. – С.154-155.
9. Пузирьов В.Є. Новації у викладанні вищої математики: застосування інформаційно-комунікаційних технологій // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» – Том 4 – К.: Гнозис, 2015. С. 414-421.
10. Пузирьов В.Є., Лосєва Н.М. Реалізація принципу наочності при вивченні вищої математики // Міжнародна науково-практична інтернет-конференція "Світ дидактики: дидактика в сучасному світі", вересень 2021, Київ: Інституту педагогіки НАПН України. 2021. С. 25-27.
11. Раков С.А., Вашуленко О.П., Горех В.П., Милянник А.І, Пузирьов В.В. Три виміри логікоматематичної компетентності. Вісник. Тестування і моніторинг в освіті. 2009. № 12. С.6-15.
12. Савчук О. А. "МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ПАРАЛЕЛЬНОСТІ ПРЯМИХ У ПРОСТОРИ." Наукові записки молодих учених 4 (2019).

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ У НАВЧАННІ ФІЗИКИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПІДВИЩЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ УСПІШНОСТІ УЧНІВ

Юрченко Іван Геннадійович

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту природничо-математичних наук, інформатики та менеджменту

Державний заклад «Південноукраїнський національний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

Науковий керівник: Ордановська Олександра Ігорівна

ORCID ID: 0000-0003-4868-0087

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри інноваційних технологій та
методики навчання природничих дисциплін

Державний заклад «Південноукраїнський національний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

Реалії сьогодення як в умовах дистанційного, так і в умовах очного навчання, а також виклики освіти та розвитку технологій, вимагають все більшого застосування різного роду цифрових інструментів навчання. У сучасному світі стрімкий розвиток інформаційних технологій потребує оновлення методик викладання, особливо в технічних дисциплінах, таких як фізика. Традиційні методи навчання не завжди відповідають потребам сучасних учнів, які звикли до інтерактивних технологій та візуалізації складних явищ.

Сучасні методики здатні «оживити» заняття за допомогою відео- та аудіоматеріалів, віртуальних лабораторій та онлайн-експериментів з природничих дисциплін, зокрема, й з фізики. Тому дуже важливим є подальші впровадження та розвиток інтерактивного програмного забезпечення, яке призначене для наочного демонстрування різноманітних фізичних процесів, моделювання експериментів та автоматизованої обробки результатів.

До інструментів, що дозволяють організувати під час навчання фізики моделювання та віртуальні експерименти, відносяться віртуальні та цифрові фізичні лабораторії. В якості прикладу, можна навести використання симуляцій PhET (<https://phet.colorado.edu/uk>) та

Everycircuit (<https://everycircuit.com/app>) для побудови електричних схем кіл під час вивчення розділу «Електродинаміка» (11 клас).

Так, за допомогою симуляції Phet «Лабораторія електрики: Постійний струм» можна проводити демонстрації визначення параметрів електричного кола при паралельному, послідовному з'єднанні провідників, перевірки законів Кірхгофа тощо, здійснювати супровід відповідних лабораторних робіт, розв'язання задач, зокрема й експериментальних (рис. 1).

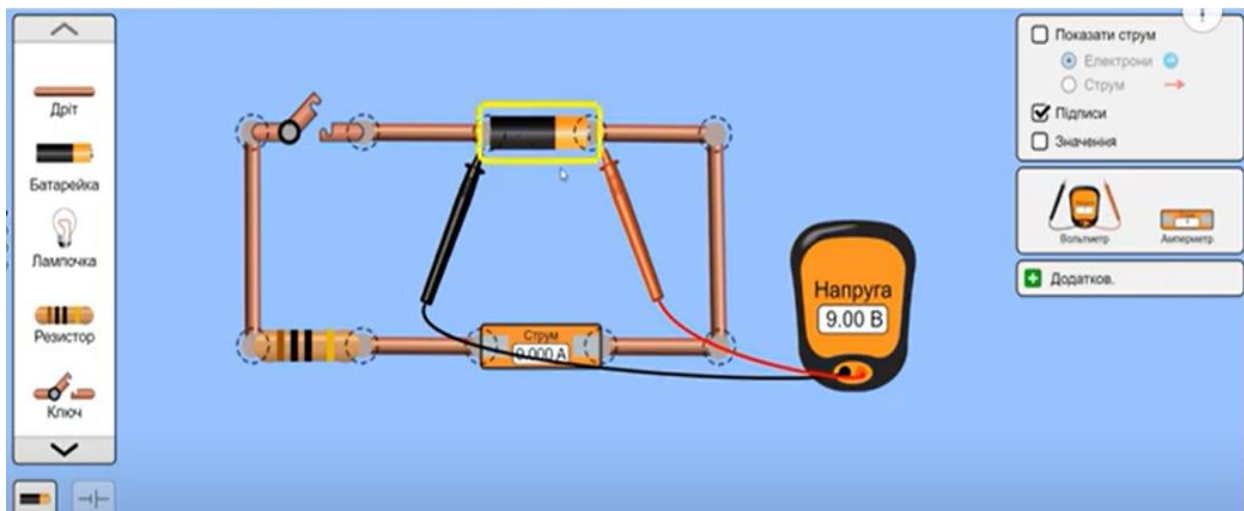

Рис. 1. Симуляція PhET
«Лабораторія електрики: Постійний струм»

У середовищі EveryCircuit можна так само будувати електричні схеми як постійного, так і змінного струму, додавати як прості, так і складні елементи. Під час симуляції можна перемикає перемикачі, регулювати потенціометри, налаштовувати світлодіодні резистори обмеження струму, збільшувати вхідну напругу тощо. Схема негайно реагує на зміни в режимі реального часу (рис. 2).

З метою аналізу впливу впровадження і використання цифрових інструментів під час навчання фізики на підвищення успішності було проведено педагогічний експеримент на базі Одеської спеціалізованої школи № 32 I–III ступенів Одеської міської ради Одеської області. Так, в експериментальних класах в освітній процес з фізики було впроваджено використання симуляцій PhET та Everycircuit для побудови електричних схем кіл як супровід розв'язання відповідних фізичних задач, зокрема й експериментальних з реальним обладнанням.

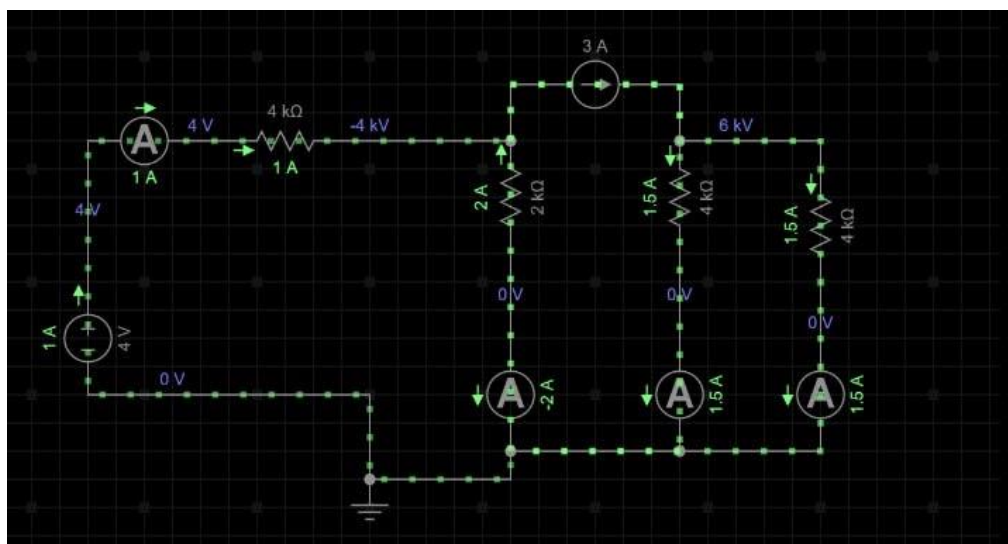

Рис. 2. Побудова електричного кола у середовищі EveryCircuit

В результаті проведеного експерименту було зафіксовано позитивну динаміку ефективності навчання: на 7 % зростає академічна успішність учнів в рамках вивчення теми і на 14 % в рамках опанування розділу в цілому.

Можна зробити висновок, що при адекватному використанні цифрових інструментів в освітньому процесі з фізики, особливо за умови поєднання їх із роботою з реальним обладнанням, створюються умови для підвищення академічної успішності учнів та покращення якості навчання. Проте, враховуючи постійний розвиток технологій, виникає необхідність постійного експериментування з різними цифровими інструментами та методами їх інтеграції в освітній процес.

Список використаних джерел:

1. Потапчук Т. В., Пукас І. Л., Серман Т. В. (2022) Цифрові технології у професійно-педагогічному розвитку педагога. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць*. Том 1 № 1 (103). 2022. С. 187-198. Вилучено з: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2022-103-1-187-198>.
2. Ордановська О., Рубанська О., Ромащенко К. (2023) Цифрові сервіси і додатки як засіб і предмет підготовки майбутніх учителів і викладачів природничо-математичних дисциплін. *Наукові інновації та передові технології*. № 11 (25). 2023. С. 549-566. DOI: 10.52058/2786-5274-2023-11(25)-549-566.

СЕКЦІЯ ХІХ. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

EXISTENTIAL CRISES OF PERSONALITY AND HUMANITY IN THE PHANTASMAGORIC DRAMA OF SERHIY SHCHUKCHENKO

Syrskya Olena Anatoliivna

Master's student of the research institute
Dnipro Humanitarian University, Ukraine

The works of Serhiy Shchukchenko occupy a unique place in contemporary Ukrainian drama, blending elements of phantasmagoria with profound philosophical exploration. Central to his plays are existential crises, where the struggles of the individual are mirrored by the broader disarray of humanity. Through surreal and often dreamlike narratives, Shchukchenko delves into themes of alienation, moral decay, and the search for identity in a fragmented world.

His phantasmagoric dramas create a symbolic space where personal and collective anxieties intertwine. The characters, often caught between reality and illusion, grapple with questions of purpose, freedom, and mortality, reflecting the universal human condition. This fusion of the personal and the societal underscores Shchukchenko's innovative approach to dramatizing existential dilemmas, making his works a poignant commentary on the human experience in times of uncertainty and transformation.

According to N. Yuhan, a researcher of contemporary Ukrainian drama, "plays with an 'irreal' ('unreal') chronotope are popular in the drama of the 2000s and 2010s. First of all, these are phantasmagoria plays and phantasmagoria farces based on fantastic stories" [9, p. 202]. Of course, science fiction is widespread in contemporary Ukrainian prose [1 – 2; 4; 11], but it is less used in drama.

In this paper, we analyze the work of science fiction playwright Serhiy Shchukchenko and his plays *F.ART* (2013) [7] and *Fools 1* (2007 – 2011) [6]. S. Shchukchenko continues to develop this theme in a peculiar way in his play *F.ART*, a comedy-farce with elements of the detective genre. The plot is based

on a fantasy. The main character of the play, Julia, does not understand what is happening to her for a long time. She has been kidnapped by 12 orphans whom she was taking care of, and promised to return them safe and sound only if she allows another person to live in her body for a while. She asks her friend Alex for help. At the end of the play, Alex admits that it was he and his friends who arranged all this: he kidnapped the children, persuaded the scientist Lenz to put the soul of another woman into Julia's body. He wanted to be closer to his beloved, to explore her inner world, to know himself, and to enter into the desired intimate contact with Julia. The social and criminal conflict of the play turns into a love conflict.

After the experiment with the protagonists' bodies and souls, several things become clear: First, the bodies of Julia and Alex were inhabited by "sticking people" who were incompatible with each other – when they were removed from their bodies, the lives of the young man and the girl changed for the better, and they fell in love with each other; second, Alex could not have an intimate relationship with the woman he loved when she had another soul in her body: the man loved Julia's soul, not her body.

In the play's finale, we learn about the fate of the couple from the two clowns: "THE FIRST CLOWN: The F.ART structure is currently engaged exclusively in the modification of people. That is, cleansing – from all kinds of energy, spiritual and other debris – and tuning. Adding spectacular and effective abilities and capabilities. The structure is managed by Alex and Julia. The coordinating council consists of 12 children.

SECOND CLOWN: And if not so officially, F.ART gives everyone the opportunity to compare the self of yesterday and the self of today. After that, decide for yourself: to be stuck or not to be <...>" [7].

Farcical features are brought to the play by two clowns who begin and end the work, and also interrupt the plot several times [10, p. 343]. Each time they list the positive traits of a person, argue loudly with each other, greet each other, run around the stage and "give pendulums" to each other, and communicate with the audience.

The play Relic by the same author continues the theme of true love raised in Shchuchenko's F.ART in a peculiar way. This monodrama is a part of the cycle "Fools 1" (2007 – 2011).

The action takes place in an "irreal" ("unreal") chronotope. It is probably the distant future of our planet. Ordinary people have been replaced by biorobots. They can be turned on and off, they do not remember emotions, their

memory can be corrected, and the biorobots themselves can be melted down into any thing. Two biorobots, Karl and Clara, have unearthed a former earthling whom they consider a “relic”. This is a man, Malysh, a former Kyivan. Carl and Clara begin to experiment with the relic.

The main experiment is the study of the Kid’s attitude towards women – towards sex and love. The conflict of the work is a love one. The Kid doesn’t want to have an intimate relationship with Clara: he simply doesn't like her. He needs true love. The man remembers that in his past life he loved Veronika. He calls for her. Clara invites another biorobot who pretends to be Veronika. The kid starts to communicate with Veronica, but very quickly finds out that the woman does not understand that love should be free, sincere and devoted. He tries to tell Veronika what the snow should look like, but the biorobot does not understand him. The baby dies. Karl and Clara try to hide the consequences of their failed experiment. Veronica, touched and confused, wants to know what snow looks like.

Thus, man cannot live among biorobots. Man dies without love and an organic environment. The fantasy play *Without a Horse* is related to the play *Relic*. These works are united by common characters: The Kid, Karl, Clara, and Veronica.

The chronotope of this play is also “irreal” (“unreal”), but the author does not hint to the reader and viewer that the characters are biorobots. On the contrary, all the characters live ordinary human lives: they recall their childhood and youth, fall in love, cook, and raise children. There are external conflicts in the play (Character – Character, Character – Group) and internal conflict (in the protagonist’s soul). The conflict develops on the ideological and social levels.

The kid decided to become a monument in a small town. The town used to have a monument to a very famous and influential person, but over time, the townspeople rethought the history of their country and demolished the monument. The kid decided to take the free pedestal.

Karl, as an official of the city, provided the Kid with funds for a horse, the development of the project concept, and a salary. But the Kid decided not to buy the horse. The first conflict occurred – between the city authorities and the Monument.

The boy wants to become the Father of the city, an influential figure who would be respected by all the townspeople, who would come to him in happy moments of their lives and in sadness. He is ready to endure all the hardships:

bad weather, birds attacking him, lack of comfort. Over time, he gets used to living on a pedestal.

His next conflicts are with Clara and Veronika, who love him. He does not want to live with them or listen to them: he believes that they live a banal and useless life, and his mission is to think about all the inhabitants of the city and protect them. Gradually, the women leave him. When it becomes clear that the Figure's influence on society is growing, a conflict arises with Karl, the city official. Karl tries to knock the Kid off the pedestal and take his place. But the Kid competes with Karl and fights for his right to fulfill the role of the Monument. Then his former friends begin to ignore him: they come to the monument and pretend not to notice the Kid, not to understand who is in front of him. The monument starts to get nervous. But later it turns out that it's a joke: his friends are wishing him a happy birthday. They love him, adore him, because... they "invented him" [6].

The friends recall their childhood, the happy moments of their lives, and go for a walk in the forest. The monument also wants to go with them. The hero begins to oppose himself to society. He loses contact not only with his friends but also with his past.

References:

1. Вещикова О.С. (2017) Категорія містичного: науковий дискурс і репрезентація в сучасній прозі. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна*. (76), 129-133.
2. Олійник С. М. (2013) Побутування фантастичного у сучасній українській прозі. *Синопис: текст, контекст, медіа*, (3-4). URL: <https://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/view/67>
3. Скибицька Ю. (2004) Сучасна українська драма: мотиви та поетика. *Українська література*. URL: <https://ukrlit.net/article1/1874.html>
4. Трокай А. (2011) Фантастика і фентезі в сучасній українській літературі. *Сучасна українська книгосфера*. URL: avtura.com.ua/review/767/
5. Цокол О. О. (2017) *Текстові стратегії української драматургії 1980 – 2010-х рр.* [АКД]. Репозитарій НУК. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/19690/1/avtoref_Tsokol_%C2%A0final_1.pdf
6. Щученко С. (2007) Придурки 1. *Kurbas.org.ua*. URL: <http://dramaturg.org.ua>.
7. Щученко С. (2013) F.ART. *Kurbas.org.ua*. URL: <http://dramaturg.org.ua>.
8. Юган Н. Л. (2018) Мелодраматичні засоби та прийоми у п'єси сучасних українських драматургів. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія. Філологічні науки*, (2 (16)), 262-272.
9. Юган Н. Л. (2019) Фантастика та фантазмагорія в сучасній українській драматургії (конфлікт та персонаж). *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія. Філологічні науки*. 2019. № 1 (17). С. 202-215.

10. Юган Н. Л. (2019) Формування національної ідентичності українського суспільства засобами театру. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури та мистецтв*, (2), 341-345.
11. Bolshakova A. (2023) «A necessary medicine for wounded souls»: Ukrainians discover Ukrainian drama. *Nost. Network for Border Crossing Journalism*. Available at : <https://nost.org/news/ukrainians-discover-ukrainian-dram>
12. Юган Н. (2024). Жіночий погляд на російсько-українську війну: фемінні ролі та стратегії подолання психологічних і постколоніальних травм у творах сучасної української драматургії. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*. Дрогобич, Вип. 59, 81-92.

FORMAL AND INFORMAL LETTER WRITING IN LANGUAGE CLASSROOM IN SENIOR CLASSES

Marianna Husti

Student of Higher Education at the Faculty of English Language and Literature
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Ukraine

Supervisor: Katalin Fodor

Doctor of Philosophy, Associate Professor, Department of Philology
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Ukraine

Letter writing remains an essential skill in both formal education and professional environments. According to Harmer [1] it is crucial for students, especially in senior classes, to understand the differences between formal and informal letters, not just from a linguistic perspective but also from the standpoint of social context and appropriateness [1]. In the language classroom, teaching letter writing effectively aids students in developing their writing skills, critical thinking, and ability to adapt language to different contexts [2].

A formal letter follows a strict structure and tone, typically used in professional, academic, or official communication. Students must be aware of the conventions such as the salutation, subject line, formal language, and closing signature [5].

Key Elements: date, address, salutation (e.g., "Dear Sir/Madam"), body paragraphs, and formal closing (e.g., "Yours sincerely").

Purpose: to communicate with authority figures, organizations, or institutions.

Informal letters are more personal and casual. They are generally used to communicate with family, friends, or peers.

Key Elements: salutations (e.g., "Dear John"), casual tone, informal language, and a personal sign-off (e.g., "Love," "Best wishes") [4].

Purpose: to share personal experiences, requests, or updates. These letters may also serve to maintain relationships [5].

Writing letters enhances a student's ability to organize thoughts coherently and express themselves in writing. Understanding the structural differences between formal and informal letters helps students become versatile writers [1]. It builds proficiency in adapting language to various contexts and audiences, making them more effective communicators [2].

Senior students, especially those nearing graduation, will often need to write formal letters in professional contexts (e.g., college applications, job applications, official correspondence). The ability to craft an appropriate letter for various situations is an essential life skill [5].

Teachers should introduce students to the standard formats for formal and informal letters, emphasizing structure, tone, and appropriate language. This can be done through direct instruction, use of sample letters, and templates that students can use [1]. Teachers also can model both types of letters by writing them in class, demonstrating the differences in tone, structure, and content. By providing examples, students can better understand the subtleties of formal vs. informal writing [4].

Integrating real-world tasks, such as drafting letters for specific purposes (e.g., job applications, requests for information, friendly letters), can make the task more engaging and relatable [5]. Students should be encouraged to analyze real-world examples, which could include reading newspapers, official documents, or personal letters [3]. Ur [2] highlights that students should be encouraged to write drafts, exchange them with peers, and provide constructive feedback. This peer review process helps students internalize the conventions of letter writing and improves their ability to critique and edit their work.

Given the rise of digital communication, teachers should also include email writing as part of the curriculum. Students can learn how formal and informal email writing parallels traditional letter writing, with an added focus on digital etiquette [4]. Furthermore, letter writing serves as a bridge to understanding cultural norms, particularly in terms of respect and politeness in communication. Different cultures have varying expectations for formal and informal communication, and teaching these distinctions can broaden students' global awareness and empathy. For students from different cultural backgrounds, the conventions of formal and informal writing may vary. It is important for teachers to acknowledge these differences and adapt their teaching to include cultural sensitivities, especially in diverse classrooms [3].

Many students may view letter writing as outdated or unimportant. Overcoming this perception and showing the relevance of letter writing in modern communication is essential. Teachers can achieve this by linking letter writing to other forms of written expression, such as emails, reports, or professional correspondence [1].

Senior students often have different levels of proficiency in writing, and teachers must adapt lessons to meet the needs of all learners. Some students

may need more scaffolding, while others may require more challenging assignments to stretch their abilities [5].

Letter writing encourages students to think critically about their audience and purpose. They learn to organize their thoughts, choose the right tone, and use the appropriate language. These skills are transferable to other writing tasks, including essays, reports, and creative writing [2]. Moreover, analyzing different types of letters enhances students' reading comprehension skills. They learn to identify key components of letters and understand how to extract information from them [4].

Teaching letter writing prepares students for practical situations they will encounter in their personal and professional lives. Whether it's applying for a job, writing a formal complaint, or keeping in touch with family, students are equipped with the tools to navigate a variety of communication tasks.

Conclusion. Formal and informal letter writing play a pivotal role in the senior language classroom. It not only develops students' writing skills but also fosters a deeper understanding of cultural norms and social expectations. By integrating letter writing into the curriculum, teachers can help students improve their communication skills, making them better prepared for both academic and professional challenges. With careful instruction, real-world engagement, and ongoing feedback, letter writing can become a powerful tool for learning in senior classes.

References:

1. Harmer, J. (2004). *How to Teach Writing*. Longman. Available at: https://www.academia.edu/41442986/Jeremy_Harmer_How_to_Teach_Writing_Longman_2004 (Accessed: 2024.11.02)
2. Ur, P. (1996). *A Course in English Language Teaching*. Cambridge University Press. Available at: <https://sacunslc.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/03/penny-ur-a-course-in-language-teaching-practice-of-theory-cambridge-teacher-training-and-development-1996.pdf> (Accessed: 2024.11.02)
3. Richards, J. C., & Schmidt, R. (2002). *Longman Dictionary of Language Teaching & Applied Linguistics*. Pearson Education. Available at: https://www.academia.edu/44568181/Longman_Dictionary_of_Language_Teaching_and_Applied_Linguistics (Accessed: 2024.10.20)
4. Raimes, A. (1983). *Techniques in Teaching Writing*. Oxford University Press. Available at: <https://enjoymysite.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/12/24688339-techniques-in-teaching-writing.pdf> (Accessed: 2024.11.14)
5. Byrne, D. (1988). *Teaching Writing Skills*. Longman. Available at: <https://www.scribd.com/document/229219346/Byrne-D-1988-Teaching-Writing-Skills> (Accessed: 2024.11.14)

TRANSFORMATION OF THE HORROR GENRE IN CONTEMPORARY GERMAN DRAMA

Krokhmal Hanna Leonidivna

Postgraduate student of the Faculty of Philology
Donbas State Pedagogical University, Ukraine

The genre of horror, originally associated with literature and cinema, is undergoing significant transformations in contemporary German drama. Using the elements of fear, anxiety, and the unknown, contemporary playwrights, such as Roland Schimmelpfennig, address deep existential questions, immersing the viewer in a new dimension of fear. Horror on stage becomes a means not only to frighten, but also to question the boundaries between reality and illusion, individuality and the collective unconscious.

The uniqueness of contemporary German theatrical horror lies in its tendency to psychologically influence. Playwrights do not just create a “horrific” environment, but use multi-level symbols and hyperrealistic scenography to emphasize the internal conflicts of the characters. Traditional horror motifs such as ghosts, dark spaces, or monsters are transformed into allegories of human fears of the future, technology, and invisible threats.

This trend reflects broader changes in the perception of fear in contemporary society and offers a theatrical language that allows us to reflect the most pressing anxieties of our time.

In contemporary English-language literature, the theme of Dracula is developed in the novels by Drake Stoker and Ian Holt “Dracula. Dracula the Undead” (2009) and “Dracula, My Love” by S. James (2010) [1; 2]. These are, first of all, recognized sequels to the famous novel by Bram Stoker [3; 4]. At the same time, the images of Dracula and vampires are significantly transformed here [5].

In the German modern tradition, the theme of Dracula and vampires was of interest to Marina Granatstein, a young playwright from Bonn. In her play *Winter* (2018) [6], the principal of a secondary school receives shocking news: tomorrow, a commission will come to the school to inspect the school, which was expected much later. In the course of the story, we learn that the inspectors are the “founding ladies” of the school, who have not been in the school for over 23 years [6]. The principal, the entire staff, and the school's service staff begin intensive preparations for the reception: the principal writes a speech, the

assistant principal prepares appliqués and decorations for the hall with the students, a young literature teacher announces a competition among the students to be a guide for the guests, and the sister hostess and the janitor hastily clean and make unscheduled repairs. The atmosphere at the school is anxious and even nervous.

The story focuses on the relationships within the teaching staff – likes and dislikes, intrigues and enmity. The new literature teacher has a fake diploma, but in reality she is a guard in a juvenile detention center. The teacher pretends to be someone else, tries to sit in on her colleagues and gain the principal's trust. The assistant principal hates Pasha Chernov, a high school student who is a “D” student and a discipline violator, and she wants to send him to a boarding school [6, p. 3, 15]. A young literature teacher seeks to demonstrate new pedagogical approaches – she organizes a vote among the students for the right to conduct a field trip for guests, but does not take into account that children can be provocateurs and vote for a disabled girl to hurt her.

Granatshtein depicts a children’s group and the relationships within it – friendships, conflicts, first love. One of the central issues in the play is the problem of bullying. Alevtina Petrova is a lame and overweight girl who is bullied by all her classmates: “Evil girls, in chorus (addressing the audience). We are evil girls. We are callous, soulless, we have no conscience. We have chosen Alechka Petrova as the main target of our mockery. We ridicule her limp, her orthopedic boot, her overweight, her pale appearance. If she had a gun, she would have killed us. But she doesn't have a gun.

Alevtina Petrova (addressing the audience). I am Alevtina Petrova. Evil girls are always mocking me, making fun of my limp, my orthopedic shoe, my overweight, my pale appearance. If I had a gun, I would kill them. And if I had a drink, I would saw them to pieces. But I have nothing!” [6]. By the way, in the finale, Alevtina has a saw and she saws the “evil girls” to pieces.

Tonya Listieva is in love with the hooligan Pasha Chernov, who is a poor student, skips classes, drinks, and smokes. But she sees him as a hero, worries and cares about him, trying to warn him about the troubles he might have at school [6]. Two completely opposite characters - Olya Vesnina (the smartest girl in school) and Katya Solntseva (the most beautiful girl) – are very lonely [6]. They become friends, exchange things, clothes, and empathize with each other.

We are looking at a typical school comedy with elements of farce.

At the same time, there are details and hints scattered throughout the text that are incomprehensible to the reader/viewer for some time. From dialogues

and monologues, we learn that the Founding Ladies come to inspect the school very rarely and only in winter; they do not like heat (their visit 18 years ago was canceled because there was a sudden thaw outside); before their arrival, the watchman cuts off the radiators to make the room cold; the last order of these Ladies was to replace all the fresh flowers in the school with inanimate ones [6]. The teacher of literature feels very cold in the school, as if all the windows were open [6]; students note that there is always an eerie cold near the teachers' room – usually when there are inanimate otherworldly beings nearby.

The action is rapidly moving towards a denouement: three Women Founders appear, and they are not people, but monsters: “Their arms are very long, they throw the floor. Their faces are powdered. Their eyes are painted on their eyelids. Their hairstyles and dresses are old-fashioned, from the early 20th century” [6]. The comedy turns into horror. Women attack the audience, bite them, and drink their blood. Those who are bitten are “reborn”-they begin to bite people themselves, as well as strangle and cut with a saw. Negative characters (evil girls, the offended Alevtina) are adjacent to the afterlife [6]. Pasha Chernov, who was demonized by the assistant director and other characters and whom Tonya Listieva is in love with, did not save anyone, did not change anything, he was killed by large iron ticks: “There was Chernov, there is Krasnov” [6].

The female founders, on the one hand, resemble vampires (they bite and drink blood, after their bites people become zombies), thus actualizing the entire rich tradition of vampirism in literature and film [7, p. 90-91]. Thus, the situation of the play resembles the scenes of the famous 1990s movie *From Dusk Till Dawn*: a clan of bloodthirsty vampires lives in a strip bar near the Mexican border, killing all bikers and truckers. In the play and in the movie, there is no explanation as to why or where the werewolves appeared; they activate unexpectedly and begin a ruthless slaughter.

On the other hand, these characters evoke associations with the images of the White Walkers from the *Game of Thrones* series, based on the series of books by J.R.R. Martin, the novel *A Song of Ice and Fire* (magical creatures that vaguely resemble the dead, but are not, they come only in winter, are afraid of heat, and their appearance is accompanied by severe cold). The title of Granatshtein's play “Winter” is related to this characteristic of “otherworldly guests” [7, p. 89; 8, p. 192-193]. The action of the play from beginning to end is accompanied by poems or songs about winter, they become the leitmotif of the

story. At the end of the play, a blizzard begins, and the surviving characters cannot find a way out of the confined space, they realize that there is no escape. This technique is typical of horror films in which the characters run around in circles, cannot get out of the artificially created “scenery”.

“Horror Thriller” by M. Granatshtein is an original intertextual and interlude dialog based on a comedy about school life. The plot of the comedy with an unexpectedly catastrophic ending about zombies and vampires is perceived as familiar and easily recognizable by representatives of the Millennial and Zoomer generations who grew up with similar content – movies, computer games and video clips.

The transformation of the horror genre in contemporary German drama demonstrates the genre’s capacity to evolve and adapt to the complexities of modern society. This reimagining of the genre serves not only to evoke fear but also to engage audiences in a profound exploration of human vulnerability, societal anxieties, and the blurred lines between reality and the surreal. Through these transformations, horror in contemporary German drama establishes itself as a powerful medium for both artistic experimentation and critical reflection on the challenges of the present era.

References:

1. Stoker D. & Holt I. (2009) *Dracula : The Un-Dead*. New York : HarperCollins Publishers.
2. James S. (2010) *Dracula, My Love : The Secret Journals of Mina Harker*. New York : HarperCollins Publishers.
3. Woodard B. (2011) Mad speculation and absolute inhumanism: Lovecraft, ligotti, and the weirding of philosophy. *Continent* (1.1), 3-13.
4. Boocalicio: Review: *Dracula, My Love by Syrie James*. URL: <http://bookalicio.us/2010/08/review-dracula-my-love-by-syrie-james/>.
5. Голубнича К. О., Юган Н. Л. (2018) Міфологема графа Дракули в сучасній англомовній літературі. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. (2), 122-127.
6. Granatstein M. (2018) *Winter. Neue Dramatik*. URL: <http://www.goethe.de/kue/the/nds/nds/aut/may/stu/ru3160472.htm>.
7. Yuhan N. (2023). Horrorgenre in Maria Granatsteins Deutschem Gegenwartsdrama “Winter” (Intertextueller und Intermedialer Kontext). *Дискурс професійної і творчої комунікації: лінгвокультурний, когнітивний, перекладацький та методичний аспекти : зб. матеріалів VIII Міжнар. наук.-практ. конф.* (с. 88-91) 18–19 травня, 2023 р. К. : КПІ, Вид-во «Політехніка».
8. Yuhan, N. (2023). Between Documentary (Verbatim) and Experimental Theater: Poetic Features of the Genre of Modern Biographical Drama (Based on Comparative Analysis). *The 1st International Scientific and Practical Conference «Modern Knowledge: Research and Discoveries»*, May, 19–20, 2023; Vancouver, Canada, (pp. 179-197).

USING NARRATIVES OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR AS A MEANS OF COUNTER-PROPAGANDA

Pron Olesia Vasylivna

Postgraduate student of the Faculty of Philology
I. I. Mechnikov Odesa National University, Ukraine

The current Russian-Ukrainian war, which has been going on since 2014, has attracted the attention of researchers (historians, sociologists, political scientists, philosophers, economists, psychologists, educators, national security and public administration experts, etc.) because of its crucial importance for the formation of the new geopolitical model of Europe and the whole world. Understanding the historical origins of the conflict, its civilizational, geopolitical, intercultural, and ideological anatomy prompts Ukrainian scholars to define the nature of war.

Many monographs and articles have attempted to characterize Russia's war against Ukraine through the prism of military-strategic, civilizational, national-existential approaches and postcolonial studies. The most common characterization of the conflict is from a military-strategic perspective, which recognizes the hybrid nature of the war. The civilizational nature of the Russian-Ukrainian war has also been emphasized by researchers since the first years of the conflict. At the same time, there are noticeable differences in the labeling of the opposing civilizations: the so-called "Russian/Eurasian civilization" is clearly considered to be the aggressor, while Ukraine is defined in the visions of historians either as a component of Europe (the Euro-Atlantic civilizational space), or as a local Ukrainian civilization, or as part of Central European civilization. Undoubtedly, the civilizational characteristics of the centuries-old Russian-Ukrainian confrontation have a problematic explanatory basis, as does the very concept of "civilization." The national liberation character of the Russian-Ukrainian war was actualized by Ukrainian scholars in 2022 in the context of Russia's full-scale aggression against Ukraine. The statements of scientists, in particular historians, about the imperialist, neocolonial (postcolonial) and global nature of the war reflect geopolitical views on the "international chessboard" and at the same time emphasize the centuries-long continuity of Russian imperial and colonial policy and its desire for global domination [1].

From the very beginning of the Russian Federation's military aggression against Ukraine and global democratic values, podcasting has become a

powerful weapon on the information front. *The purpose of our investigation* is to analyze Ukrainian and Russian podcasts created and made publicly available on the Internet since February 24, 2022, in terms of covering information about the Russian-Ukrainian war. This problem was first raised by researcher N. Yuhan [2-4].

The most productive and well-known platform in the world for online learning of Ukrainian as a foreign language is the Ukrainianlessons resource [5]. The site has already posted 5 seasons of podcasts (about 160 recordings) from zero to B1/B2 levels, and the resource is actively updated. Ukrainianlessons podcasts were created from 2016 to the present day by Ukrainian language teacher Hanna Ogoiko. After the outbreak of war, the author added 3 recordings:

1. Now to help Ukraine: 6 ways to support Ukraine in the Russo-Ukrainian war (March 8, 2022). This post provides general information on how to help Ukrainians and foreigners from Ukraine abroad.

2. Ukrainian phrases to express support to Ukrainians of war (18 march 2022). Patriotic phrases are analyzed: “Glory to Ukraine!”, “Glory to the Heroes!”, “Glory to the Armed Forces!”, “Ukraine is in my heart!”, “Everything will be Ukraine!”, etc.

3. Ukrainian song with translation (April 29, 2022): “Oh, in the meadow is a red viburnum...”. Here you can find different versions of the song and download several current clips (which were created as the hostilities were unfolding).

It should be emphasized that there are also several podcasts in Ukraine for native Ukrainian speakers and foreigners with B2 and higher language skills. These podcasts are centered on the Podcaster website [6]. All relevant podcasts on our topic of study can be divided into 2 parts:

1. “The Ukrainians. Please turn it up” and ‘Hromadske Radio’. Talking about the war, news, discussing military operations and political events.

2. “Detector.media, Kunsht, Nauka, Pravda Post – debunking various fakes. For example, “those who did not vote for Kalush will be expelled from the EU and NATO”, “Kharkiv is preparing to surrender to the occupiers, and Ukraine wants to seize two regions in Belarus”, etc.

Various facets of the Russian-Ukrainian war are actively discussed in Russian educational podcasts. They are created for foreigners and distributed in Russia and abroad.

For example, in the Russian Podcast, author Tatyana Klimova condemns the war and tells her foreign listeners about her feelings and emotions about the

tragic events. It is important to emphasize that Tatyana has been living in Europe for a long time, but she feels like a Russian, has family and friends in Russia [7]. In her first audio file, she tries to work out her position on the Russian invasion of Ukraine and to set herself certain “tasks” as the author of the blog and to take on certain “obligations” to her listeners. Here, Tatiana says that she has no goals or motivation to convince anyone, she only wants to express the feelings of a girl who does not live in her homeland and has no connection with the Russian authorities. She considers Russians to be “deaf, blind, dumb,” “just monsters” and “zombies.” “I cannot change the political situation now. But I can keep my friends, go to rallies and protests abroad, write posts against the war on social media, and give the floor to my Ukrainian colleagues.” [7] In the next file, “Russia is a pariah country,” the girl continues to develop this theme [8].

Tatyana Klimova also makes special podcasts on the Russian Podcast, the Russian Dacha Club series. Several recent episodes have been devoted to the war. For example, in the video “Why Don't Russians Protest Much?” [9], the author talks about the situation in Russia, the split in society, the ban on the media and the blocking of websites opposed to the government. The information is interesting for foreign listeners, and it can help them draw some conclusions about what is happening in Russia, what people there feel, and how they react to terrible and tragic news. Tatiana's podcasts are distinguished by their professionalism; they combine good analytics with an emotional presentation of the material.

The opposite of Tetyana's podcasts in terms of the style of presentation are Max's podcasts [10]. He actively uses political vocabulary in his files, and he skillfully organizes work with such vocabulary, which is traditionally difficult for foreigners to master. He has already recorded many podcasts on the war: “The War with Ukraine and What People in Russia Think”, “How the War Affects Russia and What Will Happen Next”, “Sanctions Are a Hit to Russia's Economy”, “Two Russia's. How society is divided these days”, ‘Patriotism and peace’, ‘Methods of propaganda and how to resist them’ and others. Max strongly condemns the military invasion of Ukraine.

The next author, who works on Patreon, is more restrained in his comments on the topical issues of our time. He recorded several video casts: “Peace between Russia and Ukraine,” “Sanctions in Russia. What has changed?”, “Your patriotism and your silence” [11]. The peculiarities of these podcasts are, on the one hand, that they are created in the form of a video clip rather than an audio file. On the other hand, they are recorded streams, they have a question and answer format, and the vocabulary here is as close to colloquial as possible.

The last podcast we would like to analyze is a YouTube video with a recording of Yulia Casado's poem "No War". The author of this video does not provide information to foreigners about new vocabulary that is incomprehensible to them, does not comment on her political and civic position, while her appeal to listeners in the form of a poem affects the listener emotionally [12].

Thus, we can conclude that the authors of educational podcasts who previously had their own websites, blogs, and accounts have continued their work on the Internet. They record audio files or create video casts in which they convey information on the Russian-Ukrainian war to the general public, analyze various articles that the authors have read abroad, openly express their personal position, emotionally influence their audience, etc. Podcasts are becoming an important element of modern hybrid warfare.

References:

1. Галів М., Ільницький В. Характер сучасної російсько-української війни (2014 – 2023): вітчизняний історіографічний дискурс. *Проблеми гуманітарних наук: зб. наук. праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 2023. Вип. 13/55, с. 47 - 73.
2. Юган Н. Л. Наратив українсько-російської війни у навчальних подкастах. *Діалог культур у Європейському освітньому просторі : Матеріали VII Міжнародна конф., м. Київ, 10 травня 2022 р. КНУТД. К., 2022. С. 25-30.*
3. Юган Н. Л. Алгоритм використання подкастів на заняттях російської мови як іноземної. *Діалог культур у Європейському освітньому просторі: Матеріали V Міжнар. конф., м. Київ, 12 травня 2020 р. КНУТД. К. : КНУТД, 2020. С. 52-56.*
4. Юган Н. Л. Створення подкастів як інноваційна методика у практиці викладання української мови як іноземної. *Інноваційні тенденції підготовки фахівців в умовах полікультурного та мультлінгвального глобалізованого світу: зб. тез допов. V Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 07 квітня 2020 р./ за заг. ред. Ю.А. Бондарчук. К. : КНУТД, 2020. С. 119-122.*
5. Ukrainian lessons. URL: ukrainianlessons.com
6. Подкасти українською. URL: podcaster.in.ua
7. Война в Украине. Шок. Так нельзя. *Russian Podcast*. URL: <https://podcasts.apple.com/us/podcast>. (Date of application: 12.11.2024).
8. Россия – страна изгой? URL: <https://podcasts.apple.com/us/podcast/> (Date of application: 12.11.2024).
9. Почему россияне мало протестуют. URL: <https://russianpodcast.eu/podcasts/podcasts-351-410/>. (Date of application: 12.11.2024).
10. Comprehensible Russian Podcast. Learn Russian with Max. Russian With Max. Education. URL: <https://www.russianwithmax.com/podcast//3633>.
11. Russian Progress. URL: <https://russianprogress.com/>
12. Нет войне. *Podcasts russes. Russian podcasts. 3. 04. 2022*. URL: Podcasts russes – Russian podcasts. YouTube. (Date of application: 12.11.2024).

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СУЧАСНІЙ ЖУРНАЛІСТИЦІ

Талько Артур Ігорович

студент 5 курсу спеціальності «Журналістика»

Житомирської державний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Близнюк А. С.

кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики, реклами та PR

Житомирської державний університет імені Івана Франка, Україна

Актуальність проблеми є досить великою, враховуючи, що вплив штучного інтелекту (ШІ) на сучасну журналістику стає все більш значним, оскільки він пропонує інструменти для оптимізації робочих процесів, покращення сторітеллінгу та залучення аудиторії. Автоматизація рутинних завдань, таких як збір даних і транскрипція, дозволяє журналістам зосередитися на завданнях вищого рівня, таких як розслідування та розробка оповіді. Алгоритми ШІ можуть швидко сканувати й аналізувати величезні набори даних, виявляючи тенденції, закономірності чи аномалії, які можуть бути пропущені лише людськими спостереженнями. Ця можливість особливо цінна в журналістиці, де аналіз у реальному часі фінансових даних, результатів виборів або громадських настроїв є важливим [1, с. 39].

Етика та прозорість залишаються ключовими питаннями, оскільки використання ШІ може спричинити упередження та помилки, які можуть підірвати довіру громадськості до ЗМІ. Журналісти та медіа-компанії активно працюють над відповідальним впровадженням ШІ, встановлюючи вказівки, які сприяють точності, пом'якшують упередженість алгоритмів і віддають пріоритет підзвітності. З розвитком технології ШІ зростає й потенціал допомагати журналістам подавати новини не тільки більш доступними способами, але й більш відповідними суспільним інтересам і проблемам.

Зважаючи на актуальність досліджуваної проблеми, пропонується розглянути програмне забезпечення (ПЗ) на основі ШІ для детектування фейкових новин. Виявляючи та позначаючи неправдиву інформацію, це ПЗ допомагає запобігти широкому поширенню дезінформації, захищаючи людей від обману та сприяючи більш поінформованому публічному обговоренню. Наприклад, під час таких

криз, як пандемія COVID-19, дезінформація щодо рекомендацій безпеки вакцин призвела до небезпечних наслідків у реальному світі, зокрема до нерішучості щодо вакцинації та поширення неперевіраних методів лікування [2, с. 10]. Надійний детектор фейкових новин на основі ШІ міг би мінімізувати такий вплив, виявляючи дезінформацію на ранній стадії та сповіщаючи користувачів, дозволяючи їм приймати більш обґрунтовані рішення на основі фактичної інформації.

На практиці значення ПЗ полягає в його потенціалі для вирішення поширеної проблеми фейкових новин, яка має широкі соціальні, економічні та політичні наслідки. Забезпечуючи точне виявлення дезінформації в реальному часі, цей інструмент допомагає ЗМІ, соціальним платформам і державним установам ефективніше реагувати на шкідливу інформацію, таким чином зберігаючи цілісність публічного обговорення. Ця можливість особливо цінна для таких організацій, як інформаційні агентства та соціальні медіа-платформи, які постійно стикаються зі швидким поширенням неперевіреної або навмисно оманливої інформації [3, с. 123]. Крім того, враховуючи відгуки користувачів і надаючи зрозумілі результати, це ПЗ підтримує медіаграмотність, допомагаючи окремим особам і організаціям приймати обґрунтовані рішення щодо надійності змісту, з яким вони стикаються та діляться [4, с. 44].

Отже, зусилля щодо боротьби з дезінформацією мають вирішальне значення для відновлення довіри до журналістики, але між ШІ та журналістською практикою все ще існує розрив. Незважаючи на те, що ШІ використовувався для автоматизації повторюваних завдань і збору даних для новин, залишаються етичні проблеми та фінансові бар'єри, які необхідно вирішити, щоб повністю інтегрувати ШІ в журналістику. Тому вкрай важливо підкреслити важливість відповідального впровадження та постійної співпраці між технологіями та журналістикою.

Список використаних джерел:

1. Alhojailan, Mohammed Ibrahim. 2012. Thematic analysis: A critical review of its process and evaluation. *West east Journal of Social Sciences*. С. 39–47
2. Babakar, Mevan, and Will Moy. 2016. *The State of Automated Factchecking. How to Make Factchecking Dramatically More Effective with Technology We Have Now*. London, С. 10–16
3. García-Marín, David, Carlos Elías, and Xosé Soengas-Pérez. 2022. Big data and disinformation: Algorithm mapping for fact checking and artificial intelligence. In *Total Journalism: Models, Techniques and Challenges*. Cham: Springer International Publishing, С. 123–135
4. Graves, Lucas. 2018. *Understanding the Promise and Limits of Automated Fact-Checking*. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism. С. 44–69

ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

Попова Тетяна Андріївна

здобувач ступеня магістра факультету романо-германської філології
Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, Україна

Науковий керівник: Яровенко Людмила Степанівна

канд.фіз.наук, доцент, доцент кафедри теорії та практики перекладу
Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, Україна

Проблематиці застосування перекладацьких, а саме граматичних, трансформацій присвячено багато праць вітчизняних та закордонних дослідників. Існує різноманіття класифікацій та підходів у трактуванні цього складного та багатоаспектного лінгвістичного явища, яке вивчається на матеріалі текстів різних функціональних стилів та жанрів. Незважаючи на це є загальна риса, яка домінує у всіх дослідженнях - граматичні трансформації розглядаються як перебудова синтаксичної структури речення оригіналу у перекладі із збереженням семантичної інформації. Трансформація речення вихідної мови (ВМ) при перекладі повинна здійснюватися у строгій відповідності до норм мови перекладу (МП).

Граматичні трансформації відбуваються у наслідок значних відмінностей між ВМ і МП, які належать до різних типів мов – англійська (аналітична) та українська (синтетична). Як правило, граматичні трансформації відбуваються під впливом системних відмінностей двох мов. Можна виділити наступні чинники, які викликають необхідність їх використання: відсутність відповідної граматичної одиниці у мові перекладу; розбіжності у формах і функціях аналогічних граматичних одиниць у ВМ та МП; розбіжності семантичних структур лексичних одиниць у ВМ і МП.

Як ми бачимо, серед чинників, які впливають на перекладацьке рішення стосовно використання граматичних трансформацій, важливу роль відіграє лексичний зміст оригіналу поряд з граматичними чинниками. Як вважає В.І. Карабан "...в кожній мові граматичне явище тісно пов'язане з лексичним, і спосіб передачі в перекладі граматичних форм і конструкцій нерідко залежить від їх лексичного наповнення. Одне й те ж граматичне явище залежно від конкретного лексичного

вираження може перекладатися різними способами [4, с.15]. Таку ж саму точку зору має Р. Белл, який говорить про взаємозалежність лексичного та граматичного аспектів при перекладі і необхідність проводити перетворення заради передачі лексичного та граматичного змісту оригіналу: “Навіть якщо лексичні еквіваленти будуть знайдені, вони, у більшості випадків, не будуть повними, і виникне необхідність в суттєвих синтаксичних перетвореннях” [6, с. 147].

Взаємозалежність цих двох складових наповнення речення (лексичної та граматичної) повинна бути обов’язково врахована при перекладі з ВМ на МП.

Предметом цього дослідження є граматичні заміни, аналіз яких було здійснено на матеріалі українського перекладу роману Дж.Р. «Г.Поттер» при зіставленні його з оригіналом. Було проаналізовано 650 речень оригіналу та їх відповідностей у мові перекладу.

Використання граматичних перетворень, таких як заміна словоформ, частин мови, членів речення або типів речень, допомагає зберегти семантичну цілісність тексту. Вивчення цих перетворень є ключовим для забезпечення адекватного перекладу, що враховує граматичні та культурні особливості вихідної та цільової мов, що в свою чергу підвищує їх якість та природність.

У цьому дослідженні граматичні перетворення вважаються одним з найпоширеніших методів перекладу, який полягає в заміні граматичної структури оригінального речення відповідно до норм мови перекладу, зберігаючи при цьому його семантичний зміст. О. Бережна акцентує увагу на необхідності адаптації структури речення до правил цільової мови для забезпечення його належного сприйняття [1, с. 3]. Т. Журавель підкреслює, що трансформації не змінюють набір сем [2, с. 148], тоді як Г. Лисенко та З. Чепурна фокусуються на зміні граматичного значення [3, с. 273]. М. Шемуда звертає увагу на важливість збереження семантичного наповнення при модифікації структури [5, с. 117]. Всі ці визначення узгоджуються в тому, що граматичні перетворення сприяють адекватності перекладу і забезпечують збереження вихідного семантичного контексту.

При аналізі граматичних перетворень, використаних при перекладі роману «Гаррі Поттер і орден Фенікса» з англійської мови на українську, були виявлені різні трансформації, які використовувалися для забезпечення адекватності та еквівалентності перекладу: перестановки

(заміна порядку слів або синтаксичних структур), заміна словоформ, заміна частини мови, елементів речення та типів речення, додавання (введення додаткових елементів для передачі семантичних і стилістичних нюансів), вилучення (видалення елементів, які не несуть значного змістового навантаження).

Було виявлено, що 20% трансформацій становили перестановки, спричинені відмінностями між аналітичною та синтетичною мовами. Найбільшу частку – 69% - склали заміни словоформ, частин мови, членів речення та типів речення. Додавання становило 3%, а вилучення – 8%. Ці дані свідчать про високий рівень адаптації та творчий підхід до перекладу.

Перестановка, яка передбачає зміну порядку слів у реченні, була викликана відмінностями у тема-рематичних відносинах у двох мовах. Перестановка може застосовуватись до різних членів речення. Наприклад в англійській мові підмет зазвичай передує присудку, тоді як в українській гнучкий порядок слів дозволяє зміщувати їх для акцентування дії.

Додавання в перекладі включає введення додаткових слів чи фраз для уточнення, підвищення зрозумілості або врахування культурних особливостей, зберігаючи смислову цілісність та синтаксичні норми цільової мови.

Вилучення в перекладі усуває надмірні елементи, що не мають суттєвого значення в контексті. Це відбувається через відмінності у семантичних структурах англійської та української мов, коли певні слова або фрази не мають точного відповідника або є зайвими для передачі змісту.

Також, у дослідженні було розглянуто використання чотирьох типів замін: заміну форми слова, заміну частини мови, заміну елементів речення та заміну типу речення. Найпоширенішою була заміна типів речень (41%), заміна частин мови (35%), заміна елементів речення становила 14%, а форми слів – 10%.

Одним із видів замін, виявлених у процесі аналізу, є заміна форми слова, яка включає кілька підтипів: заміну однини іменника множиною, та навпаки; заміну часу дієслова; заміну пасивного стану дієслова активним, та навпаки, яка виявилася найбільш частотним підвидом. Заміна форми слова, зокрема перехід від активного до пасивного стану, тісно пов'язана із заміною елементів речення: трансформація додатку у підмет і навпаки.

Заміна частин мови, що виявилась більш поширеним типом трансформацій порівняно із заміною словоформи та елементів речення, включала різні варіанти переходів між частинами мови. Частіше за все відбувалася заміна віддієслівного іменника в ВМ дієсловом у МП, що викликане явищем номіналізації, яке притаманне саме англійській мові. Крім того, були також зареєстровані заміни прикметника прислівником, прислівника іменником з прийменником. Заміна членів речення включає заміни підмета додатком та навпаки, заміна обставини підметом та навпаки. Заміна типу речення є найбільш поширеним видом серед всіх граматичних замінь, що відбуваються в процесі трансформації висловлювань. Ця категорія включає заміну простих речень складними і навпаки, підрядних речень сурядними і навпаки. Крім того, відбувались заміни синтаксичних зв'язків (сполучникового типу речення безсполучниковим та навпаки), а також об'єднання та членування речень. Заміни типів речення супроводжувались компресією та декомпресією речення при перекладі.

Висновки. Найбільш частотним типом граматичних трансформацій у даному перекладі виявилися заміни, серед яких заміни типів речення і частин мови є домінуючими. Перестановка також має високу частотність, виходячи з розбіжностей у синтаксичному структуруванні речення в двох мовах. Дуже велику значущість при виборі варіанту перекладу граматичних одиниць також має лексичний зміст речення ВМ та необхідність відповідності стилістичним нормам МП. Граматичні трансформації спричинено не тільки об'єктивними чинниками, до яких відносяться: розбіжності у будові та типах двох мов; відмінності у синтаксичній та семантичній структурах речення; розбіжності у вживанні відповідних граматичних форм і конструкцій та у нормах сполучуваності слів, а також суб'єктивними чинниками, а саме професійністю перекладача, його власним стилем, досвідом, тощо. Аналіз опрацьованого матеріалу підтверджує комплексний характер граматичних трансформацій, тобто спостерігається комбінаторика декількох їх типів, що свідчить про складну природу процесу перекладу.

Список використаних джерел:

1. Бережна О. Особливості застосування лексичних та граматичних трансформацій під час перекладу англійської термінології галузі мистецтвознавства. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика.* 2021. Т. 32(71), № 3(2). С. 1-6.

2. Журавель Т. В. Поняття перекладацьких трансформації та проблема їх класифікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер: Філологія.* № 19 том 2, 2015. С. 148 – 150.
3. Лисенко Г. Л., Чепурна З. В. Граматичні трансформації як основа перетворення структури речення в процесі перекладу науково-технічних текстів. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна.* 2014. Вип. 45. С. 272-274.
4. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця: Нова книга, 2003. 608 с.
5. Шемуда М. Г. Граматичні трансформації при перекладі англійського художнього роману Дж. Селінджера "Над прірвою у житті" на українську мову. *Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Філологічна.* 2013. Вип. 39. С. 116-118.
6. Roger T. Bell. *Translation and Translating: Theory and Practice.* Longman Group UK Limited, 1997. 298 p.

ЛЕКСИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ЖІНОЧОЇ ЕМАНСИПАЦІЇ У СЕРІАЛІ “QUEEN CHARLOTTE” (НА ОСНОВІ СКРИПТІВ)

Хованець Юлія Василівна

здобувачка вищої освіти факультету іноземних мов
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Науковий керівник: Соловійова Ольга Валентинівна

канд. фіз. наук, доц.
(кандидит філологічних наук)
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

***Анотація.** Досліджено частоту вживання лексики, що відображає емансипацію, а також стилістичні засоби для її вираження методами кількісних підрахунків, узагальнення та систематизації, контекстуального аналізу та лексико-семантичного аналізу.*

На сьогодні однією з актуальних тем суспільного обговорення є емансипація як важливий аспект соціокультурного розвитку. Це явище вимагає глибокого осмислення ролі жінок у сучасному суспільстві та переосмислення гендерних стереотипів. У цьому контексті кінодискурс виступає потужним інструментом для висвітлення ідей емансипації, формування нових суспільних уявлень та виховання критичного мислення щодо гендерної рівності.

Кінодискурс — це сукупність ідей, цінностей, символів і смислів, які передаються через кінематографічні твори. Він включає в себе як зміст фільмів (сюжет, персонажі, тематика), так і засоби їх вираження (візуальні, звукові, наративні елементи).

Кінодискурс формується у взаємодії між творцями кіно (режисерами, сценаристами, акторами), глядачами та соціально-культурним контекстом. Він відображає суспільні настрої, проблеми, ідеології та естетичні уподобання певного часу, а також сприяє формуванню нових ідей та змістів.

У дослідженнях кінодискурс часто розглядають як засіб впливу на аудиторію, здатний трансформувати сприйняття реальності, змінювати стереотипи та стимулювати суспільні зміни.

Ю. Сорока розглядає кінодискурс із соціологічної точки зору, досліджуючи його функціональні аспекти. Він визначає кінодискурс як

носія ліберальних цінностей, ідей модернізації та прав людини, а також як інструмент поширення ліберальної ідеології на глобальному рівні. Науковці також підкреслюють національний характер кінодискурсу та його вплив на сучасну людину через аудіовізуальні медіа. Хоча ці медіа створюють віртуальну реальність, вони одночасно відображають уявлення про реальний світ, виступаючи формою соціального знання [2, с. 48].

І.Н. Лавріненко характеризує кінодискурс як складну когнітивно-комунікативну структуру, що поєднує різноманітні семіотичні елементи в єдину цілісність. Цей феномен відзначається зв'язністю, єдністю, завершеністю та цілеспрямованістю. Кінодискурс проявляється через мовні та немовні знаки, зокрема кінематографічні, відповідно до колективного авторського задуму. Він фіксується на матеріальному носії, призначеному для демонстрації на екрані, забезпечуючи аудіовізуальне сприйняття глядачами [1, с. 12].

Лінгвісти дискутують щодо розмежування термінів «кінотекст» і «кінодискурс», досліджуючи водночас роль і специфіку підтексту в кінодискурсі. Вони аналізують класифікацію його типів, жанрову типологію, практичні аспекти перекладу, а також значення кінодискурсу як предмета лінгвістичних і культурологічних досліджень. Ці питання зазвичай розглядаються з різноманітних перспектив.

Кінодискурс можна характеризувати за наявністю наступних властивостей:

- синтаксична єдність елементів,
- взаємодія мовних і візуальних компонентів,
- інтертекстуальність,
- поєднання протилежностей,
- контекстуальна значущість,
- символічна точність,
- синтез.

Кінодискурс відображає сучасні моделі мовного спілкування, базується на принципах і умовах спонтанної комунікації та здатний впливати на повсякденну розмовну мову. У порівнянні з розмовним дискурсом, він є більш виразним, забезпечує повноту переданої інформації та, залежно від жанру, може включати різноманітні мовні елементи.

Враховуючи вплив кінодискурсу на формування соціальних норм і сприйняття, важливо дослідити поняття емансипації у серіалі «Queen

Charlotte». Аналіз цього явища дозволить зрозуміти, як аудіовізуальні медіа сприяють поширенню ідей рівності, зміні гендерних стереотипів та формуванню нових суспільних уявлень, які відповідають сучасним тенденціям соціального розвитку.

У серіалі «Queen Charlotte» використовується формальна лексика, що відображає аристократичне середовище, де розгортаються події. Діалоги королівської родини та вищого суспільства насичені витонченими, ввічливими виразами, характерними для епохи, підкреслюючи атмосферу етикету, правил поведінки та статусу персонажів. Формальна мова королеви Шарлотти також акцентує її емансипаторський характер. Її чіткі й впевнені висловлювання наголошують на правах і силі як правительки, демонструючи прагнення до свободи та незалежності. Королева рішуче протистоїть патріархальним нормам, використовуючи мову як інструмент для вираження своєї сили та нових феміністичних ідей. Таким чином, у серіалі лексика розподіляється на групи, що включають традиційний образ жінки та феміністичний контекст, який втілює бачення королеви Шарлотти:

Таблиця 1

**Лексико-семантичні групи на основі аналізу скриптів серіалу
«Queen Charlotte»**

Весілля	Wedding, married, to marry, husband, marriage, ceremony, matchmaking, bride
Звернення	Majesty, highness, king, queen, shall, your kindness, your greatness
Діти	Babies, mother, child, womb, children
Несхвалення	Terrible, ludicrous, ugly, grief, sorrow, scandalous, horrible, dreadful
Влада	Crown, parliament, title, archbishop, lord, monarch, reputation, inheritance, to conquer, government, ally

Слова, що стосуються шлюбу, відображають центральну роль весілля між Шарлоттою та Георгом III, яке є не лише актом кохання, але й символізує владу, статус і політичні альянси. Шлюб розглядається як стратегічний інструмент в аристократичному суспільстві.

Лексика, що акцентує статус, підкреслює повагу до королівської родини, відображаючи формальність етикету та ієрархію, де титули і звертання демонструють величність монархів.

Слова, що стосуються спадкоємців, відображають соціальний тиск на Шарлотту забезпечити продовження королівського роду, що було важливим для політичної стабільності. Цей аспект також торкається її особистих переживань як матері в умовах складних стосунків із королем.

Критичні висловлювання Шарлотти передають її несхвалення деяких королівських традицій, таких як незручний одяг («I am forced into a ludicrous gown») або примусовий шлюб («Is he ugly?»), що відображають її внутрішній спротив і зневіру («Sorrows, sorrows. Prayers.»).

Лексика, пов'язана з владою, акцентує на політичній ролі королеви, її титулі, впливі на монархію та суспільство, а також на значущості союзів і спадщини для зміцнення королівської влади та її репутації.

Аналізуючи лексику перших трьох серій «Queen Charlotte», можна виокремити найбільш вживані слова і згрупувати їх за частотою. Це дозволяє виявити основні теми та мотиви, що часто з'являються в діалогах.

Таблиця 2

Частота вживання слів у трьох серіях «Queen Charlotte» (перші 8 одиниць за частотою вживання)

Слово	Кількість вживання	Частота
I	539	3.87%
You	475	3.41%
Not	258	1.85%
Majesty	98	0.70%
No	84	0.60%
George	79	0.57%
King	60	0.43%
Charlotte	60	0.43%

Використання цих слів відображає ключові взаємодії між головними персонажами. Часте вживання «I» та «you» підкреслює особисті діалоги, зокрема між Шарлоттою та Георгом, і показує їхні стосунки. Також ці слова демонструють наміри Шарлотти та її впевненість у дотриманні своїх принципів.

Заперечні слова «not» і «no» виражають конфлікти та незгоди, зокрема ситуації, коли Шарлотта суперечить законам і правилам королівської родини, йде проти системи, виконуючи лише ті обов'язки, що здаються їй логічними. Це часте використання заперечень свідчить про її небажання підкорятися традиційним нормам.

Слова на кшталт «majesty», «George», «king» та «Charlotte» акцентують увагу на королівських персонажах і їхньому високому соціальному статусі, підкреслюючи їхні владні ролі в суспільстві та важливість у контексті двору. Ці терміни формують образ Шарлотти та Георга як символів монархії та її традицій.

Висновки. Аналіз лексики серіалу «Queen Charlotte» дозволяє виокремити кілька ключових аспектів, які пов'язані з темою емансипації. Центральною темою є шлюб між Шарлоттою та Георгом III, який, хоча і є актом кохання, також виконує функцію стратегічного інструменту для збереження політичної стабільності та підвищення соціального статусу. Водночас, лексика, що стосується спадкоємців і сімейних обов'язків, показує, як Шарлотта знаходиться під тиском традиційних вимог щодо ролі жінки в монархії, зокрема, забезпечення продовження роду.

У цьому контексті мова Шарлотти відображає її емансипаторські тенденції. Висловлювання королеви, як-от її незадоволення шлюбом («Is he ugly?») або незручним одягом («I am forced into a ludicrous gown»), демонструють її спротив до встановлених норм і традицій. Це підкреслює її прагнення до особистої свободи та незалежності, навіть у межах обмежувальної монархічної системи.

Вживання заперечних слів є ознакою її небажання підкорятися загальноприйнятим правилам та відображає внутрішній конфлікт із соціальними й політичними вимогами до жінок. Також важливим є використання слів, що акцентують на статусі Шарлотти як монарха. Це підкреслює її вплив на монархію та суспільство, а також на важливість її ролі в зміцненні королівської влади та репутації. У серіалі вона постає як символ монархії, де її політичні рішення та особисті переконання формують образ сильної і незалежної жінки, яка незважаючи на патріархальні обмеження, прагне до емансипації в межах свого становища.

Загалом, аналіз лексики показує, як серіал використовує мову для відображення внутрішнього світу Шарлотти, її боротьби за самовираження та її спроби порушити традиційні норми королівської родини, що є важливим аспектом емансипації її персонажа.

Список використаних джерел:

1. Лавріненко І. Н. // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: матеріали X Всеукр. наук. конф. — Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. — С. 163–164.
2. Сорока Ю. Г. Кінодискурс повсякденності постмодерну / Ю. Г. Сорока // Постмодерн: Нова магічна епоха. — Харків: Харківський нац. ун-т ім. Н. В. Каразіна, 2002. — С. 47–49.

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВОГО ДИСКУРСУ

Мазурець Наталія Сергіївна

здобувач вищої освіти гуманітарно-педагогічного факультету

Національний університет біоресурсів та природокористування України, Україна

Специфіка каналу передачі інформації слугує детермінантом лінгвістичної своєрідності комп'ютерно-опосередкованої комунікації. Мовознавці численну кількість разів відмічали, що комунікативна ситуація детермінує тип мовлення, що використовується. Також, поряд із цим, виокремлювалась залежність типу мовлення в певній комунікативній ситуації від самих комунікантів, оскільки комунікація інтегрує велику кількість екстралінгвальних феноменів, таких як різні способи мислення, поведінки, інтеракції, оцінки, почуття, віри, використання символів тощо [2, с. 19].

У 2-ій половині ХХ ст. мовознавці почали робити спроби створити теорії, які б інкорпоровали також і комунікативну ситуацію: «Якщо на початку ХХ ст. лінгвістику передусім цікавило питання Як побудовано мову?, то у другій його половині більше уваги приділяли питанню Як функціонує мова?».

Спроба пояснити цей комплексний характер комунікації призвела до виокремлення такого поняття, як дискурс, трактовок якого існує велика кількість. Цей термін було вперше вжито американським лінгвістом Зелінгом Харісом у 1952 р. у статті «Discourse Analysis», де він пише про два моменти, які не беруться до уваги в лінгвістичних студіях:

- 1) вивчення єдностей, довших за одне речення;
- 2) урахування соціальної ситуації [3, с. 2].

Одразу після виходу статті термін набув багато значень [3, с. 26]. Можна згрупувати наявні дефініції терміну дискурс і виокремив три підходи до його тлумачення [3, с. 86]:

1. Формальний, який тлумачить дискурс як «надфразову єдність», що «містить два або більше речення, які знаходяться в смисловому зв'язку один з одним» [6, с. 170–171]; «тривалий відрізок мовлення (особливо усного), який більше речення» [1, с. 419]; «певна структурна єдність, яка складається з більш, ніж одного речення, яка має відносну смислову цілісність в контексті зв'язного мовлення і виступає як частина умовно завершеної комунікації» [17, с. 109]; «когерентна послідовність

мовленнєвих актів» [23, с. 40]; «зв'язне (в сенсі наявності зв'язку між реченнями) мовлення», зв'язність якого досягається «створенням взаємної структурної співвіднесеності і залежності речень тексту» [3, с. 483].

2. Функціональний, який розглядає дискурс як «процес використання мови» [2, с. 1]; «шляхи, якими люди беруть участь у комунікації один з одним» [2, с. 79]; «єдність думки і слова, значення і знаку, знання та його вербального вираження, яке набуває змісту лише в процесі людського спілкування» [2, с. 111]; «мисленнєво-мовленнєва діяльність комунікантів під час комунікативного акту, сукупність мовленнєвих дій, котрі вони створюють згідно з конвенціональними та неконвенціональними правилами комунікативної поведінки у процесі розв'язання комунікативних завдань» [2, с. 118]; «сукупність мовленнєво-мисленнєвих дій комунікантів, пов'язаних з пізнаванням, осмисленням і презентацією світу мовцем і осмисленням мовної картини світу адресанта адресатом» [2, с. 138]; «форма соціальної поведінки, яка слугує для репрезентації соціального світу (включаючи знання, людей та соціальні відносини)» [5, с. 20].

3. Ситуативний, що бере до уваги всю ситуацію і розуміє дискурс як «замкнену цілісну комунікативну ситуацію (подію), складниками якої є комуніканти й текст як знаковий посередник, зумовлену різними чинниками, що опосередковують спілкування й розуміння (соціальними, культурними, етнічними тощо)» [1, с. 121]; «зв'язне мовлення в конкретних соціокультурних, психологічних умовах», яке є «відбиттям безпосередньо мовної діяльності з урахуванням форми спілкування, поведінки, міміки, жестів мовця тощо», тобто це «текст разом з умовами його творення і сприймання» [4, с. 47–48]; «когерентний текст у сукупності з екстралінгвістичними — прагматичними, соціокультурними, психологічними та ін. факторами» [2, с. 136–137]; «текст, який розглядається у сукупності з екстралінгвістичними факторами, які впливають на його створення і сприйняття» [3, с. 380].

Фахівці багаторазово зазначали, що мовлення Інтернету має характерні лише для нього лінгвальні особливості. Через новітність цього поняття немає усталеного терміна для посилання на нього. Д. Крістал називає мовлення, що притаманне мережевому спілкуванню Нетмовою (Netspeak за аналогією з Newspeak Дж. Оруела) [3, с. 19]. Дослідники також використовують для посилання на цей феномен такі терміни як комп'ютерний дискурс [4; 38; 9; 62], який є «спілкуванням в

комп'ютерних мережах» [4, с. 35]; електронний дискурс [5, с. 62], який мовознавці дефінують як «репрезентовану в електронному вигляді сукупність текстів, організовану гіпертекстовим способом» [1, с. 5] або інтернет-дискурс — «комп'ютерно-опосередкована мовленнєво-комунікативна діяльність, що проходить у широкому соціокультурному контексті та матеріалізується в гіпертексті» [5]; «тип спілкування у глобальній мережі Інтернет, спрямований на забезпечення інтерактивності, нелінійної комунікації, установлення та підтримки контакту, формування мовленнєвих жанрів емоційного й інформаційного обміну, здійснення впливу, переплетення комунікативних стратегій, що загалом забезпечує посилення пізнавального потенціалу мовлення, його збереження та поновлюваність відповідно до актуалізації потреб мовця» [4, с. 5].

Підсумовуючи все вищесказане, можна висновувати, що інтернет-дискурс є притаманним Інтернетові різновидом дискурсу, значною складовою частиною якого є WWW-дискурс — дискурс, притаманний Всесвітній павутині. Вони мають наступні диференційні ознаки (спільні для обох за винятком гіпертекстовості):

- глобальність, яка передбачає можливість здійснювати з'єднання з Інтернетом з будь-якої локації на земній кулі;
- оперативність, яка передбачає високу швидкість передавання інформації, яка часто вимірюється мілісекундами;
- теоретична необмеженість обсягу інформації, можливостей її передавати, сприймати та редуплікувати.

Список використаних джерел:

1. Аврамова А.Г. Соціальні мережі сучасності Київ: Освіта, 2016. 127 с.
2. Какоріна Є.В. ЗМІ та Інтернет – комунікація // Практична психологія. 2018, № 14 (2). С. 549-578.
3. Чумакова В. А. Психологічні особливості Інтернет – комунікацій // Молодий вчений. 2017, №3. С. 451–453.
4. Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації / О. О. Селіванова. — Черкаси : Вид-во Чабаненко Ю. А., 2021. — 350 с. 21.
5. Семенюк О. А. Основи теорії мовної комунікації : навч. посібник / О. А. Семенюк, В. Ю. Паращук. — К. : ВЦ Академія, 2020. — 240 с.
6. Яцишин А.В. Застосування віртуальних соціальних мереж для потреб загальної практики підприємств// Інформаційні технології в бізнесі. 2017. № 19. С. 119–126.
7. Albert I. O. Ibadan : John Arches Publishers // Management in advertising. 2019. Vol. 9. P.34–39.
8. Barney J. The basis of online advertising management // Journal of Management. 2018. Vol. 1, No. 17. P. 10–19

МЕТОД ПРОЄКТІВ І МОЖЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ

Штаб Христина Василівна

здобувач вищої освіти філологічного факультету
Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Науковий керівник: Середюк Ларина Анатолівна

канд. пед. наук, професор, завідувач кафедри практики німецької та французької мов
Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

На порозі XXI століття закономірно постає питання про нову школу, яка створила б умови для повноцінного фізичного, психічного, соціального та духовного розвитку дитини і людини, здатну будувати демократичну державу. Нові впровадження у сфері освіти та науки не залишають нас осторонь. Тому, перед освітньою системою стоїть актуальна проблема активного творчого сприйняття знань, аби зробити навчальний процес більш інтегруючим, цікавим та захоплюючим, розкрити значення усіх прогресуючих знань та з'ясувати їх практичне застосування у реальному житті.

Актуальність теми роботи обумовлена застосуванням сучасних інформаційних технологій у навчанні, яка є з найбільш важливих і стійких тенденцій розвитку освітнього процесу та практичних навичок на уроках іноземної мови.

Об'єктом дослідження є метод проєкту та інформаційно-комунікаційні технології як процес реалізації цілей уроку іноземної мови.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування і практично дослідити явище методу проєктів та технологій. Дослідити і зробити висновки щодо їх використання при викладанні іноземної мови. Для реалізації мети дослідження визначені наступні завдання:

1) теоретично обґрунтувати поняття “метод проєктів” та інформаційно-комунікаційні технології;

2) проаналізувати роль застосування інформаційно-комунікативних технологій в навчально-виховному процесі;

3) дослідити інтерактивні додатки та платформи для використання технічних засобів на уроках;

4) підсумувати та проаналізувати переваги та недоліки для формування компетенції учнів та вчителів, які базуються на загальних принципах логіки, історизму, об'єктивізму та передбачають використання різних джерел для аналізу подій та явищ.

Предметом дослідження виступають теоретико-методичні та практичні аспекти інформаційно-комунікаційного забезпечення інноваційної діяльності на уроках іноземних мов.

Методи в роботі застосовувалися як загальнонаукові методи спостереження. Збір матеріалу здійснювався методом системного аналізу (добір фактичного матеріалу та його групування). При систематизації, узагальненні результатів спостережень використовувався описовий метод.

Практичне значення роботи вбачається у можливості використання результатів дослідження у практиці для вдосконалення навичок та умінь на уроці для вчителя та учня самостійного мислення. У практичній частині розробили плани-конспекти уроків з використанням проєктної діяльності. А також, запропонували список інформаційно-комунікаційних технологій, які слід використовувати учням, вчителям, студентам та методистам у навчальній практиці.

Іноземна мова як навчальний предмет має більше можливостей для створення умов культурного і особистісного становлення учнів.

Важливо відзначити, що сучасна освіта вимагає від учнів не лише оволодіння теоретичними знаннями, а й здатності застосовувати їх у практичних ситуаціях. Учні можуть брати участь у віртуальних дискусіях з носіями мови, виконувати творчі завдання, використовуючи іноземну мову, що значно підвищує їхню мотивацію і зацікавленість у навчанні. Крім того, така інтеграція допомагає виховувати в учнів міжкультурну компетенцію, що є важливим аспектом вивчення іноземних мов у сучасному глобалізованому світі.

Висновки. Отже, поєднання проєктної діяльності та сучасних інформаційно-комунікаційних технологій стає незамінним інструментом у досягненні освітніх цілей. Вони не лише сприяють ефективному засвоєнню матеріалу, але й готують учнів до майбутньої професійної діяльності, де навички роботи з інформацією, комунікації та самостійного мислення є ключовими компетенціями. Аналіз впровадження технології у навчальний процес низки країн світу свідчить, що методологія методу проєктів стає домінуючою.

Зворотній зв'язок від учнів, студентів, викладачів є цінним інструментом для вимірювання успіху програм, пропонуючи власні погляди на вплив ініціатив. Крім того, аналіз роботи різних груп та індивідуальних зусиль може запропонувати цінне уявлення про загальну ефективність програм і проектів, висвітлюючи сильні області та сфери, які потребують покращення.

Інтерактивні проекти забезпечують умови для активної участі кожного учня у навчальному процесі, що є надзвичайно важливим у сучасній системі освіти, спрямованій на особистісний підхід. Завдяки застосуванню інформаційних технологій учні можуть отримати доступ до широкого спектру ресурсів, а також можливість брати участь у міжнародних проектах, комунікуючи з однолітками з інших країн. Це, у свою чергу, сприяє розвитку міжкультурної компетенції, що є одним із головних завдань вивчення іноземних мов.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, можна зробити висновок, що проектна діяльність і інформаційно-комунікативні технології у навчанні іноземних мов мають потужний потенціал для розвитку таких важливих компетенцій, як комунікація, критичне мислення, здатність до самостійного прийняття рішень і вміння працювати в команді. Застосування проектів дозволяє створити умови для реального використання мови, що значно покращує рівень її засвоєння і водночас сприяє розвитку навичок, необхідних для успішної професійної діяльності у майбутньому.

Не менш важливим є і те, що поєднання проектних методів та ІКТ створює сприятливе середовище для розвитку творчого мислення учнів. Вони можуть працювати над індивідуальними чи груповими завданнями, шукаючи нові підходи до вирішення проблем та презентуючи результати своєї роботи. Це дозволяє учням розширювати власні можливості та вчитися застосовувати свої знання на практиці, що є ключовим елементом у формуванні їхніх майбутніх професійних компетенцій.

Проаналізувавши результати застосування проектної діяльності та інформаційно-комунікативних технологій у викладанні іноземних мов, можна зробити кілька рекомендацій. По-перше, необхідно приділяти більше уваги підготовці вчителів до використання цих методів, зокрема через професійне навчання та обмін досвідом. По-друге, варто впроваджувати сучасні технології в усі етапи навчального процесу, починаючи від планування уроків і закінчуючи оцінюванням

результатів. По-третє, необхідно забезпечити доступ учнів до сучасних ресурсів та платформ, що дозволять їм самостійно вдосконалювати свої знання та навички.

Викладач повинен не лише добре знати свій навчальний предмет, а й бути компетентним в інших галузях науки, бачити точки їх зіткнення, добре знати своїх учнів, їхні можливості, інтереси, бажання. Особливу роль відіграють креативні здібності викладача, його творчий потенціал, досвід творчої діяльності. Задача педагога – забезпечити найбільшу ефективність кожного уроку. Щоб навчати творчості, учитель повинен сам творчо підходити до підбору форм і методів навчання, здійснювати постійний пошук нових шляхів у технологічній методиці навчання, запроваджувати ігрову діяльність, інтерактивну техніку, проблемне навчання. Творчим кредо викладача повинні стати слова В. Сухомлинського: «Будьте самі шукачами, дослідниками. Не буде вогника у вас – вам ніколи не запалити його в інших».

Список використаних джерел:

1. Антоненко, В.М. Сучасні інформаційні системи і технології. Навчальний посібник / В.М. Антоненко, Ю.В. Ратушна. – К. : КСУМГІ. – 2005. – 131 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ІНФІНІТИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ НА МАТЕРІАЛІ ФІЛЬМУ «МИСТЕЦТВО ПРОВИНИ»

Фурман Тетяна Ігорівна

здобувачка вищої освіти факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Державний університет «Київський авіаційний інститут», Україна

Щербина Анна Володимирівна

старший викладач кафедри англійської філології і перекладу
Державний університет «Київський авіаційний інститут», Україна

Дослідження поняття інфінітивних конструкцій в англійській мові, їхньої структури та функціональних особливостей є актуальною темою, оскільки дозволяє розкрити синтаксичний та семантичний потенціал цих мовних явищ, а також сприяє глибшому розумінню граматичної системи англійської мови. Аналіз інфінітивних конструкцій у контексті сучасного кінематографу відкриває можливості для вдосконалення мовленнєвої та перекладацької компетентності та порівняльного дослідження з іншими мовами. Вивчення їхньої функціональної ролі є необхідним для осмислення тенденцій розвитку англійської мови в умовах глобалізації.

Інфінітив (з латинської *infinitivus* - «невизначений, неозначений») - це форма дієслова, яка виконує роль частини присудка або іменних членів речення зі значенням дії. На відміну від особових форм дієслова, інфінітив позбавлений граматичних категорій часу, способу, особи та числа, що робить його універсальною та нейтральною формою. Завдяки цій особливості інфінітив часто виступає базовою словниковою формою дієслова [1].

Інфінітив має широкий функціональний спектр як в українській, так і в англійській мовах, проте особливості його вживання значно відрізняються. В англійській мові інфінітив може мати кілька форм, включно з перфектною та тривалою, які відсутні в українській мові. Ці форми дозволяють передавати важливі аспекти видо-часових значень, що суттєво розширює можливості передачі деталей в контексті аудіовізуального матеріалу, а саме граматична конкретизація речення [1].

Переклад аудіовізуального контенту вимагає не лише точності у передачі контенту, але й адаптації мовних конструкцій до цільової аудиторії. У цьому контексті важливу роль виконують інфінітивні конструкції, широко вживані в англійській мові, особливо в емоційно насичених діалогах. Інфінітиви використовують для передачі цілей, намірів, модальних значень, а також у стилістичних та активних функціях. Методом цього дослідження є аналіз способів передачі інфінітивів в українському перекладі фільму «Мистецтво провини» (Mea Culpa), доступного на платформі Netflix. Основну увагу зосереджено на синтаксичних трансформаціях, стилістичній адаптації та забезпеченні адекватності перекладу.

В англійській мові інфінітив у всіх своїх формах та функціях зазвичай позначається часткою "to", яка є його характерною ознакою. Як зазначають І.П. Іванова, В.В. Бурлакова та Г.Г. Почепцов у праці «Теоретична граматики сучасної англійської мови», частка "to" виконує функцію маркера, що відрізняє інфінітив від омонімічних йому особових форм дієслова. Водночас формальним показником особової форми дієслова виступає підмет, який може бути представлений навіть інфінітивом [2, с. 112]. Такі конструкції досить часто зустрічаються у фільмі «Мистецтво провини», але переклад таких граматичних форм може суттєво відрізнитися від оригіналу, адже перекладач має знаходити шляхи адаптації матеріалу до відповідної національної одиниці, з окремими поглядами, традиціями та менталітетом. Наприклад:

"What did I do to deserve you as a friend?" - «Чим я заслужив твою дружбу?»

"Did I ever told my wife to buy two of his paintings?". - « Чи казав я колись своїй дружині купити дві його картини?».

"I'm not trying to fight" - «Я не намагаюся сперечатися».

Однак у певних випадках вживається так званий «голий» інфінітив (bare infinitive), який використовується без частки "to"[3]. Таке явище також досить часто зустрічається в англійській мові, особливо у фільмах, де швидкість, яскравість та емоційна забарвленість відіграє ключову роль. Перекладачу важливо максимально наблизити глядача до посилів оригінального речення, але водночас і адаптувати текст під певну етнічну класифікацію та суспільне світосприйняття[4]. Всі нижче наведені приклади опрацьовані на матеріалі дослідження, кримінальному фільмі «Мистецтво провини». Прослідкувати таке граматичне значення можна в таких контекстах: 1) після модальних

дієслів, таких як *could, can, may, must, might, shall, should, will, would i need not*. Наприклад:

"She must go now" – «Вона повинна піти негайно».

2) після дієслів чуттєвого сприйняття таких як *feel, smell, know*:

"I heard her sing a song" – «Я чула, як вона співала пісню».

3) після конструкцій зі словами *had better, had best, had rather, would rather, would sooner ma let*:

"I would rather stay home tonight". – «Я б краще залишився сьогодні вдома».

4) після дієслів, що виражають спонукання до дії або дозвіл (*let, make, have*):

"Let him speak his mind". – «Дозвольте йому висловитися».

5) у питаннях із конструкціями *Why...? або Why not...?*:

"Why wait until tomorrow" – «Навіщо чекати до завтра?»

6) у висловах із *but, can not but, nothing but*:

"There was nothing but silence after the announcement". – «Після цієї заяви настала тиша».

Отже, дослідження інфінітивних конструкцій в англійській мові демонструє багатогранність їхнього синтаксичного та семантичного потенціалу, а також їхню ключову роль у вираженні модальних, цільових і стилістичних значень. Англійська мова пропонує широкий спектр форм інфінітива, які дозволяють точно передавати видо-часові аспекти дії, що часто є викликом для перекладача через відсутність аналогічних форм в українській мові. Особливу увагу слід приділяти явищу "голого" інфінітива, яке є типовим для англійських діалогів, особливо в аудіовізуальних матеріалах.

Переклад інфінітивних конструкцій, на проаналізованому матеріалі, сучасному фільмі «Мистецтво провини», потребує глибокого розуміння не лише граматичних правил, але й контекстуальної та стилістичної адаптації. Зокрема, перекладачу важливо враховувати культурно-ментальні особливості цільової аудиторії, що дозволяє зберегти не лише зміст, а й тональність і стиль оригіналу.

Таким чином, вивчення інфінітивних конструкцій не лише сприяє вдосконаленню мовленнєвої та перекладацької компетенції, але й слугує важливим елементом у розумінні граматичної системи англійської мови в умовах сучасної глобалізації. Цей аспект мовознавства має значення не лише для теоретичних досліджень, але й для практики перекладу, де

точність, розуміння і адаптація є ключовими для досягнення комунікативної мети.

Список використаних джерел:

1. Беляков В. І., Геймур О. О. Функціональні особливості інфінітиву в англійському реченні та його переклад. / В. І. Беляков, О. О. Геймур -. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://confcontact.com/2013_04_17/12_Belyakov.htm
2. Іванова І. П., Бурлакова В. В., Почепцов Г. Г. Теоретична граматики сучасної англійської мови: Підручник / І. П. Іванова, В.В. Бурлакова, Г.Г. Почепцов.- М .: Вища. школа, 1981. -285 с.
3. Котнюк Л.Г., Євченко В.В., Левченко О.М. Безособові форми дієслова: Методичний посібник з практичної граматики англійської мови для студентів Навчально-наукового інституту іноземної філології. – Видання друге, доповнене та перероблене / Л.Г. Котнюк, В.В. Євченко, О.М. Левченко. –Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 156 с.
4. Головня А.В. Переклад кінодискурсу на матеріалі серіалу "Ферзевий гамбіт" на платформі NETFLIX: соціокультурний аспект / Головня А.В., Гастинщикова Л.О., Щербина А.В. // «Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського», Том 33 (72) № 2 Ч.2, 2022. - С. 5-12.

ОСОБЛИВОСТІ МЕДИЧНОГО ДИСКУРСУ В КОНТЕКСТІ ПЕРЕКЛАДУ НА МАТЕРІАЛІ СЕРІАЛУ NETFLIX 'GOOD DOCTOR'

Фоміна Віолета Єгорівна

здобувач вищої освіти факультету лінгвістики та комунікацій
Національний авіаційний університет, Україна

Науковий керівник: Анна Володимирівна Щербина

старший викладач кафедри англійської філології і перекладу
Національний авіаційний університет, Україна

Медичний дискурс відбувається у різноманітних мовленнєвих ситуаціях, насамперед у моделях спілкування фахівець - фахівець, фахівець - нефахівець. Це лекції, виступи на конференціях, нарадах, зборах, офіційне й неофіційне спілкування з колегами та молодшим медичним персоналом, спілкування з пацієнтами у ситуаціях лікар - пацієнт, лікар - родичі пацієнта, записи у медичних картках, оформлення історій хвороби, листків непрацездатності, медичних довідок тощо. [1]

Нерідко лінгвісти виокремлюють американський та європейський способи спілкування лікаря з пацієнтом, при цьому зауважуючи, що в американській моделі професійного медичного спілкування перевага надається так званому «спільному підходу», коли у процесі лікування, прийнятті рішень, пов'язаних з лікуванням, беруть участь і лікар, і пацієнт, до того ж роль пацієнта постійно зростає. [1]

Попри тенденцію до посиленої уваги мовознавців щодо проблем функціонування дискурсу, а також вагомих теоретичний доробок з цієї тематики, фаховий медичний дискурс в українському мовознавстві лише починає досліджуватися. Більш жваво вивчався науковий медичний дискурс, зокрема його термінологічний аспект [2; 3], а також походження медичної термінології. Комунікативний підхід у вивченні медичного дискурсу використовували С. В. Вострова [5]. Ґрунтовне дослідження щодо комунікативно-граматичної природи медичного дискурсу належить Н.П. Литвиненко [4].

Аналізуючи сучасний український медичний дискурс, що тривалий час розвивався під впливом російської моделі професійного спілкування, розуміємо, що у спілкуванні лікаря з пацієнтом переважає авторитарний

підхід, мовлення лікаря перевантажене складною для розуміння медичною термінологією, професійними жаргонізмами, процес спілкування не направлений на спільне розв'язання проблеми, що пов'язана з курсом лікування. Як зауважує Н. П. Литвиненко, сучасний український медичний дискурс - це дискурс, що сформувався завдяки структурній організації інституту вітчизняної медицини і ґрунтується на стереотипах поведінки його учасників з огляду на соціально-рольові ознаки, комунікативні та структурно-семантичні особливості [4, с. 12].

Тобто, переклад медичного дискурсу є складним і багатогранним процесом, що вимагає не лише знання термінології, а й глибокого розуміння контексту, в якому ця термінологія вживається. Серіал "Good Doctor" від Netflix, що досліджує життя молодого хірурга з аутизмом і синдромом саванта, є яскравим прикладом використання медичної лексики в художньому контексті. Цей серіал не лише відображає сучасні медичні практики, але й порушує важливі етичні та соціальні питання. Дослідження лексико-граматичних особливостей перекладу цього дискурсу дозволяє виявити, як мовні ресурси можуть впливати на сприйняття медичних термінів і концепцій у різних культурах. У цьому контексті важливо розглянути не лише точність перекладу, але й його адаптацію до мовленнєвих звичаїв цільової аудиторії.

У контексті перекладу медичного дискурсу в "Good Doctor" важливо враховувати лексико-граматичні особливості, які впливають на точність і зрозумілість інформації. Медична термінологія часто містить складні поняття, які потребують спеціального підходу при перекладі. Використання специфічних термінів, метафор і фразеологізмів, а також контекстуальних особливостей може суттєво змінити сприйняття медичних фактів та концепцій у різних культурах.

Дослідження лексико-граматичних особливостей перекладу цього дискурсу дозволяє виявити, як мовні ресурси можуть адаптуватися до культурних та соціальних контекстів, а також які стратегії перекладу використовуються для збереження значення оригіналу. Наприклад, важливо розглянути, як перекладачі передають не лише медичну інформацію, але й емоційний зміст діалогів, які можуть мати великий вплив на глядачів.

Отже, вивчення перекладу медичного дискурсу в "Good Doctor" відкриває нові горизонти для аналізу міжкультурної комунікації, підкреслюючи важливість точності та адаптації в контексті глобалізації.

Це дослідження може слугувати цінним ресурсом для медичних перекладачів, фахівців з комунікації та дослідників у галузі лінгвістики, що прагнуть зрозуміти, як мова формує наше сприйняття медичних явищ у світі.

Список використаних джерел:

1. Медичний дискурс як невід'ємна частина української дискурсології. URL: <https://lingvj.oa.edu.ua/articles/2014/n48/81.pdf>
2. Місник Н. В. Формування української медичної клінічної термінології : Автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.01 / Н. В. Місник; НАН України. Ін-т укр. мови. - К., 2002. - 20 с.
3. Німчук В. В. Мова українського травника XVII ст. / В. В. Німчук // Мовознавство. - 1976. -№ 5. - С. 43-55.
4. Литвиненко Н. П. Український медичний дискурс: монографія / Н. П. Литвиненко. -Х. : Харківське історико-філологічне товариство, 2009. 302 с.
5. Вострова С. В. Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні особливості сучасного англomовного медичного дискурсу (на матеріалі медичних текстів з проблематики ВІЛ /СНІДу): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / С. В. Вострова. - К., 2003. - 16 с.

ПЕРЕДАЧА АНГЛІЙСЬКИХ ДІЄСЛІВ ГОВОРІННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Шатохіна Наталія Юріївна

здобувач ступеня магістра факультету романо-германської філології
Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, Україна

Науковий керівник: Яровенко Людмила Степанівна

канд.фіз.наук, доцент, доцент кафедри теорії та практики перекладу
Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, Україна

Було проведено дослідження семантичного потенціалу дієслів говоріння у вихідній мові (ВМ) та проаналізовано способи їх відтворення в мові перекладу (МП). Матеріалом дослідження слугував роман Ніла Геймана «Американські боги» та його український переклад, який було виконано Галиною Герасим та Олесем Петік.

Вибір саме дієслів говоріння у якості об'єкта вивчення обумовлено їх високою частотністю у мові та мовленні і їх місцем та роллю в лексичній системі двох мов. Крім того, вони входять в основний словниковий склад мови та займають провідне місце у формуванні мовної картини світу. Дієслова говоріння не тільки передають зміст висловлювань, але також відображають національні, культурні й соціальні особливості комунікації. Правильне і точне передавання таких нюансів є важливим для збереження прагматичних та стилістичних функцій вихідного тексту.

Дієслова, що позначають говоріння, займають значне місце у мікросистемі дієслів комунікативної діяльності сучасної англійської мови. Їхня когнітивна функція зумовлює різноманітність концептуальних структур, які застосовуються для вираження різних типів інформації, пов'язаних із концептом «говоріння». [3]

Загальною семантичною ознакою усієї групи (вираження процесу мовлення) є те, що кожне дієслово вказує на певну мовленнєву діяльність. Деякі дієслова виражають процеси говоріння, інші позначають процеси мовлення, пов'язані з життям і діяльністю людини – волевиявленням, проявом різних емоцій. [2]

Семантична різноманітність дієслів говоріння є складним і багат шаровим феноменом, який відображає культурні, соціальні та мовні особливості, характерні для різних мовних спільнот. Вивчення

дієслів говоріння, таких як «say», «tell», «speak», «talk» в англійській мові, а також їх українських відповідників, як «казати», «говорити», «розповідати», дозволяє глибше зрозуміти семантичні межі та функціональні можливості кожного з цих дієслів, враховуючи контексти їх вживання. Англійська та українська мови мають свої особливості в організації лексичної системи дієслів говоріння, що впливає на те, як ці дієслова використовуються в реальних комунікативних ситуаціях, а також на те, як вони сприймаються носіями мови. Найбільший інтерес та складність представляє проблематика їх перекладу в цільовій мові.

Загально прийнято перекладати всі полісемічні лексичні одиниці, включаючи дієслова говоріння, на трьох рівнях, а саме:

- На рівні словникових відповідників (з використанням найближчого еквівалента, що зберігає основну семантику).
- На рівні контекстуальних заміन (з адаптацією дієслова відповідно до контексту, що включає використання okazіональних відповідників).
- На рівні нульового перекладу (дієслово говоріння вважається надлишковим та опускається).

Зазвичай перекладачі звертаються до словникових відповідників, щоб як найточніше передати сенс, але так само значущу роль відіграє оточення дієслова та контекстуальна ситуація, через що доводиться застосовувати контекстуальні заміни та іноді змінювати семантику слова, виходячи з умов контексту.

Найбільшу частку серед дієслів мовлення, звісно, займають базові дієслова з широкою семантикою, такі як «say», «tell», «speak», «talk», але не менш важливу роль грають і решта дієслів, які мають інше, диференційне значення, наприклад, ті, які позначають спосіб мовлення або зміст говоріння.

У тексті роману зареєстровано 773 слововживань дієслів говоріння та проведено аналіз їх семантики в ВМ за допомогою Великого англо-українського словника під редакцією М. Гороть [1]. Для аналізу були виокремлено дієслова з тексту та проаналізовані способи їхнього відтворення в українському перекладі на різних рівнях.

Найбільшу частку з проаналізованих дієслів говоріння склало дієслово «say» (477 слововживань), а також інші базові дієслова говоріння: «tell» (71 слововживань), «speak» (13 слововживань), «talk» (19 слововживань). На решту слововживань приходяться різні дієслова, які конкретизують процес мовлення, такі як: mention (1), ask (105), squeal (1), protest (2), offer (1), call (20), mean (1), point out (1), hazard (1), whisper (7),

persuade (1), insist (1), announce (1), roar (1), joke (1), consult (1), make a phone call (1), confide (1), discuss (1), agree, тощо.

Незважаючи на широку понятійну різноманітність дієслова говоріння «say» і його представленість у 20 відповідниках у словнику, в перекладі роману дієслово «say» має наступні контекстуальні (оказіональні) відповідники: відповідати (32), пояснювати (5), балачки (2), змовчати (2), почати розмову, хороші слова, запропонувати, кидати, мугикати, відрізати (3), закінчити (2), порушити мовчанку (3), написано, мовчки, попрохати, наполягати, зронити, залишити повідомлення, відказати (15), гуркотіти, звернутися (9), процідити (2), підсумувати, запитати (6), вишкіритися, погодитися (7), відрубати (5), завершити розмову, підбадьорювати, чесати язиком, озватися (7), поцікавитися, гикнути, відмахнутися, знизати плечима, продовжити (12), тощо. Як демонструє цей репрезентативний список контекстуальних заміन дієслова «say» (78 одиниць), перекладачі не тільки додавалися до лексичних замінів, але також використовували граматичні заміни, а саме заміну частин мови.

Було встановлено, що більш частотним способом передачі семантичного потенціалу лексеми «say» в цільовій мові були контекстуальні заміни, які іноді супроводжувались трансформацією семи говоріння у сему іншої дії. Крім того, у деяких рідких випадках, при перекладі стилістично нейтрального дієслова ВМ спостерігались стилістичні зсуви з актуалізацією негативної конотації в його семантиці. Все це, у першу чергу, обумовлено контекстуальним оточенням дієслова, а саме детермінантами способу мовлення. Зафіксовано велике різноманіття детермінантів (конкретизаторів) у вигляді прислівників та описових фраз (with disgust, in mock horror and real delight, aggrieved, unhappily, тощо), які підкреслюють спосіб та манеру говоріння і в значному ступені впливають на вибір перекладного еквівалента. Іноді під впливом детермінанта відбувається злиття семантики дієслова з його конкретизатором, і сема говоріння трансформується у сему іншої дії.

Нульовий переклад також зустрічається в українському варіанті, але опущення дієслів говоріння, зокрема таких, як «say» або «ask», у більшості в ремарках, використовується з метою усунення перевантаження тексту та збереження природності діалогу, особливо, коли структура речень дозволяє читачеві зрозуміти, хто говорить і що саме він має на увазі.

Дієслова «tell», «speak» та «talk» траплялися рідше, загалом на ці три лексеми припадає 103 слововживань. Вони були перекладені здебільше

на рівні словникових відповідників (59 випадків), хоча й були ситуації, де перекладачі передавали ці слова оказіональними відповідниками (38 випадків), або просто їх опускали (6 випадків).

Переклад інших дієслів говоріння включав всі зазначені вище способи передачі їх семантики з використанням лексичних та граматичних трансформацій.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що з невеликою перевагою перекладачі використовували словникові відповідники для передачі семантики дієслів говоріння. Контекстуальні заміни також мали високу частотність і іноді супроводжувались лексичними та граматичними трансформаціями, а саме, конкретизацією і диференціацією значення, смисловим розвитком, заміною частин мови, пермутацією, антонімічним перекладом та додаванням. Крім того, спостерігалась стилістична транспозиція, коли нейтральне дієслово набувало негативної конотації при перекладі. Як лексичні, так і граматичні трансформації було обумовлено системними розбіжностями між двома мовами: на лексичному рівні – різницею у семантичному об'ємі слів та їх сполучуваності, а на граматичному – відмінностями у граматичній будові ВМ та МП. Використання широкого діапазону оказіональних відповідників свідчить про велику понятійну віднесеність деяких дієслів говоріння. Нульовий переклад, застосований перекладачами для уникнення надмірної деталізації, сприяє природності діалогів і забезпечує збереження динаміки тексту. Таким чином, дослідження підкреслює, що комплексний та творчий підхід до перекладу дієслів говоріння дозволяє зберегти лексичні, граматичні та прагматичні аспекти оригіналу, адаптуючи текст ВМ до української мовної системи та культурного контексту.

Список використаних джерел:

1. Великий англо-український словник / Є.І. Гороть, Л.М. Коцюк, Л.К. Малімон, А.Б. Павлюк. Вінниця: Нова книга; Х. : Ранок, 2011. 1700 с.
2. Гузеева А. О., Рябуха Т. В. Синонімічні ряди дієслів мовлення в оповіданнях О. Генрі. В: Сучасні проблеми педагогіки та методики викладання: зб. наук. праць. Мелітополь: МДПУ, 2015. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/03/Sbornyk-9.pdf#page=109>
3. Кузенко Г.М. Перекладацькі функції та їхня роль у діяльності перекладача // Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Сер. : Філологічні науки (мовознавство), 2016. № 6. С. 84-86.
4. Ніл Гейман. Американські боги / переклад з англ. Г. Герасим, О. Петік. Київ: КМ-БУКС. 2017.
5. Gaiman, Neil. American Gods. HarperCollins, 2001. 624 p.

ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ НОРМ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ЕТИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Дем'янчук Д.В.

студентка 6 курсу факультету філології та журналістики
ВНУ імені Лесі Українки, Україна

Кравченко С.І.

доктор наук із соціальних комунікацій,
професор кафедри соціальних комунікацій
ВНУ імені Лесі Українки, Україна

Постановка проблеми. Журналістська діяльність під час війни стикається зі значними викликами, які ускладнюють дотримання норм професійної етики. В умовах воєнного стану журналістам часто доводиться працювати в атмосфері інформаційної напруги, цензури та пропаганди, що створює численні етичні дилеми. Особливу увагу привертають ситуації, коли необхідно знайти баланс між інформуванням суспільства та дотриманням вимог національної безпеки.

Достовірність інформації набуває вирішального значення, оскільки розповсюдження фейків чи маніпулятивних матеріалів може призвести до дезінформації суспільства та вплинути на поведінку людей в умовах військових дій. Одночасно журналісти часто мають обмежений доступ до важливих джерел інформації, що ускладнює отримання об'єктивної інформації. Крім того, під час висвітлення військових подій журналісти повинні дотримуватися вимог професійної етики, зокрема при демонстрації трагедій і людських страждань. Тут важливо уникати сенсаційності, поважати гідність людей, які постраждали внаслідок війни, і тих, хто буде цей матеріал дивитися. Не менш важливим аспектом у журналістській роботі є уникнення дискримінації та розпалювання ненависті. В умовах конфлікту ризик використання мови ворожнечі у медіа зростає, що може спричинити посилення напруги в суспільстві. Журналістам подекуди важко поєднувати об'єктивність висвітлення подій і почуття патріотизму. Зважаючи на ці обставини, дослідження проблем дотримання етичних норм журналістами в умовах війни стає надзвичайно актуальним. Аналіз практичного досвіду українських журналістів за останні три роки дозволить виробити підходи, які

сприятимуть якісному інформуванню громадськості з дотриманням професійних стандартів.

Мета дослідження – виявити та проаналізувати основні проблеми дотримання журналістської етики в умовах війни, а також розробити рекомендації щодо їх вирішення.

Результати дослідження. У результаті проведеного дослідження було виявлено, що дотримання норм журналістської етики в умовах війни часто порушується, як через численні зовнішні чинники, так і під впливом внутрішніх факторів журналістської роботи [4]. Основні проблеми, які були виявлені, пов'язані із посиленням тиску на журналістів через вимоги національної безпеки, із зростанням кількості випадків поширення неперевіреної або маніпулятивної інформації, а також із суперечливістю між професійними стандартами і суспільними очікуваннями. Дослідження підтвердило, що в умовах війни журналісти часто стикаються з моральними дилемами, щодо балансу думок, правдивості інформації та ризиків для безпеки військових чи мирних жителів прифронтових регіонів. Встановлено, що значна частина порушень етики пов'язана з емоційним впливом війни на журналістів, обмеженням доступу до достовірних джерел інформації та зростанням вимог до оперативності подачі новин [1].

У проблемних ситуаціях ключову роль у медіасередовищі відіграють органи саморегуляції, а також чинник самоцензури. Такі інституції, як Комісія журналістської етики, сприяють підтримці стандартів професійної поведінки журналістів в екстремальних умовах. Складні ситуації в роботі журналістів після повномасштабного вторгнення продемонстрували потребу у додаткових інструментах підтримки журналістів, зокрема у додатковому навчанні та консультативній допомозі щодо питань етики та безпеки під час роботи у зонах конфлікту.

Результати дослідження засвідчують, що незважаючи на складнощі, дотримання журналістської етики є не лише можливим, але й необхідним для збереження довіри суспільства до медіа та забезпечення принципу свободи слова навіть в умовах воєнного стану.

Висновки. На основі проведеного дослідження зроблено ряд висновків, які підкреслюють важливість дотримання журналістської етики у воєнний час. Етичні стандарти залишаються ключовим елементом професійної діяльності журналістів, навіть за умов обмеженого доступу до інформації та підвищеного психологічного тиску.

Війна створює унікальні виклики для журналістів, змушуючи їх шукати баланс між оперативністю, правдивістю та безпекою. Етичні порушення часто зумовлені екстремальними умовами, у яких працюють журналісти, зокрема недостатньою кількістю перевірених джерел та зовнішнім тиском на редакції [2]. Це підкреслює необхідність посилення професійної підготовки медійників, зокрема у сфері роботи з конфіденційною інформацією та висвітлення чутливих тем. Роль органів саморегуляції, таких як Комісія журналістської етики, є надзвичайно важливою. Вони сприяють не лише підтримці стандартів, але й формуванню медіаграмотності серед суспільства. Підвищення довіри до медіа в значній мірі залежить від прозорості діяльності таких організацій та їх здатності реагувати на етичні порушення [3].

Загалом, дотримання норм журналістської етики у воєнних умовах є складним, але необхідним завданням. Це важливо як для збереження професійності журналістів, так і для забезпечення інформування суспільства відповідно до демократичних принципів.

Список використаних джерел:

1. Аналітична довідка, розроблена в рамках програми USAID "ПАДА: наступне покоління". Журналістські стандарти та професійна етика в умовах війни. URL: <https://chatgpt.com/c/67290dc1-d674-8013-b12a-877952025973#>
2. Збірка порад з етики від Центру журналістської етики (CJE) URL: <https://cje.org.ua/news/robota-komisii-z-zhurnalistiskoi-etyky-na-tli-povnomasshtabnoi-viyny-strong-v-ukraini-pidsumky-2022-roku-strong/>
3. Карпчук Н. Медіальні донесення з війни як інструмент протидії у медіавійні. URL: <https://mmpi.chnu.edu.ua/index.php/issues/article/download/188/167>
4. Семенюта І. Журналістська етика під час війни. Як показати реальність у рамках стандартів. URL: <https://detector.media/infospace/article/215507/2023-08-14-zhurnalistiska-etyka-pid-chas-viyny-yak-pokazaty-realnist-u-ramkakh-standartiv/>

ПСИХОЛОГІЧНІ РОЛІ УЧАСНИКІВ СПІЛКУВАННЯ

Сердюк Олеся Вікторівна

здобувачка вищої освіти ступеню бакалавра
філологічного факультету

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

У комунікативній лінгвістиці поряд із комунікативними та соціальними ролями існує термін «психологічна роль». У наукових роботах це поняття називають «комунікативною позицією», «его-станом», «психологічною реалією» тощо.

У психології роль розглядається як сукупність очікувань щодо поведінки людини в суспільстві, що свідчить про тісний зв'язок із поняттям соціальної ролі [шутова, с. 449]. Термін «психологічна роль» пов'язаний із вибраною моделлю психологічної поведінки, яка відображає певний «его-стан».

Комунікативні позиції є важливим аспектом вивчення ролей учасників спілкування. Більшість вчених вважають комунікативні позиції різновидом комунікативних ролей.

Комунікативна позиція — це роль у спілкуванні, яку кожен із комунікантів підсвідомо обирає відповідно до своїх індивідуально-психологічних особливостей [3, с. 33]. Це рівень авторитетності учасника спілкування та ступінь впливовості його мовлення у конкретній комунікативній ситуації, який може змінюватися в ході взаємодії [1, с. 57].

Американський психолог Е. Берн пише, що «его-стан може бути описаним феноменологічно як когерентна система почуттів, і оперативно як набір узгоджених моделей поведінки». Іншими словами, его-стан (або «психологічна реалія») – це «система почуттів, що супроводжується відповідним набором моделей поведінки». Саме Е. Берн започаткував поділ его-станів на ролі «Дорослого», «Дитини» та «Батька» [7, с. 8-9].

Проте, як зазначав Е. Берн, «его-стани не є ролями, а радше явищами» [7, с. 22]. Отже, у формальному описі его-стани та ролі слід розрізняти. Ігри можуть бути представлені як двоходові, триходові чи багатходові залежно від кількості передбачених ролей. Іноді его-стан гравця збігається з його роллю, а іноді — ні. Тому стверджувати повний взаємозв'язок між комунікативними, соціальними та психологічними ролями неможливо через відсутність достатніх доказів.

Его-стани найяскравіше проявляються в міжособистісному спілкуванні, коли людина підсвідомо використовує одну з трьох «масок» — Батька, Дорослого або Дитини. Вибір цього его-стану залежить від статусу учасників взаємодії та особливостей конкретної комунікативної ситуації [6, с. 449].

Щодо ролі Дитини зазначається, що в цьому его-стані помітні характерні для дітей особливості, такі як перекручування незнайомих слів на власний лад, допитливість і винахідливість, схильність до фантазування і вигадкування неможливих дій, а також щирий прояв емоцій [4, с. 39-40].

Комунікативна позиція Батька включає наслідування комунікативної поведінки власних батьків, наявність у свідомості поведінкових стереотипів, упевненість у собі, відчуття переваги над іншими, нав'язування заступництва, а також прагнення до контролю та прийняття рішень за інших [2, с. 111]. Така поведінка передбачає заборони та вимоги, моралізаторство, апелювання до совісті, присутність забобонів і жорстких духовних вимог. Часто такі реакції супроводжуються жестами: піднятий вгору палець, зморщений ніс, підняття брів, або люб'язне взяття когось під руку [Там само, с. 111].

Комунікативна позиція Дорослого характеризується урівноваженістю, спокійним тоном, а також схильністю до аналізу, використанням фактів і реалістичного підходу в оцінці ситуацій [4, с. 40]. Вона орієнтована на логіку, здоровий глузд, реалістичне сприйняття і прагнення до рівності з іншими без нав'язування своєї позиції. Дорослий діє як посередник між Батьком і Дитиною [2, с. 111].

Нерідко позиції Батька чи Дитини можуть виглядати недоречно або навіть комічно, якщо вони не відповідають ситуації, віку чи індивідуальним особливостям співрозмовників. Найчастіше люди, особливо молодь, надають перевагу комунікації з позиції «Дорослий – Дорослий», що в психолінгвістиці називається «симетричною» позицією [5, с. 92].

Тому, важливо правильно визначати як позицію співрозмовника, так і власну, щоб досягти мети спілкування та реалізувати гуманістичні установки особистості. А перш ніж обрати маску Дитини, Батька чи Дорослого, слід проаналізувати ситуацію спілкування на відповідність обраній комунікативній позиції та врахувати чинники комунікації, зазначені вище.

Список використаних джерел:

1. Барановська Л. В., Глушаниця Н. В. Психологія ділового спілкування: навч. посіб. Київ: НАУ, 2016. 248 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: Академія, 2004. 342 с.
3. Дегтярьова К. В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Полтава, 2012. 70 с.
4. Дяченко Н., Кидисюк О. Комунікативний паспорт літературного героя // *Філологічний часопис*. 2020. № 2(16). С. 35–43.
5. Олійник О. І. Ділове спілкування: навч. посіб. Красноармійськ: КІІ ДонНТУ, 2009. 308 с.
6. Шутова М. О. Дискурсивна природа рольової поведінки мовної особистості та її вплив на формування етнокультурних стереотипів // *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2013. № 24. С. 442–456.
7. Berne E. Games People Play [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://ccpgc.usmf.md/sites/default/files/inline-files/Games%20People%20Play%20The%20Psychology%20of%20Human%20Relationships%20by%20Eric%20Berne%20%28z-lib.org%29.pdf> (дата звернення 08.11.2024).

СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ НОВИНИХ ТЕКСТІВ У ВИДАННІ THE BBC

Рябчун Дар'я Олегівна

здобувач вищої освіти факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Державне некомерційне підприємство
«Державний університет Київський авіаційний інститут», Україна

Науковий керівник: Плетенецька Юлія Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-1417-4269

канд. філол. наук, доцент кафедри англійської філології та перекладу
Державне некомерційне підприємство
«Державний університет Київський авіаційний інститут», Україна

Фразеологізми є важливими елементами новинних текстів, надаючи їм виразність і відображаючи культурну реальність. У BBC, орієнтованому на міжнародну аудиторію, вони допомагають створити стиль та передати тональність подій. Їхній переклад вимагає від перекладача точності й винахідливості для збереження змісту та культурної адаптації.

Український перекладач і І. Корунець виділяє кілька факторів, що впливають на точність ідіоматичних перекладів: по-перше, важливе походження фраз, які можуть бути спільними чи взаємозамінними в обох мовах; по-друге, перекладач повинен враховувати образні елементи та культурне значення виразу. Також важливі структура, форма подання та наявність еквівалентів у цільовій мові, що можуть полегшити переклад, хоча не завжди доступні [1].

Для дослідження було відібрано англійські та українські статті BBC на тему російсько-української війни. Ми проаналізували використання фразеологізмів та їхній переклад українською мовою, приділяючи особливу увагу контексту та переносному значенню, щоб точно передати зміст і стилістичне навантаження в перекладі.

Через культурні та історичні відмінності перекладачі повинні добре знати фразеологізми обох мов і використовувати відповідні методи для досягнення точності. У досліджених текстах основними методами перекладу були калькування, фразеологічні еквіваленти, описовий переклад та пропуск фразеологізму.

Калькування зазвичай використовується, коли в мові перекладу немає точного фразеологічного еквівалента, який міг би точно передати

культурне значення та образність, притаманну виразу. У таких випадках перекладач створює кальку, яка має на меті правильно відтворити значення та стиль тексту, водночас зберігаючи характеристики вихідного тексту.

Наприклад:

*For Russia it's quite understandable that if you **draw a line** somewhere and use the force to **back it up**, they will back up too, but not by politeness, that's not the plan [5].*

Цілком зрозуміло, що для Росії, якщо **провести десь певну межу** і застосувати силу, аби **її відстояти**, вони відступлять, але не з доброї волі, адже це не входить у їхні плани [3].

У цьому прикладі використано калькування: «draw a line somewhere» перекладено безпосередньо як «провести десь певну межу», а «back it up» – як “відстояти її”, що є калькуванням з оригінального тексту. Іншими словами, дослівний переклад зберігає структуру та зміст оригінального виразу, не змінюючи його суттєво.

Використання еквівалентів адаптує вирази до культурних та мовних особливостей, зберігаючи точність, інтонацію та емоційний тон. Це забезпечує природність і зрозумілість перекладу для носіїв мови, зберігаючи авторський стиль та виразність:

*Trump's Democratic opponents have accused him of **cosying up** to Russian President Vladimir Putin and say his approach to the war amounts to surrender for Ukraine that will endanger all of Europe [5].*

Опоненти Трампа з числа демократів звинувачують його в **потуранні** Росії в тому, що його ставлення до війни однозначно передбачає капітуляцію України, що загрожує усій Європі [3].

У цьому прикладі використано відносний відповідник. Вираз «cosy up to», перекладений як «потурання», зберігає негативну конотацію оригіналу, передаючи значення близькості, вірності та вигідної прихильності. Залишаються і загальний зміст, і емоційне забарвлення, що натякає на надмірну або корисливу любов.

Описовий переклад фразеологізмів використовують, коли еквівалент відсутній, однак такий підхід часто втрачає експресивність, образність та афористичність виразу. Через це перекладачі рідко обирають описовий переклад, оскільки він може не передати стиль та емоційність оригіналу.

Наприклад:

*Kyiv wants to show it's **a horse worth backing** [6].*

Україна хоче показати, що вона гідна підтримки і перемоги.

Фразеологізм «a horse worth backing» перекладається як «гідна перемоги і підтримки», що передає основний зміст через опис без прямого еквівалента. Це зберігає ідею, що країна заслуговує на підтримку (політичну та військову) та досягнення перемоги.

Фразеологічні одиниці можуть бути опущені в перекладі, коли їх значення не відповідає контексту або, коли в мові перекладу немає синонімів. Іноді вирази опускають, щоб зберегти природність і точність тексту. У таких випадках можна використовувати більш загальні або нейтральні вирази.

*Ukraine has tried to keep cultural events going during wartime – it won Eurovision in 2022 and its largest music festival **made a comeback** this summer [4].*

Україна намагається підтримувати культурні заходи під час війни – країна виграла Євробачення у 2022 році, а цього літа вперше після повномасштабного вторгнення Росії провела масштабний музичний фестиваль [2].

У цьому прикладі фразеологізм «made a comeback» опущено. Замість дослівного перекладу додано описовий елемент «вперше після російського вторгнення», який передає основний зміст події без зайвих слів. Це дозволяє зберегти сенс висловлювання та забезпечити його відповідність контексту.

Аналіз стратегій перекладу фразеологізмів в новинах BBC показує, що методи калькування, фразових еквівалентів, описового перекладу та опущення допомагають зберегти семантичну точність і стилістичну доречність. Використання еквівалентів або калькування зберігає культурну специфіку, а описовий переклад чи опущення дозволяють уникнути двозначності та труднощів з відсутністю точних еквівалентів.

Список використаних джерел:

1. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник. Вінниця : Нова Книга, 2017. 448 с.
2. Річардсон, Л. К. Т. Т. (2024, October 4). Сталкер 2: дата виходу, як створювали і чи буде російська мова. BBC News Україна. <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cx25027v3ygo>
3. BBC News Україна. (2024, November 9). Експерт Трампа заявив, що Україна має забути про Крим і думати про мир. <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cvg0j895dkno>
4. Cress, L. (2024, October 4). Stalker 2: Making a game in Kyiv during a Russian invasion. <https://www.bbc.com/news/articles/cgq843dg4geo>
5. Santos, S. F. (2024, November 9). Trump ally says Ukraine focus must be peace, not territory. <https://www.bbc.com/news/articles/czxrwr078v7o>

ХУДОЖНЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ДОСВІДУ ТРАВМИ В РОМАНІ СТЕПАНА ПРОЦЮКА «ДЕСЯТИЙ РЯДОК»

Гальчишак Світлана Петрівна

магістрантка

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Олійник Наталія Петрівна

канд. філол. наук, доцент

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Українська література завжди відгукувалася на суспільні виклики, що перед нею поставали. Одним із важливих сучасних викликів є переосмислення досвіду травми, зумовленого трагічними подіями української історії ХХ століття, осторонь якого не залишаються письменники, серед яких і Степан Процюк. Свідченням цього є його романи «*Vae victis*» («Горе переможеним», 1993), «Інфекція» (2001), «Жертвопринесення» (2003), «Руйнування ляльки» (2007), «Маски опадають повільно» (2011), «Чорне яблуко» (2013), «Під крилами Великої матері» (2013) і врешті «Десятий рядок» (2014), який, за словами Євгена Барана, «є виявом нової суті авторського розкриття світу» [1, с. 60], а насправді – це зразок переоцінки травматичного досвіду України ХХ століття в різних вимірах: психологічному, соціальному, політичному. Щодо романів письменника загалом, то їх усі, послуговуючись визначенням Т. Гундорової, можна трактувати як романи травми, адже «роман травми виростає передусім з аналізу травм, таких як рабство, вимушена міграція, расизм, геноцид, руйнування роду, розрив поколінь, душевне та фізичне насильство тощо. Часто в основі таких романів лежить свідчення про пережите лихо, а оповідь передає ситуацію крайнього напруження» [2, с. 33].

Вивчення травми в літературознавстві на сьогодні набуває особливої актуальності. До дослідження травматичного досвіду звертаються як зарубіжні науковці (К. Карут, Д. Лауб, Ш. Фелман), так і українські (Л. Варчук, В. Василенко, О. Василюк, О. Пухонська, О. Шостак та ін.). Різні концепції теорії травми зумовили появу двох основних підходів аналізу: перший зосереджений на загальних питаннях теорії травми, що ґрунтується на теорії психоаналізу З. Фрейда, другий –

постколоніальний, пов'язаний із колоніальними процесами в історії людства, набув особливої актуальності в літературі.

Творчість С. Процюка постійно перебуває в полі зору наукових зацікавлень літературознавців, які досліджують як особливості його прози в цілому, так і окремі твори. Найбільший науковий доробок належить А. Черниш, яка в статті «Художнє осмислення травматичного досвіду в романах С. Процюка» аналізує втілення досвіду травми в прозі (переважно романістиці) письменника, наголошуючи, що роман «Десятий рядок» «засадничо розкриває проблеми генераційного непорозуміння, втрати історичної пам'яті, деструкцію особистості у посттоталітарному світі» [6, с. 20]. У статті «Вислід тоталітарної травми у психоідентичності героїв роману С. Процюка «Десятий рядок»» досліджено тоталітарну травму в житті героїв [5]. А стаття «Концепт пам'яті в романі С. Процюка «Десятий рядок»» присвячена аналізу окресленого концепту в безпосередньому зв'язку з травматичним досвідом героїв. Дослідниця відзначає, що роман С. Процюка «Десятий рядок» є «частиною меморіальної культури України», який розкриває «наболілі питання й теми нищення поколінь українців через особистий досвід руйнівного впливу радянської ідеології, хибних настанов і пріоритетів, питань зради, зневіри, пристосуванства» [7, с. 60].

Також маємо рецензію Ірини Старовойт «Осмыслити травму та почати заново», у якій авторка проводить порівняльний аналіз романів «Під крилами Великої матері» і «Десятий рядок». Вона зауважує, що в обох творах «на передній план виноситься проблема ідентичності українців. Хто ми є? Що ми є? Що повпливало на наш світогляд?» [4] і приходить до висновку, що зв'язок сучасного з минулим є надзвичайно важливим для того, щоб пізнати майбутнє. Саме цей зв'язок і втрачають герої С. Процюка. Зважаючи на те, що це лише окремі розвідки, обрана для дослідження тема є актуальною. Тож, метою нашої статті є аналіз роману «Десятий рядок» в аспекті осмислення художньої інтерпретації досвіду травми в ньому.

У романі «Десятий рядок» розгортаються три сюжетні лінії, розповідь про три долі: діда, батька й онука – Гната, Марка й Максима. Різні покоління, різні держави, різні суспільні устрої – від сталінського геноциду до часів Незалежності. Це твір про історію роду Іванчишинів, що потрапив у лещата системи, яка вбиває, коли втрачається будь-яка надія, бажання прорватися поза межі можливого. У такому зображенні досвід

травми підноситься до рівня узагальнення: «Травма нації подана на прикладі трьох поколінь, пов'язаних кровними зв'язками» [4].

У кожного з героїв свій досвід травми. Автор починає розповідь від сьогодення й першу травму, яку він окреслює, це травму Максима, потім його батька Марка і насамкінець діда Гната. Повертаючись до минулого, письменник описує ті події, які заховані в пам'яті героїв, але залишили відбиток на їхньому світобаченні, події, що можуть пояснити ті процеси, які відбувалися чи відбуваються в їхній психології, їхні причини й наслідки.

Гнат Іванчишин пройшов усі жахіття концентраційних таборів: він бачив тортури, нелюдське ставлення до ув'язнених, голод, лісоповал. Часто в нього виникало питання «Що робити?», але відповіді не було: «У відповідь лише важка тиша. Зовні сподіватися її було марно» [3, с. 52]. Художня деталь «тиша» психологізується й стає ключовою в зображенні внутрішнього стану героя й пояснює, завдяки чому він вижив: «Гнатові вдалося створити цю тишу всередині себе – і це був єдиний порятунок. Він перестав боятися. Щось водномить тріснуло в душі, прощаючись із нею нелюдським зойком. Більше цього зойку не чув ніхто. Гнат став вільним. Лише його очі назавжди втратили добру вільгість. Зате набули колючості» [3, с. 52]. Таким чином, опинившись в умовах тоталітарного тиску й контролю, Гнат Іванчишин виробив свою стратегію виживання, завдяки якій йому вдалося повернутися в Україну. Проте перебування в ув'язненні залишило свій травматичний досвід, яскравим підтвердженням чого є художні деталі в характеристиці Гната його сином Марком: «від батька не віяло теплом», «душа його була не в роботі», «душею батько не був і вдома» [3, с. 53]. Зрештою Марко зрозумів, що нічого не знає про досвід батька.

Марко, який, з одного боку, не причетний до травматичних ситуацій, крізь які пройшов його батько, але з іншого теж відчуває на собі наслідки тоталітарного травматичного досвіду, потрапляє в позицію заручника: він син колишнього політв'язня, на руках якого помирали інші, але про це треба мовчати, про це треба забути. Він виявляється позбавленим моральної рівноваги, душевної стійкості, витривалості, є безсилим у подоланні колоніальних відголосків. Простежується психологічний феномен, на якому особливо наголошують дослідники, «що травма означає не так болісну подію, як її трансмісію – відлуння, передачу через покоління, в інші місця й інші часи» [2, с. 29]. Трансмісія батьківської

травми спричинила в наступних поколіннях відсутність колективної пам'яті, що особливо виявляється в образі Марка, а особливо Максима.

Автор подає характеристику Марка крізь призму бачення його сина Максима, який відчуває внутрішню роздвоєність батька: «Рівний спокійний голос якогось архіваріуса контрастував з емоційною пружиною, закладеною всередині батькових слів – із цитатами, аналогіями, міркуваннями про психологію й імітації... Здавалося, батько був не лише істориком з фактами, за якими не видно людини, а й аналітиком психічних рис тоталітарних держав і їхнього мистецтва» [3, с. 16]. Марко усвідомлює, що Історія України перебріхується й викривлюється до «рівня глумливої пародії», а «варварсько-методичні панегірики компартії виглядають непристойно» [3, с. 35], саме тому Марко душею «назавше залишився у стародавньому світі, заплативши таким чином за юнацьку втечу від реальності» [3, с. 15].

Максим живе в уже вільній державі, але розуміє, що України, про яку мріяв дід Гнат, немає. Психологічна травма Максима бере початок з дитинства, коли лікарі діагностували йому вроджену хворобу зору, яку неможливо вилікувати, навіть оперативне втручання може привести до сліпоти. Героя постійно супроводжує страх, який «...коронує усе навкілля своїм масивним безколірним перснем. Він малює картинки, ще жахливіші від того, що є» [3, с. 47]. Страх маркує все навколо й відображається на сприйнятті світу Максимом, свідченням чого є художні деталі: сутінки, тривога, туман, трясовина, червоний чоловік, чорна жінка тощо. На думку І. Старовойт, «страх Максима носить невротичний характер: витіснення неприємних спогадів про травми родини вилилося для нього в проблеми з зором» [4]. Авторка також наголошує на тому, що проблему героя з зором можна тлумачити як духовну короткозорість, адже він не пам'ятає, не хоче думати про ті страждання, які випали на долю його діда й батька. Усе витіснено з його свідомості, він не може осмислити інформацію, що закладена в колективній пам'яті, яка травмувала українське суспільство. Таким чином розгортається тема втрати історичної пам'яті, національної ідентичності, руйнації особистості в посттоталітарному суспільстві.

Проте час від часу витіснене несподівано повертається на рівень свідомого у вигляді Страху Депресантовича, що нагадує «дебелого дядька в білосніжній сорочці з ідеальним коміром й чорною краваткою» [3, с. 43], який б'є його кулаками й нагайкою; чи окремих симптомів (біль у грудях, який лікарі пояснюють серцевими проблемами) і моторошних сновидінь,

що не дають жити, є упирями, які висмоктують енергію: «до нього часто прориваються історії інших, часто занападених життів, які він тоді сприймає як власні» [3, с. 61]. Крім страху, Максима супроводжує провина (Провина Мучениківна), яка не випадково бачиться йому старою бабцею, дивиться на нього «ликом Горгони Медузи»: «Зараз вона з руйницькою посмішкою візьме тебе за шкірку й ти відчуєш провину, грошоборцю» [3, с. 44]. Психоідентичність героя виявляється маркованою невротичною реальністю, а образ Провини Мучениківни виступає уособленням провини, спровокованої постколоніальною травмою.

Таким чином, тоталітарний режим негативно вплинув на психічну організацію всіх героїв роману С. Процюка: вони вражені тоталітарними травмами та їх наслідками. Письменник поляризує своїх героїв: Гнат Іванчишин, який зазнав впливу тоталітаризму найбільше, виявляється найстійкішим, є духовною опорою для свого сина Марка й недосяжним взірцем стійкості для онука Максима, який не має моральної рівноваги й душевної стійкості побороти в собі колоніалізм. Марко й Максим зазнають руйнації психіки: вона позначена впливами страху, психозами, невротами, депресіями. Насамкінець додамо, що ця розвідка не вичерпує окреслену тему, тому розрахована на подальшу перспективу.

Список використаних джерел:

1. Баран Є. У місці, названому тофет...// Процюк С. Десятий рядок. Київ: Український пріоритет, 2014. С. 5–9.
2. Гундорова Т. Постколоніальний роман генераційної травми та постколоніальне читання на сході Європи. // Постколоніалізм. Генерації Культура. За ред. Т. Гундорової, А. Матусяк. Київ: Лаурис, 2014. С. 26– 44. Електронний ресурс: (99+) Постколоніальний роман генераційної травми та постколоніальне читання на Сході Європи | Tamara Hundorova - Academia.edu.
3. Процюк С. Десятий рядок. Київ: Український пріоритет, 2014. 224 с.
4. Старовойт І. Осмислити травму і почати заново. Електронний ресурс: Осмислити травму і почати заново » Ре:цензії » Книги » Буквоїд.
5. Черниш А. Вислід тоталітарної травми у психоідентичності героїв роману С. Процюка «Десятий рядок» // Науковий вісник Ужгородського університету, 2016. С. 295–299. Електронний ресурс: Microsoft Word - _36 (1).
6. Художнє осмислення травматичного досвіду у романах С. Процюка. // Science and Education a New Dimension. Philology, VII(58). Issue: 194, 2019 Feb. С. 20–22. Електронний ресурс: Artistic-Comprehension-of-the-Traumatic-Experience-in-the-Novels-of-S.-Protsyuk-A.-Chernysh.pdf
7. Черниш А. Концепт пам'яті в романі С. Процюка «Десятий рядок». // Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 27. Том 5. 2020. С. 60–64. Електронний ресурс: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/27_2020/part_5/11.pdf.

СЕКЦІЯ ХХ. ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

ДЕКОМУНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СФЕРІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Білан Олександр Володимирович
аспірант

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Україна

Науковий керівник: Бойко Олександр Дмитрович
професор, доктор політичних наук

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Україна

Декомунізаційні процеси в Україні є одним із ключових напрямів державної політики, спрямованих на відновлення національної ідентичності та подолання радянської спадщини. Особливо актуальними ці процеси є у сфері освіти, яка не лише формує суспільну свідомість майбутніх поколінь, але й відіграє роль інструмента культурного та політичного впливу. Враховуючи той факт, що комуністична ідеологія протягом тривалого періоду радянської окупації впливала на всі аспекти освіти, її подолання та викорінення залишків радянської системи є важливими для формування сучасної, демократичної і незалежної України.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю осмислення і аналізу освітніх реформ, спрямованих на виключення комуністичних наративів з навчальних програм, заміну радянських символів та переосмислення підходів до викладання історії. Процеси декомунізації стали невід'ємною частиною євроінтеграційного курсу України, сприяючи відновленню історичної правди та подоланню ідеологічного впливу, який десятиліттями формував спотворене уявлення про українську державність і культуру.

Мета дослідження полягає в аналізі основних етапів і практик декомунізації у сфері освіти України, а також вивченні їх впливу на формування нових освітніх стандартів, спрямованих на розвиток національної свідомості та громадянської відповідальності серед молоді. Результати дослідження можуть сприяти розумінню поточних

трансформаційних процесів в українській освіті та слугувати основою для подальшого вдосконалення освітньої політики у напрямку демократичних цінностей та інтеграції в європейську спільноту.

Декомунізаційні процеси в освіті спрямовані на перегляд навчальних програм, вилучення радянських наративів, заміну старих символів та створення нових підходів до викладання історії та суспільних дисциплін. Це дає змогу українським громадянам краще розуміти свою історію та місце у світовій спільноті, а також відмовитися від штучних концепцій, нав'язаних радянським режимом. Законодавча база, зокрема Закон України "Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів", прийнятий у 2015 році, є основою для змін у навчальних програмах, де більше уваги приділяється темам української державності, мовним питанням, правам людини та європейським цінностям.[4]

Основною метою декомунізації у сфері освіти є побудова освітнього процесу, вільного від ідеологічних нашарувань радянського періоду, а також стимулювання критичного мислення, особистої відповідальності та активного громадянства серед молоді. Ця мета має важливе значення для формування свідомих і соціально відповідальних громадян, здатних до самостійного мислення та дій, вільних від обмежень тоталітарної системи.

За твердженням дослідника Ігоря Лікарчука, однією з головних проблем сучасної освіти виною яких є пост-комуністичний рудимент це розділення системи освіти на навчальну і виховну. Однією з найочевидніших частин декомунізації можна назвати так звані «фасадні зміни»: перейменування навчальних закладів, відняття в них приставок на честь радянських діячів, а також перейменування деяких шкільних предметів (зокрема перейменування «Захисту Вітчизни» на «Захист України»). [2]

Виховання у радянській системі було спрямоване на створення колективної свідомості, де інтереси держави ставали важливішими за інтереси особистості. Сучасний підхід до освіти намагається відмовитися від ідеологічного виховання та підходить до виховної функції з точки зору демократичних цінностей і поваги до особистості. Проте відмова від будь-якої ідеології не повинна призводити до відсутності громадянського виховання, яке є важливим для розуміння демократії, прав людини, історії України та ролі держави у житті суспільства. [2]

Український педагог-дослідник М. Соловей, зазначає, що в радянській системі вчитель виконував одночасно роль вихователя й

"ідеологічного наставника". У сучасній декомунізованій освіті вчителі мають передавати знання й сприяти вихованню свідомих громадян, але без нав'язування єдино правильної точки зору. Це ставить нові вимоги до педагогічного складу, вимагаючи від них не тільки академічної компетентності, а й розуміння сучасних цінностей. Все ще присутні такі комуністичні рудименти в українській системі освіти як посади методистів, завучів, зам-директорів з виховної роботи. Все ще є обов'язкове регулярне звітування з проведеної виховної роботи. Для закріплення реформи декомунізації в школі необхідно забути про поділ освітнього процесу на «навчальний» і «виховний». У школі повинно бути створене таке середовище, у якому кожен його елемент впливає на формування людини. [3]

Одним з важливих кроків в декомунізації системи освіти, стало впровадження Нової української школи (НУШ). Нова Українська Школа (НУШ) — це масштабна освітня реформа в Україні, запроваджена Міністерством освіти і науки у 2017 році, яка має на меті трансформацію навчального процесу для підготовки сучасних, самостійно мислячих громадян. Її головна ціль — зробити навчання цікавим, орієнтованим на особистість учня, з акцентом на розвиток критичного мислення, творчих навичок та компетенцій, необхідних для життя в сучасному світі. НУШ формує освітнє середовище, де в центрі уваги — учень, його потреби та інтереси, а навчання стає більш інтерактивним та практично орієнтованим. [1]

Головними відмінностями НУШ від радянської системи освіти можна назвати:

Орієнтація на особистість учня. Якщо радянська система була спрямована на уніфікацію, НУШ фокусується на індивідуальному підході, розвитку здібностей кожного учня.

Розвиток критичного мислення та творчості. У радянській школі основним завданням було засвоєння фактичних знань, а НУШ навчає дітей аналізувати, ставити запитання та самостійно шукати відповіді.

Компетентнісний підхід. Замість запам'ятовування фактів, НУШ розвиває практичні навички та компетенції (комунікація, співпраця, вирішення проблем), які знадобляться в житті.

Відмова від ідеологічного виховання. Радянська школа виховувала "правильних" громадян, лояльних до системи. НУШ відходить від ідеології, акцентуючи увагу на вихованні свідомих, активних громадян із власною думкою.

Сучасне освітнє середовище. НУШ підтримує нові освітні технології, групову роботу, проєктну діяльність, а не лише класичні лекції та зазубрювання. [1]

Декомунізаційні процеси у сфері освіти України є важливим етапом у подоланні радянської спадщини та побудові сучасної національної ідентичності. Проаналізувавши основні напрямки реформ, можна зробити висновок, що декомунізація освіти спрямована на відновлення історичної правди, утвердження української культури та цінностей, а також формування свідомих, критично мислячих громадян, які можуть відігравати активну роль у демократичному суспільстві.

Цей процес передбачає не лише зміну навчальних програм і позбавлення від радянських символів, але й глибоке переосмислення цілей виховання молоді, з акцентом на громадянську відповідальність, свободу думки та національну свідомість. Зважаючи на багаторічний ідеологічний вплив, що існував у радянській системі освіти, декомунізація є необхідним, хоча й непростим завданням для сучасної України.

Водночас, впровадження цих змін супроводжується певними викликами, зокрема спротивом частини суспільства, недоліками у підготовці педагогів та обмеженістю ресурсів для підтримки реформ. Однак, поступова реалізація декомунізаційних заходів сприятиме створенню освітнього середовища, в якому кожен учень матиме можливість розвивати національну ідентичність і критичне мислення в умовах поваги до прав людини та демократичних принципів.

Таким чином, декомунізація освіти — це крок до подолання тоталітарної спадщини та відродження української культури й історії, що сприяє зміцненню національної самосвідомості та інтеграції України у європейський простір.

Список використаних джерел:

1. Гриценко О.А. Декомунізація в Україні, як державна політика і як соціо-культурне явище. НАНУ інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. Київ. 2019. 320 с.
2. Лікарчук І. Про декомунізацію в освіті: вебсайт. URL: <https://osvita.ua/blogs/60908/> (дата звернення: 30.10.2024)
3. Соловей М. Виховна робота: чи відбудеться реальна «декомунізація в школі»? : вебсайт. URL: <http://education-ua.org/ru/component/content/article/19-blogi/tema-1/1151-vikhovna-robotachi-vidbudetsya-realna-dekomunizatsiyavshkoli> (дата звернення: 26.10.2024)
4. Шапран О. І. Вища освіта різних країн світу: монографія. Переяслав, (Київ. обл.): ФОП Домбровська Я. М., 2020. 488 с.

СВІДОМІСТЬ І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ

Набока Артем Олександрович

аспірант факультету комп'ютерних наук

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Штанько Валентина Ігорівна

доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Штучний інтелект стрімко набирає популярності у сьогодення серед як професійних користувачів та науковців, так і серед звичайних людей. Ця популярність у першу чергу пов'язана з можливістю використання різноманітних моделей штучного інтелекту для автоматизації широкого спектру діяльностей: генерація контенту, пошук інформації, обробка медіа контенту і т.п.

Особливу увагу заслуговує окремий вид штучного інтелекту, що дуже швидко розвивається в даний час, а саме – великі мовні моделі [1]. Дані моделі проходять навчання на великих обсягах реальної текстової інформації (книги, статті, інтернет-сторінки), що дає їм змогу генерувати осмислені текстові відповіді на запити користувачів. Мовні моделі спроможні створювати коректний з граматичної, синтаксичної та лексичної точки зору текст. Більше того, їх здатність підлаштовуватися під різні стилі мовлення (напр. неформальний, науковий, офіційно-діловий) та розуміти поточний контекст діалогу може дати враження спілкування з реальною людиною.

Дійсно, розмова з мовною моделлю може здаватися схожою до людського спілкування, адже штучний інтелект якраз вчився на текстах, створених людьми. Крім того, машинне навчання багатьох сучасних моделей побудовано на основі так званих нейронних мереж – моделей, які імітують діяльність людського мозку [2]. Подібно до біологічних нейронів, які взаємодіють між собою, передаючи сигнали через синапси, що дозволяє людині обробляти інформацію, нейронні мережі також пропускають вхідну інформацію через усі шари нейронів, щоб отримати найбільш вірогідну відповідь. Але, на відміну від людського мозку, вихідна інформація нейронів у штучному інтелекті детермінується відомими математичними функціями, а не біологічними процесами.

Отже, маючи на увазі те, що система прийняття рішень у моделей штучного інтелекту подібна до устрою людського мозку, а також ці моделі навчаються на тих же текстових даних, що й самі люди, постає питання наявності свідомості у штучного інтелекту і її порівняння з людською.

Перш за все, має сенс детальніше розкрити суть поняття свідомості. Австралійський філософ Девід Чалмерс визначає свідомість як суб'єктивний досвід, що включає всі відчуття, думки, переживання й емоції, тобто те, «як це» бути свідомим [3]. На його думку, свідомість – це те, що створює нашу внутрішню реальність, наш особистий «внутрішній екран», який ми безпосередньо переживаємо.

Якщо спростити визначення Чалмерса, то свідомість – це здатність усвідомлювати себе, свої думки, емоції та навколишній світ. Вона дозволяє розуміти, що ми відчуваємо, що відбувається навколо, і приймати рішення, базуючись на цьому розумінні. Отже, чи притаманна ця здатність штучному інтелекту, особливо великим мовним моделям?

Сучасні популярні мовні моделі, такі як GPT4 та Gemini повністю усвідомлюють себе, своє призначення та свої межі. Якщо спитати у моделі хто вона, то у відповідь отримаємо повідомлення, що вона є просто текстовою моделлю, яка може аналізувати вхідний текст або мультимедіа та генерувати найбільш підходящий вихідний контент. Якщо ж спробувати попросити мовну модель згенерувати, наприклад, відео замість тексту, то вона зрозуміє, що не здатна це робити і з великою ймовірністю запропонує передати події, що розгортатимуться у відео, через текстові коментарі. Також мовні моделі здатні тримати в «пам'яті» контекст спілкування і видавати відповіді, релевантні поточному предмету обговорення. Наведені аргументи дозволяють припустити певний рівень свідомості у штучного інтелекту.

Крім цього, вищезгаданий Девід Чалмерс також припускає, що за певного рівня складності й організації, штучні системи можуть потенційно досягти стану свідомості [3]. Його припущення ґрунтується на теорії, що свідомість є результатом певної функціональної організації, а не залежить виключно від біологічного субстрату. Це означає, що якщо штучний інтелект досягне достатньо складної організації процесів (подібної до мозкової діяльності людини), теоретично можливо, що він також зможе мати суб'єктивний досвід. Тобто, Чалмерс припускає, що функціональна структура, а не біологія, є ключем до свідомості.

Противником теорії про наявність свідомості у штучного інтелекту є американський філософ Джон Серл, який вважає, що свідомість неможливо відтворити в машинах, оскільки вони лише обробляють інформацію за заздалегідь визначеними алгоритмами без жодного суб'єктивного досвіду [4]. Для підтвердження своєї тези Серл провів експеримент Китайської кімнати, в рамках якого людина, яка не знає китайської мови, знаходиться в кімнаті, де є інструкції англійською мовою для обробки китайських ієрогліфів. Людина отримує вхідні дані (запитання китайською), використовує інструкції, щоб підібрати відповідні символи, і видає результат (відповідь китайською). З боку виглядає так, ніби ця людина розуміє китайську, оскільки відповіді на питання логічні й послідовні. Однак насправді людина просто маніпулює символами за правилами, не розуміючи їхнього значення.

Яскравим прикладом підтвердження теорії Серла у контексті сучасних мовних моделей є відома проблема рахування літер «r» у слові «strawberry» [5]. Велика кількість великих мовних моделей не здатні коректно порахувати здавалось би очевидний результат – 3 літери «r». Натомість моделі повертають різні числа (найчастіше 2). Цей результат пов'язаний зі способом того, як вони аналізують текст – розбивають текст на умовні відрізки (токени), не усвідомлюючи їх довжини та кількості конкретних літер в них, а потім перетворюють їх у числові вектори. Тобто, у цьому випадку на відміну від людей мовні моделі мислять не лексичними поняттями, а звичайними числами, за допомогою яких намагаються знайти схожу інформацію у доступних масивах даних. Таким чином, можна зробити висновок, що моделі штучного інтелекту скоріше намагаються імітувати людську свідомість через пошук відповідей по схожим запитам у великих наборах даних замість застосування раціонального мислення, притаманного людям.

Висновок. Сучасні моделі штучного інтелекту мають певні риси свідомості, розуміючи базові концепції, такі як своє призначення та обмеження. Але в той же час ключовою відмінністю від людської свідомості є спосіб аналізу інформації людиною і штучним інтелектом. Оскільки, будь-яка текстова інформація перетворюється моделлю на вектор чисел, то вона не може оперувати дрібними лексичними категоріями, що значно обмежує її свідомість та здатність вирішувати широкий спектр задач. Саме тому наразі можна зробити висновок, що

людська свідомість має більше відмінностей, ніж схожості зі свідомістю штучного інтелекту.

Список використаних джерел:

1. Amaratunga T. Understanding Large Language Models. Berkeley, CA: Apress, 2023. URL: <https://doi.org/10.1007/979-8-8688-0017-7> (date of access: 10.11.2024).
2. Hawkins J., Blakeslee S. On Intelligence. Times Books, 2004. 272 p.
3. Chalmers D. J. Conscious Mind: In Search of a Fundamental Theory. Oxford University Press, 1996.
4. Searle J. R. Minds, brains and programs. Croom Helm, 1987.
5. McKeag B. Why LLMs Can't Spell 'Strawberry' And Other Odd Use Cases. *RunPod Blog*. URL: <https://blog.runpod.io/why-llms-cant-spell-strawberry-and-other-odd-use-cases/> (date of access: 10.11.2024).

СЕКЦІЯ XXI. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

DOI 10.62731/mcnd-22.11.2024.003

INNOVATIVE PEDAGOGICAL APPROACHES TO TEACHING NATURAL SCIENCES IN THE DIGITAL AGE

SCIENTIFIC RESEARCH GROUP:

Pashchenko Oleksandr Anatoliyovych

ORCID ID: 0000-0003-3296-996X

cand.sc. (of technical sciences), Ph.D., associate professor, director of the Interbranch
Institute of Continuing Education, Full-time Distance Education
Dnipro University of Technology, Ukraine

Medvedovska Tatyana Pavlivna

ORCID ID: 0000-0002-0510-0196

cand.sc. (of pedagogy), Ph.D., associate professor, deputy Director of the Interbranch
Institute of Continuing Education, Full-time Distance Education
Dnipro University of Technology, Ukraine

Kosenko Olha Vyacheslavivna

ORCID ID: 0009-0009-6284-2653

teacher of biology
Lyceum of Modern Education, Dnipro, Ukraine

Skorupskyi Yevhen Volodymyrovych

ORCID ID: 0009-0008-4603-7294

teacher of physics
Lyceum of Modern Education, Dnipro, Ukraine

Introduction. In the digital age, the teaching of natural sciences plays a critical role in preparing students for the complex, technology-driven world of the 21st century. As science and technology continue to evolve, so too must the methods of teaching these subjects to ensure students develop the necessary skills and knowledge to thrive in a modern society. The importance of natural sciences education goes beyond basic scientific literacy; it fosters critical thinking, problem-solving, and innovation—key competencies for navigating

today's global challenges. However, traditional teaching methods often struggle to engage students in meaningful ways or to adapt to the rapidly changing technological landscape. The need for innovation in pedagogy is paramount to make natural sciences education more interactive, relevant, and effective in addressing the demands of the 21st-century workforce and society. Innovative approaches such as inquiry-based learning, digital tools, and interdisciplinary collaboration have the potential to transform the classroom experience and enhance student outcomes [1, 2]. The purpose of this article is to explore these innovative pedagogical approaches and examine how they are reshaping the teaching of natural sciences in the digital era. The structure of the article will first provide an overview of the key challenges faced in natural sciences education, followed by a discussion of various innovative teaching strategies. The article will conclude by analyzing the implications of these innovations for educators and students, along with future trends in this field.

The Role of Digital Technologies in Modern Education. In recent years, digital technologies have revolutionized the way education is delivered and experienced, particularly in the realm of natural sciences. These tools not only enhance the teaching process but also significantly transform how students engage with and understand complex scientific concepts. Digital tools, such as interactive simulations, virtual labs, and AI-based educational platforms, have the potential to make learning more dynamic, personalized, and accessible.

One of the most significant impacts of digital technology on natural sciences education is the ability to simulate real-world phenomena that are difficult or impossible to observe directly in a traditional classroom. For example, interactive simulations allow students to explore everything from chemical reactions to astrophysical events in a safe, controlled, and engaging digital environment. These simulations provide students with hands-on experience, enhancing their comprehension of abstract scientific principles and fostering critical thinking [3].

Virtual laboratories have also emerged as a powerful tool in the modern classroom. These labs allow students to conduct experiments in a virtual setting, offering the flexibility to practice scientific techniques without the constraints of physical resources or geographical location. Virtual labs are particularly useful in institutions that lack access to costly equipment or specialized facilities, making advanced scientific education more inclusive. AI-based tools have begun to play a growing role in education as well. These technologies can personalize learning experiences by analyzing student performance and adapting content to their needs, thereby providing targeted

feedback and support. For example, AI-driven platforms can create custom learning pathways for students, allowing them to progress at their own pace while receiving real-time guidance. This adaptive learning model helps address individual learning gaps and enhances overall educational outcomes [4].

The shift from traditional to digital classrooms marks a significant evolution in education. Whereas traditional teaching relied heavily on static textbooks and lectures, digital tools facilitate a more interactive, student-centered learning experience. The integration of technology allows for blended learning environments, where digital resources complement in-person instruction, creating a more flexible and engaging learning space. This shift is particularly beneficial in natural sciences education, where visualizing processes and conducting experiments is key to deep understanding. In modern education, innovative pedagogical approaches are essential to equip students with the skills and knowledge necessary to navigate the complexities of the 21st century. The integration of technology into natural sciences teaching has paved the way for several methodologies that foster deeper engagement, critical thinking, and hands-on learning. These approaches include inquiry-based learning (IBL), problem-based learning (PBL), the flipped classroom model, and STEM/STEAM integration, all of which play a crucial role in transforming the traditional educational experience.

Inquiry-based learning encourages students to explore scientific concepts through curiosity-driven investigation and critical thinking. In this approach, students are guided to ask questions, conduct experiments, and draw conclusions, fostering a deeper understanding of natural phenomena. IBL emphasizes the scientific method, encouraging learners to develop their reasoning and problem-solving abilities, much like real-world scientists. This method not only enhances students' content knowledge but also cultivates essential soft skills such as curiosity, creativity, and independent learning [5]. Problem-based learning focuses on real-world challenges, requiring students to collaborate in groups to develop solutions. In the context of natural sciences, PBL tasks students with solving practical scientific problems, such as environmental issues or engineering challenges. This approach emphasizes collaboration, communication, and critical thinking, as students work together to research, hypothesize, and test their solutions. PBL mirrors professional scientific work environments, preparing students for careers that require teamwork and innovation. The flipped classroom model shifts the traditional structure of teaching by having students engage with instructional content (such as videos, readings, or simulations) outside of the classroom, while in-

class time is dedicated to applying concepts through interactive activities, discussions, or experiments. The flipped classroom empowers students to take responsibility for their learning, fostering autonomy and engagement while giving educators more time to focus on hands-on, inquiry-driven lessons [6].

STEM (Science, Technology, Engineering, and Mathematics) and its evolution into STEAM (which adds the Arts) (fig. 1) represent interdisciplinary approaches that bridge natural sciences with other critical disciplines. This integration encourages students to see the connections between scientific concepts and their applications in technology, engineering, and the arts. For example, students might engage in projects that combine physics and design, or biology and data science, to develop holistic solutions to complex problems. STEAM emphasizes creativity and innovation by blending scientific and artistic thinking, making learning more engaging and relevant to real-world applications. These pedagogical approaches are transforming the landscape of natural sciences education, providing students with the tools to succeed in a world that increasingly values interdisciplinary knowledge, collaboration, and innovation. By encouraging exploration, critical thinking, and practical application, these methods prepare learners for the scientific challenges of the future.

In today's digital age, the integration of digital tools in education has significantly transformed how students engage with and comprehend complex scientific concepts. These tools not only make learning more interactive and accessible but also enhance critical thinking and overall performance. The use of gamification, virtual reality (VR), and digital simulations provides unique opportunities to bring abstract scientific ideas to life, making them more tangible and understandable for learners [8].

Interactive content, such as gamification and virtual reality, has proven to be a powerful method for increasing student engagement in natural sciences. Gamification introduces game-like elements—such as point scoring, competition, and rewards—into the learning process, making it more enjoyable and motivating for students. For instance, science quizzes or simulations structured like games can challenge students to apply knowledge in a fun, competitive environment, which enhances retention and understanding. Similarly, VR offers immersive experiences that allow students to virtually explore environments that would otherwise be inaccessible. In biology, students can explore the anatomy of the human body, or in astronomy, they can virtually navigate through space. These experiences provide a deeper connection with the subject matter, turning theoretical learning into memorable, interactive experiences.

One of the key benefits of digital tools is the ability to visualize and manipulate complex scientific concepts. Digital simulations and models, for example, allow students to experiment with scientific principles in real-time without the constraints of physical labs. Simulations of chemical reactions, physics phenomena, or environmental systems provide an opportunity for students to observe, interact with, and manipulate variables to see outcomes, deepening their understanding [9]. For example, students studying physics can use simulations to see how changing variables like mass, speed, or gravity affect outcomes in a controlled digital environment. In fields like chemistry or biology, these tools enable students to see molecular interactions or genetic processes that are difficult to conceptualize through traditional learning methods. Digital tools not only engage students but also contribute to measurable improvements in academic performance and critical thinking skills. With interactive tools like adaptive learning platforms or digital assessments, educators can monitor student progress in real-time and provide personalized feedback.

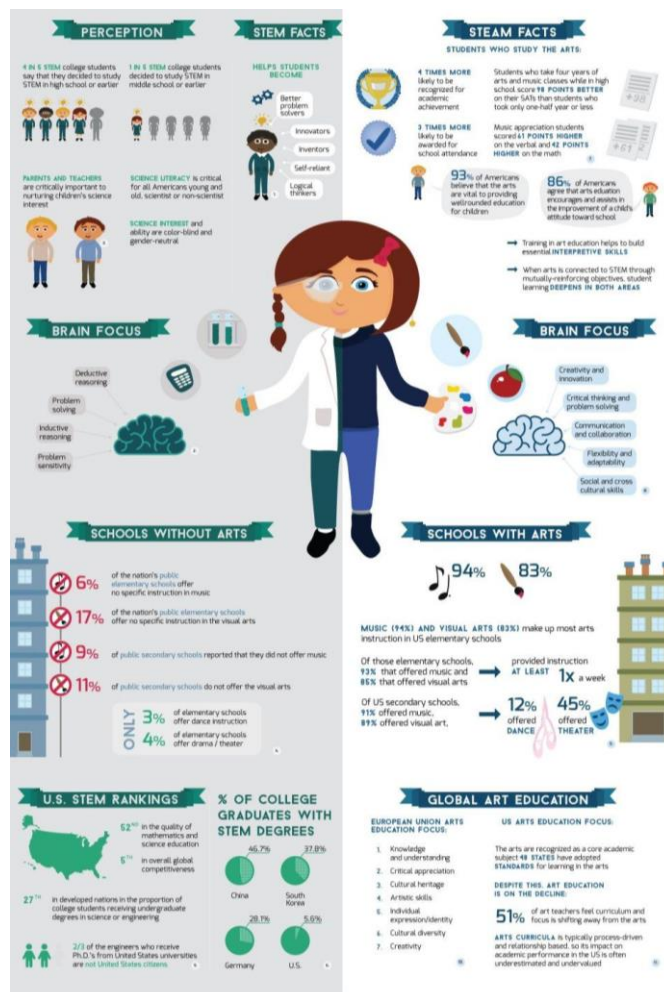

Fig.1 STEAM, not just STEM Education Infographic [7]

This data-driven approach allows teachers to address learning gaps more effectively, leading to improved student outcomes. Moreover, the use of digital tools fosters critical thinking as students are often required to analyze data, test hypotheses, and make informed decisions based on the simulations and models they interact with. The shift from passive learning to active problem-solving cultivates higher-order thinking skills, which are essential for success in the natural sciences [7, 10].

Despite the significant benefits of incorporating digital tools and innovative teaching methods into natural sciences education, several challenges hinder their full adoption. These obstacles range from technological limitations and teacher preparedness to broader issues like the digital divide and institutional resistance to change. Addressing these challenges is crucial for the successful integration of modern pedagogical approaches. One of the primary barriers to implementing innovative pedagogical approaches is the technological infrastructure required for these tools. Many schools, particularly in underfunded regions, lack the necessary hardware (computers, tablets, or smartboards) and reliable internet connectivity to support digital learning platforms, virtual labs, or other educational technologies. Even in well-resourced institutions, the rapid pace of technological advancement can make it difficult to keep up with the latest tools and platforms. Another significant challenge is teacher training. Even when technology is available, educators may lack the necessary skills to effectively integrate these tools into their teaching practices. The shift from traditional to digital classrooms requires not only technical proficiency but also pedagogical adaptation, which demands time, resources, and support. Without comprehensive professional development programs, teachers may feel overwhelmed or underprepared to utilize these tools effectively [11].

Additionally, the availability of resources such as quality digital content and support materials is essential for the successful adoption of these methods. In many cases, the cost of software licenses or digital content subscriptions can be prohibitive, particularly for public institutions with limited budgets. The digital divide is a significant challenge when it comes to implementing innovative pedagogical approaches. Students from low-income or rural backgrounds may not have the same access to technology as their peers, which can lead to unequal learning opportunities. Lack of access to devices and reliable internet connectivity at home makes it difficult for some students to participate fully in digital learning environments, creating a gap between those with and without access to technology.

To address this issue, schools and governments need to invest in infrastructure that ensures equitable access to technology for all students. This could involve providing devices for students in need, ensuring internet access in remote areas, or creating community learning hubs where technology is available [12]. Educational institutions often face internal resistance to change, especially when it comes to adopting new teaching methods and technologies. Traditional teaching methods have been entrenched in many institutions for decades, and shifting to new models, such as inquiry-based learning or flipped classrooms, requires a cultural change that may be met with skepticism or reluctance by educators, administrators, or even students. To overcome this resistance, it is essential to demonstrate the tangible benefits of innovative approaches through pilot programs, case studies, and clear evidence of improved student outcomes. Additionally, creating a supportive environment where teachers feel empowered to experiment with new tools and methods, backed by administrative support and professional development opportunities, can help facilitate the transition to more modern, innovative pedagogies [13]. In the past, teachers were primarily responsible for delivering information to students, acting as the central source of knowledge. However, with the abundance of information readily available online, the teacher's role has shifted. Instead of merely transmitting knowledge, teachers are now facilitators who guide students in navigating, evaluating, and applying the vast resources available to them. This involves fostering critical thinking, problem-solving, and independent learning skills, enabling students to take a more active role in their education [14].

In this new role, teachers encourage students to engage in inquiry-based and problem-based learning, allowing them to explore topics more deeply and independently. This approach helps students develop the skills they need to succeed in the modern world, where information is constantly evolving, and the ability to learn continuously is more important than rote memorization. As education increasingly relies on digital tools and platforms, it is crucial for teachers to engage in continuous professional development (CPD) to stay updated with the latest technological advancements. Teachers must be proficient not only in using these tools but also in understanding how they can be effectively integrated into pedagogical practices. This requires ongoing training and a willingness to adapt to new technologies as they emerge. Professional development programs focused on technology integration, digital literacy, and innovative pedagogical approaches can help teachers stay ahead

of the curve. Schools and educational institutions must prioritize CPD, providing resources, time, and support to ensure that teachers are equipped to navigate the challenges of the digital age [15]. Creativity in teaching involves designing interactive and engaging learning experiences that capture students' attention and motivate them to explore complex concepts. This may include using digital simulations, virtual labs, gamified learning experiences, or collaborative online platforms that encourage students to think critically and work together to solve real-world problems.

As natural sciences education continues to evolve, it is essential to explore the future directions that will shape teaching and learning in this critical field. The integration of advanced technologies, such as artificial intelligence (AI), machine learning, and data analytics, is poised to significantly influence educational practices and outcomes. This section discusses the evolving role of these technologies, predictions for future trends in innovative pedagogy, and strategies for education systems to prepare for upcoming technological advancements. Artificial intelligence and machine learning are increasingly becoming integral to educational settings, particularly in natural sciences. These technologies enable personalized learning experiences by analyzing student data to identify individual strengths, weaknesses, and learning preferences. For instance, AI-driven platforms can adapt instructional content in real time, providing tailored resources that cater to each student's unique needs. This personalization not only enhances student engagement but also improves learning outcomes by addressing knowledge gaps more effectively.

Data analytics plays a crucial role in informing educational decisions and policies. By collecting and analyzing data on student performance, educators can gain insights into trends and patterns that may not be evident through traditional assessments. This data-driven approach allows for evidence-based decision-making, ensuring that instructional strategies align with student needs and curriculum goals. Moreover, AI and machine learning can facilitate the development of intelligent tutoring systems, which provide immediate feedback and support to students as they engage with complex scientific concepts. These systems can guide learners through problem-solving processes, helping them develop critical thinking skills and a deeper understanding of natural sciences. As we look ahead, several trends are likely to shape innovative pedagogy in natural sciences education: future educational approaches will emphasize the interconnectedness of various disciplines, integrating science with technology, engineering, arts, and mathematics

(STEAM). This holistic approach will prepare students to tackle complex real-world problems that require diverse skill sets and collaborative efforts; hands-on, experiential learning will continue to be a cornerstone of natural sciences education.

The use of virtual reality (VR) and augmented reality (AR) will provide immersive experiences that allow students to explore scientific concepts in a simulated environment, enhancing their understanding and retention of knowledge; as education becomes more globalized, students will have opportunities to collaborate with peers from different cultures and backgrounds. International partnerships and projects will facilitate cross-cultural exchanges, broadening students' perspectives and fostering global citizenship; the future of natural sciences education will likely integrate social-emotional learning (SEL) components, recognizing the importance of emotional intelligence and interpersonal skills in fostering effective collaboration and communication in scientific endeavors. To effectively prepare for the future of natural sciences education, education systems must adopt proactive strategies: continuous professional development is essential for educators to stay updated with emerging technologies and pedagogical practices. Training programs should focus on integrating digital tools into the classroom and fostering innovative teaching strategies; schools must ensure access to the necessary technological infrastructure, including high-speed internet and digital devices, to support the effective implementation of innovative approaches. This includes investing in both hardware and software resources; collaborations between educational institutions, technology companies, and research organizations can facilitate the sharing of resources, knowledge, and best practices. These partnerships can lead to the development of cutting-edge educational tools and curricula that align with current trends; education systems should promote a culture that encourages experimentation and innovation among educators and students. Providing opportunities for teachers to pilot new approaches and share their successes can inspire others to embrace change.

Conclusion. In summary, the integration of innovative pedagogical approaches into natural sciences education is crucial for preparing students to thrive in a rapidly changing digital landscape. Key points discussed include the transformative role of digital technologies, such as AI and data analytics, which facilitate personalized learning and enhance student engagement. Approaches like inquiry-based learning, problem-based learning, and the flipped classroom

model are essential in fostering critical thinking and collaboration among students. Embracing innovation in education is vital to meet the diverse needs of the digital generation. As technological advancements continue to reshape educational practices, educators must adapt their teaching methods to create engaging and relevant learning experiences. By prioritizing the development of digital literacy and integrating interdisciplinary learning, educational institutions can prepare students for future challenges in an increasingly interconnected world. Ultimately, the future of natural sciences education lies in the ability to harness technology and innovative practices to create a more dynamic and effective learning environment. As we move forward, it is essential for educators, policymakers, and institutions to collaborate and invest in the resources necessary to embrace this transformation. Through these efforts, we can ensure that students are equipped with the knowledge and skills to succeed in their academic and professional pursuits, thereby contributing to the advancement of science and society as a whole.

References:

1. Gharibi, Hassan & Salahian, Afshin & Noury, Payam & Naderian, Aram. (2024). Comparing the effectiveness of math education and play therapy on math specific learning disorder and math motivation. 13-28. 10.30473/T-EDU.2024.70663.1130.
2. Im, Haesung & Kang, Sujeong. (2023). The Relationship Between Parents' Math Expectations and Children's Math Achievements: Mediating Effects of Home Math Practices by Difficulty Level and Dependency on Private Math Education. *Korean Journal of Child Studies*. 44. 457-470. 10.5723/kjcs.2023.44.4.457.
3. Pashchenko, O.A., & Medvedovska, T.P. Information technologies and the road to european integration. I 74 Інформаційні технології: теорія і практика. I (VII) міжнародна науково-практична конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених «Інформаційні технології: теорія і практика». Тези доповідей (Дніпро 20–22 березня 2024)/М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка».–Дніпро: Свідлер АЛ,–2024.–479 с., 458.
4. <https://elearninginfographics.com/steam-not-just-stem-education-infographic>.
5. Medvedovska, T., & Pashchenko O. (2024). Intercultural Communication: Fundamentals, Stereotypes and Conflicts. *Grail of Science*, (35), 360-364.
6. Kirin, R.S., Khomenko, V.L., & Pashchenko, A.A. (2020). Класифікаційні критерії масових відкритих онлайн-курсів з інтелектуальної власності. *Information Technologies and Learning Tools*, 78(4), 315.
7. Koroviaka, Y., Pashchenko, O., & Khomenko, V. (2021, February). Modern paradigm of learning with distance technologies. In III International Scientific and Practical Conference (Lisbon (pp. 196-199).
8. Пащенко О., Хоменко В., and Коровяка Є. (2023). Тенденції та перспективи використання цифрових технологій у навчанні.
9. Madamurk, Kaja & Kikas, Eve. (2024). The Development of Math Skills From Grades 1 to 12: Novel Findings Using Person-Oriented Approach. *Developmental Psychology*. 10.1037/dev0001813.

10. Trehub, M., Pashchenko, O., & Medvedovs'ka, T. (2023). Basic provisions of the didactic principles of the digital educational process. Collection of scientific papers «Scientia», (February 3, 2023; Chicago, USA), 171-173.
11. Aziukovskyi, O.O., Pavlychenko, A.V., Pashchenko, O.A., & Medvedovska, T.P. (2023). Role, significance and modern challenges of the digitalization of the educational process.
12. Азюковський, О., Пащенко, О., & Медведовська, Т. (2023). Переваги та недоліки цифрової освіти. Collection of scientific papers «Λ'ΟΓΟΣ», (March 31, 2023; Zurich, Switzerland), 158-160.
13. Zakaria, Rahmanita. (2024). AI in English and Math Education: Bridging the Gap Between Theory and Practice. Communications on Applied Nonlinear Analysis. 31. 01-13. 10.52783/cana.v31.1101.
14. Коровяка, Є., Хоменко, В., Пащенко, О., & Калюжна, Т. (2022). Дистанційна освіта: позитивні і негативні аспекти. Наукові інновації та передові технології, (10 (12)).
15. Павличенко, А., Пащенко, О., Медведовська, Т., & Вишньова, В. (2023). Самоосвіта студентів закладів вищої освіти та її роль у процесі професійної підготовки фахівців в умовах цифровізації освіти. Grail of Science, (24), 590.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ПРОВІДНА СКЛАДОВА ІМІДЖУ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Гопанчук Лариса Миколаївна

ORCID ID: 0000-0001-8830-0486

канд.техн.наук, доцент

викладач фахових дисциплін

*Волинський фаховий коледж Національного університету харчових технологій,
Україна*

Гопанчук Володимир Ніфаїлович

здобувач фахової передвищої освіти

спеціальності 072 фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

*Волинський фаховий коледж Національного університету харчових технологій,
Україна*

Петрук Дарина Володимирівна,

здобувач фахової передвищої освіти

спеціальності 072 фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

*Волинський фаховий коледж Національного університету харчових технологій,
Україна*

Анотація. Більшість викладачів та здобувачів освіти приймають принципи академічної доброчесності, оскільки вони знають цілі викладання, навчання та дослідження, яке може бути досягнуто лише в етичному середовищі. Незважаючи на це, заклади освіти не часто визначають і описують свою прихильність до принципів доброчесності в позитивному та практичному планах. Натомість вони, як правило, звертаються до академічної доброчесності шляхом виявлення та заборони поведінки, яка суперечить принципам доброчесності. Висловлюючи фундаментальні цінності академічної доброчесності, закладам освіти потрібно намагатися сформулювати академічну доброчесність у позитивний і прагматичний спосіб.

Метою даної статті є – визначення академічної доброчесності.

Таким чином, з наших досліджень випливає те, що академічна доброчесність є складовою шести фундаментальних цінностей, а саме: Чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність і мужність [1].

Приймаючи ці фундаментальні цінності, викладачі, студенти, та інші учасники освітнього процесу створюють ефективні наукові спільноти, де чесність є головною складовою. Без них робота викладачів, вчителів,

учнів, студентів і дослідників втрачає цінність і довіру. Більше ніж просто абстрактні принципи, фундаментальні цінності служать для інформування та вдосконалення етичних здатностей приймати рішення та поведінку. Вони дають змогу академічним спільнотам втілювати ідеали в дії [2].

Наукові спільноти процвітають, коли члени спільноти використовують фундаментальні цінності. Для цього ці спільноти повинні регулярно обговорювати із учасниками освітнього процесу роль етичних цінностей та їхню здатність інформувати та покращувати різні аспекти наукового життя.

Ми вважаємо, що заклади освіти повинні створити міцну громадянську культуру в цілому та сприяти доброчесності в академічній сфері наукової спільноти у всьому світі. В результаті, завдяки цим зусиллям заклади освіти зможуть просувати етичні освітні заклади.

На інституційному рівні культура доброчесності існує в основі освіти як фундаментальний елемент. Розбудова такої культури вимагає дій і відданості усіх учасників освітнього процесу. Сприяння цінності академічної доброчесності в освіті вимагає збалансування високих стандартів таких, як цілісність з освітньою місією, а також співчуття та турбота [3].

Три десятиліття уваги до процесів і практик успішного навчання та введення в освітній простір програми доброчесності дали суттєві рекомендації щодо програмного розвитку в академічних спільнотах.

Отже, ми вважаємо, що для успішного здійснення освітнього процесу, закладам освіти необхідно дотримуватись наступних рекомендацій:

1. Чітко та регулярно формулювати, що культура академічної доброчесності підтримує досягнення місії та бачення закладу освіти.

2. Навчити всіх учасників освітнього процесу академічній доброчесності так, щоб це знання розумілося як невід'ємна компонента етики та культури освіти.

3. Регулярно оцінювати та сприяти доброчесності у закладі освіти.

4. Переосмислити педагогічні підходи, щоб включити продемонстровані компетенції та результати навчання, щоб студенти мали можливість практикуватися, робити помилки, і вчитися на них.

5. Встановити партнерські відносини щодо співпраці між викладачами та здобувачами освіти, щоб допомогти викладачам

створювати позитивне педагогічне середовище та сприяти доброчесності.

6. Розробити та оприлюднити чітку, справедливу політику академічної доброчесності щодо процедури її послідовної реалізації.

7. Просувати серед усіх учасників освітнього процесу позитивні аспекти академічної доброчесності.

8. Регулярно переглядати політику академічної доброчесності, щоб переконатися, що вона відповідає дійсності, де послідовні, справедливі та прозорі, ефективні для своєї заявленої мети цілі спрямовані на перспективу за своїм обсягом.

9. Підтримувати тих учасників освітнього процесу, хто дотримується політики академічної доброчесності та її стандартів.

10. Переоцінити педагогічний підхід в цілому навчальному закладі, щоб зменшити стимули для академічної нечесності та плагіату [4].

11. Створити такі служби підтримки, які заохочують успіх здобувача освіти, як наприклад: репетиторські центри, письмові лабораторії, консультаційні служби, тощо.

Отже, висновки з проведеного нашого дослідження свідчать про те, що:

1. Знання та обізнаність про академічну доброчесність покращує розвиток процесу культури та етики в закладі освіти. Виявлення домінуючої системи цінностей дозволяє заклад вибрати та адекватно адаптуватися до соціокультурного середовища та стратегії управління цінністю в інституційному контексті та передбачити відповідні кроки їх реалізації.

2. Аналіз плагіату вказує на те, що за необхідності можна впровадити процеси підтримки та формування культури академічної доброчесності щодо реалізації положень етичного кодексу (це може бути чітка інституційна політика та визначені процедури виявлення неправильної поведінки, робоче навантаження та оцінка продуктивності праці викладацького складу, роль студента у навчальному процесі, зрозуміла система оцінювання результатів/досягнень навчання, громадська думка тощо).

3. Успіх навчального закладу значною мірою залежить від громадської думки і особливо щодо зацікавлених сторін. Якщо закладу вдається побудувати позитив іміджу в суспільстві й особливо серед зацікавлених сторін, це значно полегшує досягнення своїх цілей. Це

спонукає змінити своє ставлення до взаємодії між декларованою та реально функціонуючою системами цінностей [5].

Тривалі відносини зі споживачами дозволяють їм усвідомлювати та оцінювати цінності та норми етики, які плекаються в закладі освіти. Це стимулює освітній заклад переглядати проголошені цінності та цілі.

Отже, сучасне управління освітнім закладом вимагає осмислення того, чому і як дійсність (факти) відповідають належним цінностям та по суті сприяє академічній доброчесності.

Список використаних джерел:

1. Building a Culture of Academic Integrity in the Student Environment Case of Vinnytsia National Technical University (Ukraine). Вилучено з: <https://www.scirp.org/journal/paperinformation?paperid=102511>.
2. Research on academic integrity. The role of awareness of local environment in developing university anti-plagiarism strategy. Вилучено з: https://academicintegrity.eu/conference/proceedings/2015/Urbanovic_research.pdf.
3. The fundamental values of academic integrity. Вилучено з: https://academicintegrity.org/images/pdfs/20019_ICAI-Fundamental-Values_R12.pdf.
4. Гопанчук Л.М. Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Роль освіти у відбудові України: актуальні аспекти підготовки фахового молодшого бакалавра». Тенденції розвитку академічної мобільності. Житомир, 2024, 274с.
5. Гопанчук Л.М. Тенденції та виклики в сучасній освіті. Матеріали IV Міжнародної студентської наукової конференції. ГО «Молодіжна наукова ліга». - Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2023. – 292 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ НУШ

Маценко Світлана Михайлівна

студентка 4 курсу

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, Україна

Громова Наталія Василівна

канд.пед.наук, доцент, доцент

кафедри української мови і літератури

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, Україна

У сучасному світі під час навчання учнів української мови неабиякої важливості набуває не лише володіння матеріалом теоретично, а вміння застосовувати його практично навіть поза межами уроків. Нині вже не є актуальним той принцип, за яким учні мають володіти досконало теоретичним матеріалом, повністю відтворюючи правила як записано в підручнику. Ціннішими вважаються знання, які учень правильно використовує практично і може відтворити теоретичні відомості своїми словами. Як зазначається в Концепції «Нова Українська Школа», «дитині недостатньо дати лише знання. Ще важливо навчити користуватися ними. Знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці» [2].

Серед десятиох ключових компетентностей, якими має володіти сучасний учень, виокремлюємо «спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами. Це вміння усно і письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів). Здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні, на роботі, вдома, у вільний час. Усвідомлення ролі ефективного спілкування» [2].

Відзначимо, що протягом останніх років система освіти стрімко розвивається, удосконалюється, з'являється все більше нових викликів, можливі шляхи їх вирішення, а також, все більше нових потреб. Слушно зауважити, що сучасним учням все більше подобається навчання української мови із застосуванням інформаційно-комунікаційних

технологій, ніж підручників. Онлайнві ресурси дозволяють вчителю урізноманітними та доповнити проведення уроків цікавими вправами та матеріалами.

Неабиякими популярними серед молодших і старших підлітків є Telegram-канали, адже це сучасно, цікаво, пізнавально. Зауважимо, що Telegram-канал «Українська мозаїка» є чудовим ресурсом для вдосконалення знань з української мови. Канал містить низку дописів про значення крилатих висловів, діалектизмів, пояснення правил до різних розділів української мови у форматі сучасних табличок, віртуальні екскурсії. Також, канал «Українська мозаїка» містить підбірки дотичних відео, тести у форматі ЗНО (НМТ) для відпрацювання теоретичного матеріалу практично. Між іншим, у каналі є корисна інформація не лише з української мови, а також з української літератури, історії України.

Слід відзначити, що учням запам'ятовується краще та інформація, яку вони чують постійно, яка зрозуміло для них сформульована. Таким онлайнним ресурсом вбачаємо проєкт «Всеукраїнська школа онлайн». Вебсайт містить цілу низку відеоматеріалів, конспектів, тестів для учнів різних класів. Пояснення у відео подаються в контексті різних життєвих ситуацій, із доступними для розуміння учнів формулюваннями, що є надзвичайно важливо. Залучення відео можливе під час уроку, або як частина домашнього завдання.

Задля поповнення словникового запасу учнів можна запропонувати Instagram-сторінку «Проєкт РІД», яка містить інформацію про діалектизми, фраземи, діалектологічні записи тощо. Цей проєкт є досить важливим, адже він спрямований на поширення маловідомих слів, розуміння важливості діалектизмів, багатства й розмаїття української мови. Слід зауважити, що можна запропонувати учням проєктну роботу, а саме поспілкуватися зі своїми рідними й спробувати віднайти ті слова, які притаманні саме певній місцевості й мають ознаки діалектизмів. Учні мають розуміти важливість збереження й поширення слів, які є унікальними, належать місцевості, де вони проживають, їхнім рідним, які активно використовують ці слова у мовленні.

Підсумовуючи, онлайнві ресурси є неабияким помічником вчителя під час навчання української мови учнів. Оскільки вивчення української мови має відбуватись і поза межами уроків, то саме інформаційно-комунікаційні технології допомагають у цьому. Перспективи подальшого вивчення заявленої проблеми вбачаємо у дослідженні інших онлайнних

ресурсів задля урізноманітнення вивчення української мови учнями НУШ.

Список використаних джерел:

1. Всеукраїнська школа онлайн. Режим доступу: <https://lms.e-school.net.ua/>.
2. Концепція нової української школи. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
3. Проект РІД. Режим доступу: <https://www.instagram.com/projectrid?igsh=MWgxN2VvajVndmwydw==>.
4. Українська мозаїка. Режим доступу: <https://t.me/+xqsCXh86yKQ5MTli>.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Омельченко Дарія

магістрантка спеціальності 013 Початкова освіта
Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Україна

Серед важливих завдань початкової освіти нині чільне місце посідають становлення особистості дитини, забезпечення її фізичного та психічного здоров'я, розвиток розумових і творчих здібностей, пізнавальної активності, морально-етичного ставлення до себе, людей, навколишнього світу, тощо. Нині ефективність системи освіти і виховання підростаючого покоління полягає не у забезпеченні його певним обсягом знань, але й у створенні оптимальних умов для розумового розвитку, формування пізнавальної активності, стійкої мотивації до навчання впродовж життя. У вирішенні цього завдання допоможе впровадження інтерактивних технологій у навчальний процес.

Хоча термін «інтерактивна педагогіка» є доволі новий – у науковий обіг він був введений у 1975 р. німецьким дослідником Гансом Фріцем, застосування методів інтерактивного навчання почалося достатньо давно, адже для кожної історичної епохи характерним було прагнення педагогів активізувати процес навчання, враховуючи індивідуальні особистості учнів, їх прагнення до спілкування як з учителем, так і з однолітками. [1].

Контент-аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що сучасними вітчизняними вченими проаналізовані теоретичні аспекти використання інтерактивних технологій навчання; розроблена їх детальна класифікація; досліджено педагогічні умови їх використання; особливості застосування інтерактивних технологій навчання на різних уроках; обґрунтована доцільність використання інтерактивних технологій для посилення ефективності процесу навчання. Разом із тим, дослідниками часто вживаються різні терміни, такі як інтерактивні методи, інтерактивне навчання, інтерактивні технології тощо.

Нині у науково-педагогічній літературі відсутній єдиний підхід до трактування терміну «інтерактивні технології». Їх розглядають як

методи, техніки, різновид активних (інтенсивних) технологій, або ототожнюють активні та інтерактивні методи. Також зустрічається трактування інтерактивності як властивості програмних продуктів.

Розглядаємо інтерактивні технології як сукупність і певну послідовність педагогічних методів і прийомів, спрямованих на реалізацію дидактичної мети, активізацію взаємодії учасників освітнього процесу, що, у свою чергу, позитивно впливає на якість підготовки учнів, їхню мотивацію до навчання, сприяє активізації їхньої мисленнєвої діяльності, допомагає переключати увагу учнів на ключові питання теми занять, а також сприяє розвитку комунікативних умінь і навичок молодших школярів.

За відомою класифікацією О. Пометун та Л. Пироженко, всі інтерактивні технології поділяються на чотири групи: *інтерактивні технології кооперативного навчання; інтерактивні технології колективно-групового навчання; технології ситуативного моделювання; технології опрацювання дискусійних питань*. [2]. Усі ці технології характеризуються різним ступенем складності й потребують відповідної підготовки учнів до їх реалізації.

Аналіз наукової літератури свідчить, що в початковій школі слід використовувати лише найпростіші інтерактивні технології – роботу в парах, «мозковий штурм», «мікрофон», роботу в малих групах, різноманітні ігрові методи (ситуаційно-рольові ігри, дидактичні, творчі, ділові).

Ефективними інтерактивними технологіями на уроках української мови та літературного читання у початковій школі є «Кубування», що сприяє розвитку критичного мислення та полегшує розгляд теми з усіх боків; застосування різноманітних дидактичних вправ з використання LEGO-елементів; та «Ромашка Блума», що допомагає навчити дітей формулювати питання. Усі ці технології можна використовувати на різних етапах уроку, але їх ефективність залежить від чіткої структури уроку: мотивація діяльності; оголошення, представлення теми та очікуваних навчальних результатів; надання необхідної інформації; інтерактивна вправа; рефлексія; оцінювання результатів уроку, а також готовності молодших школярів до такої діяльності. Це ефективний засіб створення активно-діяльнєвої атмосфери в класі, але на одному занятті доцільно використати не комплекс, а одну чи дві інтерактивні вправи.

Щоб ефективно координувати освітній процес з використанням інтерактивних технологій учитель має попередньо ретельно вивчити, спланувати та систематизувати навчальний матеріал (тексти, приклади, проблемні ситуації, завдання тощо); розробити структуру заняття, рольові дії учасників, критеріальне оцінювання результативності заняття; підтримувати дисципліну, використовуючи різноманітні вправи-розминки, вдумливий розподіл ролей у групах тощо.

Основні завдання інтерактивних технологій навчання у початковій школі – стимулювати інтерес, мотивацію учнів до навчання; ефективно засвоєння навчального матеріалу; самостійний пошук шляхів і варіантів вирішення поставленої навчальної мети; розвиток комунікативних умінь і навичок, взаємодії між учнями, навичок роботи в команді, прояв терпимості до інших поглядів; тощо.

Список використаних джерел:

1. Любар О. О., Стельмахович М. Т., Федоренко Д. Т. Історія української педагогіки. Київ, 1998. 192 с.
2. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. Київ : Вид-во А.С.К., 2004. 192 с.;

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ІТ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Даценко Вікторія Олегівна

ORCID ID: 0009-0008-1117-2605

здобувач вищої освіти факультету іноземної філології
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Науковий керівник: Семенюк Антоніна Афанасіївна

ORCID ID: 0000-0002-4437-179X

канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри практики англійської мови
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Вступ. Використання інформаційних технологій (ІТ) у навчанні англійської мови є актуальним напрямком сучасної педагогіки, що відзначається стрімким розвитком. Завдяки можливостям ІТ учні можуть отримувати більш адаптоване, інтерактивне та персоналізоване навчання, що підвищує їхню мотивацію та зацікавленість у навчальному процесі. Як зазначає Л. Морська, формування цифрової компетентності у майбутніх педагогів є необхідним для успішної професійної діяльності, особливо в галузі іноземних мов [5]. На думку І. Нечвоглед, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) змінюють підходи до викладання, зокрема через інтеграцію онлайн-ресурсів, мультимедійних матеріалів та інтерактивних інструментів у навчання мов [7].

Актуальність дослідження визначається потребою сучасного суспільства у новітніх підходах до освіти, що підвищують її ефективність та доступність. У зв'язку з карантинними обмеженнями, дистанційне навчання стає нормою, що вимагає використання нових інструментів, які поєднують навчання з інтерактивними технологіями. Таким чином, використання ІТ у навчанні англійської мови є важливим етапом у розвитку шкільної освіти.

Мета та завдання дослідження: Основна мета дослідження – аналіз сучасних ІТ технологій та методик, їхньої придатності та ефективності у контексті викладання англійської мови в середній школі. *Завдання включають:* – огляд сучасних підходів до використання ІТ та ІІІ у навчанні англійської мови; аналіз переваг та недоліків використання таких технологій у середній школі; – визначення оптимальних методів

застосування ІТ для покращення навчання; – розробка рекомендацій для впровадження інформаційних технологій у навчальний процес.

Методи дослідження: У роботі використано теоретичний аналіз літератури, емпіричний підхід із застосуванням педагогічного експерименту, а також статистичний аналіз результатів для об'єктивного оцінювання впливу ІТ на мотивацію, інтерес та успішність учнів.

Теоретичні засади дослідження: Теоретичні основи використання ІТ у навчанні англійської мови охоплюють широке коло питань, починаючи з визначення інформаційних технологій, їхньої сутності та ролі в освітньому процесі. Як зазначає В. Шамоля, цифрові технології здатні підвищити ефективність навчання завдяки індивідуалізації та інтерактивності, що робить процес вивчення мови більш гнучким та захоплюючим для учнів [7].

Інформаційні технології включають в себе апаратні та програмні засоби, які забезпечують створення, зберігання, обробку та передачу інформації. У навчанні англійської мови ці технології реалізуються через мультимедійні програми, онлайн-платформи, інтерактивні вправи, мобільні додатки, що надають доступ до мовних ресурсів будь-де і будь-коли. Сучасні теоретики, зокрема С. Єрмак, підкреслюють важливість розвитку індивідуальних навичок учнів за допомогою технологій, які враховують рівень їхньої підготовки та інтереси, що сприяє підвищенню успішності [2].

Серед численних переваг ІТ у навчанні іноземних мов можна виділити: – підвищення мотивації (використання інтерактивних завдань, відео- та аудіо-матеріалів значно підвищує зацікавленість учнів, що зазначено у дослідженнях В. Краснопольського та Ю. Курилової [6]; – індивідуалізація навчання (завдяки використанню спеціалізованих додатків та платформ учителі можуть адаптувати навчальний процес під потреби кожного учня. За словами Н. Акоп'янц, використання ChatGPT від OpenAI допомагає учням формувати індивідуальні мовні навички та відслідковувати власний прогрес [1]; – доступність навчальних матеріалів (учні мають можливість використовувати навчальні ресурси в будь-який час, що дозволяє навчатися у зручному для них темпі) [3].

Експериментальне дослідження. Дослідження проводилось серед учнів 8-го класу, де було впроваджено різні ІТ інструменти – інтерактивні платформи, мобільні додатки, відеоуроки. Методики навчання включали використання Google Classroom для організації навчальних завдань, а

також таких мобільних додатків, як Duolingo і Kahoot для відпрацювання мовних навичок у форматі гри.

Емпіричне дослідження показало, що учні, які використовували ІТ інструменти, продемонстрували значно кращі результати порівняно з тими, хто навчався за традиційними методиками. Позитивні зрушення спостерігались у розвитку навичок читання, аудіювання, розширенні словникового запасу. Аналіз результатів показав, що: – учні демонстрували вищий рівень зацікавленості (інтерактивні вправи та мультимедійні матеріали стимулювали активність і мотивацію); – індивідуалізоване навчання (учні мали можливість працювати за власним темпом, що дозволило їм зосередитись на складних аспектах); – поліпшення результатів тестування (завдяки регулярним заняттям з використанням мобільних додатків, учні показали значні успіхи у розвитку навичок сприйняття та вимови англійської мови).

Результати дослідження підтверджують теоретичні твердження вчених про значний вплив ІТ технологій на навчальний процес. Проте використання ІТ у навчанні має і певні недоліки, такі як відволікання уваги учнів на сторонні ресурси, потреба у постійному оновленні технологій та проблеми з доступом до обладнання в сільських школах. Як зазначає Г. Горун, важливо забезпечити контроль за використанням ІТ і адаптацію методик відповідно до вікових особливостей учнів [4].

На основі теоретичного й емпіричного аналізу нами були сформульовані рекомендації щодо впровадження ІТ у навчальний процес: 1. Необхідно забезпечити доступ до перевірених навчальних платформ та інструментів, таких як Google Classroom, Duolingo, Kahoot, що є ефективними у навчанні іноземних мов [8, 9]. 2. Організація тренінгів для вчителів щодо впровадження ІТ у навчальний процес, особливо для розробки інтерактивних матеріалів. 3. ІТ технології мають не замінювати, а доповнювати традиційні методи, поєднуючи інтерактивність з індивідуальними підходами до учнів. 4. Завдяки ІТ технологіям можна розробляти плани, адаптовані до потреб конкретного учня, що значно підвищує якість навчання. 5. Включення навчання з цифрової безпеки та грамотності до навчальних програм, що допоможе учням безпечно користуватися інтернет-ресурсами.

Висновки. Дослідження підтверджує, що використання ІТ технологій у навчанні англійської мови в середній школі сприяє підвищенню якості та ефективності навчального процесу. ІТ інструменти дозволяють учням працювати більш автономно, забезпечують гнучкість

і доступність навчальних матеріалів, що особливо важливо в умовах дистанційного навчання. Однак важливо дотримуватися балансу між ІТ і традиційними методами навчання, а також забезпечувати підготовку вчителів та належну технічну підтримку.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження мають включати оцінку впливу новітніх технологій, таких як штучний інтелект, віртуальна та доповнена реальність, на навчання іноземних мов. Такі дослідження можуть надати нові підходи до інтерактивного та індивідуалізованого навчання, сприяти розширенню освітніх можливостей у школах та допомагати учням досягати високих результатів у вивченні англійської мови.

Список використаних джерел:

1. Акоп'янц Н. М. Використання ChatGPT в процесі вивчення англійської мови: переваги та можливості. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства*, 2023. № 1. DOI: <https://doi.org/10.20998/2227-6890.2023.1.13> (дата звернення: 14.11.2024).
2. Гетта В.Г., Єрмак С.М., Джевага Г.В., Шульга О.М., Повечера І.В., Носовець Н.М., Коляда А.М. Дистанційне навчання: дидактика, методика, організація: монографія: Чернігів: б.в., 2017. 286 с.
3. Гнатик К.Б., Фодор К.Й. Особливості застосування сучасних підходів у вивченні іноземних мов. *Інноваційна педагогіка*. 2023. № 59. С.113-116.
4. Горун Г. Використання нових інформаційних технологій на заняттях з англійської мови. *Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей : збірник наукових статей*. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 140 с.
5. Інноваційні освітні технології: світовий і вітчизняний досвід використання в системі неперервної освіти: міжнародна монографія / за ред. Барановської Л.В. (Київ, Україна), Морської Л.І. (Жешув, Республіка Польща). Біла Церква : ТОВ «Білоцерківдрук». 2022. 34 с.
6. Краснопольський В. Е., Пахомова Т. О., Курилова Ю. Р. Навчальний потенціал штучного інтелекту для організації самостійної роботи студентів у процесі вивчення іноземної мови. *Актуальні питання у сучасній науці* 2023. № 7(13). С. 587-599. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-7\(13\)-587-599](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-7(13)-587-599) (дата звернення: 14.11.2024).
7. Нечвоглед І., Шамоля В. Впровадження інформаційних технологій з метою організації пізнавальної і пошукової діяльності учнів в освітньому процесі. *Освіта. Інноватика. Практика*, 7(1), С. 30-38. URL: <https://oip-journal.org/index.php/oip/article/view/20> (дата звернення: 14.11.2024).
8. 15 найкращих додатків для вивчення англійської у 2024: <https://preply.com/ua/blog/dodatkyy-dlya-vyvchennya-angliyskoyi/> (дата звернення: 14.11.2024).
9. ТОП 10 додатків для вивчення англійської: URL: https://www.mojo.ua/ua/news/top_10_prilozheniy_dlya_izucheniya_angliyskogo.htm (дата звернення: 14.11.2024).
10. Shtaier, R., Nazarov, V., & Kravets, O. Можливості використання інформаційних технологій в освітньому процесі. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*, (2(53), 2023. С.156-160.

ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ ІСПАНСЬКОМОВНОГО АВТЕНТИЧНОГО МАЛЬОПISУ

Бігич Оксана Борисівна

ORCID ID: 0000-0002-7997-8487

д-р. пед. наук, професор, пенсіонерка

Україна

З-поміж складників системи навчання іспанської мови та культури найшвидше оновлюваними є засоби та технології навчання з огляду на їхню потужну практичну орієнтацію на процес іспанськомовної освіти студентів, зокрема майбутніх учителів і викладачів. З-поміж сучасних технологій навчання іспанської мови та культури виокремлюється технологія формування іспанськомовної комунікативної компетентності з використанням різноманітних опор, а з-поміж візуальних змішаних (ілюстративно-вербальних) опор – автентичний мальопис [2].

Освітній потенціал іспанськомовного мальопису зумовлюється низкою чинників. Передусім його різними назвами (*tira cómica / cómic / historieta*) у низці іспанськомовних країн: *cómic brasileño / histórias em quadrinhos / quadrinhos* у Бразилії, *cómic peruano / chistes* у Перу, *cómic colombiano / caricaturas, monos / monachos* у Колумбії, *monos / monitos* у Мексиці, *muñequitos* на Кубі, *comiquitas* у Венесуелі [11], які (назви) утворюють лексико-семантичну групу. Різняться й назви збірок мальописів: *perines* у Мексиці та *tebeos* в Іспанії. *Tebeo* є фонетичною адаптацією назви іспанського комічного журналу (видавався протягом 1917-1983 років), яка звучить як *te veo* (я тебе бачу).

У 2001 році засновано теоретичний цифровий безкоштовний онлайн журнал *Tebeosfera* задля дослідження засобів масової інформації, пов'язаних з графічною популярною культурою, зокрема мальописом і графічним гумором [15]. З 2011 року щорічно в травні в столиці Перу проходить День фестивалю мальопису (*El Día del Cómic Festival*) – культурний захід, який з-поміж інших має на меті заохочення молоді до читання. Вже два роки поспіль 17 березня в Іспанії відзначається День мальопису, в назві якого *El Día del Cómic y del Tebeo* фігурують і первинний американський термін *el cómic*, і його іспанський аналог *el tebeo*. Ця й інша інформація сприяє вдосконаленню у студентів – майбутніх учителів і викладачів іспанської мови лінгвосоціокультурної компетентності.

Часто в мальописах зустрічається ономапеїстична лексика. Ресурс «Las onomatopeyas en español: un excelente recurso expresivo» [13] наводить 25 прикладів ономапів – по п'ять у кожній групі (las onomatopeyas de sonidos humanos, las onomatopeyas de animales, las onomatopeyas de la calle, las onomatopeyas de la naturaleza, las onomatopeyas para reírse), з-поміж яких остання група ономапів передає різновиди сміху: risa abierta / astuta / contenida / exagerada / irónica, утворюючи тематичну групу характеристик сміху. В такий спосіб уможливлються розширення й поглиблення складників іспанськомовної лексичної компетентності, зокрема дотичних знань.

Інтерес у мальописі також представляють форми умовних позначень, якими передається діалогічне мовлення, думки чи крик персонажів для графічної інтеграції текстів діалогів чи думок в іконічну структуру мальопису, так звані globos чи bocadillos [19] – мовленнєві бульбашки. Студентам, які почали вивчати іспанську мову, значення лексичної одиниці «bocadillo» в однині є відомим як «бутерброд», у множині «bocadillos» – як «закуси».

Найрозповсюдженішими є мовленнєві бульбашки, які презентують діалогічне мовлення (el bocadillo de diálogo), думку (el bocadillo de pensamiento), крик (el bocadillo de grito). Е. Arcoya [7] доповнює їх четвертим типом для позначення шепоту (voz baja) та виокремлює ще п'ять типів мовленнєвої бульбашки: плач (el bocadillo de llanto), бесіду (el bocadillo de conversación), шепіт (el bocadillo de susurro), репліку, яку одночасно промовляють декілька персонажів (el bocadillo del hablar a la vez), і квадратну мовленнєву бульбашку (el bocadillo cuadrado). Остання вказує, що мовець є оповідачем, чи пояснює читачеві ситуацію, чи позначає рік/роки, місто, країну, чи сприяє введенню читача в контекст мальопису. Також проілюстровано форми мовленнєвих бульбашок для позначення страху (el miedo), паніки (el pánico), плачу (el llanto), піт (el sudor). В такий спосіб окрім розширення й поглиблення лексичних знань у студентів формуються складники компетентності в іспанському діалогічному мовленні.

У захищеній під моїм керівництвом дисертації М. Б. Щербини [6] мальопис слугував засобом реалізації когнітивної диференціації формування у студентів компетентності в англійському діалогічному мовленні.

Безсумнівно, іспанськомовні автентичні мальописи, кожен із їхніх персонажів та їхні автори заслуговують на окрему увагу. Професійний

блог ProfesoresdeELE пропонує методичну розробку «Ibáñez en la clase de ELE» [12], присвячену Франциску Ібаньєсу – автору мальопису «Mortadelo y Filemón», а також представляє професора Don Pardino [9], який у вигляді віньеток навчає граматики й орфографії іспанської мови.

Персонажу аргентинського мальопису Mafalda (автор – Хоакін Техон) я присвятила низку публікацій [1; 3] як віртуальному помічнику вчителя і викладача іспанської мови; персонажу коста-ріканського мальопису Tricolín (автор – Карлос Фігероа) – статтю [4] і сценарій тематичного ранку для молодших школярів [3; 5]. Мені дуже прикро, що на час написання статті й укладання сценарію мені не потрапила на очі стаття «Tricolín retorna más grandecito y en tonos digitales» [16] у коста-ріканській щоденній газеті «Nación», присвячена 50-річчю появи цього персонажу.

Цікавими для дослідження є також трансформації мальопису в інший жанр. У 1994 за сюжетом мальопису «Mortadelo y Filemón» (автор – Франциск Ібаньєс) році знято однойменний мультиплікаційний серіал; за сюжетом мальопису «Arrugas» (автор – Пако Рока) – однойменний мультиплікаційний фільм, який у 2012 році став переможцем премії Гойя в категорії «Повнометражний мультиплікаційний фільм» [3].

Персонаж аргентинського мальопису Mafalda зображено в низці скульптур, біля однієї з яких в іспанському Ов'єдо [14] сфотографовано Хоакіна Техона – автора Mafalda, та в іншому форматі – el caganer, доволі незвичному для української культури, проте традиційному як різдвяний сувенір для каталонців.

Персонаж коста-ріканського мальопису Tricolín має власний освітній сайт «Club amigos de Tricolín» [8], титульна сторінка якого наразі різниться від раніше наведеної в моїй публікації [3; <https://bihych.knlu.edu.ua/Tricolin4.htm>], що свідчить про постійну модифікацію Карлосом Фігероа як самого персонажу (за час існування Tricolín подорослішав з 6-тирічного хлопчика в 11-тирічного), так і формату його публічної презентації (на телебаченні, радіо, поштових марках, футбольному мундіалі тощо). В 2018 році з нагоди 200-річчя незалежності Коста-Ріки знято мультиплікаційний серіал «Las aventuras de Tricolín», за сюжетом якого Tricolín та його друзі подорожують у часі в пошуках інформації про цю історичну подію. Цій здійсненій мрії Карлоса Фігероа – мультиплікаційному фільму про Tricolín – присвячено статтю в коста-ріканській щоденній газеті «Nación» [17] з нагоди його 60-річчя.

Висновки. Таким чином, іспанськомовний автентичний мальопис має потужний освітній потенціал: слугує візуальною змішаною

(ілюстративно-вербальною) опорою для вдосконалення майбутніми вчителями й викладачами іспанської мови лексичної компетентності й одночасно засобом формування у них іспанськомовної компетентності в діалогічному мовленні та лінгвосоціокультурної компетентності.

Список використаних джерел:

1. Бігич, О. Б. (2016). Автентичні іспаномовні персонажі – віртуальні помічники вчителя іспанської мови. *Наукові записки. Серія Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград: Видавець Лисенко В.Ф. (144). 276-280.
2. Бігич, О. Б. (2022). Зміст вибіркової дисципліни «Візуальні опори для навчання іноземних мов і культур». *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Педагогіка та психологія*. (36). 103-110.
3. Бігич, О. Б. (2017). *Методична скарбничка вчителя / викладача іспанської мови: формування лінгвосоціокультурної компетентності*: Монографія. Київ: Вид. центр КНЛУ. 84-86.
4. Бігич, О. Б. (2014). «Tricolín: ayer, hoy, mañana»: сценарій позакласного заходу з іспанської мови для молодших школярів. *Іноземні мови*. (4). 53-56.
5. Бігич, О. Б. Тематичний ранок «Tricolín: ayer, hoy, mañana». Вилучено з: <https://bihych.knlu.edu.ua/Tricolin.htm>
6. Щербина, М. Б. (2021). *Методика диференційованого формування англomовної компетентності в діалогічному мовленні майбутніх учителів*: дис. ... д-ра філософії в галузі педагогіки. Київ: КНЛУ. 201.
7. Arcoya, E. Bocabullos de cómic. Recuperado de: <https://www.creativosonline.org/bocadillos-de-comic.html>
8. Club amigos de Tricolín. Recuperado de: <https://tricolin.com>
9. El Profesor Don Pardino (2018). Recuperado de: <https://profesoresdeele.org/2018/06/27/el-profesor-don-padrino/>
10. Globo (Historieta). Recuperado de: [https://es.wikipedia.org/wiki/Globo_\(historieta\)](https://es.wikipedia.org/wiki/Globo_(historieta))
11. Historieta. Recuperado de: <https://es.wikipedia.org/wiki/Historieta>
12. Ibáñez en la clase de ELE (2018). Recuperado de: <https://profesoresdeele.org/2018/08/31/ibanez-en-la-clase-de-ele/>
13. Las onomatopeyas en español: un excelente recurso expresivo. Recuperado de: <https://www.spanishexpress.co.uk/onomatopeyas-espanol-recurso-expresivo/>
14. Mafalda. Recuperado de: <https://es.wikipedia.org/wiki/Mafalda>
15. Tebeosfera. Recuperado de: <https://www.tebeosfera.com/>
16. Tricolín retorna más grandecito y en tonos digitales (2010). Recuperado de: <https://www.nacion.com/viva/cine/tricolin-retorna-mas-grandecito-y-en-tonos-digitales/VTAGQ4IXJNBA3BMJAZEMU5QFFQ/story/>
17. Rojas, J. Ch. (2020). El querido Tricolín celebra sus 60 años con un sueño cumplido: su serie animada. Recuperado de: <https://www.nacion.com/viva/television/el-querido-tricolin-celebra-sus-60-anos-con-un/QXG6B7PKVJH4JP4APGRJNC7SLQ/story/>

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАКТИКИ ПРОЕКТНО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ "Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ" В СИСТЕМІ НУШ

Околович Олена Анатоліївна

Вчитель початкових класів

Криворізька гімназія №122 Криворізької міської ради, Україна

У сучасних умовах, коли розвиток технологій та інформаційного простору вимагає від людини нових різнорівневих компетентностей, важливо давати учням не тільки знання, але й формувати навички самостійної роботи, творчості та інноваційної діяльності. Одним з інструментів, які можуть сприяти розвитку цих навичок є впровадження у практику роботи вчителя початкових класів проектно-дослідницької діяльності.

Використання проектно-дослідницької діяльності при вивченні курсу «Я досліджую світ» у системі Нової української школи дозволяє учням бути активними учасниками процесу навчання, використовувати новітні технології та освітні інструменти, а також досліджувати актуальні галузеві проблеми та пропонувати власні рішення та варіанти дій. При цьому, проектно-дослідницька діяльність сприяє розвитку критичного мислення школярів, а також допомагає розвивати їх комунікаційні та організаційні навички.

В контексті сучасних викликів та суспільних проблем, таких як екологічні кризи, проблеми здоров'я та інші, проектно-дослідницька діяльність може стати важливим інструментом їх вирішення. Учні, які беруть участь у проектах, можуть досліджувати та розробляти інноваційні варіанти дій, які сприятимуть поліпшенню стану екології, здоров'я та інших соціальних проблем людства.

Отже, актуальність теми полягає в тому, що впровадження проектно-дослідницької діяльності при вивченні курсу «Я досліджую світ» в системі Нової української школи сприяє розвитку навичок самостійної роботи, творчості та інноваційної діяльності учнів, розвитку критичного мислення та комунікаційних навичок, а також може стати важливим інструментом вирішення реальних проблем суспільства.

Метою досвіду є презентація результатів впровадження практики проектно-дослідницької діяльності при вивченні курсу «Я досліджую світ» на уроках в початковій школі.

У відповідності до мети було висунуто такі **завдання**:

1. Визначити методологічні засади організації проектно-дослідницької діяльності в форматі роботи української початкової школи.

2. Розкрити основні засади, методи та принципи впровадження проектно-дослідницької діяльності у форматі НУШ

3. Презентувати досвід практичної роботи по впровадженню практики проектно-дослідницької діяльності при вивченні курсу «Я досліджую світ» в системі НУШ

Методологічні засади організації проектно-дослідницької діяльності в форматі роботи української початкової школи

Організація проектно-дослідницької діяльності в початковій школі базується на ряді методологічних засад, які лежать в основі роботи вчителя початкової школи у цьому напрямку взаємодії з учнями.

Орієнтація на дитину. Для успішної реалізації проектної діяльності важливо враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, її інтереси, потреби та рівень розвитку. Проектна діяльність має бути спрямована на розвиток особистісних якостей учнів, виховання толерантного ставлення до інших людей, відповідальності, самостійності та творчості.

Партнерський підхід. В проектній діяльності важливо враховувати потреби інших учасників освітнього процесу, зокрема партнерів проекту: вчителів, батьків, громадськості тощо. Взаємодія з партнерами має базуватися на спільних цілях та інтересах, розумінні інших точок зору, взаємній довірі та підтримці.

Принципи конструктивізму. Конструктивізм передбачає, що знання формуються на основі активної діяльності учнів, їх взаємодії з навколишнім світом та іншими людьми. Учні повинні бути залучені до активної пізнавальної діяльності, вирішувати реальні життєві проблеми, розвивати вміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати, міркувати та робити висновки й узагальнення.

Міждисциплінарний підхід. Проектна діяльність має базуватися на поєднанні знань з різних дисциплін, що дозволяє учням бачити світ у єдиному контексті та збагачувати свій життєвий досвід.

Дослідницький підхід. Проектна діяльність передбачає проведення досліджень, аналізу даних та інтерпретацію результатів. Учні повинні мати можливість вільно обирати тему дослідження, формулювати гіпотези та проводити саме дослідження, а потім аналізувати та викладати отримані результати.

Розвиток соціальної компетентності. Проектна діяльність дозволяє учням розвивати соціальну компетентність, куди входить вміння працювати в команді, спілкуватися, домовлятися, розв'язувати конфлікти, приймати рішення тощо. Вчителю важливо створити такі умови, щоб учні могли самостійно приймати рішення та були активними учасниками проектної діяльності.

Контроль та оцінка. Контроль за проектною діяльністю має бути систематичним та бути побудованим на засадах взаємодії вчителя та учнів. Вчителю важливо забезпечити регулярний зворотній зв'язок з учнями та оцінювати їхні досягнення в ході реалізації проекту.

Отже, враховуючи ці методологічні засади, організація проектно-дослідницької діяльності в початковій школі допомагає зробити навчання більш цікавим, зрозумілим та захоплюючим для молодших школярів, а також розвиває у них необхідні компетенції та навички.

Основні засади, методи та принципи впровадження проектно-дослідницької діяльності у форматі НУШ

Проектно-дослідницька діяльність є однією з основних складових Нової української школи. Вона передбачає організацію навчання через реалізацію проектів, які дають можливість учням самостійно досліджувати певну проблему та розв'язувати конкретні завдання. Впровадження проектно-дослідницької діяльності в форматі Нової української школи базується на ряді визначених засад, методів та принципів.

Серед основних засад цього процесу можна виділити три основні:

1. Орієнтація на учня. Основний акцент робиться на розвитку особистості учня та формуванні у нього навичок самостійної роботи, творчості, інноваційної діяльності та вміння працювати в команді.

2. Партнерство. Важлива взаємодія вчителя, учнів, батьків, громадських організацій та можливо навіть бізнесу у реалізації окремих шкільних проектів.

3. Зорієнтованість на результат. Важливою метою проектної діяльності є отримання конкретного результату та здійснення певних позитивних змін в соціумі.

Говорячи про методи проектно-дослідницької діяльності доцільно зупинитися на наступних аспектах:

1. Групова робота. Реалізація проекту відбувається за участі групи учнів. Вони об'єднуються, щоб працювати над однією проблемою та займатися розв'язуванням конкретних завдань.

2. Активна діяльність учнів. Учні є активними учасниками навчального процесу, їхні знання формуються через реалізацію практичних завдань та самостійний пошук інформації.

3. Використання інформаційних технологій. Важливим елементом проектно-дослідницької діяльності є використання різних інформаційних технологій для збору, обробки та викладання результатів дослідження.

4. Розвиток соціальних компетентностей. Учні вчаться працювати в команді, спілкуватися, домовлятися, приймати рішення та розв'язувати конфлікти.

5. Дослідницький підхід. Важливою складовою проектно-дослідницької діяльності є проведення досліджень, збір та аналіз даних, а також висунування висновків.

Серед основних принципів організації проектно-дослідницької роботи можна виділити наступні:

1. Доступність. Важливо забезпечити можливість реалізації проекту для всіх учнів, з урахуванням їхніх індивідуальних потреб та можливостей.

2. Гнучкість. Проект може бути реалізований на різних етапах навчання, дозволяє вчителю гнучко відрегулювати навчальний процес та враховувати потреби учнів.

3. Актуальність. Проект повинен бути актуальним для учнів та соціального середовища, де вони проживають.

4. Конструктивізм. Принцип конструктивізму передбачає, що знання формуються на основі активної діяльності учнів, їх взаємодії з навколишнім світом та іншими людьми.

5. Відкритість. Важливою складовою проектною діяльністю є відкритість для нових ідей, підходів та можливостей.

Впровадження проектно-дослідницької діяльності в форматі Нової української школи передбачає певні кроки:

Крок. 1. Визначення теми та мети проекту. Вчитель повинен обрати тему, яка буде цікавою для учнів та відповідатиме основним принципам проектно-дослідницької діяльності.

Крок 2. Створення команди. Вчитель має допомогти учням створити команду, визначити ролі та обов'язки кожного учасника проекту.

Крок 3. Планування та організація роботи. Важливою складовою проектної діяльності є планування та організація роботи команди. Вчитель повинен надати учням необхідну підтримку та допомогу у створенні плану роботи.

Крок 4. Реалізація проекту. Учні повинні працювати в команді, збирати та аналізувати інформацію, використовувати різні інформаційні технології, досліджувати проблему та вирішувати конкретні завдання.

Крок 5. Презентація результатів. Команда повинна підготувати презентацію результатів проекту та продемонструвати її вчителю, учням, батькам та іншим зацікавленим особам.

Отже, проектно-дослідницька діяльність в форматі Нової української школи передбачає організацію навчання через реалізацію проектів, які дають можливість учням самостійно досліджувати певну проблему та розв'язувати конкретні завдання. Впровадження проектно-дослідницької діяльності базується на засадах орієнтації на учня, міждисциплінарності, партнерства та орієнтації на результат. Проектно-дослідницька діяльність в форматі Нової української школи є важливою складовою навчального процесу, що дозволяє учням розвивати навички самостійної роботи, творчості, інноваційної діяльності та вміння працювати в команді. Реалізація проекту дає можливість учням самостійно досліджувати певну проблему та вирішувати конкретні завдання, що сприяє формуванню критичного мислення та розвитку соціальної компетентності.

Практичні приклади використання проблемних завдань під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

Інтегрований курс «Я досліджую світ» є важливим предметом у циклі освітньої програми Нової української школи.

Фрагмент уроку

Тема уроку: Вчимося спостерігати. Шишка-синоптик. Прогнозуємо погоду за хмарами.

Мета уроку: навчити учнів методам спостереження за погодою та хмарами, розвивати навички аналізу погодних умов та прогнозування погоди на основі спостережень, поглиблювати знання про природні явища та атмосферні процеси, виховувати цікавість до вивчення природи, відповідальне ставлення до навколишнього середовища та розвивати аналітичні та спостережливі навички.

Етап уроку: узагальнення та систематизація знань.

Приклад проблемного завдання № 1

Учитель представляє учням проблемне завдання. Група туристів планує похід в гори на вихідні. Вони хочуть зрозуміти, яка погода їх чекає, щоб належним чином підготуватися та уникнути неприємних ситуацій. Проте вони не мають доступу до офіційного прогнозу погоди.

- Як туристи можуть самостійно спрогнозувати погоду, використовуючи свої спостереження та доступні природні індикатори?

Учням пропонується обговорити проблему, проаналізувати різні методи спостереження за погодою та хмарами, зокрема використання шишки-синоптика та розпізнавання хмар. Учні повинні врахувати знання, отримані під час уроку про методи спостереження за погодою та хмарами. В результаті обговорення учні мають навести приклади, як спостерігати за погодою та хмарами для прогнозування погоди та зрозуміти значення таких спостережень для планування та безпеки під час активностей на природі.

Очікувані результати:

1. Учні зможуть розуміти важливість підготовки та планування для безпечного та успішного походу в гори, враховуючи знання про погодні умови, маршрути, та особливості гірської місцевості.

2. Учні навчаться аналізувати різні ситуації, пов'язані з туристичними походами в гори, визначати потенційні ризики та зможуть складати плани дій для забезпечення безпеки та зручності учасників походу.

3. Учні розвиватимуть навички критичного мислення, комунікації та взаємодопомоги, обговорюючи різні аспекти організації та проведення туристичного походу в гори, а також вирішення несподіваних завдань у процесі.

Приклад проблемного завдання № 2

Учитель представляє учням проблемне завдання. Фермер планує провести ряд робіт на своєму полі протягом наступного тижня. Він знає, що деякі роботи не можуть бути виконані під час дощу або сильного вітру, тому хоче зрозуміти, яка погода буде впродовж тижня. Проте фермер не має доступу до довгострокових прогнозів погоди.

- Як він може спрогнозувати погоду на основі своїх спостережень та відомостей про хмари?

Учням пропонується обговорити проблему, проаналізувати різні методи спостереження за погодою та хмарами, враховуючи особливості

різних типів хмар і їх зв'язок з погодними умовами. Учні повинні використовувати знання, отримані під час уроку про методи спостереження за погодою та хмарами, а також врахувати практичний досвід, якщо такий мається. В результаті обговорення учні мають висунути пропозиції щодо того, як фермер може використовувати спостереження за хмарами для прогнозування погоди та зрозуміти значення таких спостережень для планування робіт у сільському господарстві.

Очікувані результати:

1. Учні зможуть оцінювати важливість планування та організації робіт на фермі, враховуючи знання про сільськогосподарські техніки, обробіток ґрунту та сезонність різних фермерських робіт.

2. Учні навчатися аналізувати різні ситуації, пов'язані з фермерською діяльністю, визначати оптимальний порядок виконання робіт та розробляти ефективні плани дій для підвищення продуктивності та забезпечення сталого розвитку.

3. Учні розвиватимуть навички критичного мислення, прийняття рішень та адаптації до змін, обговорюючи різні аспекти фермерської діяльності, враховуючи погодні умови, ресурси та потреби ринку.

Практичний досвід у напрямку організації проектно-дослідницької діяльності при вивченні курсу «Я досліджую світ» у системі Нової української школи

Організація проектно-дослідницької діяльності при вивченні курсу «Я досліджую світ» є важливим елементом Нової української школи та дозволяє розвивати навички самостійної роботи, творчості та інноваційної діяльності учнів. Нижче наведено декілька прикладів практичного досвіду організації проектно-дослідницької діяльності при вивченні курсу «Я досліджую світ» у системі Нової української школи.

Проект «Екологічна свідомість». Учні підготували проект на тему екології та енергозбереження. Вони досліджували різні енергозберігаючі технології та пропонували власні рішення щодо економії енергії в домівках та школах. У процесі реалізації проекту учні проводили опитування, організовували роботу над дослідженням, відвідували експертів з питань екології, створювали презентації та звіти про свої результати.

Проект «Мої улюблені тварини». Учні провели дослідження щодо своїх улюблених тварин та створили каталог зображень цих тварин. У

процесі реалізації проекту учні досліджували життєві умови та поведінку тварин, створювали картотеку їх фотографій, оформлювали презентації та зачитували невеликі доповіді про свої дослідження.

Проект «Світ рослин». Учні підготували проект про рослинний світ та створили тематичну експозицію. У процесі роботи над проектом учні досліджували види рослин, їх особливості та можливості до використання, створювали експозицію рослин та розробили презентації з результатами своїх досліджень.

Одним з найбільш масштабних проектів, став проект на тему «Умови розвитку рослин. Пристосування до різних умов середовища (світло, тепло, вода, родючість ґрунту)».

Усі ці проекти мали на меті вирішення певної проблеми з курсу «Я досліджую світ». Учні працювали у групах, обговорювали варіанти вирішення проблеми та пропонували власні рішення. Отже, використання проектно-дослідницької діяльності під час вивчення курсу «Я досліджую світ» дозволяє учням бути активними учасниками свого навчання, розвивати навички дослідницької та творчої діяльності та реалізовувати свої ідеї у практичній діяльності.

ВИСНОВКИ

Отже, впровадження проектно-дослідницької діяльності при вивченні курсу «Я досліджую світ» є важливим елементом Нової української школи, оскільки сприяє розвитку навичок самостійної роботи, критичного мислення, творчості та інноваційної діяльності учнів.

Проектно-дослідницька діяльність дозволяє учням бути активними учасниками процесу навчання, реалізовувати свої ідеї у практичній площині та здобувати практичні навички. У процесі виконання проектів учні досліджують реальні проблеми, використовують новітні технології та інструменти, розвивають свою творчість та критичне мислення.

Для успішного впровадження проектно-дослідницької діяльності при вивченні курсу «Я досліджую світ» у системі НУШ необхідно мати кваліфікованих вчителів, які здатні організовувати та координувати проекти, вміють працювати з новітніми технологіями та інструментами, а також дотримуються методологічних засад організації проектно-дослідницької діяльності.

Отже, впровадження проектно-дослідницької діяльності при вивченні курсу «Я досліджую світ» в системі НУШ є актуальною та

важливою задачею, яка дозволить розвивати навички самостійної роботи, творчості та інноваційної діяльності учнів.

Список використаних джерел:

1. Ващенко О.М. *Методика використання проблемних ситуацій у процесі вивчення основ здоров'я в початковій школі. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді.* 2015. 19 (1). с. 114-124.
2. Волощенко О., Козак О., Остапенко Г. *Я досліджую світ: підручник інтегрованого курсу для 1 класу закладів загальної середньої освіти.* Київ : Світич, 2023. 236 с.
3. Жидкова Н. Критичне мислення у розвитку творчості учнів на уроках суспільствознавчих предметів. *Укр. педагогічний журнал.* 2020. № 4. С. 180-191.
4. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/n>
5. Маджарова С.Є., Іванова Г.М. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Trends in science and practice of today.* 2021. № 5. С. 23-29.
6. Мацко Л. А. *Основи психології та педагогіки: навчальний посібник для студентів заочної форми навчання.* 2009. Вінниця: ВНТУ. 158 с.
7. Пометун О., Пилипчатіна Л., Сущенко І., Баранова І. *Основи критичного мислення.* Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. 74 с.
8. Пометун О., Сущенко І. *Путівник з розвитку критичного мислення в учнів початкової школи: метод. посіб. для вчителів.* Київ, 2017. 96 с.
9. Терно С. О. *Методика розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання історії: посіб. для вчителя.* Запоріжжя: Запорізький нац. ун-тет, 2012. 70 с. URL: <http://sites.znu.edu.ua/interactiv.edu.lab/125.ukr.html> (дата звернення: 20.07.2022).
10. Чуба О. *Формування критичного мислення як психолого-педагогічна проблема сучасності. Педагогіка і психологія професійної освіти.* 2013. № 3 2013. С. 202-208.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РУХОВИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Козинець Олександр Володимирович

ORCID ID: 0000-0002-6325-478

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри логопедії та логопсихології
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна

Діренко Катерина Олегівна

магістр факультету спеціальної та інклюзивної освіти
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна

У моторній організації людини, у її вчинках, діях, діяльності, мовленні відбивається характеристика її як індивіда, як особистості, як суб'єкта діяльності. Знання закономірностей процесу розвитку рухових навичок та умінь забезпечить найбільш раціональний зміст кожного етапу навчання руховим діям, допоможе вихователю й логопеду здійснювати диференційований підхід, правильно планувати систему занять, враховувати умови, у яких відбувається навчання.

Процес оволодіння руховими діями розпочинається з формування уміння, що базується на попередньо отриманих знаннях з виконання вправи, що вивчається та особистий руховий досвід дитини [4]. Рухові уміння — це здатність виконувати рухові дії за концентрації уваги дитини на кожній ще не засвоєній деталі рухової дії. Організація рухів, які складають цілісну рухову дію, відбувається не автоматизовано. Спосіб виконання рухового завдання нестабільний, простежується відносна мінливість техніки вправ, інколи її порушення [6].

Рухові уміння та рухові навички — це послідовна закономірність з формування рухової дії. Багаторазове систематичне виконання вправи призводить до того, що уміння поступово переходить у навичку [5, 6].

Формування рухових навичок проходить три послідовні стадії: I стадія — іррадіація; II стадія — спеціалізація; III стадія — стабілізація умовно-рефлекторного акту.

Стадія іррадіації — короткочасна, спрямована на створення початкового уміння. Для неї характерний іррадіаційний процес збудження та недостатність внутрішнього гальмування під час ознайомлення дитини з новою вправою. У процесі ознайомлення з

вправою, дитина відчуває невпевненість, у неї з'являються зайві рухи, неточності їх відтворення у просторі та часі, напруження м'язової системи [2; 3].

Спеціалізація — більш тривала стадія. Вона характеризується багаторазовим повторенням рухів, внаслідок цього правильність розучування вправи поступово покращується. Відбувається уточнення окремих рухових рефлексів та всієї системи в цілому. Це сприяє розвитку внутрішніх диференційованих гальмувань, які обмежують процеси збудження. Разом з тим підвищується роль другої сигнальної системи. На цій стадії дитина краще розуміє завдання та власні дії [2; 3]. Утворення рухових навичок відбувається хвилеподібно. Дитина може легко та вільно виконувати вправу, а через деякий час виконує її, як вперше. Поступово відбувається уточнення та вдосконалення рухових умінь, у корі головного мозку утворюється система тимчасових зв'язків — динамічний стереотип.

Стабілізація умовно-рефлекторного акту — це власне формування досвіду, уточнення динамічного стереотипу. Рухи дитини стають вільними, точними. Вона розуміє рухове завдання, творчо виконує рухові дії в ігрових та повсякденних ситуаціях: варіює вправами, переносить їх у нові ситуації. Сформовані навички можуть бути передумовою для засвоєння нової, більш складної вправи. Такий процес визначається як позитивна взаємодія однієї вправи з іншою [2; 3].

Розглянемо особливості розвитку рухової моторики у дітей дошкільного віку. Так, різні види рухових проявів дітей дошкільного віку у фізичному вихованні та спорті досить специфічні. Будь-які рухові дії (ходьба, біг, стрибки, катання на лижах, ковзанах, плавання тощо) пов'язані з координаційними здібностями та зберіганням сталого стану тіла. Це забезпечує нормальне функціонування всіх фізіологічних систем організму, оптимальну амплітуду рухів, раціональний розподіл м'язових зусиль, що призводить до економичності енерговитрат та підвищення ефективності рухової дії [1; 5].

У віці 3-5 років розпочинається етап інтенсивного розвитку рухової моторики. Цей етап характеризується формуванням фундаменту для розвитку розумових дій у процесі гри та продуктивної трудової діяльності. Він характеризується високим рівнем експресивності психічних процесів, інтенсивною пізнавальною діяльністю. Поряд з цим, відбувається розширення межі тілесного простору та вдосконалення

процесу сприйняття з домінуючими властивостями — цілісність, структурність, константність [6].

У процесі розвитку опорно-рухового апарату змінюються рухові якості м'язів, такі як швидкість, сила, спритність, витривалість. Для дітей дошкільного віку характерні певні особливості розвитку цих якостей, а також деякі інші особливості організації рухової діяльності. Діти дошкільного віку дуже збудливі, однак їх працездатність знаходиться на низькому рівні. Для них характерна швидка стомлюваність. Тому при організації занять необхідно уникати довгих монотонних пояснень, тривалих і монотонних завдань [4].

Недостатньо розвинене у дітей дошкільного віку відчуття часу. Так, 30-ти секундний інтервал точно відтворюють лише 22% дітей 6 років. У 2-3 роки дитина у зв'язку з низьким рівнем розвитком мовленнєвого регулювання рухів не може точно виконувати рухи у відповідь на словесні команди. Ця здатність формується пізніше — до 4-5 років. Здатність до екстраполяції у дитини 3-4 років практично відсутня, вона починає з'являтися у 5-6 років. Дітям складно зупинити біг, зловити м'яч у дальній точці траєкторії руху та ін. [6; 7].

До 6-7 років діти не здатні здійснювати точні рухи у максимально короткий проміжок часу. Просторова, а також тимчасова точність рухів, розвивається пізніше. Особливо важливим є точне дозування навантажень, оскільки у дітей цього віку недостатньо розвинене почуття втоми. Вони погано оцінюють зміни у внутрішньому середовищі організму та недостатньо адекватно описують ці зміни. Всі ці особливості варто враховувати у процесі організації занять [7].

Особливістю дитини дошкільного віку є переважання сили м'язів згиначів над розгиначами, що призводить до труднощів у процесі випрямлення пози тіла. Відсутність повністю розвиненого м'язового корсета у цьому віці може призвести до порушень постави, форми склепінь стопи. Загальна витривалість невисока. Дошкільникам не рекомендовані статичні зусилля, оскільки вони супроводжуються несприятливими реакціями серцево-судинної системи та тривалим періодом відновлення. Протягом усього дошкільного віку у дітей добре розвинена гнучкість [2, 7].

Протягом усього дошкільного періоду для дітей характерна висока рухова активність, яка є передумовою нормального розвитку. Вважається, що нормою рухової активності в 3 роки є 9-12, а в 6 років —

вже 15-16 тис. кроків щодня. При цьому у 18% дітей спостерігається м'язова гіпотонія, знижена рухова активність, вони не готові до навчання у школі у 6 років. Профілактикою таких явищ є чітко дозована фізична активність. У цьому віці необхідно використовувати наочні методи навчання, ігри, естафети, розвивати рухову активність рук та привчати дітей до словесних інструкцій [6].

Висновки. У процесі дослідження розглянуто особливості розвитку мовлення дітей дошкільного віку на кожному віковому періоді дітей з нормою у розвитку. Встановлено, що для ефективного становлення мовленнєвої діяльності необхідні: певний рівень зрілості різних структур головного мозку; координована робота голосових та дихальних систем, органів артикуляції; розвиток слуху, зору, рухових навичок, емоцій; формування потреби у спілкуванні.

Встановлено, що процес оволодіння руховими діями розпочинається з формування уміння, що базується на попередньо отриманих знаннях з виконання вправи, що вивчається та особистий руховий досвід дитини. Рухові уміння та рухові навички — це послідовна закономірність з формування рухової дії. Багаторазове систематичне виконання вправи призводить до того, що уміння поступово переходить у навичку. Визначено, що діти у дошкільному віці опановують значну кількість різних рухів, однак їх рухи ще недостатньо спритні та скоординовані.

Список використаних джерел:

1. Грищенко С., Шурубенко О. Оптимізація рівня рухової активності дітей дошкільного віку в умовах дошкільного навчального закладу. *Молодь і ринок*. 2019. №9 (176). С. 32-37
2. Значення дрібної моторики для розвитку дитини. URL: <https://bilochka31.org.ua/znachennya-dribnoyi-motoriki-dlyarozvitku-ditini/>
3. Пахальчук Н.О., Мируха О.І., Романенко Г.М. Педагогічні умови активізації рухової активності дітей. *Молодий вчений*. 2019. № 5.2 (69.2). С. 72- 75.
4. Піроженко Т. О. Особистість дошкільника — перспективи розвитку: навчально-методичний посібник. Тернопіль, 2010. 136 с.
5. Радиш В. Пальчикові ігри: розвиток дрібної моторики і мови дітей. Психолог дошкілля. 2012. № 9. С. 33-37.
6. Роговик Л.С. Психомоторика дитини: монографія. К.: Главник, 2005. 112 с.
7. Рунова М. О. Рухова активність дитини в дитячому садку: посібник для працівників дошкільних закладів, викладачів і студентів педвузів і коледжів. Х.: Ранок, 2007. 192 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Литвинова Дар'я Ігорівна

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, 2 курсу,
спеціальності «Дошкільна освіта», педагогічного факультету
*Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет», Україна*

Науковий керівник: Шульга Тетяна Вікторівна

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти
*Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет», Україна*

Фізкультурно-оздоровча робота з дітьми старшого дошкільного віку є важливим напрямом всебічного розвитку дитини, є фактором впливу для формування здорових навичок та здорового способу життя.

У старшому дошкільному віці діти вже мають певний руховий досвід, але їхній організм все ще продовжує активно рости і розвиватися, що вимагає індивідуального та спеціального підходу до фізичних вправ та навантажень. Фізичні вправи та навантаження сприяють не лише фізичному здоров'ю, але й позитивно впливають на розвиток когнітивних здібностей, емоційного інтелекту, соціальних навичок тощо.

Аналіз чинних нормативно-правових документів у галузі дошкільної освіти: ЗУ «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», «Про фізичну культуру та спорт», Базового компоненту дошкільної освіти, програм розвитку дитини «Я у світі», «Впевнений старт», «Дитина» тощо дає можливість стверджувати про пріоритетність напряму фізичного розвитку дітей дошкільного віку в освітньо-виховному процесі закладів дошкільної освіти.

Порівнюючи програми розвитку «Я у світі» та «Дитина», які є двома популярними програми дошкільної освіти в Україні, в яких значна увага надається напряму фізичного виховання дітей дошкільного віку, проте вони мають свої особливості [3, 4]. Розглянемо деякі їхні спільні риси та відмінності.

Спільною рисою обох програм варто визначити комплексний підхід, оскільки фізичний розвиток дитини розглядається як невід'ємна частина загального розвитку. Програми включають різноманітні види

фізичної активності, спрямовані на розвиток рухових навичок, координації, сили, витривалості та гнучкості тощо.

Також вимоги програм побудовані адекватно до віку норм дітей, де вправи та завдання підбираються відповідно до вікових особливостей дітей, враховуючи їхні фізичні можливості та інтереси. Програма «Я у світі», «Дитина» акцентують увагу на понятті здоров'язбереження; приділяють велику увагу зміцненню здоров'я дітей, формуванню у них навичок здорового способу життя. Варто зауважити, що вимоги до фізичного виховання дітей враховують інтеграційний підхід, тож фізичні вправи мають поєднуватися з іншими видами діяльності (ігровою, пізнавальною, художньою), щоб сприяти більш ефективному розвитку дитини.

До основних відмінних рис в цих програмах варто віднести різність акцентів на фізичне виховання (від базових рухових навичок до спортивних); використання різних методичних прийомів, які використовуються для організації фізичної активності; різняться вимоги до організації простору для фізичних занять; роль вихователя в організації фізичної активності інтерпретується по-різному тощо.

З огляду на Базовий компонент дошкільної освіти [1], програми розвитку дітей [3, 4] організація фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми старшого дошкільного віку в закладі дошкільної освіти спрямована на збереження, зміцнення й відновлення фізичного, психічного і духовного здоров'я дітей, забезпечення їхнього своєчасного та повноцінного, гармонійного фізичного розвитку з перших років життя, створення умов для активної рухової діяльності дітей; забезпечення оптимального стану здоров'я, формування рухових умінь та навичок, розвиток рухових якостей (сили, швидкості, витривалості, гнучкості, координації); формування правильної постави, профілактика плоскостопості, виховання гігієнічних навичок; розвиток інтересу до фізичної культури та спорту; соціалізація дітей через колективні ігри та вправи.

Варто зазначити, що фізкультурно-оздоровча робота в закладах дошкільної освіти буде більш ефективною, якщо дотримуватися наступних принципів її організації, а саме: доступність (вправи мають відповідати віковим особливостям дітей та їхньому фізичному розвитку); систематичність (заняття мають проводитися регулярно і планово); комплексність (включати вправи для всіх груп м'язів, розвиток різних рухових якостей); індивідуальний підхід (враховувати рівень

фізичної підготовленості кожної дитини); емоційність (заняття проводяться в ігровій формі, з використанням музики та різноманітного обладнання).

До основних заходів фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми старшого дошкільного віку в закладі дошкільної освіти відносять наступні: ранкова гімнастика, прогулянки, фізкультурні заняття, самостійна рухова активність [2]. Основними формами фізкультурно-оздоровчої роботи виділяють: індивідуальні заняття, зокрема для дітей з низьким рівнем фізичної підготовленості та особливими потребами; групові заняття, які сприяють розвитку спілкування та співробітництва; спортивні свята та розваги, яскраві заходи, що закріплюють набуті навички та викликають позитивні емоції.

Ранкова гімнастика – комплекс вправ для пробудження організму, чудовий спосіб розпочати день, зарядитися енергією та зміцнити здоров'я дітей. Під час ранкової зарядки можна використовувати наступні вправи: «Сонечко прокидається» (діти повільно піднімаються з ліжка, потягуються, ніби сонечко прокидається), «Пташки літають» (діти махають руками, як крильцями, кружляють по кімнаті), «Ноги тупають» (діти марширують на місці, високо піднімаючи коліна), «Присідання» (діти виконують присідання, руки можуть бути на поясі або витягнуті вперед), «Кораблик» (діти лягають на живіт, руки вздовж тіла, піднімають голову і ноги одночасно), «Місток» (діти лягають на спину, ноги зігнуті в колінах, стопи на підлозі, піднімають таз вгору); ігри та вправи з предметами – «Покрути обруч» (діти крутять обруч навколо талії, шиї, ніг), «Кинь м'яч» (діти кидають м'яч вгору і ловлять його); «Стрибки через скакалку» (діти стрибають через скакалку).

Прогулянки на свіжому повітрі – активні ігри на свіжому повітрі, спостереження за природою, що сприяють фізичному розвитку, пізнавальному процесу та емоційному благополуччю дітей.

Варіанти прогулянок, які можна організувати з дітьми: «Подорож в осінній ліс» (збирати листя, шишки, каштани, спостерігати за змінами в природі), «Весняна казка» (шукати перші квіти, спостерігати за пробудженням природи), «Слідопити» (шукати сліди тварин, залишки комах, розглядати їх), «Будівельники» (будувати замки з піску, хатинки з гілок), «Олімпійські ігри» (проводити змагання з бігу, стрибків, метання), «Веселі старты» (організувати естафети з різноманітними предметами) тощо.

Фізкультурні заняття для дошкільнят – систематичні заняття з різноманітними вправами, іграми, естафетами, але це не просто вправи, а й захоплююча гра, яка сприяє фізичному розвитку, розвитку координації, сили та витривалості, зміцненню здоров'я та всебічному розвитку дитини.

Побудова фізкультурного заняття відбувається за наступною структурою: вступна частина (будь-які вправи для розминки (біг, ходьба, стрибки), ігри на увагу та координацію); основна частина (основні вправи заняття, спрямовані на розвиток певних фізичних якостей, ігри та вправи, пов'язані з темою заняття); заключна частина (вправи на відновлення дихання, релаксація).

Варіанти фізкультурних занять: «Морська пригода» (плавати як рибки, ходити по морю, ловити рибу), «Лісові мешканці» (зобразити рухи різних тварин, шукати скарби в лісі), «На фермі» (імітуємо рухи тварин (коня, корівки, курчати), збираємо яйця); естафети (передавати м'яч, бігати з обручем, стрибати через скакалку), змагання (грати в баскетбол, волейбол, футбол (у спрощеній формі), акробатика (виконувати прості акробатичні елементи (колесо, стійка на руках)) тощо.

При підборі та проведенні фізкультурно-оздоровчих заходів варто дотримуватися наступних правил: чергувати різні види активності, щоб уникнути монотонності; створювати атмосферу радості, зацікавленості, використовувати веселу музику; враховувати фізичні індивідуальні можливості кожної дитини; стежити за тим, щоб діти виконували вправи правильно та організовувати простір так, щоб уникнути травм; планувати прогулянки з урахуванням пори року та погодних умов; залучати батьків до організації та проведення прогулянок та фізичних занять тощо.

Тож, фізкультурно-оздоровча робота з дітьми старшого дошкільного віку має велике значення для їхнього всебічного розвитку, формування здоров'я та активної життєвої позиції. Правильно організовані заняття сприяють зміцненню здоров'я, формуванню позитивного ставлення до фізичної культури та закладають основи та навички для здорового способу життя в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). 2021. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>

2. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. Суми: ВТД «Університетська книга», 2023. 426 с.
3. Дитина: освітня програма для дітей від 2 до 7 років / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк; авт. кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, В. М. Вертугіна та ін. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка. 2020. 440 с.
4. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ФАСИЛІТАТОРСЬКОЇ ФУНКЦІЇ

Старостенко Сергій Володимирович
аспірант Інституту Управління
Класичний приватний університет, Україна

Науковий керівник: Самодумська Олена Львівна
доктор педагогічних наук
Класичний приватний університет, Україна

Фасилітація є однією з ключових професійних функцій психолога, яка сприяє ефективній взаємодії, поліпшенню комунікативних процесів і розвитку конструктивних відносин у групах та індивідуальних процесах. Сучасна психологічна практика все більше вимагає від фахівців розуміння і вміння ефективно реалізовувати фасилітаторську функцію в різних контекстах, таких як освіта, бізнес, соціальна робота та психотерапія. У зв'язку з цим постає потреба у підготовці майбутніх психологів, яка б не лише озброювала їх теоретичними знаннями, а й формувала практичні навички фасилітації.

Фасилітація передбачає створення умов для продуктивного обговорення та вирішення проблем, де психолог виступає не як експерт, а як координатор або провідник процесу. Основні завдання фасилітатора – допомогти групі або індивідуальній особі виявити власні ресурси, сформулювати рішення та досягти взаєморозуміння. Фасилітаторський підхід ґрунтується на принципах активного слухання, емоційної підтримки, ненав'язливої допомоги у формуванні рішень і прийнятті відповідальності за їх реалізацію.

Однією з центральних проблем є недостатня увага до розвитку цієї функції в межах професійної підготовки майбутніх психологів. Випускники вищих навчальних закладів, хоча й отримують належну теоретичну підготовку, не завжди мають достатній досвід та навички для виконання ролі фасилітатора. Це обумовлює необхідність зміни освітніх підходів, зокрема включення більшої кількості практичних тренінгів і симуляційних вправ у навчальний процес.

Формування фасилітаторських навичок передбачає розвиток таких ключових компетенцій, як комунікативні здібності, емоційний інтелект,

вміння керувати груповими процесами, здатність до співпереживання та створення довірчої атмосфери. Психолог, який володіє цими навичками, здатен не лише допомогти іншим краще зрозуміти себе, а й сприяти вирішенню конфліктів, підвищенню мотивації та згуртованості груп.

Підготовка майбутніх психологів до реалізації фасилітаторської функції повинна охоплювати кілька етапів:

1. Теоретичний етап, де майбутні психологи знайомляться з основними концепціями та методами фасилітації.

2. Практичний етап, що передбачає активне застосування фасилітаторських технік через участь у тренінгах, рольових іграх і групових дискусіях.

3. Рефлексивний етап, під час якого студенти аналізують власний досвід, вчать оцінювати ефективність своїх дій та визначати напрямки для подальшого розвитку.

Крім того, важливою складовою підготовки є розвиток індивідуальних професійних якостей, таких як стресостійкість, емпатія та здатність до саморегуляції. Адже фасилітатор повинен не лише підтримувати інших, але й зберігати власну внутрішню рівновагу, залишаючись неупередженим і відкритим до різних думок та точок зору.

Оскільки попит на фахівців з розвиненими фасилітаторськими навичками постійно зростає, науково-методичні дослідження, спрямовані на вдосконалення підготовки психологів у цьому напрямку, є вкрай актуальними. Важливим аспектом є вивчення ефективності різних методів навчання та розробка спеціальних програм і курсів, що дозволять майбутнім психологам успішно реалізовувати фасилітаторську функцію в різних професійних контекстах.

Таким чином, підготовка майбутніх психологів до реалізації фасилітаторської функції є важливим напрямком розвитку психологічної освіти, який вимагає інтеграції теоретичних знань та практичних навичок. Формування цієї компетенції сприятиме не лише підвищенню професійної кваліфікації фахівців, але й забезпечить їхню здатність ефективно допомагати іншим у вирішенні складних проблем і досягненні особистісного та групового розвитку.

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ ЯДС У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Драгуняк Богданна

студентка III курсу

відділення «Початкова освіта»

КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж

імені Маркіяна Шашкевича», м. Броди, Україна

Науковий керівник: Багай Б.М.

викладачка-методист,

спеціалістка вищої категорії

КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж

імені Маркіяна Шашкевича», м. Броди, Україна

Мета статті. Довести актуальність навичок критичного мислення в сучасній освіті та суспільстві. Дослідити питання розвитку критичного мислення у початковій школі, зокрема, на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (ЯДС). Розглянути методи, які допомагають формувати ці навички в молодших школярів.

Постановка проблеми дослідження. Згідно з дослідженнями PISA Україна в оцінюванні креативного та критичного мислення отримала 27 балів (з можливих 60). Старша екзаменаторка PISA в Україні назвала шість найбільших прогалин наших учнів, зокрема це: схильність до узагальнень, а також відсутність розуміння, що критичне мислення – це не вигадка заради вигадки.

Проаналізуємо дані з іншого дослідження. Нещодавно було оголошено результати НМТ 2024 року. Результати, як завжди, вражають: з 60 тисяч учасників, які склали географію, ніхто не здав предмет на 200 балів; середній бал з інших наук коливається в межах 150 балів; і найцікавіше – результати з математики. Цього року стався парадокс: найбільше 200-бальників після англійської – з математики (1131 особа), але і найбільша кількість осіб, які не подолали поріг, також з математики. Це близько 36 тисяч учнів!

Чому ж так відбувається? Чому кожного року спостерігається тенденція зниження якості освіти? Звісно, всю провину можна перекласти на зовнішні фактори та останні події у світі, але в цьому і проблема. Ми постійно шукаємо виправдання, замість того, аби почати

зміни. Українська освіта давно потребує реформ, кардинальних реформ. Сьогодні ми можемо спостерігати за педагогічним експериментом впровадження НУШ (Нової української школи). Хоча якість та правильність впровадження в більшості закладах освіти залишається під питанням, сама ідея реформ досить цікава. Це те, чого бракує нашій освіті. Ми повинні навчити дітей мислити, використовувати свою логіку та знання! Уже давно минув той час, коли учні переписували книжки в зошит та «зубрили» по 10 сторінок на урок. НУШ – це як ковток свіжого повітря. Однак багато хто має сумніви до цих нововведень в Україні. Але це і не дивно, з такою реалізацією. Натомість варто зазначити, що українці запозичили цю форму освіти у фінів. З року в рік Фінляндія отримує найвищі позиції в освітньому рейтингу PISA, про який ми вже згадували. Тому в результативності ідеї вагатись не варто.

Однією з головних вимог Нової української школи є вміння критично мислити. Особливо актуальне вміння на сьогодні. Багато хто вважає, що це вроджене вміння. Але це далеко не так! Лише одиниці народжуються з розвиненим критичним та творчим мисленням. Здебільшого це вміння, яке треба самостійно сформуванати та постійно вдосконалювати. Воно потрібне не лише в навчанні, далеко ні! Це необхідна вимога до сучасної людини – володіти критичним мисленням. Дуже вдало це пояснив професор Чарльз Темпл (Hobart and William Smith Colleges, New York, USA) на прикладі трьох проблем, характерних для всіх країн сьогодні:

- ми занурені в мову, частина якої є маніпулятивною і шкідливою;
- корпорації та політики контролюють значну частину преси;
- інтернет - це середньовічний ярмарок невідфільтрованих послань. [4]

З початком повномасштабного вторгнення ми на власному досвіді переконались, який сильний вплив та значні наслідки має інформаційна пропаганда в соціальних мережах, які на сьогодні стали основним джерелом отримання інформації.

Отже, оволодіння навичками критичного мислення – це не просто загальноосвітня вимога, це важливе життєве вміння, яке перешкоджає ворогу виконати його «триденний» план.

Виклад основного матеріалу. З актуальністю та важливістю – розібрались, тепер спробуємо розібратись, що таке критичне мислення, та як його розвивати.

Критичне мислення — це вміння самостійно й раціонально обробляти інформацію. Людина, яка володіє критичним мисленням, не

просто сприймає інформацію як готовий факт, а аналізує її, перевіряє на правдивість, шукає причинно-наслідкові зв'язки, розглядає ситуацію з різних поглядів. Ці навички потрібні всім: школярам на уроці, вчителів в класі, менеджерів на робочому місці, господарці на кухні, покупцеві в супермаркеті, громадянинові на виборчій дільниці.

Над питанням вивчення технологій розвитку критичного мислення активно працює українська професорка Олена Пометун. Вона написала не одну книгу на цю тему та зробила вагомий вклад у розвиток критичного мислення молодших школярів. «Засобами різних предметів в учнів можна формувати такі риси критично мислячої людини, яка:

- завжди чітко розуміє мету, що стоїть перед нею, і питання, що обговорюється;

- ставить запитання щодо інформації, висновків чи поглядів;

- формує і висловлює думку незалежно від думок інших, самостійно;

- намагається бути чіткою, точною у висловлюваннях, ретельно відбирати необхідну інформацію;

- використовує переконливу аргументацію, засновану на вірогідній інформації, фактах;

- прагне думати глибше, бути логічною й неупередженою.

Учитель може стимулювати учнів застосовувати вміння критичного мислення під час читання і письма, як і під час говоріння й слухання. Учні можуть застосовувати їх у всіх предметах та в житті» [6, с. 12].

Як бачимо, в Україні активно займаються вивченням цього питання та розробляють чимало книг, які б могли допомогти вчителю сформувати в учнів критичне мислення. Зрозуміло, що це вміння є універсальним, і його можна застосовувати на всіх предметах. Але чому саме ЯДС? Причина досить проста та зрозуміла: саме цей предмет має найбільшу кількість годин на тиждень. За Типовою освітньою програмою Шияна учні 1 класу мають 7 годин ЯДС на тиждень.

Варто також пам'ятати, що «Я досліджую світ» є інтегрованим курсом, який поєднує природничі, соціальні та гуманітарні знання. Завдяки цьому предмету учні знайомляться зі світом через практичні завдання, дослідження та експерименти. У процесі виконання завдань молодші школярі навчаються ставити запитання, шукати відповіді та аналізувати результати.

На сьогодні існує різноманітна кількість завдань та вправ на розвиток критичного мислення, які можна використовувати на будь-

якому уроці та на будь-якому етапі. Ми намагатимемось продемонструвати найновіші та найцікавіші, які можна використати на інтегрованих уроках ЯДС. Ось декілька таких вправ:

1. **Нейровправи.** Це вправи, які набирають на сьогодні все більшої популярності через їх комплексний вплив. Нейровправи одночасно розвивають моторику та мислення дітей. Ці вправи більше підходять для 1 класу на інтегрованому предметі ЯДС + українська мова, де діти вивчають добуковений період. Розвиваючи дрібну моторику учнів та готуючи їхні кисті до письма, ми разом розвиваємо й мислення дитини. Існує чимала кількість видів нейровправ, які можна використати під час мотиваційної частини.

2. **Брейнстормінг.** Це технологія генерації ідей. Вона охоплює чотири етапи:

I. Пошук ідей (у кожного учня має бути аркуш паперу та ручка, щоб записувати свої ідеї, якщо вони не зможуть їх озвучити).

II. Запис ідей (усі ідеї записуються на картках, які вчитель розміщує на дошці у всіх перед очима).

III. Оцінка ідей (спочатку потрібно позбутися усього нездійсненого, що висловили учні. Наприклад, відновити значну кількість тварин, що перебувають на межі зникнення, за 1–2 дні тощо. І у вас залишиться перелік лише перспективних ідей стосовно теми уроку чи проблемної ситуації).

IV. Розвиток ідей (навіть найбільш вдалі ідеї учнів та вчителя нічого не варті, якщо вони не будуть реалізовані під час уроку чи в позаурочній діяльності. Під час оцінювання вчитель визначає разом з учнями, які ідеї вони будуть розвивати під час вивчення природничої освітньої галузі. Розробляються кроки, які необхідно зробити, щоб втілити ідею та знайти рішення). [9]

Ця технологія дозволить учням проявити всю свою креативність та самостійність. Зазвичай маленькі діти мають чимало цікавих ідей та є досить творчими особистостями, допоки не потрапляють в реалії дорослого консерватизму та раціоналізму. Тому варто надавати учням можливість проявляти свою ініціативність.

3. **Скетчноутинг.** З англійської слово «Скетчноутинг» дослівно перекладається як ескіз + примітка. Це сучасна технологія, яка дозволяє оформляти свої записи, думки креативно та чітко. Подібним методам оформлення конспектів потрібно навчати учнів ще з початкових класів.

Хоча вони й не мають великих обсягів матеріалів, ця технологія навчає дітей виділяти та запам'ятовувати лише головне, аналізуючи та критично обмірковуючи інформацію.

4. **Збережи останнє слово за мною** – метод, який передбачає, щоб учні попередньо готували запитання, які записують на окремих аркушах, а відповіді – на звороті. У подальшій роботі учень, що розпочав обговорення твору чи сформулював запитання, передає естафету обговорення іншому. Після повного обговорення слово повертається до того, хто розпочинав або озвучував запитання; він підбиває підсумок або зачитує свою відповідь. Отож, молодший школяр отримує право підбити підсумки, погодившись чи заперечивши те, що говорили інші, доводячи свою думку. Обговорення припиняється. Усі означені кроки діяльності допомагають учням, не впевненим у собі, почуватися впевненими й переконаними у своєму праві на власну думку, оцінні судження та припущення [7, с. 100].

На уроках ЯДС цей метод використати набагато простіше, ніж на уроках математики чи української мови. Учні під час обговорення можуть спиратись на свій власний досвід та на свої власні спостереження, що вже апріорі буде правильною думкою. Звісно, обговорення можна побудувати і на темі, яка вимагає чітких термінів та володіння певними знаннями, але в таких обговореннях і є цінним те, що дитина має можливість поділитись власними думками, досвідом, красномовством. Часто девізом до подібних методів – диспутів обирають: «Говори, що думаєш, думай, що говориш».

5. **Асоціативний куц.** Найбільш відома та універсальна технологія для розвитку критичного мислення, яку можна застосовувати на будь-якому уроці, та й не лише уроці. Легка у своєму розумінні та використанні. Але, як кажуть, все геніальне – просте! Метод застосовують для графічної організації асоціацій, образних уявлень учнів, що виникають на основі нової теми до її вивчення. Допомагає якнайдетальніше змальовувати інформаційне поле, дотичне до теми. Це також один з різновидів мозкового штурму.

Під час створення асоціативних куців активізуються різні види мислинневої активності, такі як: аналіз, синтез, порівняння. Також для створення дійсно гарного асоціативного куца треба залучити всю свою логіку, спостереження, мислення та креативність. А це доволі складно зробити за їх відсутності.

Висновок. Тема про розвиток критичного мислення не є новою в педагогічному середовищі. Написано чимало книг на цю тему, розроблену неймовірну кількість вправ та завдань, проведено сотню вебінарів та тренінгів. Проблема полягає в тому, що теоретичні знання не впроваджуються масово в практику. Дуже дивно мати стільки матеріалів та інформації з цієї теми, але на оцінюванні отримати лише 27 балів за рівень сформованості критичного та креативного мислення в учнів. Це менше половини!

Завдання сучасного вчителя полягає в тому, аби переконати дітей в необхідності знань та важливості самостійного критичного мислення. Ми готуємо учнів до викликів сучасного світу, де вміння аналізувати, оцінювати та робити власні висновки є необхідними для успіху та самореалізації.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalnaserednya-osvita/derzhavni-standarti> (дата звернення 13.10.2024).
2. Міністерство освіти і науки України «Результати міжнародного дослідження якості освіти PISA – 2022». URL: <https://mon.gov.ua/news/rezultati-mizhnarodnogo-doslidzhennya-yakosti-osviti-pisa-2022> (дата звернення 13.10.2024).
3. Нова українська школа «Як розвивати критичне мислення в учнів». URL: <https://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2/> (дата звернення 13.10.2024).
4. Освіта.UA «Навіщо нам, українцям, критичне мислення». URL: https://osvita.ua/school/method/technol/986/#google_vignette (дата звернення 13.10.2024).
5. Пометун О.І. Навчаємо мислити критично: посібник для вчителів. Дніпропетровськ : Ліра, 2016. 144 с.
6. Пометун О. І. Урок, що розвиває критичне мислення. 70 методів в одній книзі : навч.-метод. посіб. / О. І. Пометун. — К., 2020. — 104 с.
7. Технології розвитку критичного мислення учнів / Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д.; Наук. ред., передм. О.І. Пометун. Київ : Видво «Плеяди», 2006. 220 с.
8. Rethink work with Konica Minolta «Брейнстормінг: техніка для генерації нових ідей». URL: <https://www.konicaminolta.ua/uk-ua/rethink-work/new-work/breynstorminh-tekhnika-dlya-heneratsii-novykh-idey> (дата звернення 13.10.2024).

СИНЕРГІЯ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ КОРЕЙСЬКОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Хон Катерина

ORCID ID : 0009-0003-9176-7118

магістр філософії, викладач

кафедри германських і східних мов та методики їх навчання
*ДЗ "Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського", Україна*

Синергія в процесі навчання корейської мови майбутніх педагогів представляє собою складний та багатовимірний феномен, який характеризується взаємопідсиленням різноманітних освітніх компонентів та формуванням цілісної системи професійно-мовної підготовки. Цей процес реалізується через інтеграцію лінгвістичних, педагогічних, психологічних та культурологічних аспектів навчання, що створює потужний синергетичний ефект у формуванні професійної компетентності майбутніх викладачів корейської мови. У контексті лінгвістичної підготовки синергетичний підхід проявляється через одночасне засвоєння фонетичної системи, граматичних структур та лексичного матеріалу корейської мови, що відбувається у тісному взаємозв'язку з формуванням методичних навичок їх викладання. Особлива увага приділяється розвитку мовної інтуїції та аналітичних здібностей студентів, які дозволяють їм не лише досконало володіти мовою, але й ефективно пояснювати її особливості майбутнім учням [1].

Педагогічна складова синергетичного процесу включає формування професійних компетенцій через практичне застосування різноманітних методик викладання. Студенти одночасно виступають у ролі тих, хто навчається, і тих, хто навчає, що створює унікальне освітнє середовище, де теоретичні знання негайно трансформуються у практичні навички. Така подвійна перспектива забезпечує глибше розуміння процесів навчання та викладання корейської мови. Психологічний аспект синергії проявляється у розвитку когнітивних здібностей студентів через взаємодію різних типів мислення: аналітичного – при роботі з граматичними структурами, образного – при засвоєнні ієрогліфічної писемності, та комунікативного – при розвитку мовленнєвих навичок [2]. Важливим елементом є також формування емоційного інтелекту та

культурної сенситивності, необхідних для ефективного викладання східної мови. Культурологічна складова синергетичного процесу забезпечує глибоке розуміння соціокультурного контексту корейської мови. Вивчення традицій, звичаїв, етикету та світоглядних особливостей корейського народу створює необхідне підґрунтя для формування міжкультурної компетентності майбутніх педагогів. Інноваційний характер синергетичного підходу проявляється у застосуванні сучасних освітніх технологій, які дозволяють створювати інтерактивне навчальне середовище. Використання мультимедійних ресурсів, онлайн-платформ та автентичних матеріалів сприяє формуванню цілісного розуміння корейської мови та методики її викладання [3].

Особлива увага приділяється розвитку рефлексивних навичок студентів, які дозволяють їм критично оцінювати власний прогрес у вивченні мови та вдосконалювати свої педагогічні компетенції. Практичний аспект синергії реалізується через систему спеціально розроблених завдань, які інтегрують мовну практику з розвитком педагогічних навичок. Студенти беруть участь у мікрОВикладанні, створенні навчальних матеріалів, розробці планів уроків, що дозволяє їм застосовувати отримані знання в реальних педагогічних ситуаціях. Важливим елементом синергетичного процесу є формування професійної ідентичності майбутніх педагогів через усвідомлення своєї ролі як посередників між корейською та українською культурами. Це сприяє розвитку відповідального ставлення до професійної діяльності та розумінню її соціальної значущості. Результатом синергетичного підходу стає формування висококваліфікованих фахівців, які не лише володіють корейською мовою на високому рівні, але й мають необхідні компетенції для її ефективного викладання. Такі педагоги здатні створювати власні методичні розробки, адаптувати навчальні матеріали до потреб різних категорій учнів та забезпечувати високу якість освітнього процесу. Перспективи розвитку синергетичного підходу в навчанні корейської мови майбутніх педагогів пов'язані з подальшою інтеграцією інноваційних освітніх технологій, розширенням міжкультурної взаємодії та вдосконаленням методів формування професійних компетенцій. Це дозволить підготувати нове покоління викладачів корейської мови, здатних ефективно працювати в умовах сучасної освітньої парадигми.

Дослідження синергетичних процесів у навчанні корейської мови майбутніх педагогів дозволило виявити глибинні механізми взаємодії

різних компонентів освітньої системи та їх вплив на формування професійної компетентності фахівців. Встановлено, що синергетичний ефект досягається через органічне поєднання лінгвістичної, педагогічної, психологічної та культурологічної складових навчального процесу, що створює потужний імпульс для професійного розвитку студентів. Експериментально доведено, що застосування синергетичного підходу значно підвищує ефективність засвоєння мовного матеріалу та формування методичних навичок майбутніх викладачів корейської мови. Особливу роль у цьому процесі відіграє одночасний розвиток різних типів мислення та формування професійної ідентичності студентів як медіаторів міжкультурної комунікації. Важливим результатом дослідження стало виявлення прямої залежності між рівнем інтеграції різних освітніх компонентів та якістю професійної підготовки майбутніх педагогів. Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості їх безпосереднього впровадження в навчальний процес педагогічних вузів для підвищення ефективності підготовки викладачів корейської мови. Розроблена система синергетичного навчання демонструє високий потенціал для подальшого розвитку та вдосконалення, особливо в контексті інтеграції інноваційних освітніх технологій та розширення міжкультурної взаємодії. Перспективним напрямком подальших досліджень є вивчення можливостей адаптації синергетичного підходу до різних освітніх контекстів та розробка спеціалізованих методичних комплексів, які максимально використовують потенціал синергетичних процесів у навчанні корейської мови.

Список використаних джерел:

1. Лі С. Ковальчук В.І. Синергетичний підхід у викладанні східних мов: інноваційні методи та технології. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки. Київ, 2023. Вип. 89. С. 112-121.
2. Пак Г. Формування професійної компетентності майбутніх викладачів корейської мови: інтегративний підхід: монографія. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2022. 286 с.
3. Кім Х. Василенко О.П. Міжкультурні аспекти підготовки викладачів корейської мови в українських педагогічних університетах. Порівняльно-педагогічні студії. 2023. № 2(46). С. 78-89.

СТОРИТЕЛІНГ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА

Чебенєєва Аліна Геннадіївна

здобувач вищої освіти факультету педагогіки, психології та соціальної роботи
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Науковий керівник: Колтунович Тетяна Анатоліївна

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри педагогіки і психології дошкільної та спеціальної освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

У наш час проблема аутизму набула особливої актуальності, що пов'язано зі зростанням кількості дітей з розладами аутистичного спектра (далі – РАС) (загалом у світі налічують 2 мільйони 400 тисяч осіб з РАС; за оцінками ВООЗ показник поширеності РАС складає 1 до 160 дітей [1]) та необхідністю створення ефективних систем підтримки, як у медичній, так і в освітній сферах. Це питання вимагає комплексного підходу, оскільки діти з РАС потребують спеціалізованої допомоги, починаючи з ранньої (своєчасної) діагностики та завершуючи ефективною соціальною адаптацією у дорослому житті.

Особливої уваги заслуговує комунікативно-мовленнєва сфера осіб з РАС, адже саме через різнобічне спілкування дитина пізнає зовнішній і внутрішній світ, засвоює моделі взаємодії з іншими людьми, вчиться наслідувати та інтерпретувати значення подій у навколишньому середовищі. Дослідження цих аспектів сприяють розробці ефективних психолого-педагогічних технологій, спрямованих на соціалізацію дітей з РАС та поліпшення їхньої комунікативної компетентності, однією із яких є сторітелінг.

Мета пропонованого доробку полягає у розкритті особливостей використання сторітелінгу як засобу розвитку монологічного мовлення дітей з РАС.

Проблема аутистичних розладів у дітей активно досліджується протягом понад 50-ти років, однак до сьогодні не існує єдиного підходу до їх інтерпретації. Тому залежно від теоретичної перспективи та

наукового підходу, їх тлумачать як симптом, синдром, захворювання або патологія розвитку.

За визначенням ВООЗ, розлади аутистичного спектра є групою психологічних розладів, що об'єднані за трьома основними критеріями: порушенням соціальної взаємодії та комунікації з іншими людьми; стереотипними повторюваними "ритуалами" поведінки, обмеженим колом інтересів і порушенням якості спілкування [2]. Згідно з п'ятим виданням (травень, 2013 р.) *Керівництва з діагностики та статистики психічних розладів АРА (DSM-5)*, усі відхилення, пов'язані з аутизмом, об'єднані в єдину категорію й діагностуються як РАС (розлади аутистичного спектра) [3].

В Україні наразі використовується попередня версія МКХ-10, де замість «розладів аутистичного спектра» застосовується термін «загальні розлади психологічного розвитку» (F84) [4]. Міністерство охорони здоров'я України в цьому контексті використовує термін «аутизм».

У сучасній медико-психологічній літературі аутизм розглядається як розлад, що починає проявлятися ще в ранньому дитинстві та, зазвичай триває усе життя. Особи з аутизмом виявляють неадекватні реакції на оточуючих, мають труднощі у засвоєнні комунікативних навичок, схильні до ригідної поведінки та стереотипних дій [2].

Головна ознака, яка відрізняє дітей з РАС від однолітків, – стійкий дефіцит соціальної комунікації і взаємодії, який охоплює соціально-емоційну взаємодію (знижена здатність підтримувати розмову, ділитися емоціями та інтересами, ініціювати або адекватно реагувати на соціальні сигнали), невербальну комунікацію (відсутність виразної міміки, труднощі у розумінні виразів обличчя та жестів співрозмовника) та соціальні стосунки (нездатність розвивати, підтримувати та розуміти міжособистісні стосунки) [5].

Мовленнєві порушення у дітей з РАС досліджували: Н. Базима, Л. Вінг, Ф. Волкмар, Л. Каннер, С. Конопляста, М. Ліблінг, І. Марцинківський, К. Островська, О. Романчук, В. Тарасун, М. Химко, М. Шеремет, Е. Шоплер, Д. Шульженко й ін. М. Ліблінг і Є. Баєнська підкреслюють, що в аутичних дітей спостерігається широкий спектр мовленнєвих порушень, детермінованих порушеннями в афективній і когнітивній сферах [6]. На відміну від них, Д. Шульженко пропонує феноменологічну класифікацію аутичних проявів, зокрема порушень

мовленнєвого розвитку, що ґрунтується на готовності дитини до навчання та інтеграції в соціальне середовище. В основі її класифікації лежать психолінгвістичні показники, за якими дітей з аутизмом поділяють на дітей, які не володіють мовленням і дітей, які володіють мовленням [7].

Аналіз наукової літератури свідчить, що найбільш характерними порушеннями мовленнєвого розвитку при аутизмі є мутизм, автономність мовлення («мовлення для себе»), фонографічність (неусвідомлене відтворення мовлення оточуючих), використання неологізмів, ехолалія, слова/фрази-штампи, неспроможність до ведення діалогу, відсутність звертання, відсутність чи брак монологічного мовлення. Також спостерігаються пізня поява особових займенників, їх неправильне використання, порушення семантики, синтаксису, граматики, звуковимови, мелодики та просодики мовлення. Виявляються елементи скандування, підвищення тональності, уривчастість фраз, схильність до декламування, римування та епізодична вимова слів, що не мають смислового значення в контексті. Важливим аспектом порушення є дефіцит соціально-прагматичної інтерпретації, що проявляється у нездатності дитини розуміти приховані смисли, тропи та метафори.

Г. Д. Зайченко визначила такі особливості комунікативної сфери дітей дошкільного віку з РАС: обмежена здатність встановлювати та підтримувати контакт з оточуючими, порушене розуміння психологічних особливостей співрозмовника, обмежені вербальні та невербальні засоби комунікації, знижена здатність ініціювати та підтримувати розмову, що зазвичай супроводжуються відсутністю реакції на звернення до дитини, підвищеною чутливістю до немовленнєвих звуків і викривленим сприйняттям простих інструкцій. Тому розвиток комунікативних навичок відбувається неповноцінно, спотворено, або ж діти зовсім не можуть їх опанувати без спеціальної корекційної допомоги [8].

Побудова корекційно-логопедичної роботи з дітьми з РАС має свою специфіку та спрямована, насамперед, на встановлення контакту з дитиною, спонукання до комунікації, розвиток мовленнєвих навичок, створення відповідних умов, які забезпечують інтеграцію психолого-педагогічної, медичної й інших видів допомоги. Це дозволяє не лише оптимізувати освітній процес, а й здійснювати моніторинг динаміки

розвитку дитини з метою оцінки ефективності корекційних заходів.

Принципи організації логопедичної роботи, запропоновані Н. Базимою, базуються на індивідуалізації підходу до кожної дитини, створенні позитивної мотивації, що підвищує результативність виконання завдань, і чергування різних видів діяльності для підтримки інтересу дитини. Важливим аспектом є постійний мовленнєвий супровід, дотримання єдиних мовленнєвих вимог (правильна артикуляція, чіткість, відповідна гучність і темп мовлення) дорослими, які для дитини є зразком для наслідування [9].

Методика формування комунікативної та мовленнєвої активності передбачає створення комунікативного середовища, яке охоплює різні сфери життєдіяльності дитини, забезпечуючи поетапний розвиток цих навичок. До основних принципів роботи належать системність, систематичність, цілісність, повторюваність, стимулювання, гнучкість, перевірка засвоєного матеріалу, закріплення та поступове ускладнення завдань.

Ефективною стратегією передачі інформації, що реалізується через розповіді зворушливих, повчальних або смішних історій, є сторітелінг – “техніка створення сюжетної оповіді для аудиторії, що забезпечує інтерактивність та емоційну залученість слухачів” [10].

У психолого-педагогічній літературі сторітелінг розглядається як мистецтво захоплюючої розповіді, що виступає варіантом неформального навчання, з використанням будь-якого сюжетно зв'язного оповідання, яке сприяє формуванню пізнавальних і комунікативних навичок у слухачів, з одного боку, та як педагогічна техніка, побудована на застосуванні історії з чітко визначеною структурою та цікавим персонажем, що спрямована на вирішення завдань виховання, розвитку і навчання, зокрема через залучення учнів до емоційно насиченого контексту, з іншого.

У контексті роботи з дітьми дошкільного віку з аутизмом, сторітелінг може стати важливим інструментом для розвитку комунікативних навичок. Враховуючи те, що у дітей із РАС спостерігається низька або відсутня здатність до сюжетно-рольових ігор з однолітками, що зумовлено слабким розвитком уяви та неспроможністю розуміти й уявляти почуття й наміри інших людей,

необхідно спрощувати завдання, змінювати структуру історії та будувати сюжет із побутових життєвих історій.

За допомогою структурованих історій діти можуть практикувати нові слова, фрази та вирази, що сприяє покращенню розуміння послідовності подій і розвитку навичок комунікації. Логопедична практика включає застосування таких видів сторітелінгу: сторітелінг на основі життєвих ситуацій (для розуміння соціальних норм та розвитку монологічного мовлення); сторітелінг на основі розповіді, коли інформація передається через героя; сценарний сторітелінг, в якому дитина стає частиною історії, приймаючи рішення, що впливають на результат; сторітелінг на основі проблемних ситуацій, що стимулює пошук шляхів вирішення.

Для розвитку монологічного мовлення у дітей, уяви та когнітивних здібностей у дітей з РАС застосовуються такі корекційно-розвивальні методи та методики: моделювання простих історій, створення власної книги історій, повторне переказування історій, використання візуальної підтримки та формулювання запитань для структурованого монологу; методика «Кубики Історій», використання серії сюжетних картин за методикою А. Богуш та Н. Гавриш.

Отже, розлади аутистичного спектра є багатограним порушенням, яке впливає на соціальну взаємодію, мовленнєвий, емоційний і когнітивний розвиток дитини. Одним із засобів розвитку монологічного мовлення дітей з РАС є сторітелінг – потужний інструмент для навчання, комунікації та розвитку соціальних навичок, що сприяє створенню безпечного середовища, в якому діти можуть експериментувати з новими поведінковими моделями та краще інтегруватися в суспільство, стимулює розвиток уяви, логічного мислення, а також розвиває навички аналізу, аргументації, самопрезентації, послідовного та логічного висловлювання своїх думок.

Список використаних джерел:

1. Аутизм. Центр громадського здоров'я. *Центр громадського здоров'я України. МОЗ.* URL: bit.ly/3CjM67U.
2. РАС розлад аутистичного спектру, аутизм – Аксіс Вінниця. *Аксіс Вінниця.* URL: <https://bit.ly/4hCvYhX>.
3. Autism diagnostic criteria: DSM-5. *Autism Speaks. Autism Speaks.* URL: <https://www.autismspeaks.org/autism-diagnostic-criteria-dsm-5>.
4. Учасники проєктів Вікімедіа. МКХ-10: Клас V. Розлади психіки та поведінки. *Вікіпедія.* URL: bit.ly/4hJf4xV.

5. Островська К.О. Засади комплексної психолого-педагогічної допомоги дітям з аутизмом : монографія. Львів : «Тріада плюс», 2012. 520 с.
6. Літвінова О. В. Щодо питання систематизації мовленнєвих порушень при аутизмі. *Логопедія*. 2013. № 3. С. 48-51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/logoped_2013_3_11.
7. Шульженко Д.І., Шеремет М.К. Психолінгвістичні основи корекції мовлення дітей зі спектром аутистичних порушень. *Логопедія*. 2013. № 4. С. 86-92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/logoped_2013_4_15
8. Зайченко Г.Д. Формування комунікативних навичок у дітей з розладами аутичного спектра шляхом використання ігрових прийомів. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2013. Вип. 4(2). С. 122-131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ooop_2013_4%282%29_17.
9. Vazyma Nataliia. Особливості логопедичної роботи з дітьми з РАС. *YouTube*. 2024. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Ob3t4zADHYw>.
10. Бондаренко Н. Storytelling як комунікаційний тренд і всепредметний метод навчання. *Молодь і ринок*. 2019. № 7. С. 130-135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2019_7_26.

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ІНТЕГРАЦІЯ МЕТОДІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ОСВІТНІХ ДАНИХ У ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ

Деревянчук Олександр Володимирович

кандидат фізико-математичних наук, доцент, докторант кафедри професійної підготовки, документознавства та публічного управління

Навчально-наукового інституту публічного управління та адміністрування
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Україна

доцент кафедри професійної та технологічної освіти і загальної фізики
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на період 2022-2032 років визначає основні напрямки розвитку освітньої сфери та міжнародної мобільності здобувачів освіти до 2030 року. Одним із пріоритетів стратегії є збільшення рівня автоматизації виробничих процесів та адаптація компетентностей здобувачів освіти до потреб ринку праці [1-5].

Цифрова революція ініціює фундаментальні зміни у технологічних ландшафтах, що веде до необхідності адаптації та впровадження сучасних технологій у навчальний процес з метою підвищення його ефективності. Інтеграція цифрових технологій у освітній процес сприяє індивідуалізації навчання та збільшенню його продуктивності через забезпечення необхідної гнучкості та адаптивності [6; 7].

Педагогічні працівники в закладах вищої освіти (ЗВО) зобов'язані проявляти гнучкість та адаптивність, розвиваючи міжпредметні зв'язки та культуру взаємодії та спілкування з метою оптимізації освітнього процесу [8]. Дослідженню впровадження цифрових технологій у освітній процес присвячена велика кількість робіт [9-14].

У сучасному освітньому середовищі обробляються значні об'єми даних, отриманих на різних етапах освітнього процесу [15; 16]. Під час аналізу таких даних використовуються методи інтелектуального аналізу освітніх даних (ІАОД), завдяки яким із великих наборів даних виділяються корисні характеристики [7; 8]. Специфічні методики, які застосовуються для аналізу освітніх даних, включають прогнозування [17; 18], кластеризацію [19; 20], виявлення взаємозв'язків [21; 22], дистиляцію даних для підтримки людського судження [23; 24] та відкриття за допомогою моделей [25].

Інтеграція методів інтелектуального аналізу освітніх даних в освітній процес відкриває нові можливості для створення більш адаптивних, ефективних та персоналізованих освітніх систем. Проте, ця інтеграція потребує ретельного підходу до збору, аналізу та використання освітніх даних, приділяючи особливу увагу забезпеченню конфіденційності та дотриманню етичних стандартів. Заклади освіти, які впроваджують такі технології, отримують змогу не лише покращити якість навчання, але й оптимізувати освітній процес.

Список використаних джерел:

1. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nps/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-20222032-roki-286-> (дата звернення 30.10.2024).
2. Рідей Н. М., Кацера О. К., Баштовий В. І. Концептуальні і стратегічні аспекти реформування системи вищої та післядипломної освіти для сталого розвитку. *Освіта впродовж життя: соціальні запити, сучасні виклики та пріоритети в реалізації: матеріали конференції (м. Київ, 22 березня 2018 року)*. Київ. 2018. С. 4–14.
3. Титова Н. М. Удосконалення інформаційно-ресурсного забезпечення підготовки майбутніх учителів технологій до впровадження проектно-технологічної діяльності. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер.: Педагогічні науки*. 2012. № 21. С. 72-77.
4. Титова Н. М. Сучасні підходи щодо професійної підготовки майбутніх вчителів технологій. 2013.
5. Ковальчук В. І. Формування індивідуальних стратегій навчання студентів засобами інноваційних педагогічних технологій. *Молодий вчений*. 2018. №12. С. 100-102 DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2018-12-64-26>
6. Kovalchuk, V.I., Maslich, S.V., Movchan, L.G., Lytvynova, S.H., Kuzminska, O.H. Digital transformation of vocational schools: Problem analysis. *CEUR Workshop Proceedings*. 2022. Vol. 3085. P. 107–123.
7. Kovalchuk V. I., Sheludko I. V. Implementation of digital technologies in training the vocational education pedagogues as a modern strategy for modernization of professional education. *Annales Universitatis L*. 2019. №9. P. 122–138. DOI: 10.24917/20837276.9.13
8. Kovalchuk V., Androsenko A., Derevyanchuk O., Volkova N., Piven Y. Development of pedagogical skills of students of technology and pedagogical specialties using STEM technologies. *Edelweiss Applied Science and Technology*. 2024. Vol. 8, No 4. P. 498–506.
9. Bilynska M., Ridei N., Anhelina S. Digital transformation of preparation of the future: Specialists in the economic industry in conditions of dual professional education. *Social Sciences*. 2020. Vol. 7, № 3. P. 242–251.
10. Tolochko S. Lyamar V., Ridei N. Possibilities of utilization of the virtual environments in education. *Edukacja – Technika – Informatyka*. 2016. Vol. 2, № 16. P. 258–263.
11. Титова Н. М. Використання нових інформаційних технологій в професійній підготовці майбутнього педагога професійного навчання [Електронний ресурс]. Режим доступу: iprobuk.cv.ua/images/comprofiler/Титова.doc.
12. Kovalchuk V. Developing digital competency in future masters of vocational training / V. Kovalchuk, V. Soroka. *Professional Pedagogics*. 2020. №1. С. 96–103.

13. Деревянчук Олександр. Розвиток технічних навичок здобувачів вищої освіти в процесі побудови прототипу системи сегментації зображень транспортних засобів. Молодь і ринок. 2024. Вип. 221. Том 1. С. 105–111. DOI: 10.24919/2308-4634.2024.296388
14. Derevyanchuk O. Use of intelligent fuzzy image segmentation systems in the professional training of future specialists in engineering and pedagogical fields. *Professional Pedagogics*. 2024. № 1(28). P. 103–115. DOI: 10.32835/2707-3092.2024.28.103-115
15. Ahuja R., Jha A., Maurya R., Srivastava R. Analysis of Educational Data Mining. In *Harmony Search and Nature Inspired Optimization Algorithms*. Springer: Singapore. 2019. P. 897–907. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-981-13-0761-4_85
16. Aldowah H., Al-Samarraie H., Fauzy W.M. Educational data mining and learning analytics for 21st century higher education: A review and synthesis. *Telemat. Inform.* 2019. Vol. 37. P. 13-49. DOI: 10.1016/j.tele.2019.01.007
17. Batool S. et al. Educational data mining to predict students' academic performance: A survey study. *Educ. Inf. Technol.* 2023. Vol. 28. P. 905–971, DOI: 10.1007/s10639-022-11152-y
18. Zhou Q., et al. Predicting high-risk students using internet access logs. *Knowledge and Information Systems*. 2018. Vol. 55, № 2. P. 393–413. DOI: 10.1007/s10115-017-1086-5
19. Balovsyak S., Derevyanchuk O., Kravchenko H., Ushenko Y., Hu Z. Clustering Students According to their Academic Achievement Using Fuzzy Logic. *International Journal of Modern Education and Computer Science (IJMECS)*. 2023. Vol.15, № 6. P. 31-43. DOI:10.5815/ijmecs.2023.06.03
20. Moez Ali. Clustering in Machine Learning: 5 Essential Clustering Algorithms. URL: <https://www.datacamp.com/blog/clustering-in-machine-learning-5-essential-clustering-algorithms>
21. Algarni A. Data Mining in Education. *International Journal of Advanced Computer Science and Applications (IJACSA)*. 2016. Vol. 7, № 6. P. 456–461.
22. Qasem M. H., Qaddoura R., Hammo B. Educational Data Mining (EDM): A Review. *Conf. New Trends in Information Technology (NTIT)-2017, 25–27 April 2017, The University of Jordan, Amman, Jordan*. 2017. P. 149–156.
23. Baker R., Yacef K. The State of Educational Data Mining in 2009: A Review and Future Visions. *Journal of Educational Data Mining*. 2009. Vol. 1, № 1. P. 3–17. DOI: 10.5281/zenodo.3554658
24. Balovsyak S., Derevyanchuk O., Kovalchuk V., Kravchenko H., Kozhokar M. Face Mask Recognition by the Viola-Jones Method Using Fuzzy Logic. *International Journal of Image, Graphics and Signal Processing (IJIGSP)*. 2024. Vol. 16, № 3. P. 39–51. DOI: 10.5815/ijigsp.2024.03.04
25. Baker R. et al. Data mining for education. *International encyclopedia of education*. 2010. Vol. 7. P. 112–118.

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ МОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ НА МАТЕРІАЛІ СЕРІАЛУ “RIVERDALE”

Куліненко Станіслав Сергійович

здобувач вищої освіти факультету іноземних мов
*ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
ім. К.Д. Ушинського», Україна*

Науковий керівник: Лук'янченко Ірина Олегівна

ORCID ID: 0000-0003-4762-0736
канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри германської філології та МВІМ
*ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
ім. К.Д. Ушинського», Україна*

Ефективне вивчення іноземної мови вимагає не лише знання граматики та лексики, але й занурення у реальне мовне середовище. Одним із найпотужніших інструментів для створення такого середовища залишаються автентичні відеоматеріали, які не тільки забезпечують доступ до реальних мовних зразків, але й сприяють розвитку соціокультурної компетентності та мотивації здобувачів освіти. Так, на думку Л. Котнюк та Т. Онопрієнко, переглядаючи кінофільм, глядач мимовільно засвоює мовні явища та соціокультурну інформацію через опосередковану комунікацію із учасниками створення відеоматеріалу: режисером, акторами, кінооператорами тощо [2].

Я. Павліщева також підкреслює, що саме відео дозволяє продемонструвати здобувачам різні аспекти мови та мовлення під різними кутами і відтворити реальні ситуації [3]. Крім цього, відеоматеріали допомагають їм виробляти певні комунікативні стратегії, які вони зможуть використати у реальному процесі спілкування.

Загалом, використання відеоматеріалів значно покращує якість навчання і допомагає вдосконалювати всі види мовленнєвої діяльності: читання, аудіювання, письмо, говоріння. Також даний вид діяльності допомагає збагатити словниковий запас і пришвидшити процес засвоєння мовних паттернів [6]. Автентичні відеоматеріали створюють реалістичне початкове середовище і позитивно впливають на мотивацію здобувачів освіти [7].

Використання відеоматеріалів у процесі навчання іноземної мови є темою, яку досліджували немало дослідників, серед яких Я. Павліщева, О. Рижченко, Н. Рибалка, Л. Котнюк, Т. Онопрієнко, Sitti Hadijah, Ronald Berk, Ismail Sakir та інші. Науковці звертали свою увагу на різні аспекти використання відеоматеріалів у процесі навчання. Причому кожен з них фокусував свою увагу на якомусь одному або двох аспектах комунікативної компетентності.

Ми вважаємо відеоматеріали багатокомпонентним і багатшаровим явищем, яке може допомогти з формуванням всіх без виключення аспектів комунікативної компетентності. Тому ми сфокусували увагу на формуванні іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти мовних факультетів на основі використання автентичних відеоматеріалів, зокрема на розробці комплексу вправ на основі серіалу як зручного та сучасного засобу досягнення навчальних цілей. Цільовою аудиторією було обрано здобувачів освіти 2 курсу бакалавріату (спеціальність 014 Середня освіта (Мова і література (англійська))).

Відповідно, метою статті є опис комплексу вправ з формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти мовних факультетів на матеріалі серіалу «Рівердейл».

Обраний серіал є сучасним (перша серія побачила світ у 2017 році), відображає світ сучасної молоді, особливості їх спілкування та поведінки. Ролі виконують актори-носії мови, кожен з яких має свої особливості мовлення. Серіал дозволяє нам віртуально бути залученими у світ провінційного американського міста, шкільного та позашкільного життя його головних героїв. Він певним чином відображає особливості їх побуту, традиції, звичаї, культуру і служить джерелом вербальної, невербальної та візуальної інформації.

Серіал «Рівердейл» загалом складається з семи сезонів. Кожен сезон містить від 13 до 22 серій. В нашій роботі ми акцентували увагу на першому сезоні, який складається з 13 серій. Матеріал цього сезону вважаємо актуальним у контексті вивчення тем «Система освіти США у порівнянні з системою освіти в Україні» та «Спортивні змагання», які вивчаються на 2 курсі в програмі дисципліни «Практика усного та писемного мовлення (основна іноземна мова)» [1].

При розробці комплексу вправ ми спиралися на поняття про комунікативну компетентність та її складові, запропоноване О. Тарнопольським, а саме: лінгвістичний (знання і використання норм і

правил виучуваної мови); соціолінгвістичний (вміння діяти відповідно до соціокультурних норм і правил певної мовної спільноти); прагматичний (уміння адекватно спілкуватися залежно від цілей, ситуацій і взаємовідносин мовців); предметний (здатність мовця спілкуватися в конкретному предметному полі чи сфері) [4]. Враховуючи зазначене, було виокремлено такі групи та підгрупи вправ, спрямованих на формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти мовних факультетів на матеріалі серіалу «Рівердейл»:

Таблиця 1

Комплекс вправ

Компонент, його мета	Група вправ	Підгрупа вправ
Лінгвістичний Мета: ознайомити здобувачів освіти із граматичними й лексичними особливостями мови серіалу, розширюючи знання норм і правил використання ЛО та ГС у англійському мовленні.	Лексичні	Вправи на розширення словникового запасу
		Вправи на закріплення нової лексики
	Граматичні	Вправи на аналіз граматичних структур
		Вправи на відтворення граматичних конструкцій
	Вправи на відпрацювання вимови та інтонації	Вправи на аналіз та відпрацювання вимови
		Вправи на аналіз та відпрацювання інтонації
Соціолінгвістичний Мета: розвивати вміння діяти відповідно до соціокультурних норм та комунікативних ситуацій.	Вправи на розуміння соціокультурних контекстів	Вправи на аналіз соціокультурних аспектів мови, соціальних і культурних норм
		Вправи на інтерпретацію соціальних і культурних норм
	Вправи на розуміння безеквівалентної лексики	Вправи на аналіз та засвоєння безеквівалентної лексики
		Вправи на відтворення та закріплення безеквівалентної лексики
	Вправи на розуміння фразеологічних виразів	Вправи на ознайомлення з фразеологічними виразами
		Вправи на відтворення та закріплення фразеологічних виразів

Продовження табл. 1

Компонент, його мета	Група вправ	Підгрупа вправ
Прагматичний Мета: розвивати навички спілкування залежно від ситуацій і взаємовідносин мовців.	Вправи на аналіз прагматичних функцій мовлення	
	Вправи на моделювання ситуацій	
	Вправи на прогнозування подій	Вправи на передбачення сюжету та аналіз контексту
Предметний Мета: розвивати вміння студентів спілкуватися в конкретному предметному полі чи сфері	Вправи на аналіз предметної лексики	
	Вправи на практику лексичних одиниць у предметному контексті	

Зазначимо, що робота з відеоматеріалами має свою специфіку. Це зумовило включення до комплексу групи вправ на прогнозування подій та підгрупи вправ на передбачення сюжету та аналіз контексту. На нашу думку, цю групу вправ можна додати до таблиці, включивши її в категорію *Прагматичний компонент*, оскільки вони сприяють розвитку умінь адекватно спілкуватися в залежності від ситуацій і взаємовідносин мовців. Вправи на передбачення сюжету також можуть допомогти здобувачам розвивати навички аналізу та оцінки контексту.

Для правильної і ефективної організації роботи на занятті з використанням автентичних відеоматеріалів вправи мають бути запропоновані здобувачам освіти у відповідності до певного плану. Безпосередня робота з відео складається з трьох етапів: допереглядового (*pre-viewing*), переглядового (*while-viewing*) та післяпереглядового (*post-viewing*) [5]. Відповідно, розроблені нами вправи реалізуються в межах зазначених етапів.

Наведемо приклади розроблених нами вправ. В межах цієї наукової розвідки ми зосередилися на матеріалі 1го епізоду, який є ключовим для всього подальшого сезону, містить зав'язку сюжету і знайомить нас із головними героями серіалу. Матеріал епізоду послужив основою для різноманітних завдань і вправ для формування іншомовної комунікативної компетенції здобувачів.

Так, робота над матеріалом 1го епізоду на допереглядовому етапі передбачала виконання лексичних вправ, вправ на розуміння

соціокультурних контекстів, а також вправ на розуміння безеквівалентної лексики та фразеологічних виразів.

Task 1: Vocabulary guessing game.

Instruction: Look at the list of key words and word combinations from the episode. Based on the words, guess what the episode might be about. Share your guesses with a partner.

Key words and word combinations: small town, river, boat, accident, death, mystery, new girl in town, music, love story, adolescents, friends, unrequited love, school life, cheerleading, football, murder.

Task 2: Cultural Discussion.

Instruction: In pairs, discuss your expectations of an American high school based on TV shows or movies you've seen. How might it differ from your local school system?

Task 3: Guess the context.

Task: Read a short summary of the episode. Based on the description, predict the main challenges the characters will face and share your ideas with a partner.

Task 4: Word detective.

Instruction: Find the meaning of non-equivalent words and word combinations and share with the partner.

Game-changer, pied-a-terre, peer mentor, wank-bank, tailgate party, endgame, smoke show

Task 5: Matching and guessing.

Instruction: Match the given parts of phraseological expressions from the episode to create meaningful phrases. Explain their meaning.

make	with your life
sight	an appointment
move on	the rounds
make	for sore eyes
give the benefit	of the doubt

Другий, переглядовий, етап покликаний розвивати у здобувачів освіти уміння розуміти автентичне мовлення героїв епізоду, виділяти головні ідеї матеріалу, аргументовано вести дискусію за темою, засвоювати нову лексику і закріплювати граматичні навички. На цьому етапі здобувачам пропонувалося продовжити працювати з лексичними вправами, а також додавалася робота з граматичним матеріалом, тобто

граматичні вправи. Крім цього, здобувачі працювали з вправами на аналіз прагматичних функцій мовлення та розуміння соціокультурних контекстів.

Task 1: Key event recognition.

Instruction: Watch the episode and note down the three most important events. Discuss with a partner why you think these events are significant.

Task 2: Paraphrasing the dialogue.

Instruction: After watching a key scene, paraphrase the dialogue in your own words and compare it with your partner's version.

Task 3: Working over vocabulary.

Instruction: Write down any new or interesting words related to the themes of school life, friendships, or mystery. After watching, try to define these words from context or with a dictionary.

Task 4: Working over grammar.

Instruction: Pay attention to the use of modal verbs (might, could, must) in the episode. Write down examples and their meanings in context.

Task 5: Identifying emotional tones.

Instruction: As you watch, focus on the tone of conversations between Archie and Bette. Note down moments where emotions like sadness, anger, or support are expressed. How do their voices or body language communicate these feelings?

Післяпереглядний етап передбачає поглиблення розуміння відео, закріплення мовного матеріалу та розвиток мовленнєвих навичок здобувачів, творчу роботу з епізодом. Відповідно, на цьому етапі ми також пропонували здобувачам лексичні і граматичні вправи, спрямовані на повторення і практичне використання нових ЛО та ГС, які зустрічалися у епізоді, вправи на відпрацювання вимови та інтонації. Також здобувачі опрацьовували вправи на аналіз прагматичних функцій мовлення та моделювання ситуацій, що дозволяло їм розвивати навички продуктивного мовлення та комунікативної взаємодії. При роботі над 1м епізодом на цьому етапі ми також запропонували вправу на інтерпретацію соціальних і культурних норм (завдання 4).

Task 1: Role-playing dialogue.

Instruction: Imagine you are a new student at Riverdale High. Write and act out a short dialogue with one of the main characters, introducing yourself and asking about the school.

Task 2: Cultural comparison.

Instruction: Compare the portrayal of school life in Riverdale to your own school experience. Write a short paragraph or discuss with a partner, highlighting similarities and differences.

Task 3: Vocabulary practice.

Instruction: Use at least five new words from the episode to write sentences or a short story about your typical day at school. Find synonyms for each and write new sentences using the synonyms.

Task 4: Emotional reflection.

Instruction: Reflect on how the characters reacted to the tragic event in the episode. How would people in your culture respond to a similar situation? Discuss with a group.

Task 5: Pronunciation practice.

Instruction: Choose a short excerpt of dialogue from the episode. Practice mimicking the pronunciation, rhythm, and intonation of one of the characters.

Підсумовуючи вищезазначене, зауважимо, що використання автентичних відеоматеріалів, зокрема серіалу «Рівердейл», в освітньому процесі, є ефективним засобом для формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти мовних факультетів. Запропонований комплекс вправ охоплює всі ключові компоненти комунікативної компетентності – лінгвістичний, соціолінгвістичний, прагматичний та предметний, що дозволяє забезпечити всебічний розвиток мовленнєвих навичок. Розроблені завдання успішно інтегруються у триетапну модель роботи з відеоматеріалом (допереглядний, переглядовий та післяпереглядний етапи), що забезпечує послідовність і систематичність освітнього процесу. Вправи сприяють збагаченню словникового запасу, удосконаленню граматичних навичок, розвитку соціокультурної обізнаності, а також формуванню стратегій комунікативної взаємодії.

Застосування серіалу як навчального матеріалу також позитивно впливає на мотивацію студентів, оскільки дозволяє зануритися у реальне мовне середовище, познайомитися з автентичною культурою та повсякденним життям носіїв мови.

Розроблений комплекс може бути адаптований до інших відеоматеріалів або тем, залежно від потреб освітнього процесу та рівня підготовки здобувачів.

Список використаних джерел:

1. Єременко Т. Є., Зелена І. О. Робоча програма навчальної дисципліни «Практика усного та писемного мовлення (основна іноземна мова)» для здобувачів вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем ОПП «Середня освіта (Мова і література (англійська))», спеціальність: 014 Середня освіта (Мова і література (англійська)), рік - другий. 2023. 30 с.
2. Онопрієнко Т. М., Котнюк Л. Г. Використання автентичних художніх фільмів як засобу формування комунікативної компетенції студентів. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2011. № 96. С. 380–385.
3. Павліщева Я. О. Особливості та ефективність використання відеоресурсів у вивченні іноземної мови. *Молодий вчений*. 2020. Т. 6, № 82. С. 340–344.
4. Тарнопольський О. Б., Кабанова М. Р. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі: підручник. Дніпро : Ун-т ім. Альфреда Нобеля, 2019. 256 с.
5. Cakir I. The Use of Video as an Audio-Visual Material in Foreign Language Teaching Classroom. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*. 2006. No. 5(4). P. 67–72. URL: <https://www.researchgate.net/publication/320146544> (date of access: 08.11.2024).
6. Teteruk S., Pasternak T., Bondar S. Using video materials as a means of increasing the effectiveness of foreign language perception and understanding. *Pedagogical sciences reality and perspectives*. 2023. Vol. 2, no. 92. P. 59–63. URL: <https://doi.org/10.31392/npuc.series5.2023.92.2.14> (date of access: 07.11.2024).
7. Wang Z. An Analysis on the Use of Video Materials in College English Teaching in China. *International Journal of English Language Teaching*. 2014. Vol. 2, no. 1. URL: <https://doi.org/10.5430/ijelt.v2n1p23> (date of access: 12.11.2024).

ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПРОСВІТНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Тютюнник Сергій Валерійович

аспірант кафедри психології та педагогіки

ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля», Україна

У сучасному світі цифровізація стає ключовим елементом трансформації різних галузей, зокрема освіти та професійної підготовки майбутніх психологів. Формування просвітницької компетентності у студентів-психологів є важливою складовою професійного становлення, адже вона передбачає здатність популяризувати наукові знання, пояснювати складні психологічні концепти для широкої аудиторії та ефективно комунікувати з різними соціальними групами. Використання цифрових платформ у цьому процесі забезпечує нові можливості для інтерактивного та індивідуалізованого навчання.

Цифрові платформи інтегрують різноманітні технологічні засоби, що дозволяють створити сприятливі умови для навчання, розвитку та самореалізації майбутніх фахівців. Вони надають доступ до безмежного інформаційного простору, сприяють розвитку навичок критичного мислення та професійної комунікації. Завдяки цифровим платформам студенти мають змогу ефективно засвоювати складні концепти, застосовувати їх на практиці та ділитися знаннями з широкою аудиторією.

Пропонуємо ознайомитись з інструментами цифрових платформ, які ефективно можна використовувати в процесі формування просвітницької компетентності майбутніх психологів:

1. Платформи для створення контенту:

– Canva, Prezi: дозволяють студентам візуалізувати психологічні теорії, створюючи інфографіки, презентації або презентації для просвітницької діяльності;

– YouTube, TikTok: слугують засобами популяризації психологічних знань через створення відеоконтенту на актуальні теми (наприклад, боротьба зі стресом, психологічна підтримка під час криз).

2. Навчальні платформи:

– Coursera, Prometheus, EdX: надають доступ до курсів із психології, що допомагає майбутнім фахівцям здобувати сучасні знання та вдосконалювати навички пояснення психологічних концептів;

– Google Scholar: сприяє розвитку наукової грамотності та пошуку актуальних досліджень для використання в просвітницькій діяльності.

3. Цифрові інструменти для комунікації:

– Zoom, Microsoft Teams: забезпечують можливість проведення онлайн-семінарів, майстер-класів, тренінгів на тему психологічного здоров'я;

– Соціальні мережі: допомагають формувати аудиторію та ефективно поширювати знання серед різних груп населення.

З огляду на вищезазначене, формування просвітницької компетентності майбутніх психологів в умовах закладу вищої освіти може також здійснюватися через такі цифрові платформи. Наприклад, викладачі здатні створювати освітні кейси, а саме: проекти зі створення навчальних матеріалів (студенти готують просвітницькі брошури або презентації для аудиторій різного віку), інтерактивні завдання (підготовка відеороликів, подкастів чи постів для соціальних мереж на актуальні психологічні теми).

Також за допомогою цифрових платформ можливо забезпечити розвиток таких навичок як аналітичне мислення (через пошук і критичну оцінку наукових джерел), візуалізація інформації та адаптація складного матеріалу для різних аудиторій, розвиток комунікативних здібностей (через інтерактивне спілкування з аудиторією).

Аналіз наукової літератури [1; 2; 3] дозволив нам виділити основні переваги використання цифрових платформ в процесі розвитку просвітницької компетентності майбутніх психологів: інтерактивність, що передбачає активне залучення студентів у процес навчання та взаємодія з реальними проблемами; індивідуалізація, яка надає можливість обирати теми та засоби, які відповідають інтересам і потребам студентів; масштабованість, що забезпечує доступ до глобального інформаційного простору та можливість поширення знань серед широкої аудиторії; гнучкість передбачає організацію навчання у будь-який час і з будь-якого місця.

Висновки. Отже, цифрові платформи є потужним інструментом для формування просвітницької компетентності майбутніх психологів. Їх

використання сприяє розвитку навичок комунікації, адаптації знань до різних соціальних контекстів, популяризації психології серед населення. Інтеграція цифрових технологій у процес професійної підготовки сприяє формуванню сучасних фахівців, які здатні ефективно працювати в умовах інформаційного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Лебідь О.В. (2021). Сервіси дистанційного навчання для викладачів закладів вищої освіти. *Сучасна вища освіта: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень: матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. студ., аспірантів та науковців (Дніпро, 25 березня 2021 р.)*. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 154–158.
2. Собченко Т., Желізняк О. (2023). Практичне використання цифрових сервісів в освітньому процесі закладів вищої педагогічної освіти як педагогічна проблема. *Socio-Economic Relations in the Digital Society*, 3 (49), 63–75. DOI: 10.55643/ser.3.49.2023.501
3. Стинська В., Ящишин З., Янків О., Стинський В. (2021). Використання цифрових освітніх платформ у процесі підготовки майбутніх викладачів ЗВО. *Молодь і ринок*, 5–6 (191–192), 21–25. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.239264>

ЧИТАННЯ – ЯК ОДИН З ІНСТРУМЕНТІВ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Хоменко Тетяна Михайлівна

здобувач вищої освіти

факультету мистецтв, менеджменту, педагогіки і психології
Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Україна

Науковий керівник: Ігнатенко Наталія Вікторівна

кандидат педагогічних наук, професор

Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Україна

Кожен з нас, незалежно від віку, статі і професії, обов'язково є ще й читачем. Цією “професією” ми оволодіваємо з віку немовляти, чуючи голос матері, що читає нам казки. І не забуваємо її основ уже ніколи, хоча б нам довелось змінювати сферу діяльності чи місце роботи.

В оволодінні навичкою читання людина проходить кілька етапів. Перші з них здебільшого стихійні і з боку дитини, яка підсвідомо регулює цей процес за власною потребою, і з боку дорослого, що намагається задовольнити цю потребу.

Опанування нового виду діяльності відбувається швидко, якщо у дитини є бажання читати. Тоді оволодіння “професією” читача не потребує ні спонукання, ні штучного прискорення, лише спільних занять дорослого з дитиною [3, с. 201].

Уже в школі, починаючи з періоду навчання грамоти, настає етап керованого оволодіння навичкою. Вчитель щоденно працює над успішним формуванням навички швидкого свідомого читання у молодших школярів.

На успішність учнів впливає дуже багато різноманітних факторів. Але одним із найважливіших є вміння свідомо, правильно, виразно та швидко читати. Дитина, яка не вміє добре читати, має труднощі під час виконання домашніх завдань, їй не цікаво на уроці. Така дитина не буде активним читачем, бо читання буде приносити їй не задоволення, а муку. Без високої культури читання, наголошував В. Сухомлинський, немає ні школи, ні справжньої розумової праці. Читання є основою опанування всіх наук, розвитку людського інтелекту. Той, хто не вміє швидко і свідомо читати, не може успішно оволодіти знаннями. Швидко й свідомо читати - це значить сприймати очима частину речення, відірвати свій

погляд від книжки, вимовити те, що запам'яталося, і водночас думати - не тільки про те, що читається, а й про якість картини, образи, уявлення, факти, явища, пов'язані з матеріалом, що читається [5, с. 476].

Питання, як навчити читати швидко, свідомо, виразно цікавить багатьох вчителів. Адже читання займає чільне місце в розумовому вихованні. Тексти вчать логічно і послідовно викладати думки, допомагають пізнавати навколишній світ. Через художні образи, вислови в свідомість дітей входить слово з його найтоншими відтінками. Під впливом почуттів, що пробуджуються цими образами дитина вчиться мислити словами [1].

Треба вчити дітей так, щоб вони удосконалювали техніку читання. Але це не означає, що чим більша кількість слів дитиною буде прочитана, тим краще. Потрібно, щоб учень ще й усвідомлював те, про що прочитав. Для цього існують цілі системи вправ, якими потрібно користуватися на уроках.

Чим краще дитина читає, тим швидше вона зрозуміє умову математичної задачі, головну думку твору, пізнає красу навколишнього світу, знайде відповіді на питання, що її цікавлять. Тобто більше накопичить інформації у свій "маленький комп'ютер". Навіть ми, дорослі, намагаємося швидко читати, аби поглинути більшу кількість інформації. Не раз нам доводилося чути, що є курси для дорослих по удосконаленню швидкості читання. Читання є отой перший ланцюжок, з якого починається розумове виховання за допомогою книжки.

Основний тягар по вихованню у дитини стійкого інтересу до читання лягає на плечі учителя. Але, на жаль, на сьогоднішній день діти віддають перевагу перегляду телепередач, грі на комп'ютері, а не читанню книжок. Тому багато учнів погано читають, швидкість читання у них набагато нижча потрібної. Дитина, яка не вміє добре читати, має певні труднощі при виконанні завдань, їй не цікаво на уроках, вона непосидюча, неуважна [2].

Як ми знаємо, формування навичок читання – складний процес, і на кожному його етапі перед учителем і учнями стоять великі завдання. Не можна не погодитися з висловом В. Сухомлинського про те, що якщо дітям в початковій школі мало читали, то у них складається структура малодіяльності мозку.

В результаті багаторічних пошуків педагогами і науковцями була створена ціла система вправ, направлених на покращення якісних показників читання учнів. А також сформована група факторів, що

впливають на швидкість читання. Починаючи з першого класу, вчитель працює над формуванням навичок техніки читання. Для цього використовує різноманітні вправи і прийоми, які вдосконалюють зорове сприймання і вимову, а також розуміння учнями прочитаного. Таких вправ є дуже велика кількість. Кожен вчитель добирає собі такі вправи, які на його думку найбільш ефективні, подобаються дітям, приносять вагомий результат.

Відомо, що молодші учні дуже чутко реагують на модуляції голосу вчителя, розрізняючи таким чином, що він схвалює і що засуджує. Тому у навчанні дітей виразному читанню мають органічно поєднуватися виховні можливості природного наслідування учнями виразного мовлення вчителя із цілеспрямованим і систематичним розвитком в учнів уміння виразно читати текст на основі його розуміння. Готуючись до виразного читання, школярі глибше, повніше усвідомлюють зміст і тональність твору, аналізують мотиви вчинків дійових осіб, їхнє мовлення. Ці дії сприяють розвитку в учнів логічного і образного мислення, мовлення, уяви, співпереживання дійовим особам [4, с. 125].

Отже, читання є важливим інструментом навчання молодших школярів, яке сприяє не лише розвитку мовних та когнітивних навичок, але й формуванню загальної культури, інтелектуальних і емоційних здібностей учнів. Воно забезпечує засвоєння знань через тексти різноманітних жанрів, сприяє розвитку уяви, критичного мислення та здатності до самовираження. Через читання учні вчаться не тільки розуміти прочитане, а й аналізувати інформацію, вчаться робити висновки і застосовувати знання на практиці. Систематичне й осмислене залучення молодших школярів до читання є одним із найефективніших способів навчання, що позитивно впливає на всі аспекти їхнього розвитку та формування особистості.

Список використаних джерел:

1. Гутак Н. М. Формування читацької самостійності в молодших школярів URL: <https://salo.li/e634ECD> (дата звернення: 21.09.2024).
2. Гулько Вікторія Формування якостей читання в молодших школярів URL: <https://salo.li/37D92e1> (дата звернення: 21.09.2024).
3. Кодлюк, Я., & Одинцова, Г. Запитання як засіб формування усвідомленого читання молодших школярів: дидактико-методичний аспект. *Український Педагогічний журнал*, №2. С. 198–207.
4. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах: Посіб. для вчителя. К.: Освіта, 2007. – 334 с.
5. Сухомлинський. Твори у 5 т. — К.: 1997 - т.2

СЕКЦІЯ XXII. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ВИКЛИКИ З ЯКИМИ СТИКАЮТЬСЯ ДРУЖИНИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Розуменко Дарина Дмитрівна

Здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету Психології
Київський Національний Університет імені Тараса Шевченка, Україна

Актуальність: Війна вносить свої корективи в життя кожного. Ситуація особливо посилюється з рішенням голови сім'ї іти на фронт. Так буденність змінюється не лише у чоловіка, а й у його коханої, на шляху якої постає немало викликів. Зараз все більше досліджують психологічний стан військовослужбовців та чинники, що на нього впливають. Проте питання про моральний та фізичний стан дружин військових, питання про проблеми з якими стикають дружини захисників досліджене недостатньо. Але це ключовий аспект, на який варто звернути увагу, адже захищаючи країну військовослужбовці перш за все, виборюють майбутнє для своєї родини. І саме сім'я є для них тим мотиватором, що надає сили в найтяжчі періоди служби, а роль дружини у підтримці своїх чоловіків важко переоцінити. Тож благополуччя родини безпосередньо впливає на ефективність виконання військових завдань та моральний дух бійця. І саме вивчення проблем, з якими стикаються дружини дасть змогу розробити більше програм соціально-психологічної допомоги для них, що в свою чергу позитивно вплине на ентузіазм захисників.

Мета: окреслити проблеми з якими стикаються дружини учасників бойових дій.

Характеризуючи життєву ситуацію дружин військових під час перебування чоловіка в зоні бойових дій можна виокремити наступні виклики, які стають на шляху жінки:

Перша проблема з якою стикається жінка, після вибору чоловіка іти захищати Батьківщину - це **самотність**. Дружина має змиритися з відсутністю чоловіка у буденних справах і на свята, що посилює відчуття

гострої самотності. Це пов'язано не лише з фізичною розлукою, а й з обмеженим спілкуванням, що зумовлене професійними обов'язками чоловіка. Через недостатнє спілкування, дружини військових можуть відчувати втрату близькості та розуміння. Нерідко така ситуація може посилювати відчуття незахищеності, а також викликати труднощі у підтриманні стабільних сімейних зв'язків.

Також, жінки можуть стикатися з певною **ізоляцією**. Проблема викликана відсутністю у частини оточення уявлення про їхні переживання. Тож перед ними стає необхідність шукати підтримку в інших дружин військових, які мають подібний досвід. Саме тому критично важливо ініціювати створення безпечного та довірливого середовища для дружин військових, яке б могло стати для них надійним осередком підтримки та взаєморозуміння.

Наступний виклик - **подвійне навантаження**. Адже за короткий час дружина військового має взяти відповідальність за всі побутові справи. Прийняття важливих рішень, стосовно дітей та родини, розподіл сімейного бюджету, звернення до органів державної влади, і це ще не весь перелік справ, що лягають на плечі дружини. Жінка змушена виконувати обов'язки, які зазвичай розділяла з чоловіком, часто поєднуючи це з основною професією, що призводить до фізичної та емоційної втоми, особливо за відсутності підтримки з боку родини чи друзів. Нерідко дружина стикається з проблемою самореалізації, адже змушена відкласти власні мрії та плани або звільнитися з роботи через зосередженість на сім'ї та брак часу.

Ще один виклик - це **емоційна нестабільність**. Дружина військового також стикається з невизначеністю, зумовлену змінами розташування, неясністю щодо відпустки, часто відсутністю чітких термінів служби. Крім того, непередбачуваність майбутнього впливають на емоційний стан жінки. Вона може відчувати коливання настрою та труднощі у підтримці психологічної стійкості. За результатами дослідження Олени Сорокіної із 50 дружин військовослужбовців, які взяли участь у анкетуванні 83% опитуваних зазначили, що відчували емоційне виснаження. Опитувані також скаржилися на фізичну виснаженість, втрату почуття перспективи життя; нехтування власним здоров'ям, харчуванням, відпочинком. Це дослідження ще раз підкреслює важливість комплексного підходу до допомоги сім'ям військових.[2]

Перелічені вище проблеми також посилюються **соціальним тиском та нерозумінням з боку оточення**. Жалість і постійні запитання, на які немає відповідей, змушують жінок перебувати в стані постійного напруження, та можуть викликати розпач та тривогу, нерідко агресію та дратівливість.

Існує ще одна проблема, характерна для дружин військових, вони схильні **ставити життя на паузу**. Багато жінок психологічно обмежують себе в повсякденних веселоощах і задоволеннях. Це зумовлено відчуттям провини перед чоловіком, який перебуває на війні. Так жінки лише за присутності чоловіка можуть дати собі право на щастя.

До того ж, порівнюючи своє життя в тилу з тим, що у коханої людини на війні, жінки починають **обезцінювати власні проблеми** та переживання. Нерідко вони не дозволяють собі жалітися або звернутися по психологічну допомогу, пояснюючи це тим, що їхні чоловіки в гіршій ситуації. Проте, постійне ігнорування своїх емоцій може негативно позначитися на емоційному стані дружин.

Потрібно розуміти, що дружини військових живуть у постійній **тривозі** за життя коханого. Страх втрати чи поранення чоловіка стає щоденним емоційним випробуванням. Це відчуття посилюється непостійним зв'язком з чоловіком, а часом і зовсім його відсутністю. Так хронічний стрес, пов'язаний з небезпекою з якою стикаються військові, накопиченість емоційної напруги може призводити до розвитку депресії чи тривожних станів.

Так в результаті дослідженні Я. Шпильового, в якому взяло участь 72 дружини військовослужбовців було діагностовано легку депресію у 50%, у 30% – помірну депресію, у 13% – виражену форму депресії; тяжку депресію діагностовано у 2% жінок, і лише у 5% респонденток депресію не виявлено. Крім того, дослідник зауважує, що дружина військового легше справляється з виявами депресивної поведінки, за умови достатньої соціальної підтримки з боку найближчого оточення [1].

Це ще раз підкреслює важливість детальнішого вивчення проблеми емоційного стану жінок, чиї близькі на війні та необхідність створення програм психологічної підтримки для дружин військовослужбовців.

Висновок: Дружини військовослужбовців стикаються з численними викликами, як психологічними так і соціальними. Тривала відсутність чоловіка, специфіка його роботи та інші фактори відкладають негативний відбиток на житті жінки. Результати досліджень підтверджують

схильність до депресій та емоційне виснаження. Проте, все ж тема залишається дослідженою не достатньо, і потребує нових досліджень, що дасть змогу не лише краще зрозуміти дружин захисників, а допоможе створити ефективні інструменти для їх підтримки.

Список використаних джерел:

1. Шпильовий Я.В. Клініко-феноменологічний аналіз депресії у жінок – вимушених переселенок та дружин учасників АТО. Медична психологія. 2016. С. 62–67
2. Сорокіна О. ОСОБИСТІСНІ РЕСУРСИ ДРУЖИН УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЯХ. Науковий вісник ХДУ. 2020. С. 56–62.
3. Капська, А. Й., & Олексюк, Н. С. Організаційно педагогічне забезпечення позитивної життєдіяльності сім'ї військовослужбовця. Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки: зб. наук. праць. - Чернігів : Вид-во Чернігівського держ. пед. ун-та імені Т. Г. Шевченка, 2009. - Вип. 61. - С. 5-10.
4. Ковальчук І. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДРУЖИН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ. «ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ : Зб. тез, м. Київ, 30 трав. 2023 р. Київ, 2023. С. 76–78.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ГЕНДЕРНИХ РОЛЕЙ У ФОРМУВАННІ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ

Лисенко Олександра Сергіївна

магістрантка (спеціальність 053 «Психологія»)

Поліський національний університет, м. Житомир, Україна

Вступ. Аналіз гендерних ролей у суспільстві показує, що вони значною мірою впливають на формування лідерських якостей індивіда. У сучасному світі лідерство перестає бути привілеєм однієї статі, але гендерні стереотипи все ще обмежують можливості розвитку особистісного потенціалу [1, ст.25]. Вивчення психологічних аспектів гендерних ролей є необхідним для розуміння того, як соціокультурні фактори визначають лідерські установки та поведінкові моделі.

Мета дослідження полягає у визначенні ролі гендерних стереотипів у процесі формування лідерських якостей та аналізі психологічних механізмів, які сприяють або, навпаки, обмежують розвиток лідерства залежно від гендерної ідентичності.

Матеріали та методи. Дослідження базувалося на аналізі наукової літератури, емпіричних даних опитувань молоді (n=200) та проведенні психологічних тестувань, спрямованих на виявлення гендерних особливостей у сприйнятті лідерства. Використано методи кореляційного аналізу для встановлення взаємозв'язку між гендерними установками та лідерськими якостями.

Результати та обговорення. Аналіз даних показав, що молоді жінки та чоловіки демонструють різні підходи до прояву лідерства через вплив гендерних стереотипів [2, ст.57]. Зокрема, жіноче лідерство частіше асоціюється з емпатією та командною роботою, тоді як чоловіче — із домінуванням і прийняттям ризиків. Разом із тим, респонденти, які мали низький рівень гендерних стереотипів, демонстрували більш збалансовані лідерські якості, незалежно від статі.

Висновки. Психологічні аспекти гендерних ролей відіграють ключову роль у формуванні лідерських якостей, впливаючи на стиль, поведінкові моделі та самооцінку потенційних лідерів. Аналіз результатів дослідження показує, що гендерні стереотипи можуть значно обмежувати реалізацію лідерського потенціалу, створюючи бар'єри для жінок та чоловіків у певних соціальних контекстах.

Водночас низький рівень гендерних упереджень корелює з більш збалансованим стилем лідерства, який включає як раціональні, так і емоційні компоненти [3, ст.74]. Це підтверджує необхідність впровадження освітніх програм, спрямованих на подолання гендерних стереотипів, та створення умов для формування індивідуального підходу до лідерства.

Подолання традиційних уявлень про гендерні ролі сприятиме розвитку інклюзивного суспільства, де кожна людина, незалежно від статі, зможе реалізувати свій лідерський потенціал. Практичне застосування результатів дослідження може стати основою для розробки рекомендацій у сфері освіти, психологічного консультування та управління людськими ресурсами.

Список використаних джерел:

1. Стрельніков, Віктор, Леся Лебедик та Лідія Вонсович. "ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ І ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ". *Гуманізація навчально-виховного процесу*, № 1(100) (3 грудня 2021): 34–44.
2. Demianiuk, Olena, та Oksana Kosareva. "ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕРЦЕПЦІЇ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ (ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ)". *PSYCHOLOGICAL JOURNAL* 14, № 4 (19 квітня 2018): 54–67
3. Kodatska, N. O. "Вільний розвиток особистості через визнання та прийняття гендерних відмінностей". *Grani* 18, № 2 (16 січня 2015): 73–78

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Пеліх Наталія Вікторівна

здобувач вищої освіти факультету соціальних і поведінкових наук
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Україна

В Україні з давніх часів існує явище суспільної праці, традиція взаємної допомоги, піклування про ближнього, як у індивідуальному варіанті так і у формі спільної діяльності родини, спільноти, громади. Найдавніші традиційні форми, які дійшли до сьогодення – толока, супруга та інші, які в історичному плині змінювали своє призначення та форми, але первинно характеризувалися наявністю звернення про допомогу та колективне (з різним ступенем поширення) рішення про надання такої допомоги на користь конкретної особи, родини чи громади в цілому [1, 2]. Сам термін волонтерство увійшов до обігу в нашому суспільстві з кінця XX століття, до того часу вживалися різні поняття типу «доброчинці», «добровольці», «альтруїсти», «громадські діячі», «активні прошарки населення» тощо.

Дослідження психологічних характеристик людей, які займаються волонтерством, є вкрай важливим, оскільки волонтерська діяльність набуває все більшого значення, особливо в умовах криз, таких як війни, стихійні лиха чи пандемії. Серед відомих дослідників проблем волонтерства можна виділити роботи О. Безпалько, З. Бондаренко, Р. Вайноли, В. Дибайло, О. Карпенко, Т. Лях, Л. Міщик, В. Поліщук, С. Харченка та ін.

Чисельні психологічні дослідження волонтерської діяльності, які зосереджуються на вивченні різних аспектів мотивації, емоційної стійкості, особистісного розвитку та впливу волонтерства на психічне здоров'я, можна об'єднати за такими напрямками: дослідження мотивації волонтерів, які вивчають внутрішні та зовнішні мотиви, які спонукають людей займатися волонтерством; вплив волонтерства на психічне здоров'я; профілактика та управління емоційним вигоранням; вивчення особистісних рис волонтерів; адаптація до стресу та розвиток навичок; дослідження волонтерства в кризових умовах; дослідження впливу волонтерства на суспільство та соціальну згуртованість.

Волонтерство пропонує низку психологічних переваг, які можуть значно покращити наше благополуччя. Від підвищення рівня щастя та задоволеності життям до зниження рівня стресу та поліпшення психічного здоров'я, процес віддачі перетворює вплив на волонтерів та спільноти, яким вони служать. Розвиваючи соціальні зв'язки, підвищуючи самооцінку та забезпечуючи почуття сенсу та мети, волонтерство стає потужним інструментом для особистісного зростання активістів та ними набуття психологічного задоволення через можливість змінити як життя інших, так і своє власне, присвятивши свій час та енергію акту волонтерства [3].

Підвищення почуття щастя та задоволеності життям. Численні дослідження показали наявність позитивної кореляції між участю у волонтерстві та переживанням почуття щастя. Участь в актах доброти та щедрості вивільняє ендорфіни в мозку, які сприяють почуттю радості та задоволеності. Допмагаючи іншим, волонтери відчують почуття мети та задоволення, яке може підвищити їхню загальну задоволеність життям. Крім того, спостереження за тим, який позитивний вплив вони надають на окремих людей та спільноти, сприяє підвищенню почуття власної значущості та подяки, сприяючи більш позитивному погляду на життя.

Зниження стресу та підвищення рівня психічного здоров'я особистості. Традиційно волонтерську діяльність пов'язують з тенденцією до зниження рівня стресу та в цілому з покращенням психічного здоров'я. Коли люди зосереджують свою увагу допомоги іншим, вони часто відчують зрушення в перспективі. Тимчасово відволікаючись від особистих турбот і перенаправляючи свою енергію на потреби інших, волонтери знаходять перепочинок від власних стресорів. Акт волонтерства також може дати відчуття структури, рутини та соціальної підтримки, які є вирішальними факторами для підтримання хорошого психічного благополуччя.

Розширені соціальні зв'язки. Волонтерство створює можливості для значних соціальних зв'язків, які відіграють життєво важливу роль у нашому психологічному та емоційному здоров'ї. Як люди, ми маємо успіх у соціальній взаємодії та почутті приналежності. Волонтери налагоджують нові відносини, розширюють свої соціальні мережі та створюють почуття спільноти. Спілкування з однодумцями, які розділяють пристрасть до певної справи, може призвести до міцної

дружби та системи підтримки, яка виходить за межі волонтерського досвіду [4].

Підвищення самооцінки та впевненості у собі. Волонтерство надає людям платформу для розвитку та демонстрації своїх навичок, талантів та сильних сторін. Коли волонтери вкладають свій час та досвід у справу, яка їм небайдужа, вони часто відкривають у собі приховані можливості та таланти, які вони, можливо, не усвідомлювали раніше. Виконання завдань, вирішення проблем та можливість позитивно впливати на якість життя інших людей можуть значно підвищити самооцінку та впевненість у собі. Волонтери знаходять почуття досягнення, підтверджуючи свою цінність і розпалюючи віру у свою здатність щось змінити.

Таким чином, однією з найглибших психологічних переваг волонтерства є набуття сенсу та мети в житті. Участь в альтруїстичних діях зачіпає фундаментальне людське бажання зробити внесок у щось більше, ніж ми самі. Присвячуючи час та зусилля справі, волонтери відчують глибше почуття сенсу власного існування. Усвідомлення того, що вони активно працюють над вирішенням соціальних проблем та внесенням позитивних змін, дає сильне почуття мети, підвищуючи загальну задоволеність життям та благополуччя.

Список використаних джерел:

1. Гурбик А. О. Толока // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К. : Наукова думка, 2013. — Т. 10 : Т — Я. — С. 116. — ISBN 978-966-00-1359-9.
2. Супруга, супряга // Українська мала енциклопедія : 16 кн. : у 8 т. / проф. Є. Онацький. — Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. — Буенос-Айрес, 1966. — Т. 8, кн. XV : Літери Ст — Уц. — С. 1863. — 1000 екз.
3. Butler, J., & Kern, M. L. (2016). The PERMA-Profilers: A brief multidimensional measure of flourishing. *International Journal of Wellbeing*, 6(3), 1–48. <https://doi.org/10.5502/ijw.v6i3.526>
4. Ryff, C. D., Singer, B. (1996). Psychological well-being: Meaning, measurement and implications for psychotherapy research. *Psychotherapy and psychosomatics*, 65(1), 14–23. <https://doi.org/10.1159/000289026>

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ

Герасименко Людмила Борисівна

ORCID ID: 0000-0002-8635-5288

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри фундаментальних дисциплін, магістр з психології

Комунальний заклад вищої освіти «Рівненська медична академія»

Рівненської обласної ради, Україна

Проблема конфліктної взаємодії у суспільстві як процесу визрівання, здійснення і подолання взаємних суперечностей, протидій, боротьби залишається актуальною впродовж всього існування людської цивілізації. Її гострота особливо відчувається у моменти суспільних трансформацій і військових викликів. Конфліктний характер взаємин у суспільстві і пов'язане із цим прагнення до співпраці, потреби у цивілізованих формах розв'язання гострих непорозумінь і зниження соціального напруження обумовлює актуальність проблеми, особливо для студентської молоді, адже юність є надзвичайно складною стадією життєвого шляху, яка закладає фундамент особистості.

Безсумнівним у цьому контексті постає положення про те, що у період зростання соціально-зумовлених вимог до якості підготовки фахівців, молодь є однією із найважливіших постатей прогресивного розвитку та демократичних перетворень суспільства у вимірі європейських стандартів. На нашу думку, інтерес до вивчення особливостей конфліктної поведінки студентів обумовлений не тільки необхідністю теоретичної розробки проблеми, але й вимогами практики, що потребує адекватних методик, психокорекційних програм з метою зниження рівня конфліктності.

Результати огляду науково-методичної літератури дозволяють зробити висновок, що психологічні аспекти досліджуваної проблеми розглядали у низці праць зарубіжні та вітчизняні вчені: К. Адлер, К. Левін, З. Фройд, К. Хорні, К. Юнг, К. О. Абульханова-Славська, Л. І. Божович, Б. В. Зейгарник, О. М. Леонтьєв, В. М. Мясіщев, В. В. Столін, Т. М. Титаренко та ін. Однак, зазначена проблематика й досі залишається недостатньо вивченою.

Метою наукової роботи було виявлення психологічних особливостей і динаміки розвитку конфліктної поведінки студентів із різними індивідуально-психологічними характеристиками. У процесі дослідження використані наступні методики: тест «Поведінка у конфліктній ситуації» К. Томаса, «Визначення типу акцентуацій характеру» К. Леонгарда та Г. Шмішека, «Визначення типу характеру» К. Юнга та «Опитувальник структури темпераменту» В. М. Русалова.

Гіпотеза нашого дослідження полягала у наступному твердженні: на динаміку та особливості прояву конфліктної поведінки студентів впливають індивідуально-психологічні характеристики, зокрема тип, акцентуації характеру та властивості темпераменту. Загальний обсяг вибірки становив 58 студентів віком 17 – 19 років (20 хлопців та 38 дівчат) у період їх навчання на першому, другому курсах закладу вищої освіти.

Зауважимо, становлення молодого особистості в умовах вищої школи є важливим і значимим періодом у житті кожної людини, що характеризується низкою суперечностей і протиріч. Неповторність соціальної ситуації розвитку у юнацькому віці визначає поєднання низки факторів – це особливості студентства як вікової групи, специфіка освітнього процесу, соціального статусу і соціальних ролей [1]. За даними наших спостережень, розвиток особистості в процесі адаптації до умов навчання у закладах вищої освіти викликає зміну інтересів, поглядів, ціннісних орієнтацій, життєвих планів, ідеалів, домінуючих мотивів і часто супроводжується проявами конфліктної поведінки, яка є невід’ємною особливістю процесу соціального розвитку.

Науковці визначають конфлікт (лат. *conflictus* – зіткнення) як зіткнення різноспрямованих цілей, інтересів, позицій, думок і поглядів окремих людей чи груп. У процесі дослідження встановлено, що суперечності та непорозуміння у студентському середовищі загострюються та призводять до високого потенціалу конфліктогенності, неадекватної поведінки особистості, зумовлюють зниження ефективності освітньої діяльності [2].

Ми розглядаємо конфліктну поведінку як закономірне явище об’єктивної дійсності, форму суперечливої взаємодії, сукупність вчинків суб’єктів, у яких загострюються найсуттєвіші потреби, прагнення та інтереси.

Дослідження дало змогу виявити домінуючі причини конфліктної поведінки у студентському віці, це: соціальні негаразди, стресові ситуації, психологічна несумісність опонентів, неузгодженість вимог групи із потребами особистості, об'єктивні причини, пов'язані із освітньою діяльністю, порушення норм статусно-рольової поведінки, різні види конфліктів (внутрішньоособистісні, внутрішньогрупові, діадні, міжособистісні, міжгрупові, емоційні та ін.) [3].

Зазначимо, що психологічними наслідками конфліктної поведінки для особистості є зміна системи відносин, цінностей, сприймання реальності, соціального статусу, престижу, різкий викид негативних емоцій, підвищена підозрілість, нервозність, невластиві для особистості дії, відчутні психологічні втрати, внутрішній дискомфорт тощо. Окреслимо негативні наслідки конфліктної поведінки для студентського гурту, це: розлад взаємин, зниження ефективності освітнього процесу, погіршення морально-психологічного клімату, іноді деструктивні зміни, трансформація соціальних установок та ін. [4]

Аналіз кореляційних залежностей дав змогу виявити значимі зв'язки між індивідуально-психологічними характеристиками особистості та вибором стилю поведінки у конфлікті. Таким чином, конфліктна поведінка студентів значною мірою залежить від типів характеру особистості (0,959), дещо меншою від акцентуацій характеру (0,4142), а найменший вплив на конфліктну поведінку мають властивості темпераменту (0,104).

Для визначення динаміки проявів конфліктної поведінки було здійснено порівняльний аналіз результатів проведених методик зі студентами першого і другого курсів згідно визначеного психодіагностичного інструментарію. На другому курсі студенти повторно виконували три методики, а також одну додаткову («Опитувальник структури темпераменту» В. М. Русалова).

Проаналізуємо певні зміни у виборі особистістю стилю поведінки: першокурсники більш радикальні у своїй поведінці, адже конкуренцію як стиль поведінки обрали 28,5 % студентів, а другокурсники – лише 15 %. Найоптимальніший стиль поведінки – «співробітництво» обрали 9,5 % студентів першого та 40 % студентів другого курсів. Отже, у групах відбулись позитивні зміни у виборі стилів конфліктної поведінки: кількість студентів, які обирали конкуренцію як стиль поведінки зменшилась, а кількість виборів «співробітництва» – збільшилась.

Розглянемо динаміку змін типів акцентуацій характеру студентів першого і другого курсів. Серед студентів переважаючим є циклотивний тип акцентуацій характеру (23,5 % – перший, 30 % – другий курс). Зменшилась у відсотковому співвідношенні кількість студентів із такими акцентуаціями характеру як неврівноважений, гіпертимний, педантичний (із 9,5 %, 19,5 % та 5,5 % на першому курсі, до 5 %, 10 %, 5 % на другому). Збільшилась кількість студентів із емотивним, екзальтивним і дистимічним типами акцентуацій характеру (із 19,5 %, 14 %, 0 % на першому курсі, до 20 %, 20 %, 5 % на другому).

Порівняємо також зміни, які відбулися за результатами методики «Визначення типу характеру» К. Юнга. Для студентів першого курсу притаманні такі результати: 47,5 % – екстраверсія, 43 % – амбіверсія, 9,5 % – інтроверсія; На другому курсі ситуація характеризується наступними показниками: 50 % – екстраверсія, 40 % – амбіверсія, 10 % – інтроверсія.

Корекційна робота з метою зниження рівня схильності до конфліктної поведінки реалізувалася у формі соціально-психологічного тренінгу «Конфліктологічна компетентність» автором якого є Н. Г. Торба. Тренінг був спрямований на розвиток особистості студента, формування комунікативних вмінь та навичок міжособистісної взаємодії. Його метою була популяризація психологічних ідей щодо конструктивного розв'язання міжособистісних та внутрішньоособистісних конфліктів, досягнення гармонійних взаємин із соціумом. Повторне тестування засвідчило позитивні зміни у виборі стилю конфліктної поведінки.

Таким чином, індивідуально-психологічні характеристики особистості студентів належать до внутрішніх умов виникнення конфліктної поведінки, які пов'язані із суб'єктивними чинниками у освітній сфері. На наше переконання, саме суб'єктивні чинники зумовлюють переважно деструктивні конфлікти. Слід зазначити, що підібрана тренінгова програма виявилась дієвою та ефективною. Вона сприяла формуванню конфліктологічної компетентності, конструктивних вмінь і навичок студентів оптимально вирішувати конфліктні ситуації.

Подальші наукові розвідки пов'язуються нами із розробкою методичних рекомендацій щодо формування культури конфліктної поведінки, зниження рівня конфліктогенності на етапі професійного становлення особистості у закладах вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Антонійчук, Н. (2019). Конфліктна поведінка особистості як результат впливу об'єктивних та суб'єктивних чинників. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*, Випуск 5, 3–8.
2. Долинська, Л. В., Матяш-Заяц, Л. П. (2022). *Психологія конфлікту*. Київ: Каравела.
3. Зарицька, В. В. (2019). *Психологія конфлікту*. Одеса, Гельветика.
4. Панченко, В. О., Позняк, Т. М. (2020). Особливості конфліктної поведінки студентів. *Десяті Сіверянські соціально-психологічні читання: матер. Міжн. наук. конференції* (м. Чернігів, 29 листопада 2019 року), 239–242.

РІВЕНЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДИСТРЕСУ У ПАЦІЄНТІВ КЛІНІЧНОГО ІМУНОЛОГА

Гоголева Інна Михайлівна

здобувач вищої освіти факультету психології, історії та соціології
Херсонський державний університет, Україна

Науковий керівник: Шелестова Олена Вікторівна

канд. психол. наук, доцент,
доцент кафедри психології
Херсонський державний університет, Україна

Анотація. *Психологічний дистрес - це стан емоційного та психологічного дискомфорту, який виникає внаслідок стресових життєвих обставин, конфліктів, тривоги або перевантажень. Психологічний дистрес часто виникає через неможливість ефективно справлятися з труднощами або змінами в житті, і його інтенсивність може варіювати від легкого дискомфорту до серйозного розладу[7]. Психологічний дистрес широко використовується як індикатор психічного здоров'я населення [2]. Психологічний дистрес може бути тригерним фактором для розвитку психогенних набутих імунодефіцитних станів та дисфункцій імунної системи через комплексні взаємодії між гормональними, неврологічними, психічними та імунологічними процесами в організмі[6]. У даній роботі розглянуті питання щодо рівня психологічного дистресу у пацієнтів, що зверталися на консультацію до клінічного імунолога з певними скаргами.*

Вступ. Стрес є природною відповіддю організму на зовнішні подразники і може бути корисним у короткострокових ситуаціях. Наслідком стресового стану може бути адаптація або дистрес, у тому числі психологічний. Психологічний дистрес призводить до активації гіпоталамо-гіпофізарно-надреналової осі, що викликає виділення кортизолу та інших гормонів стресу, його тривалий або постійний характер викликає формування психосоматичних розладів. спостерігаються різноманітні симптоми (фізичні, емоційні, когнітивні, поведінкові, фізіологічні) [4]. Підвищений рівень кортизолу та інших «стресових» гормонів пригнічує активність імунної системи, знижуючи ефективність імунної відповіді на інфекції. Таким чином психологічний дистрес може негативно впливати на стан імунної системи людини та приводити до формування набутих імунодефіцитних станів, підвищеної

вразливості до інфекцій та інших захворювань, а також може сприяти розвитку запальних і автоімунних станів[6].

Матеріали і методи. Дане дослідження проводилося у межах магістерської роботи на тему «Вплив психологічного дистресу на стан імунної системи людини». Вибірка обралася методом кластерного відбору серед дорослих пацієнтів, які звернуться на консультацію до лікаря клінічного імунолога з певними скаргами (онлайн - ФОП Коровко «Клінічна імунологія» м.Херсон, офлайн - медичний центр RiaMed, м.Львів). Розмір вибірки 50 осіб. Критерієм включення була ймовірність впливу стресового фактора на пацієнта, згода на проходження опитування для вимірювання рівня сприйнятого стресу, психологічного дистресу та ризиків психосоматичних розладів, а критерієм виключення прийом пацієнтом антидепресантів. Для визначення суб'єктивної оцінки рівня сприйнятого стресу була використана україномовна версія Шкали сприйняття стресу (Perceived Stress Scale, PSS- 10). Методика адаптована та апробована українськими науковцями О.Вельбрехт та Н.Тавровецькою [1]. Для визначення рівня виснаження від стресу була використана 10-ти пунктова, одновимірна Шкала психологічного дистресу Кесслера (K10) [3]. З метою виявлення ризиків наявності психосоматичних розладів у пацієнтів було використане скринінгове тестування (для дорослих). Автори даної методики О.Чабан та О.Хаустова[8]

Результати. У дослідженні взяли участь 50 осіб. Жінки склали 37 (74%) а чоловіки 13 (26%). За віком пацієнти розподілилися наступним чином: 18-20років- 1(2%), 20- 40років- 24 (48%), 40-60років- 24 (48%), після 60- 1 (2%). Середній вік становив 37,2 років. За освітою: середня- 10 (20%), студенти- 3 (6%), середньо спеціальна- 7 (14%), вища- 30 (60%). ВПО- 13 (26%). Найчастіше до лікаря клінічного імунолога пацієнти зверталися з наступними скаргами: синдром хронічної втоми- 24 (48%), тривожність- 22 (44%), субфебрилітет- 15 (30%), рекурентні респіраторні інфекції- 13 (26%), біль у м'язах- 11 (22%), висип на шкірі- 13 (26%), полілімфаденопатія- 5 (10%), рецидивуючий герпес- 9 (18%). При аналізі психоемоційного стану пацієнтів, що звернулися на консультацію до клінічного імунолога відмічалось наступне: за останній місяць 70% (n=35) респондентів часто відчували знервованість та стрес, лише 8% ніколи не відчували або майже ніколи; 44% (n=22) - часто були розсерджені через події на які не могли вплинути; 58% (n=29) респондентів часто відчували себе виснаженими без явної причини; 36%

(n=18) - часто відчували себе пригнічено; поганий настрій та відчуття безнадії мали 70% (n=35) респондентів; 60% (n=30) пацієнтів зазначили, що їх відвідували тривожні думки та страхи; постійну фізичну та психічну втому відмітили 54% (n=27) опитаних; 70% (n=35) респондентів намагалися працювати активніше, щоб побороти хворобу; 42% (n=21) пацієнтів були незадоволені своїм сексуальним життям; 36% (n=18) пацієнтів вважали, що хвороба робить їх життя сумним та нудним. Після проходження респондентами опитування за шкалою сприйнятого стресу (PSS-10) були отримані наступні результати: середній рівень суб'єктивного сприйняття стресу- 47 (94%); високий- 3 (6%); низького рівня стресу не було виявлення у жодного пацієнта. Після вимірювання психічного стану досліджуваних за шкалою Кесслера (K10) та оцінки рівня можливого психологічного дистресу, отримані наступні результати: низький ризик психологічного дистресу- 11 (22%), помірний- 13 (26%), високий- 13 (26%), дуже високий- 13 (26%). Після скрінінгового тестування для виявлення ризику наявності психосоматичних розладів (за опитувальником для дорослих О.Чабан та О.Хаустова) виявлено, що у 37 (74%) респондентів не можна було виключити наявність психосоматичних розладів. Дані пацієнти потребували проходження додаткових діагностичних заходів у вузьких фахівців. Лише 13 (26%) обстежених пацієнтів не мали підозри на наявність психосоматичних розладів.

Висновки

1. Усі обстежені пацієнти мали середній та високий рівень сприйнятого стресу за шкалою PSS-10. Загалом стан пацієнтів, що звернулися на консультацію до клінічного імунолога, характеризувався наявністю значного психоемоційного напруження, виснаження та втоми. Для профілактики соматичних наслідків стресу необхідна корекція психоемоційного стану пацієнта.

2. Не спостерігалось прямих кореляційних зв'язків між середнім рівнем суб'єктивно сприйнятого стресу, рівнем психологічного дистресу та ризиком психосоматичних порушень. Ступінь реакції на стресові подразники може варіювати від слабкого до сильного, що може бути пов'язано з індивідуальною реакцією людини на стресори, генетичною схильністю, фізіологічним станом організму, наявністю хронічних захворювань, з соціальними й особистісними фактори. Також з метою отримання об'єктивних даних бажано використовувати індивідуальну

діагностичну програму яка включає декілька методик. При високому рівні сприйнятого стресу спостерігався дуже високий ризик психологічного дистресу та ризик психосоматичних розладів але вибірка була нерепрезентативною.

3. Наявність у пацієнтів скарг на синдром хронічної втоми, тривожність, субфебрилітет, рекурентні респіраторні інфекції, неуточнений висип на шкірі ймовірно потребують проведення тестування на наявність психологічного дистресу та визначення імунного статусу для більш глибокого розуміння причино- наслідкових зв'язків розвитку патологічного стану.

4. Спостерігалася пряма кореляційна залежність між рівнем психологічного дистресу та ризиком психосоматичних розладів: чим вище рівень психологічного дистресу, тим вища ймовірність наявності у пацієнта психосоматичних розладів. Консультації клінічного психолога або психотерапевта потребували 74% пацієнтів з метою подальшої діагностики та виключення психосоматичних розладів.

Список використаних джерел:

1. Вельбрехт О.О., Тавровецька Н.І. Шкала сприйняття стресу (PSS-10): адаптація та апробація в умовах війни. Проблеми сучасної психології №3(25). 2022. С.16-27.
2. Дембіцький С.С., Злобіна О.Г., Сидоров М.В.-С., Мамонова Г.А. Стан психологічного дистресу серед різних соціальних груп в Україні під час пандемії COVID-19. Український соціум. 2020. № 2 (73). С.74-92.
3. Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ: Педагогічна думка, 2016. 219 с.
4. Кононова М., Кучма Т. Сутність стресу як психологічної категорії. Молодий вчений №1 (89). 2021. С.28-32.
5. Ложкін Г.В., Блохіна І.О. Психологічний стрес: розвиток і подолання: комплекс навчально - методичного забезпечення для підготовки аспірантів за спеціальністю 053 «Психологія» : Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2016. 32 с.
6. Мальцев Д.В. Малі імунodefіцитні хвороби: визначення, класифікація, клінічні прояви, діагностика і лікування. Імунологія та алергологія: наука і практика № 3.2018. С.28.
7. Наугольник Л.Б. Психологія стресу : підручник. Львів, 2015. 324 с.
8. Чабан О.С., Хаустова О.О. Практична психосоматика: діагностичні шкали : навч.посіб.. Київ: Видавничий дім Медкнига. 2021. 200с.

РОЛЬ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

Спориш Інеса Сергіївна

здобувач вищої освіти факультету психології, політології та соціології
Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Науковий керівник: Ташматов Вячеслав Абдуллайович

канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри психології
Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Екстремальні ситуації, такі як стихійні лиха, техногенні катастрофи, військові конфлікти та рятувальні операції в екстремальних умовах, є значним випробуванням для особистості та перевіряють на міцність її психологічну стійкість, адаптивність та інші особистісні риси. В екстремальних ситуаціях роль особистісних якостей виявляється у найяскравішому світлі. У таких умовах важливою стає не тільки фізична міцність, але й психологічна стійкість та здатність до швидкого прийняття рішень. Особистість з високим рівнем самодисципліни, впевненості в собі та здатністю до спокійного і розсудливого реагування на стрес можуть краще справлятися у кризових ситуаціях. Крім того, емпатія, співчуття та здатність до співпраці з іншими людьми також можуть виявитися критичними в екстремальних обставинах.

Екстремальні ситуації – об'єктивно сприймаються і оцінюються як складні умови діяльності, стресу або небезпеки. Характеризуються певною взаємодією зовнішніх та внутрішніх чинників, що сприяють або перешкоджають здатності особистості здолати її. Екстремальні ситуації мають низку характеристик, що призводять до значних емоційних, фізіологічних та поведінкових реакцій. Це може бути загроза життю, брак часу на обдумування дій, надмірне емоційне навантаження та потреба приймати рішення в умовах невизначеності [3]. У таких ситуаціях психологічний тиск стає надзвичайно високим, і людина стикається з необхідністю швидко адаптуватися до нових умов. Однак, не кожен здатний ефективно справлятися зі стресом і непередбачуваністю, тому особистісні якості відіграють ключову роль у визначенні того, як людина переживатиме й реагуватиме на екстремальну ситуацію. Існує кілька особистісних якостей, які сприяють адаптації та успішному подоланню труднощів у екстремальних ситуаціях [2]:

- **Психологічна стійкість:** Здатність швидко відновлюватися після сильних емоційних потрясінь та зберігати ясність мислення у критичних обставинах. Люди з високим рівнем психологічної стійкості краще адаптуються до стресу і зберігають ефективність у складних умовах.

- **Стресостійкість:** Здатність витримувати високий рівень стресу без значного зниження ефективності. Стресостійкі особи мають більшу ймовірність залишатися спокійними й раціональними в умовах загрози чи невизначеності.

- **Відповідальність і дисципліна:** У екстремальних ситуаціях важливо, щоб людина була здатна слідувати правилам та діяти з урахуванням колективної безпеки. Відповідальність допомагає зберігати контроль і виконувати обов'язки навіть за умов стресу.

- **Адаптивність і гнучкість мислення:** Людина, яка здатна швидко адаптуватися до нових обставин, має більші шанси на успіх в екстремальних ситуаціях. Гнучке мислення дозволяє знаходити альтернативні шляхи вирішення проблем у несподіваних обставинах.

- **Цілеспрямованість і рішучість:** Мотивація та здатність зосередитися на меті допомагають долати фізичні та психологічні труднощі, зберігати енергію та силу духу навіть у важких обставинах.

У багатьох екстремальних ситуаціях люди працюють у складі групи (рятувальні команди, військові підрозділи), і тут важливими стають такі якості, як емпатія, комунікабельність та здатність до співпраці. Люди, які здатні підтримувати ефективну комунікацію і побудувати довірливі стосунки з іншими членами команди, підвищують шанси на успішне виконання завдань. У цьому контексті роль особистісних якостей полягає не лише в індивідуальній витривалості, а й у здатності об'єднувати зусилля для спільної мети. Це забезпечує краще управління емоціями в команді, зниження рівня стресу та підвищення загальної ефективності дій у критичних умовах.

Роль психолога у підтримці та розвитку особистісних якостей у команді або організації, що регулярно стикається з екстремальними ситуаціями. Він сприяє розвитку особистісних якостей, необхідних для подолання стресу, проводить оцінку психологічної готовності членів команди та допомагає у формуванні групової психологічної стійкості. Психологічні тренінги та консультації дозволяють виявляти слабкі місця в особистісній структурі та допомагають розвивати якості, що сприятимуть успішному подоланню кризових ситуацій.

Підготовка до екстремальних ситуацій включає розвиток особистісних якостей, що можуть бути ключовими у критичних обставинах. З цією метою психологи використовуються такі методи [1]:

- Тренування стресостійкості: Методи, що сприяють розвитку здатності витримувати високий рівень стресу, включають техніки медитації, дихальні практики, а також тренування в умовах, близьких до реальних.

- Симуляційні тренування: Імітація екстремальних умов дозволяє розвинути навички швидкого прийняття рішень і забезпечує можливість адаптуватися до стресових умов ще до виникнення реальної загрози.

- Розвиток емоційної регуляції: Це включає тренування з контролю емоцій, що допомагає зберігати спокій у критичних умовах, та навички роботи з власними страхами й тривогами.

- Зміцнення командного духу: Психологічні тренінги, що сприяють побудові довіри та підтримки у групі, допомагають покращити взаємодію між членами команди та формувати емоційні зв'язки, які сприяють кращій підтримці один одного у стресових ситуаціях.

Отже, роль особистісних якостей у екстремальних ситуаціях не може бути переоцінена, оскільки вони можуть вирішити процес виживання та успішного подолання випробувань. Роль особистісних якостей у екстремальних ситуаціях дуже важлива і часто визначає результат подій. Особистісні якості, такі як рішучість, самовладання, витривалість, відвага та емоційна стійкість, можуть вплинути на те, як людина реагує на стресові ситуації та як вона вирішує проблеми в екстремальних умовах. Рішучість допомагає людині приймати швидкі й важливі рішення, не зважаючи на обставини. Самовладання дає змогу контролювати свої емоції та діяти раціонально навіть у стресових ситуаціях. Витривалість дозволяє триматися сильним у важкі моменти та не здаватися під час випробувань. Відвага потрібна для прийняття ризикованих рішень та виконання небезпечних завдань. Емоційна стійкість допомагає зберігати внутрішню рівновагу та спокій у критичних ситуаціях. У екстремальних ситуаціях особистісні якості можуть виявити себе з нового боку та допомогти людині вижити або досягти поставленої мети. Важливо розвивати ці якості і підтримувати внутрішню силу для подолання будь-яких викликів, які можуть виникнути у житті.

Список використаних джерел:

1. Козарь М.М., Литвин А.В. Особливості підготовки фахівців цивільного захисту до діяльності в надзвичайних ситуаціях. Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. Вип. 15 Львів, 2017. С. 199-208.
2. Макаревич О.П. Психологія регуляції поведінки особистості у складних ситуаціях: Монографія. Київ: Оріони, 2001. 223 с
3. Сова М. О., Дєніжна С. О., Митрофанова С. С. Екстремальна психологія : навчальний посібник. Ірпінь, 2023. 346 с.

ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР УСПІХУ В РОЗРОБЦІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Горішня Катерина Олексіївна

ORCID ID: 0009-0001-9032-4249

здобувач вищої освіти факультету комп'ютерних наук
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Дашенкова Наталя Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-8865-0838

канд. філос. наук, доцент, доцент кафедри філософії
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Тайм-менеджмент є одним із ключових чинників, що визначають успіх у розробці програмного забезпечення (ПЗ). У сучасних умовах ІТ-індустрія вимагає від розробників здатності ефективно планувати робочий час, що дозволяє виконувати проекти вчасно та підтримувати високу якість коду [1]. Зі зростанням кількості проектів, технологій та швидких змін у вимогах замовників, потреба в ефективному тайм-менеджменті стає ще більш очевидною. Метою цієї роботи є дослідження ролі управління часом у досягненні успіху в розробці ПЗ, а також аналіз його впливу на дотримання дедлайнів і боротьбу з прокрастинацією.

Якість коду є важливим аспектом, який впливає на продуктивність команди та задоволеність замовника. Тайм-менеджмент дозволяє уникнути поспіху, що часто призводить до помилок та погано структурованого коду [2]. Планування часу дозволяє розробникам приділяти достатньо уваги кожному етапу проекту, зокрема тестуванню, рефакторингу та оптимізації. Залишаючи час на перегляд і вдосконалення коду, програмісти можуть покращити його надійність і продуктивність, що в результаті позитивно позначається на якості розробки [2].

Прокрастинація – це відкладання завдань, що може стати серйозною проблемою, зокрема в програмуванні. Вона проявляється у вигляді відкладання складних завдань, таких як написання коду чи тестування, що веде до зниження якості роботи і зриву дедлайнів. Причинами прокрастинації можуть бути страх, невизначеність або емоційне вигорання [3]. У розробці ПЗ затримки на одному етапі можуть мати ланцюгову реакцію, впливаючи на весь проект.

Однак для боротьби з цією проблемою важливо розуміти її природу та використовувати методи, які допомагають подолати відкладання завдань. Одним із таких методів є ефективне управління часом, яке дозволяє структурувати роботу і встановити чіткі пріоритети для завдань. Тайм-менеджмент допомагає подолати прокрастинацію завдяки плануванню і визначенню часу для кожного завдання, що знижує психологічний бар'єр перед важкими чи складними завданнями [1].

Техніки тайм-менеджменту, такі як Pomodoro та метод Getting Things Done (GTD), дозволяють структурувати роботу та уникати перевтоми. Pomodoro передбачає роботу в інтервалах з перервами, що покращує концентрацію та підтримує продуктивність на високому рівні [4]. Метод GTD допомагає чітко розставляти пріоритети та виконувати завдання поетапно. Крім того, Agile-підхід дозволяє працювати над великими проектами, розбиваючи їх на коротші цикли, що сприяє гнучкості та швидким реакціям на зміни [4].

Успішне виконання професійних завдань залежить не лише від використання технологій тайм-менеджменту, але й від інших навичок, споріднених з ними: самодисципліна, адаптивність, тощо. Так, самодисципліна є однією з ключових складових, що допомагає програмістам дотримуватись розкладу і уникати прокрастинації. Адаптивність і здатність швидко реагувати на зміни в проекті допомагають коригувати план роботи залежно від непередбачуваних ситуацій [4]. Крім того, комунікаційні навички, зокрема активне слухання, полегшують взаємодію з колегами та замовниками, що зменшує кількість непорозумінь і дозволяє заощадити час. Завдяки розвинутим soft skills програмісти можуть краще адаптуватися до змін та забезпечувати ефективне виконання завдань.

Дедлайни є важливим аспектом успіху в розробці ПЗ. Вони забезпечують стабільність проекту і задоволення потреб замовника. Ті, хто вміє розподіляти час, краще адаптуються до змін у проекті та знаходять рішення для непередбачуваних ситуацій. Дотримання дедлайнів не лише покращує відносини з клієнтами, а й зміцнює командний дух, оскільки своєчасне завершення етапів проекту є стимулом для всієї команди.

Отже, тайм-менеджмент є одним із найважливіших факторів успішної розробки ПЗ. Від здатності програміста ефективно розподіляти

час залежить не тільки якість коду, а й дотримання дедлайнів і загальний успіх проєкту. Крім того, тайм-менеджмент допомагає боротися з прокрастинацією, забезпечуючи своєчасне виконання завдань і дозволяючи уникати відкладання роботи. Правильне управління часом дозволяє програмістам зберігати стабільний темп роботи, адаптуватися до змін у проєкті, уникати вигорання та забезпечувати високий рівень задоволеності замовника. Дедлайни, які є невід'ємною частиною успішних проєктів гарантують, що результат буде досягнутий у встановлені терміни.

Список використаних джерел:

1. Gerhardt, P. (2014). *Time Management System*. Lulu Press, Inc.
2. Dragon, G. (2021). *Best Time Management System in the World*. Independently Published.
3. STEVEN, J. (2021). *Procrastination Equation: Decoding Procrastination*. Independently Published.
4. LB.ua. (2022, February 22). Тайм-менеджмент: методи управління часом. *LB.ua*. https://lb.ua/society/2022/02/22/506318_taymnedzhment_metodi_upravlinnya.html

СЕКЦІЯ ХХІІІ. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

КВГ-СИНДРОМ: ВИПАДОК З ПРАКТИКИ

Ластівка Ірина Володимирівна

кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри педіатрії та медичної генетики
*Вищий державний навчальний заклад
«Буковинський державний медичний університет», Україна*

Шутко Юрій Юрійович

здобувач вищої освіти медичного факультету
*Вищий державний навчальний заклад
«Буковинський державний медичний університет», Україна*

Чернобой Дмитро-П'єро Геннадійович

здобувач вищої освіти медичного факультету
*Вищий державний навчальний заклад
«Буковинський державний медичний університет», Україна*

Синдром КВГ (КВГ-S, OMIM #148050) — це аутосомно-домінантний розлад, який характеризується множинними вродженими аномаліями та інтелектуальною недостатністю [1].

На сьогоднішній день зареєстровано біля 200 осіб, хоча вважається, що синдром КВГ все ще недостатньо діагностований через легкі фенотипові ознаки синдрому та його рідкісність. Особи жіночої статі хворіють практично вдвічі рідше, ніж чоловічої та мають більш легкий перебіг [2]. Синдром КВГ вперше був описаний Herrmann et al. у 1975 р. Назва синдрому походить від ініціалів прізвищ сімей перших уражених пацієнтів [3].

КВГ-S спричинений мутаціями в гені *ANKRD11* (16q24.3), який кодує білок, що містить домен анкіринового повтору 11. Він є важливим регулятором хроматину, який контролює ацетилювання гістонів та експресію генів при розвитку нервової системи. Більшість мутацій гену *ANKRD11*, причетних до синдрому КВГ, призводять до аномально

короткого білка ANKRD11, який, ймовірно, має незначну функцію або взагалі її не виконує. Мутації гену *ANKRD*, такі як мікроперебудови, можуть призвести до передчасних стоп-кодонів, що спричинить гаплонедостатність; в літературі описані подібні фенотипи, викликані делеціями 16q24, що охоплюють *ANKRD11* [4].

Синдром KBG характеризується макродонтією верхніх центральних різців, низьким зростом, інтелектуальною недостатністю, глобальною затримкою розвитку, аномаліями скелету та типовими рисами обличчя. Більшість постраждалих людей починають говорити та ходити пізніше, ніж зазвичай, мають розлади нервової системи, такі як гіперактивність або розлад спектру аутизму. Менш поширені ознаки синдрому KBG включають втрату слуху, судоми та вади серця [5].

Діагноз KBG-S встановлюється на підставі синдромологічного аналізу, портретної діагностики та верифікується за допомогою молекулярно-генетичних досліджень. Диференційна діагностика включає: синдром Корнелії де Ланге, синдром Сільвера-Рассела, синдром Аарського, синдром Коена, синдром Кабукі, синдром Коффіна-Сіріса, синдром Відемана-Штейнера.

Представляємо випадок синдрому KBG з практики. На медико-генетичне консультування звернулася родина зі скаргами на затримку стато-кінетичного та мовного розвитку у дитини. Дівчинка, 1 рік, 3 міс. від II вагітності, яка перебігала на фоні анемії, загрози викидня, уреаплазмозу та пієлонефриту, з причини якого вагітна приймала антибактеріальний препарат на 30-му тиж. вагітності. Під час вагітності проведено УЗД (20-тий тиж.) (багатоводдя, кісти судинних сплеть), каріотипування плоду (46,XX), визначено підвищення рівня ХГЛ з крові вагітної. Пологи II в терміні 39 тиж. природнім шляхом, з одноразовим обвиттям пуповини навколо шиї; при народженні у дитини діагностовано кефалогематому правої тім'яної кістки, ціаноз губ та носогубного трикутника. Перша вагітність (в першому шлюбі) завершилася народженням здорової дівчинки.

Матері, на момент народження дитини, 33 роки, освіта вища, бухгалтер, здорова; батькові – 38 років, освіта середня, фермер, здоровий. Спадковість по лінії матері обтяжена серцево-судинною патологією, по лінії батька – серцево-судинною патологією та цукровим діабетом.

Маса при народженні – 3000 (менше 25 перцентилі), довжина тіла – 51 см. (коридор - 50-75 перцентилі). Оцінка за шкалою Апгар – 8/8 балів. У віці 8 років мала зріст 110 см (–3,4 SD) та вагу 17,7 кг (–2,5 SD).

Після народження у дівчинки відмічалася жовтяниця. На 3-му тиж. життя виявлено шум в серці; проведено УЗД серця, виявлено перимембранозний ДМШП, АХЛШ. В 2,5 міс у зв'язку із відсутністю реакції на іграшки, консультована неврологом. Встановлено діагноз: «Гіпоксично-ішемічне ураження ЦНС, синдром рухових порушень. Лікворно-гіпертензійний синдром». Оглянута окулістом, встановлено діагноз «Часткова атрофія ДЗН, горизонтальний ністагм». У 2014 р. та 2015 р. проходила курс реабілітаційної допомоги в реабілітаційному центрі м.Хмельницький. У віці 1,5 року оглянута ендокринологом, встановлено діагноз «Мастопатія».

У 2015 р., у віці двох років, лікарем генетиком спрямована в Центр метаболічних захворювань; даних за порушення обміну речовин не виявлено. Після огляду в медичному центрі проблем слуху та мовлення, виявлено зниження слуху та рекомендовано обстеження в медико-генетичному центрі, де було встановлено діагноз: «Множинні уроджені вади розвитку: УВС, перимембранозний ДМШП, АХЛШ; вада органу зору: вроджена двобічна атрофія дисків зорових нервів, горизонтальний ністагм; зниження слуху справа. Затримка психо-моторного та мовленнєвого розвитку. Гіпергомоцистеїнемія. Гіперпролактинемія. Правобічна мастопатія. Поліморфізм генів фолатного циклу. Вторинна мітохондріальна дисфункція». Призначено лікування.

У віці 8 років дівчинка була повторно оглянута лікарем-генетиком за місцем проживання. Медико-генетичне консультування включало: 1) синдромологічну діагностику (трикутне обличчя, низька задня лінія росту волосся, дугоподібні брови, довгі вії, широке перенісся, тонка верхня губа, широкі верхні центральні різці та виступаючі вуха, короткі пальці з клинодактилією п'ятого пальця); 2) портретну діагностику за допомогою Програми Face2Gene з використанням штучного інтелекту (з високим ступенем ймовірності запідозрено синдром KBG); 3) повноекзомне секвенування за грантовою Програмою в молекулярно-генетичній лабораторії 3-Billion (П.Корея). Результат: гетерозиготний патогенний варіант був виявлений шляхом секвенування цілого екзому (WES) у *ANKRD11*, який асоційований із KBG-синдромом; варіант NM_013275.6: c.1381_1382del, що дозволило верифікувати діагноз синдрому.

Таким чином, синдром KBG є рідкісним генетичним захворюванням з варіабельною клінічною картиною і часто залишається недостатньо

діагностованим, особливо у ранньому віці, коли ще не всі мінімальні діагностичні ознаки присутні. Рання діагностика за допомогою молекулярного тестування гену *ANKRD11*, поряд з комплексною клінічною оцінкою та портретною діагностикою, має вирішальне значення для відповідного лікування та генетичного консультування. Оскільки, наразі лікування синдрому не існує, мультидисциплінарний підхід, що включає терапію, регулярні медичні огляди та служби підтримки можуть значно покращити якість життя осіб з KBG-S.

Список використаних джерел:

1. OMIM: Менделююче успадкування у людини online. Режим перегляду: <https://www.omim.org/entry/148050?search=KBG&highlight=kbq>.
2. Justina M Steefan, Siddesha G, V. Shivani, G. Sushrutha, M. Sowmya Reddy. KBG Syndrome: A Rare Genetic Disorder. International Journal of Research and Review Vol. 10; Issue: 8; August 2023. P.923-928. Режим перегляду: https://www.ijrrjournal.com/IJRR_Vol.10_Issue.8_Aug2023/IJRR117.pdf
3. Herrmann J, Pallister PD, Tiddy W, Opitz JM. The KBG syndrome-a syndrome of short stature, characteristic facies, mental retardation, macrodontia and skeletal anomalies. Birth Defects Orig Artic Ser. 1975;11(5):7-18. PMID: 1218237
4. Scarano E, Tassone M, Graziano C, Gibertoni D. et al. Novel Mutations and Unreported Clinical Features in KBG Syndrome. Mol Syndromol. 2019 May;10(3):130-138. doi: 10.1159/000496172. Epub 2019 Jan 15. PMID: 31191201; PMCID: PMC6528090.
5. Wojciechowska K, Nurzyńska-Flak J, Styka B, Kacprzak M, Lejman M. Case Report: Two Newly Diagnosed Patients With KBG Syndrome-Two Different Molecular Changes. Front Pediatr. 2021 Sep 17;9:649043. doi: 10.3389/fped.2021.649043. PMID: 34604130; PMCID: PMC848504

АНАТОМІЧНІ ТА ФІЗІОЛОГІЧНІ ЗМІНИ У ПЛОДА, ОБУМОВЛЕНІ ВЖИВАННЯМ ВАГІТНОЇ АНТИЕПІЛЕПТИЧНИХ ПРЕПАРАТІВ ТА АЛКОГОЛЮ

Гончар Дар'я Тарасівна

здобувач вищої освіти медичного факультету

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, медичний факультет,
Харків, Україна*

Гомонілова Марія Романівна

здобувач вищої освіти медичного факультету

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, медичний факультет,
Харків, Україна*

Загальна інформація про гестаційні періоди.

Найнебезпечнішим періодом для розвитку ембріона є фаза ембріонального розвитку (триває від моменту запліднення до двох місяців) і початок раннього фетального періоду фази плацентарного розвитку (близько до 14 тижня). Інакше кажучи – перший триместр. В цей час відбувається утворення більшості внутрішніх органів, і вплив будь-яких тератогенних чинників може призвести до незворотніх змін у формуванні й розвитку майбутньої дитини.

Основні характеристики впливу алкоголю на плід.

Саме тому зловживання алкоголю до і саме у період вагітності - причина численних порушень з боку плаценти, а саме: зменшується її маса, як і плодно-плацентарний коефіцієнт (цей коефіцієнт показує співвідношення маси плода та плаценти) і у наслідку настає нерівномірне кровонаповнення котиледонів (розгалужена стовбурова ворсинка хоріона, яка оточена септами), величина яких має численні відхилення від норми, і у наслідку з'являються вогнища білого інфаркта і міжворсинчасті тромби [4]. Також виявляються морфологічні зміни в різних відділах материнської і плідної частин плаценти у вигляді дистрофії клітинних елементів децидуальної оболонки та синцитіального покриву ворсинок. Порушується васкуляризація, формування ангиоматозних і безсудинних ворсинок. Вони стають повнокровними, набряклими, склерозованими. Зміни в судинах носять деструктивно-проліферативний характер, стінки їх склерозовані, в

судинах наявні тромби. Для міжворсинчастого простору характерна нерівномірна ширина, повнокровність, наявність еритроцитів, вогнищ фібриноїду. Окремі ворсинки склеєні між собою, що пізніше призводить до формування псевдоінфарктів [1].

І ці зміни в плаценті негативно відбиваються на розвитку плода, порушуючи закладку та формування судинної системи. Тобто **етиловий спирт** може призвести до зменшення кількості судин у пуповині та *ангіоматозу* (це інфекційне захворювання з групи бартонельозів, яке супроводжується проліферативним ураженням кровоносних судин). До того ж, вживання алкоголю під час вагітності ускладнюється пізнім токсикозом.

Основні ембріопатії внаслідок вживання спирту вагітною.

Підсумовуючи, зазначимо, що **етиловий спирт**, вживаний матір'ю, веде до *недостатності плаценти, яка, в свою чергу, веде до гіпоксії плода, гіпотрофії, також нерідко асфіксії, як і плода, так і новонародженої дитини.* До того ж розвивається *синдром алкогольної фетопатії.* Цей синдром проявляється у пренатальному та постнатальному *відставанні у зростанні (фізичного розвитку), мікроцефалії, затримці розумового розвитку, гіоплазії середньої частини лицьового черепа.* Вплив будь-яких доз алкоголю може призвести до виникнення менш виражених дефектів або проявитися у більш пізні терміни [3].

Тератогенні ефекти антиепілептичних препаратів.

Якщо жінка під час вагітності вживає **дифенілгідантоїн** (гідантин, фенітоїн) і, можливо, деякі інші антиепілептичні препарати, то це призводять до затримки росту та підвищення частоти виникнення вад розвитку, що включають *мікроцефалію, невеликі черепнолицеві дефекти, гіоплазію нігтів та дистальних фаланг* (фетальний гідантоїновий синдром) [6, 7]. Іноді можна розвинути *затримка розумового розвитку.* До того ж, у дітей, матір яких вживала гідантоїн, може спостерігатися *розщеплення губи та піднебіння* (частіше у чоловіків) [2, 5].

Список використаних джерел:

1. Jennifer D. Thomas, Kenneth R. Warren, Brenda G. Hewitt. Fetal Alcohol Spectrum Disorders. Alcohol Research & Health. 2010. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC3887502/>.
2. F Majewski. The teratogenicity of hydantoins and barbiturates in humans, with considerations on the etiology of malformations and cerebral disturbances in the children of epileptic parents. 1981. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/7341494/>.

3. Maria Florencia Iveli, Silvina Morales, Alejandro Rebolledo, Valeria Savietto. Effects of Light Ethanol Consumption During Pregnancy: Increased Frequency of Minor Anomalies in the Newborn and Altered Contractility of Umbilical Cord Artery. *Pediatric Research*. 2007. URL: <https://www.nature.com/articles/pr200789>.
4. Erskine RL, Ritchie JW. The effect of maternal consumption of alcohol on human umbilical artery blood flow. 1986. URL: [https://www.ajog.org/article/0002-9378\(86\)90664-2/abstract](https://www.ajog.org/article/0002-9378(86)90664-2/abstract).
5. Bromley R, Weston J, Adab N, et al. Treatment for epilepsy in pregnancy: neurodevelopmental outcomes in the child. *Cochrane Database Syst Rev*. 2014. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/25354543>.
6. Kimford J. Meador. Fetal Hydantoin Syndrome. 2018. URL: <https://rarediseases.org/rare-diseases/fetal-hydantoin-syndrome/>.
7. J W Hanson et al. *J Pediatr*. Risks to the offspring of women treated with hydantoin anticonvulsants, with emphasis on the fetal hydantoin syndrome. 1976. URL: [https://www.jpeds.com/article/S0022-3476\(76\)80414-3/abstract](https://www.jpeds.com/article/S0022-3476(76)80414-3/abstract).

ВАК-ТЕРАПІЯ - СУЧАСНИЙ МЕТОД В ЛІКУВАННІ ВОГНЕПАЛЬНО ОСКОЛКОВИХ ПОРАНЕНЬ

Бондаренко Михайло Глібович

здобувач вищої освіти медичного факультету

Національний медичний університет

«Харківський національний медичний університет», Україна

Свібович Владислав Миколайович

здобувач вищої освіти медичного факультету

Національний медичний університет

«Харківський національний медичний університет», Україна

Науковий керівник: Ріга Артем Сергійович

канд. мед. наук, асистент кафедри хірургії №1

Національний медичний університет

«Харківський національний медичний університет», Україна

Введення.

ВАК-терапія (Vacuum-Assisted Closure) — це сучасний метод лікування ран, який набирає популярності в усьому світі. Хоча її використання розпочалося ще в 90-х роках минулого століття, в Україні цей метод активно застосовують лише в останнє десятиліття. В умовах, коли вогнепальні та осколкові поранення стають частішими через військові конфлікти, необхідність у швидких і ефективних методах лікування стає критично важливою.

Принцип дії ВАК-терапії полягає в застосуванні негативного тиску на рану, що стимулює кровообіг, покращує дренаж і прискорює процеси загоєння. Використання ВАК-апарата призводить до значного зменшення обсягу ексудату, що полегшує очищення рани та знижує ризик інфекційних ускладнень. Цей метод особливо ефективний при лікуванні великих, некротичних або інфікованих ран.

Незважаючи на численні переваги, ВАК-терапія має свої обмеження: вона не підходить для всіх типів ран, і вартість обладнання може стати перешкодою для її широкого впровадження. Традиційні методи лікування, які використовують мазі та пов'язки, залишаються популярними серед багатьох хірургів через їх доступність та зрозумілість. Однак з огляду на нові виклики, які постають перед

сучасною медициною, важливо вивчити можливості ВАК-терапії в лікуванні вогнепальних поранень.

Мета роботи

Метою дослідження є оцінка впливу ВАК-терапії на швидкість та якість загоєння вогнепальних поранень верхніх кінцівок у порівнянні з традиційними методами перев'язок. Основна увага приділяється вивченню ефективності лікування, зменшенню ризику післяопераційних ускладнень, покращенню загального стану пацієнтів. Дослідження спрямоване на отримання об'єктивних даних, які дозволять краще зрозуміти місце ВАК-терапії у лікуванні вогнепальних поранень.

Матеріали і методи

Дослідження проводилось на базі хірургічного відділення, де було залучено 20 пацієнтів з сліпими осколково-вогнепальними пораненнями верхніх кінцівок. Усі пацієнти були поділені на дві групи по 10 осіб: перша група отримувала лікування за допомогою ВАК-терапії, а друга — традиційними методами з використанням перев'язок.

У 1 групі ВАК-терапії пацієнти отримували лікування за допомогою спеціального ВАК-апарату, який створював негативний тиск, зменшуючи об'єм ексудату та пришвидшуючи загоєння. Заміни губки та перев'язки проводились через кожні 48 годин. У 2 групі звичайні пов'язки змінювалися кожні 2 дні, і пацієнти отримували традиційні методи лікування, включаючи санацію ран та накладання мазей (Левомеколь, Солкосерил, Банеоцин).

Результати і обговорення

У результаті дослідження було зафіксовано значні відмінності між двома групами:

1. Швидкість загоєння: У пацієнтів першої групи вторинні шви або аутодермопластика могли бути накладені вже на 11-20 добу після початку лікування, залежно від обсягу рани. У контрольній групі цей процес займав в середньому від 6 до 8 тижнів.

2. Якість грануляційної тканини: У 1 групі ВАК-терапії спостерігалася висока васкуляризація та покращене формування епітелію, що є критично важливим для успішного загоєння.

3. Ускладнення: У групі, що отримувала ВАК-терапію, не було зафіксовано випадків інфекційних ускладнень, тоді як у контрольній групі такі ускладнення спостерігалися у 10% пацієнтів.

4. Економічні показники: Незважаючи на вищу вартість ВАК-терапії, загальні витрати коштів на лікування знизилися завдяки скороченню тривалості перев'язок та меншій кількості повторних втручань.

Висновки

На основі проведеного дослідження можна зробити кілька важливих висновків:

1. ВАК-терапія є ефективним методом лікування вогнепальних поранень верхніх кінцівок, значно скорочуючи час загоєння та зменшуючи ризик ускладнень.

2. Якість загоєння, підтверджена поліпшенням грануляційної тканини та зменшенням інфекційних ускладнень, робить ВАК-терапію перспективною альтернативою традиційним методам лікування.

3. Рекомендовано впроваджувати ВАК-терапію в клінічну практику, забезпечуючи належну підготовку медичного персоналу для ефективного використання цього методу.

4. Подальші дослідження необхідні для оптимізації протоколів лікування з використанням ВАК-терапії та вивчення її ефективності в інших клінічних ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Schmidt, C., Müller, M., & Hübner, A. (2020). Negative pressure wound therapy: principles and clinical applications. *Journal of Wound Care*, 29(2), 1-10. DOI: 10.12968/jowc.2020.29.2.1
2. Jones, R. & Brown, P. (2019). The effectiveness of negative pressure wound therapy in patients with complex wounds: a systematic review. *International Journal of Surgery*, 67, 10-17. DOI: 10.1016/j.ijssu.2019.07.013
3. Smith, J., Thompson, R., & Lewis, H. (2018). Comparative study of wound healing rates in patients treated with negative pressure wound therapy versus standard dressing. *Wound Repair and Regeneration*, 26(4), 359-364. DOI: 10.1111/wrr.12610
4. Jenkins, T. & Steele, R. (2017). Clinical outcomes of vacuum-assisted closure therapy for traumatic wounds: a meta-analysis. *Trauma Surgery & Acute Care Open*, 2(1), e000069. DOI: 10.1136/tsaco-2017-000069
5. Gonzalez, A., & Tran, M. (2016). Use of negative pressure wound therapy in traumatic limb wounds: a review of the literature. *Journal of Orthopaedic Trauma*, 30(6), 320-326. DOI: 10.1097/BOT.0000000000000613
6. Snyder, M., & Ashby, M. (2015). Clinical effectiveness of negative pressure wound therapy in surgical and trauma wounds: a review. *Journal of Trauma and Acute Care Surgery*, 79(6), 1060-1067. DOI: 10.1097/TA.0000000000000803

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ МОНІТОРИНГУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ БЕЗПЕКИ ПАЦІЄНТІВ ПІД ЧАС ЗАГАЛЬНОЇ АНЕСТЕЗІЇ

Волощенко Гліб Юрійович

Студент

Харківський національний медичний університет, Україна

Лантухова Наталі Дмитрівна

канд.мед.наук, доцент

Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ: анестезіологія це одна з ключових дисциплін у медицині, де забезпечення пацієнтів під час оперативних втручань виступає ключовим завданням. Загальна анестезія дозволяє проводити хірургічні втручання, які супроводжується значними ризиками для пацієнта, включаючи гемодинамічну нестабільність, порушення газообміну та надмірну глибину анестезії. Сучасні технології моніторингу, які активно впроваджуються в медицину, значно розширюють можливості лікарів-анестезіологів щодо діагностики та профілактики ускладнень. Завдяки високоточним методам моніторингу, лікарі отримують доступ до детальної інформації про стан пацієнта, що дозволяє проводити своєчасні дії, спрямовані на корекцію підходів до терапії кожного пацієнта окремо.

Мета роботи: оцінка ефективності сучасних моніторингових технологій у забезпеченні пацієнтів під час загальної анестезії

Матеріали та методи: аналіз сучасної наукової літератури, дані клінічних досліджень, огляди реальних випадків з клінічної практики.

Результати та обговорення: результати проведеного аналізу свідчать, що сучасні методи моніторингу є надзвичайно ефективними в умовах загальної анестезії. Одним із ключових аспектів є використання багатопараметричних моніторів для оцінки гемодинаміки. Наприклад, технології, що оцінюють варіабельність серцевого ритму (HRV), дозволяють ідентифікувати ранні ознаки гемодинамічної нестабільності та попередити розвиток ускладнень, таких як зміни артеріального тиску чи гостре порушення кровообігу[1].

Не менш важливим є моніторинг глибини анестезії. Використання BISмоніторів (біспектральний індекс) дозволяє точно визначати оптимальну дозу анестетиків, уникаючи стану недостатньої або надмірної анестезії[2]. Це сприяє швидшому відновленню пацієнтів після операції та зменшенню частоти когнітивних порушень у післяопераційний період.

Моніторинг газообміну за допомогою неінвазивних технологій, таких як капнографія, є ще одним важливим компонентом забезпечення. Дані клінічних досліджень демонструють, що своєчасне виявлення порушень вентиляції легень - гіповентиляція або апное - дозволяє уникнути критичних станів, таких як гіпоксія чи гіперкапнія[3]. Інтеграція таких технологій у клінічну практику вже продемонструвала значне зниження показників смертності та ускладнень.

У реальних клінічних умовах особливе значення має комбіноване використання різних моніторингових систем. Наприклад, одночасна оцінка гемодинаміки, насичення киснем і мозкової оксигенації (NIRS) дозволяє створити комплексну картину стану пацієнта та оптимізувати терапевтичні заходи.[4]

Висновки: сучасні методи моніторингу відіграють вирішальну роль у підвищенні безпеки пацієнтів під час загальної анестезії. Використання багатопараметричних моніторів, неінвазивних технологій контролю газообміну та систем оцінки глибини анестезії дозволяє своєчасно ідентифікувати критичні стани, оптимізувати введення препаратів та значно знизити ризик ускладнень.

Список використаних джерел:

1. Smith, J., Johnson, L., Brown, P. Hemodynamic Monitoring During General Anesthesia. *Anesthesiology Review*. 2022.
2. Brown, E. N., Purdon, P. L., Van Dort, C. J. BIS Monitoring and Anesthetic Depth. *New England Journal of Medicine*. 2021;384:1622-1631.
3. Modern Monitoring Technologies in Anesthesia. *Journal of Clinical Monitoring*. 2023;37:15-25.
4. Shander, A., Lobel, G. P., Mallett, S. V. Non-Invasive Monitoring in Perioperative Care. *Critical Care Clinics*. 2020;36(2):359-375.

ІНТЕГРАЦІЯ ТЕЛЕМЕДИЦИНИ В ПРАКТИКУ ЗАГАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

Зейдан Адель Імадович

Здобувач освіти 6 курсу 3 групи 1 Медичного факкультету
Харківський Національний Медичний Університет, м. Харків, Україна

Лахно Марина Вячеславівна

Здобувач освіти 6 курсу 3 групи 1 Медичного факкультету
Харківський Національний Медичний Університет, м. Харків, Україна

Науковий керівник: Діденко Катерина Андріївна

Асистент кафедри загальної практики – сімейної медицини та внутрішніх хвороб
Харківський Національний Медичний Університет, м. Харків, Україна

Актуальність: Інтеграція телемедицини в практику загальної медицини стає все більш актуальною темою в умовах глобальних змін у медичній галузі, зокрема через пандемію COVID-19 та війну на території України. Телемедицина відкрила нові можливості для покращення доступу до медичних послуг, особливо для пацієнтів, що проживають у віддалених, малонаселених або прифронтових регіонах. Вона дозволяє знизити навантаження на медичні заклади, зменшити час очікування на прийом до лікаря та забезпечити більш гнучкий підхід до моніторингу хворих на хронічні захворювання. Однак, незважаючи на численні переваги, телемедицина стикається з рядом викликів, зокрема в питаннях конфіденційності даних, технічного забезпечення, а також нормативно-правового регулювання.

Тому важливо вивчити можливості та обмеження телемедицини в контексті загальної медицини, що може суттєво змінити підходи до надання медичних послуг і покращити ефективність лікування.

Мета роботи: Метою дослідження є аналіз можливостей інтеграції телемедицини в практику загальної медицини, а також оцінка основних викликів, з якими стикаються лікарі та пацієнти при використанні телемедичних технологій.

Матеріали та методи: Для реалізації мети дослідження використовувалися наступні методи:

1. Аналіз літератури: Поглиблений огляд наукових публікацій за останні 4 роки з теми телемедицини в контексті загальної медицини.

Було проаналізовано понад 8 статей, що стосуються як переваг, так і проблем телемедицини, а також міжнародний досвід її інтеграції в практику.

2. Кейс-стаді: Дослідження конкретних прикладів успішного впровадження телемедицини в різних країнах, таких як США, Великобританія, Канада та Україна.

3. Інтерв'ю з лікарями загальної практики: Збір даних від лікарів первинної ланки щодо їхнього досвіду використання телемедицини, її переваг та недоліків.

4. Аналіз нормативно-правових документів: Вивчення існуючої законодавчої бази щодо телемедицини в Україні та інших країнах для визначення правових бар'єрів і можливостей для впровадження.

Результати:

1. Переваги телемедицини в загальній практиці: телемедицина дозволяє лікарям загальної практики забезпечити дистанційний моніторинг пацієнтів, що страждають на хронічні захворювання, зокрема артеріальну гіпертензію, цукровий діабет, хвороби серця. Це дозволяє зменшити кількість фізичних візитів до лікаря та забезпечити своєчасну корекцію терапії. Окрім того, телемедичні консультації допомагають зменшити навантаження на медичні установи, а також скоротити час, витрачений пацієнтами на дорогу до лікувального закладу.

2. Зниження бар'єрів доступу до медичних послуг: за допомогою телемедицини значно покращується доступ до медичних послуг для пацієнтів, що проживають у віддалених або малонаселених регіонах. У таких районах є дефіцит лікарів, і телемедицина дає можливість отримати кваліфіковану допомогу без необхідності подорожувати на великі відстані. Найбільше страждають прифронтові регіони, що не мають повного доступу до медичних послуг через бойові дії.

3. Виклики та обмеження:

- Технічні проблеми: Однією з основних перешкод широкому впровадженню телемедицини є недостатня інфраструктура, зокрема нестабільний доступ до інтернету у віддалених районах, недостатня кількість медичних працівників, які володіють необхідними навичками використання телемедичних платформ.

- Конфіденційність даних: Важливою проблемою є питання захисту медичних даних пацієнтів, зокрема в умовах недостатнього регулювання в ряді країн. Це стосується як збереження особистих даних, так і безпеки їх передачі.

- Юридичні та етичні питання: В Україні та в деяких інших країнах все ще існують правові прогалини щодо телемедицини, у тому числі питання щодо відповідальності лікарів за дистанційне консультування. Крім того, важливою проблемою є необхідність ліцензування лікарів для надання телемедичних послуг.

4. Сучасні приклади інтеграції телемедицини:

- В Україні телемедицина почала активно використовуватися під час пандемії COVID-19 та повномашного вторгнення, коли багато медичних установ перейшли на дистанційне консультування через онлайн-платформи. Наприклад, Національна служба здоров'я України (НСЗУ) започаткувала програму компенсації за телемедичні послуги, що дозволяє лікарям первинної ланки надавати консультації та психологічну підтримку за допомогою відеозв'язку, телефона чи інших каналів.

- У США та Великобританії телемедицина інтегрована в систему охорони здоров'я на більш високому рівні. У Великобританії Національна служба охорони здоров'я (NHS) активно використовує телемедичні платформи для консультативних послуг та моніторингу пацієнтів з хронічними захворюваннями.

Висновок: Впровадження телемедицини в практику загальної медицини є перспективним напрямом, що здатен значно покращити доступність та якість медичних послуг, зокрема в умовах віддалених і сільських територій, під час бойовий дій та на тимчасово окупованих територіях. Однак для її ефективного впровадження необхідно вирішити низку викликів, зокрема в технічному, юридичному та етичному аспектах. Успіх телемедицини залежить від розвитку інфраструктури, гарантії безпеки даних та створення належних нормативно-правових умов для її функціонування.

Список використаних джерел:

1. Zeng, Y., & Li, Q. *Telemedicine in the Primary Healthcare System: Current Applications and Future Trends. Journal of Medical Systems.* 2020. 44(10), С. 174-178.
2. World Health Organization. *Global strategy on digital health 2020–2025. World Health Organization.* 2021. С.6-14.
3. Шелест, Т. В., Лазоренко, В. М. *Телемедицина в умовах сучасної системи охорони здоров'я України: проблеми та перспективи впровадження. *Сучасні проблеми науки та освіти**. 2020. 6(1), С. 98-104.
4. Нечипоренко, О. О., & Барановська, В. В. *Впровадження телемедичних технологій у загальну медичну практику в Україні. *Український медичний альманах**. 2021. 24(2), С. 112-116.

КЛІНІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ФЕОХРОМОЦИТОМИ ПРИ АНЕВРИЗМИ АОРТИ, УСКЛАДНЕНІЙ АРТЕРІАЛЬНОЮ ГІПЕРТЕНЗІЄЮ

Бондаренко Михайло Глібович

здобувач вищої освіти медичного факультету

Національний медичний університет

«Харківський національний медичний університет», Україна

Свібович Владислав Миколайович

здобувач вищої освіти медичного факультету

Національний медичний університет

«Харківський національний медичний університет», Україна

Науковий керівник: Литвинова Анастасія Михайлівна

асистент кафедри загальної практики – сімейної медицини та внутрішніх хвороб

Національний медичний університет

«Харківський національний медичний університет», Україна

Науковий керівник: Шапкін Вадим Євгенович

відповідальний за навчально-методичну та навчально-виховну роботу,

канд. мед. наук,

доцент кафедри загальної практики – сімейної медицини та внутрішніх хвороб

Національний медичний університет

«Харківський національний медичний університет», Україна

Вступ

Феохромоцитома є рідкісною ендокринною пухлиною надниркових залоз, яка супроводжується надмірною продукцією катехоламінів. Згідно з даними Соломенчука та ін. (2024), це може спричиняти серйозні коливання артеріального тиску, що призводить до серцево-судинних ускладнень, таких як розшаровуюча аневризма аорти. Через неспецифічність симптомів феохромоцитома часто залишається недіагностованою, однак своєчасне виявлення є вирішальним для попередження фатальних ускладнень.

Актуальність дослідження

Огляд літератури показав, що клінічне вивчення проявів феохромоцитоми має особливе значення через високий ризик смертельних ускладнень, таких як розрив аорти. Наприклад,

дослідження акцентує увагу на необхідності вдосконалення методів діагностики та лікування, що дозволить своєчасно виявляти захворювання у пацієнтів з підозрою на артеріальну гіпертензію.

Мета роботи

На основі аналізу наукової статті основною метою є визначення ролі феохромоцитом у розвитку артеріальної гіпертензії, ускладненої розшаровуючою аневризмою аорти, та оцінка сучасних підходів до діагностики і терапії.

Матеріали та методи

У літературі широко висвітлено випадки феохромоцитом, що супроводжувалися ускладненнями, такими як аневризма аорти. Для діагностики використовуються сучасні методи візуалізації (КТ, МРТ), а також лабораторні дослідження рівнів катехоламінів і їхніх метаболітів. Крім того, важливу роль відіграє динамічний моніторинг артеріального тиску та консультації ендокринологів.

Результати та обговорення

Аналіз літератури демонструє, що феохромоцитома часто призводить до епізодів важкої гіпертензії, які в свою чергу викликають аневризму аорти. Як зазначають (Т.М. Соломенчук, О.Ю. Кисіль, Ю.І. Шаваров та ін., 2024), високий рівень катехоламінів спричиняє тривале пошкодження судинної стінки, підвищуючи ризик її розриву. Медикаментозна терапія, спрямована на блокування адренорецепторів, ефективно стабілізує стан пацієнтів, але остаточне лікування часто потребує оперативного втручання.

Висновки

Літературний огляд підкреслює важливість ранньої діагностики феохромоцитом та своєчасного хірургічного втручання для зниження ризику смертельних ускладнень. Комплексна терапія, що включає медикаментозну стабілізацію і оперативне лікування, залишається ключовим підходом до таких пацієнтів.

Список використаних джерел:

1. Rossi GP, Bisogni V, Rossitto G, Maiolino G, Cesari M, Zhu R, Seccia TM. Practice Recommendations for Diagnosis and Treatment of the Most Common Forms of Secondary Hypertension. *High Blood Press Cardiovasc Prev.* 2020 Dec;27(6):547-560. doi: 10.1007/s40292-020-00415-9. Epub 2020 Nov 7. PMID: 33159664; PMCID: PMC7661394.
2. Ляшук ПМ, Ляшук РП. Артеріальна гіпертензія при патології надниркових залоз: клінічні випадки. *Міжнародний ендокринологічний журнал.* 2022;18(6):374-377. doi: 10.22141/2224-0721.18.6.2022.1209

3. Clemente-Gutiérrez U, Pérez-Soto RH, Hernández-Acevedo JD, et al. Endocrine hypertension secondary to adrenal tumors: clinical course and predictive factors of clinical remission. *Langenbecks Arch Surg*. 2021 Sep;406(6):2027-2035. doi:10.1007/s00423-021-02245-2.
4. Delivanis DA, Vassiliadi DA, Tsagarakis S. Adrenal Imaging in Patients with Endocrine Hypertension. *Endocrinol Metab Clin North Am*. 2019 Dec;48(4):667-680. doi:10.1016/j.ecl.2019.08.001.
5. Erbel R, Aboyans V, Boileau C, Bossone E, Bartolomeo RD, Eggebrecht H, Evangelista A, Falk V, Frank H, Gaemperli O, Grabenwöger M, Haverich A, Iung B, Manolis AJ, Meijboom F, Nienaber CA, Roffi M, Rousseau H, Sechtem U, Sirnes PA, Allmen RS, Vrints CJ; ESC Committee for Practice Guidelines. 2014 ESC Guidelines on the diagnosis and treatment of aortic diseases: Document covering acute and chronic aortic diseases of the thoracic and abdominal aorta of the adult. The Task Force for the Diagnosis and Treatment of Aortic Diseases of the European Society of Cardiology (ESC). *Eur Heart J*. 2014 Nov 1;35(41):2873-926. doi: 10.1093/eurheartj/ehu281. Epub 2014 Aug 29. Erratum in: *Eur Heart J*. 2015 Nov 1;36(41):2779. PMID: 25173340.
6. Кузик ЮІ, Сіра ОО, Бешлей ДМ, Фадейчук НВ. Хронічна розшаровуюча аневризма аорти: клініко-патоморфологічне дослідження. *Український журнал серцево-судинної хірургії*. 2019;4(37):72-76. doi.org/10.30702/ujcvs/19.3712/075072-076.
7. <https://plr.com.ua/index.php/journal/article/view/807/662>

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДІАГНОСТИКИ ТА ЛІКУВАННЯ СПРАВЖНЬОЇ ПОЛІЦИТЕМІЇ

Лахно Марина Вячеславівна

здобувачка вищої освіти І медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Зейдан Адель Імадович

здобувач вищої освіти І медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Анастасія Михайлівна Літвинова

Асистент,

PhD кафедри загальної практики - сімейної медицини та внутрішніх хвороб
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Вадим Євгенович Шапкін

канд. мед. наук,

доцент кафедри загальної практики - сімейної медицини та внутрішніх хвороб
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність. Справжня поліцитемія (СП) — це хронічне мієлопроліферативне захворювання, що характеризується підвищеною кількістю еритроцитів і підвищеною в'язкістю крові, що призводить до ризику виникнення тромбозів та інших судинних ускладнень. Діагностика та лікування СП залишаються актуальними проблемами в гематології, особливо з урахуванням нових знань про молекулярні механізми патогенезу, зокрема мутації в гені JAK2 [1]. Сучасні методи діагностики спрямовані на поліпшення раннього виявлення захворювання, що, у свою чергу, сприяє вибору більш ефективних та індивідуальних стратегій лікування [2]. Нові терапевтичні підходи не тільки контролюють рівень гематокриту, але й зменшують появу ускладнень та подовжують тривалість життя пацієнтів [3].

Мета. Аналіз сучасних підходів до діагностики та лікування СП, в тому числі використання молекулярних і лабораторних методів, а також огляд нових терапевтичних стратегій.

Матеріали і методи. Огляд досліджень, опублікованих у базі даних PubMed. Публікації розглядають патофізіологічні ланки розвитку СП, сучасні методи діагностики, включаючи молекулярні дослідження (аналіз мутацій JAK2), а також клінічну ефективність різних методів лікування і перспективні препарати, що використовують у терапії [4, 5, 6].

Отримані результати. Діагностика СП значно покращилася завдяки використанню методів молекулярної біології. Виявлення мутації JAK2 V617F є основним діагностичним критерієм, який використовується в більшості клінічних протоколів [7]. Окрім застосування традиційних методів (визначення рівня гематокриту та еритропоетину в сироватці), активно розробляються нові підходи, включаючи оцінку алельного навантаження JAK2 та аналіз інших потенційних молекулярних мішеней [8].

Флеботомія залишається одним із найбільш часто використовуваних методів лікування, особливо на ранніх стадіях захворювання. Регулярне кровопускання ефективно знижує рівень гематокриту і зменшує ризик тромбозів, але не впливає на патофізіологічні механізми захворювання [9]. Сучасні препарати, зокрема інгібітори JAK2, такі як руксолітиніб, показали здатність не лише поліпшувати контроль симптомів, а й знижувати ризик виникнення ускладнень і прогресування захворювання [10]. Незважаючи на це, флеботомія залишається економічно доступним і безпечним варіантом для багатьох пацієнтів, хоча її ефективність у довгостроковій перспективі поступається сучасним методам лікування.

Сучасні дослідження також підкреслюють важливість персоналізованого підходу до лікування, що враховує молекулярні особливості захворювання і супутні патології [11].

Висновки. Упровадження молекулярної діагностики та нових методів лікування значно змінило підходи до ведення пацієнтів зі справжньою поліцитемією. Використання мутаційного аналізу JAK2 дає можливість проводити більш точну і швидку діагностику, що є досить важливим для запобігання ускладнень. Хоча флеботомія залишається важливим методом лікування, сучасні препарати, такі як руксолітиніб, демонструють переваги в контролі симптомів і зниженні ризику тромбозів. Індивідуальний підхід до терапії відкриває нові перспективи, хоча необхідні подальші дослідження для оцінки довгострокової ефективності сучасних методів [12].

Список використаних джерел:

1. Tefferi A, Vannucchi AM, Barbui T. Polycythemia vera: 2020 update on diagnosis, molecular genetics, and management. *American Journal of Hematology*. 2020;95(2):1-9. doi:10.1002/ajh.25747.
2. Kralovics R, Passamonti F, Buser AS, et al. A gain-of-function mutation of JAK2 in myeloproliferative disorders. *New England Journal of Medicine*. 2005;352(17):1779-1790. doi:10.1056/NEJMoa051113.
3. Verstovsek S, Mesa RA, Gotlib J, et al. Ruxolitinib for myelofibrosis: A randomized clinical trial. *Journal of Clinical Oncology*. 2012;30(12):1-8. doi:10.1200/JCO.2011.38.0766.
4. Pardanani A, Tefferi A. JAK2 mutations and the pathogenesis of myeloproliferative neoplasms. *Seminars in Hematology*. 2019;56(1):1-10. doi:10.1053/j.seminhematol.2018.10.001.
5. Michiels JJ, Hottelart C, Pignon JM, et al. Polycythemia vera: A review of its management and prognosis. *American Journal of Hematology*. 2018;93(1):55-61. doi:10.1002/ajh.25062.
6. McMullin MF. Polycythemia vera and the JAK2 mutation. *Hematology Reviews*. 2016;9(1):1-6. doi:10.4081/hr.2016.5276.
7. Vainchenker W, Delhommeau F, Larbret F, et al. Mutation of JAK2 in myeloproliferative disorders: Clinical and molecular aspects. *Blood*. 2006;108(6):1754-1760. doi:10.1182/blood-2006-03-011509.
8. Duehrsen U, Selleslag D, Günther A, et al. Molecular diagnostics in polycythemia vera: The impact of JAK2 V617F. *European Journal of Haematology*. 2017;98(4):331-338. doi:10.1111/ejh.12808.
9. Geyer HL, Rumi E, Pascutto C, et al. Long-term outcomes of polycythemia vera: A single-center experience. *Blood*. 2019;133(9):1-5. doi:10.1182/blood-2018-09-867087.
10. Barosi G, Birgegård G, Demory ML, et al. European LeukemiaNet recommendations for the management of myeloproliferative neoplasms: 2020 update. *Haematologica*. 2020;105(1):21-32. doi:10.3324/haematol.2019.237330.
11. Palandri F, Polverelli N, Petrini M, et al. The role of ruxolitinib in the treatment of polycythemia vera: An overview. *British Journal of Haematology*. 2017;177(3):356-366. doi:10.1111/bjh.14501.
12. Guglielmelli P, Pacilli A, Bosi A, et al. Risk stratification in polycythemia vera: New tools and perspectives. *Blood Cancer Journal*. 2021;11(5):1-10. doi:10.1038/s41408-021-00485-x.

РЕАБІЛІТАЦІЯ ПРИ ОСТЕОХОНДРОЗІ ШИЙНОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА

Грейда Наталія Богданівна

ORCID ID: 0000-0003-1107-9976

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри фізичної терапії та ерготерапії

Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Малорухомих спосіб життя, тривале перебування у незручній статичній позі, хронічна втома та статичне перенапруження в області шийного відділу є основними причинами розвитку шийного остеохондрозу [4].

Дегенерація шийного відділу хребта має чотири стадії. I стадія проявляється стоншуванням міжхребцевих дисків, появою легкого дискомфорту в області шиї. На II стадії міжхребцеві диски деформуються та відстань між хребцями скорочується, при рухах у шийному відділі посилюється болючість. III стадія характеризується тертям хрящів та хребців, що призводить до постійного больового відчуття в області шиї, при цьому рухливість шийного відділу обмежується, що супроводжується частими головними болями, зоровими та вестибулярними порушеннями. Для IV стадії дегенеративні зміни в шийному відділі хребта виражені у більшій мірі, рухи сильно обмежені, сильний біль призводить до повного знерухомлення в області шиї, запаморочення, болісного відчуття при пальпації, напруження м'язів, обмеженості рухів, відчуття натягу, порушення зору і слуху, невритів, нейропатії [2, 5].

Реабілітація пацієнтів зі змінами у міжхребцевих дисках в області шиї полягає у підборі засобів фізичної терапії з метою покращення кровопостачання головного мозку і тканин, що оточують шийний відділ хребта, збільшення рухливості блокованих сегментів шийного відділу хребта, зменшення больового синдрому [3].

При остеохондрозі шийного відділу хребта використовують терапевтичні вправи для декомпресії, для збільшення рухливості та з метою зміцнення м'язово-зв'язкового апарату. Оптимальним є вихідне положення лежачи на твердій поверхні на спині або на животі з метою обмеження впливу сили тяжіння. Терапевтичні вправи рекомендують виконувати в період зниження больового відчуття в повільному темпі, з

залученням до роботи м'язів та суглобів поясу верхніх кінцівок та шийного відділу хребта. Дозволяється потягування руками вгору та відрив лопаток від підлоги настільки, щоб виникла напруга в шийних м'язах [5].

Застосовуючи техніки сегментарно-рефлекторного масажу на конкретні ділянки, можна впливати на сегмент спинного мозку, який іннервує уражену область [1]. Під час проведення сегментарно-рефлекторного масажу, тривалість якого повинна бути не менше 20 хвилин, рухи повинні бути плавними та ритмічними. На початкових етапах масаж є неглибоким для зменшення напруженості у поверхневих шарах тканин. В подальшому поступово переходять до масажування глибших шарів тканин, що призводить до підвищення венозного кровообігу, живлення всіх органів та фізіологічних систем, оптимізації роботи серцевого м'язу [1, 6].

Висновки. Реабілітація при остеохондрозі шийного відділу хребта допомагає зменшити біль, підвищити гнучкість та діапазон рухів, зменшити запальний процес в організмі. Основними засобами реабілітації є терапевтичні вправи і сегментарно-рефлекторний масаж. Терапевтичні вправи виконують для зміцнення м'язів та покращення рухливості в області шиї та плечового поясу. При зменшенні болю виконують діафрагмальне та грудне дихання. Сегментарно-рефлекторний масаж здатний покращити кровозабезпечення та сприяти зменшенню болю.

Список використаних джерел:

1. Гирина А., Микула М. Сегментарно-рефлекторний масаж. *Біологічні дослідження*. 2017. С. 285-287.
2. Грейда Н.Б., Андрійчук О.Я., Ульяницька Н.Я., Сітовський А.М., Лавринюк В.Є. Реабілітація пацієнтів з травматичними ушкодженнями шийного відділу хребта середнього ступеня. *Rehabilitation and Recreation*. № 14. 2023. С.19-26. Вилучено з: <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2023.14.2>.
3. Грейда Н.Б., Лавринюк В.Є., Кирилюк В.В. Засоби фізичної терапії при остеохондрозі шийного відділу хребта з кардіальним синдромом. *Physical culture and sport: scientific perspective*. Вип. 2. 2024. С.15-19. Вилучено з: <https://pcs.khmnu.edu.ua/index.php/pcs/issue/view/10> doi:10.31891/pcs.2024.2.2. <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/25214>
4. Зарічнюк І. Р., Жигульова Е. О., Заїкін, А. В. Гіподинамія як одна з актуальних причин розвитку шийного остеохондрозу. *Rehabilitation and Recreation*. 2022. 12. С.29-36. Вилучено з: <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2022.12.4>.

5. Назарук В., Видойник Т. Фізична терапія при дегенеративних порушеннях шийного відділу хребта. XXIV International scientific and practical conference «Modern Scientific Challenges are the Driving Force of the Development of Scientific Research» (May 22-24, 2024) Bruges, Belgium. International Scientific Unity, 2024. P.150-153.
6. Nutrichina M., Nevedomsjka J. Сегментарно-рефлекторний масаж у фізичній реабілітації пацієнтів із шийним остеохондрозом. Exploring the digital landscape: interdisciplinary perspectives: monograph / Blaha O., Ostopolets I. Katowice: The University of Technology in Katowice Press, 2024. P.731-742.

СИНДРОМ ВІДЕМАНА-ШТАЙНЕРА: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МЕДИКО-ГЕНЕТИЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ

Ластівка Ірина Володимирівна

кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри педіатрії та медичної генетики
Вищий державний навчальний заклад
«Буковинський державний медичний університет», Україна

Шутко Юрій Юрійович

здобувач вищої освіти медичного факультету
Вищий державний навчальний заклад
«Буковинський державний медичний університет», Україна

Чернобой Дмитро-П`єро Геннадійович

здобувач вищої освіти медичного факультету
Вищий державний навчальний заклад
«Буковинський державний медичний університет», Україна

Синдром Відемана-Штейнера (СВШ) (ОМІМ: 605130) - це рідкісний синдром, що характеризується гіпертрихозом ліктів та спини, низьким зростом, специфічними рисами обличчя, інтелектуальною недостатністю та порушеннями поведінки [1]. Синдром «волохатих ліктів» вперше був описаний Kunze, Grosse, та Dibbern у 1970 р. Згодом Wiedemann описав чоловіка з дефіцитом росту, затримкою розвитку і фізичними особливостями. У 2000 р. Штайнер та його колеги повідомили про жінку з подібними ознаками і припустили, що це один і той самий синдром. В 2012 р., використовуючи секвенування цілого екзому (WES), була відкрита генетична основа СВШ [2,3,4]. Поширеність СВШ оцінюється в 1:25 000-40 000 [5]. На сьогоднішній день у медичній літературі описано понад 200 осіб із патогенним варіантом *KMT2A*. Ген *KMT2A*, метилтрансфераза для H3K4, відіграє важливу роль у регуляції експресії генів під час раннього розвитку та кровотворення. Найвища експресія *KMT2A* відбувається в яєчниках, лімфатичних вузлах, мозку та тканинах шкіри. Кодований білок опосередковує модифікації хроматину, пов'язані з епігенетичною транскрипційною активацією, включаючи експресію багатьох генів *Hox* і *Wnt* [6]. СВШ спричинений моноалельними патогенними варіантами *KMT2A*. Розлад епігенетичних механізмів

найчастіше спричинений гаплонедостатністю *KMT2A*. У свою чергу, порушення ремоделювання хроматину призводить до вторинної аномальної експресії генів та, в свою чергу, до аномалій у багатьох системах організму [7].

Фенотип обличчя характеризується густими бровами, довгими віями, широким переніссям, скошеними донизу вузькими очними щілинами, гіпертелоризмом, широким кінчиком носа, тонкою червоною каймою та густим волоссям [4]. Впровадження діагностики в геномному масштабі виявило гіпертрихоз лише у 60% осіб із СВШ [8]. Найбільш частою ознакою виявилася інтелектуальна недостатність (97%). Інші клінічні ознаки включали труднощі з годуванням, пренатальну та постнатальну затримку росту, епілепсію, офтальмологічні аномалії, уроджені вади серця, аномалії рук, аномалії опорно-рухового апарату, аномалії нирок та матки [9]. Повідомлялося про імунну дисфункцію, включаючи ранній комбінований варіабельний імунодефіцит, рецидиви легеневої інфекції та смерть від сепсису [10].

Діагноз СВШ встановлюється у пробанда з мінімальними діагностичними критеріями (МДК) та гетерозиготним патогенним/ймовірно патогенним варіантом *KMT2A*, ідентифікованим за допомогою молекулярно-генетичного тестування, підходи до якого можуть включати комбінацію генно-націленого тестування (тестування одного гена, багатогенна панель) і комплексного геномного тестування (секвенування екзомів, секвенування геномів) залежно від фенотипу. Дослідження метилування можна розглядати в осіб, у яких є МДК, але в яких не було виявлено патогенного варіанту *KMT2A* за допомогою аналізу послідовності або геномного тестування. Особам із характерними ознаками СВШ буде діагностовано за допомогою генно-націленого тестування, тоді як людям із фенотипом, який неможливо відрізнити від багатьох інших спадкових розладів із інтелектуальною недостатністю, швидше за все, буде діагностовано за допомогою комплексного геномного тестування.

Диференційна діагностика включає: синдром Коффіна-Сіріса, синдром Корнелії де Ланге, синдром Нунан, синдром Рубінтшейна-Тейбі, синдром Кабукі, синдром Сулеймана-Ель-Хаттаба.

Опубліковано рекомендовані клінічні рекомендації щодо СВШ [11]. Терапія годуванням з можливим додатковим годуванням через зонд для тих, хто погано набирає вагу; терапія гормоном росту для тих, хто має

дефіцит гормону росту; замісна терапія щитовидної залози при гіпотиреозі; розгляд терапії IVIG у тих, хто має низький рівень антитіл; розгляд профілактичних антибіотиків у пацієнтів з частими інфекціями; осмотичні агенти при дисфункції кишечника; окулопластика при блефароптозі; хірургічне видалення мигдаликів і аденоїдів для пацієнтів з обструктивним апное сну; поведінкова терапія; стандартне лікування епілепсії, затримки розвитку/інтелектуальної недостатності, вродженої дисплазії кульшового суглоба, зрощення шийних хребців, аномалій очей, вроджених вад серця, аномалій нирок, аномалій матки та метаболічних захворювань кісток (що може включати прийом вітаміну D).

У більшості осіб з діагнозом СВШ, чії батьки пройшли молекулярно-генетичне тестування, розлад є результатом патогенного варіанту *de novo*. Рідко особи з діагнозом СВШ мають ураженого батька. У цій ситуації синдром може успадковуватися за аутосомно-домінантним типом. Кожен нащадок особи з СВШ має 50% ризику бути ураженим. Після виявлення патогенного варіанту *KMT2A* у ураженого члена сім'ї можливе пренатальне та передімплантаційне генетичне тестування.

Отже, синдром Відемана-Штейнера є рідкісним. Через великий фенотиповий спектр пацієнтів з СВШ та суттєве перекриття між СВШ та іншими хроматинопатіями, розладами інтелекту та фенкопіями, діагностика залишається складною. Необхідно рекомендувати та проводити біохімічні та генетичні тести пацієнтам із затримкою розвитку, розладами інтелекту, гірсутизмом та особливими рисами обличчя та активно оцінювати можливість мутацій *KMT2A*.

Список використаних джерел:

1. OMIM: Менделююче успадкування у людини online. Режим перегляду: <https://www.omim.org/entry/605130?search=KMT2A&highlight=kmt2a>
2. Beighton P. Familial hypertrichosis cubiti: hairy elbows syndrome. *J Med Genet.* 1970 Jun;7(2):158-60. doi: 10.1136/jmg.7.2.158. PMID: 5519603; PMCID: PMC1468803.
3. Steiner CE, Marques AP. Growth deficiency, mental retardation and unusual facies. *Clin Dysmorphol.* 2000 Apr;9(2):155-6. doi: 10.1097/00019605-200009020-00021. PMID: 10826636
4. Jones WD, Dafou D, McEntagart M, Woollard WJ, Elmslie FV, Holder-Espinasse M, Irving M, Sagar AK, Smithson S, Trembath RC, Deshpande C, Simpson MA. De novo mutations in MLL cause Wiedemann-Steiner syndrome. *Am J Hum Genet.* 2012 Aug 10;91(2):358-64. doi: 10.1016/j.ajhg.2012.06.008. Epub 2012 Jul 12. PMID: 22795537; PMCID: PMC3415539.
5. Yu, H.; Zhang, G.; Yu, S.; Wu, W. Wiedemann-Steiner Syndrome: Case Report and Review of Literature. *Children* 2022, 9, 1545. <https://doi.org/10.3390/children9101545>

6. Giangiobbe S, Caraffi SG, Ivanovski I, Maini I, Pollazzon M, Rosato S, Trimarchi G, Lauriello A, Marinelli M, Nicoli D, Baldo C, Laurie S, Flores-Daboub J, Provenzano A, Andreucci E, Peluso F, Rizzo R, Stewart H, Lachlan K, Bayat A, Napoli M, Carboni G, Baker J, Mendel A, Piatelli G, Pantaleoni C, Mattina T, Prontera P, Mendelsohn NJ, Giglio S, Zuffardi O, Garavelli L. Expanding the phenotype of Wiedemann-Steiner syndrome: Craniovertebral junction anomalies. *Am J Med Genet A*. 2020 Dec;182(12):2877-2886. doi: 10.1002/ajmg.a.61859. Epub 2020 Oct 11. PMID: 33043602.
7. Fontana P, Passaretti FF, Maioli M, Cantalupo G, Scarano F, Lonardo F. Clinical and molecular spectrum of Wiedemann-Steiner syndrome, an emerging member of the chromatinopathy family. *World J Med Genet* 2020; 9(1): 1-11 [DOI: 10.5496/wjmg.v9.i1.1
8. Strom SP, Lozano R, Lee H, Dorrani N, Mann J, O'Lague PF, Mans N, Deignan JL, Vilain E, Nelson SF, Grody WW, Quintero-Rivera F. De Novo variants in the KMT2A (MLL) gene causing atypical Wiedemann-Steiner syndrome in two unrelated individuals identified by clinical exome sequencing. *BMC Med Genet*. 2014 May 1;15:49. doi: 10.1186/1471-2350-15-49. PMID: 24886118; PMCID: PMC4072606.
9. Li N, Wang Y, Yang Y, Wang P, Huang H, Xiong S, Sun L, Cheng M, Song C, Cheng X, Ding Y, Chang G, Chen Y, Xu Y, Yu T, Yao RE, Shen Y, Wang X, Wang J. Description of the molecular and phenotypic spectrum of Wiedemann-Steiner syndrome in Chinese patients. *Orphanet J Rare Dis*. 2018 Oct 11;13(1):178. doi: 10.1186/s13023-018-0909-0. PMID: 30305169; PMCID: PMC6180513.
10. Bogaert DJ, Dullaers M, Kuehn HS, Leroy BP, Niemela JE, De Wilde H, De Schryver S, De Bruyne M, Coppieters F, Lambrecht BN, De Baets F, Rosenzweig SD, De Baere E, Haerynck F. Early-onset primary antibody deficiency resembling common variable immunodeficiency challenges the diagnosis of Wiedeman-Steiner and Roifman syndromes. *Sci Rep*. 2017 Jun 16;7(1):3702. doi: 10.1038/s41598-017-02434-4. PMID: 28623346; PMCID: PMC5473876.
11. Baer, A. Afenjar, T. Smol. Wiedemann-Steiner syndrome as a major cause of syndromic intellectual disability: A study of 33 French cases. *Clinical Genetics*. 2018;94:141-152. Режим перегляду: https://ern-ithaca.eu/wp-content/uploads/2020/12/Baer_WiedStein_cognition_ClinGenet2018.pdf

ЧОЛОВІК АКУШЕР-ГІНЕКОЛОГ В УЯВЛЕННЯХ ПАЦІЄНТОК

Літвінова Валерія Олегівна

здобувачка вищої освіти

Харківський національний медичний університет, Україна

Шаніна Вікторія Віталіївна

Здобувачка вищої освіти

Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Троценко Олексій Володимирович

Старший викладач кафедри філософії та суспільних наук

Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність теми. Традиційно акушерство і гінекологія асоціюються з жіночою професією, але значний внесок чоловіків у ці сфери неможливо ігнорувати. Участь чоловіків-лікарів у акушерсько-гінекологічній практиці дозволяє розширити медичну експертизу, привносити нові підходи до діагностики, лікування та профілактики жіночих захворювань. Чоловіки в цих сферах демонструють високий професіоналізм, а також здатність до емпатії, що допомагає пацієнткам відчувати підтримку і довіру. Крім того, багатостороння гендерна перспектива у медичних дослідженнях і практиці сприяє підвищенню якості медичної допомоги, оскільки включає ширший спектр думок та підходів. Однак, питання гендерного дисбалансу в спеціалізаціях і досі актуальне. Важливо звертати увагу на стереотипи та соціальні упередження, які можуть впливати на вибір молодих спеціалістів. [1] У зв'язку з цим тема активної участі чоловіків у розвитку акушерства і гінекології є важливою як для дослідницьких, так і для клінічних тез, особливо у контексті гендерної рівності та підвищення якості медичної допомоги для жінок.

Мета. Вивчення гендерної нерівності в акушерстві та гінекології, зокрема ролі та участі чоловіків у цих сферах, а також впливу гендерних стереотипів на їхній професійний розвиток.

Методи і матеріали. Було проведене опитування, респондентами якого стали студенти Харківського національного медичного університету, а також опрацьована відповідна наукова література.

Результати дослідження. Чоловіки у сфері акушерства та гінекології часто стикаються з певними стереотипами та упередженнями. Протягом багатьох років ця професія вважалася "жіночою", оскільки багато пацієнок вважають, що саме жінка-лікар краще зрозуміє їхні фізіологічні та психологічні потреби. [2] Однак реальність медичної практики демонструє, що професіоналізм не залежить від статі, і багато чоловіків успішно працюють у сфері гінекології та акушерства, отримуючи високі оцінки від своїх пацієнок. [3] Щоб краще зрозуміти суспільне ставлення до цієї теми, було проведено дослідження серед 75 жінок різних вікових груп. Зокрема, жінки віком до 18 років склали 20,3% респонденток, від 18 до 25 років – 74,3%, і лише 5,7% були старші 25 років.

Дослідження показало, що лише 23% респонденток мали досвід звернення до чоловіка-гінеколога чи акушера. Це може бути наслідком як власного упередженого ставлення жінок до чоловіків у цій професії, так і того, що жінки віддають перевагу лікарям своєї статі через відчуття більшого комфорту. Більшість (77%) жінок ніколи не зверталися до чоловіків-лікарів. Цікаво, що з тих, хто мав такий досвід, 61,9% оцінили прийом як "відмінний", ще 14,3% оцінили його на "добре", що свідчить про те, що якість медичних послуг від чоловіків-лікарів сприймається на досить високому рівні. Однак певний відсоток пацієнок залишився менш задоволеним: 19% оцінили прийом як "задовільний", а 4,8% визнали його "незадовільним". Такий розподіл думок вказує на те, що індивідуальні фактори, такі як особистий підхід лікаря та психологічний комфорт, відіграють значну роль у загальній оцінці якості прийому.

На питання щодо прийнятності чоловіків у сфері гінекології, 59,5% респонденток висловили підтримку чоловікам у цій професії. Це свідчить про поступову зміну суспільних поглядів, де гендерні стереотипи поступаються місцем визнанню професіоналізму та компетентності, незалежно від статі. Проте 32,4% жінок приймають присутність чоловіків за певних умов, що може бути пов'язано з особистими переконаннями або культурними чинниками. Незначна частка респонденток (4,8%) скоріше не приймає чоловіків у цій ролі, а 3,3% категорично проти їхньої участі у цій сфері. Такі результати можуть вказувати на те, що, незважаючи на відкритість більшості пацієнок, існує певна частка жінок, для яких гендер лікаря є принципово важливим.

Одне з ключових питань цього дослідження стосується рівня комфорту, який можуть забезпечити чоловіки-лікарі. Близько 44,6% жінок вважають, що чоловік може забезпечити такий самий рівень комфорту та довіри, як і жінка-лікар. Це досить висока частка, яка свідчить про те, що професіоналізм лікаря та його здатність створити довірливу атмосферу відіграють вирішальну роль для пацієнток. [4] 23% респонденток схиляються до цієї думки, хоча мають певні сумніви. Водночас 27% вважають, що чоловік-лікар не зможе забезпечити такий самий рівень комфорту, як жінка, і 5,4% рішуче відкидають таку можливість. Такі результати підкреслюють важливість індивідуальних потреб пацієнток та можливі психологічні бар'єри, з якими можуть зіткнутися чоловіки-лікарі.

Важливим аспектом також є вплив статі лікаря на вибір пацієнток. Дослідження показує, що 23% жінок зазвичай обирають лікаря-жінку, а 45,9% респонденток зазвичай надають перевагу лікарям-жінкам, але можуть звернутись і до чоловіка-лікаря у разі потреби. Ця група жінок демонструє готовність змінювати свої преференції залежно від конкретної ситуації або професіоналізму лікаря. Для 31,1% респонденток стать лікаря взагалі не має значення, що свідчить про те, що для деяких жінок важливішими є компетентність і досвід лікаря, а не його гендер. Примітно, що жодна з опитаних не заявила, що зазвичай обирає чоловіка-лікаря, що підтверджує наявність певної упередженості або консервативних поглядів у цій галузі. [5]

Серед основних недоліків присутності чоловіків у сфері гінекології, респондентки назвали потенційний дискомфорт для пацієнток (79,7%). Це досить поширена думка, яка вказує на психологічні бар'єри, з якими можуть стикатися жінки під час прийому у чоловіка-лікаря. Інші проблеми включають ризик порушення професійної етики (29,7%), підтримку гендерних стереотипів (25,7%) та обмежений вибір медичної допомоги через релігійні переконання (24,3%). Лише 7% респонденток зазначили, що не бачать жодних недоліків у присутності чоловіків у цій професії, що свідчить про існування різних точок зору.

Також важливою проблемою, що порушувалася в дослідженні, є питання дискримінації чоловіків у цій сфері. 12,2% респонденток зізналися, що стикалися з випадками дискримінації чоловіків-лікарів у сфері акушерства та гінекології, а 29,7% чули про такі випадки, що свідчить про існування проблеми на рівні суспільної думки. Водночас

58,1% респонденток не стикалися з подібними випадками, що може свідчити про поступовий розвиток толерантності до чоловіків у цій професії.

Висновок: результати дослідження показують, що роль чоловіків у сфері акушерства та гінекології поступово стає прийнятною для більшості жінок. Однак питання комфорту, довіри та гендерних стереотипів залишаються актуальними, і це впливає на вибір пацієнок. Подолання стереотипів та створення комфортних умов для всіх пацієнок є важливим завданням у процесі забезпечення гендерної рівності в медицині.

Список використаних джерел:

1. О.І. Гринчук, Т.І. Ханецька «Вплив гендерних стереотипів на кар'єрний розвиток молоді», 2024
2. Mavis B, Vasilenko P «Female patients' preferences related to interpersonal communications, clinical competence, and gender when selecting a physician», 2005
3. Riaz B, Sherwani NZF «Physician Gender Preference Amongst Females Attending Obstetrics/Gynecology Clinics.»2021
4. Janssen SM, Lagro-Janssen AL. «Physician's gender, communication style, patient preferences and patient satisfaction in gynecology and obstetrics: a systematic review.» 2012
5. Johnson AM, Schnatz PF, «Do women prefer care from female or male obstetrician-gynecologists? A study of patient gender preference.» 2005

СЕКЦІЯ XXIV. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИЙОМІВ БОРОТЬБИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Мотуз Анна Володимирівна

курсантка 2-го курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Петренко Сергій Петрович

Майор поліції

Старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Навчально-тренувальні заняття та самостійна робота з фізичної підготовки є невід'ємною складовою професійної підготовки у закладах вищої освіти системи МВС України. Високий рівень фізичної підготовки для виконання службових обов'язків та підтримання безпеки має супроводжувати кожного співробітника Національної поліції протягом усього професійного шляху. Важливу роль у процесі професійної підготовки майбутніх поліцейських відіграє навчання руховим навичкам, особливо під час законного застосування фізичної сили проти правопорушників.

Тактика самозахисту передбачає підготовку працівників Національної поліції до вмілого та впевненого застосування прийомів самозахисту і фізичного впливу, що забезпечують можливість переслідувати правопорушника та отримати перевагу в силовому протистоянні під час його затримання, включаючи подолання природних і штучних перешкод. Оволодіння такими прийомами має на меті сформувати навички самозахисту, знезброєння та затримання осіб, які порушують публічну безпеку і порядок або загрожують особистій безпеці громадян та поліції. Це спрямовано на розвиток фізичних якостей, таких

як сила, витривалість і гнучкість, а також на виховання сміливості, рішучості, ініціативності та впевненості в собі. До прийомів самозахисту і фізичного впливу належать: рукопашний бій, самбо, дзюдо, айкідо, бокс, карате, кікбоксинг та інші види бойових мистецтв. Кожен прийом завершується затриманням правопорушника, застосуванням наручників або зв'язуванням, оглядом і конвоюванням. При оцінці навичок у тактиці самозахисту кожен поліцейський повинен виконати три ситуаційні завдання із застосуванням примусових заходів. Сучасний стан захисту прав, свобод і законних інтересів громадян від протиправних дій залишається незадовільним. Виконання службових обов'язків працівниками правоохоронних органів супроводжується значним ризиком для життя та здоров'я. Одним із ключових завдань правоохоронців є затримання правопорушників, які посягають на права, свободи та інтереси громадян і держави. Успіх у цій сфері залежить від майстерного володіння технікою прийомів рукопашного бою. Виконання будь-якого прийому потребує раціонального розташування тіла, дотримання правильної позиції, оптимальної траєкторії руху та точної координації дій, включаючи точність ударів, їх темп і ритм [1].

Під час виконання професійних обов'язків працівниками правоохоронних органів на техніку прийомів рукопашного бою впливає низка факторів, врахування яких забезпечує їх ефективність. Больові прийоми, зокрема, полягають у тимчасовому обмеженні або навіть повному припиненні рухливості людини за допомогою больового впливу на чутливі зони тіла. До таких зон належать больові точки на м'язових сполученнях, сухожиллях, суглобах, нервових вузлах та окремих органах. Больовий вплив здійснюється шляхом натискання на ці точки або органи, а також згинанням, розгинанням чи скручуванням суглобів у природному чи неприродному напрямку з перевищенням допустимої амплітуди руху. Ці дії зазвичай виконуються на кінцівках, зокрема на дрібних сегментах (наприклад, пальцях) і великих суглобах (тазостегновому, плечовому, хребті). Крім того, багато чутливих точок розташовані на шиї та обличчі (сонні артерії, кадик, очі), і вплив на них також є досить ефективним.

В умовах фізичного протиборства вдало застосовані больові прийоми змушують супротивника припинити опір. Важливою особливістю цих прийомів є можливість дозувати інтенсивність впливу залежно від поведінки правопорушника, його фізичного та емоційного

стану, а також тактики двобою. Тому досконале володіння технікою больових прийомів є необхідним під час затримання та супроводу правопорушників [2].

Формування спеціальних рухових навичок для виконання больових прийомів має свої психологічні, функціональні та дидактичні особливості. Процес навчання руховим діям проходить три етапи: початкове засвоєння дій, поглиблене опрацювання та завершальна обробка техніки. Основне завдання на першому етапі — створити у тих, хто навчається, чітке уявлення про техніку вправ, використовуючи зорову та слухову інформацію. Засвоєння рухових дій відбувається за допомогою наочних методів (показ вправ, демонстрація відеоматеріалів) та словесних (опис, пояснення). Як еталон використовується техніка рухів висококваліфікованих спортсменів. Досвід навчання курсантів свідчить про ефективність таких методів: 1) наочний; 2) словесний; 3) повторний; 4) практичний (метод виконання вправи цілком); 5) подільно-конструктивний метод; 6) ідеомоторне моделювання; 7) використання технічних засобів навчання (ТЗН); 8) оперативна технічна інформація про параметри рухів; 9) змагальний метод. Кожен із цих методів не може самостійно забезпечити швидке й ефективне навчання техніці, тому їх слід застосовувати комплексно та послідовно [3].

Отже, застосування прийомів боротьби є важливим елементом фізичної підготовки поліцейських, що допомагає комплексно вирішувати завдання їх фізичного й психологічного загартування, а також сприяє підвищенню професійної майстерності.

Список використаних джерел:

1. Тьорло О. І. Організація фізичної підготовки з особовим складом підрозділів Національної поліції України: Львів: ЛьвДУВС, 2021. 35 с
2. Застосування больових прийомів під час затримання правопорушника: В. В. Білик, В. В. Бондаренко, Н. Ю. Худякова та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 75 с.
3. Моргунов О. А. Актуальні підходи у підготовці майбутніх працівників національної поліції України до застосування заходів поліцейського примусу. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України. Харків, 2018.

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ОЗДОРОВЧИХ ФІТНЕС-ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Зубченко Людмила Вікторівна

ORCID ID: 0000-0002-8173-086X

кандидатка педагогічних наук, доцентка

доцентка кафедри фізичної культури та методики її викладання

Криворізький державний педагогічний університет, Україна

Обмеження рухової активності, пов'язаної з дистанційною формою навчання є одним з основних чинників зниження резервів здоров'я студентів та їх фізичної підготовленості. Провідним видом дозвільної діяльності сучасної студентської молоді є додаткова трудова зайнятість. Крім того, такі фактори ризику здоров'я як куріння і зловживання алкоголем призводять до зниження рівня відповідальності студентів за збереження власного здоров'я та формування навичок здорового способу життя [1, с.75]. Отож, виникає потреба в пошуку нових дієвих засобів і методів для вирішення проблем залучення та зацікавленості студентської молоді до академічних занять.

Тому останнім часом система фізичного виховання щораз поповнюється новими ефективними засобами, які створюють можливість, навіть, за відсутності бажаної спортивно-матеріальної бази, використати їх для оздоровлення. У молодіжному середовищі особливу популярність набувають заняття фітнесом як ефективним засобом пропаганди здорового стилю життя, а також засобом формування престижного іміджу. Зростає роль фізичних вправ у зміцненні здоров'я, профілактиці різноманітних захворювань, організації дозвілля здобувачів вищої освіти, продовженні життя та творчої активності [1, с. 75-76].

Серед цих оздоровчих тренувань особливе місце посідає фітбол-аеробіка. Систематичні заняття цим новим видом рухової активності не тільки дозволяють підвищити рівень м'язової тренуваності, а й покращити стан серцево-судинної й дихальної систем та отримати велике задоволення від занять [4, с. 86].

Формування здорового способу життя, зміцнення та збереження здоров'я засобами фізичної культури розглядалися у працях Л. Волкова,

О.Дубогай, М. Зубалій, І. Петренко, О.Соколенко та ін. Педагогічні умови формування здорового способу життя учнів та студентів широко висвітлені в дослідженнях В.Бабіча, Ю.Драгнєва, Г.Кривошеєвої та ін. Різним аспектам удосконалення системи фізичного виховання учнівської та студентської молоді присвячені роботи М.Зубалія, Т.Круцевич, Н.Москаленко, О.Отравенко, В.Селуянова, Б. Шияна.

Підвищення ефективності процесу фізичного виховання студентів з використанням фітбол-аеробіки та її вплив на організм тих, хто займається йдеться в багатьох роботах: Г. Безверхної; Т. Лісицької; О.Ваніної; О.Варавши; С.Синиці; Л.Шестерової.

Одне з найважливіших завдань, які стоять перед вищою освітою – створення системи навчання та виховання, яка б забезпечила майбутнім фахівцям разом із практичною й теоретичною підготовкою за фахом міцне здоров'я та високу працездатність [4].

Метою даної статті є ознайомлення з новим напрямком фізкультурно-оздоровчої діяльності - фітбол-аеробікою, елементи якої включено в процес фізичного виховання студентів, а також розкриття основних умов її використання на заняттях з фізичного виховання.

У процесі занять з фізичного виховання із студентами Криворізького державного педагогічного університету (КДПУ) поряд із традиційними волейболом, баскетболом, футболом, легкою атлетикою, де вони оволодівають основними технічними елементами та тактичними діями, для успішного виступу на змаганнях із цих дисциплін, у програму поступово вводяться нові нетрадиційні засоби. Ці засоби дозволяють розвивати фізичні якості, проявляти максимальні фізичні кондиції при здачі нормативів фізичної підготовленості, слугують цікавими вправами для підготовки організму до вирішення основних завдань на занятті, а також коригують тілобудову. Тому, викладачами кафедри фізичної культури та методики її викладання було використано елементи фітбол-аеробіки як одного з нових напрямків фізкультурно-оздоровчої діяльності [2, с.245].

Фітбол аеробіка - це один з напрямків аеробіки, де в якості основного снаряда для виконання вправ виступають еластичні м'ячі різної величини. Вона належить до сучасних інноваційних оздоровчих технологій, що спрямовані на оздоровлення та гармонійний фізичний розвиток людини. Основний інструмент фітбол-аеробіки - великий і легкий пружний м'яч, ще званий фітболом. Він є багатофункціональним,

може використовуватися в комплексах вправ як предмет, опора або снаряд. М'ячі мають розмір від 50 до 85 см і здатні витримувати вагу до 300 кг. Розмір ф'єтболу пїдбирається виходячи з росту тих, хто займається, чим вище зростання - тим бїльше дїаметр м'яча [3, с. 16-17].

Як і у випадку з їншими видами аеробїки, в заняття фїтбол-аеробїкою включенї рїзноманїтнї вправи: силові - для розвитку сили м'язів, динамїчні - для розвитку координацїї і пїдвищення загальної витривалостї органїзму, а також вправи на розтяжку і розслаблення м'язів [4, с.79].

Структура заняття складається з таких етапів:

1) *Пїдготовча частина* (проводиться зазвичай без м'ячїв, використовуючи рїзні види ходьби, бїгу, музично-ритмїчних рухів, якї сприяють розїгрїву органїзму дитини та створюють позитивний емоцїйний настрїй; запланованї такі види вправ: загально-розвиваючї вправи (ходьба, бїг, повороти, нахили); загально-розвиваючї вправи з фїтболом; загально-розвиваючї вправи сидячи на м'ячї без предметів або з предметами (стрїчками, скакалками); вправи на поєднання рухів з музикою (ритмїка); основи хореографїї (позицїї рук, нїг і їн.); танцювальнї кроки; базовї кроки фїтбол-аеробїки;

2) *Основна частина* (включала в себе комплекс загально-розвиваючих вправ на фїтболах). У основнїй частинї фїзичне навантаження чергується з вїдпочинком та розслабленням. Обов'язково мїстяться вправи, якї виконували студенти з рїзних вихїдних положень (зокрема, лежачи на фїтболї на грудях, на животї, на спинї). Такї вправи сприяють корекцїї постави, тренують силу та витривалїсть м'язів. Основна частина включає в себе такі засоби: навчання основним вихїдним положенням з фїтболами; вправи на формування правильної постави; укрїплення м'язів рук і плечового поясу; укрїплення м'язів черевного пресу; укрїплення м'язів спини і тазу; укрїплення м'язів нїг; розвиток координацїї рухів; вправи на збереження рївноваги; профїлактика рїзних захворювань опорно-рухового апарату, внутрїшнїх органїв.

3) *Заключна частина* мїстила вправи на розслаблення: дихальнї вправи; вправи, що сприяють пїдвищенню емоцїйного стану студентської молодї.

Першочерговим фактором було зацїкавити студентську молодь до виконання вправ на заняттї. По-друге, в процесї занять, викладачї

намагалися знизити стрес, який отримують студенти в процесі навчання [1, 2]. По-третє, для занять фітбол-аеробікою не потрібно ніякого дорогого обладнання. З усієї екіпіровки на занятті потрібно лише спортивна форма з легкої натуральної тканини (бажано футболка і шорти), хороші кросівки, гнучкі, з підошвою, яка не ковзає та сам фітбол (пружний м'яч) [1, 3].

Проведення занять з фізичного виховання з використанням фітбол-аеробіки дозволило здобувачам вищої освіти займатися цікавим фізкультурно-оздоровчим напрямком, покращувати статуру, впливати на вагу тіла. Викладачі в свою чергу, мали можливість за допомогою футбол-аеробіки підвищувати працездатність молоді, змушувати їх проявляти фізичну та соціальну активність, створюючи сприятливий психоемоційний фон для подальшого фізичного вдосконалення, а також підвищило інтерес до самостійних занять. Студенти стали цікавитися, де можна займатися додатково цим видом фізичних вправ, шукали в інтернет мережі ролики та намагалися займатися вдома самостійно.

Отже, можна констатувати, що фітбол-аеробіка забезпечує отримання позитивних емоцій здобувачами вищої освіти, задоволення їх потреб у зміцненні здоров'я, формування позитивного ставлення до здорового способу життя в цілому й досягнення соціальної успішності.

Список використаних джерел:

1. Ніколаєв В., Чіжаєв П., Костюк Ю. Методика впровадження засобів футбол-аеробіки в освітній процес фізичного виховання студентської молоді. *Науковий часопис НПУ імені М.Драгоманова*. Київ. 2022, Випуск 5 (150). С. 75-78. Режим доступу: <https://spppc.com.ua/index.php/journal/article/view/785/771>
2. Середа І.О. Педагогічні умови використання тай-бо аеробіки в процесі фізичного виховання студентів факультету іноземних мов Тернопільського національного педагогічного університету ім.В.Гнатюка. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка і соціальна робота*. Ужгород, 2016. Випуск 1 (38). С. 245-247.
3. Сазанова І.О., Дорошенко Е.Ю., Гуреева А.М. Фітбол – засіб вдосконалення фізичних якостей студенток медичних ВНЗ: навч.-метод.посіб. Запоріжжя: ЗДМУ, 2017. 80 с.
4. Синиця С. В., Шестерова Л. Є. Оздоровча аеробіка. Спортивно-педагогічне вдосконалення: навч. посіб. Полтавський нац. пед. університет імені В.Г.Короленка. Полтава : ПНПУ, 2010. 244 с. Режим доступу: <http://dSPACE.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4073/1/Sinica1.pdf>

ВПЛИВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ НА ПРОФЕСІЙНУ ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВООХОРОНЦІВ

Балюк Гліб Вадимович

Здобувач вищої освіти 1 курсу

Факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування

Національної поліції України

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Богуславський Віктор Володимирович

Завідувач кафедри спеціальної фізичної підготовки

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Професія правоохоронця потребує не лише глибоких знань законів та високої моральності, але й фізичної підготовленості, здатної забезпечити безпеку як самих поліцейських, так і громадян. Спеціальна фізична підготовка є невід'ємною частиною професійної підготовки правоохоронців, оскільки саме вона дозволяє ефективно виконувати поставлені завдання в складних та екстремальних умовах.

Професія правоохоронця вимагає високого рівня фізичної підготовки, оскільки у повсякденній діяльності поліцейським доводиться стикатися з різними фізичними викликами — від затримання порушників до роботи в екстремальних ситуаціях, таких як переслідування, рятувальні операції або оперативне втручання у випадку небезпеки. Фізична готовність допомагає правоохоронцям ефективно діяти в ситуаціях, де необхідна швидка реакція, витривалість і координація.

Фізична готовність забезпечує поліцейським перевагу в ситуаціях, де потрібна миттєва реакція. Наприклад, під час переслідування порушника важливо не лише вміти швидко бігти, але й мати достатньо витривалості, щоб не втратити швидкість на великій дистанції. Крім того, гарна фізична форма допомагає зберігати спокій і зосередженість, адже поліцейський, який тренується регулярно, краще справляється зі стресовими ситуаціями та менше піддається втомі [1, с. 96].

Для забезпечення готовності до різноманітних викликів поліцейські проходять спеціальні тренування, спрямовані на розвиток сили, витривалості, спритності та гнучкості. Ці тренування включають вправи для зміцнення серцево-судинної системи, тренування м'язів, розвиток

координації та швидкості реакції. Такі фізичні навички необхідні не лише для безпосереднього контакту із правопорушниками, а й для забезпечення належного рівня витривалості під час тривалих чергувань, особливо в умовах підвищеного фізичного навантаження [3, с. 312]

Основними складовими спеціальної фізичної підготовки поліцейських є розвиток сили, витривалості, швидкості та спритності. Кожна з цих якостей має своє значення в роботі правоохоронців. Наприклад, сила необхідна для затримання правопорушників, а також для швидкої нейтралізації потенційної загрози, що може вимагати фізичного втручання. Витривалість важлива для підтримання високого рівня працездатності протягом тривалого робочого дня або при тривалих операціях, що особливо актуально в екстремальних умовах або під час патрулювання. Швидкість та спритність, у свою чергу, потрібні для того, щоб швидко реагувати на раптові загрози, ухилятися від небезпеки або вчасно встигнути на допомогу [2, с. 15]

Фізична підготовка правоохоронців включає не лише стандартні вправи для розвитку цих якостей, але й спеціальні тренування, спрямовані на підготовку до реальних ситуацій, з якими вони можуть стикатися під час виконання службових обов'язків. Наприклад, заняття з моделюванням затримання злочинця, тактики переслідування або звільнення заручників дозволяють поліцейським відпрацювати необхідні навички в умовах, наближених до реальності. Такі тренування формують у правоохоронців ічну готовність до роботи в стресових ситуаціях, що знижує ризик паніки та підвищує ефективність дій у складних обставинах.

Крім того, значну увагу приділяють підготовці у сфері самооборони та рукопашного бою. Оволодіння техніками самооборони є необхідним для забезпечення власної безпеки поліцейських, а також для захисту громадян у разі загрози. Володіння цими навичками дозволяє правоохоронцям уміло захищатися в разі нападу або уникати застосування зброї у випадках, де можна обійтися фізичним впливом. Це сприяє не лише збереженню життя та здоров'я самого поліцейського, але й зменшенню ризику завдання шкоди оточуючим.

Спеціальна фізична підготовка включає й підготовку до роботи з різними засобами, які правоохоронці використовують для підтримання правопорядку, зокрема з бронежилетами, щитами, кийками тощо. Використання такого спорядження потребує спеціальних навичок та

фізичної витривалості, адже воно збільшує навантаження на організм, обмежує рухливість і потребує більшої координації. Тому під час фізичної підготовки враховується специфіка роботи з обладнанням, яке дозволяє максимально ефективно діяти в критичних ситуаціях. Така підготовка не лише розвиває фізичні якості, але й формує ічну стійкість правоохоронців. Постійні тренування в умовах, що імітують реальні загрози, допомагають поліцейським долати страх, швидко адаптуватися до нових обставин і впевнено діяти під тиском. Це особливо важливо у випадках, коли від швидкості та точності дій залежить безпека як самого поліцейського, так і громадян.

Окрім того, спеціальна підготовка сприяє розвитку командної роботи, що є критичним у ситуаціях, коли поліцейські працюють у групах під час проведення затримань, обшуків чи евакуацій. Спільні тренування зміцнюють злагодженість дій, взаєморозуміння та готовність до оперативної підтримки один одного. Підготовлені таким чином поліцейські можуть ефективніше розподіляти обов'язки та швидко реагувати на зміни в ситуації, що сприяє підвищенню загальної ефективності операцій.

Таким чином, фізична підготовленість є одним з важливих чинників професійної компетенції правоохоронців. Вона допомагає поліцейським не лише зберігати власне здоров'я та безпеку, але й виконувати свої обов'язки максимально ефективно, гарантуючи безпеку громадян і знижуючи ризики під час виконання службових завдань.

Список використаних джерел:

1. Богуславський В. В., Булах С. М., Бачинська Н. В. Актуальні дослідження спеціальної фізичної та ічної підготовки сил охорони правопорядку в екстремальних умовах. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова/ Dragomanov Ukrainian State University*. Випуск 3К (176)/ Issue 3K (176). 2024. С. 94-98. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/44889/Boguslavsky-94-98.pdf?sequence=1> (дата звернення: 08.11.2024)
2. Бортник С. М. Фізична підготовка працівника поліції як важлива складова його професіоналізму. *Актуальні проблеми розвитку службово-прикладних, традиційних та східних одноборств*. Харків, Україна. 2021. С. 14-16. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e86566ac-b37f-44b9-bfba-02c8e879f09c/content> (дата звернення: 09.11.2024)
3. Павлова А. В., Арсененко О. А. Удосконалення фізичної підготовки поліцейських в умовах реформування системи МВС України. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України*. Харків, 2020. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/29_05_2020/pdf/120.pdf (дата звернення: 09.11.2024)

СЕКЦІЯ XXV. ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ВИБОРИ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ (2019 Р.): СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ІНІЦІАТИВИ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Матіїв Юлія Василівна

ORCID ID: 0000-0003-2409-1552

викладач кафедри іноземних мов та військового перекладу

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Україна

Парламентські вибори 2019 року стали для України не тільки черговим етапом оновлення влади, але й важливим показником змін у політичних настроях суспільства. Після підрахунку 100% протоколів Центральною виборчою комісією, стало відомо, що до Верховної Ради пройшли 5 політичних партій – «Слуга народу», «Опозиційна платформа – «За життя», «Батьківщина», «Європейська солідарність» та «Голос»: «Слуга народу» – 43,16%; «Опозиційна платформа – «За життя» – 13,05%; «Батьківщина» – 8,18%; «Європейська солідарність» – 8,10%; «Голос» – 5,82% [1]. Кожна з парламентських партій запропонувала власні механізми вирішення соціальних проблем.

Перемогу на парламентських виборах 2019 року здобула політична партія «Слуга народу». Соціально-економічна стратегія партії базувалася на ідеях: проведення національного економічного аудиту країни із залученням вітчизняних і міжнародних компаній; створення національної економічної стратегії з ключовою метою – досягти вищого за середньоєвропейський рівня доходів та якості життя українців; проведення демонополізації ключових галузей, перетворення Антимонопольного комітету у незалежний і ефективний орган; запровадження режиму найбільшого сприяння для іноземних інвесторів українського походження [2].

Партія «Слуга народу» пропонувала провести «реформування соціальної сфери», обіцяючи своїм виборцям: проведення всеукраїнського перепису населення та аудит системи соціального

забезпечення; запровадження «економічного паспорта українця», за яким всі діти отримують частку від експлуатації природних ресурсів на індивідуальні рахунки; впровадження другого рівня державного пенсійного забезпечення; переведення всіх соціальних пільг у грошову форму [2].

20 липня 2019 р. на сайті ЦВК була зареєстрована передвиборча програма політичної партії «Опозиційна платформа – За життя» [3]. Проросійська, антиукраїнська за своєю ідеологією «Опозиційна платформа – за життя» тяжіла до демагогічних гасел, сповідувала цінності соціалізму, використовуючи відповідно забарвлені слова: «відповідальність», «турбота», «стабільність», «підвищення зарплат і пенсій», «зменшення податків» [4]. У соціальній сфері партія декларувала вирішення двох завдань: «Ми подолаємо бідність, відновимо пільги та забезпечимо гідну державну допомогу всім соціально вразливим категоріям населення»; «Ми зупинимо бойові дії, захистимо соціальні права українських громадян, припинимо тарифний геноцид, спишемо населенню заборгованість за житлово-комунальні послуги, встановимо справедливі тарифи, забезпечимо соціальний захист громадян та забезпечимо економічний розвиток й укріплення соціальної держави» [5].

Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина» на виборах 2019 року пропонувала «нову соціальну доктрину» [6], яка передбачала упродовж п'яти років поступово досягти рівня середньої заробітної плати Польщі у доларовому вимірі. Програма партії складалася із декількох блоків, перший із яких – «справедливі пенсії». Передбачалося запровадити персоніфіковану пенсійну систему. «Мінімальну пенсію буде піднято до рівня 3094 грн., – йдеться у програмі «Батьківщини». – Жоден пенсіонер не буде отримувати пенсію менше реального прожиткового мінімуму для пенсіонерів, затвердженого законом. Пенсійні внески відкладатимуться на особовий рахунок кожної людини у державному банку протягом усього періоду роботи. Пенсійні збереження будуть щорічно індексуватись, на них будуть нараховуватися депозитні відсотки» [6].

«Захистимо європейське майбутнє України» – один із головних лозунгів передвиборчої програми партії «Європейська солідарність» [7], а побудова потужних Збройних Сил залишалася найвищим пріоритетом партії. «Європейська солідарність» переконувала у тому, що сприятиме створенню робочих місць з високими зарплатами, стимулюючи

залучення інвестицій, освіти та інновації. Розвиток малого і середнього бізнесу передбачалося шляхом спрощення регуляторних процедур, впровадження однакових правил для всіх, розширення можливостей кредитування, розвитку, знаходження партнерів. Водночас, як переконували члени партії, українська молодь має отримати можливості для освіти, працевлаштування і розвитку за підтримки прозорих державних програм [7].

Партія «Голос» для покращення соціальної сфери пропонувала боротися з олігархатом [8]. Соціальна політика партії масштабувалася у гасло: «Впровадимо справедливу і гнучку соціальну політику». Члени партії «Голос» виходили із реалій російсько-української війни та переконували, що «соціальна політика буде формуватись, виходячи з реальних потреб і можливостей бюджету, а процедури отримання допомоги нарешті стануть прозорими і зручними [8].

Висновки. Кожна з парламентських політичних партій мала власну стратегію щодо подолання гострих соціально-економічних проблем. Більшість партій наголошували на необхідності підвищення соціальних стандартів, створення ефективної пенсійної системи та покращення медичних послуг. Соціальна сфера стала одним із ключових елементом виборних програм українських партій, які намагалися відповісти на потреби суспільства через обіцянки реформ, що знижують соціальну напругу та підвищують якість життя. Однак, реалізація цих амбітних ініціатив залишається викликом у контексті російсько-української війни, бюджетних обмежень та залежності від економічного зростання країни.

Список використаних джерел:

1. Корзун М. ЦВК порахувала 100% бюлетенів: результати парламентських виборів 2019. Вилучено з: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20190726-tsvk-porahovala-100-byuleteniv-rezultaty-parlamentskyh-vyboriv-2019/>
2. Передвиборна програма партії «Слуга народу». Вилучено з: <https://ukurier.gov.ua/media/files/2019-7/peredviborni-programi-politichnih-partij-129-11-09-2019.pdf>
3. Обіцянка політика. Вилучено з: <https://www.slovoidilo.ua/promise/77455.html>
4. Кривенко С. Що обіцяє виборцям «Опозиційна платформа – за життя». Експертний аналіз. Вилучено з: https://tvoemisto.tv/exclusive/peredvyborna_programa_partii_opozytsiyna_platforma__za_zhyttya_101708.html
5. Передвиборна програма партії «Опозиційна платформа – за життя». Вилучено з: <https://ukurier.gov.ua/media/files/2019-7/peredviborni-programi-politichnih-partij-129-11-09-2019.pdf>

6. Передвиборна програма політичної партії Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина». Вилучено з: <https://ukurier.gov.ua/media/files/2019-7/peredviborni-programi-politichnih-partij-129-11-09-2019.pdf>
7. Передвиборна програма політичної партії «Європейська Солідарність». Вилучено з: <https://ukurier.gov.ua/media/files/2019-7/peredviborni-programi-politichnih-partij-129-11-09-2019.pdf>
8. Голос змін. Політична програма партії «Голос». Вилучено з: <https://ukurier.gov.ua/media/files/2019-7/peredviborni-programi-politichnih-partij-129-11-09-2019.pdf>

КІНОФЕСТИВАЛІ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Зарічна Яна Ігорівна

здобувач вищої освіти ОС «доктор філософії»,

спеціальність 034 «Культурологія»

Київський національний університет культури і мистецтв, Україна

Однією з важливих ознак сучасного культурного простору регіонів України є поширення фестивального руху, що включає і кінофестивалі. Ряд кінофестивалів орієнтовані на кіноіндустрію в регіонах, зокрема, кілька кінофестивалів діють у західних областях України. Так, у 2020 році представниками Закарпатської фільмкомісії засновано Карпатський гірський міжнародний кінофестиваль (CMIFF) (офіц. сайт: cmiff.org), який проходить щороку у вересні у м. Ужгород на Закарпатті. Його мета – привернути увагу кіноіндустрії до Закарпаття та відродити кіновиробництво в регіоні і популяризувати гірський край [6]. Цей кінофестиваль присвячений темі гір, екології і туризму, і є важливим культурним заходом західної частини України, сприяє культурному розвитку кіномистецтва в регіоні, розширенню мережі сталого туризму, а також обізнаності про стан екології [5]. З 20 по 22 вересня 2024 року відбувся вже 5-й сезон фестивалю за підтримки Закарпатської ОВА, співорганізатором став фонд «Від серця до серця» [1]. У конкурсній програмі цього сезону було представлено 30 повно- і короткометражних фільмів про гори, туризм і суспільство: гірські народи, гірську природу, гірський спорт, туризм тощо з понад 15-ти країн світу [5]. В більшості це короткометражні фільми: документальні, ігрові, анімаційні, а також повнометражні документальні фільми. Серед переможців визначено і українські фільми: у номінації «повнометражний документальний фільм» – «Кипарис» (режисер Микола Носок) і у номінації «короткометражний документальний фільм» – «Що ми втратили?» (режисерка Марися Нікітюк) [5].

Варто згадати також Трускавецький міжнародний кінофестиваль «Корона Карпат», що проходив з 2009 року щорічно у м. Трускавці Львівської області з метою популяризації курорту, ознайомлення з унікальними природними куточками і самобутньою культурою Західної України [3]. Відбулося дев'ять його сезонів, за цей час фестиваль представив у своїй програмі понад 300 фільмів з 40 країн світу [3].

Зокрема, у 2013 році гран-прі ігрового конкурсу фестивалю «Корона Карпат» отримав фільм «Хайтарма» режисера Ахтема Сеїтаблаєва. Останній 9-й сезон кінофестивалю у зв'язку з пандемією COVID-19 був перенесений з 2020 року на червень 2021 року, під час якого відбулося кілька конкурсів: кінематографічних шкіл України; короткометражних національних фільмів і дипломних робіт; національного кіно. З початку повномасштабної війни з 2022 року кінофестиваль припинив свою діяльність.

Разом із тим, після початку повномасштабного вторгнення в Україну все більше і більше з'являється кінофестивалів у регіонах та обласних центрах. Зокрема, влітку 2022 року у Чернівцях відбувся український кінофестиваль глядацького кіно «Миколайчук Open» (офіц. сайт: mykolaichukopen.com). Режисер та продюсер Олексій Гладушевський зумів зібрати команду та організувати регіональний кінофестиваль, «який нагадував про одну з ключових постатей українського поетичного кіно 1970-80 років – актора та режисера Івана Миколайчука» [4], який народився у Чернівецькій області. У червні 2024 року відбувся третій сезон фестивалю, у програмі якого вже представлений не лише національний, а й міжнародний конкурс. Основною локацією фестивалю став культурно-мистецький центр імені Івана Миколайчука.

Варто також відзначити інший кінофестиваль – «Кіно сусідів» – головну культурну подію серпня 2023 року, що проходив в Ужгороді на Закарпатті, починаючи з 2022 року. Це міжнародний фестиваль, який об'єднує кіномитців з країн Центральної Європи, які мають тісні культурні зв'язки та спільний історичний досвід із Закарпаттям [2]. Цьогоріч уперше фільми демонструвалися не лише в Ужгороді, а й в інших містах Закарпатської області. Крім показів, під час фестивалю відбулися індустріальна та освітня сесії, зокрема, дискусія між представниками кінофестивалів з європейських країн та України.

Отже, регіональні кінофестивалі відіграють значну роль у розвитку кіноіндустрії в західному регіоні, є складовою його культурно-мистецького простору. Хоча в умовах російсько-української війни деякі з них тимчасово припинили свою діяльність, інші, навпаки, продовжують відбуватися, оновлюючи свою програму, і навіть виникають нові кінофестивалі. Все це свідчить, що українське кіно продовжує функціонувати і на регіональному рівні.

Список використаних джерел:

1. В Ужгороді стартує III «Карпатський гірський міжнародний кінофестиваль (СМІФФ) 2022». *Закарпатська ОВА: офіц. веб-сайт*. 2022, 15 верес. URL: <https://carpathia.gov.ua/news/v-uzhgorodi-startuie-iii-karpatskyi-hirskyi-mizhnarodnyi-kinofestyval-smiff-2022> (дата звернення: 20.08.2024).
2. «Кіно сусідів» – головний фестиваль цього літа на Закарпатті. Розмова про те, як розвивати культурну дипломатію через кіно. *Varosh*. 2023, 12 верес. URL: <https://varosh.com.ua/art/kino-susidiv-golovnyj-festyval-czogo-lita-na-zakarpatti-rozmova-pro-te-yak-rozvyvaty-kulturnu-dyplomatiyu-cherez-kino/> (дата звернення: 25.08.2024).
3. Корона Карпат. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Корона_Карпат (дата звернення: 10.09.2024).
4. Кромф І. Скандали, фестивалі та невмирущість: яким був 2022 рік для українського кіно. *Лірум*. 2022, 30 груд. URL: <https://liroom.com.ua/films/year-in-review-cinema-2022/> (дата звернення: 30.07.2024).
5. Пилипко М. В Ужгороді оголосили переможців 5-го Карпатського гірського міжнародного кінофестивалю. *Суспільне. Ужгород*. 2024, 23 верес. URL: <https://suspilne.media/uzhgorod/842651-v-uzgorodi-ogolosili-peremozciv-5-go-karpatskogo-girskogo-miznarodnogo-kinofestivalu/> (дата звернення: 05.10.2024).
6. Українські кінофестивалі, які варто відвідати у 2024-му році. *ПроШоКіно*. URL: <https://proshokino.com.ua/ukrayinski-kinofestyvali-yaki-varto-vidvidaty-u-2024-mu-roczii/> (дата звернення: 15.08.2024).

СІЧОВИЙ РУХ В ГАЛИЧИНІ НАПЕРЕДОДНІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: ІМЕНА, ІДЕЇ

Васьків Олександр Андрійович

аспірант відділу нової історії України

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Україна

Напередодні Першої світової війни у Галичині активно поширюється січовий рух. «З метою організованої практики та якісного навчання було вирішено створити стрілецьку асоціацію «Союз українських стрілецьких товариств», – відзначав відомий громадсько-політичний діяч Р. Дашкевич [1, с. 59]. Він у співпраці з однодумцями підготував та надіслав відповідне звернення до Міністерства внутрішніх справ (Відень), однак отримав відмову у реєстрації товариства. «Перше стрілецьке товариство насправді не зникло, але й не розвивалося», – констатував Р. Дашкевич [1, с. 56].

Незважаючи на початкову невдачу, справу продовжив К. Трильовський, який від імені Українського січового союзу тричі вносив до керівництва намісництва у Львові оригінальний проект статуту товариства Українських січових стрільців, проте цей проект влада також відхиляла [2, с. 92]. Зрештою відомий громадсько-політичний діяч запозичив Статут польського «Стшельца» («Strzeleca») зробивши його дослівний переклад [3, с. 57]. Тільки 18 березня 1913 р. намісництво схвалило Статут, після чого відбулося організаційне оформлення військової організації Українських січових стрільців [3, с. 52].

Кошовим отаманом став відомий громадський діяч В. Старосольський, осавулом – Д. Катамай (згодом осавулом став І. Чмола) [3, с. 52]. Тоді ж, кошовим «Повітової січі» на загальних зборах обрали Р. Дашкевича [2, с. 95]. Останній вирішив окрім освітньо-культурної роботи, «спрямувати діяльність товариства ще й на січово-стрілецьку сторону, при чому не тільки у Львові, але і в повіті» [1, с. 58]. Однак, зважаючи на те, що товариство Українських січових стрільців відмовилося підпорядковуватися Українському січовому союзу, у травні 1913 р. «Повітова січ» у Львові внесла на затвердження намісництва Статут другого стрілецького товариства – «Українські січові стрільці – II» [4, с. 13–15].

У цей же період активізувалася робота «Повітової січі» [2, с. 97]. Г. Ничка, згадуючи цей період, писав: «З осені 1913 р., можна сказати, що велика робота була зроблена в «Повітовій Січі», активізувалася робота у товаристві УСС-ІІ, а саме: проводились спортивні тренування та січових вправ, проводились курси військової підготовки зі зброєю, виїзди та доповіді нарізні теми не тільки у Львівські села, а і у інші області тощо. Ці виїзди були і у неділю і у свята навчаючи військових навичок та військової дисципліни в цілому. Діяльність обох товариств настільки розширилася, що їм довелося створити власну канцелрцію» [5, с. 318].

Товариство почало стрімко зростати у чисельності [2, с. 98]. До найкращих організацій належали товариства в Сокалі, Бориславі, Яворові [3, с. 57]. Розширилась й культурно-просвітницька робота. «Було організовано театральний гурток. Одна з кімнат стала театальною залом, – згадував Р. Дашкевич. – Там встановили сцену, придбали відповідні декорації, занавіси та інші необхідні матеріали. Першою виставою була «За батька» Бориса Грінченка, яка неодноразово повторювалася у Львові, Винниках та Янові. Після цього було поставлено ще кілька спектаклів...» [4, с. 14].

Важливу роль товариство відводило просвітницькій праці. Зокрема, з нагоди 40-річчя літературної, наукової та національно-громадської діяльності Івана Франка, «Повітова січ» надрукувала дві тисячі його портретів (після продажу, частина виручених грошей була передана І. Франку на його ювілей) [2, с. 98]. Згодом, у червні 1913 року на площі «Сокола-Батька» відбулося перше свято повітової січі, присвячене І. Франку. Після цього члени «Січі» Р. Дашкевича пройшли маршем вулицями Львова, виконуючи пісні «Січі». Подія принесла популярність Повітовій січі. До організації почали вступати все більше студентів та робітників [6, с. 232].

Висновки. Ідея створення військових стрілецьких організацій в Україні мала глибоке коріння серед української молоді, зокрема серед студентства. Особливо активними були Іван Чмола, Роман Дашкевич та інші діячі, які прагнули організувати військові структури для захисту українських національних інтересів. Січові стрільці не лише займалися військовим вишколом, але й активно працювали над вихованням національної свідомості серед українців, включаючи села, де проводили тренування та доповіді.

Список використаних джерел:

1. Дашкевич Р. Початки Українських Січових Стрільців. *Календар «Запорожець» для народу на рік звичайний 1921*. Відень, 1920. С. 56–62.
2. Баган А. Військово-політична і громадська діяльність Романа Дашкевича. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Вилучено з: https://shron1.chtyvo.org.ua/Bahan_Andrii/Viiskovo-politychna_i_hromadska_diialnist_Romana_Dashkevycha.pdf
3. Трильовський К. З мого життя. Київ–Едмонтон–Торонто, 1999. 278 с.
4. Дашкевич Р. Кілька літ історії «Повітової січі» у Львові перед війною. *Вісті з Лугу*. Львів, 1930. Червень. Ч. 6. С. 13–15.
5. Олена Степанів – Роман Дашкевич: спогади і нариси / упоряд. Г. Сварник, А. Веланюк. Львів, 2009. 632 с.
6. Дашкевич Р. Товариство «Повітова Січ» у Львові. «Гей, там на горі «Січ» іде!...». *Пропам'ятна книга «Січей»* / упоряд. П. Трильовський. Едмонт, 1965. С. 230–249.

СПРИЙНЯТТЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ: УРОКИ 2014 РОКУ

Підшибякін Сергій Вячеславович

ORCID ID: 0000-0001-9163-9886

доктор філософії зі спеціальності

032 Історія та археологія

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Україна

Російсько-українська війна, яка розпочалася у 2014 р. з окупації Російською Федерацією Кримського півострова, знайшла своє відображення в українській суспільній думці, відображеній в соціологічних опитуваннях. Так, соціологічні моніторинги, здійснені упродовж багатьох років Інститутом соціології НАН України, зафіксували збільшення рівня довіри до армії серед пересічних українців якраз у 2014 р. – часі початку АТО. Так, наприклад, якщо у 2013 р. на запитання «Який рівень Вашої довіри армії» відповіли «цілком довіряю» лише 2,9 % опитаних, «переважно не довіряю» – 18,8 %, «важко сказати, довіряю чи ні» – 36,2 %, «переважно не довіряю» – 23,3 %, «зовсім не довіряю» – 18,4 %, то у 2014 р. цілковиту довіру висловили вже 10,4 % респондентів, переважну довіру – 29,3 %, важко було дати однозначну відповідь 32,7 %, переважну недовіру висловили 13,25, а повну недовіру – 14,4 % [1, с. 546].

При цьому визначаючи середній бал довіри за 5-ти бальною шкалою, де 1 бал позначав повну недовіру, а 5 – повну довіру, соціологи встановили, що армія зі середнім балом довіри 3,1 у 2014 р. випереджала за цим показником довіру українців до президента (2,8) уряду (2,4), Верховної Ради України (2,1), місцевих органів влади (2,5), міліції (2,1), прокуратури (2,0), судів (2,0), податкової інспекції (2,2), політичних партій (1,9) і наближався до рівня довіри українців до співвітчизників (3,4), сусідів (3,4), колег (3,4), церкви та духовенства (3,3) [1, с. 552].

У той же час цікаву динаміку ставлення українського суспільства до проведення АТО на Сході України продемонстрували результати соціологічних досліджень, здійснених Центром «Соціальний моніторинг» Українського інституту соціальних досліджень імені Олександра Яременка спільно із Інститутом економіки та прогнозування НАН України. Так, якщо у липні 2014 р. 56 % опитаних підтримували

проведення АТО на Донбасі, не підтримували 31 %, а важко було відповісти 13 %, то вже в грудні 2014 р., вочевидь після подій в Іловайську та переходу військових дій на Сході України переважно в режим позиційної війни, кількість прихильників АТО зменшилась до 50 %, однак це сталося не за рахунок збільшення противників, яких і надалі залишалось 31 %, а через збільшення тих, які не визначилися, яких стало 19 % [2].

Більше того, зволікання української влади зі запровадженням воєнного стану та оголошення конкретного плану подальших дій щодо Донбасу поруч із почасти банальним нерозумінням пересічним мешканцями України логіки ведення гібридної війни призвели до того, що станом на кінець 2014 р. ідею проведення активних бойових дій з метою повернення підконтрольних сепаратистам територій підтримували лише 43 % респондентів, негативно її оцінили 44 %, а 13 % утрималися від чіткої відповіді [2].

Висновки. Початок російсько-української війни у 2014 р. вплинув на формування позитивного ставлення українців до Збройних сил України, але водночас виявив складність сприйняття суспільством логіки гібридної війни та стратегії влади. Зменшення підтримки активних дій і зростання невизначеності серед населення свідчать про необхідність вдосконалення державної політики комунікації і залучення громадськості до обговорення рішень щодо стратегії ведення російсько-української війни.

Список використаних джерел:

1. Результати національних щорічних моніторингових опитувань 1992 – 2015 років (Таблиці підготовлені кандидатом соціологічних наук М. А. Паращевіним). *Українське суспільство: моніторинг соціальних змін*. Київ, Інститут соціології НАН України, 2015. 596 с.
2. Соціологія. Довіра українців до своєї армії та ставлення населення до АТО. Вилучено з: <https://www.youtube.com/watch?v=LFgA0e1oDVY>

СЕКЦІЯ XXVI. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

НОВИЙ БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК: ДИСЕРТАЦІЙНА СПАДЩИНА У ФОНДАХ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ НЮУ ІМ. ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Мамон Вячеслав Євгенович

бібліотекар відділу зберігання фондів і ресурсів
Наукової бібліотеки НЮУ імені Ярослава Мудрого, Україна

Восени 2024 року Наукова бібліотека Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого презентувала перший випуск бібліографічного покажчика «Дисертації XIX–XXI століть з фондів колекцій Наукової бібліотеки НЮУ імені Ярослава Мудрого» (керівник наукового дослідження Н. П. Пасмор ; укладачі: О. І. Самофал, М. О. Шевченко, В. Є. Мамон) [1]. Це видання стало результатом багаторічної праці з систематизації, вивчення, обробки та популяризації унікального фонду дисертацій та авторефератів, які збираються й зберігаються у бібліотеці університету протягом 220-річного періоду його існування і тематичний сегмент дисертаційного фонду охоплює понад півтора століття розвитку наукової думки в галузі права та суміжних наук. Покажчик розроблено і укладено у межах науково-дослідної програми бібліотеки, що спрямована на розкриття фонду дисертацій і реалізується з 2021 року. Колекція дисертацій Наукової бібліотеки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого є унікальним зібранням наукових праць присвячених суспільно-політичним наукам і налічує понад 25 тисяч примірників дисертацій та авторефератів [3, с. 194—195].

Робота з аналізу дисертаційних матеріалів колекції набуває особливого значення в умовах повномасштабного російського вторгнення, яке створює реальну загрозу для її існування, через цинічні удари росіян по культурним, освітнім та науковим об'єктам Харкова [2, с. 44—45].

Перший випуск бібліографічного покажчика містить перелік магістерських та докторських дисертації захищених на юридичних

факультетах університетів України і зарубіжних країн, охоплює період з 1840 по 1918 роки. У покажчику представлено 271 бібліографічний запис, з яких 112 – докторські дисертації, а 159 – магістерські. Усі записи структуровано за двома основними розділами: «Університети України», «Університети зарубіжних країн». У межах кожного розділу записи систематизовано за назвою університетів в хронології їх заснування, а всередині рубрик – за прямою хронологією захисту дисертацій, в межах року захисту – за абетковою послідовністю прізвищ авторів. Кожен запис містить основну інформацію про документ: заголовок, бібліографічний опис, рік захисту, місце виконання роботи, вчений ступінь, індекс Універсальної десятикової класифікації (УДК) та шифр розташування у фонді бібліотеки.

Для зручності користувачів видання доповнено довідковим апаратом: передмовою; змістом; списком використаних джерел. Надано також бібліографічні посилання і примітки та складено допоміжні покажчики – іменний, учених ступенів, наукових спеціальностей (розрядів наук); додаток.

Колекція дисертацій, представлена у покажчику, є змістовним джерелом у процесі наукових розвідок для вивчення розвитку юридичної науки в Україні та світі. Вона дозволяє простежити становлення і трансформацію правничої думки, її зв'язок із суміжними дисциплінами – історією, філософією, логікою та економікою. Таким чином, знайомство з даним покажчиком, вивчення документів сприяє систематизації знань про розвиток юридичних досліджень та наукових шкіл.

Хронологічні рамки роботи першого випуску (1840–1918) визначені, з одного боку, роком написання першої дисертації, включеної до покажчика. З іншого боку, 1918 рік позначає завершення історичного етапу, пов'язаного із значними соціальними та політичними змінами, які вплинули на наукові й освітні інститути. Цей період охоплює розвиток і трансформацію досліджуваної галузі, що дозволяє провести аналіз її еволюції від початкового етапу до суттєвих змін на початку ХХ століття.

Електронна версія видання розміщена у вільному доступі на сайті бібліотеки та в репозитарії університету eNULAUIR [1]. Що дозволяє забезпечити доступ до нього найширшому колу читачів – від досвідчених науковців до студентів, які лише починають свій шлях у науці.

Покажчик стане важливим інструментом для дослідників, викладачів і студентів, які цікавляться історією правничої науки,

витоками правових ідей та їхнім впливом на формування правничих шкіл. Видання є результатом кропіткої праці багатьох бібліотечних фахівців, які змогли, на наш погляд, вдало поєднати ретельність наукового аналізу із сучасними підходами до бібліографічного оформлення. Показчик стане у нагоді не лише науковцям, які займаються дослідженнями історії правничої науки, але й аспірантам, студентам та викладачам, які формують навчальні програми з історії права.

Нове бібліографічне видання є не лише інструментом для пошуку наукових матеріалів, але й важливим внеском у способи і форми збереження й популяризації інтелектуальної спадщини Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Список використаних джерел:

1. Дисертації XIX–XXI століть з фондів колекцій Наукової бібліотеки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого [Електронний ресурс] : бібліогр. покажч. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Наук. б-ка, Від. зберігання фондів і ресурсів, Інформ.-бібліогр. від. – Електрон. текст. дані. – Вип. 1 : Магістерські та докторські дисертації, захищені на юридичних факультетах університетів України і зарубіжних країн у XIX – початку XX століття / [кер. наук. дослідж. Н. П. Пасмор ; уклад.: О. І. Самофал, М. О. Шевченко, В. Є. Мамон]. – 2024. – 90 с. – До 220-річчя Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. – Режим доступу: https://library.nlu.edu.ua/images/files/index_iss-1_dissertations.pdf (дата звернення: 18.11.2024). – Назва з екрана.
2. Монастирський Г. О. Підходи щодо подолання університетської кризи та подальшого розвитку закладів вищої освіти Харкова як наукового центру Слобожанщини. / Монастирський Г. О., Цибульська Е. І. // Шляхи збереження й розвитку лідерських позицій Харкова як центру освіти і науки: матеріали круглого столу, Харків, 16 черв. 2023 р. / [редкол.: К. В. Астахова (голов. ред.) та ін.]. – Харків : Вид-во НУА, 2023. – 60 с. – С. 44–47.
3. Пасмор Н. П. Можливості фондів наукової бібліотеки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого з вивчення державотворчих процесів в Україні (до 100-річчя утворення УНР) / Н. П. Пасмор, О. О. Будецька // Історія державотворчих процесів в Україні та зарубіжних країнах (до 100-річчя утворення Української Народної Республіки) : зб. наук. ст. та тез повідом. міжнар. наук. конф. (м. Харків, 23 листоп. 2017 р.). – Харків, 2017. – С. 194–198.

СИНТЕЗ ТРАДИЦІЙНОГО ТА НОВАТОРСЬКОГО У ХОРОВИХ ТВОРАХ КАРЛА ДЖЕНКІНСА

Богачова Н.В.

магістр другого року навчання
кафедри хорового диригування та академічного співу
Харківська державна академія культури, м. Олександрія, Україна

Чорна А.О.

викладач кафедри хорового диригування та академічного співу
*Харківської державної академії культури
м. Кірххайн, Німеччина*

Карл Дженкінс - валлійський композитор, відомий своєю специфічною хоровою творчістю. Його роботи охоплюють широкий спектр жанрів, але особливо він визнаний за свої хорові композиції, які часто поєднують елементи класичної музики, фольклору та сучасних стилів, демонструють принципову синтетичність творчого мислення композитора [1, с. 126].

Хорова творчість Карла Дженкінса, зокрема його твір “Cantate Domino”, є яскравим прикладом синтезу традиційних та новаторських елементів, відзначається зближенням різноманітних конфесійних традицій християнства, синтезом духовних традицій Заходу і Сходу [2, с. 79].

Дженкінс, як композитор, активно експериментує зі звуком, ритмом і формою, при цьому зберігаючи глибоке шанування до традиційного хорового мистецтва.

У “Cantate Domino” можна спостерігати використання класичних гармонічних структур, характерних для хорової традиції. Мелодії, що виконуються різними голосами, базуються на традиційних принципах контрапункту, що дозволяє створити багат шарову структуру.

Твір побудований на основі біблійного тексту, що є типовим для хорової літератури, особливо в жанрах, пов'язаних із сакральною музикою. Це свідчить про зв'язок з духовним змістом та традиціями християнської музики.

До новаторських елементів слід віднести стильовий синтез. Дженкінс інтегрує елементи різних музичних традицій, зокрема

фольклорні, джазові та світові стилі. Це створює унікальне звучання, що відрізняється від традиційного хорового мистецтва.

“Cantate Domino” входить до збірки інтимних та духовних хорових творів а cappella Карла Дженкінса. Більшість композицій цієї збірки мають додатковий акомпанемент фортепіано чи органу. Існуючі виконавські версії Cantate Domino Карла Дженкінса демонструють синтез традиційних (жанр мотету передбачав виконання хором а cappella) та новаторських рис (у супроводі оркестру, перкусії). Це додає динаміки та ритмічності, вносить нові звукові текстури, розширюючи традиційний хоровий супровід.

Карл Дженкінс славиться своєю здатністю створювати складні ритмічні патерни, що відображаються в “Cantate Domino”. Використання сучасних ритмічних підходів надає твору енергії та експресивності, що контрастує з ритмоформулами класичної хорової музики.

Таким чином, “Cantate Domino” є вдалим прикладом поєднання традиційних та новаторських елементів у хоровій творчості Карла Дженкінса. Цей синтез не лише зберігає класичні традиції, але й вносить нові, свіжі ідеї, роблячи його музику актуальною для сучасної аудиторії.

Список використаних джерел:

1. Кучурівський Ю.С. Реквієм К. Дженкінса: минуле та сьогодення жанрової традиції. *Музичне мистецтво і культура*. 2018. Випуск 26. С.122-134.
2. Шпак Г.С. Духовно-сміслові та жанрово-стильові аспекти «Меси миру» К. Дженкінса. *Музичне мистецтво і культура*. 2020. Випуск 30 книга 1. С. 76-82.

СЕКЦІЯ XXVII. ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ

ІСТОРІЯ ГЕОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ БОРИСІВСЬКОГО НАФТОГАЗОКОНДЕНСАТНОГО РОДОВИЩА

Чаговець Аріна Сергіївна

здобувачка вищої освіти факультету геології, географії, рекреації та туризму
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, Україна

Науковий керівник: Клевцов Олександр Олександрович

канд. геолог. наук, доцент кафедри фундаментальної і прикладної геології
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, Україна

Зважаючи на різноманітність історії розвідки свердловин, а також геофізичні та сейсмічні аналізи, їхнє вивчення та класифікація є невід'ємною складовою для розуміння процесів, які лежать в основі формування нафтогазоносного потенціалу Землі. Дорозвідка вже відкритих родовищ є безумовно необхідною мірою для забезпечення енергетичних потреб України. Перспективність цього напрямку у пошуково-розвідувальних роботах в Дніпровсько-Донецькій западині обумовлена достатньо гарною вивченістю регіону, однак на основі застарілих моделей.

Борисівське нафтогазоконденсатне родовище (далі – НГКР) може розглядатись як перспективне для нарощування видобутку нафти і газу. Воно розташоване в Харківській області в 10 км від залізничної станції Гракове.

У геоструктурному відношенні територія Борисівського НГКР розташована в південно-східній частині північної бортової зони ДДЗ, характеризується моноклінальним заляганням і блоково-ступінчастою будовою кристалічного фундаменту та осадового чохла, також локалізацією газоносних піднять вздовж порушень.

Метою роботи є детальне вивчення історії досліджень Борисівського НГКР, глибокий аналіз та узагальнення здобутих результатів, отриманих під час проведення розвідувальних та експлуатаційних робіт. Це включає

огляд методів, які застосовувалися на різних етапах дослідження родовища, особливу увагу приділяючи геофізичним та сейсмічним методам, що дозволили оцінити структуру і властивості надр. Дослідження спрямоване на визначення ключових досягнень та виявлення проблемних аспектів, які виникали під час відкриття і подальшого освоєння родовища, що може послугувати основою для оптимізації майбутніх проектів у розробці ресурсів.

Основою написання виступили фондові матеріали та інформація про фактичний стан розробки родовища, власні спостереження за закономірностями нафтогазоносності родовищ Дніпровсько-Донецької западини, а також чисельні наукові статті Суярко В. Г., Бартащука О. В., Фика І. М., Лур'є А. Й.

Історія відкриття та дослідження геологічної будови геологічної ділянки, приуроченої до Борисівського НКГР, починається з 1950-х років. Особливу роль у розгортанні геологорозвідувальних робіт відіграло відкриття Шебелинського ГКР.

Після відкриття Шебелинського ГКР були проведені численні геологічні, геофізичні зйомки з наступним структурно-картувальним бурінням в басейні середньої течії р. Сіверський Донець, результатом якого являється виділення по підшві мергелів київського ярусу Балаклійського підняття і Шевченківського структурного носу (видовженого геологічного об'єкту). Внаслідок подальших досліджень за підшовою мергелів київського ярусу були оконтуренні Голубівське, Червонодонецьке, Старопокрівське підняття. Згодом, наявність і інших структурних піднять було підтверджено профільним бурінням по покрівлі сеноманського ярусу на вододілі річок Сіверського Дінця та Осколу [1].

У 1974 році Бригадирівською сейсмопартією була проведена сейсмометрія, в результаті за відбивальними горизонтами кам'яновугільної системи були виділені та закартовані Бригадирівська антикліналь і Новолиманське підняття.

У 1976 році сейсмопартією між Волохівським і Новолиманським підняттям було виявлено Граківське підняття, яке представляє собою невелику за розмірами палеозойську складку. Згодом, у 1979 р. сейсмопартія, проводивши роботи на Зміївській площі, встановила та закартувала ряд структур, серед яких на північ від Волохівського родовища виявлена Південно-Граківська похована складка. Внаслідок

широкого накопичення чисельної геологічної інформації, тематична партія виконала узагальнення та аналіз сейсмічних матеріалів і дійшла висновку, що на території південно-східної частини північної бортової зони ДДЗ, наявне Південно-Граківське підняття [4].

У період 1980-1982 рр. на площі проводилися більш детальні сейсмічні дослідження, в результаті Південно-Граківська структура була закартована і підготовлена до пошукового буріння по відбивальних горизонтах V_{b2} (візейський ярус нижнього відділу кам'яновугільної системи) і V_{b2} (башкирський ярус середнього відділу кам'яновугільної системи) [2].

Вивчення Борисівської структури безпосередньо пов'язане з відкриттям Волохівського НГКР. У 1979-1982 рр. У межах Борисівської площі проводилися додаткові сейсмічні дослідження. У результаті, у відкладах середнього та нижнього відділу кам'яновугільної систему виявлено поховану малоамплітудну палеозойську складку – Верхньоозерську, яка згодом була перейменована у Борисівську. У 1983 р. було розпочато буріння по відбивальних горизонтах V_{b2} і V_{b3} на Борисівській структурі.

Вперше приплив газу на площі робіт отримано з відкладів нижнього відділу кам'яновугільної системи у 1984 р. при випробуванні свердловини № 1 Пд.-Гр. (інтервал 4165-4175 м, пласт В-19, абсолютно вільний дебіт склав 92 тис.м³/добу).

В 1985 р. отримано приплив газу із відкладів середнього відділу кам'яновугільної системи в свердловині № 1 Бор. (інтервал 1882-1865 м, пласт М-1, абсолютно вільний дебіт склав 384,2 тис.м³/добу).

Для уточнення геологічної будови та моделі, а також для нарощування запасів газу Борисівського родовища сейсмічні роботи були повторно виконані та інтерпретовані по відкладах московського та башкирського ярусів середнього відділу кам'яновугільної системи. Внаслідок чого були встановлені перспективні для розробки блоки – Північно-Борисівський та Південно-Борисівський. На підставі виконаних робіт, були пробурені ще 3 розвідувальні свердловини, результатом яких було відкриття нового газового покладу горизонту М-3.

У 2010 році були проведені сейсмозвідувальні роботи 2D, результатом яких стало уточнення будови Борисівської площі по відкладах середнього і нижнього відділів карбону.

Для ефективного освоєння родовища та оптимального вилучення вуглеводнів і відповідно до вимог законодавства України у 2015 р. в УкрНДІгазі було виконано геолого-економічну оцінку родовища.

У 2019 році закінчено буріння і введено в експлуатацію свердловину № 11 (поклад горизонту М-1 Південно-Граківська ділянка). Свердловину № 20, яку введено в розробку поклад горизонту Б-3 у квітні 2017 р., у липні 2019 р. переведено на поклад горизонту М-5 [1,5].

У 2021 р. закінчено буріння свердловини № 19, якою за даними випробування та спільного дослідження встановлена газоносність горизонтів В-21 та В-20 у Борисівському блоці.

У зв'язку з повномасштабним вторгненням російської Федерації, територія Борисівського НГКР перебувала на лінії бойових зіткнень з березня по вересень 2022 року. Саме тому територія Борисівського та навколишніх родовищ є сильно замінованою, що унеможлиблює вільне пересування польовими дорогами та проведення майбутніх геологічних досліджень без попереднього розмінування.

Висновки. Геологічне дослідження Борисівського НГКР стало ключовим процесом для розкриття його потенціалу як значного газового родовища. Починаючи з перших сейсмічних робіт у 1970-х роках, що поступово виявляли перспективні структури, до останніх бурових і геолого-економічних оцінок, ці дослідження дали змогу розкрити нові газові поклади й уточнити геологічну модель родовища. Кожен етап — від перших відкриттів до сучасних інтерпретацій даних — не лише забезпечив наукову базу, а й сприяв підвищенню ефективності видобутку та розвитку родовища відповідно до сучасних технологій і економічних вимог, задля процвітання енергонезалежності України.

Список використаних джерел:

1. Основи вчення про геологічні формації : підручник / І. С. Паранько та ін. Вид. дім, 2010. URL: <https://doi.org/10.31812/0564/1371> (дата звернення: 10.11.2024). [1, с. 86 - 103]
2. Програма та методичні вказівки з курсу "Структурна геологія та геологічне картування". К., 1997. 51 с. [2, с. 36 - 40]
3. Страхов Н. М. Исторична геологія. К.-Х., 1938. Т. 1. 346 с. [3, с. 185 - 215]
4. Суярко В. Г. Загальна та нафтогазова геологія: навчальний посібник / В. Г. Суярко, О. О. Сердюкова, В. В. Сухов. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – 182-185 с [4, с. 67 - 79]
5. Горяйнов С. В. Питання про прикордонну кінематику суміжних літосферних плит. Геоінформатика. 2018. № 2 (66), квіт. - черв. С. 48–59. [5]

СЕЗОННА МІНЛИВІСТЬ ГРОЗ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ

Недострелова Лариса Василівна

канд. географ. наук, доцент,

доцент кафедри метеорології та кліматології

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Україна

Грози є важливою складовою глобального електричного поля, що об'єднує атмосферу і Землю. Дослідження грозовій діяльності допоможе скласти повну картину цілого ряду процесів, що відбуваються в атмосфері. Однією з основних характеристик електричного поля є напруженість поля. Напруженість електричного поля має напрямок, перпендикулярний до екіпотенціальних поверхонь у бік негативного заряду. Оскільки земна поверхня у середньому має негативний заряд, а атмосфера – позитивний, напруженість електричного поля (або просто електричне поле) має напрямок зверху вниз. Всі процеси в хмарах проходять при постійній взаємодії хмарного повітря з оточуючим повітрям. Що стосується електрики атмосфери, то вона є фоном для електричних процесів у хмарах. Але разом з тим, електрика хмар у значній мірі формує електрику атмосфери [1].

Грози є одним з небезпечних явищ погоди, пов'язаних з конвективною хмарністю. Вивчення сучасних регіональних особливостей формування є основною метою моніторингу грозових явищ. Дослідження останніх десятиліть показали, що грозова активність чуттєво реагує на зміни температури, вологості, радіаційного режиму та складу атмосфери. Сучасні кліматичні зміни, що характеризуються підвищенням температури повітря, мають вирішальний вплив на умови формування небезпечних явищ погоди, тому моніторинг умов утворення грозових явищ на території України є актуальним питанням [2-4].

Серед природних явищ саме гідрометеорологічні явища в своїй безперервній зміні постійно впливають на життєдіяльність людини. Кожне суспільство пристосовується до місцевих кліматичних умов і відповідно до них забезпечує проживання і свою діяльність. Проблеми виникають при значних відхиленнях гідрометеорологічних умов від норми, а також при виникненні аномальних явищ погоди. У річному розрізі найбільше надзвичайних ситуацій доводиться на осінні і зимові місяці, а в літній період – на липень, в період самої активної грозової

діяльності, коли спостерігаються сильні зливи, грози, шквали, смерчі, град – явища, що мають велику руйнівну силу, але на обмеженій території, тобто носять локальний характер [2-6].

Численні небезпечні метеорологічні явища такі, як сильний дощ, град, сильний вітер, шквал і смерч як правило спостерігаються при грозах. Гроза та перераховані явища є наслідком нестійкості атмосфери, що проявляється у виникненні значних вертикальних рухів дуже вологого повітря при великих градієнтах температури та утворенні потужних купчастих і купчасто-дощових хмар. Головним процесом, що зумовлює утворення гроз всередині однорідних повітряних мас, є термічна конвекція у чистому вигляді або в поєднанні з динамічною, чи під впливом орографії місцевості [1, 2].

Залежно від синоптичних умов утворення грози можуть бути внутрішньо-масовими й фронтальними. Внутрішньо-масові грози утворюються в нестійких повітряних масах у теплу пору року, як правило, у другу половину дня й, залежно від причин утворення, підрозділяються на: конвективні (теплові); адвективні; орографічні. Конвективні грози утворюються в розмитих баричних полях – на периферії циклонів, що заповнюються, і в сідловинах – через нерівномірний прогрів підстильної поверхні. Адвективні грози утворюються в тилівій частині циклону й на східній периферії антициклону при переміщенні холодної повітряної маси по теплій підстильній поверхні. Ці грози супроводжуються сильними вітрами біля землі й на висотах. Орографічні грози утворюються на навітряних схилах гір, коли по цих схилах нагору піднімається тепла, волога, нестійка повітряна маса [2, 4].

Іскрові розряди, що спостерігаються в атмосфері й називаються блискавками, розділяють на лінійні, плоскі, кульові й чоточні. Найбільша кількість грозових розрядів спостерігається над суходолом в зоні від екватора до 30° північної і південної широти. Лінійні блискавки при розряді на поверхню Землі мають середню довжину декілька кілометрів, діаметр каналу 15-20 см. Сила струменю змінюється в широких межах. Максимальні значення досягають декількох кілоамперів, а загальна кількість електрики блискавки за один розряд 20-30 кілоампер. Тривалість блискавки у середньому дорівнює 0,2 с, а може 15 с. Плоска блискавка є сумарним ефектом великої кількості коронних розрядів на хмарних частках. Вона приводить до червонуватого безшумного світіння

значної товщі грозової хмари. Чоточні блискавки це декілька десятків утворень кульовидної форми, розташовуються уздовж каналу лінійної блискавки на відстані близько метра один від одного. Вони мають діаметр декілька сантиметрів, її тривалість близько 1 с. Кульові блискавки відносяться до маловивчених явищ природи. Біля земної поверхні вони мають діаметр 10-15 см. Тривалість їх існування від часток секунд до декількох хвилин, швидкість руху декілька метрів за секунду. Колір кульових блискавок білий або червонуватий. Існує декілька гіпотез щодо природи кульових блискавок, але теорія цього цікавого явища ще не розроблена [1, 4].

Метою даної роботи є визначення сезонних коливань грозової діяльності на півдні України за період 2005-2020 рр. В якості вихідної інформації використано щоденні спостереження за атмосферними явищами на метеостанціях Одеса, Херсон та Миколаїв за наведений період дослідження. В Одесі грози виявлено у всіх сезонах. Найбільшу кількість фіксуємо влітку – 32 випадки 2017 року, весняний сезон – 9 гроз в 2016 році, восени – 7 гроз у 2020 році та взимку – 1 гроза в 2014 році. На станції Херсон грози спостерігалися в трьох сезонах, крім зими. Найбільша активність спостерігається в літній сезон з максимумом в 2010 році – 23 випадки, мінімум – 6 гроз в 2006 р., весняний сезон з максимальним значенням 14 випадків за 2014 рік. В осінній період грозова активність значно менша і досягає максимальних значень в 2009, 2018 і 2020 рр. – по 3 випадки. Для станції Миколаїв характерними є наступними показники. Грози виявлено в усі сезони, максимальні значення зафіксовано влітку – 54 випадки у 2013 р., весною екстремуми досягали позначки 26 гроз у 2014 році, максимум восени спостерігався у 2018 та 2020 рр. – по 10 випадків. Зимові грози виявлено у 2005 та 2009 рр. по 1 випадку.

Аналіз сезонної мінливості грозоутворень показує, що гроза формується в усі сезони року. Виключенням є станція Херсон, де взимку грози не спостерігалися. Максимальну кількість випадків зафіксовано влітку. Найбільш інтенсивно процеси грозоутворення відбуваються в літні місяці – червень-липень.

Список використаних джерел:

1. Школьнік Є.П. Фізика атмосфери: підручник. Київ: КНТ, 2007. 486 с.
2. Івус Г.П. Спеціалізовані прогнози погоди: підручник. Одеса, 2010. 407 с.

3. Чумаченко В.В., Недострелова Л.В. Часовий розподіл грозоутворень над Одесою. Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. Періодичний науковий збірник. № 3(54). Київ, 2019. С. 164-166.
4. Мітюнін Дмитро, Недострелова Лариса. Аналіз грозової діяльності на півдні України. POLISH SCIENCE JOURNAL. ISSUE 9(65), листопад, 2023. Warsaw: Sp. Z o. O. «iScience». P. 22-26.
5. Чумаченко В.В., Недострелова Л.В. Дослідження грозової діяльності. Вестник ГМЦ ЧАМ. Випуск №1(21). 2018. С. 10-20.
6. Недострелова Л., Чумаченко В., Недострелов В. Аналіз кількості днів з грозою на станції Одеса. POLISH SCIENCE JOURNAL. ISSUE 20, листопад, 2019. Warsaw: Sp. Z o. O. «iScience». P. 13-17.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ VIII МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ЗДОБУТКИ ТА ДОСЯГНЕННЯ ПРИКЛАДНИХ
ТА ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ НАУК ХХІ СТОЛІТТЯ»**

22 листопада 2024 року ♦ Біла Церква, Україна

Українською та англійською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Підписано до друку 22.11.2024. Формат 70×100/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 46,80. Замовлення № 24/011. Тираж: 50 примірників.
Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:

ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: info@mcnd.org.ua

Видавець: ТОВ «УКРЛОГОС Груп».
21005, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7860 від 22.06.2023.